

Ortaöğretim

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

10

Ders Kitabı

Ortaöğretim

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI 10 Ders Kitabı

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 30.11.2016 tarihli ve 86 sayılı kurul kararı ile 2017-2018 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

Aylin Hidayet Başaran Yılmaz

BİR-YAY

BİR-YAY YAYINEVİ

Mustafa Kemal Mahallesi, Barış Sitesi
2106. Sokak, No.: 8 Çankaya / ANKARA
tel.: (0 312) 419 60 15
www.biryay.com.tr

ISBN 978 - 605 - 9360 - 32 - 6

© Bu kitabın her hakkı saklıdır ve **Bir-Yay Kitapçılık Yayıncılık Sanayi ve Ticaret Limited Şirketine** aittir. Yazı, resim, fotoğraf, harita ve soruları başka bir esere aynen veya değiştirilerek alınamaz ve yayımlanamaz.

Yayıncı Sertifika No.: 21986

Editör

Yunus Nasır

Görsel Tasarım

Yusuf Genç

Baskı

Korza Yayıncılık Basım San. ve Tic. A.Ş.

Matbaa Sertifika No: 30233

ANKARA 2017

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

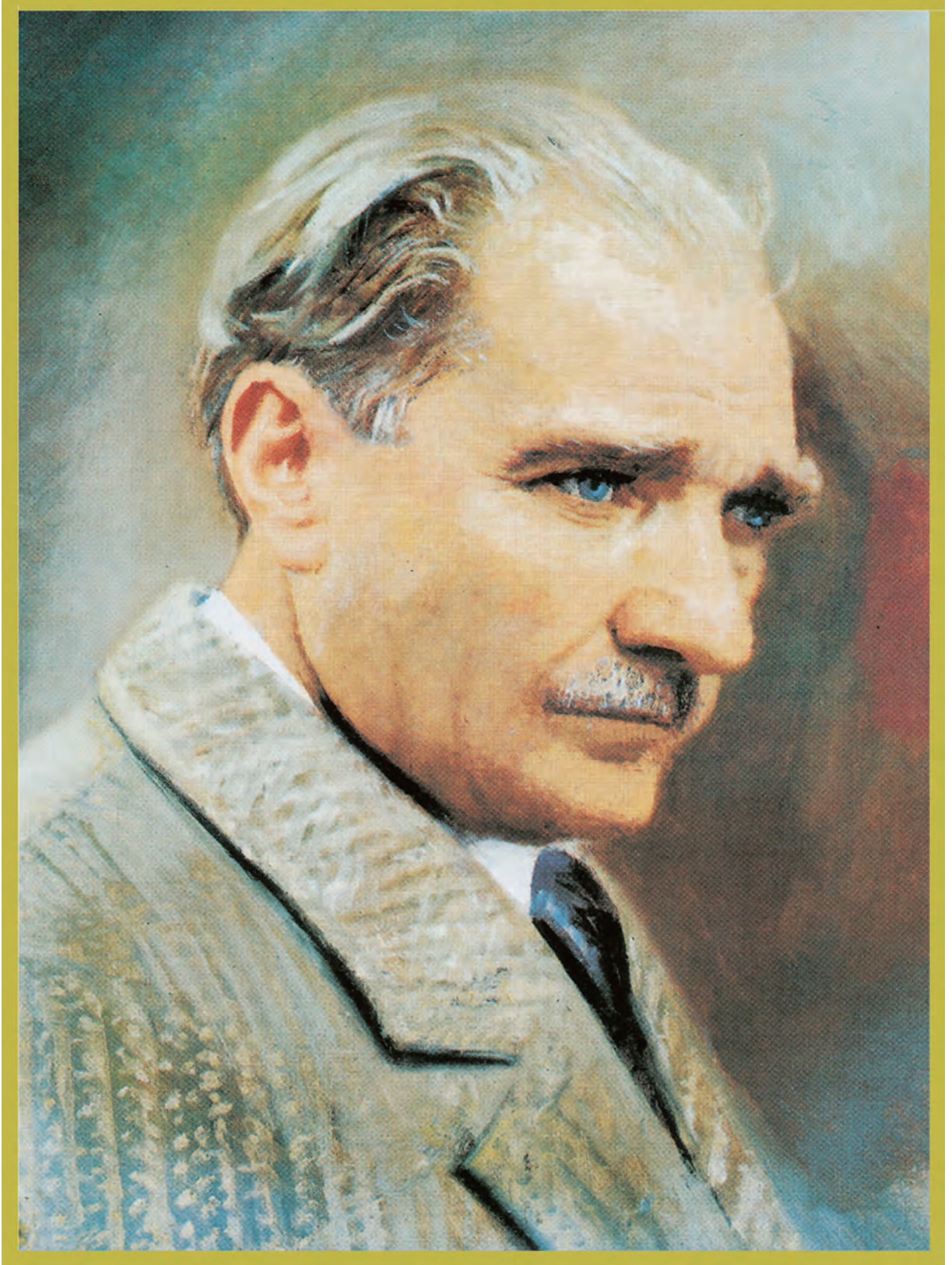
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyen dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaî bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE

HİKÂYE	13
OKUMA	15
Ön Hazırlık	15
1. Metin: Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı	19
Dil Bilgisi: Fiil, Fiil Çekimi, Ek Fiil	25
2. Metin: Sabır	28
Dil Bilgisi: Yapısına Göre Fiiller	31
3. Metin: Kerem ile Aslı	33
Dil Bilgisi: Fiil Çatısı	36
4. Metin: Kediler	38
Dil Bilgisi: Zarf (Belirteç)	41
5. Metin: Forsa	43
Dil Bilgisi: Uygulama	47
YAZMA (Hikâye Yazma)	49
SÖZLÜ İLETİŞİM (Hazırlıklı Konuşma)	49
1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	51

2. ÜNİTE

ŞİİR	55
OKUMA	57
Ön Hazırlık	57
1. Metin: Alp Er Tunga Sagusu	68
2. Metin: Koşuk	70
3. Metin: Kutadgu Bilig	72
4. Metin: Divanu Lugati't-Türk	75
5. Metin: Atabetül Hakayık	78
6. Metin: Divan-ı Hikmet	80
Dil Bilgisi: Edatlar (İlgeçler)	82
7. Metin: İlahi	87
8. Metin: Nefes	89
9. Metin: Mani ve Türkü	90
10. Metin: Koşma	93
Dil Bilgisi: Bağlaçlar	95
Dil Bilgisi: Ünlemler	97
11. Metin: Gazel	98
12. Metin: Su Kasidesi	101
13. Metin: Şarkı	104
YAZMA (Şiir Yazma)	106
SÖZLÜ İLETİŞİM (Şiir Dinletisi)	106
KİTAP OKUMA VE DEĞERLENDİRME	107
OKUMA METİNLERİ	109
2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	112

3. ÜNİTE

DESTAN/EFSENE 117

OKUMA 119

Ön Hazırlık 119

1. Metin: Nibelunglar 122

2. Metin: Şahmeran ve Lokman Hekim Efsanesi 127

3. Metin: Altay Yaratılış Destanı 129

4. Metin: Battalname 132

5. Metin: Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanından 138

YAZMA (Efsane Derleme) 141

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 143

4. ÜNİTE

DİLEKÇE/TUTANAK 145

OKUMA 147

Ön Hazırlık 147

1. Metin: İstek Dilekçesi 148

2. Metin: Şikâyet Dilekçesi. 149

3. Metin: Olay Tutanağı 150

4. Metin: Toplantı Tutanağı 151

YAZMA (Dilekçe ve Tutanak Yazma) 153

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 155

5. ÜNİTE

ROMAN 157

OKUMA 159

Ön Hazırlık 159

1. Metin: Diriliş 161

2. Metin: Sergüzeşt 166

3. Metin: Mai ve Siyah 170

4. Metin: Ateşten Gömlek 175

Dil Bilgisi: Cümlelerin Öğeleri 179

YAZMA (Roman) 183

SÖZLÜ İLETİŞİM (Şiir Dinletisi) 184

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI 186

6. ÜNİTE

TİYATRO 189

OKUMA 191

Ön Hazırlık 191

1. Metin: Karagöz'ün Ağılığı 197

Dil Bilgisi: Anlamına Göre Cümleler 200

2. Metin: Orta Oyunu 201

Dil Bilgisi: Yüklemine Göre Cümleler 206

3. Metin: Mutluluğun Sırrı.....	207
Dil Bilgisi: Yükleminin Yerine Göre Cümleler	209
4. Metin: Şair Evlenmesi.....	210
Dil Bilgisi: Yapılarına Göre Cümleler	214
5. Metin: Köprülüler.....	215
YAZMA (Orta Oyunu Yazma)	220
SÖZLÜ İLETİŞİM (Orta Oyunu Sahneleme).....	220
KİTAP OKUMA VE DEĞERLENDİRME	221
6. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI.....	224

7. ÜNİTE

ANI.....	227
OKUMA	229
Ön Hazırlık.....	229
1. Metin: Konuklarımız	231
2. Metin: Televizyon Geceleri.....	235
Dil Bilgisi: Anlatım Bozukluğu(Anlamsal Bozukluklar)	237
YAZMA (Anı Yazma).....	239
7. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Soruları.....	241

8. ÜNİTE

HABER.....	243
OKUMA	245
Ön Hazırlık.....	245
1. Metin: Güncel Gazete Haberleri	253
2. Metin: Güncel Gazete Haberleri.....	255
3. Metin: Güncel Gazete Haberleri	256
4. Metin: İnternet Haber Metni	258
Anlatım Bozuklukları (Yapısal Bozukluklar)	261
YAZMA (Gazete Haberi Yazma)	263
SÖZLÜ İLETİŞİM (Haber Sunma).....	264
8. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI.....	266

9. ÜNİTE

REKLAM	269
OKUMA	271
Ön Hazırlık.....	271
1. Metin: Broşür ve Güncel Gazete Reklamı	275
2. Metin: Güncel TV-Radyo Reklamı.....	277
3. Metin: Geçmiş Dönem Gazete, Dergi, Broşür, İlan Reklamları.....	279
4. Metin: Geçmiş Dönem TV ve Radyo Reklamları	282
5. Metin: Güncel Dergi, Gazete, Radyo, Broşür, İlan Reklam	283
6. Metin: Güncel TV Reklamı.....	285
YAZMA (Reklam Metni Yazma).....	287
SÖZLÜ İLETİŞİM (Reklam Videosu Çekme ve Sunma)	287
9. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI.....	289

10. ÜNİTE

DENEME	291
---------------------	------------

OKUMA	293
--------------------	------------

Ön Hazırlık	293
-------------------	-----

1. Metin: Kâğıtsız Yazı	295
-------------------------------	-----

2. Metin: Zarafet ve Medeniyet	298
--------------------------------------	-----

3. Metin: Ölüm Üstüne	301
-----------------------------	-----

4. Metin: Baş Parmak	303
----------------------------	-----

5. Metin: Canım Kitap	305
-----------------------------	-----

YAZMA (Deneme Yazma)	307
-----------------------------------	------------

10. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	309
--	------------

ŞEMALAR

TÜRKÇENİN TARİHİ GELİŞİMİ ŞEMASI	311
--	-----

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ ŞEMASI	312
--	-----

TÜRKÇE HARİTASI	313
-----------------------	-----

KAŞGARLI MAHMUT'UN DÜNYA HARİTASI	314
---	-----

EKLER

1. EK: OKUMA (METNİ ANLAMA VE ÇÖZÜMLEME) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	315
---	-----

2. EK: OKUMA (ELEŞTİREL OKUMA) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	316
---	-----

3. EK: YAZMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	317
---	-----

4. EK: SÖZLÜ İLETİŞİM (KONUŞMA) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	318
--	-----

5. EK: SÖZLÜ İLETİŞİM (DÜZENLEME) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU	319
--	-----

EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ	320
---	------------

KAYNAKÇA	324
-----------------------	------------

KİTABIMIZI TANIYALIM

Bu Ünite Neler Var?

Ünite kazanımlara yönelik yapılacak çalışmalar anlatılmıştır. Sözlü anlatım çalışmaları bu bölümde planlanmıştır.

Okuma

Metin türü hakkında genel bilgilerin verildiği, metinlerin incelendiği, metinler üzerinden dil bilgisi kurallarının gösterildiği bölümdür.

Ön Hazırlık

Ünite başlarında tür hakkında genel bilgiler verilmiştir. Türün tarihî gelişimi ve tür özellikleri belirtilmiştir. Metinlerle ilgili çözümlemelerde yardımcı olacak teorik bilgiler bu bölümde verilmiştir.

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Bu ünite destan ve efsane türünün gelişimi incelenecektir. Destan ve efsane kavramları arasındaki farklara değinilecektir. Destanın doğuş ve oluşum aşamaları ifade edilerek içinden çıktıkları topluma olan münasebeti ifade edilecektir. Destanın millî kimlikle olan ilgisine değinilecektir. Aşağıdaki İslamiyet öncesi ve sonrası Türk destanlarına değinilecektir.

İslamiyet'ten Önceki Türk Destanları:

1. Yaratılış Destanı
2. Saka Destanları:
 - a. Alp Er Tunga Destanı (MÖ 7. yy.)
 - b. Şu Destanı (MÖ 4. yy.)
3. Hun-Oğuz Destanları:
 - a. Oğuz Kağan Destanı (MÖ 4. yy.)
 - b. Attila Destanı
4. Göktürk Destanları:
 - a. Bozkurt Destanı (MÖ 2. yy.)
 - b. Ergenekon Destanı (7-8. yy.)
5. Siyenpi Destanları
6. Uygur Destanları:
 - a. Türeyiş Destanı (8-9. yy.)
 - b. Mani Dininin Kabulü Destanı
 - c. Göç Destanı (8-9. yy.)

İslamiyet'ten Sonraki Türk Destanları:

1. Kazak - Kırgız: Manas Destanı
2. Türk - Moğol: Cengiz Han Destanı
3. Tatar - Kırım Timur ve Edige Destanları
4. Karahanlı Dönemi: Saltuk Buğra Han Destanı
5. Selçuklu - Beylikler ve Osmanlı Dönemleri:
 - a. Seyid Battal Gazi Destanı
 - b. Danişmend Gazi Destanı
 - c. Köroğlu Destanı

Sözlü edebiyat ürünü olan efsanelerin halk kültüründeki yeri ve önemine değinilecektir. Halk hikâyelerinin oluşumu ve efsaneden farkları gösterilecektir.

Okuma

Ön Hazırlık

HİKÂYE

Hikâye insanın sözü keşfettiği günden bugüne en çok başvurduğu bir anlatım tarzıdır. Hikâye insan, zaman ve mekân unsurlarıyla birlikte kurgusal bir dünya çerçevesinde fazla ayrıntıya girmeden yazılan kısa ve mensur bir türdür. Türk edebiyatında destan, masal, halk hikâyesi, meddah hikâyesi gibi türler hikâyeciliğimizin köklü bir geçmişe dayandığını göstermektedir. Bugün ayrı bir tür olarak karşımıza çıkan "destan, kıssa, masal, mesel, menkıbe, rivayet, latife, anlatı" gibi türler tarihi süreçte hikâye anlamında kullanılmıştır. Modern anlamda hikâye ise Tanzimat Dönemi'yle birlikte edebiyatımıza girmiştir. Ahmet Mithat Efendi ve Samipaşazade Sezaî bu türün ilk örneklerini veren yazarlardandır.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

Dede Korkut Hikâyeleri sözlü olarak ortaya çıkmış, Türkler arasında İslamiyet öncesinde doğan, İslamiyet'in kabulü ile İslami unsurlarla gelişen, destan özelliği taşıyan hikâyelerdir. Bu hikâyeler Türk kültür tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Dede Korkut Hikâyeleri aynı kahramanların maceralarının anlatıldığı birbirinden bağımsız on iki hikâyeden oluşur. Hikâyelerin IX-XI. yüzyıllar aralığında oluştuğu ve XV. yüzyılın sonunda yazıya geçirildiği görüşü yaygındır.

Kitabın asıl adı "Kitab-ı Dedem Korkut Alâ Lisan-ı Taife-i Oğuzhan"dır. Bir Dresden'de, diğeri de Vatikan'da olmak üzere iki yazması bulunan Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, kuzeylerinde yaşayan düşmanlarıyla yaptıkları mücadeleler, çeşitli olağanüstü varlıklarla yapılan mücadeleler ve sevdâ konuları işlenmiştir. Hikâyelerin geçtiği coğrafi alan Hazar Denizi'nin doğusu ve batısıdır. Bugün Anadolu'da Dede Korkut Hikâyeleri'nin bazıları Bey Barı, Ak Kavak Kızı, Bey Böyreğ gibi adlarla masal olarak yaşamaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde hem destan unsurlarını, hem de halk hikâyesinin özelliklerini görmek mümkündür. Dede Korkut Hikâyeleri ile halk hikâyelerinin benzerliklerini biçim ve konu olarak iki grupta değerlendirebiliriz. Biçim olarak her iki anlatımın da nazım-nesir karışık yazılmış olması en büyük ben-

Metin Başlığı

Okuma çalışmalarında kullanılan metni ve metnin bağlı olduğu geleneği ifade eden başlıktır.

Metne Hazırlık

Metne dikkat çekmek ve merak oluşturmak amacıyla planlanan kısa çalışmaların yer aldığı bölümdür.

Metinler

Metne hazırlık çalışmasından sonra türle ilgili verilen metinlerdir.

Metni Anlama ve Çözümleme

Bu bölümde okunan metni anlama, çözümleme ile ilgili etkinlik ve sorulara yer verilmiştir. Devamında eleştirel okuma etkinlikleri verilmiştir.

Eleştirel Okuma

Metnin edebî nitelikler, iletiler, kültürel değerler, düşüncelerdeki tutarlılık, başka metinlerle ilişkiler vb. açısından değerlendirildiği bölümdür.

Dil Bilgisi

Metinlerden hareketle dil bilgisi kurallarının gösterildiği bölümdür.

5. METİN: Millî Edebiyat Dönemi Hikâye

Metne Hazırlık

1. Vatan sevgisi, esaret, bayrak gibi kavramlar size ne ifade etmektedir? Açıklayınız.
2. Yabancı bir ülkede yabancı bir kültürün içinde olsanız kendinizi nasıl hissederdiniz?

FORSA

Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi. İnce uzun dalı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgârıyla sarhoş olan martılar, çılgin bağrılarıyla havayı cınlıyordu. Badem bahçesinin yanı sıra geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki harabe vadiye kadar iniyordu. Bağın ortasındaki yıkık kulübenin kapısız girişinden bir ihtiyaç çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri, ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar sakın duran denize baktı, baktı.

— Hayırdır inşallah! dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını ellerinin arasına aldı. Sırtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yoğunlaşmış gibiydi. Zayıf kolları kirliliğin rengindeydi. Yine başını kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı, Ama görünürde bir şey yoktu.

Bu, her gece uykusunda onu kurtarmak için birçok geminin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk forsaşısıydı. Tutsak olalı kırk yılı geçmişti. Otuz yaşında, dinç, levent, güçlü bir kahramanken Malta korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi yıl onların kadirgâllarında kürek çekti. Yirmi yıl iki zincirle iki ayaklarından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi yılın yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi yıl içinde birkaç kez halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Ama onun çelikten daha sert kaslı bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız aptes alamadığı için üzülüyordu. Hep güneşin doğduğu yanı sol ilerisine alır, gözlerini kibleye çevirir,

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

edik: Köylü çizmesi, patik, çocuk ayakkabısı.
insin: Geceleyin, ateş çevresinde, genç erkeklerin davul, zurna eşliğinde oynadıkları bir oyun.
ışık: Gömlek.
Karadağ tabancası: Özel yapım bir tabanca.
kıya: Adam öldürme suçu, cinayet.
Komogen: Komagene krallığından olan kişi.
külek: Bal, yağ, yoğurt vb. şeyler koymaya yarar tahta kova.
şahan: Şahin.
turaç: Sülüngillerden, uzunluğu 34 santimetre olan, soyu azalmış bir kuş türü.

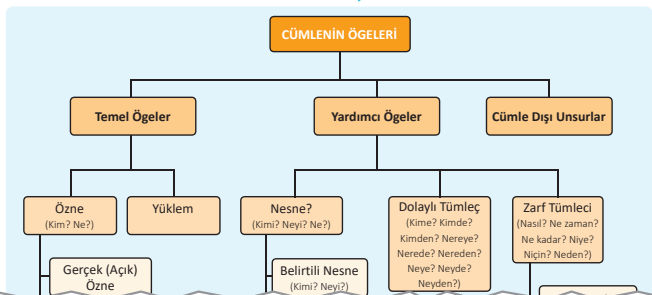
• Metin Soruları

6. Kahramanlardaki ortak özellikler nelerdir? Açıklayınız.
7. Metnin olay akışını yönlendiren temel çatışma ve ona bağlı diğer çatışmalar nelerdir?
8. Metindeki anlatım tekniklerini tespit ediniz.

Eleştirel Okuma

1. Edebiyatımızın Tanzimat, Servetifünun, Millî Edebiyat gibi edebî dönemlere ayrılmasında ne gibi ölçütler etkili olmuştur?
2. Eserdeki romantizm izlerini tespit ediniz.
3. Millî Edebiyat bölümünde daha sade bir dil kullanılmasını ve dilde sadeleşmeye gidilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dil Bilgisi

Yazma

Ünitelerde verilen açıklamalar doğrultusunda her öğrencinin metin üretmesine yönelik çalışmaların planlandığı ve yapıldığı bölümdür.

Yazma

Sevgili öğrenciler, bu bölümde mani ve koşma yazma çalışması yapınız. Koşma ve maninin daha önce öğrendiğiniz özelliklerini aşağıdaki kutulara yazınız.

Mani	Koşma

Mani ve koşmayı yazarken tür özelliklerine dikkat ediniz. Dersimizde okumak üzere dört mani türünden birini yazabileceğiniz gibi koşma nazım şekillerinden de güzelleme, koçaklama, ağıt, taşlama türlerinden birini seçerek yazabilirsiniz. Yazacağınız manilerde ve koşmalarda dersimizde öğrendiğimiz söz sanatlarından en az bir tanesini de kullanınız.

Sözlü İletişim

Ünite ile ilgili kazanımlar çerçevesinde ünite başlarında planlanan konuşma ve dinleme etkinliklerin yapıldığı bölümdür.

Sözlü İletişim

Sevgili öğrenciler, ünitenin başında sözlü iletişim çalışması planlanmıştır. Oluşturduğunuz birinci grup manileri okuyacak. İkinci grup halk şiiri şiir dinletisi, üçüncü grup ise divan edebiyatı nazım biçimlerinden şiir dinletisi sunacak.

Manileri Okuyacak Grup: Aile büyüklerinden, akrabalarından ya da tanıdıklarından derledikleri manileri okuyacak.

Halk Şiiri Okuyacak Grup: Aşık tarzı halk edebiyatında koşma, semai, varsığı, destan, mani, türkü, ilahi, nefes örneklerinden hazırladıkları şiir dinletisini sunacak.

Divan Şiiri Okuyacak Grup: Divan edebiyatında gazel, kaside, şarkı, rubai, terkib-i bent, mesnevi örneklerinden hazırladıkları şiir dinletisini sunacak.

Halk ve divan şiiri okuyacak öğrenciler okuyacağı şiirin rolüne bürünerek onun hayatı ve okuyacağı şiirin özelliği hakkında kısa bilgi vererek şiirleri okumalıdır.

106

Ünite ile ilgili ölçme ve değerlendirme çalışmalarının yapıldığı bölümdür.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki şiiri belirtilen özelliklere göre inceleyiniz.

Yağmur yağıp saçıldı
Türlü çeçek sucıldı
Yincü kapı açıldı
Çından yıpar yuguşur

Günümüz Türkçesiyle:

Yağmur yağdı ve suları her tarafa saçıldı
Türlü türlü çiçekler açtı
Sanki bir inci muhafazası açıldı
Sandal ve misk kokuları birbirine karıştı

Şiirin türünü belirleyiniz.
Şiirin kafiyesini ve kafiye düzenini tespit ediniz.

2. Aşağıdaki şiiri yapı bakımında inceleyiniz.

İlahi

Ben yürürem yana yana ışk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divane gel gör beni ışk n'eyledi

Geh eserem yeller gibi geh tozarım yollar gibi
Geh akaram seller gibi gel gör beni aşk n'eyledi

Yunus Emre

(ışk: aşk)

Nazım Birimi	
Nazım Türü	
Kafiyesi	
Kafiye Şeması	
Redif	

1. ÜNİTE

HİKÂYE

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Bu ünite hikâye geleneğimize geçmişten Millî Edebiyat Dönemi'ne kadar geniş bir perspektiften bakılacaktır. Dede Korkut Hikâyeleri, divan edebiyatından mesnevi, halk hikâyeleri, Tanzimat ve Millî Edebiyat Dönemi'nden örnek metinler üzerinde hikâye geleneğimiz değerlendirilecektir.

Dil bilgisi başlığında metinlerden hareketle kelime türlerinden fiil ve zarf üzerinde durulacaktır.

Yazma

Hikâye yazma tekniği ile ilgili bilgilerle birlikte hikâye yazma etkinliği yapılacaktır.

Sözlü İletişim

Önümüzdeki derslerde size verilen herhangi bir konu üzerinde, belirli bir sürede, sınıf önünde hazırlıklı konuşma yapacaksınız. Konuşmalarınızı aşağıdaki ilkeler çerçevesinde hazırlayabilirsiniz.

Hazırlık

- Konuyu, amacı ve hedef kitleyi belirleme
- Konuşma konusuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapma

Planlama

- Konuşmanın temel bölümlerini belirleme
- Her bölümde vurgulanacak hususları belirleme
- Konuşma içeriğini süreye göre düzenleme
- Konuşma metnini veya notlarını hazırlama
- Konuşmada kullanılacak görsel ve işitsel araçları hazırlama
- Konuşma provası yapma

Sunum

- Mekânı, hedef kitleyi, konuyu ve amacı dikkate alarak konuşma
- Etkili bir başlangıç yapma
- Önemli noktaları vurgulama
- Konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanma
- Konuşmada gerektiğinde özetlemelere başvurma
- Konuşmayı uygun ifadelerle tamamlama
- Konuşmayı planlanan sürede tamamlama

Değerlendirme

Uyarı: Hazırlıklı konuşma çalışmalarınızı bu ilkeler çerçevesinde önceden hazırlayınız.

HİKÂYE

Hikâye insanın sözü keşfettiği günden bugüne en çok başvurduğu bir anlatım tarzıdır. Hikâye insan, zaman ve mekân unsurlarıyla birlikte kurgusal bir dünya çerçevesinde fazla ayrıntıya girmeden yazılan kısa ve mensur bir türdür. Türk edebiyatında destan, masal, halk hikâyesi, meddah hikâyesi gibi türler hikâyeciliğimizin köklü bir geçmişe dayandığını göstermektedir. Bugün ayrı bir tür olarak karşımıza çıkan "destan, kıssa, masal, mesel, menkıbe, rivayet, latife, anlatı" gibi türler tarihi süreçte hikâye anlamında kullanılmıştır. Modern anlamda hikâye ise Tanzimat Dönemi'yle birlikte edebiyatımıza girmiştir. Ahmet Mithat Efendi ve Samipaşazade Sezai bu türün ilk örneklerini veren yazarlardır.

DEDE KORKUT HİKÂYELERİ

Dede Korkut Hikâyeleri sözlü olarak ortaya çıkmış, Türkler arasında İslamiyet öncesinde doğan, İslamiyet'in kabulü ile İslami unsurlarla gelişen, destan özelliği taşıyan hikâyelerdir. Bu hikâyeler Türk kültür tarihi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Dede Korkut Hikâyeleri aynı kahramanların maceralarının anlatıldığı birbirinden bağımsız on iki hikâyeden oluşur. Hikâyelerin IX-XI. yüzyıllar aralığında oluştuğu ve XV. yüzyılın sonunda yazıya geçirildiği görüşü yaygındır.

Kitabın asıl adı "Kitab-ı Dedem Korkut Alâ Lisan-ı Taife-i Oğuzhan"dır. Biri Dresden'de, diğeri de Vatikan'da olmak üzere iki yazması bulunan Dede Korkut Hikâyeleri'nde Oğuzların kendi iç mücadeleleri, kuzeylerinde yaşayan düşmanlarıyla yaptıkları mücadeleler, çeşitli olağanüstü varlıklarla yapılan mücadeleler ve sevda konuları işlenmiştir. Hikâyelerin geçtiği coğrafi alan Hazar Denizi'nin doğusu ve batısıdır. Bugün Anadolu'da Dede Korkut Hikâyeleri'nin bazıları Bey Barı, Ak Kavak Kızı, Bey Böyrek gibi adlarla masal olarak yaşamaktadır.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde hem destan unsurlarını, hem de halk hikâyesinin özelliklerini görmek mümkündür. Dede Korkut Hikâyeleri ile halk hikâyelerinin benzerliklerini biçim ve konu olarak iki grupta değerlendirebiliriz. Biçim olarak her iki anlatmanın da nazım-nesir karışık yazılmış olması en büyük ben-

zerliktir. Dede Korkut Hikâyeleri'yle halk hikâyeleri konu bakımından çok benzerdir. Her iki anlatmada da konular kahramanlık veya sevdadır. Her iki hikâyenin kuruluş sistemi, bölüm yapısı ve motifleri aşağı yukarı birbirinin aynısıdır. Çocuksuzluk, kahramanın büyümesi, kahramanlık yapması, âşık olması ve mücadele etmesi bunlardan bazılarıdır. Kahramanların açları doyurması, yanında kırk yiğidin veya kırk ince belli kızın bulunması; toplumsal yas âdetleri, antlar gibi motifler de halk hikâyeleri ile ortak olan unsurlardır.

MESNEVİ

Mesnevi, aynı vezinde ve her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli bir nazım biçiminin adıdır. Kelime manası ikileme olan mesnevi türünde her beytin mısraları diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi içinde ikişer ikişer kafiyelenir. Mesnevide beyitlerin diğer beyitlerden bağımsız olması şairleri kafiye bulma ve sayısı önceden belli birkaç beyit ile düşüncelerini ifade etme sıkıntısından kurtarmıştır. Bu nedenle de uzun, bazen binlerce beyit tutan manzumeler bu nazım biçimiyle yazılmıştır.

Divanlarda beyit sayısı en fazla otuza kadar çıkmış kısa mesnevilere de rastlanmakla birlikte bu nazım biçimiyle genellikle "Leylâ vü Mecnun", "Hüsrev ü Şirin", "Yusuf u Zeliha" gibi uzun aşk hikâyeleri, destani konular ile öğretici yönü ağır basan dinî, tasavvufî, ahlaki eserler ve manzum sözlükler yazılmıştır. Mesnevi, divan edebiyatımızda çağdaş hikâye ve romanın yerini tutmuştur. İlk başlarda nazire geleneği ile yazılan mesneviler 17. yüzyıldan sonra millî kimliğe bürünmüştür. Edebiyatımızdaki bazı önemli mesneviler şunlardır: Mevlânâ (Mesnevi), Yunus Emre (Risâletü'n-Nushiyye), Tursun Fakih (Gazavat-ı Resulullah), Aşık Paşa (Garipnâme), Şeyyad Hamza (Yusuf u Zeliha), Fuzuli (Leyla vü Mecnun), Şeyhi (Hüsrev ü Şirin) ve Şeyh Galip (Hüs ü Aşk)...

Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye hamse denir. Mesnevinin bölümler hâlinde düzenlenmiş kendine özgü bir kompozisyonu vardır. Yaygın olarak uyulan bu düzene göre genellikle bir mesnevide bulunması gereken bölümleri şu üç başlık altında toplamak mümkündür:

1. Giriş

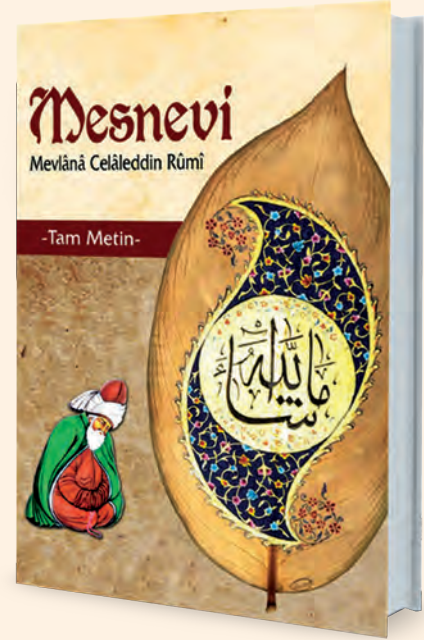
Mesnevi şairinin biçim gerekliliklerini yerine getirdiği kısımdır. Bu bölümde şairler genellikle eseri ya rüyalarında duydukları fakat sahibini görmedikleri bir sesle yani manevi bir işaretle ya da samimi bir dostlarının isteği üzerine kaleme aldıklarını söylerler. Bu kısımda aynı konuda daha önce eser yazmış mesnevi şairleri ve eserleri hakkında edebiyat tarihimiz açısından önemli olabilecek bilgiler de bulunabilir.

2. Konunun İşlendiği Bölüm

Asıl konunun işlendiği bölümdür. Mesnevilerde bu ana başlığa bağlı olarak çok sayıda alt başlık kullanılmıştır. Bu bölüm mesnevilerin konusuna göre farklılık gösterir. Mesnevilerde ana konu işlenirken bazen ana konuyla bir şekilde bağlantılı başka konular da kısaca anlatılır; sonra tekrar asıl konuya dönülür.

3. Bitiş Bölümü

Mesnevilerin sonuna doğru ayrı bir başlık altında eser için bir bitiş bölümü yazılmıştır. Mesnevinin adı, bazen şairi, kaç beyit olduğu, nerede ve ne zaman yazıldığı gibi bizzat şairi tarafından verilmiş edebiyat tarihimiz açısından son derece önemli bilgiler de genellikle bu bölümlerde yer alır. Bu kısımlar, bazen şairlerin eser hakkındaki değerlendirmelerini de içerdiği için ayrı bir değer taşır.

HALK HİKÂYELERİ

Gerçek ya da gerçeğe yakın olayların anlatıldığı uzun soluklu anlatım türüdür. Geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan öykülerdir. Halk hikâyeleri, destanların zaman içerisinde biçim ve öz değişikliğine uğramasıyla oluşan ürünlerdir. Halk hikâyelerinde olağanüstü unsurlar destanlara göre azalmış, kişiler ve olaylar doğal boyutlarına gelmiştir.

Halk hikâyelerinde genellikle sevgi ve kahramanlık konuları işlenir. Bu kişilerin olağanüstü özellikleri oldukça sınırlıdır. Halk hikâyeleri ilahi bakış açısı ile oluşturulmuştur. Yani hikâyelerin anlatıcısı her şeyi bilmektedir. Bu hikâyelerin metinleri kurmacadır ve bu metinlerde dil coşku ve heyecana bağlı işleviyle kullanılmıştır. Halk hikâyeleri efsane sonrası dönemde halk kültüründe önemli bir yer tutmuştur.

Halk hikâyeleri konularına göre üçe ayrılır:

1. Aşk Hikâyeleri: Toplum hafızasında uzun süre yaşayan aşkların hikâyeleştirildiği sevgi temalı halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Elif ile Mahmut, Derdiyok ile Zülfü-siyah, Kerem ile Aslı, Arzu ile Kanber, Tahir ile Zühre, Ercişli Emrah ile Selvihan örnek verilebilir.

2. Dinî Temalı Kahramanlık Hikâyeleri: Tarihe mal olmuş kahramanları veya dinsel açıdan önemli kabul edilen erdemli kişileri konu edinen halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Danişment Gazi ile ilgili hikâyeler, Hayber Kalesi, Van Kalesi, Hz. Ali ile ilgili hikâyeler örnek verilebilir.

3. Destani Halk Hikâyeleri: İçinde destana ait bazı özellikleri barındıran halk hikâyeleridir. Bu hikâyelere Dede Korkut Hikâyeleri ve Köroğlu Hikâyesi örnek gösterilebilir.

Halk Hikâyelerinin Tür Özellikleri:

- Aşk, sevgi ve kahramanlık gibi konular işlenir.
- Âşıklar olayları saz çalarak, taklitler yaparak anlatırlar.
- Hikâyede kişiler ve olaylar gerçeğe yakındır.
- Halk hikâyeleri sözlü gelenek ürünleridir, yani anonimdir.
- Halk hikâyeleri XVI. yüzyıldan itibaren destanın yerini almıştır.
- Halk hikâyelerinde nazım-nesir karışıktır.
- Anlatmaya ve olaya dayanan bir türdür.
- Masallarda olduğu gibi kalıplaşmış ifadeler vardır.
- Halk hikâyesinin içinde masal, efsane, fıkra, dua, beddua, deyim, atasözü, bilmece gibi halk kültürü öğelerine rastlanabilir.
- Özel anlatıcıları vardır. Meddahlar veya âşıklar tarafından anlatılır. Anlatıcıları okuryazar, az çok kültürlü kişilerdir.
- Kahramanların yaptığı dua ve beddualar mutlaka kabul edilir. Kahramanın en büyük yardımcısı Hz. Hızır, ondan sonra attır.
- Kahramanlar genellikle dört şekilde âşık olur: Bade içme, resme bakarak âşık olma, ilk görüşte âşık olma, aynı evde büyüyen kahramanlar kardeş olmadıklarını öğrenince âşık olma.

TANZİMAT DÖNEMİ HİKÂYELERİ

Divan edebiyatımızın halk hikâyelerini bir tarafa bırakırsak Avrupa'daki anlamıyla hikâye türü edebiyatımıza Tanzimat Dönemi'nde girmiştir. Çeviri ile başlayan bu süreç, taklitler ile devam ederek gelişmiş ve asıl kimliğini kazanarak günümüze kadar gelmiştir.

Bu dönemde birçok eser tercüme edilmiştir. Tanzimat Dönemi'nde çeviri eserler için söz konusu olan dil ve ahlak sorunları yerli eserlerin de başlıca sorunları olmuştur. Türk edebiyatında öykü alanındaki yerli ürünler, Ahmet Mithat'ın 1870'te basılan "Kissadan Hisse" ve "Letaif-i Rivayat" adlı öykü kitaplarıdır.

Ahmet Mithat Efendi

Tanzimat edebiyatı öykülerinde olaylar çoğunlukla günlük yaşamdan veya tarihten alınmıştır. Olayların olmuş ya da olabilir izlenimini bırakması gerektiği konusunda bütün Tanzimat hikâyecileri birleşmişlerdir. Eserler genel olarak duygusal, acıklı konular üzerine kurulmuştur. Tanzimat öyküsünde genellikle tutsaklık, zoraki evlilikler, Batılılaşma, kadın erkek ilişkileri gibi temalar işlenmiştir. İlk öykülerde topluluk önünde anlatılan meddah öykülerinin etkisi ve tekniği görülür.

Dönemin önemli hikâyecileri Ahmet Mithat Efendi, Emin Nihat, Şemsettin Sami, Nabizade Nazım, Sami Paşazade Sezai'dir.

Sami Paşazade Sezai

MİLLÎ EDEBİYAT DÖNEMİ HİKÂYELERİ

Tanzimat'la edebiyatımıza giren "hikâye", bu dönemde olgunluğa ulaşmıştır. Millî Edebiyat 1911'de Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının Selanik'te çıkardıkları Genç Kalemler dergisiyle başlayıp 1923'te Cumhuriyet'in kurulmasına kadar devam etmiştir. Bu dönem edebiyatının temelinde Türk dilinin sadeleştirilmesi çalışmaları yatar. Bu dönemde yazılan hikâyelerin en belirgin özelliği hikâyelerde sade bir dil kullanılmasıdır. Ömer Seyfettin, "Yeni Lisan" makalesinde millî edebiyatın millî dille oluşabileceğini savunmuştur ve hikâyelerinde sade bir dil kullanmıştır.

Millî Edebiyat sanatçıları, hikâyelerde genellikle toplumsal temaları işlemişlerdir. Osmanlılık, Türkçülük, Batıcılık akımları temaların belirlenmesinde ana etken olmuştur. Sanatçılar eserlerini bu akımların ışığı altında oluşturmuşlardır.

Anadolu insanının yaşam koşulları, savaş yıllarında çekilen sıkıntılar, bağımsızlık, yanlış Batılılaşma, geçmişteki kahramanlıklar, vatan sevgisi tema olarak işlenmiştir.

Bu dönem sanatçıları Osmanlının en zor dönemlerinde yaşamış, pek çok savaş görmüş kişilerdir. Sanatçıların çoğu İstanbul dışına çıkmış, gerek Balkanlar'da gerekse Anadolu'nun farklı yerlerinde bulunmuşlardır. Halkla iç içe olan sanatçılar, Anadolu'yu ve Anadolu insanını gözlemlemişler, tanımışlardır ve eserlerinde bu gözlemlerini yansıtmışlardır. Bu sanatçıların ürünleri, millî bilincin oluşturulmasında önemli katkı sağlamıştır.

Bu dönem hikâyecileri gözlemlerini gerçekçi bir bakış açısıyla yansıtmışlar, realist bir tutum sergilemişlerdir. Gözlemle birlikte gelen tasvir, hikâyelerde kusursuzca uygulanmıştır. Hikâyeler teknik olgunluğa erişmeye başlamış; olay, zaman, mekân, kişi ve anlatım bir bütünlük içerisinde verilmiştir.

Millî Edebiyat Dönemi sanatçıları hikâyelerini "Maupassant (Olay Hikayeciliği)" tekniğine göre yazmışlar ve kendilerinden sonraki hikâyecilere bu konuda örnek olmuşlardır.

Millî Edebiyat Dönemi'nin başlıca hikâye yazarları Ömer Seyfettin, Refik Halit Karay, Halide Edip Adivar, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur.

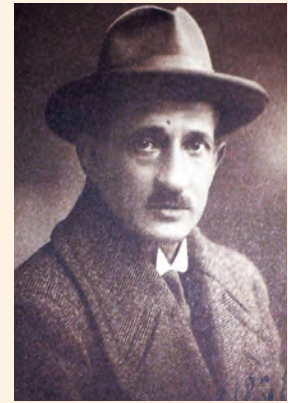
*Halide Edip
Adivar*

Ömer Seyfettin

*Yakup Kadri
Karaosmanoğlu*

*Refik Halit
Karay*

1. METİN: Dede Korkut Hikâyeleri

Metne Hazırlık

1. Büyüklere dinlediğiniz bir hikâyeyi arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Daha önce okuduğunuz veya dinlediğiniz Dede Korkut Hikâyeleri'nden aklınızda kalan karakterlerin isimlerini ve özelliklerini söyleyiniz.

KANLI KOCA OĞLU KAN TURALI

Oğuz zamanında Kanlı Koca derlerdi bir gürbüz er var idi. Yetmişmiş bir yiğit oğlu var idi, adına Kan Turalı derlerdi.

Kanlı Koca der: “Dostlar, babam öldü ben kaldım, yerini yurdunu tuttum, yarınki gün ben öleceğim oğlum kalacak, bundan daha iyisi yoktur ki (en iyisi) gözüm görürken oğul gel seni evlendireyim.” dedi. Oğlan der: “Baba mademki beni evlendireyim diyorsun, bana lâîk kız nasıl olur?” Kan Turalı der: “Baba ben yerimden kalkmadan o kalkmış olmalı, ben kara koç atıma binmeden o binmiş olmalı, ben kanlı kâfir eline varmadan o varmış bana baş getirmiş olmalı.” dedi. Kanlı Koca der: “Oğul sen kız istemezmişsin, bir yiğit bahadır istermişsin, onun arkasında yiyesin içesin hoş geçesin (gününü gün edesin).”

Kanlı Koca sevine kıvana kalktı. Aksakallı çok yaşlı (pir) ihtiyarları yanına aldı. İç Oğuz’a girdi, kız bulamadı. Dolandı Dış Oğuz’a girdi, bulamadı. Dolandı Tırabuzan’a geldi.

Meğer Tırabuzan tekfûrünün (melikin, kâfir beyinin, tekfurunun) bir fevkalâde güzel dilber kızı var idi. Sağına soluna iki çift yay çekerdi. Attığı ok yere düşmezdi. O kızın üç canavar kalınlığı kaftanlığı (başlığı, çeyizliği) var idi. “Kim o üç canavarı bastırır yense öldürse kızımı ona veririm” diye vâd etmişti. Bastırmaya başını keserdi. Böylelikle otuz iki kâfir beyinin oğlunun başı burç bedeninde kesilip asılmıştı. O üç canavarın biri kükremiş aslan idi, biri kara boğa idi, biri de kara erkek deve idi. Bunların her birisi bir ejderha idi. Bu otuz iki baş ki burçta asılmıştı, kükremiş aslan ile kara erkek devenin yüzünü görmemişlerdi, ancak boğa boynuzunda helâk olmuşlardı.

Kanlı Koca bu başları ve bu canavarları gördü, başında olan bit ayağına toplandı. Der: “Varayım oğluma doğru haber vereyim, hüneri var ise gelsin alsın, yoksa evdeki kıza razı olsun.” dedi.

At ayağı çabuk (yel gibi), ozan dili çevik olur. Kanlı Koca giderek geldi Oğuz’a çıktı. Kan Turalı’ya haber oldu, “Baban geldi.” dediler. Kırk yiğit ile babasına karşı vardı. Elini öptü, der: “Canım baba bana yarar kız buldun mu?” Der: “Buldum oğul hünerin var ise.” dedi. Kan Turalı der: “Altın akçe mi ister, katır deve mi ister?” Babası der: “Oğul hüner gerek hüner.” dedi. Kan Turalı der: “Baba yelesi kara cins atıma eyer vurayım, kanlı kâfir eline akın edeyim, baş keseyim, kan dökeyim, kâfire kan kusturayım, kul hizmetçi getireyim, hüner göstereyim.” Kanlı Koca der: “Hay canım oğul hüner dediğim o değil. O kız için üç canavar beslemişler. Kim ki o üç canavarı bastırır, o kıza ona verirler. Bastırıp öldürmese onun başını keserler burca asarlar.” Kan Turalı der: “Baba bu sözü sen bana dememeliydin, mademki dedin, elbette varmalıyım, başıma kakınç, yüzüme dokunç olmasın, kadın ana bey baba esen kalın.” dedi. Kanlı Koca der: “Gördün mü ben bana ne ettim, oğlana korkunç haberler vereyim, belki gitmez döner.” dedi.

Gördüler ki namus için durmuyor, dediler: “Oğul uğurun açık olsun, sağ esen varıp gelesin.” dediler. Babasının anasının ellerini öptü.

Kırk yiğidini yanına aldı. Yedi gün yedi gece at koşturdular. Kâfirin hudut boyuna eriştiler, çadır diktiler. Koşucu atını koşturup Kan Turalı gürzünü göğse atıyor, inip yere düşmeden kavıyor, tutuyor.

Hanım tekfûre haber vardı. “Oğuz’dan Kan Turalı derler bir yiğit var imiş, kızını istemeğe geliyor.” dediler. Kâfirler yedi ağaç yer karşı geldiler, “Neye geldiniz bey yiğitler?” dediler. “Karşılıklı vermeğe almağa geldik.” dediler. İzzet hürmet eylediler. Ak çadır diktiler, alaca halı döşediler, ak koyun kestiler, yedi yıllık al şarap içirdiler. Alıp bunları tekfûre getirdiler.

Tekfûr taht üzerinde oturmuştu. Yüz kâfir gizlice giyimini (zırhını) giyinmişti. Yedi kat meydanı dolandı geldi. Meğer kız meydanda bir köşk yaptırmıştı. Bütün yanında olan kızlar al giymişlerdi, kendisi sarı giymişti, yukarıdan temâşa ediyordu. Kan Turalı geldi, kara şavkalı tekfûre selâm verdi. Tekfûr selâm

aldı. Alaca halı döşediler, oturdu. Tekfür der: “Yiğit nereden geliyorsun?” Kan Turalı yerinden kalkıverdi, sallana sallana yürüdü, ak alnını açtı, ak bileklerini sıvadı, dedi ki:

"Karşı yatan kara dağını aşmağa gelmişim
Akıntılı suyunu geçmeğe gelmişim
Dar eteğine geniş koltuğuna sığınmaya gelmişim
Tanrı buyruğu ile Peygamber kavli ile
Kızını almağa gelmişim"

dedi. Tekfür der: “Bu yiğidin sözü hızlı, eğer elinde hüneri var ise.”

Bu sırada demir zincirle boğayı getirdiler. Boğa dizini çöktü, boynuzu ile mermer taşı yoğurdu peynir gibi ditti. Kâfirler der: “Şimdi yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder, yıkılsın Oğuz elleri, kırk yiğit bir bey oğlu ile bir kızıdan ötürü ölmek ne oluyor.” dediler. Bunu işitince kırk yiğit ağlaştılar. Kan Turalı sağına baktı kırk yiğidini ağlar gördü, soluna baktı öyle gördü. Der: “Hey kırk eşim kırk arkadaşım, niye ağlıyorsunuz, kolca kopuzumu getirin övün beni.” dedi. Burada kırk yiğit Kan Turalı’yı övmüşler, görelim hanım nasıl övmüşler:

“Bre boğanızı koyuverin gelsin.” dedi. Boğanın zincirini aldılar, salıverdiler. Boynuzu elmas mızrak gibi. Kan Turalı’nın üzerine hücum etti. Kan Turalı adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, boğanın alnına öyle bir yumruk vurdu ki boğayı kıcı üzerine çöktürdü. Alnına yumruğunu dayadı, sürdü meydanın başına çıkardı. Çok uğraştılar. Ne boğa yener, ne Kan Turalı yener. Küt küt boğa solumağa başladı. Ağzı köpüklendi. Kan Turalı der: “Bu dünyayı erenler akıl ile bulmuşlardır, bunun önünden sıçrayayım, ne hünerim var ise ardından göstereyim.” dedi. Adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, boğanın önünden savruldu. Boğa boynuzu üzerine dikildi. Kuyruğundan üç kere kaldırıp yere attı. Kemikleri hurdahaş oldu. Bastı boğazladı. Bıçak çıkarıp derisini yüzdü. Etini meydana bırakarak derisini Tekfür’ün önüne getirip der: “Yarın sabah kızını bana veresin.” dedi. Tekfür der: “Bre kızı verin, şehirden sürün, çıksın gitsin.” dedi. Tekfür’ün kardeşi oğlu var idi, der: “Canavarların sultanı aslandır, onunla da oyun göstereyim, kızı ondan sonra verelim.” dedi.

Vardılar aslanı çıkardılar, meydana getirdiler. Aslan haykırdı, meydana ne kadar at var ise kan kaşandı. Yiğitleri der: “Boğadan kurtuldu, aslandan nasıl kurtulsun” dediler, ağlaştılar. Kan Turalı yiğitlerini ağlar gördü, der: “Bre alca kopuzumu ele alın beni övün, sarı elbiseli kız aşkına bir aslandan döneyim mi” dedi. Arkadaşları burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

“Sarı elbiseli Selcen Hatun köşkten bakar
Kime baksa aşk ile ateşe yakar
Kan Turalı sarı elbiseli kız aşkına bir hû” dediler.

Kan Turalı, “Bre kâfir aslanını koyu ver gelsin.” dedi. “Kara çelik öz kılıcım yok ki kapıştığı zaman iki biçeydim, sana sığındım cömertler cömerdi gâni Tanrı, medet.” dedi. Aslanı koyu verdiler, sürdü geldi. Kan Turalı bir çoban keçesini eline doladı, aslanın pençesine sunu verdi. Adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, aslanın alnını gözetip öyle bir vurdu ki, yumruk çenesine dokundu ufalttı. Ensesinden tuttu belini yüzdü, sonra kaldırıp yere vurdu, hurdahaş oldu. Tekfür’ün önüne geldi, dedi: “Dost, kızını bana ver .” dedi. Tekfür der: “Kızı getirin verin, bu yiğidi gözüm gördü, gönlüm sevdi, ister dursun ister gitsin.” dedi. Yine kardeşi oğlu der: “Canavarların başı devedir, onunla da oyununu oynasın.” dedi. “Ondan sonra kızı verelim.” dedi.

Tanrı’dan inayet olunca beyin paşanın himmeti Kan Turalı’nın oldu. Tekfür “Devenin ağzını yedi yerden bağlayın.” dedi. Hasut kâfirler bağladılar, yularını sıyırıp salı verdiler. Kan Turalı fırlar devenin koltuğundan girer, fırlar çıkar. Sarhoş yiğit hem iki canavarla savaşırmıştı, kaydı düştü. Altı cellât ensesine geldiler, yalın kılıç tuttular.

Kan Turalı ayağa kalktı. Der: “Bre ben bu devenin burnuna yapışınca o kız sözü ile yapıştı derler, yarın Oğuz eline haber varır, deve elinde kalmıştı kız kurtardı derler, bre kolca kopuzumu çalın övün beni, yaradan kadir Tanrı’ya sığındım, bir erkek deveden döneyim mi, inşallah bunun da başını keseyim.” dedi.

Kan Turalı adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, deveye bir tekme vurdu. Deve bağırdı. Bir daha vurdu, deve ayağı üzerinde duramadı yıkıldı. Basıp iki yerden boğazladı. Arkasından iki kayış çıkardı, tekfürün önüne bıraktı, der: “Akıncıların okluğunun bağı, üzengisinin kayışı kopar, dikmek için lâzım olur.” dedi. Tekfür der: “Vallah bu yiğidi gözüm gördü gönlüm sevdi.” dedi.

Kırk yerde otağ diktirdi. Kırk yerde kızıl alaca gelin odası diktirdi. Kan Turalı ile kızı getirip gelin odasına koydular. Ozan geldi coşturucu havalara çaldı. Oğuz yiğidinin yüreği kabardı. Kılıcını çıkardı, yere çaldı, kertti, dedi ki: “Yer gibi kertileyim, toprak gibi savrulayım, kılıcıma doğranayım, okuma saplanayım, oğlum doğmasın, doğarsa on güne varmasın, bey babamın kadın anamın yüzünü görmeden bu gelin odasına girersem.” dedi. Evini çözdü, devesini bağırıttı, kara koç atını kişnetti, geceyi gündüze kattı, göçtü.

Yedi gün yedi gece at koşturdu. Oğuz’un hudut boyuna çıktı, çadır dikti. Kan Turalı der:

"Hey kırk eşim kırk arkadaşım

Kurban olsun size benim başım

Hak Taâla yol verdi vardım, o üç canavarı öldürdüm, sarı elbiseli Selcen Hatun’u aldım geldim, haber eyleyin babam bana karşı gelsin.” dedi.

Kan Turalı baktı gördü bu konduğu yerde kuğu kuşları, turnalar, sülünler, keklikler uçuyorlar. Soğuk soğuk sular, çayırılar, çimenler... Selcen Hatun bu yeri güzel gördü, beğendi. İndiler yeme içme ile meşgul oldular. Yediler içtiler.

O zaman da Oğuz yiğitlerine ne kaza gelse uykudan gelirdi. Kan Turalı’nın uykusu geldi, uyudu. Uyurken kız der: “Benim aşıklarım çoktur, ansızın dört nala gelmesin, tutup yiğidimi öldürmesinler, akça yüzlü ben gelini tutup babamın anamın evine iletmesinler.” dedi. Kan Turalı’nın atının giyimini sessizce tuttu giydirdi. Kendisi de giyimini sessizce tuttu giyindi. Mızrağını eline aldı, bir yüksek yere çıktı, bekledi.

Meğer hanım Tekfür pişman oldu. “Üç canavar öldürdüğüm için bir kızcağızımı aldı gitti.” dedi. Gizlice kara elbiseli, mavi demirli altı yüz kâfir seçti. Gece gündüz at koşturdular. Ansızın yetiştiler.

Kız hazır idi. Baktı gördü dörtnala yetiştiler, atını oynattı, Kan Turalı’nın üzerine geldi. Kan Turalı sıçradı uyandı, ayağa kalktı, der: “Ne söylüyorsun güzelim.” dedi. Der: “Yiğidim, üzerine düşman geldi, uyandırmak benden, savaşıp hüner göstermek senden.” dedi. Kan Turalı gözünü açtı, göz kapaklarını kaldırdı. Gördü gelen at üzerinde, giyimini giyinmiş, mızrağı elinde. Yeri öptü, der: “Amennâ ve saddak-na (iman ettik ve tasdik ettik, inandık), maksudumuz Hak Taâla katında hasıl oldu.” diyip arı sudan abdest aldı. Ak atna bindi, adı güzel Muhammed’e salâvat getirdi, kara elbiseli kâfire at sürdü, karşı vardı. Selcen Hatun at oynattı Kan Turalı’nın önüne geçti. Kan Turalı der: “Güzelim nereye gidiyorsun” dedi. Der: “Bre yiğit, baş esen olsa börk bulunmaz mı olur, bu gelen kâfir çok kâfirdir, savaşalım, dövüşelim,

ölenimiz ölsün, sağ kalanımız otağa gelsin.” dedi.

Burada Selcen Hatun at sürdü. Hasımını bastırdı. Kaçanını kovalamadı, aman diyeni öldürmedi. Öyle sandı ki düşman bastırıldı. Kılıcının kabzası kan içinde otağa geldi, Kan Turalı’yı bulamadı. O sırada Kan Turalı’nın babası anası çıka geldi. Gördüler ki bu gelen kişinin kılıcının kabzası kanlı, oğlu görünmez.

Kız bildi ki kaynanası kayın babasıdır. Kamçı ile işaret kılıp: “Otağa inin, nerede iner karışır toz var ise ve nerede karga kuzgun oynuyorsa orada arayalım” dedi. Atına mahmuz vurdu, bir yüksek yere çıktı, gözetledi.

Gördü ki bir derenin içinde toz kâh toplanıyor kâh dağılıyor. Üzerine geldi. Gördü ki Kan Turalı’nın atını oklamışlar, yüzüne kan bürümüş, durmadan kanını siliyor, kâfirler üşüşüyor, kılıcını yalın eyliyor kâfiri önüne katıp kovalıyor. Selcen Hatun bunu böyle gördü, içine ateş düştü. Bir bölük kaza şahin girmiş gibi kâfire at sürdü. Bir ucundan kırıp kafiri öbür ucuna çıktı.

Kan Turalı baktı gördü ki bir kimse düşmanı önüne katmış kovalıyor. Kan Turalı bildi ki bu düşmanı basıp dağıtan Selcen Hatun’dur. Bir tarafına da kendisi girdi. Kılıç çekip yürüdü, kâfir başını kesti. Hasım bastırıldı, düşman kırıldı.

Selcen Hatun Kan Turalı’yı at arkasına aldı çıktı. Giderken Kan Turalı’nın fikrine geldi ki:

“Kalkıp ey Selcen Hatun doğrulduğunda

Yelesi kara cins atına bindiğinde

Babamın ak otağının eşiğine indiğinde

Oğuz’un elâ gözlü kızı gelini destan anlattığında

Herkes sözünü söylediğinde

Sen orada durasın övünesin

Kan Turalı perişan oldu

At arkasına aldım çıktım diyesin

Gözüm döndü gönlüm gitti

Öldürürüm seni “

dedi. Selcen Hatun durumun ne olduğunu bilip söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der:

"Bey yiğit

Övünürse erkek övünsün aslandır

Övünmekle kadın erkek olmaz

Alacak yorgan içinde seninle sarmaşmadım

Tatlı damak tutarak emişmedim

Al duvağımın altından söyleşmedim

Tez sevdin tez usandın

Kadir Allah bilir ben sana

Mûnisim yârim kıyma bana"

dedi. Kan Turalı der: “Yok, elbette öldürmem gerektir” dedi. Kız hiddetlendi, der: “ Ben aşağı kulpa yapışıyorum, sen yukarı kulpa yapışıyorsun, okunla mı, kılıcınla mı, gel beri konuşalım” dedi.

Atını tepti, bir yüksek yere çıktı. Okluğundan doksan okunu yere döktü. İki okun temrenini çıkardı. Birini yaya taktı, birini eline aldı. Temrenli ok ile atmaya kıyamadı. Der: “Yiğit at okunu.” Kan Turalı der: “Kızların yolu evveldir, önce sen at” dedi. Kız bir oku Kan Turalı’ya attı. Şöyle ki başında olan bit ayağına indi. İleri gelip Selcen Hatun’u kucaklayıp barışmışlar.

İrağından yakınından geliştiler, gizli yaka tutarak koklaştılar, ak boz atlara binerek koşuştular, bey babasının yanına eriştiler.

Babası oğlancığını gördü Allah’a şükürler eyledi. Oğlu ile, gelini ile Kanlı Koca Oğuz’a girdi. Yeşil, alaca, güzel çimene çadır dikti. Attan aygır, deveden erkek deve, koyundan koç kestirdi. Düğün etti, Kudretli Oğuz beylerini ağırladı. Altınlica gölgeliğini dikip Kan Turalı gelin odasına girip muradına mak-suduna erişti.

Dedem Korkut gelerek neşeli havalar çaldı, destan söyledi deyiş dedi. Gazi erenlerin başına ne geldiğini söyledi:

"Şimdi hani dediğim bey erenler
Dünya benim diyenler
Ecel aldı yer gizledi
Fâni dünya kime kaldı
Gelimli gidimli dünya
Son ucu ölümlü dünya

Ecel geldiğinde arı imandan ayırmasın. Kadir seni nâmerde muhtaç etmesin. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Âmin diyenler Tanrı'nın yüzünü görsün. Derlesin toplasın günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa'ya bağışlasın hanım hey!..."

Muharrem Ergin
Dede Korkut Kitabı

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

bit ayağına toplanmak: Korkudan ve hayretten donakalmak.

börk: Eski zamanlarda giyilen, genellikle hayvan postundan yapılmış başlık.

dokunç: Yüze dokunma.

hasut: Kıskaç.

hurdahaş: Onarılmayacak derecede dökülmüş, paramparça olmuş.

kakınc: Karşısındakini yaptığı iyilikten dolayı utandırmak.

kertilme: Çentilmek, pürüzlenmek.

munis: Cana yakın, uysal, sevimli.

şavka: Bir tür kumaş.

temren: Kargı ya da ok gibi batıcı aletlerin ucundaki sivri demir.

• Metin Soruları

1. Metnin olay örgüsünü özetleyiniz.

Hikâyenin Olay Örgüsü	
1.	Kanlı Koca'nın oğlunu evlendirmek istemesi
2.	
3.	
4.	
5.	Kan Turalı'nın tekfurdan kızı istemeye gitmesi
6.	
7.	
8.	
9.	
10.	

2. Metindeki kahramanların belirgin özelliklerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Kanlı Koca	
Kan Turalı	
Tırabuzan Tekfuru	
Selcen Hatun	

3. Bu hikâyede Türklerin eski yaşam biçimleri ve dini inanışlarıyla ilgili hangi özellikler görülmektedir? Açıklayınız.

4. Metinden Türk kadınlarıyla ilgili hangi farklı özellikler ön plana çıkmaktadır? Açıklayınız.

5. Hikâyenin anlatıcı bakış açısı hakkında bilgi vererek bu bakış açısının hikâyeyi nasıl etkilediğini açıklayınız.

6. Metinde diyalog kullanılan yerleri tespit ediniz. Bu yöntemin metnin anlatımına etkisini söyleyiniz.

7. Metindeki kahramanların olağanüstü özelliklerini tespit ediniz.

Eleştirel Okuma

Türk duygusu, düşünüş ve yaşayış tarzının en seçkin edebî örneklerinden olan Dede Korkut masalları ve içerdikleri söz varlığı, söyleyiş kıvraklığı, kendinden sonra gelen hemen her çağın yazar ve ozanlarına sonsuz ilham kaynağı olmuştur.

Bu hikâyelerden Deli Dumrul Hikâyesi'nde Dumrul farkında olmadan Tanrı'ya kafa tutar. Tanrının emriyle Azrail, Dumrul'un canını almaya gelir. Azrail karşısında çaresiz kalan Dumrul pişmanlık duyar. Tanrı'ya yakarır. Tanrı Azrail'e bir can bulması karşılığında canını bağışlayacağını söyler. Dumrul babasının yanına gelir, ondan canını ister. İsteddiği cevabı alamaz, sonra annesine gider. Ondan da istediği cevabı alamaz. Çaresizce eşinin yanına gelir. Eşi canım sana kurban olsun, der.

Dumrul Tanrıya yakarır:

Alırsan ikimizin canını beraber al

Bırakırsan ikimizin canını beraber bırak

Keremi çok kadir Tanrı

Hak Taala'ya Deli Dumrul'un sözü hoş geldi. Azrail'e emreyledi: Deli Dumrul'un babasının anasının canını al, o iki helaliyle yüz kırk yıl ömür verdim, dedi. Azrail de babasının anasının derhal canını aldı. Deli Dumrul yüz kırk yıl daha eşi ile ömür sürdü."

Yazar Murathan Mungan, bu hikâyenin sonunu değiştirir. Dumrul annesinden babasından, eşinden can ister ama kimse vermez. Dişil özellikler taşıyan ölüm meleği sonunda daha ilk görüşünde etkilendiği Deli Dumrul'a âşık olur ve yeryüzüne bağlanarak ölümlüler arasına karışır. Dumrul'un aşkına yenik ve tutsak düşer. Böylece onun yazgısı da belirir. Artık, "yeryüzünün birçok yerinde, çeşitli toprak parçalarında, birçok ad altında yaşayan çeşitli Dumrul'lara âşık olup, yaza yaza yaşayıp yaza yaza ölen; bütün hayatı kaleme tutsak; kalbi büyük, yazgısı yoksul birine, ölmeden önce yeniden" anlatacaktır hikâyesini (Deli Dumrul/Azrail Murathan Mungan)

1. Murathan Mungan'ın Deli Dumrul/Azrail adlı hikâyeyi değiştirerek yeniden yorumlamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

2. Dönemin siyasi ve toplumsal şartlarının Dede Korkut Hikâyeleri'ne etkilerini değerlendiriniz.

3. Dede Korkut Hikâyelerinde günümüze ışık tutan hangi toplumsal ve ahlaki değerlere rastlanmaktadır? Günümüz değerleriyle karşılaştırarak değerlendiriniz.

4. Okuduğunuz bu hikâyede mekânların kahramanlar üzerindeki etkilerini değerlendiriniz.

FiİL (Eylem)

İş, oluş veya durum bildiren sözcüklere fiil denir. Fiiller yalın hâldeyken mastar ekini (-mek, -mak) alır: *koş-(mak)*, *gül-(mek)*, *ara-(mak)*, *uyu-(mak)*. Cümlede kullanılırken mastar eki kullanılmaz. Aşağıdaki cümlede altı çizili kelimeler fiil görevindedir.

Örnek: *Kan Turalı der. Oğuz beylerini ağırladı.*

ANLAMINA GÖRE FİİLLER

Fiiller anlam bakımından üçe ayrılır:

a) İş (Kılış) Fiilleri

Yapılan işten etkilenen bir nesnenin bulunduğu fiillerdir. Aşağıdaki altı çizili kelimeler iş fiilidir.

Örnek: *Babası oğlancığını gördü Allah'a şükürler eyledi.
Yeşil, alaca, güzel çimene çadır dikti.*

b) Durum Fiilleri

Yapılan işten etkilenen bir nesnenin bulunmadığı fiillerdir. Aşağıdaki altı çizili kelimeler durum fiilidir.

Örnek: *Sarı elbiseli Selcen Hatun köşkten bakar.
Kan Turalı ayağa kalktı.*

c) Oluş Fiilleri

Zamanla meydana gelen değişmeyi gösteren fiillerdir. Bu fiillerde, fiil genellikle kendiliğinden gerçekleşir. Aşağıdaki altı çizili kelimeler fiil görevindedir.

Örnek: *Çocuğun saçı uzamış.
Kan Turalı gün geçtikçe iyileşti.*

FİİL KİPLERİ

Fiillerin bir işi, durumu veya oluşu ortaya koyuş biçimlerine kip denir. Kipler ikiye ayrılır:

a. Haber (Bildirme) Kipleri

1. Geniş Zaman (-r)
2. Şimdiki Zaman (-yor)
3. Gelecek Zaman (-ecek, -acak)
4. Di'li Geçmiş Zaman (-di, -dı, -du, -dü, -ti, -tı, -tu, tü)
5. Miş'li Geçmiş Zaman (-miş, -mış, -muş, -müş)

b. Dilek (Tasarlama) Kipleri

1. İstek Kipi (-e, -a)
2. Dilek-Koşul Kipi (-se, -sa)
3. Gereklilik Kipi (-meli, -malı)
4. Emir Kipi (-)

a. Haber (Bildirme) Kipleri

Zaman anlamı taşıyan kiplerdir. Bu kiplerle çekimlenen fiillerin gerçekleşme zamanı bellidir.

1. Geniş Zaman (-r)

Geniş zaman kipi geçmişten geleceğe uzanan geniş bir zaman kesimindeki oluş ve kılışları içine alır. Fiil kök ve gövdelerine "-r" ekinin getirilmesiyle yapılır. Ünsüzle biten, tek ve çok heceli kelimelerin durumuna göre bu ek "-er,ar;-ır,-ir,-ur,-ür" biçimlerini alır.

Örnek: *Şimdi yiğidi atar, yıkar, yere serer, delik deşik eder.*

Geniş zaman kipinin olumsuzluğu, birinci teklik ve çokluk şahıslarında "-ma" olumsuzluk; ikinci, üçüncü teklik ve çokluk şahıslarında ise olumsuz geniş zaman eki durumundaki "-maz,-mez" eki ile kurulur.

Örnek: *Kan Turalı hak bildiği yoldan geri dönmezdi.*

2. Şimdiki Zaman (-yor)

Fiilin söylendiği anda yapılmakta olduğunu bildirir. Fiilin yapılışı ile anlatım aynı anda gerçekleşmektedir. “-makta, -mekte” ve “-mada, -mede” ekleri de cümleye şimdiki zaman anlamı katar. Olumsuz -ma, -me eki ile yapılır.

Örnek: Gördüler ki namus için durmuyor.
Ders çalışmaktayım.

Anlamıyorum dilinden artık,
Geceyi saran güzelliğin.

3. Gelecek Zaman (-ecek, -acak)

Fiilin gelecek zamanda yapılacağını bildirir. Anlatım önce, fiil sonra gerçekleşir.

Örnek: Canavarların sultanı aslandı, onunla da oyun göstereyim, kızı ondan sonra vereceğim.
Onların övgülerine inanmayacak, hayallerini hele hiç anlamayacak...

4. Di’li Geçmiş Zaman (Görülen / Bilinen Geçmiş Zaman) (-di, -dı, -du, -dü, -ti, -tı, -tu, -tü)

Fiilin söylenme anından önce yapıldığını bildirir. Anlatan kişinin, fiilin yapılışını gördüğünü ya da bildiğini ifade eder. Olumsuz -ma, -me eki ile yapılır.

Örnek: Babasının, anasının ellerini öptü.
Aylar geçti ama hâlâ evine dönmedi.

5. Miş’li Geçmiş Zaman (Öğrenilen / Duyulan Geçmiş Zaman) (-miş, -mış, -muş, -müş)

Fiilin söylenme anından önce yapıldığını bildirir. Anlatan kişinin, fiilin yapılışını başkasından duyduğunu, öğrendiğini ifade eder. Olumsuz -ma, -me eki ile yapılır.

Örnek: Karşı yatan kara dağını aşmağa gelmişim.
Galiba buralara şimdiye kadar hiç bozucu bir insan eli değmemiş...

b. Dilek (Tasarlama) Kipleri

Zaman anlamı taşımayan fiillerdir. Bu kiplerle çekimlenen fiiller, bir tasarı hâlinde olduğundan zaman kavramı taşımaz.

1. İstek Kipi (-e, -a)

Fiile istek, niyet, arzu kavramları veren bir tasarlama kipidir. Yapılan işin istendiğini veya o işe niyet edildiğini gösterir. Fiil kök ve gövdelerine “-a, -e” ekinin getirilmesiyle yapılır. Olumsuz -ma, -me ekiyle yapılır.

Örnek: Kul hizmetçi getireyim, hüner göstereyim.
Ben bu gece burada kalmayayım da, yola çıkayım.

2. Dilek-Koşul Kipi (-se, -sa)

Bir oluş ve kılışı “şart”a veya “dilek, istek ve niyet”e bağlayan bir tasarlama kipidir. Fiil kök ve gövdelerine –se, -sa eki getirilmesiyle yapılır. Olumsuz -ma, -me ekiyle yapılır.

Örnek: Kim o üç canavarı bastırса, yense, öldürse kızımı ona veririm.
Bu olanları görmesem daha iyiydi.

3. Gereklilik Kipi (-meli, -malı)

Fiilin yapılmasının gerekli, zorunlu olduğunu ifade eder. Olumsuz -ma, -me ekiyle yapılır.

Örnek: Baba bu sözü sen bana dememeliydin.
Yalnız görmeliyim nerde hekim, nerde ilâç.

4. Emir Kipi (-)

Emir kipi, yapılması istenen işi kesinliğe bağlayarak emir biçiminde ifade eden kiptir. Fiil kök veya gövdesine getirilen kip eki aynı zamanda şahsı da karşıladığından, kipe ayrıca şahıs ekleri getirilmez. Bu kip I. tekil ve çoğul kişilere yönelik kullanılmaz. Olumsuz -ma, -me ekiyle yapılır.

Örnek: Yoksa evdeki kıza razı olsun.
Tanrım, sen sağlığımızı başışla, işimizi gücümüzü rast getir, namerde muhtaç etme!

I. Tekil	-	I. Çoğul	-
II. Tekil	ol	II. Çoğul	olun
III. Tekil	olsun	III. Çoğul	olsunlar

Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri, oluş ve kılışın kim veya kimler tarafından yapıldığını gösteren eklerdir. Varlık ve nesnelerin fiiller içinde gerçekleştirdikleri hareketlerin hangi şahsa ait olduğu ancak şahıs ekleriyle belli olmaktadır. Dilimizde teklik ve çokluk biçimleriyle altı türlü şahıs eki vardır:

Teklik 1. Şahıs ekleri	-m, -sın	geldi-m	Çokluk 1. Şahıs ekleri	-k, -z	Gel-di-k, gel-ir-iz
Teklik 2. Şahıs ekleri	-n, -sın, -sin, -sun, -sün	gel-di-n, gel-miş-sin	Çokluk 2. Şahıs ekleri	-nız, -niz, -nuz, -nüz, -sınız, -siniz, -sunuz, -sünüz	Gel-di-niz
Teklik 3. Şahıs ekleri	Sadece emir kipinde -sın, -sin, -sun, -sün	gel-sin	Çokluk 3. Şahıs ekleri	-lar, -ler	Gel-di-ler

Çekimli Fiil

Fiillerin, kip ve kişi eki olarak kullanılmasıdır. Şahıs eki her zaman bulunmayabilir.

Fiil Kök / Gövde + Kip + Kişi Eki

Aşağıda altı çizili verilen örnekler çekimli fiildir.

Örnek: Yedi gün yedi gece at koşturdum.

Evini çözdü, devesini bağirtti, kara koç atını kışnetti, geceyi gündüze kattı, göçtü.

Fiillerde Olumsuzluk

Fiilleri olumsuz bir anlatıma sokabilmek için fiil kök veya gövdeleri ile fiil çekimi ekleri arasına "-ma, -me, -maz, -mez" olumsuzluk eki getirilir. Olumsuzluk ekinden sonra ünlü ile başlayan bir ek gelmişse, iki ünlü arasına bir kaynaştırıcı "-y" ünsüzü girer. Olumsuzluk ekinin çekim sırasında bir ses değişmesine uğradığı yerler de vardır. Ekin ünlüsü "-yor" ekindeki y'nin etkisi ile daralmaya uğrayarak "-mı, -mi" biçimine dönüşür.

Örnek: Benim aşıklarım çoktur, ansızın dört nala gelmesin, tutup yiğidimi öldürmesinler.

Verilen yönergeleri okumuyorsun.

Fiilde Anlam (Zaman) Kayması

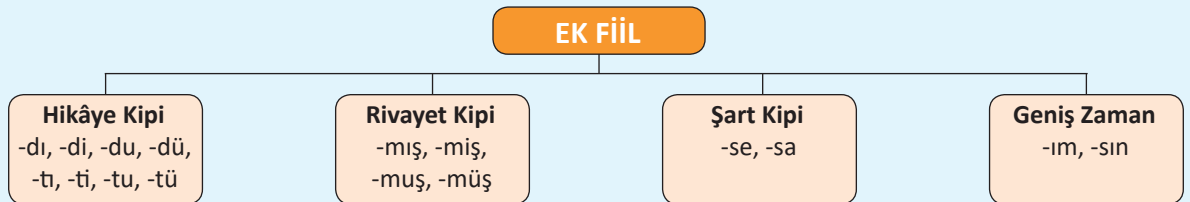
Bir fiil kipinin kendi anlamı dışında, başka bir kip yerine kullanılmasıdır. Şimdiki, geniş, gelecek zaman kiplerinde anlam kayması olabilir. Aşağıdaki örneklerde zaman kaymaları gösterilmiştir.

Örnek: Turalı bir gün şehre gider. ("gitmiş" yerinde)

Acele etme, birazdan gideriz. (gelecek zaman yerinde)

O, bu iyilikleri hep yapıyor. (geniş zaman yerine: yapar)

Ama çok dikkatli olacaksın. (gereklilik kipi anlamda: olmalısın.)

EK FİİL

Ek fiil "i-mek" fiilidir. Sözcük özelliğini yitirip ek durumuna geldiğinden bu şekilde adlandırılmıştır.

Ek fiilin iki görevi vardır:

- Basit çekimli fiillere gelerek onları birleşik çekimli fiil yapar.
- Ad soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapar.

Şimdi bu görevleri inceleyelim.

a. Basit çekimli fiillere gelerek onları birleşik çekimli fiil yapar: Bir fiil iki tane kip eki almaz. Daha önce gördüğümüz gibi birleşik çekimli fiillerde ikinci kip eki fiile ek fiil (imek) sayesinde gelir. Daha sonra ek fiil genellikle düşer. Altı çizili kelimeler ek fiil almıştır.

Örnek: Gözyaşı durmaz sel gibi akardı.

Yiğit nereden geliyordu?

b. Ad (İsim) soylu sözcüklere gelerek onları yüklem yapar: Ad soylu sözcükler fiil kip eklerini almaz. Ek fiil, fiil kip eklerini alıp ad soylu sözcüklere eklenerek onları yüklem yapar.

Ek fiil genellikle düşer.

Örnek: *Yol çok emindir diye gafil olma,
Harami çoktur düşersin pusuya*

b.1. Ek Fiilin Di’li Geçmiş Zaman Çekimi

Ad soylu sözcüklere “ek fiil” ve “di’li geçmiş zaman” kipi eki getirilerek yapılır.

Örnek: *Yusuf Mısır’a sultandı.*

b.2. Ek Fiilin Miş’li Geçmiş Zaman Çekimi

Ad soylu sözcüklere “ek fiil” ve “miş’li geçmiş zaman kipi eki getirilerek yapılır.

Örnek: *Sabır gerçek ilaçmış.*

b.3. Ek Fiilin Geniş Zaman Çekimi

Ad soylu sözcüklere kişi ekleri getirilerek yapılır.

Ek fiilin geniş zaman çekiminde kişi ekleri ek fiil görevi üstlenir.

Örnek: *Bu tekkede bir garip misafirim.*

b.4. Ek Fiilin Şart Çekimi

Ad soylu sözcüklere “ek fiil” ve “dilek-koşul” kipi eki getirilerek yapılır. Ek fiilin şart çekimi, öteki çekimlerinde olduğu gibi eklendiği sözcüğü yüklem yapmaz, ona şart anlamı katarak yükleme bağlar.

Örnek: *Üzgünsem gönlüm dili konuşur.*

Ek Fiilin Olumsuz

Ek fiilin az önce gördüğümüz çekimlerine “değil” sözcüğü getirilerek yapılır.

Örnek: *Sabrın her yerde iyiliktir işi.
Sabrın her yerde iyilik değildir işi,*

Birleşik Çekimli (Zamanlı) Fiil

Çekimli fiiller, taşıdıkları kip sayısına göre basit kipli veya basit zamanlı fiiller ve birleşik kipli veya birleşik zamanlı fiiller olmak üzere başlıca iki gruba ayrılır.

Basit kipli fiiller, yapılarında şekil ve zaman kavramı taşıyan tek kip bulunan fiillerdir. Bunlar bildirme ve tasarlama kipleri bölümlerinde incelenmiştir.

Birleşik kipli fiiller, içinde birden fazla kip eki bulunan fiillerdir. Fiilin birden çok kip ve zaman bildirecek biçimde çekimlenmesiyle oluşur. Basit çekimli fiillere ek fiilin getirilmesiyle yapılır.

Birleşik çekimli fiiller üçe ayrılır:

1. Hikâye Birleşik Çekimi (i, -di): Basit çekimli fiillere “di’li geçmiş zaman” kipi eki getirilerek yapılır.

Örnek: *Sarhoş yiğit hem iki canavarla savaşmıştı.*

2. Rivayet Birleşik Çekimi (i, -miş): Basit çekimli fiillere “miş’li geçmiş zaman” kipi eki getirilerek yapılır.

Örnek: *At ayağı çabuk (yel gibi), ozan dili çevik olurmuş.*

3. Şart Birleşik Çekimi (i, -se): Basit çekimli fiillere “dilek-koşul” kipi eki getirilerek yapılır.

Örnek: *Anamın yüzünü görmeden bu gelin odasına girersem.*

Uygulama

Aşağıdaki metinde geçen anlam kaymalarını tespit ediniz.

Yarın size muhakkak uğrarım. Her hafta dedemleri ziyarete gidiyorum. Oradan dönünce ilk işim size uğramak olacak. Sonra birlikte parka gideriz.

Aşağıdaki metinde geçen birleşik zamanlı fiilleri bulunuz.

Yürüyordum, aklımda düşünceler. Oraya neden gitmiştim? Bilemiyorum. Bu soruyu defalarca sormuştum kendime ama bir türlü cevabını bulamadım.

2. METİN: Mesnevi

Metne Hazırlık

- 1- Başınızdan geçen bir olayı kısaca manzum olarak defterinize yazınız.
3. “Mısır’a sultan olmanın yolu Kenan kuyularından geçer” sözüne muhatap olan Hz. Yusuf hakkın-
da neler bilmektesiniz? Paylaşınız.

SABIR

Dinle, söyleyeyim sabır hâlini,
Cümle âlem sabra verdi malını.

Tüm bozguncuları mat eder sabır,
O sebepten mutluluk ihsanıdır.

Sabrın her yerde iyiliktir işi,
Dayım azad eder yâd ve bilişi.

Sabırlının devleti dayım kalır,
Sabredenın nasibi fazla olur.

Duydun Yûsuf’u kuyu içinde vay,
Sabırla beklerdi kuyuda o ay.

O kuyu ne kadar derindir bilmez,
Çağırır sesi dıştan işitilmez.

Çağırır, ses gitmeyince dışarı,
Vazgeçti bu işten bağırır gayrı.

Yukarı bakar, kuyu ağzı uzak,
Aşağıdaki yeri taş ve toprak.

Dedi: “Ya Rab, bir suç işledim ki ben,
Başıma bu iş geldi durup dururken.

Kabrim buysa nereye varırım ben?
Sabretmezsem nasıl başarırım ben?”

Böyle der, gözü yukarı bakardı,
Gözyaşı durmaz sel gibi akardı.

O anda aklını başına derdi,
Başka yeri bırakıp sabra girdi.

Ulu sabırla yüce devlet buldu,
Cümle hâli, sabırla güzel oldu.

Bu hâldeyken kuyuya kova indi,
Görüp onu Yûsuf, o dem sevindi.

Tutundu kovaya çektiler onu,
Dedi: “Geldi işte devlet nişanı!”

Çektiler onu kuyudan dışarı,
Müjdeler ona ki başara sabrı.

Ki sabırla Yûsuf neye erdi,
Sabır acısıyla helvaya erdi.

Sabır neyse sabırlı bilir yine,
Bakmaz sabırsız onun dediğine.

Sabır sahibi olan Arşa çıkar,
Zira sabr içinde türlü hüner var.

Sana güzel sabır gerekir her hâl,
Ağuyu sabır ile yaparlar bal.

Sabır gerek sana her hâl içinde,
Kalır sabırsız, çene çal içinde.

Her kimde ki var ise sabır hâli,
Sabır üzre olur cümle ameli.

Her şeyi bırak, sabır evine gir,
Sabır evinde cümle erenler bir.

Nebi ve veli yolu, sabra uğrar,
Sen de varmak istersen sabırla var.

Sabır sahibi olan Arşa çıkar,
Zira sabr içinde türlü hüner var.

Sabır gözet sabır, aziz olursun,
Sabır gözetirsen mânâ bulursun.

Sabırsız kişilerin dirliği ham,
Sabırla iyiye gider serencam.

Nasihat istersen sabırdan işit,
Onayım der isen sabrı meslek et.

Sabır, ne işin var ise bitirir,
Seni ulu saadete götürür.

Emanettir sana bırakma sabrı,
Sabırla bulursun Miraç ve Tûr'u.

Sabırla vardı o Mirac'a varan,
Diri iken ölür sabrı başaran.

Yunus eğer sadık isen gir sabra,
Yiğit ona derler ki sabra gire.

Sabredende kalmaz öfkeden eser,
Kötü huydan kurtulur sabreden er.

Sabır gözetsin devlet dileyenler,
"Bil ki Hak, sabredenlerle beraber"

Sabırla hâlin güzel olur gayet,
Gelir sabredene Hak'tan inayet

Yol çok emindir diye gafil olma,
Harami çoktur düşersin pusuya

Yunus Emre
Risaletün Nushiyye Şerhi
haz.: Ziya Avşar

Yunus Emre

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

ağu: Zehir.

arş: Gökyüzünün en yüksek yeri.

azad etmek: Köleye özgürlük vermek.

harami: Eşkiya, haydut.

ihsan: Bağış.

inayet: İyilik, kayra, atıfet, ihsan, lütuf.

mat etmek: Yenmek, galip olmak.

miraç: Peygamberimizin göğe çıktığı (Allah'ın huzuruna) gece.

nebi: Kendine kitap indirilmemiş peygamber.

onmak: Düzelmek.

pusu: Tuzak.

serencam: Başa gelen bir durum veya olay, serüven.

Tûr: Hazreti Musa'ya Allah'ın tecelli ettiği dağ.

veli: Allah'ın sevgili kulu, eren.

yâd: Hatırlamak, bahsetmek.

• Metin Soruları

1. Mesnevide sabırla ilgili verilen örnekler nelerdir? Açıklayınız.
2. Metne göre sabredenler ne tür bir kazanç elde edecektir?
3. Metindeki örtük iletileri tespit ediniz.
4. Metinde beyitlerin kendi aralarında kafiyeleşmesinin metne nasıl bir katkısı olmuştur? Açıklayınız.
5. Okuduğunuz metin içerik bakımından şiire mi nesre mi daha yakındır? Açıklayınız.
6. Parçadaki sehl-i mümtene özelliği gösteren beyitleri tespit ediniz.

7. Aşağıda verilen mesnevi özellikleri tablosunda, okuduğunuz mesnevi türünün hangi özelliklerini sağlamıştır? Değerlendiriniz.

Her beyit kendi arasında kafiyeleşir.	
Her beyit kendi içinde anlam bütünlüğü oluşturur.	
Monotonluğu ortadan kaldırmak için hikâye kahramanının ağzından ifadeler kullanılır.	
Mesnevilerin dili diğer divan edebiyatı türlerine göre ağır değildir.	

8. Bu metinde metnin ana fikrini destekleyen İslami unsurlar nelerdir? Açıklayınız.

Sehl-i mümtene kolay görünen, ancak benzeri söylenmeye kalkınca zor olduğu anlaşılan, özlü söz söyleme sanatı. Bu tür sözler, derin anlamlıdır. Yunus Emre bu sanatı ustalıkla kullanmıştır.

Örnek: Beni bende demen bende değilim
Bir ben vardır bende benden içeri

Eleştirel Okuma

1. Yunus Emre'nin edebî mesajları günümüz için geçerli midir? Değerlendiriniz.
2. Şair metinde nasıl bir anlatım tutumu tercih etmiştir? Değerlendiriniz.

Dil Bilgisi

YAPISINA GÖRE FİLLER

Fiiller yapı bakımından üçe ayrılır:

1. Basit Fiiller

Yapım eki almamış, bir tek kelimedenden oluşan, yani kök hâlindeki fiillerdir. Çoğunlukla tek hecelidir. Çok heceliler de vardır. Fiil kökünden sonra bir tire işareti getirilerek ifade edilir.

Örnek: Böyle der, gözü yukarı bakardı,
Gözyaşı durmaz, sel gibi akardı.

2. Türemiş Fiiller

İsim veya fiil kökleriyle yansımalarından, yapım ekleriyle türetilmiş fiillerdir. Türemiş fiiller ikiye ayrılır:

a. İsim soylu kelimelerden türetilen fiiller

Örnek: Sabırla doğrulur insan.

b. Fiil kök ve gövdelerinden türetilen fiiller

Örnek: Sabır, ne işin var ise bitirir.

3. Birleşik Fiiller

Birden fazla kelimeden oluşan fiillerdir. Birleşik fiili oluşturan kelimelerden biri veya her ikisi fiil olabilir. Ama en az biri fiil olmalıdır.

Yapılışına göre birleşik fiiller ikiye ayrılır:

a. Kurallı Birleşik Fiiller

Herhangi bir fiille getirilen “yazmak, vermek, bilmek, durmak, gelmek” yardımcı fiillerinden oluşur. Bu yardımcı fiiller kendi anlamlarını tamamen yitirir, “yeterlik, tezlik, sürerlik ve yaklaşma” olmak üzere dört anlam ifade eder.

İki fiil arasına "-a, -e, -ı, -i, -u, -ü" zarf-fiil eklerinden biri girer.

a.1. Yeterlik Fiili: Fiil kök ve gövdelerine getirilen "-a, -e + bil-" yardımcı fiili ile yapılır. Bir işi yapmaya yeterlilik düzeyini belirtir. Yeterlik fiilinin olumlu biçimlerinde olduğu gibi olumsuz biçimlerinde de kip ekleri olumsuzluk ekinde sonra gelir. "-a, -e" zarf fiil ekinde sonra "-ma, -me" olumsuzluk eki getirilerek yapılır.

Örnek: *Bin defa söyleyebilseydim bu güzel sözü.*

O buralardan kolay kolay ayrılamaz.

Canı sıkıldı ne yapacağını bilemedi

a.2. Tezlik Fiili: Fiillere "-ı, -i, -u, -ü + ver-" fiili getirilerek yapılır. Çabukluk anlamı katar. Tezlik fiilinin olumsuz yardımcı fiil "ver-"den sonra "-ma, -me" olumsuzluk eki getirilerek yapılır.

Örnek: *Yunus sözün söyleyiverdi böylece.*

Yarın sabah erkenden gelivereceğim.

Sen de ortalıkta dolaşan sözlerle hemen inanıvermemelisin.

a.3. Sürerlik Fiili: Sürerlik fiili fiil kök ve gövdelerine "-a, -e + kal-, gel-, dur-" yardımcı fiilleri getirilerek yapılır. Devamlılık anlamı bildirir. Süreklilik fiilinin olumsuz şekli yoktur.

Örnek: *Sen hele geledur, sonra bu hikmete bakakal öyle.*

Günlerden bir gün batağı yırtıp çıkagelmiş.

a.4. Yaklaşma Fiili: Fiillere getirilen "-a, -e + yaz-" yardımcı fiili ile yapılır. Olumsuz şekli yoktur.

Örnek: *“Çeşmimden akan hun ile sagar dolayazdı*

Mecliste geçen gece yine kan olayazdı” (Baki)

b. Anlamca Kaynaşmış (Deyimleşmiş) Birleşik Fiiller

Birleşik fiili oluşturan kelimelerden birinin veya tümünün anlam kaybetmesi ve kelimelerin anlamca kaynaşarak tamamen yeni ve farklı bir anlam kazanmaları sonucu oluşan birleşik fiillerdir. Bu birleşik fiillerin bir kısmı deyimleşmiştir.

Örnek: *Bu sözler çok hoşuma gitti.*

Ağzını bıçak açmıyor.

Kalır sabırsız, çene çal içinde.

O parlak siyah gözler, onları bir daha elde edemeyecek miydi?

c. Yardımcı Fiille Kurulan Birleşik Fiiller

Tek başlarına da fiil olarak kullanılabilen, ama daha çok isim soylu kelimelerle ve asıl fiillerle birlikte birleşik fiil oluşturan fiillere yardımcı fiil denir.

Bu yardımcı fiiller "et-, ol-, bul-, kıl-, bulun-, buyur-, eyle-, yap-" yardımcı fiilleri ile yapılır.

Bu fiiller kendinden önce gelen isimle birleşirken ses düşmesi veya türemesi olursa birleşik yazılır.

Örnek: *Sabredenın nasibi fazla olur.*

Ulu sabırla yüce devlet buldu.

Beni buna mecbur kılamazsın.

Onayım der isen sabrı meslek et.

Zamanla alıştım, bu bakışlara aldırış etmedim.

3. METİN: Halk Hikâyesi

Metne Hazırlık

1. Meşhur aşk hikâyelerinden hangilerini biliyorsunuz? Bildiklerinizi söyleyiniz.
2. “Aşk sevginin yoğun şeklidir ve her sevgi aşk olarak nitelendirilmez. Şu dünyayı görülmemiş saymaktır, kendi gözünü görmektir aşk.” Mevlana’nın bu sözlerinden ne anlıyorsunuz?

KEREM İLE ASLI

Şiraz Şahı Süruri Şah ile bunun musahipi Yehud adlı Keşiş'in çocukları olmaz. İki birer hırka giyip seyahate çıkarlar. Yolda bir Derviş'le karşılaşırlar; Derviş Şah'a selâm durur ve adı ile hitab eden Şah, onun kerametine hükmedip derdini açar. Derviş, bir elmayı ikiye bölüp yarısını Şah'a yarısını Keşiş'e verir; bu

elmaları evde karılarıyla bölüşüp yemelerini ve Allah'ın emrine varmalarını, doğacak çocukları da birbirine vermelerini tenbih ederek gözden kaybolur. Şah'la Keşiş, Derviş'in dediğini yaparlar; vakit tamam olunca, Şah'ın bir oğlu, Keşiş'in de bir kızı dünyaya gelir. Oğlanın adını Şahigülsen, kızın adını Meryem korlar. Süruri Şah oğlunu Sofu adlı bir hoca-ya teslim eder; Sofu, çocuğu okutur. Keşiş de camdan iç içe yedi katlı bir ev yaptırıp Meryem'i bu eve kapatır; kız orada gergef öğrenir ve işler. Oğlan, on beş yaşına kadar her ilmi öğrenir; bundan sonra biraz serbest bırakılır. Bir gün, hocası namazdayken, güvercin uçurmaya yeltenir ve kuşu elinden kaçıtır. Damdan

Kerem ile Aslı minyatürü

dama kovalayıp taşlarken attığı taşlardan biri Meryem'in oturduğu odanın camını kırıp gergefe değer. Bunun üzerine kız dışarıya çıkar. Oğlan kızı görünce düşüp bayılır. Kırklar kendisine dolu içirirler; bundan sonra, saz çalarak aşkını ilân etmeye başlar. Babası sazı getirdi. Kerem durumunu anlatan bir türkü çaldı;

Keşiş bahçesinde bir güzel gördüm,
Aklım başımdan aldı ne çare?
Taramış zülfünü, dökmüş yüzüne,
Serimi sevdaya çaldı ne çare?

Süruri Şah, bir divan toplar; Keşiş'i bu divana çağırıp elma veren Derviş'in sözlerini hatırlatır. Keşiş, sözünde durduğunu söyler. Kızın adını “Aslı’ya, çevirip Kerem oğlanla nişanlarlar; kırk gün mühletten sonra düğün etmiye karar verirler. Bir gün oğlan sazını alıp Keşiş 'in evine gider; orada çalıp çağırmak kızla konuşmak ister. Keşiş bunu duyunca arlanır ve kızar. Keşiş'in “Manük,adlı sihirbaz bir kardeşi vardır. Manük, büyü ile Keşiş'in evini gözden kaybeder. Keşiş, karısı, kızı ve Manük Şiraz'dan kaçarlar. Kerem işi anlayınca, kızın peşi sıra gitmeye davranır. Babası onu bu fikrinden caydırmak için başka bir kız alivermek ister; lâkin Kerem kabul etmez. Nihayet hocası Sofu ile birlikte yola düşerler. Sofu'nun Kerem'i geri döndürmek için sarf ettiği emekler hep boşa gider. Keşiş'in Eylân şehrine gittiğini bir çobandan haber alıp oraya doğru yol alırlar.

Süruri Şah, etraftaki bütün ülkelerin Hanlarına, Paşalarına birer name yazıp, oğlu Kerem ülkelerine vardığı takdirde, yardım etmelerini rica eder. Kerem ile Sofu Eylân'a varırlar. Oranın Hükümdarı Han Abbas,Kerem'e yardım etmek ister; fakat Manük büyü yapar, kızı gene kaçıtır. Kerem, takibe devam eder. Resul Dağı'nda oturan "Şerif İmam" adlı birisi, Kerem'in kerametini sınamak ister. Diri bir adamı tabuta koyup Kerem'in geçeceği yola indirtir. Kerem yanlarına gelince, kendisinden cenazenin namazını

kıldırması rica edilir. Kerem abdest alıp namaza durduğu sırada: "Diri adamın namazı kılınır mı? diye, basarlar sopayı. Halbuki, tabutun içindeki adam ölmüştür ve Kerem bunu bildiği için cenaze namazına niyet edip durmuştur. Kerem bu oyuncu adamlara intizar eder; dağlar birbirine kavuşur; Kerem'i dövenlerin hepsi perişan olurlar.

Kerem, Aslı'nın Pek şehrine gittiğini esvap yıkayan kadınlardan öğrenip o şehre varır, kızı bulur. Şehrin Mütesellim'i Sarhoş Osman Ağa'nın yardımıyla Aslı'yı ele geçirir. Lâkin, Manük'ün büyüğü imda-da yetişir; oradan da kurtulup Kars'a giderler. Kerem'le Sofu, Aslı'nın peşini bırakmazlar. Yolda rastladıkları bir kocakarı bunlara yanlış haber verir; kızın Tiflis'e gittiğini söyler.

Keremgil Tiflis'e varırlar. Oranın Hükümdarı Âdil Han'ın huzurunda Bağdatlı bir şairle Tiflisli şairler karşılaşacaklarmış. Bu karşılaşmada Kerem de bulunur ve şairlerin hepsini alt eder. Âdil Han, Kerem'i tanır, çok ikram eder. Aslı'nın Kars'a gittiğini bir hancıdan öğrenince, Kerem'le Sofu, tekrar yola çıkarlar. Bir çeşmenin başında yol üçleşir. Hızır yetişir, yol gösterir. Murat suyunu keramet kuvvetiyle durdurup Kars yakasına geçerler. Kars Paşası (Emin Paşa), Kerem'in yolunu gözlemektedir. Emin Paşa, Aslı'yı Keşiş'in elinden alıp Kerem'e teslim eder. Bir sürü maiyetle birlikte Şiraz'a dönerlerken Manük kızı tahttrevandan alıp yerine bir maymun kor. Bunlar Van'a giderler; Keremgil de arkalarını takip ederler. Van Paşası Kerem'i misafir eder. Keşiş Yehud, Van'daki manastıra yerleşmiştir. Paşa, bunu haber alır ve Kerem'in yanına bir adam katarak manastıra yollar. Kerem manastırda Aslı'yı görünce bayılır. Aslı Kerem'i tanır, manastırdakilere haber verir. Orada Kerem'e temiz bir dayak atarlar; Paşa'nın adamı zor kurtarır.

Keşiş, Van'dan da kaçır; Erzurum'dan, Maraş'tan geçerek Kayseri'ye gider. Kayseri'de Patrik olur. Biraz para biriktirip bir konak yaptırır. Konaktan kiliseye giden yolun etrafını kapattırır. Böylece Aslı'yı kiliseye gidip gelirken bile kimseye göstermez. Kerem'le Sofu, Keşiş'in Erzurum'a gittiğini bir çiftçiden öğrenip izinin peşine düşerler. Yolda donarlar; bir kervanbaşı bunları kurtarır. Erzurum'da bir Rum kızı, Aslı'nın Kayseri'ye gittiğini Kerem'e haber verir. Kerem'le Sofu, gene yollara düşerler, Önce Erzincan'a, sonra Maraş yaylalarına, oradan da Kayseri'ye varırlar. Bu yolculuk hayli güç ve maceralı olmuştur. Kerem, Kayseri'de kendini kimseye bildirmez. Keşiş'in Patrik olduğu manastırı bulup oraya hizmetçi durur. Kerem manastırda türkü söylerken kız kendisini tanır ve manastırdan koğdurur.

Bu sefer Kerem gözlerini bağlayıp kör dilenci kıyafetine girer. Araya araya, Keşiş'in evini bulur. Sırf Aslı'nın yüzünü görebilmek için Keşiş'in karısına otuz iki dişini çektirir. Ağzının kanını kızın çevresiyle silerken Kerem'i gene tanırlar ve ana ile kız, onun kafasını yarıp kolunu kırarak, sokağa çamurların içine atarlar.

Kerem yine söylenir:

Bir hali diyor merde mert cengi

Bir hali dövüyor cümle frengi

Bir hali bozulmaz hiç onun rengi

Bir şulesi halka yetişir...

Bir sonuç alamayınca Kerem, Aslı'ya da aşk vermesi için, Tanrı'ya yalvarır. Duası kabul olunup o dakikadan itibaren Aslı Han yanıp tutuşmaya başlar; hemen Müslümanlığı kabul eder ve Kerem'le kaçmaya razı olur. Kervankıran yıldızı doğarken buluşup kaçmayı kararlaştırırlar. Öbür taraftan Keşiş, Kerem'i öldürtmek için Kayseri Mütesellimi Ahmet Beye para vadeder. Mütesellim, Keşiş'in evine adam gönderip gece Kerem'i tutturur, hemen asmak ister; fakat Hâkim, tahkikat yapmadan ilâm veremeyeceğini söyler. Mütesellim'in kız kardeşi işe karışır. Kerem'in âşık-ı sadık olup olmadığını anlamak için onu imtihana çekerler. Kerem imtihanı kazanır. Mütesellim Ahmet Bey, cezasını alıp Aslı'yı Kerem'e verir; Sofu'ya da başka bir kız verir. Sofu murada erer; fakat, Aslı Han'a sihirli bir entari giydirdikleri için, gerdek gecesi Kerem, bu entarinin düğmelerini bir türlü çözemez, Aslı'ya yalvarır, o da çözemez. Kerem'in aşkı kaynamaya başlar.

Aslı'ya:

"Şimdi benim tepemden alev çıkar; sakın, su dökeyim deme; ben yansam da ölmem." diye tembih eder. Kerem'in tepesinden alev çıkmaya başlayınca, kız dayanamayıp su döker. Kerem yanar, kül olur.

Bundan müteessir olan Aslı da Kerem'in ateşi üzerine kapanıp yanar.

Hikâyet-i Kerem Han
der.: Pertev Naili Boratav

• Bilinmeyen Kelimeler

divan: Yüksek düzeydeki devlet adamlarının kurduğu büyük meclis.

esvap: Elbise.

entari: Genellikle tek parçalı kadın giyeceği.

gergef: Üzerine kumaş gerilerek nakış işlemeye yarayan, çoğu dikdörtgen biçiminde olan çerçeve.

ilam: Bildirme, anlatma.

Kervankıran yıldızı: Sabah en erken görülen yıldız.

keşiş: Rahip.

kırklar: Kırk kişilik evliya topluluğu.

manastır: Bazı kesin kurallara bağlı rahip veya rahibelerin dünya ile ilgilerini keserek yaşadıkları yapı, keşişhane.

musahip: Sohbet.

mühlet: Vade.

müteessir: Üzölmüş, üzüntölü.

mütesellim: Tanzimattan önce beylerbeyi ve sancakbeylerinin, bölgelerindeki sancak ve ilçeleri kendi adlarına yönetmekle görevlendirdikleri kimse.

sofu: Dinin buyruk ve yasaklarına bütünüyle uyan (kimse).

• Metin Soruları

1. Hikâye ile ilgili aşağıda istenen bilgileri yazınız.

Konu	
Kahramanlar ve kahramanların özellikleri	
Olay	
Mekânlar	

2. Hikâyenin anlatıcı bakış açısı ve dili hakkında bilgi veriniz.

3. “Motif kendi başlarına konuya özellik kazandıran öğelerin her biri. Edebiyatta bölünemeyen bir tema, karakter ya da söz kalıbıdır, (ışık motifi, ağaç motifi, kurt motifi vb.)”. Hikâyedeki olağanüstülükleri ve edebî motifleri belirtiniz.

4. Okuduğunuz halk hikâyesinin aşağıdaki özellikleri sağlayıp sağlamadığını değerlendiriniz.

Hikâye manzum - mensur karışık yazılmıştır.	
Konuları genellikle aşk ve kahramanlıktır.	
Kahramanlarda olağanüstü özellikler vardır.	
Kahraman saz çalıp şiir söyler.	
Aşık olma; rüyada görme, aynı ortamda büyüme, resmine bakarak veya ilk bakışta gerçekleşir.	

1. Bu hikâyede mekânın sürekli değişmesi esere neler katmış olabilir? Değerlendiriniz.
2. Metinde elma motifi nasıl kullanılmıştır? Elma motifinin kullanıldığı diğer hikâyelerden ve masallardan örnek veriniz.
3. Bu hikâyenin acı bir sonla bitmesini ve âşıkların bir türlü kavuşamamasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dil Bilgisi

FİİL ÇATISI

Türkçede fiillerin cümle içinde nesne alıp almamalarına ya da aldıkları özneye göre gösterdiği özelliğe çatı denir. Yükleme fiil olmayan cümlelerde çatı aranmaz.

Fiiller çatısı bakımından temelde ikiye ayrılır:

A. NESNESİNE GÖRE FİİLLER

1. Geçişli Fiil
2. Geçişsiz Fiil
3. Oldurgan Fiil
4. Ettirgen Fiil

B. ÖZNESİNE GÖRE FİİLLER

1. Etken Fiil
2. Edilgen Fiil
3. Dönüştürücü Fiil
4. İşteş Fiil

A. NESNESİNE GÖRE FİİLLER

1. Geçişli Fiil

Cümlede nesne alabilen fiillerdir. Yükleme sorduğumuz "neyi, kimi, ne" sorularının cevabı cümlede nesne olur. Öyleyse fiilin nesne alıp almadığını fiile "neyi, kimi, ne" sorularından birini sorarak öğrenebiliriz.

Örnek: *Şiraz Şahı Süruri Şah ile bunun eğlencesi Yehud adlı Keşiş'in çocukları olmaz. Keşiş bahçesinde bir güzel gördüm.*

Uyarı: Geçişli fiillerde cümlede her zaman nesne bulunmayabilir. Burada önemli olan fiilin nesne olabiliyor olmasıdır.

2. Geçişsiz Fiil

Nesne alamayan fiillerdir. Bu fiiller "neyi, kimi ve ne" sorularına cevap vermez.

Örnek: *İkisi birer hırka giyip seyahate çıkarlar.*

3. Oldurgan Fiil

Geçişsiz fiiller "-dır, -r, -t" ekleriyle geçişli duruma getirilir. Bu fiillere "oldurgan fiil" denir.

Örnek: *Aslı Kerem'e güldü. Kerem Aslı'yı güldürdü.*

Geçişsiz

Geçişli

4. Ettirgen Fiil

Ettirgen çatı, geçişli fiillerin geçişlilik derecesini artıran ve geçişli fiillere başkasına yaptıрма anlamı veren çatıdır. Ekleri "-dır, -r, -t" dir.

Örnek: *Kerem manastırda türkü söylerken kız kendisini tanır ve manastırdan koğdurur. Kerem manastırda türkü söylerken kız kendisini tanır ve manastırdan koğdurtur. Konaktan kiliseye giden yolun etrafını kapattırır.*

B. ÖZNESİNE GÖRE FİİLLER

Türkçede fiiller, aldıkları öznenin türüne göre dörde ayrılır.

1. Etken Fiil

Etken fiilin yüklem olduğu cümlede özne, yüklemde bildirilen fiili doğrudan yapar. Aşağıdaki cümlelerde fiiller, özneler tarafından doğrudan yapıldığı için etkindir.

Örnek: *Bir sonuç alamayınca Kerem, Aslı'ya da aşk vermesi için, Tanrı'ya yalvarır. Erzurum'da bir Rum kızı, Aslı'nın Kayseri'ye gittiğini Kerem'e haber verir.*

2. Edilgen Fiil

Edilgen fiilin yüklem olduğu cümlede özne, yüklemde bildirilen fiilden etkilenen durumundadır. Edilgen fiil, “-n” ve “-l” ekiyle türetilir ve cümlede “başkası tarafından yapılma” anlamı vardır. Edilgen fiilin yüklem olduğu cümlede özne “sözde özne” olarak adlandırılır.

Örnek: *Namaz kılınır.
Yere güzel bir sofra serilir.*

3. Dönüşlü Fiil

Dönüşlü fiilin yüklem olduğu cümlede özne, yüklemde bildirilen fiili doğrudan yapar; yaptığı bu işten yine kendisi etkilenir. Dönüşlü fiil, “-n” ve “-l” ekiyle türetilir. Dönüşlü fiilin yüklem olduğu cümlede “kendi kendine yapma” anlamı vardır.

Örnek: *Aslı Kerem için süslenir.
Kerem Aslı'yı elinden kaçırdığı için dövünür.*

4. İşteş Fiil

Gerçekleşmesi için birden fazla öznenin gerektiği fiillerdir. Fiil ve gövdelerine “-ş” eki getirilerek yapılır. İşteş fiiller karşılıklı ve birlikte yapma anlamı verir.

Örnek: *Yolda bir Derviş'le karşılaşırlar.
Kerem Aslı'ya bu dünyada kavuşamayacağını düşünür.
Bir bucakta, gizli bir buluşma ayarladı.
Kerem ile Aslı kavuşamamanın verdiği hüznle ağlaşır.
Ötüşen bülbüller bu sevdanın türküsünü söyler.
Üzerinde hüznü martılar uçuşuyordu.*

Uygulama

Aşağıdaki cümlelerin fiil çatısını öznesine ve nesnesine göre değerlendiriniz.

*Bir gün, hocası namazdayken, güvercin uçurmaya yeltenir ve kuşu elinden kaçıır. Damdan dama kovalayıp taşlarken attığı taşlardan biri Meryem'in oturduğu odanın camını kırıp gergefe de-
ğer. Bunun üzerine kız dışarıya çıkar. Oğlan kızı görünce düşüp bayılır. Kırklar kendisine dolu içirirler;
bundan sonra, saz çalarak aşkını ilân etmeye başlar. Babası sazı getirdi. Kerem durumunu anlatan
bir türkü çaldı.*

*Keşiş, Van'dan da kaçır; Erzurum'dan, Maraş'tan geçerek Kayseri'ye gider. Kayseri'de Patrik
olur. Biraz para biriktirip bir konak yaptırır. Konaktan kiliseye giden yolun etrafını kapattırır. Böylece
Aslı'yı kiliseye gidip gelirken bile kimseye göstermez. Kerem'le Sofu, Keşiş'in Erzurum'a gittiğini bir
çiftçiden öğrenip izinin peşine düşerler. Yolda donarlar; bir kervanbaşı bunları kurtarır. Erzurum'da
bir Rum kızı, Aslı'nın Kayseri'ye gittiğini Kerem'e haber verir.*

4. METİN: Tanzimat Dönemi Hikâye

Metne Hazırlık

1. Tanzimat Dönemi'nde ne tür yenilikler yapılmıştır. Anlatınız.
2. "Dünyada böcekler yok olsaydı, dünya ekosistemi kısa bir sürede alt üst olurdu; eğer insanlar yok olsaydı, dünya ekosistemi kendini kısa sürede toplardı." sözünü tartışınız.

KEDİLER

Hanım!

— En son cevabını isterim. Ya ben, ya kediler?

— Kediler

— Kediler! Öyle mi? Demek ki otuz üç senelik bir refâkat-i yek-vücûdâne neticesi, kelime-i muammâ'yı izdivacın hali, bu cevap oluyor.

Zavallı Koca! Hareminin mutasarrıfe olduğu eve celb ve cem ettiği otuz kedinin ta'cizât ve tasdiâtından artık bizâr olmuştu. Evin içinde sâhib-ül-beytten ziyade bir revîş-i âmirâne ile kuyruklarını kaldırıp, bu bedbaht kocaya bir nazar-i istihfâf ve istihkaar atfederek dolaşan bu kirli hayvanât, kanapelerini istilâ etmiş, koltuk sandalyalarında uyurlar, o senenin soğuk kışında, ısınmak için yaktığı ateşin karşısında düşünlürler, sofralarında, odalarında sâmia-hırâş sesleriyle kavga ederlerdi. Günden güne etvâr-i küstâhânelerini artırarak tekessür eden kediler, bu adama, evinde bir câ-yi tevakküf bırakmamağa başladılar.

Bir sabah, gayet erken uyanarak, kendi âleminde bir kahvaltı etmek için küçük odasına çekildiği zaman, sokakta birtakım çocukların ağladığını işiderek pencereden dışarı baktı.

İskemleye kuûdunda yüzünün iki nokta-i müntehâsi olan tepesiyle çenesi geriye doğru çekik, büyük ve biraz fırlak gözleriyle bir arayıcılık hâli kesbeden yüzünü iki tarafa döndürerek hayretle etrafına bakınıyordu. Zira kedinin biri ekmeğini çalmış, diğeri sütlü kahvesini içmiş, öteki de fincanını kırmıştı. Kendi kendine ve hayretle: "Kime meram anlatmalı?" diyordu.

Bir günlük mahsûl-i mesâsinin böyle mahv'ü heder olmasından teessürle başını eline dayıyarak pencerenin önünde oturdu. İşte orada, duvarın altında, kahvesini içen, ekmeğini çalan fincanını kıran, kendisini sabah keyfinden mahrum eden, velhasıl evinde bütün rahat ve âsâyişini selb eyleyen kediler (...) önyaklarını ibtidâ ağızlarına götürüp nisvâna mahsus bir tavr-i işvebâzâne ile yüzlerini temizleyerek, safâ-yi hâtıra sabah kahvaltısını hazmetmekte ve öğle taâmına hazırlanmakta idiler.

Sâhibet-ül-beyt tarafından kendisine tercih olunan bu hayvânât-i müfterisenin ahvâl-i lâkaydâne-leri hiddetine dokunarak sofaya çıktı. Orada merdivenin orta basamaklarında, bıyıkları,yüzü, başı siyah lekelerle boyanmış beyaz kediyi görür görmez:

— Kahvemi sen içtin, fincanımı sen kırdın, öyle mi? diyerek odasından bastonunu alıp ayaklarının ucuna basarak yavaş yavaş kedinin yanına sokuldu. Hazır eline fırsat geçmişken, istediği gibi intikamını almak için bastonunu kaldırdı. Kedi kımıldıyor; kaçacak. Değneği şiddetle üzerine indirir indirmez, serî-üs-seyr olan bu afacan, hemen sıçrayınca, ayağı kayarak azîm bir gürültü ile merdivenlerden aşağı yuvarlandı. Merdivenin altında kolunun sızlandığından şikâyet ederken nîm-i diğer- i mevcûdiyeti olan karısı karşısına çıkarak:

—Hiç kediye öyle vurulur mu? Ya bir yeri kırılısaydı...

deyince, zavallı herif şiddet ve hiddetle:

— Ben sana şimdi gösteririm. diyerek odasına çıktı. Haremi de kendisini takip ederek kemâl-i sükûnet ve mülâyemetle diyordu ki:

— Ne yapacaksın? Ne yapabilirsin? Söyle de, ben de anlayayım!

— Ne mi yapabilirim? Hükümet-i mahalliyyeye müracaat edeceğim. Senin kedilerinden sirkat-i me'kûlât, gasb-i emvâl, taarruz-i mesken dâvasına kalkışacağım. Bakalım o zaman, bu hırsızların, bu haydutların bir tanesini burada görebilir misin?..

Paltosunu şapkasını giydi. Kapıyı kırarak gibi şiddetle çekerek evden çıkıp gitti.

Kaymakam beyefendi meram anlamıyor. "Rossini" ahfâd-i kirâmından olan bu mûsikî-şinâs İtalyalı, hürmet ve) adâlet ister.

Bu bedbaht koca, (...) hiddetle Adalar kaymakamı beyefendiye:

— Herkesin karısının kaşına, gözüne, yürüyüşüne, giyinişine karışyorsunuz da, benimkinin şu münasebetsiz muhabbetine, şu muzır hayvanlarına niçin müdâhaleyi reddediyorsunuz? Şikâyetiyle me-yusâne evine avdet ediyordu.

Gece yarısı verdiği bir karâr-ı kat'î üzerine sabahleyin erkenden kalkarak kendisine aid ne kadar eşyası varsa bir sandığa vaz' ile aşağıki taşlığa indirdi. Arkasına paltosunu, başına şapkasını giyerek, iplerle bağladığı sandığının üstüne oturmuştu, işte o zaman: "Ya ben, ya kediler?" سوالini îrâd etmiş ve; "Kediler!" cevâb-i me'yûsânesini almıştı.

Elveda!... Elveda!.., Artık bir daha avdet etmemek üzere yola çıktı. Mahzun, mütefekkir bir hâl ile, küçüklü büyüklü birtakım nisbetsiz evlerle dükkânların teşkil ettiği çarşıdan geçiyordu. Sokağın ortasında, ayakları çıplak, elbiselerinin yırtık yerlerinden tenleri görünür birtakım etfâi-i sefaletin haykırarak oynadıklarını dalgın dalgın seyrettikten sonra, galiba tesadduk etmek niyet-i aceze-perverânesiyle cep-lerini birer birer karıştırıp, yine galiba hiç bir şey bulamadığından yoluna devam etti.

Hava güzel, rüzgâr sâkit, Marmara lâcivert idi. Bir daha avdet etmeyecek. Bu mukarrer! 33 senelik râbîta-i izdivaç kırılmış, artık yalnız başına kalmıştı. Şu yalnızlık müessir değil mi?

33 seneden sonra her yerde, her şeye karşı yalnız! Bu vâsi' denize, bu dûrâdûr ufuklara karşı yapayalnız!

Hattâ sema bile, o lâcivert gözleriyle kendisine şefkat ve merhametle bakıyordu. Bir tarafı kırmalar içinde kalmış mavi atlas gibi hafif surette mütemevvic deryâ, diğer tarafı yeşil bir hamâil gibi yukardan aşağıya doğru sarkarak, renk ve taravetlerini her mevsimde muhafaza eden çalılarla çam ağaçlarının fâsıla verdiği bir yolu takip ediyordu. Tefekkürât-ı amîka içinde kaybolmuş bir hâl ile, biraz deniz kenarına doğru meyledip, önünde balık avlamak için bir kedinin sindiğini görünce, hemen yolunu değiştirerek yokuş çıkmağa başladı.

Saat ilerlemiş, öğle tekarrüb etmişti. Evine bir daha avdet etmemek üzere verdiği karar kat'î idi. Bu belli! Fakat öğle taâmını nerede edecek? Akşam nereye gidecek? Geceyi nerede geçirecek?

Bir hayât-i müstakil, bir karâr-i kat'î para ile olur. Halbuki kendisini sabah taâmına bile kifâyet edecek parası yoktu. Hareminin ihzâr ederek şimdi sofranın üzerine koyduğu sabah yemeğinin dumanı, gözünde tütmeğe başladı.

... Denizin dalgaları yavaş yavaş sahile çarptıkça, kendisine:

"Git, git, haremine git!" diyordu.

Âlem-i tenhâide hâl-i infirâdı arttıran horozların sedâ-yi garîbâneleri, bulunduğu yere aksettikçe: "Git, git, haremine git!" diyordu. Kiliseler öğle vaktini ilân için çan çalmağa başladılar.

O sükûn ve sükûnet içinde uzaktan uzağa akseden çanlar, hep bir ağızdan bir âheng-i muttaridle: "Git, git, haremine git!" sözünü tekrar ediyorlardı. Ayağa kalktı. Geldiği yoldan yürümeğe başladı.

Galiba verdiği karâr-i kat'îden nükûl etmişti. Çam ağaçlarının aralarında peydâ ve nihan olarak evine doğru sür'atle avdet ediyordu. Mütefekkir bir çehre, müteessir bir hâl ile evine giderek, refikasına bir şey söylemeden odasına çıktı. Minderin üzerine kapanıp da hıçkırığa hıçkırığa ağlamağa başlayınca, haremi, kemâl-i nezâketle oda kapısını açarak:

— O kadar haykırarak ağlama. Kedilerimi korkutacaksın! dedi.

Samipaşazade Sezai
Küçük Şeyler

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

âheng-i muttaridle: Düzenli bir ahenk.

ahfâd-i kirâm: Soylu torunu.

ahvâl: Durum.

bizâr: Bıkmış ,rahatsız.

câ-yi tevakkûf: Durma, bekleme yeri.

celb: Kendine çekme.

cem: Toplama, yığma.

cevâb-i me'yûsânesini: Ümitsizlikle cevabı.

etvâr-i küstâhânelerini: Küstahça tavırlar.

gasb-i emvâl: Mal gaspı.

hâl-i infirâdı: Yalnızlık hâli.

hamâil: Kılıç kayışı, kılıç bağı.

hayât-i müstakil: Bağımsız hayat.

hayvânât-i müfterise: Fırsat bulan hayvanlar.

Hükûmet-i mahalliyyeye: Hükûmet konağı.

ibtidâ: En önce, başta.

ihzâr etme: Hazırlama.

istihkaar: Hor görme.

karâr-i kat'î avdet: Karardan kesin dönüş.

karâr-i kat'î: Kesin karar.

kelime-i muammâ: Anlaşılmaz kelimeler.

kesbeden: Çalışıp kazanma.

kifâyet: Yeterlik.

kuûdunda: Oturma, oturuş.

lâkaydâneleri: Kayıtsız ilgisiz.

mahsûl-i mesâîsinin: Ortaya çıkan çalışma.

mahv'ü: Yok etme, ortadan kaldırma.

me'kûlât: Yiyecekler.

meyusâne: Ümitsizce.

mûsikîşinâs: Müzikçi.

müessir: İz bırakan.

mülâyemet: Yumuşak huylu.

mütemevvic: Dalgalı.

nazar-i istihfâf: Küçük görerek bakma.

nihan: Gizli, saklı.

nisvân: Kadınlar.

niyet-i aceze-perverânesiyle: Aciz niyetiyle.

nokta-i müntehâ: Son nokta.

peydâ: Meydanda, açıkta.

râbıta-i izdivaç: Evlilik bağı.

refâkat: Arkadaşlık.

refika: Arkadaş, yoldaş

reviş-i âmirâne: Amirane yürüyüş, tarz.

sâhib-ül-beytten: Evin sahibi.

sâkit: Susan ses çıkarmayan.

sâmia-hırâş: Kulağı tırmalayan.

sedâ-yi garîbâneleri: Garipçesine sesleri.

selb: Kapma, zorla alma.

serî-üs-seyr: Hızla giden.

sirkat-i dûrâdûr: Uzun uzadıya hırsızlık.

ta'cizât: Rahatsız etme, tedirginlik.

taâmına: Yemek, aş.

taarruz-i mesken: Saldırıya uğramış ev.

tasdiâtından: Baş ağrıtmalar.

tavr-i işvebâzâne: Naz edici tavırlar.

Tefekkürât-ı amîka: Derin düşünce.

tekarrüb: Yakın olma.

tesadduk: Sadaka verme.

vâsi: Geniş, açık.

velhasıl: Sözün kısası, kısacası.

vücûd: Bulunma, var olma.

yek: Tek.

• Metin Soruları

1. Hikâyedeki olay akışını maddeler hâlinde aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Kahramanın kedilerden aşırı derece rahatsız olmasının nedenleri nelerdir? Açıklayınız.

3. Parçadaki karakterlerin kişilik özellikleri nelerdir? Açıklayınız.

4. Dış dünyanın kahramanın psikolojik durumuna etkileri nelerdir?

5. Bu metinde olayın akışını sağlayan temel çatışma nedir? Açıklayınız.

6. Kahramanın evine geri dönüşünde yazar nasıl bir yol izlemiştir? Açıklayınız.

7. “Tanzimat roman ve hikâyelerinde dikkat çeken bir özellik de uzun cümle kuruluşları ve tasvirlerdir.” Okuduğunuz metindeki uzun cümle ve tasvirleri bulunuz. Bu tarz bir dil ve anlatımın tercih edilmesinin sebepleri nelerdir? Tartışınız.

Eleştirel Okuma

Realizm: Gerçekler ön plandadır. Realist sanatçılar, eserlerinde yaşamın gerçeklerini dile getirir. Gerçekler anlatılırken kişilerin psikolojileri, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerinin tanıtımı, içinde bulundukları ortam ayrıntılarıyla verilir. Realizmde, gerçek hayatın anlatılması esas olduğu için realistlerin eserlerinde toplumun sıradan kişilerine rastlanır. Realist yazarların okuyucuyu eğitme gibi bir amaçları yoktur; onlar gözlem, araştırma ve belgelere dayanarak, yaşananı nesnel bir şekilde aktarmayı amaçlarlar.

1. Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak hikâyedeki realist unsurları tespit ediniz.

2. Hayvanseverlikle ilgili düşünceler günümüzde de devam etmekte midir? Karşılaştırarak değerlendiriniz.

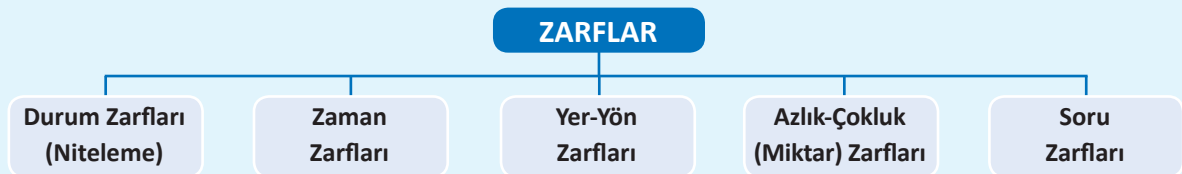
3. Okuduğunuz hikâyede, hikâyeyi oluşturan unsurlardan hangisi (olay, şahıs, mekân) ön plandadır?

4. Yazarın zaman zaman karşılıklı konuşmalar kullanmasının hikâyenin anlatımına ne tür katkılar sağladığını değerlendiriniz.

Dil Bilgisi

ZARF (BELİRTEÇ)

Zarflar; fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden ve zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları zaman, yer, yön, nitelik, durum azlık-çokluk bildirme, pekiştirme ve sorma gibi çeşitli yönlerden etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir. Zarflar fiilleri belirtme yönlerine göre çeşitli gruplara ayrılır. Zarf görevindeki sözcük cümlede zarf tümlecisi görevinde kullanılır.

1. Durum Zarfı

Fiilleri, fiilimsileri durum yönünden belirten sözcüklerdir. Bir hareketin oluşma biçimini ve niteliğini bildiren zarflardır. Durum zarfları nasıl, ne suretle, ne biçimde sorularına karşılık oluşturan zarflardır.

Örnek: *Birtakım çocukların ağladığını işiterek pencereden dışarı baktı.*

Bir arayıcılık hâli kesbeden yüzünü iki tarafa döndürerek hayretle etrafına bakınıyordu.

Birdenbire kafasına yeni bir tecrübe fikri geldi.

Güzelim yaz çabucak geçip gitti.

2. Zaman Zarfı

Zaman zarfları bir oluş ve kılışın zaman içindeki yerini bildiren, daha açık bir anlatımla fiillerin, sıfat-fiillerin ve zarf-fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesinleştiren sözcüklerdir. Bu zarflar "Ne zaman?" "Ne vakit?" sorularına karşılık oluşturur.

Örnek: *Sabahleyin ne kadar eşyası varsa bir sandığa vaz' ile aşağıdaki taşığa indirdi.*

Öğle vakti ne yiyecekti.

Bazen bu yeknesak hayat beni çok sıkıyor.

3. Yer-Yön Zarfı

Yer yön zarfları bir fiilin veya fiilimsinin yerini ve yönünü belirleyen zarflardır. Nereye, nerede, nereden, nereye doğru ve nereye kadar sorularına karşılık olurlar.

Örnek: *Çocukların ağladığını işiterek pencereden dışarı baktı.*

Adam hiçbir şey demeden içeri girdi.

4. Azlık-Çokluk (Miktar) Zarfı

Azlık-çokluk zarfları, bir sıfatın bir fiilimsinin veya fiildeki oluş ve kılışın miktarını, ölçüsünü ve derecesini belirleyen zarflardır. Kullanımda "ne kadar, ne derece" sorularına karşılık oluşturlar.

Örnek: *Adam pek konuşmadı.*

Keşke seni sabahleyin bu kadar söyletmeyeydim.

En iyi dostum sensin.

5. Soru Zarfı

Soru zarfları, fiildeki oluş ve kılışı çeşitli yönlerden soru yoluyla belirleyen zarflardır: Nasıl, ne, ne denli, ne biçim, neden, nerede, nereden, ne kadar, nice, niçin ...

Örnek: *Ne zaman kurtulacağım şu kedilerden?*

Şu muzır hayvanlarına niçin müdâhaleyi reddediyorsunuz.

Bu yalnızlığa nasıl dayanacağım?

Benim için öldüğünü nereden bileyim.

Fiilimsi

Fiillerden belli eklerle türeyip isim, sıfat veya zarf görevinde kullanılan sözcüklerdir. Adından da anlaşıldığı üzere fiile benzeyen ancak fiil olmayan sözcüklerdir. Ayrıca fiilimsiler yan cümlecik kurar.

Zarf Fiil (Bağ Fiil)

Fiillerden "-e, -ip, -erek, -meden, -meksizln, -dikçe, -ince, -eli, -ken, -r... -mez, -esiye" ekleriyle türetilip zarf görevinde kullanılan sözcüklerdir. Cümleleri zaman veya durum yönüyle tamamlar ve fiili zaman, durum bakımından belirtirler. Aşağıda altı çizili kelimeler zarf fiil görevindedir.

Örnek: *...yüzlerini temizleyerek, safâ-yi hâtıra sabah kahvaltısını hazmetmekte ve öğle taâmına hazırlanmakta idiler.*

...bu hayvânât-i müfterisenin ahvâl-i lâkaydâneleri hiddetine dokunarak sofaya çıktı.

... serî-üs-seyr olan bu afacan, hemen sıçrayınca, ayağı kayarak azîm bir gürültü ile merdivenlerden aşağı yuvarlandı.

... sızlandığından şikâyet ederken nîm-i dîğir-i mevcûdiyeti olan karısı karşısına çıkarak...

5. METİN: Millî Edebiyat Dönemi Hikâye

Metne Hazırlık

1. Vatan sevgisi, esaret, bayrak gibi kavramlar size ne ifade etmektedir? Açıklayınız.
2. Yabancı bir ülkede yabancı bir kültürün içinde olsanız kendinizi nasıl hissederdiniz?

FORSA

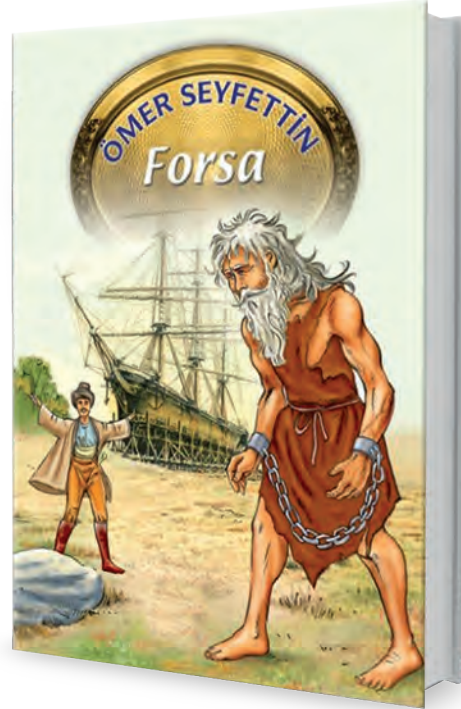
Akdeniz'in, kahramanlık yuvası sonsuz ufuklarına bakan küçük tepe, minimini bir çiçek ormanı gibiydi. İnce uzun dallı badem ağaçlarının alaca gölgeleri sahile inen keçi yoluna düşüyor, ilkbaharın tatlı rüzgârıyla sarhoş olan martılar, çılgın bağrılarıyla havayı çınlatıyordu. Badem bahçesinin yanı geniş bir bağdı. Beyaz taşlardan yapılmış kısa bir duvarın ötesindeki harabe vadiye kadar iniyordu. Bağın ortasındaki yıkık kulübenin kapısız girişinden bir ihtiyar çıktı. Saçı sakalı bembeyazdı. Kamburunu düzeltmek istiyormuş gibi gerindi. Elleri, ayakları titriyordu. Gök kadar boş, gök kadar sakın duran denize baktı, baktı.

— Hayırdır inşallah! dedi. Duvarın dibindeki taş yığınlarına çöktü. Başını ellerinin arasına aldı. Sırtında yırtık bir çuval vardı. Çıplak ayakları topraktan yoğurulmuş gibiydi. Zayıf kolları kirli tunç rengindeydi. Yine başını kaldırdı. Gökle denizin birleştiği dumandan çizgiye dikkatle baktı, Ama görünürde bir şey yoktu.

Bu, her gece uykusunda onu kurtarmak için birçok geminin pupa yelken geldiğini gören zavallı eski bir Türk forsasıydı. Tutsak olalı kırk yılı geçmişti. Otuz yaşında, dinç, levent, güçlü bir kahramanken Malta korsanlarının eline düşmüştü. Yirmi yıl onların kadirgalarında kürek çekti. Yirmi yıl iki zincirle iki ayağından rutubetli bir geminin dibine bağlanmış yaşadı. Yirmi yılın yazları, kışları, rüzgârları, fırtınaları, güneşleri onun granit vücudunu eritemedi. Zincirleri küflendi, çürüdü, kırıldı. Yirmi yıl içinde birkaç kez halkalarını, çivilerini değiştirdiler. Ama onun çelikten daha sert kaslı bacaklarına bir şey olmadı. Yalnız aptes alamadığı için üzülmüyordu. Hep güneşin doğduğu yanı sol ilerisine alır, gözlerini kıbleye çevirir, beş vakit namazı gizli işaretlerle yerine getirirdi. Elli yaşına gelince, korsanlar onu, "Artık iyi kürek çekemez!" diye bir adada satmışlardı. Efendisi bir çiftçiydi. On yıl kuru ekmekle onun yanında çalıştı. Tanrıya şükrediyordu. Çünkü artık bacaklarından mihli değildi. Aptes alabiliyor, tam kıblenin karşısına geçiyor, unutmadığı âyetlerle namaz kılıyor, dua edebiliyordu. Bütün umudu, doğduğu yere, Edremit'e kavuşmaktı. Otuz yıl içinde bir an bile umudunu kesmedi.

"Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, öyle inanıyorum, elli yıl tutsaklıktan sonra da ülkeme kavuşacağıma öyle inanıyorum!" derdi.

En ünlü, en tanınmış Türk gemicilerdendi. Daha yirmi yaşındayken, Tarık Boğazı'nı geçmiş, poyraza doğru haffalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle yenmişti. O zamanlar Türkeli'nde nâmi dillere destandı. Padişah bile onu, saraya çağırtmıştı. Serüvenlerini dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam'ın

gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere gitmişti ki, üzerinde dağlardan, adalardan büyük buz parçaları yüzüyordu. Oraları tümüyle başka bir dünyaydı. Altı ay gündüz, altı ay gece olurdu! Karısını, işte bu, yılı bir büyük günle bir büyük geceden oluşan başka dünyadan almıştı.

Gemisi altın, gümüş, inci, elmas, tutsak dolu vatana dönerken deniz ortasında evlenmiş, oğlu Turgut, Çanakkale’yi geçerken doğmuştu. Şimdi kırk beş yaşında olmalıydı. Acaba yaşıyor muydu? Hayalini unuttuğu, karlardan beyaz karısı acaba sağ mıydı? Kırk yıldır, yalnız taht yerinin, İstanbul’un minareleri, ufku, hayalinden hiç silinmemişti.

“Bir gemim olsa gözümü kapar, Kabataş’ın önüne demir atarım” diye düşünürdü.

Altmış yaşını geçtikten sonra efendisi, onu sözde özgür kıldı. Bu özgür kılmak değil, sokağa, perişanlığa atmaktı, Yaşlı tutsak bu bakımsız bağın içindeki yıkık kulübeyi buldu. İçine girdi. Kimse bir şey demedi. Ara sıra kasabaya iniyor, yaşlılığına acıyanların verdiği ekmek paralarını toplayıp dönüyordu. On yıl daha geçti. Artık hiç gücü kalmamıştı. Hem bağ sahibi de artık onu istemiyordu.

Nereye gidecekti?

Ama işte, eskiden beri gördüğü rüyaları yine görmeye başlamıştı. Kırk yıllık bir rüya... Türklerin, Türk gemilerinin gelişi... Gözlerini kurumuş elleriyle iyice ovdu. Denizin gökle birleştiği yere baktı. Evet, gelecekerdi, kesindi bu, buna öylesine inanıyordu ki... Kırk yıl görülen bir rüya yalan olamaz, diyordu. Kulübe duvarının dibine uzandı. Yavaş yavaş gözlerini kapadı. İlkbahar bir umut tufanı gibi her yanı parlatıyordu. Martıların, “Geliyorlar, geliyorlar, seni kurtarmaya geliyorlar!” gibi işittiği tatlı seslerini dinleye dinleye daldı. Duvar taşlarının arkasından çıkan kertenkeleler üzerinde geziniyorlar, çuvaldan giysinin içine kaçıyorlardı, gür, beyaz sakalının üstünde oynuyorlardı.

Yaşlı tutsak rüyasında, ağır bir Türk donanmasının limana girdiğini görüyordu. Kasabaya giden yola birkaç bölük asker çıkarmışlardı. Al bayrağı uzaktan tanıdı. Yatağanlar, kalkanlar güneşin yansımasıyla parlıyordu.

— Bizimkiler! Bizimkiler! diye bağırarak uyandı.

Doğruldu.

Üstündeki kertenkeleler kaçıştılar. Limana baktı. Gerçekten, kalenin karşısında bir donanma gelmişti. Kadırgaların, yelkenlerin, küreklerin biçimine dikkat etti. Sarardı. Gözlerini açtı. Yüreği hızla çarpmaya başladı. Ellerini göğsüne koydu. Bunlar Türk gemileriydi. Kıyıya yanaşıyorlardı. Gözlerine inanamadı. "Acaba rüyada mıyım?" kuşkusuna kapıldı. Uyanırken rüya görülür müydü? İyice inanabilmek amacıyla elini ısırdı. Yerden sivri bir taş parçası aldı. Alnına vurdu. Evet, işte hissediyordu. Uyanıktı. Gördüğü rüya değildi. O uyurken, donanma burnun arkasından birdenbire çıkıvermiş olacaktı. Sevinçten, şaşkınlıktan dizlerinin bağı çözülde. Hemen çöktü. Karaya çıkan bölükler, ellerinde al bayraklar, kaleye doğru ilerliyorlardı. Kırk yıllık bir beklemenin son çabasıyla davrandı. Birden kemikleri çatırdadı. Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü. Kıyıya doğru koştu, koştu. Karaya çıkan askerler, ak sakallı bir ihtiyarın kendilerine doğru koştuğuna görünce:

— Dur! diye bağırdılar. İhtiyar durmadı, bağırdı:

— Ben Türk’üm, oğullar, ben Türk’üm.

— ... Askerler onun yaklaşmasını beklediler. İhtiyar, Türklerin yanına yaklaşıncı önüne ilk geleni tutup öpmeye başladı. Gözlerinden yaşlar akıyordu. Haline bakanlar üzölmüşlerdi. Biraz heyecanı dinince sordular:

— Kaç yıldır tutsaksın?

— Kırk!

— Nerelisin?

— Edremitli.

— Adın ne?

— Kara Memiş.

— Kaptan mıydın?

— Evet...

İhtiyarın çevresindeki askerler birbirine karıştı. Bir çılgıktır koptu.

“Bey’e haber verin!... Bey’e haber verin!” diye bağrışıyorlardı.

İhtiyarın kollarına girdiler. Kuş gibi deniz kenarına uçurdular. Bir sandala koydular. Büyük bir kadir-gaya çıkardılar. Askerin içinde onun kahramanlık serüvenlerini bilmeyen, ününü duymayan yoktu. Biraz güvertede durdu. Sevinçten şaşırılmış, aptallaşmıştı. Ayağına bir çakşır geçirdiler. Sırtına bir kaftan attılar. Başına bir kavuk koydular.

— Haydi, Bey’in yanına! dediler.

Onu kadirgaya getiren askerlerle birlikte büyük geminin kıçına doğru yürüdü. Kara palabıyıklı, sırmalı giysisinin üzerine demir, çelik zırhlar giymiş iri bir adamın karşısında durdu.

— Sen kaptan Kara Memiş misin?

— Evet! dedi.

— Hızır Aleyhisselam’ın geçtiği yerlerden geçen sen misin?

— Benim.

— Doğru mu söylüyorsun?

— Niye yalan söyleyeceğim?

— Aç bakayım sağ kolunu. İhtiyar, kaftanın altından kolunu çıkardı. Sıvadı. Bey’e uzattı. Pazısında haç biçiminde derin bir yara izi vardı. Bu yarayı, gecesi altı ay süren bir adadan karısını kaçıırken almıştı. Bey, ellerine sarıldı. Öpmeye başladı.

— Ben senin oğlunum! dedi.

— Turgut musun?

— Evet...

İhtiyar tutsak sevincinden bayılmıştı.

Kendine gelince oğlu, ona:

— Ben karaya cenk için çıkıyorum. Sen gemide rahat kal, dedi.

Eski kahraman kabul etmedi:

— Hayır. Ben de sizinle cenge çıkacağım.

— Çok yaşlısın baba

— Ama yüreğim güçlüdür.

— Rahat et! Bizi seyret!

— Kırk yıldır dövüşü özledim.

Oğlu, babasının ellerine varıp; vatanını, sevdiklerini göremeden seni tekrar kaybetmeyelim baba diye yalvararak, öptü. İhtiyar, kafasını kaldırdı, göğsünü kabarttı, daha bir gençleşmiş gibiydi.

Bayrağı işaret ederek:

—Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir? dedi.

Ömer Seyfettin

Tüm Hikâyeleri

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

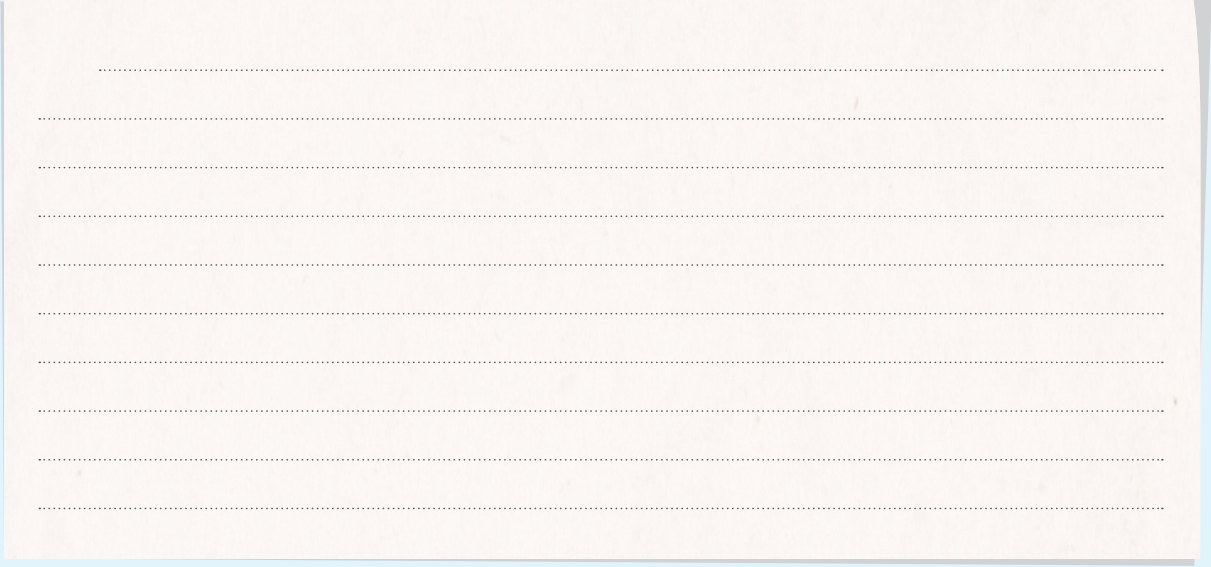
forsa: Gemilerde kürek çeken mahkum ya da tutsak kişi.

kadirga: Hem yelkenle hem de kürekle yol alan bir savaş gemisi.

pupa: Geminin tam arka yanı.

• Metin Soruları

1. Okuduğunuz hikâyede yaşanan olayları sırasıyla yazınız.

2. Metindeki zaman ve mekânı aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Zaman	Mekân

3. Metnin kahramanı ihtiyar forsanın kişilik özellikleri hakkında bilgi veriniz.

4. Yazarın hikâyede Hz. Hızır motifini kullanmasını halk hikâyeleriyle kıyaslayarak değerlendiriniz.

5. Hikâyeyi üslup açısından değerlendiriniz. Ömer Seyfettin'in dil anlayışı hakkında bilgi veriniz.

"11 Mart 1884 tarihinde Gönen, Balıkesir'de doğdu. Yüzbaşı Ömer Şevki Bey'le, Fatma Hanım'ın ikisi küçük yaşlarda ölen dört çocuğundan biridir. Kuleli Askeri İdadisini bitirip subay olarak göreve başladı. Yanya Kuşatmasında esir düştü. Atina yakınlarındaki Nafliyon kasabasında geçen on aylık esareti sırasında sürekli okudu."

Eleştirel Okuma

1. Metnin kurmaca dünyası ile eserde anlatılan dönemin gerçekliği arasındaki ilişkiyi karşılaştırınız.

2. Metinde o döneme ve günümüze yönelik hangi toplumsal değerler yer almaktadır? Açıklayınız.

3. Yukarıda Ömer Seyfettin'in hayatından bir kesit verilmiştir. Bu bilgiden yola çıkarak yaşamını yazdığı bu hikâyeye etkilerini tespit ediniz.

1. Uygulama

“Öldükten sonra dirileceğime nasıl inanıyorsam, öyle inanıyorum, elli yıl tutsaklıktan sonra da ülkeme kavuşacağıma öyle inanıyorum!” derdi. En ünlü, en tanınmış Türk gemicilerdendi. Daha yirmi yaşındayken, Tarık Boğazı’nı geçmiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca, kenar kıyı görmeden gitmiş, rast geldiği ıssız adalardan vergiler almış, irili ufaklı donanmaları tek başına hafif gemisiyle yenmişti. O zamanlar Türkeli’nde nâmi dillere destandı. Padişah bile onu, saraya çağırtmıştı. Serüvenlerini dinlemişti. Çünkü o, Hızır Aleyhisselam’ın gittiği diyarları dolaşmıştı. Öyle denizlere gitmişti ki, üzerinde dağlardan, adalardan büyük buz parçaları yüzüyordu. Oraları tümüyle başka bir dünyaydı. Altı ay gündüz, altı ay gece olurdu! Karısını, işte bu, yılı bir büyük günle bir büyük geceden oluşan başka dünyadan almıştı.”

1. Okuduğunuz hikâyede bulduğunuz kip ve birleşik zamanlı filleri aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Haber Kipi		Birleşik Zaman	
Olmuş	Duyulan Geçmiş zaman		

2. Okuduğunuz metinde dilek kipi kullanılmamasının nedeni nedir?

3. En çok hangi zaman kullanılmıştır, neden?

2. Uygulama

Bir gemim olsa gözümü kapar, Kabataş’ın önüne demir atarım” diye düşünürdü.

Altmış yaşını geçtikten sonra efendisi, onu sözde özgür kıldı. Bu özgür kılmak değil, sokağa, perişanlığa atmak. Yaşlı tutsak bu bakımsız bağın içindeki yıkık kulübeyi buldu. İçine girdi. Kimse bir şey demedi. Ara sıra kasabaya iniyor, yaşlılığına acıyanların verdiği ekmek paralarını toplayıp dönüyordu. On yıl daha geçti. Artık hiç gücü kalmamıştı. Hem bağ sahibi de artık onu istemiyordu.

Parçadaki fiilleri çatı bakımından değerlendiriniz.

Öznesine Göre		Nesnesine Göre	
Etken	Edilgen	Geçişli	Geçişsiz

3. Uygulama

Metindeki zarf fiilleri bulunuz.

Oğlu, babasının ellerine varıp; vatanını, sevdiklerini göremeden seni tekrar kaybetmeyelim baba diye yalvararak, öptü. İhtiyar, kafasını kaldırdı, göğsünü kabarttı, daha bir gençleşmiş gibiydi. Bayrağı işaret ederek...

4. Uygulama

OBSESSION

*Ey her gün gölgesini omzumda duyduğum el,
- Gölgesi kendisinden bin kere beter ölüm-
Her gece karanlıkta karşıma çıkan heykel,
Herkes gibi bana da bir gün mukadder ölüm.
(Gündüz, 15 Mayıs 1936)*

MEHMET ALİ

*Mehmet Ali'yi anası
İşe giderken doğurdu
Savaş bitiminden üç ay önce.
Az süt emdi Mehmet Ali,
Az ışık gördü.
Az ısındı.
Duydu anasının yorgunluğunu,
Cahit Külebi*

HELÂL

*Ben senin hasretinle
Yanar dururum ömrüm boyunca.
Tanrıdan sonra yurdum,
Yurdumdan sonra sen varsın.
Haziranda bir duman tüter buram buram,
Sen o dumansın.
Bütün limanlardan gemiler
Giderse içinde sen gidersin.
Dağlır kalırım, dökülen sular gibi,
Işıklarınla derlersin.
Yağmur yağınca iplik iplik
Çayırlar senden yeşerir,
Bütün başaklara dirilik
Bahçelere serinlik verirsin.*

Meral Ülkü

OTUZ BEŞ YAŞ

*Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz?
Zamanla nasıl değişiyor insan
Hangi resmime baksam ben değilim.
Nerde o günler o şevk o heyecan?
Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Cahit Sıtkı Tarancı*

Yukarıdaki metinlerde bulduğunuz zarfları aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Durum	Zaman	Azlık Çokluk	Yer Yön	Miktar

9. sınıfta öğrendiğimiz yazma konusuna ait bilgileri esas alarak hikâye yazınız. Yazma çalışmanızda aşağıda verilen bilgilerden yararlanınız. Yazacağınız hikâyede özellikle anlatma, gösterme, diyalog ve iç konuşma tekniklerini birlikte kullanmalısınız. Aşağıda bu tekniklerin nasıl kullanıldığı daha önce kitabımızda okuduğunuz hikâyelerden örneklerle gösterilmiştir.

1. Hazırlık - Konu ve temayı belirleme - Kişileri ve metindeki işlevlerini belirleme	2. Planlama - Olay örgüsünü ve çatışmaları belirleme - Mekânı ve zamanı belirleme - Anlatıcıyı ve bakış açısını belirleme
3. Taslak Metin Oluşturma - Plan doğrultusunda metni yazma - Anlatım biçimlerinden (öyküleyici, betimleyici) ve tekniklerinden (anlatma, gösterme, diyalog ve iç konuşma) yararlanma	4. Metni Düzeltme ve Geliştirme - Metin tutarlılığını değerlendirme - Anlatım bozukluklarını düzeltme - Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme
Yazılan Metni Paylaşma ve Metnin Değerlendirilmesi Hikâyeler, yapı unsurlarının oluşturulması ve anlatım özellikleri bakımından değerlendirilir.	

Anlatma Tekniği: Anlatma tekniğinde okurla metin arasında bir anlatıcı söz konusudur ve anlatıcının ağırlığı hissedilir; çünkü “anlatıcı, hikâyeyi sunuşuyla, sunuş sırasında yaptığı açıklama ve yorumlarıyla okuyucunun dikkatini metne değil, kendi üzerine çeker.”

Gördü ki bir derenin içinde toz kâh toplanıyor kâh dağılıyor. Üzerine geldi. Gördü ki Kan Turalı'nın atını oklamışlar, yüzüne kan bürümüş, durmadan kanını siliyor, kâfirler üşüşüyor, kılıcını yalın eyliyor kâfiri önüne katıp kovalıyor. Selcen Hatun bunu böyle gördü, içine ateş düştü. Bir bölük kaza şahin girmiş gibi kâfire at sürdü. Bir ucundan kırıp kafiri öbür ucuna çıktı. (Kanlı Koca Oğlu Kan Turalı)

Gösterme Tekniği: Gösterme tekniği, anlatıcının olayı anlatması değil, -adı üstünde- olayın, hareketin, tavrın, durumun dil vasıtasıyla gösterilmesi; okuyucunun gözü önünde canlandırılmasıdır.

Kahvemi sen içtin, fincanımı sen kırdın, öyle mi? diyerek odasından bastonunu alıp ayaklarının ucuna basarak yavaş yavaş kedinin yanına sokuldu. Hazır eline fırsat geçmişken, istediği gibi intikamını almak için bastonunu kaldırdı. Kedi kımıldıyor; kaçacak. Değneği şiddetle üzerine indirir indirmez, serî-üs-seyr olan bu afacan, hemen sıçrayınca, ayağı kayarak azîm bir gürültü ile merdivenlerden aşağı yuvarlandı. (Kediler)

Diyalog: Diyalog kısımlarında verilen konuşmalar sayesinde olay detaylandırılır ve kişilerin karakter yapısı belirginleşir.

— En son cevabını isterim. Ya ben, ya kediler?
— Kediler

İç Konuşma: İç konuşma tekniğinde kahramanların iç dünyaları, psikolojileri yansıtılır.

Âlem-i tenhâide hâl-i infirâdı arttıran horozların sedâ-yi garîbâneleri, bulunduğu yere aksettikçe: "Git, git, haremine git!" diyordu. Kiliseler öğle vaktini ilân için çan çalmağa başladılar. O sükûn ve sükûnet içinde uzaktan uzağa akseden çanlar, hep bir ağızdan bir âheng-i muttaridle: "Git, git, haremine git!" sözünü tekrar ediyorlardı. Ayağa kalktı. Geldiği yoldan yürümeğe başladı.

Ünite başında planladığınız hazırlıklı konuşmayı gerçekleştiriniz. Konuşmalarınız belirtilen konuşma ilkelerine göre değerlendirilecektir.

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

1. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri doğru şekilde doldurunuz.

- Dede Korkut Hikâyeleri Türklerine aithikâyeden oluşur.
- 16. asırda yazıya geçirildiği öne sürülen Dede Korkut Kitabı'nın dünyada bilinen iki nüshası vardır. Yazmalardan biri Almanya'da, diğeri ise İtalya'da..... kütüphanesindedir.
- bir edebiyat terimi olarak aynı vezinde ve her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli bir nazım biçiminin adıdır.
- Ferhat ile Şirin, Kelile ve Dimne adlı hikâyeler kaynaklı hikâyelerdir.
- Türk edebiyatında öykü alanındaki ilk yerli ürünler, Ahmet Mithat'ın 1870'te basılan ve adlı öykü kitaplarıdır.
- "Uzun bir aradan sonra bir dağ köyüne öğretmen olarak atanmıştı." cümlesindeki fiil, özneyüklem ilişkisi bakımından bir fiildir.
- "Yaptığı çalışmaların karşılığını alacağını biliyordu." cümlesindeki fiil, nesne-yüklem ilişkisi bakımından bir fiildir.
- "Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?" cümlesindeki "şehit ol-" kelime grubu yapısına görefiil, "örtün" kelimesi ise fiildir.

2. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

• "Tanzimat'la edebiyatımıza giren "hikâye", zamanla Batılı anlamda olgunluğa ulaşmıştır." Cümlesindeki altı çizili fiil özne-yüklem ilişkisi bakımından edilgen çatılıdır.	
• Halk Hikâyeleri, gerçek ya da gerçeğe yakın olayların anlatıldığı uzun soluklu anlatım türüdür. Geleneksel bir içeriği olan, kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan öykülerdir. Genellikle sevgi ve kahramanlık konularını işler.	
• Millî Edebiyat sanatçıları, hikâyelerde genellikle bireysel temaları işlemişlerdir.	
• Yunus Emre'nin en önemli iki eseri "Yunus Emre Divanı" ve "Risaletü'n-Nushiyye"dir.	
• Dede Korkut Hikâyeleri İslamiyet sonrası dönemde gelişen kahramanlık olaylarını konu alır.	

3. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

- Hikâye geleneğimizin geçmişten günümüze gelişimini değerlendiriniz.

.....
.....
.....
.....

- Hikâye anlatımlarımız içinde en sade ve akıcı anlatımla ön plana çıkan dönem hangisidir? Neden?

.....
.....

4. Aşağıdaki atasözlerinin hangisinde zarf kullanılmamıştır?

- A) Herkes aklını pazara çıkarmış, yine kendi aklını beğenmiş.
- B) Sabah sürçen, geceye dek sürçer.
- C) Yazın başı pişenin, kışın aşı pişer.
- D) Dostun attığı taş baş yarmaz.
- E) Uysal atın çiftesi pek olur.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde fiile getirilen (-il, -ıl) eki yüklem çatısını diğerlerinden farklı yapmıştır?

- A) Odalara halı yerine güzelliğini artırmak için kilim serildi.
- B) Yaşadığı rahatsızlıktan dolayı birdenbire kapının önüne yığıldı.
- C) Evdeki bütün saksılar güneş alması için sıra sıra dizildi.
- D) Başarılı öğrencilere yaptığı çalışmalardan dolayı ödül verildi.
- E) Hazırlanan projeler jüri üyelerinin önünde sergilendi.

6. Aşağıdakilerden hangisi halk hikâyelerinin özelliklerinden değildir?

- A) Aşk, sevgi ve kahramanlık gibi konular işlenir.
- B) Ortaya çıktıkları dönemin sosyal, siyasal ve kültürel özelliklerini yansıtır.
- C) Olaylar halkın anlayacağı, sade bir dille anlatılır.
- D) Âşıklar, olayları saz çalarak taklitler yaparak anlatırlar.
- E) Kişiler ve olaylar gerçek dışıdır; olağanüstülükler oldukça fazladır.

7. I) *Risâletü'n-Nushiyye*, belli bir plana göre yazılmakla birlikte, eserin üslûbu, Yûnus'un ilâhîlerine göre daha az şiiriyet ve lirizm taşır. II) Bu mesnevîde ahenkten ve âşıkâne bir üsluptan söz etmek mümkün değildir. Fakat eserde sembolizm mükemmeldir. III) Buradaki kavramlar soyut olup genellikle teşhis (kişileştirme) sanatıyla işlenmiştir. IV) Lirik bir öykü olan *Risâletü'n-Nushiyye*, insanın bireysel duygularını anlatmaktadır. V) Yunus, bu mana yolculuğunu anlatırken devrin sosyal ve kültürel değerleriyle, nefisle mücadele, aşk ve muhabbet, kanaat, ıstırap gibi hâllerin evrensel kavramlarını kaynaştırıp kısmen sembolik bir mesnevi kaleme almıştır.

Yukarıdaki metinde numaralanmış cümlelerden hangisinde bir bilgi yanlış vardır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

8. Aşağıdakilerden hangisi Dede Korkut Hikâyelerinde yer almaz?

- A) Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesi
- B) Kanlı Koca Oğlu Kanturalı Hikâyesi
- C) Kazılık Koca Oğlu Yegenek Hikâyesi
- D) Dirse Han Oğlu Boğaç Han Hikâyesi
- E) Hikâyet-i Kerem Han

9. *Kar yağar, çığ düşer yollar açılmaz.
Seller iner derelerden geçilmez
Senet yoktur ömre vade biçilmez
Geleceksen bir gün önce gelsene.*
A. Karakoç

Yukardaki dörtlükte altı çizili fiil için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Türemiş bir fiildir
- B) Zaman eki almıştır.
- C) Fiil kökünden türemiştir.
- D) Etken çatlıdır.
- E) İş yapan belli değildir.

10. "*Çalışmalardan haberi olunca / hararetli bir şekilde / tartışılar.*" cümlesindeki altı çizili sözlerin türleri aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla doğru verilmiştir?

- A) Zaman zarfı, durum (hâl) zarfı, işteş fiil
- B) Durum (hâl) zarfı, zaman zarfı, etken fiil
- C) Durum (hâl) zarfı, durum (hâl) zarfı, edilgen fiil
- D) Azlık-çokluk (miktar) zarfı, zaman zarfı, geçişli fiil
- E) Zaman zarfı, yer-yön zarfı, oldurgan fiil

11. Aşağıdakilerden hangisi Ömer Seyfettin hikâyelerinin özelliklerindendir?

- A) Dili sade, anlatımı akıcıdır.
- B) Durum hikâyesi niteliği taşır.
- C) Bireysel temalar yoğundur.
- D) Batı hayranlığı vardır.
- E) Gerçek dışı unsurlar görülür.

12. Aşağıdaki yazarlardan hangisi Millî Edebiyat Dönemi yazarlarından değildir?

- A) Ömer Seyfettin
- B) Refik Halit Karay
- C) Namık Kemal
- D) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
- E) Halide Edip Adıvar

13. I. Mesnevi bir edebiyat terimi olarak aynı vezinde ve her beyti diğer beyitlerden bağımsız olarak kendi arasında kafiyeli bir nazım biçiminin adıdır.

II. Öğretici yönü ağır basan dinî, tasavvufî, ahlakî eserler ve manzum sözlükler yazılmıştır.

III. Aynı şair tarafından yazılmış beş mesneviye hamse denir.

IV. Mesnevinin bölümleri yoktur, bir bütün hâlinedir.

V. İlk dönem Türkçe mesnevilerde her şairin uyduğu belli bir kalıp vardır.

Yukarıdakilerden hangileri mesnevinin özelliklerindendir?

- A) I ve II
- B) II ve III
- C) II ve IV
- D) I ve III
- E) III ve V

14. Konuşma etkinliğiyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Jest ve mimiklere dikkat edilmelidir.
- B) Konuşma bitince dinleyicilerden soru alınmamalıdır.
- C) Vurgu ve tonlama hatalarından kaçınılmalıdır.
- D) Diksiyon ve telaffuz hataları yapılmamalıdır.
- E) Açık, düzgün, sağlam bir Türkçeyle topluluğa hitap edilmelidir.

15. "Kişiliğimizin oluşup gelişmesinde okuduklarımızın büyük payı vardır. Her yazar kişiliğimizin temeline ayrı bir taş koyar. Bu, edebiyatın temel işlevlerinden biridir."

Bu parçada yazarlarla ilgili altı çizili ifade ile anlatılmak istenen nedir?

- A) Duyuş, davranış özelliklerimizi geliştirip zenginleştirdikleri
- B) Bizi yanlış düşüncelerden uzaklaştırdıkları
- C) Yaşama biçimimizi belirledikleri
- D) Bizi başka insanların dünyasına taşıdıkları
- E) Yaşamı sevme gücümüzü pekiştirdikleri

16. "Haksızlığa yönelip bütün insanların senin peşinden gelmesi yerine, adaletli olup yalnız kalman daha iyidir." cümlesinde aşağıdakilerden hangisi yoktur?

- A) Zarf-fiil
- B) Belgisiz sıfat
- C) Durum zarfı
- D) Türemiş ad
- E) Sıfat-fiil

17. Öyle alçak bir (I) kapıdır ki açlık, geçilmesi (II) zorunlu oldu mu, insan ne kadar büyükse (III) o kadar eğilmek (IV) zorundadır. (V)

Bu cümledeki numaralanmış sözcüklerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I'inci, sayı sıfatıdır.
- B) II'inci, fiilden fiil yapan ek almıştır.
- C) III'üncü, ek fiil almıştır.
- D) IV'üncü, ad fiil eki almıştır.
- E) V'inci, ad soylu bir sözcüktür.

18. Deniz çarşaf gibiydi. Martılar bile uçmuyordu(I). Karşı taraftaki Yunan adaları gözle görülebiliyordu(II). Oltamı durgun denize atıverdim(III). Boşuna bir çabaydı(IV) benimkisi. Denizin dibine dalıp(V) zıpkınla avlanmaktan başka çare yoktu.

Yukarıda verilen numaralandırılmış altı çizili kelimelerden hangisi görev bakımından diğerlerinden faklıdır?

- A) I
- B) II
- C) III
- D) IV
- E) V

2. ÜNİTE

ŞİİR

GAZEL-1

Süzme geçmin, gelmesün müggân müggân üstüne
Uma zahm-i sineme, peykân peykân üstüne

Rize-i elmâs eker, her açuğu zahme o şah
Lütfü vâd olsun, eder ihsân ihsân üstüne

Dilde gâm var şimdilik, lâfeyle, gelme ey sürür
Elamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne

Yârdan mehcâr iken düştük diyâr-ı qurbete
Behr, gösterdi yine, hicrân hicrân üstüne

Nem mey içmez hem güzel sevmes demişler hakkına
Eylemişler Râsîh'e, bühtân bühtân üstüne

Rasîh
Nedim Divanı

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Bu ünite geçiş dönemi eserleri, Türk halk şiiri, divan şiirinin tarihî gelişimi örnek metinler üzerinden değerlendirilecektir.

Dil bilgisi başlığı altında kelime türlerinden edat, bağlaç ve ünlem hakkında bilgi verilecektir.

Yazma

Şiir yazım tekniği ile ilgili bilgi verilip şiir yazma etkinliği yapılacaktır.

Sözlü İletişim

Sınıfta üç grup oluşturulacaktır. Bir grup manileri, bir grup halk şiiri nazım şekillerini, diğer grup ise divan edebiyatı nazım biçimlerinden şiirleri okumak üzere paylaşım yapacaktır.

1. Grup: Aile büyüklerinden, akrabalarından ya da tanıdıklarından maniler öğrenerek defterine yazıp bu manileri konularına göre gruplayarak sınıfta okuyacaktır.

2. Grup: Âşık tarzı halk edebiyatından koşma, semai, varsağı, destan, mani, türkü, ilahi, nefes şiir örneklerinden şiir dinletisi hazırlayıp sınıfta sunacaktır. (Bu şiirlerle ilgili örnek okuma metinleri ünite sonunda bulunmaktadır.)

3. Grup: Divan edebiyatı türlerinden gazel, kaside, şarkı, rubai, terakib-i bent, mesnevi örneklerinden şiir dinletisi hazırlayıp sınıfta sunacaktır.

Kitap Okuma ve Değerlendirme: Öğretmeninizle birlikte seçtiğiniz bir şiir antolojisi (seçki) kitabını belirlenen sürede okuyacağınız eser sınıf ortamında değerlendirilecektir.

Uyarı: Öğrenciler, şiirini okuyacakları şairin rolüne bürüneceklerdir. Şairin hayatı ve sanat anlayışı hakkında kısa bilgi vereceklerdir. Sözlü anlatım etkinliğinden önce hazırlıklar tamamlanmalıdır.

ŞİİR

1. İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI

İslamiyet öncesi Türk edebiyatı, milattan önceki yıllardan başlayarak Türklerin İslamiyet'i kabul ettiği XI. yüzyıla kadar süren bir edebiyattır. Bu uzun dönemin, Göktürkler'e ait anıtların ortaya konduğu MS VIII. yüzyıla kadar olan bölümü sözlü edebiyat dönemi olarak adlandırılır.

a. Sözlü Edebiyat Dönemi

Sözlü ürünler yazıdan önce, insanın duygu ve düşüncelerini, beden dili ve müzikle ortaya koyduğu dil ürünleridir. Diğer milletlerin edebiyatında olduğu gibi Türklerin edebiyatında da sözlü edebiyatın doğuşu dinsel temellere dayanır. Sözlü edebiyat ürünleri, daha yazının bulunmadığı dönemlerde, dinsel törenlerde üretilmeye başlanmış, kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılmıştır. Edebiyat türleri içinde ilk doğan tür olan şiir, sözlü edebiyatın anlatımında önemli bir rol oynar. Sözlü edebiyat döneminde sığır, şölen, yağ gibi törenlerde saygın ve kutsal bir kişiliğe sahip olan ozanlar, kopuz çalarak koşuklar, yırlar (türkü) ve sagular söylemiştir. Bu dönemde kullanılan Türkçenin saf, katışıksız ve özgün olduğu görülür. Duygu ve düşüncelerin anlatımında akıcılık, içtenlik ve güçlü benzetme öğeleri vardır. Bu özellikler Türkçenin edebiyat yönünden gelişmiş ve işlenmiş bir dil olduğunu gösterir.

Eski Türk Şiiri

İslamiyet öncesi Türk şiiri hece ölçüsüyle yazılmıştır. İslamiyet öncesi Türk şiirinde kafiye önemlidir. Kafiye her zaman sonda değildir. Bazen dize başında da kafiye yapılır. Genellikle yedili, sekizli, on birli hece ölçüsü kalıpları kullanılmıştır. Nazım birimi dördlüktür. Şiirlerde doğa, aşk, kahramanlık, cesaret, at sevgisi, askerlik, ölüm en çok işlenen konulardır.

Bu dönemin şiirleri yaygın olarak anonim özellikler taşır. Bu şiirler Türklerin o çağdaki dünya görüşlerini, yaşantılarını, duygularını, düşüncelerini doğal bir dille anlatır. Bunlar arasında konu benzerliğinin yanı sıra biçimsel ortaklık da söz konusudur. Türk boyları içinde “şaman, kam, ozan, baksı” gibi adları olan insanlar, hekimlik ve büyücülüğün yanında aynı zamanda şairdir. Din törenlerinde müzik eşliğinde şiir söylerler. Bu döneme ait ilk şiirler koşuklarla sagulardır. Destan ve sav diğer sözlü türlerdir.

Sagu: Bir kimsenin ölümünden sonra yapılan ve “Yağ” adı verilen dinsel yas törenlerinde söylenen şiirlerdir. Eski Türklerde, bir kimse ölünce cesedi çadırın içine yatırılır, yakınları çadırın dışında koyun, at, sığır cinsinden kurbanlar kesip yere bırakır sonra hep birden ağlayarak çadırın etrafında yedi kez atla dönerlerdi. Bu dinsel tören sırasında söylenen sagularda, ölünün değeri, yaptığı işler, geride kalanların duyduğu acılar anlatılırdı. Nazım birimi dördlük olan ve şekil olarak koşuğa benzeyen sagular, hece vezniyle söylenmiştir. Uyak düzeni (aaab, cccb, dddb...) şeklindedir. Sagularda ahengi sağlamak için yarım kafiye, redif, aliterasyon ve asonanslardan yararlanılmıştır.

Koşuk: “Sığır” adı verilen dinsel sürgün avları ile “şölen ya da toy” denilen dinsel ziyafetlerde söylenen şiirlerdir. “Sığır” töreni, kutsal yaban öküzünün belli dönemlerde avlanması törenidir. Şaman şairler bu törenlerde avların mutlu ve bereketli olması için dinsel şiirler söylerdi. Av sonrası ozanlar,

avla ilgili yiğitlik şiirleri okur, başarı gösterenleri överdi. “Şölen” ise kutsal sığırın yılın belli döneminde kurban edilerek hep birlikte etinin yendiği ziyafetlerdir. Şaman şairler bu törenlerde de dinle ilgili şiirler okurdu. Bu şölenler zamanla dinle ilgisini kaybederek din dışı bir gelenek hâlini almıştır. Ozanlar bu ziyafet şenliklerinde yiğitlik, doğa sevgisi, aşk vb. konularda şiirler okurlardı. İşte gerek “sığır” gerek “şölen” törenlerinde okunan çeşitli konulardaki bu şiirlere koşuk adı verilmiştir.

Koşuklar genellikle 7’li hece vezniyle, dörtlükler hâlinde söylenen şiirlerdir. Kafiye düzeni (aaab, cccb, dddb...) şeklindedir. Doğa, güzellik, kahramanlık, sevgi, cesaret gibi temaların işlendiği bu şiirlerde ahengi sağlamak için yarım uyak, redifler ve asonanslardan yararlanılmıştır. Koşuklar söyleyiş biçimi ve yapı bakımından halk edebiyatındaki koşmaya benzer.

Destan: Bir ulusun hayatını yakından ilgilendiren savaş, göç, kıtlık gibi tarih ve toplum olaylarını anlatan uzun şiirlerdir. Eski çağlarda ulus vicdanında derin izler bırakan tarih olayları ozanlar tarafından parça parça söylenirdi. Dilden dile aktarılaraq tema, zaman, kişi ve olaylar bakımından zenginleşen bu destanlar, derlenip yazıya geçirilmiştir. Destanla ilgili detaylı bilgi üçüncü ünitemizde verilecektir.

Sav: Savlar kısa ve özlü sözlerdir. Bu sözler Türklerin dünyaya bakışını, geleneklerini, inançlarını ortaya koymaktadır. Savların bugünkü karşılığı atasözüdür. Savların çoğu manzum (şiir) özellik göstermektedir. Bu yüzden savlarda koşuk ve sagularda görülen uyak, redif, aliterasyon ve asonans gibi ahenk unsurları da görülür.

Örnekler

Arpasuz at aşumas, arkasız alp çerig sıyumas. (Arpasız at koşamaz, arkasız yiğit orduyu bozamaz.)
Alplar birle uruşma, begler birle turuşma. (Yiğitlerle vuruşma, beylere karşı gelme.)
Aç ne yimes, tok ne times. (Aç ne yemez, tok ne demez.)

b. Yazılı Edebiyat Dönemi

Türk edebiyatının bilinen ilk yazılı metinleri Orhun Anıtları’dır. Vezir Tonyukuk, Bilge Kağan ve kardeşi Kültigin adına dikilen bu yazıtlar, Türk tarihi açısından önemli eserlerdir. Günümüzden 13 asır önce oluşturulan bu yazıtlar, Türkçenin en eski yazılı metinleri olarak bilinmektedir. Anlatımının içtenliği, akıcılığı ve taşıdığı dil derinliği yönünden gelişmiş bir edebiyat ürünü olarak kabul edilmiştir. Bu yazıtlar Göktürk alfabesi ile yazılmıştır. 11. yüzyıla kadar olan bu süreçte Göktürk alfabesinin yanında Uygur alfabesi de kullanılarak farklı eserler verilmiştir.

Orhun Anıtları’ndan, Tonyukuk Yazıtı

2. İSLAMİYET ETKİSİNDE GELİŞEN TÜRK EDEBİYATI (11-19. YY.)

8. yüzyılın ortalarına doğru Göktürklerin yıkılmasıyla Orta Asya üzerinde Abbasilerle Çinliler arasında bir hâkimiyet mücadelesi başlamıştır. Orta Asya üzerindeki bu hâkimiyet mücadelesi 751’de Müslüman Araplarla Çinliler arasında savaşa dönüşmüştür. Talas Savaşı’ndan, Karluk Türklerinin Müslüman Arapların yanında yer alması ile Çinliler, Türk-Arap ittifakına karşı büyük bir yenilgi almıştır. Böylece Çinliler Orta Asya üzerindeki hâkimiyet mücadelesinden vazgeçmek zorunda kaldılar. Talas Savaşı’ndan sonra Türkler, İslam dinini yakından tanıma fırsatı buldular ve kitleler hâlinde Müslüman olmaya başladılar. Büyük Selçuklular, Karahanlılar ve Çağatay döneminde verilen eserler İslamiyet’in etkisinde oluşturulmuş ilk eserler olarak kabul edilir. Türklerin Müslüman olduğunun kabul edildiği 10. yüzyıla, divan edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilen 13. yüzyıl arasında İslamiyet’in etkisi altında verilmiş olan, bir anlamda geçiş dönemi ürünleri sayılan eserler yer almaktadır.

Geçiş Dönemi

Bu dönem eserlerinde İslamiyet'in derin etkisi yanında, yer yer İslamiyet'ten önceki Türk edebiyatının da etkilerine rastlanmaktadır. İslam kültürü etkisinde meydana getirilmiş eserler arasında elimize geçen ilk örnekler XI ve XII. yüzyılda yazılmıştır. Bunlar Kutadgu Bilig, Atabetü'l Hakayık, Divanu Lügati't-Türk ve Divan-ı Hikmet'tir. Bu eserler Hakaniye lehçesiyle yazılan genel itibariyle didaktik (öğretici) ürünlerdir. Eserlerin temel amacı İslamiyet'e yeni girmiş ve İslamiyet'i tam olarak tanımayan Türklere İslamiyet'in güzelliklerini ve erdemlerini öğretmektir. Eserlerde yavaş yavaş Arapça ve Farsçanın etkisi görülür ancak Türkçenin hâkimiyeti devam etmektedir. Geçiş dönemi eserlerinde aruzla hece, beyitle dörtlük iç içe yazılmıştır. Bu eserlerde İslamiyet öncesi dönemin kültürü ile İslam kültürü iç içedir.

1. Kutadgu Bilig: Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. Kut Türkçede saadet, devlet demektir. Kutadgu Bilig mutluluk bilgisi, saadet bilgisi, devlet olma bilgisi, devlet idaresi bilgisi gibi manalara gelmektedir. Kitap, gerek fert olarak gerek topluluk hâlinde yaşayan insanların iyi bir şekilde idare edilip dünyada ve ahirette mesut olabilmeleri için tutulması gereken yolları gösterir. Kutadgu Bilig'de işlenen asıl konu ideal insandır. Eserde ideal insanda bulunması gereken nitelikler ile insanın ve devletin karşılıklı vazifeleri üzerinde durulmuştur. Eser bu yönüyle bir siyasetnamedir. Türk edebiyatında aruz ölçüsünün kullanıldığı ilk mesnevidir.

Kutadgu Bilig'de kahramanlar sembolik (alegorik) olarak bazı değerleri karşılar.

Kahraman	İsim Anlamı	Görevi	Temsil Ettiği Değer
Kün Togdı	Gün Doğdu	Hükümdar	Adalet (hukuk, kanun)
Ay Toldı	Dolunay	Vezir	Mutluluk (saadet)
Ögdülmüş	Övülmüş	Bilge: Vezirin oğlu	Akıl ve anlayış (zekâ)
Odgurmuş	Uyanmış	Derviş, zahit bir kişi	Akıbet (hayatın sonu), kanaat

2. Atabetü'l Hakayık: Atabet'ül Hakayık, 12.yüzyılda din adamı, şair ve bilgin olan Edip Ahmet Yükneki tarafından kaleme alınmıştır. Hakaniye Türkçesiyle yazılmış olan eserde, bilginin faydası, cehaletin zararları, cömertlik, cimrilik, iyi ve kötü huylar anlatılarak halka yararlı olmak amacı güdülmüştür. Dini-ahlaki, didaktik bir eserdir.

3. Divanu Lügati't-Türk: Kaşgarlı Mahmud'un yazmış olduğu muhteşem bir eserdir. Bu eser Türkçenin ilk sözlüğü ve dil bilgisi kitabıdır. Araplara Türkçe öğretmek ve Türk dilinin ne denli zengin bir dil olduğunu ortaya koymak amacıyla kaleme alınmıştır. Hazırlanışı ve içindekiler bakımından devrinin dili, edebiyatı, tarihi, coğrafyası ve sosyolojisi hakkında kıymetli bilgilerle zengin millî bir kültür hazinesidir.

Divanu Lügati't-Türk, geniş alana yayılmış Türk boylarının kültürü ile ilgili pek çok unsura yer vermesi nedeniyle ilk Türk dünyası ansiklopedisi olarak da kabul edilir. Kaşgarlı Mahmut Yağma, Çiğil, Karluk gibi Türk boylarını gezerek sözlü edebiyat ürünlerini derlemiş ve eserinde işlemiştir.

Kaşgarlı Mahmut - Dünya Haritası

Divanu Lügati't-Türk İslamiyet öncesi edebî ürünlerinin (koşuk, sagu, sav, destan) günümüze ulaşmasını sağladığı için de çok büyük değere sahiptir. Türk şiirinin ilk örnekleri bu eserde görülür. Eserde lirik, pastoral şiirler, savaş ve kahramanlık şiirleri, destanlar ve ağıtlarla ilgili örnekler vardır.

Divanu Lügati't-Türk, Türk edebiyatının ve folklorunun bir hazinesi olarak kabul edilmektedir. Dönemin halk kültürü, edebî anlayışı, coğrafyası ve tarihi bakımından eşsiz bilgileri sunar. Divanu Lügati't-Türk'ün ele geçen tek nüshası 1917 yılında Diyarbakırlı Ali Emiri tarafından bir sahaftan satın alınarak bilim ve kültür dünyasına tanıtılmıştır.

4. Divan-ı Hikmet: Ahmet Yesevi, Türk tasavvufunun kurucusu olan ilk mutasavvıftır. Yesevi'nin tasavvuf anlayışı yüzyıllarca Anadolu'da insanlara rehber olmuştur. Ahmet Yesevi, yaşamının sonuna kadar İslam tasavvufunun hizmetinde olmuş, Yeseviye tarikatını kurarak birçok öğrenci yetiştirmiştir. 13. yüzyıldaki büyük Moğol istilası yüzünden birçok öğrencisi Anadolu'ya gelmiş, böylece Yesevi tarikatı Anadolu'ya uzanmış, Anadolu insanı üzerinde etkili olmuştur. Bu tarikatlar Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında etkili olmuştur.

Ahmet Yesevi, hikmet adını verdiği şiirler yazmıştır. Bu şiirler dini-tasavvufi konulu şiirlerdir. Nazım birimi dördlük olan bu şiirler, koşma şeklindedir ve hece ölçüsüyle yazılmıştır. Hikmetlerin bir kısmı da gazel nazım şekliyle ve aruz ölçüsüyle yazılmıştır. Ahmet Yesevi'nin canlı ve hareketli bir üslubu vardır. Bazı hikmetlerin samimi ve coşkulu bir ifadeye sahip olduğu ve dini-tasavvufi Türk halk edebiyatının en güzel örneklerini teşkil ettiği unutulmamalıdır. Ahmet Yesevi, hikmetlerini "Divan-ı Hikmet" adlı eserde toplamıştır.

TÜRK HALK ŞİİRİ

Türkler tarih boyunca farklı kültürlerle ilişkiler kurmuştur. Bu etkileşim sonucunda Türk şiirinde farklı renkler, motifler görülür. Farklı dönemlerde yazılmış şiirlerin içeriğinde görülen farklılıklara rağmen şiirin biçimi özgünlüğünü korumuştur. Ölçü, kafiye ve nazım birimleri yüzyıllarca değişmeyen yapılar olarak ortaya çıkar. Kam ve baksıların müzik eşliğinde okudukları şiirler Türk halk şiirinin ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir.

Halk şiirinde en fazla kullanılan ölçü hece ölçüsüdür. Hece ölçüsü, Türkçenin dil yapısına ve karakterine uygun bir ölçü sistemidir. Halk şiirinin erken dönem örneklerinde yedili hece ölçüsü yaygın olarak kullanılmıştır. On birli hece ölçüsü en fazla kullanılan hece ölçüsüdür. Divan şiirinin etkisiyle aruzla söylenmiş halk şiirleri de mevcuttur. Halk şiirinde kafiye genelde tek ses benzerliğine dayalıdır.

Halk şiirinde aşk başlıca temadır. Dinî-tasavvufî halk şiirindeki aşk, ilahi aşkı; âşık şiirlerindeki aşk ise beşeri aşkı temsil eder. Doğa sevgisi, ölüm, kahramanlık halk şiirinin değişmeyen temalarındandır.

Halk şiirinde kullanılan dil halkın anlayacağı dildir. Şairler, hitap ettikleri kitleyi dikkate alarak şiir söylerler. Âşıkların yetiştikleri ortamlar ve söyledikleri şiirlerin özellikleri kullandıkları dile etki eder. Atasözü ve deyimler halk şiirinde çok sık kullanılır.

Halk şiirinde benzetme başta olmak üzere yineleme, telmih, istiare ve nida gibi anlam ve söz sanatları da kullanılır.

İslamiyet'ten sonraki halk şiiri kendi içinde üç alt kategoriye ayrılır:

- A. Anonim Halk Şiiri
- B. Âşık Tarzı Türk Halk Şiiri
- C. Dini Tasavvufi Türk Halk Şiiri

A. Anonim Halk Şiiri

Halkın içinde ortaklaşa bir şekilde oluşturulan anonim ürünleri içeren edebiyattır. Bu edebiyatta mani, türkü, bilmece, ninni, ağıt gibi kimin tarafından oluşturulduğu bilinmeyen ürünler yer alır. Bu ürünleri ortaya koyan birileri mutlaka vardır. Zamanla bu ürünlerin sahipleri unutulmuştur ve ürünler halkın ortak malı olmuştur. 61. sayfada anonim halk edebiyatı nazım şekilleri verilmiştir.

1. Mani: Anonim Türk halk edebiyatının tek dördlükten oluşan nazım şeklidir. Maniler ezgiyle söylenir. Manilerin konusu daha çok aşktır, fakat manilerde bundan başka ayrılık, öğüt, eleştiri, ölüm gibi konuların işlendiği görülür. Manilerin kafiye düzeni (aaxa) şeklindedir. Manide ilk iki dize konuyla ilgisi olmayan doldurma dizelerdir. Manici asıl söylemek istediğini son dizede söyler.

Yapıları bakımından maniler düz, cinaslı, yedekli, karşılıklı ve katar mani olmak üzere beş çeşittir:

a. Düz Mani: Dört mısralı, yedi heceli ve “aaxa” şeklinde kafiyelenen manilere “tam mani” veya “düz mani” adı verilmektedir.

*Ana başa tac imiş
Her derde ilaç imiş
Bir evlat pir olsa da
Anaya muhtaç imiş*

c. Yedekli Mani: Dört veya beşten fazla mısraıyla kurulan manilere “yedekli mani” veya “artık mani” denilmektedir. Kesik manilerde cinas kullanılmasına karşılık yedekli manilerde cinas kullanılmaz.

*Şu dağlar garip dağlar
İçinde garip ağlar
Kimse garip ölmesin
Garip için kim ağlar
Ağlarsa anam ağlar
Gerisi yatan ağlar*

e. Katar Mani: Bir konu bütünlüğü içinde birbiri ardınca gelen manilere katar mani denir.

*Evvel Allah adına
Şükürler bin yâdına
Mil çekilsin ol göze
Hor bakan üstadına*

*Baharı benzer yazıya
Şahini mail kaza
Bu bir katar manidir
Bir bir diyelim size*

*Okudum hiçe geldi
Kismet bu gice geldi
Hazret-i İbrahim’e
Gör kurban nice geldi...*

b. Cinaslı-Kesik Mani: Yaygın olarak dört-beş mısradan oluşan, ilk mısraı yedi heceden daha az ve cinaslı kafiyelerin kullanıldığı manilere “cinaslı mani” veya “kesik mani” adı verilmektedir.

*Almadan
Kokun aldım almadan
Bir de yüzün göreyim
Tanrı canım almadan*

d. Karşılıklı Mani (Deyiş): İki kişinin karşılıklı olarak söyledikleri manilerdir. Bunlar sorulu cevaplı biçimde düzenlenir. Bu manilerde kimi zaman maninin kimin ağzından söylendiği belirtilir.

Kız tarafı:

*Hoş geldiniz, hoş geldiniz
Bereket getirdiniz
Varsa bir niyetiniz
Çekinmeden deyiniz*

Görücü:

*Tellidir süpürge
Gülle dolu bahçeniz
Niyetimiz bellidir
Kızınızı isteriz*

2. Türkü: Ezgiyle (müzikle) söylenen anonim halk edebiyatı nazım şeklidir. Türkülerin çoğu halkın sözlü geleneğinde doğup gelişir fakat âşık şiirleri gibi düzenleyicisi belli olan türküler de vardır. Türkü Anadolu’nun bazı yerlerinde “yır” adıyla da anılır. Türkülerde genellikle aşk, ayrılık, özlem, gurbet, ölüm gibi lirik konular işlenir.

3. Ninni: Çocukları uyutmak ya da ağlamasını durdurmak için özel bir ezgiyle söylenen tek dörtlükten oluşan şiirlerdir. Ninniler sayesinde çocuklar ana dillerini kolayca öğrenirler. Ninni geleneği eski çağlardan günümüze kadar devam etmiştir.

4. Ağıt: Ölen bir kişinin ardından söylenen, onun ölümünden duyulan acıyı, ölen kişinin cömertliğini, iyiliğini, cesaretini anlatan şiirlerdir. İslamiyet’ten önceki Türklerin sosyal hayatlarında, Şamanizm’in de etkisiyle ölüm törenleri önemli bir yer tutar. Ölen kişi için düzenlenen “yuğ” törenlerinde “sagu” adı verilen matem şiirleri okunurdu.

B. Âşık Tarzı Türk Halk Şiiri

16. yüzyıldan itibaren Anadolu’da âşık denen kişilerce ortaya konan, kendine özgü biçim ve içeriği olan halk edebiyatı koludur. Türk edebiyatını bir bütün olarak düşünürsek Âşık edebiyatı, İslamiyet’ten önceki sözlü edebiyatın devamı sayılabilir. Önceleri tasavvuf şairleri için kullanılan âşık sözcüğü zamanla din dışı konularda şiirler yazan şairler için de kullanılmaya başlanmıştır. Böylece İslamiyet’ten önce “ozan, baksı, kam, şaman” diye anılan şairler, İslamiyet’ten sonra âşık adını almıştır.

Türk halk edebiyatında âşıklığa belli aşamalardan sonra ulaşıldığına inanılır. Bu inanışa göre âşık, şairlik gücünü rüyasında gördüğü pirin sunduğu aşk badesini içip sevgilinin hayalini görerek kazanır.

Âşık atışması

Âşığa rüyada sunulan tasın içindeki içeceğe “aşk dolusu, pirlık, erlik, aşk badesi” gibi isimler verilmiştir.

Âşıklar yeteneklerini atışmalarda gösterirler. Atışma sırasında iki âşık karşı karşıya gelir, orada bulunanlardan birinin ayak (uyak, anahtar kelime) vermesiyle atışma başlar. Âşıklardan birinin bu ayağa uygun dörtlük söyleyemediği anda âşık yenilir. Atışma sona erer.

17. yüzyılda divan edebiyatı belli bir olgunluk düzeyine ulaşmış ve geniş halk kesimlerine hitap eder hale gelmiştir. Bu dönemden itibaren halk edebiyatı biçim ve içerik bakımından divan edebiyatından etkilenmeye başlamış, kimi âşıklar hecenin yanında aruzu da kullanmaya başlamışlardır. “Âşık Ömer, Kâtibî, Gevherî, Dertli, Bayburtlu Zihni” şiirlerinde hem heceyi hem de aruzu kullanmıştır. Böylece halk edebiyatında aruzla yazılan “divan, selis, kalenderi, semai, satranç, vezn-i aher” gibi nazım şekilleri kullanılmıştır.

Âşık Edebiyatı Nazım Şekilleri

1. Koşma: Halk edebiyatının en sevilen ve yaygın türüdür. Koşma “yakıştırmak, isnat etmek” demektir. Genellikle 11’li hece ölçüsüyle yazılır, nazım birimi dörtlük, birim sayısı 3-5 arasındadır. Koşmaların kafiye düzeni (xaxa, bbba,ccca...) ya da (abab,cccb,dddb...) şeklindedir. Koşma divan edebiyatındaki gazele benzetilir. Bunun nedeni her iki nazım şeklinin de “aşk, sevgi, güzellik, doğa güzelliği” gibi konuları işlemesidir.

2. Semai: Koşmadan sonra en çok ilgi gören nazım şeklidir. Özel bir ezgiyle söylenir. Semai her bakımdan koşmaya benzer. Aralarındaki temel fark semainin sekizli, koşmanın on birli hece ölçüsüyle yazılmasıdır. Semailerde ayrıca az sözle çok şey anlatmak esastır. Bu yüzden bu nazım şeklini yazmak kolay gözükse de aslında zordur.

3. Varsağı: Kafiye düzeni koşmaya benzer. Nazım birimi dörtlük, nazım birimi sayısı 3-5 arasındadır. Genellikle hecenin 8’li kalıbıyla söylenir. Bu yönüyle semaiye benzer, aralarındaki temel fark ezgileridir. Varsağıda yiğitçe bir söyleyiş göze çarpar. Şiire kahramanlık, yiğitlik, mertlik havası vermek için “aman hey, be hey, hey gidi!” gibi ünlemler kullanılır. Varsağı adını Doğu Anadolu’da yaşayan Varsak Türkmenlerinden almıştır.

4. Destan: Âşık edebiyatı nazım şekillerindendir. Nazım birimi dörtlüktür, birim sayısı birkaç ya da yüzlerce dörtlükten oluşabilir. Destanların kafiye örgüsü koşma gibidir, hecenin on birli kalıbıyla yazılır. Destanlar, toplumun hafızasına kazınmış olayları “kahramanlık, savaş, göç, doğal felaketler...” işler. Âşık edebiyatında çok farklı konularda da (esnaf destanı, yaş destanı, hayvan destanları, bekçi destanı) destanlar yazılmıştır.

C. Dini-Tasavvufi (Tekke) Edebiyatı

Türklerin İslamiyet’i kabulünden sonra 12. yüzyılda Türkistan’da Ahmet Yesevi ile başlayan halk edebiyatı koludur. 13. yüzyılda Moğol istilasından sonra Yesevi erenleri Anadolu’ya gelmiş, Anadolu’nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında önemli rol oynamışlardır. Bu dönemde şeyhler tekkelerini kurmuş, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi tarikat çevreleri oluşmuştur. Mevlana’nın tasavvuf anlayışı etrafında şekillenen Mevlevilik, daha çok aydın kesimde ve şehir, kasaba merkezlerinde yayılmıştır. Hacı Bektaş-ı Veli’nin tasavvuf anlayışı etrafında şekillenen Bektaşilik, daha çok halk tabakası arasında yayılmıştır.

Ahmet Yesevi

Dini-Tasavvufi Türk Halk Edebiyatı Nazım Şekilleri

1. İlahi: İlahinin kelime anlamı “Allah’a özgü, Allah’a ait” tir. İlahilerde Allah’a duyulan aşk ve dinî temalar işlenir. İlahilerin bu yönüyle divan şiirindeki tevhit ve münacatlara benzediği söylenebilir. İlahiler dini törenlerde ya da dergâhlarda özel bir ezgiyle söylenir. İlahiler tarikatlara göre farklı isimler alabilir. İlahi Mevlevilerde “ayin”, Bektaşilerde “nefes”, Halvetilerde “cumhur” adıyla anılır. İlahiler, hece ölçüsünün 7-16’lı kalıplarıyla söylenmiştir. Kafiye örgüsü ilk dörtlük düz veya çapraz sonraki dörtlükler düz örgü şeklindedir. (aaab, cccb, dddb veya abab, cccb, dddb). Hece ve aruzla söylenebilir. Bu türle özdeşleşen sanatçımız Yunus Emre’dir.

2. Şathiye: Kelime anlamı "sözü ölçsüz kullanmak, dikkatsiz davranmak"tır. Tasavvufi olarak bakıldığında şathiye dinî kurallara aykırı gibi görülür fakat altında derin bir Allah sevgisi yatmaktadır. Allah'la senli benli bir eda ile konuşuyormuş gibi yazılan bu nazım şeklinde güçlü bir Allah sevgisi vardır.

3. Nutuk: Tarikata yeni girecek kişilere tarikat adabını öğretmek, onları irşat etmek (olgunlaştırmak) için mürşitlerin söylediği manzum sözlere nutuk denir. Nefes ile nutuk birbirine çok benzer. Aralarındaki temel fark nefeslerin özel bir ezgiyle, nutukların sözle okunmasıdır. Yani bestelenmek için yazılan şiirler nefes, okunmak için yazılan şiirler nutuktur.

4. Nefes: Alevi-Bektaşî şairlerince cem ayinlerinde ya da toplantılarda özel bir ezgiyle söylenen şiirlere nefes denir. Yapı olarak koşmaya benzer. Nefeslerde dini-tasavvufi konular işlenir. Nefesler hecenin 7, 8 ve 11'li ölçüleriyle yazılabildiği gibi aruzla yazılanları da vardır.

5. Devriye: Tasavvuftaki "devir" konusunun işlendiği şiirlerdir ve konularına göre bölümlere ayrılır. Bu şiirde yaratılışın başlangıcı ve sonu gibi konular işlenir.

DİVAN ŞİİRİ

Divan edebiyatı, Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden sonra 13. yüzyıldan itibaren Anadolu'da İslam etkisinde gelişen ve 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerini Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatına bırakan edebiyattır. Bu edebiyatın ortaya çıkmasında Arap ve İran edebiyatının etkisi büyüktür. "Divan" başlangıçta belli bir konu üzerine düzenlenmiş şiirlerin toplandığı eserlerin adı olmuş, sonraları bir şairin şiirlerini topladığı eserlere divan denmiştir. Divan kelimesi zamanla bu dönem edebiyatının isimlendirilmesinde kullanılmıştır.

Divan edebiyatında şiir yegâne sanat dalı olarak görülmüştür. Hatta nesirler bile şiire yaklaştırılmış, manzum hâlde ifade edilmiştir. Arapça ve Farsça sözcüklerin yoğun olarak kullanıldığı şiirlerin anlaşılması zordur ve kültürel birikim ister. Sanatçılar şiirlerinde söz sanatlarına oldukça fazla yer vermişlerdir. Divan şiirinde dil süslü ve sanatlıdır. Şairler aynı konuları benzer mazmunlarla (kavram) anlatmak zorunda olduklarından farklı hayallerden, imgelerden yararlanma yoluna gitmişler, bu durum da dilin ağırlaşmasına yol açmıştır.

Divan edebiyatı, şiir ve nesir alanında dini, sosyal, kültürel ve tarihî birçok kaynaktan beslenmiştir. Bunlar Kur'an, hadisler, Kısas-ı Enbiya (Peygamber hikâyeleri), Evliya Menkıbeleri, Tasavvuf, Şehname, tarihî olaylar, kişiler ve günlük hayata dair kaynaklardır.

Divan edebiyatında soyut anlatım ön plandadır. Duygu ve düşünceler mazmun adı verilen kalıplaşmış benzetmelerle ifade edilmiştir. Bu, divan edebiyatını basmakalıp ifadelerle sürüklemiştir.

Divan şiirinde en çok kullanılan nazım birimi beyittir. Beyitler kendi içinde anlam bütünlüğüne sahiptir. Bütünde değil parçada anlam bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Büyük çoğunluğunu aruz ölçüsüyle kaleme alınan divan şiirlerinde, Arap ve İran edebiyatından alınan nazım şekilleri kullanılmıştır. Genellikle tam ve zengin kafiye ile yazılmış, redif de kullanılmıştır. Sözcükler ses ve şekil güzelliği sağlamak amacıyla birbiriyle uyumludur. Şiirlerin son beytinde şairler genellikle mahlas adı verilen takma isimler kullanmıştır.

Divan şiirinde nazire geleneği yaygındır. Nazire, bir şairin başka bir şairden etkilenecek aynı ölçü ve kafiye ile yazdığı şiirlerdir. Bu anlayış özgün şiir yazmayı olumsuz yönde etkilemiştir.

Divan şairleri minyatürü

Divan Edebiyatı Nazım Şekilleri

Beyitlerle Kurulanlar	Bentlerle Kurulanlar	
	Dörtlükten Oluşanlar	Musammatlar
Gazel Kaside Mesnevi Kıt'a Müstezat	Rubai Tuyuğ Murabba Şarkı Terbi	Terkibibent - Terciibent Beşli : Muhammes, Tardiye, Tahmis, Taştir Altılı : Müseddes, Tesdis Yedili : Müsebba Sekizli : Müsemmen Dokuzlu : Mütessa Onlu : Muaşşer

1. Nazım Birimi Beyit Olanlar

a) Gazel: Divan şiirinde aşk, kadın, şarap konularında yazılan lirik şiirlere gazel denir. Nazım birimi beyit, birim sayısı 5-15 arasındadır. Kafiye örgüsü (aa, ba,ca,da...) şeklindedir. Gazelin ilk beytine "matla" son beytine "makta", en güzel beytine "beytül gazel" denir. Gazelin son beytinde şairin mahlası geçer. Aralarında konu birliği bulunan gazellere "yek ahenk", her beyti aynı güzellikte olan gazellere "yek avaz" gazel denir. Mahlas genellikle makta beyitte (son beyitte) yer alır. Bazı gazellerde iç kafiye yer verilir. Dize ortaları uyaklı olan, ortadan ikiye bölünüp dörtlük yapılabilecek şekilde yazılan gazellere musammat gazel denir.

b) Kaside: Divan şiirinde din ve devlet büyüklerini övmek için yazılmış şiirlerdir. Nazım birimi beyit, birim sayısı 33-99 arasındadır. Aruz ölçüsüyle yazılır. Kafiye şeması gazel gibidir: aa- ba- ca- da-ea... Kasidenin ilk beytine "matla", son beytine "makta", en güzel beytine "beytü'l-kasîd", şairin mahlasının geçtiği beyte "taç beyit" adı verilir.

Kasidenin bölümleri şunlardır:

- 1) Nesib ya da Teşbib: Kasidenin giriş bölümüdür. 15-20 beyit kadar olan bu bölümde, konuyla ilgisi olmayan durumların (bahar, kış, ramazan vb.) tasvirleri yapılır.
- 2) Girizgâh: Kasidenin, nesib bölümünden asıl bölüm olan methiye bölümüne geçerken söylenen beyit ya da beyitlerden oluşan bölümdür. Bu bölüm iki bölümü birleştiren basamak görevindedir.
- 3) Methiye: Kasidenin sunulduğu kişinin övüldüğü bölümdür. Kasidenin asıl bölümüdür. Beyit sayısı sunulan kişiye ve şaire göre değişir.
- 4) Tegazzül: Gazel söyleme anlamına gelir. Kasidede, kaside ile aynı ölçü ve uyakta bir gazel söylenmesidir. Bu bölümün her kasidede bulunması zorunlu değildir.
- 5) Fahriye: Kasidede şairin kendisini, sanatını övdüğü bölümdür
- 6) Dua: Kasidenin son bölümüdür. Bu bölümde övülen kişi ile ilgili iyi dileklerde bulunulur, dua edilir.

c) Mesnevi: Divan şiirinde bugünkü roman ve öykünün yerini tutan türdür. Nazım birimi beyit, birim sayısı sınırsızdır. Her beyit kendi içinde uyaklıdır(aa, bb, cc, dd...) ve beyitler aruzun kısa kalıplarıyla yazılır. Bu nazım şeklinde aşk, savaş, kahramanlık, tasavvuf gibi konular işlenir.

d) Kıt'a: Kelime anlamı "parça bölük"tür. En az iki beyitten oluşur. Matla ve makta beyti olmayan gazel gibidir. İşlediği konular hayat görüşü, nükte, hikmet, yergi vb. dir. Kıt'alar mahlassız şiirlerdir.

e) Müstezat: Gazelden türetilen bir türdür. Müstezat, çoğalmasi istenilen, artmış anlamına gelir; bir edebiyat terimi olarak ise gazelden türemiş, her dizesine bir küçük dize eklenmiş, belli vezinlerde yazılmış Divan edebiyatı nazım biçiminin adıdır. Müstezat gazelin her dizesine kısa bir dize eklenmesiyle oluşur ancak bu kısa dizeler "ziyade" adını alır yani "dize" kabul edilmez.

Örnek: *"Bülbül yetişir bağrımı hûn etti figanın
Zabt eyle dehânın
Hançer gibi deldi yüreğimin tîg-i zebânın
Tesîr-i lisânın"*

İzzet Molla

Müstezat zamanla değişikliğe uğramıştır. Servetifünun Dönemi'nde serbest müstezat adını almıştır. Aruz veya hece kalıbıyla herhangi bir düzene bağlı kalmadan yazılmıştır. Kafiye örgüsü şairin isteğine göre şekillenmiştir. Serbest müstezatla nazım nesre yaklaştırılmıştır. Serbest müstezat serbest şiire geçişte önemli bir basamak olmuştur. Serbest müstezatın en başarılı örneklerini Tevfik Fikret, Cenap Şahabettin ve Ahmet Haşim vermiştir.

2. Dörtlükten Oluşanlar

a) Rubai: Divan edebiyatına İran edebiyatından geçmiş, tek dörtlükten oluşan nazım şeklidir. Uyak düzeni (aaxa) şeklindedir. Belli bir hayat görüşü, felsefi görüş, ölüm vb. konularda yazılır. Halk edebiyatındaki maniye benzer. Bu nazım şekli az sözle derin anlamları ifade etme becerisi ister. Bu türün şüphesiz en büyük şairi Ömer Hayyam'dır.

b) Tuyuğ: Tuyuğun kelime anlamı "kapalı, gizli, imalı, cinaslı söz" demektir. Belli bir hayat görüşü, felsefi görüş, ölüm vb. konularda yazılır. Tuyuğ, Divan edebiyatına Türklerin kazandırdığı bir nazım şeklidir. Kaynağı halk edebiyatındaki manilerdir. Tek dörtlükten oluşan tuyuğun kafiye düzeni (aaxa) şeklindedir fakat kafiye düzeni (aaaa) olanlar da vardır. Tuyuğlar rubai ve maniden farklı olarak aruzun sadece "fâilâtün, fâilâtün, fâilün" vezniyle yazılır. Bu nazım şeklinin bir başka özelliği kafiyelerin cinaslı kelimelerden seçilmesidir. Türk edebiyatında ilk tuyuğlar Kadı Burhanettin ve Seyyid Nesimi tarafından yazılmıştır.

c) Şarkı: Divan şiirine Türklerin kazandırdığı bu nazım şekli bestelenmek için yazılmıştır. Şarkı halk edebiyatındaki türkü ve koşmadan esinlenerek oluşturulmuş nazım şeklidir. Dörtlüklerle yazılan bu nazım şeklinin bentlerle yazılan şekilleri de vardır. Bent sayısı 3 ile 5 arasında değişir. Bestelenmek için yazıldığından bent sayısı fazla değildir. Şarkıların konusu genellikle "aşk, sevgili, eğlence, içki" gibi din dışı konulardır. Şarkıda her bendin üçüncü mısrasına miyan (orta) ya da miyanhane; sonda tekrarlanan mısraya da nakarat denir. Şarkının kafiye düzeni (aaaA, bbbA...) şeklindedir. Bu türün şüphesiz en büyük şairi Lale Devri şairi Nedim'dir. Şeyh Galip, Enderunlu Fazıl, Leyla Hanım, Şeref Hanım bu türün gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Şair Nedim

d) Murabba: Dörtlüklerden oluşan nazım şeklidir. Bent sayısı 4-7 arasındadır. Kafiye düzeni (aaaa, bbba, ccca...) şeklindedir. Murabbalar övgü, yergi, dinî ve öğretici konularla manzum mektuplarda tercih edilen bir türdür. Türk edebiyatında Yahya Bey ve Hayretî bu türü en çok kullanan şairler olmuştur.

e) Terbi: "Dörtleme, dörtlü duruma getirme" anlamına gelir. Bir gazelin beyitlerinin üzerine, başka bir şair tarafından, aynı ölçü ve uyakta ikişer dize eklenerek oluşturulan murabbalardır. Kafiye şeması (uyak düzeni) aaaa, bbba, ccca, ddda... şeklindedir.

3. Bentlerden Oluşan Musammatlar

a) Muhammes: Muhammesin kelime anlamı "beşli" demektir. Divan şiirinde beş mısralık bentlerden oluşan nazım şeklidir. Bent sayısı 4-7 arasında değişmektedir. Muhammesler her konuda yazılabilir.

b) Terkip-i Bent: Her bendindeki beyit sayısı genellikle 6 ile 10 arasında olan ve en az üç bentten meydana gelen bir nazım biçiminin adıdır. Terkip-i bentlerde her bende terkiphane; bentleri birleştiren beyitlere ise vasita denir. Terkip-i bentlerde her bendi vasita beyti dışında kaside ve gazel gibi kafiyevidir. Vasita beyti ise hem ait olduğu bentten hem de diğer bencilerden ve bencilerin vasita beyitlerinden bağımsız olarak kendi içinde kafiyevidir.

Toplumsal bozuk yönleri, felsefi görüşler, Allah'ın varlığı ve kudreti, kâinatın sonsuzluğu, insanın bu kudret ve sonsuzluk karşısındaki durumu ve hayattaki zıtlıklar gibi konularda yazılmıştır. Türk edebiyatında en ünlü terkip-i bent, Bağdatlı Ruhi'nin manzumesidir. Ruhi'nin bu terkip-i bendi çok beğenilmiş; birçok şair tarafından da nazire yazılmıştır.

c) Terci-i Bent: Terci kelimesi "tekrar etme, döndürme" anlamına gelmektedir. Her yönüyle Terkip-i bende benzer, ondan farkı bent ya da hane sonlarında tekrar edilen vasita beytinin mısra sonlarında değişmeyip aynen tekrar edilmesidir.

d) Tahmis: Bir gazelin her beytinin başına başka bir şair tarafından aynı vezin ve uygun kafiye ile üçer dize eklenmesiyle yapılan nazım şeklidir. Kelime anlamı beşleme demektir.

e) Taştir: Bir gazelin her beytinin arasına aynı vezin ve kafiye mısra eklenerek oluşturulan nazım şeklidir. Taştir nazım şekli divan edebiyatında pek kullanılmamıştır.

SÖZ SANATLARI

Teşbih: Söze kuvvet ve güzellik kazandırmak amacıyla, aralarında benzerlik bulunan iki varlıktan nitelik bakımından zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatına denir.

Saray gibi evde oturuyor.

İstiare: Bir sözün, benzetme amacıyla başka bir söz yerine kullanılmasıdır. İstiare benzetmenin temel öğelerinden yalnızca biriyle (benzeyen ya da kendisine benzetilenle) yapılır. İstiare ikiye ayrılır:

a. Açık İstiare: Benzetmenin iki temel unsurundan yalnızca kendisine benzetilen kullanılarak yapılan istiairedir.

Havada bir dost eli okşuyor derimizi.

Benzeyen: rüzgâr (yok)

Kendisine Benzetilen: dost eli (var)

b. Kapalı İstiare: Benzetmenin iki temel unsurundan yalnızca benzeyen kullanılarak yapılan istiairedir.

Can kafeste durmaz uçar

Dünya bir han konan göçer

Benzeyen: can (var)

Kendisine Benzetilen: kuş (yok)

Mecazımürsel

Bir sözü benzetme amacı olmadan başka bir söz yerine kullanma sanatıdır. Mecazımürsel, çeşitli anlam ilgileriyle kurulur.

Marmara'da her yelken uçar gibi neşeli. (parça-bütün)

Tarlalara bereket yağıyor. (neden-sonuç)

Tutuşan ocağa karşı oturmuşlar. (dış-iç)

Çocuklar, Reşat Nuri'yi okudunuz mu? (yazar-insan)

Tenasüp

Uyma, uygunluk, birbirini tutma, yakışma anlamındadır. Belli bir konu ile ilgili olarak aralarında bazı bakımlardan ilgiler bulunan birden fazla sözcük, terim veya deyim mısra ya da beyit içinde bir arada kullanılmaktadır.

Sensin bizi muhlis yine gark-âb-ı fenâdan

Ne zevrak u ne Nûh u ne tûfân biliriz biz

Nâilî-i Kadîm

(Fânîlik, yok olup gitme suyunda boğulmuş olan bizleri kurtaracak yine sensin.

Biz ne kayık, ne Nuh, ne de tufan biliriz.)

Bu beyitte Nuh peygamber, onun hayatı ve mucizeleriyle ilgili olarak “gark-âb”, “zevrak”, “Nuh”, “tufan” sözcükleri tenasüplü olarak bir arada kullanılmıştır.

Tecahül-i Arif

Arif “bilen”, tecahül “cahil gibi, bilmez gibi görünme” demektir. Kişinin bir durumu, gerçeği bildiği hâlde, nükte yaparak bilmezlikten gelmesi, bilmiyormuş gibi davranmasıdır.

Şakaklarıma kar mı yağdı ne var

Benim mi Allah'ım bu çizgili yüz

Cahit Sıtkı Tarancı

Telmih

Söz sırasında kastedilen bir şeyi imalı olarak belirtme, açık söylememe anlamındadır. Herkesin bildiği geçmiş önemli olaylara, meşhur kimselere, hikâyelere, efsanelere, inançlara, atasözlerine, ayet ve hadislerle değinmek, işaret etmektir.

Gökyüzünde İsa ile

Tur Dağı'nda Musa ile

Elindeki asa ile

Çağırayım Mevlâm seni

Yunus Emre

Dörtlükte Hz. İsa'nın göğe yükselişi ve Hz. Musa'nın kıssası hatırlatılarak telmih yapılmıştır.

Hüsn-i Talil

Güzel yorumlamak, güzel bir sebebe bağlamak anlamındadır. Gerçek bir olayın meydana gelişini, gerçek sebepleriyle değil de söze güzellik katmak için, şairin kendince bulduğu hayalî nitelikli güzel bir sebebe bağlamasıdır.

Güzel şeyler düşünelim diye

Yemyeşil oluvermiş ağaçlar

Kinaye

Asıl maksadı dolaylı ve kapalı bir şekilde ifade eden söze denir. Sözün gerçek anlamı kastedilmiş olabilir ancak asıl amaç mecazlı anlamı vermektir. Söz hem gerçek hem de mecazi anlamıyla birlikte kullanılır. Türkçedeki deyimler genellikle kinayeli sözlerdir.

Ey benim sarı tamburam

Sen ne için imlersin

İçim oyuk, derdim büyük

Ben onunçün inilerim

Pir Sultan Abdal

Metinde gösterilen söz hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanılmıştır:

1. Tamburanın (telli bir saz) içi gerçekten oyuktur (gerçek anlam).
2. Aynı zamanda dertli olma anlatılmıştır (mecaz anlam).

Tevriye

Meramını gizlemek, bir şeyi örtmek, arkaya gizlemek anlamındadır. Birden fazla anlamı olan bir sözcüğün yakın anlamını vurgulayıp uzak anlamını kastetmektir.

Bir bûse mi bir gül mü verirsin dedi gönlüm

Bir nîm(yarım) tebessümle o âfet gülü verdi

Zâtî

Tariz

Dokundurma, dokunaklı söz söyleme, sataşma, ilişme, taşlama anlamındadır. Sözün gerçek ya da mecazlı anlamıyla kullanılmayıp bunların zıddı bir anlamın kastedilmesidir.

Bir yetim görünce döktür dişini

Bozmağa çabala halkın işini

Günde yüz adamın vur kır dişini

Bir yaralı sarmak için yeltenme

Huzûrî

1. METİN: İslamiyet Öncesi Türk şiiri (Sagu)

Metne Hazırlık

1. Sagu türünün özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
2. "Türkler arasında güzel sanatların ve şiirin kaynağı, bütün eski milletlerde olduğu gibi din kaynağıdır." Nihat Sami Banarlı'nın bu sözünden yola çıkarak güzel sanatların ve edebiyatın ortaya çıkmasında dinin etkisini değerlendiriniz.

ALP ER TUNGA SAGUSU

Alp Er Tunga öldi mü?
İssiz ajun kaldı mı?
Ödleğ öçin aldı mı?
Emdi yürek yırtılır.

Ödleğ küni tavratur
Yalnguk küçin kevretür
Erdin ajun sevretür
Kaçsa takı ertilür

Ögreyüki mundag ok
Munda adın tıldag ok
Atsa ajun ugrap ok
Taglar başı kertilür

Begler atın argurup
Kadgı anı torgurup
Mengzi yüzi sargarıp
Körküm angar türtülür

Ulşıp eren börleyü
Yırtıp yaka orlayu
Sıkırıp üni yurlayu
Sıgtap közi örtülür

Könglüm için örtedi
Bütmiş başıg kartadı
Keçmiş ödüg irtedi
Tün kün keçip irtelür

Ödleğ arıg kevredi
Yunçığ yavuz tovradı
Erdem yeme sevredi
Ajun begi çertilür

Bilge böğü yunçıdı
Ajun anı yançıdı
Erdem eti tınçıdı
Yerke tegip sürtülür

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

Alp Er Tunga öldü mü?
Kötü dünya kaldı mı?
Felek öcünü aldı mı?
Şimdi yürekler yırtılır.

Feleğin günleri çabuk geçer.
O insanın gücünü gittikçe zayıflatır.
Dünyadaki insan sayısını azaltır.
Onlar kaçsa da felek onlara erişir.

Feleğin adeti böyledir.
Bundan başkası bahanelerdir.
Felek bir kez niyet edip ok atsa
Dağların başı bile kertilir.

Beyler atlarını yordular.
Kaygı ve keder onları zayıflattı.
Bet ve benizleri öyle sarardı ki
Yüzlerine safran sürülmüş sanırsınız.

Erkekler kurt gibi uluyorlar.
Yaka yırtıp, çığlık atıyorlar.
Isık çalar gibi sesler çıkarıyorlar.
Ağlamaktan gözleri (yaşlarla) örtülüyor.

Gönlüm için için yandı
Kapanmış yara tekrar açıldı.
Geçmiş zamanları aradım.
Geceler ve gündüzler geçtikçe aranıyor

Felek iyice zayıfladı.
Sefil ve kötü olanlar güçlenip kuvvetlendi.
Edep ve erdem iyice zayıfladı.
Dünyanın beyi (Afrasiyab) yok oldu.

Bilgili ve akıllılar kötüleşti.
Dünya onları ezip çiğnedi ve hırpaladı.
Edep ve erdemin etleri çürüdü ve bozuldu.
(Bu etler sarkıyor) yerlere değip sürükleniyor.

drl.: Talât Tekin
11. Yüzyıl Türk Şiiri

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

ajun:Dünya, âlem.

bet, beniz: Yüz rengi.

edep: Toplum töresine uygun davranma.

erdem: Alçak gönüllülük, yiğitlik, doğruluk gibi niteliklerin genel adı.

felek: Talih, baht, şans.

kert(-mek):Gedik, çentik açmak.

safran: Yiyecek ve içeceklerle tat ve koku vermek için kullanılan sarı renkli toz.

• Metin Soruları

1. Şiirin biçim özelliklerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Nazım Birimi	
Vezin	
Kafiye ve şeması	
Redif	

2. Şairin felekten bu denli şikâyet etmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

3. Şiirde insanların üzüntüleri nasıl tasvir edilmiştir? Açıklayınız.

4. Alper Tunga'nın özelliklerini şiirden yola çıkarak tespit ediniz.

5. Alp Er Tunga sagusunda kullanılan edebî sanatlar aşağıda verilmiştir. Bu sanatların geçtiği yerleri tespit edip ilgili karşılıklarına yazınız.

Edebî Sanat	Kullanıldığı Yer
Kişileştirme (Teşhis)	
Benzetme (Teşbih)	
Abartma(Mübalağa)	
Soru Sorma(İstifham)	
Bilmezden gelme (Tecahül-i Arif)	

Eleştirel Okuma

1. Alp Er Tunga sagusunun sorularla başlamasının anlatıma etkisini değerlendiriniz.

2. Türkülerimizdeki dünya, felek kavramı ile bu sagudaki dünya, felek kavramını karşılaştırınız.

2. METİN: İslamiyet'ten Önceki Türk Şiiri (Koşuk)

Metne Hazırlık

1. Koşuklar hangi konularda söylenir?
2. Yüzyıllar boyunca bir milletin zevkini yansıtan şiir türlerinin değişmemesini nasıl değerlendirirsiniz?

1

Kurt kuş kamug tirildi
Erkek tişi tirildi
Öğür alıp tarıldı
Yınka yana kurgüsüz

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

(Bahar geldi) Kurtlar kuşlar hep dirildi;
Erkekler ve dişiler (hep) bir araya geldiler.
Ve eşlerini alıp dağıldılar.
(Hiçbiri) artık ine girmeyecek!

2

Yıglap udu artadım
Bağrım başın kartadım
Kaçmış kutug irtedim
Yağmur kipi kan saçar

(Beni bırakıp giden sevgilimin) ardından ağlayıp mahvoldum
Bağrımın (kapanmış olan) yarasını (yeniden) deştim.
Ve kaçıp gitmiş mutluluğu aradım durdum
(Gözlerim) yağmur gibi kan(lı yaşlar) saçar

3

Öpkem kelip ogradım
Arslanlayu kökredim
Alplar başın togradım
Emdi beni kim tutar?

Öfkelenerek dışarı çıktım
Aslan gibi kükredim
Yiğitlerin başını doğradım
Şimdi beni kim tutabilir?

drl.: Talât Tekin
11. Yüzyıl Türk Şiiri

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Yukarıda verilen koşuklardan yola çıkarak İslamiyet'ten önceki Türklerin yaşayışı ile ilgili hangi çıkarımlara ulaşabiliriz? Aşağıya yazarak açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Okuduğunuz koşukların ahenk unsurlarını (ölçü, durak, kafiye, redif, ses ya da kelime tekrarları) bulunuz. Ahenk unsurlarının şiire katkısını değerlendirerek aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Okuduğunuz koşuklarda kullanılan edebî sanatlar aşağıda verilmiştir. Bu sanatların geçtiği yerleri tespit edip karşılarına yazınız.

Edebî Sanat	Kullanıldığı Yer
Kişileştirme (Teşhis)	
Benzetme (Teşbih)	
Abartma (Mübalağa)	

4. Okuduğunuz koşukların temasını aşağıdaki tabloya yazınız.

Koşuk	Tema
1. Koşuk	
2. Koşuk	
3. Koşuk	

Eleştirel Okuma

1. Okuduğunuz koşuklarda kullanılan deyimleri bulunuz. Bu deyimlerin şiirin anlatımına katkısını değerlendiriniz.

2. Metindeki değerleri günümüz değerleriyle karşılaştırınız.

3. şiirdeki kişinin öfkelenip savaşmasının sebebi ne olabilir? Tartşınız.

3. METİN: Geçiş Dönemi Eserleri (Kutadgu Bilig)

Metne Hazırlık

1. Sizce insanın gerçek mutluluğu yakalaması nasıl olabilir? Tartışınız.
2. Kutadgu Bilig'deki kişiler hangi değerleri sembolize etmektedir? Aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Kahraman	İsim Anlamı	Görevi	Temsil Ettiği Değer
Kün Togdı			
Ay Toldı			
Ögdülmiş			
Odgurmuş			

KUTADGU BİLİĞ'DEN

KİTAB ATI YÖRÜĞİN YİME AVUÇGALIKIN AYUR

Kitab atı urdum kutadgu Bilig
Kutadsu akıgıka tutsu elig

Sözzüm sözledim ben bitidim bitig
Sunup İki ajunnı tutgu elig

Kişi iki ajunnı tutsa kutun
Kutadmış bolur bu sözüm çın bütün

Bu Kün Togdı ilig tidim söz başı
Yörüğün ayayın ay edgü kişi

Basa aydım emdi bu Ay Toldını
Aningdın yaruyur ıduk kut küni

Bu Kün Togdı tigli törü ol köni
Bu Ay Toldı tigli kut ol kör anı

Basa aydım emdi kör Ögdülmişig
Ukuş Atı ol bu bedütür kişig

Aningda basası bu Odgurmuş ol
Munı akibet tip özüm yörmiş ol

Bu dört neng öze sözledim men sözüng
Okısa açılğay yitiğ kıl közüng

İLİĞ SUALİ AY-TOLDIKA

İlig aydı uktum söznüng barça çın
Ayıtgu sözün bar takı bir adın

Bu til yasın aydıng eşittim anı
Aning asgı barmu ayu bir köni

AY-TOLDI CEVABI İLİĞKE

Bu ay toldı aydı söz asgı elim
Kalı sözleyü bilse uş bu tilim

Yava söz biligsiz tilindin çıkar
Biligsiz kişig bilge yılkı atar

Kara kılkı tengsiz yava sözlegen
Yava söz turur bu kara baş yigen

Yava sözlese söz neçe yas kılur
Eger sözleyü bilse agsı bolur

Yise todsa yatsa bu yılkı turur
Bu yılkı tidüküm bu kılkı turur

Biliglig kişiler et öz yavritur
Bilig birle avnur canın semürtür

İLİG SUALİ AY-TOLDIKA

İlig aydı uktum bu söz belgölüg
Söz aslı neçe ol negü ol ülüg

Kayudın çıkar söz kayuka barır
Munı ma ayu bir manga ay bilir

Neçe söylemegü neçe sözlegü
Negü tir biliglig ukuşluk bugü
AY-TOLDI CEVABI İLİGKE

Bu ay toldı aydı söz ornı sır ol
Söz ülgı on ol sözlegüsi bir ol

Biri sözlegü ol tokuzu tıdığ
Tıdığ söz tüpi barça yıdığ

İLİG SUALİ AY-TOLDIKA

Ana aydı söznüng öküşi neçe
Azı ma neçe ol manga ay aç

AY-TOLDI CEVABI İLİGKE

Bu ay toldı aydı öküş söz ol ol
Ayıtmadı sözlep irikse köngöl

Öküş söz eşitgil tilim sözleme
Ukuş birle sözle bilig birle tüz

Yusuf Has Hacıp
Kutadgu Bilig

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

aça: Açıkla.

açılgay: Açılacak.

ajun: Dünya.

anı: Onu.

aning: Onun.

aning: Ondan.

asıg(asgı): Fayda, menfaat.

asgı elim: Fayda ederse.

at: Ad.

avnur: Avunur.

ay-: Söylemek.

ayu: Söyle.

ayayın: Anlatayım.

ayıt-: Sormak.

barça: Bütün.

barmu: Var mı?

basa: Sonra.

bedütür: Büyütür, yüceltir.

belgü: Anlamlar.

bilig: Bilgi.

birle: İle.

biti-: Bitirmek.

bitig: Yazı.

bol-(mak): Olmak.

bugü: Bu konuda.

çın: Doğru, güvenilir.

edgü: İyi.

elig: Eli.

emdi: Şimdi.

et öz: Vücutlarını, bedenlerini.

ilig: Hükümdar.

irikse: Uzaklaştırmak.

kalı: Eğer.

kayu: Nere.

kılkı: Boş.

kişig: Kişiyi.

köngül: Gönül.

köni: Doğru.

kör: Görmek.

közüng: Gözünü.

kut: Mutluluk, saadet.

Kutadgu Bilig: Kutlu Bilgi.

kutadsu: Kutlu olsun.

ma: Bana.

manga: Bana.

muni(u): Bunu.

negü: Ne.

neng: Ad, nam.

orni: Yeri.

öküş: Çok.

semürtür: Semirtir, besler.

sözle-(mek): Söyle.

sözlegüsi: Söylenmeli.

takı: Daha.

tengsiz: Dengesiz.

tıdığ: Yasak.

ti-(mek): Demek.

tidiküm: Dediğim.

til: Dil.

todsa: Doysa.

törü: Kanun.

tutsu: Tutsun.

tüpi: Aslında.

tüz: Düz,söyle.

uk-(mak): Anlamak.

ukuşlug: Anlayışlı.

urd-: Koymak.

ülgı: Parçalanır.

ülüg: Pay.

yana: Yine.

yaruyor: Parlıyor.

yas: Keder, zarar.

yava: Boş.

yavrutur: Yıpratır.

yıdığ: Fena.

yılkı: İşe yaramaz.

yigen: Yürüyen.

yise: Yese.

yitig kıl: İyice aç.

yörmek: Tabir ettim.

yörügın: Yürüyelim.

• Metin Soruları

1. Kutadgu Bilig'in yazılış amacı nedir? Açıklayınız.
2. Hükümdarın Ay-Toldı'ya sürekli soru sormasının nedeni nedir? Açıklayınız.
3. Yusuf Has Hacıp neden bazı kavramları sembolleştirerek (alegorik biçimde) anlatma yoluna gitmiştir? Açıklayınız.

Hakaniye Türkçesi	Günümüz Türkçesi	Hakaniye Türkçesi	Günümüz Türkçesi
Kişi	Kişi	Ay	Ey
Edgü	İyi	Tidim	Dedim
Kün	Gün	Atı	Adı
Eşit	İşit	İki	İki
Bilig	Bilgi	Ol	O
Yir	Yer	Kut	Kut
Til	Dil	Kitab	Kitap
Tümen	Tümen	Emdi	Şimdi

4. Yukarıdaki tabloda Kutadgu Bilig'den alınan özgün kelimelerle bunların günümüzdeki kullanışları verilmiştir. Metinden ve sözcüklerden hareketle Kutadgu Bilig'in dil ve söyleyiş özellikleri hakkında çıkarımlarda bulununuz.

5. Kutadgu Bilig'den okuduğunuz metinde özdeyiş niteliğinde olan cümleleri yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Eleştirel Okuma

1. Metinde verilen öğütler günümüz için de geçerli midir? Değerlendiriniz.
2. Metinde "dil" ile ilgili olan nasihatlerin bugünkü kültürümüzdeki karşılıkları (deyim, atasözü, özdeyiş gibi) nelerdir? Değerlendiriniz.
3. Yusuf Has Hacıp sarayda has haciplik (Halkla İlişkiler Uzmanı) unvanı ile görev yapmıştır. Yazarın mesleğinin yazmış olduğu eserin içeriğine katkılarını değerlendiriniz.

4. METİN: Geçiş Dönemi Eserleri (Divanu Lûgati't-Türk)

Metne Hazırlık

1. Kutadgu Bilig'in ilk dil bilim ve folklor araştırma kitabı olarak adlandırılmasının nedeni nedir?
2. Bir ülkede veya bölgede yaşayan halkın sözlü edebiyatını, geleneklerini, törelerini, inançlarını, mutfağını, müziğini, oyunlarını kısacası kültür ürünlerini incelemenin ve araştırmanın ne tür faydaları olabilir? Tartışınız.

Divânu Lûgati't-Türk'ten

ESİRGEYEN, KORUYAN TANRI'NIN ADIYLA

Her türlü öğüş, büyük iyilikler, güzel işler sahibi olan Tanrı adı içindir. Halkın en uz dillisi bitkin, en sağlamı çürük olduğu bir zamanda Tanrı, Cebrail'i açık anlayış ve her yönünü bildiriş ile Muhammed'e içerisinde haramı, helali anlattığı Kuran'ı gönderdi. Böylelikle öz yolu belli etti, belge ve kılavuz koydu. Tanrı'nın yarlıgaması onun ve onun yararlıkları çoluğu çocuğu üzerine olsun; büyük esenlikler versin.

İmdi, bundan sonra Muhammed oğlu Hüseyin oğlu Mahmud der ki: "Tanrı'nın devlet güneşini Türk burçlarında doğdurmuş olduğunu ve onların mülkleri üzerinde göklerin bütün tepelerini döndürmüş bulunduğunu gördüm. Tanrı onlara Türk adını verdi ve onları yeryüzüne ilbay kıldı. Zamanımızın hakanlarını onlardan çıkardı. Dünya milletlerinin idare yularını onların ellerine verdi. Onları herkese üstün eyledi, kendilerini hak üzere kuvvetlendirdi. Onlarla birlikte çalışanı onlardan yana olanı aziz kıldı ve Türkler yüzünden onları dileklerine erıştirdi; bu kimseleri kötülerin -ayak takımının- şerrinden korudu. Oklarının dokunmasından korunabilmek için aklı olana düşen şey bu adamların tuttuğu yolu tutmak oldu. Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü alabilmek için onların dilleriyle konuşmaktan başka yol yoktur. Bir kimse kendi takımından ayrılıp da onlara sığınacak olursa o takımın korkusundan kurtulur, bu adamla birlikte başkaları da sığınabilir."

And içerek söylüyorum ben, Buhara'nın sözüne güvenilir imamlarının birinden ve başkaca Nişaburlu bir imamdan işittim, ikisi de senetleriyle bildiriyorlar ki yalvacımız kıyamet belgelerini, ahir zaman karışıklıklarını ve Oğuz Türklerinin ortaya çıkacaklarını söylediği sırada "Türk dilini öğreniniz çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır." buyurmuştur. Bu söz (hadis) doğru ise-sorgusu kendi üzerlerine olsun- Türk dilini öğrenmek vacip (çok gerekli) bir iş olur; yok, bu söz doğru değilse akıl da bunu emreder.

Ben onların en uz dillisi, an açık anlatanı, akılca en incesi, soyca en köklüsü, en iyi kargı kullananı olduğum halde onların şarlarını, çöllerini, baştanbaşa dolaştım. Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağa, Kırgız boylarının dillerini, kafiyelerini belleyerek faydalandım; öyle ki bende onlarda her boyun dili, en iyi yolda yerleşmiştir. Ben onları en iyi surette sıralamış, en iyi düzenle düzenlemiştir.

Bana sonsuz bir ün, bitip tükenmez bir azık olsun diye şu kitabımı –Tanrı'ya sığınarak- Divân-ü Lûgati't Türk "Türk Dilleri Kamusu" adını vererek yazdım. Kutsal yalvac postunda oturan, Hâşim soyundan, Abbasoğlularından imam bulunan ulumuz, efendimiz Ebu'l Kasım Abdullah katına armağan ettim ki imanı olanların beyi ve Tanrı'nın

Kaşgarlı Mahmud'u çalışırken gösteren temsili resim (Mahmudiye Medresesi)

halifesi olan Muhammedü'l Muktedi Bi-emrullah'ın oğludur. Tanrı onun durumunu sürekli yücelikte, ömrünü rahat ve gönçlük içerisinde uzun eyliye...

Ben bu kitabı, hikmet, seci, atalar sözü, şiir, recez, nesir gibi şeylerle süsleyerek hece harfleri sırasınca tertip ettim. İrdemen, onu yerinde bulsun, arayan sırasında arasın diye her kelimeyi yerli yerine koydum, derinliklerini alana çıkardım, katılıklarını yumuşattım. Yıllarca birçok güçlüğü göğüs gerdim. Bu lûgat (sözlük) kitabını baştan sonuna dek sekiz ayırmada topladım...

Türk dili ve Arapçanın at başı beraber yürüdükleri bilinsin diye Halil'in "Kitabü'l Ayn" ında yaptığı gibi kullanılmış olan kelimelerle bırakılmış olan kelimeleri bu kitapta birlikte yazmak ara ara yüreğime doğar dururdu. Çünkü böyle yapmak daha derli toplu bir iş olurdu. Lakin benim tuttuğum yol daha doğrudur; çünkü bu yolda kelimeleri bulmak daha kolaydır ve herkes bu yolu daha çok sever. Bunun içindir ki sözü kısa tutmak dileğiyle kullanılmayan kelimeleri bıraktım...

Kitaba Türklerin görgülerini, bilgilerini göstermek için söyledikleri şiir tanıklarını serpiştirdim. Kaygılı ve sevinçli günlerinde yüksek düşüncelerle söylenmiş olan savları da aldım. Onları ilk söyleyenler sonrakilere, bunlar da daha sonrakilere bildirmişlerdir. Bunlarla birlikte kitapta birçok önemli kelime topladım; böylelikle kitap, arılıkta son kerteyi, güzellikte son noktayı buldu. Gönül bağlamış olduğum bu işte Tanrı'dan yardım istedim. Her türlü güç, kuvvet ancak ona güvenmektir. O, bize elverir ve ne güzel inançtır...

Kaşgarlı Mahmud
Divânu Lûgati't-Türk
çev.: Besim Atalay

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler:

emdi: Şimdi.

ilbay: Vali.

irdemen: Araştıran, sorgulayan, inceleyen kimse.

kodhti: Bırakmak.

recez: Aruz vezninde bir bahir (takım) adı.

seci: Nesirde (düzyazıda) yapılan uyak anlamında kullanılan bir söz, güzel anlamında bir söz.

sugdıç: Kışın sıra ile dostlar arasında yapılan şölen.

şar: Şehir, kasaba benzeri yerleşim yeri.

tunga: Bir tür kaplan.

uz: Masallarda giriş tekerlemesinde uzak anlamında kullanılan bir söz.

ütüg: Ütü.

yalvaç: Peygamber.

• Metin Soruları

1. Yukarıdaki metin parçasından hareketle Kaşgarlı Mahmut, eserini hangi amaçla ve nasıl yazmıştır? Açıklayınız.
2. Kaşgarlı Mahmut eserini kime hediye etmiştir?
3. Kaşgarlı Mahmut'a göre Türk dilinin öğrenilmesi neden vaciptir? Açıklayınız.
4. Kaşgarlı Mahmut sözlüğü yazarken nasıl bir yöntem izlemiştir, günümüz sözlükleriyle karşılaştırınız.
5. Yukarıdaki metin parçasında Kaşgarlı Mahmut, kendi kişiliği ve edebî yönüyle ilgili hangi sapmaları yapmıştır? Açıklayınız.
6. Metinde yer alan dua bölümlerini tespit edip söyleyiniz.

Karamanoğlu Mehmet Bey: “Şimden gerü hiç gimesne divanda, dergahda, bergahda ve dahi her yerde Türk dilinden özge söz söylemeye”

Kaşgarlı Mahmut: “Derdini dinletebilmek ve Türklerin gönlünü alabilmek için onların dilleriyle konuşmaktan başka çare yoktur. Türk dilini öğrenmek vacip (çok gerekli) bir iş olur; yok, bu söz doğru değilse akıl da bunu emreder.”

1. Karamanoğlu Mehmet Bey ve Kaşgarlı Mahmut’un Türkçeye bakış açılarını değerlendiriniz. Değerlendirmelerinizi kısaca aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Divanu Lügati’t-Türk’ün bulunuşu: Diyarbakırlı Ali Emiri Efendi her hafta sahaflara uğramaktadır. Sahaf Burhan Bey’e bir kadın bir kitap getirir ve otuz liraya satmasını ister. Burhan Bey kitabın o kadar etmeyeceğini söyler ama dursun bakalım belki satılır, diye kabul eder.

Ali Emiri Efendi yeni gelen kitap olup olmadığını sorar. Burhan Efendi:

— Bir kitap var ama sahibi otuz lira istiyor, diyerek olanı biteni anlatır. Bu kitabın süresinin ertesi gün dolacağını, yaşlı kadının kitabı almaya geleceğini söyler.

Eline aldığı kitabın adını okuduğu anda Ali Emiri Efendi, bayılacak gibi olur... Dünyada eşi benzeri olmayan, Türk dilinin en değerli eseri Divanu Lügati’t-Türk’tür elindeki kitap... Otuz değil, otuz bin liraya bile değerdir bu kitab. Kendisini hemen toparlayan Ali Emiri Efendi, kesin alıcı görünmemek, kitapçıyı şımartmamak amacıyla:

— Dağınık bir eser... Acaba tamam mı değil mi? Yazarı da Kaşgarlı adlı bir adammış... Kimdir, necidir, belli değil... Sarı çizmeli Mehmet Ağa... Ama ne de olsa bir eserdir... Encümen on lira teklif etmiş, ben de on beş lira veririm, der. Burhan Bey:

— Kitap benim olsaydı verirdim. Sahibi mutlaka otuz lira istiyor. Alacaksınız bir kadına iyilik etmiş olursunuz, almayacaksınız sahibine geri vereceğim, diye söyleyince Ali Emiri Efendi.

— İşte şimdi işin şekli değişti... Bir kadına yardımcı olmak gerekir. Kabul ettim, diyerek kitabı satın aldığını söyler ama yanında yalnızca on beş lira vardır. Hemen para bulmak üzere ayrılır ve otuz lirayı bulup gelir ve kitabı satın alır.

Dostlarına, arkadaşlarına kitabın değerini şöyle anlatır Ali Emiri Efendi:

“Bu kitap değil, Türkistan ülkesidir... Türkistan değil bütün cihandır. Türklük, Türk dili bu kitap sayesinde başka bir parlaklık kazanacak. Arap dilinde Seyyibuyihin kitabı ne ise bu da Türk dilinde onun kardeşidir. Türk dilinde şimdiye kadar bunun gibi bir kitap yazılmamıştır. Bu kitaba hakiki kıymet verilmek lazım gelse cihanın hazineleri kâfi gelmez... Bu kitapla Hz. Yusuf arasında bir benzerlik vardır. Yusuf’u arkadaşları birkaç akçeye sattılar. Fakat sonra Mısır’da ağırlığına cevahire satıldı. Bu kitabı da Burhan bana otuz üç liraya sattı. Fakat ben bunu birkaç misli ağırlığında elmaslara, zümrütlere vermem.” der.

2. Ali Emiri Bey'in kitabın değeri ile ilgili Hz. Yusuf'a atıfta bulunarak yaptığı eleştiriyi değerlendiriniz.

5. METİN: Geçiş Dönemi Eserleri (Atabetü'l Hakayık)

Metne Hazırlık

1. Geçiş dönemi eserlerinde İslami öğelerin ve İslami anlatımların ağır basmasının sebebi nedir? Açıklayınız.
2. Nasihatle ilgili bildiğiniz veya kendinize ait olan sözleri defterinize yazınız.

Atabetü'l Hakayık'tan

KİTABIN YAZILMASI HAKKINDA

Dad işpehsalar Beg için bu kitap
Çıkardım Ajunda atı kalsu tip

Kitabımnı körgen eşitgen kişi
Şahımnı dua birle yad kılsu tip

Anıng vuddı birle köngüller tolup
Anıng yadı birle ajun tolsu tip

Kidinki keligli kişiler ara
Anıng zikri tangsuk ediz bolsı tip

Bezedim kitabnı nevadiz sözün
Bakıglı okıglı asıg alsu tip

Bölek iddim anı şahımka men ök
Havadarlıkımnı tükel bilsü tip

Atabetü'l Hakayık'tan sayfalar

BİLGİ'YE DAİR

Bahalık dinar ol biliglig kişi
Bu cahil biligsiz bahasız kişi
Bilgig biligsiz kaçan teng bolur
Bilgig tişi er cahil er tişi

Bilig birle bilnür törütgen idi
Biligsizlik içre kanı hayr yidi
Bilig bilmegendin bir ança budun
Öz elgin büt itip idi'm bu tidi

Bilgilig sözü pend nasihat edeb
Biliglignı öğdi Acem hem Arab
Tavarsızka bilgi tükenmez tavar
Nesepsizke bilgi yirilmez neseb

Bekasız erür bu ajun lezzeti
Keçer yıl keçer teg meze müddeti
Yigit koca bolur yanı eskirür
Kevi erse kamlur kaçır kuvveti

Nice yir bar erdi sığışmaz eri
Eri bardı kaldı kuru tek yiri
Niçe âlim erdi neçe faylesof
Kanı bu kün olar mininde biri

KENDİNE DAİR

Adip Ahmet atım edep pend sözüm
Sözüm munda kalur barur bu özüm
Kelür küz keçer yaz barur bu ömür
Tüketür ömürni bu yazum küzüm

Feûlün / Feûlün / Feûlün / Feûl
(. - -) (. - -) (. - -) (. -)

Edip Ahmet Yüknê
Atabetü'l Hakayık
haz.: Reşid Rahmeti Arat

• Bilimeyen Kelimeler

asıg: Faydalı.
ajun: Dünya.
anı: Onu.
aning: Onun.
baha: Paha.
bar: Var.
bilsü: Bilsin.
birle: İle.
bol-: Olmak.
bölek: Hediye.
büt: Put.
dinar: Altın liranın yaklaşık dörtte biri.
ediz: Yükseklik, ululuk.
elgin: Eli.
er: Erkek.
erür: -dır.
eskirür: Eskir.
eşitgen: İşiten.

havadarlık: Esenlik.
hayr yidi: Hayır görmek.
ıddım: Ettim.
idi: Malik.
kaçan: Ne vakit.
kamlur: Devrilir.
kanı: Hani.
kevi erse: Güçlü olsa.
kidinki: Giden.
keligli: Gelen.
körgen: Gören.
küz: Sonbahar.
meze: Lezzet.
munda: Bunda.
nesep: Soy.
neva: Ahenk.
ögdi: Övdü.
ök: Kendi.
pend: Öğüt.

sığışmaz: Sıkışmaz.
şahımka: Şahıma.
tangsuk: Olağanüstülük.
tavar: Mal, mülk.
teg: Gibi.
teng: Eşit, denk.
tidi: Dedi.
tip: Diye.
tişi: Kadın.
törütgen: Yaratan, türeten.
tükel: Hepsi, tamamıyla.
vud-: Sevgi.
yad kılsu: Yad etmek.
yani: Yani.
yil: Yel.
yir: Yer.
yirilmez: Yerilmez.

• Metin Soruları

1. Okuduğunuz şiire göre bilgili insanın özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
2. Edip Ahmet Yükneki'nin bilgiye verdiği değeri anlatan ifadeleri belirleyiniz. Bu ifadelerden beğendiklerinizi defterinize yazınız.
3. Edip Ahmet Yükneki'ye göre bilginin insana sağladığı faydalar nelerdir? Açıklayınız.
4. Okuduğunuz şiirdeki örtük iletileri defterinize yazınız.

*Bilgilig sözü pend nasihat edeb
Biligligni ögdi Acem hem Arab
Tavarsızka bilgi tükenmez tavar
Nesepsizke bilgi yirilmez neseb*

*Dad İspehsalar Beg üçün bu kitap
Çıkardım Ajunda atı kalsu tip*

5. Yukarıda Atabetü'l Hakayık'tan farklı birimlerle yazılmış metin parçaları verilmiştir. Geçiş Dönemi eserlerinin hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?

1. Metinden yola çıkarak yazarın dünya görüşünü değerlendiriniz.
2. Okuduğunuz eserin şekil bakımından Kutadgu Bilig'den farklı yönlerini tespit ediniz.

6. METİN: Geçiş Dönemi Eserleri (Divan-ı Hikmet)

Metne Hazırlık

1. Tasavvuf felsefesi hakkında neler biliyorsunuz? Anlatınız.
2. Aşağıda Ahmet Yesevi ve Yunus Emre'den benzer şiirler vardır. Ahmet Yesevi'nin Kazakistan'da, Yunus Emre'nin Anadolu coğrafyasında benzer şiirler yazmasının nedeni ne olabilir? Açıklayınız.

*İşking kıldı şeyda meni, cümle alem bildi meni
Kayğum sensen tûni küni, mence sen ok kereksen*

*Hoca Ahmed benim atım tûni küni yanar otım
İki cihanda ümidim mence sen ok kereksen*
(Divan-ı Hikmet)

*Aşkın aldı benden beni, bana seni gerek seni
Ben yanarım dünü günü, bana seni gerek seni*

*Yunus'dürür benim adım, gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksudum, bana seni gerek seni*
(Yunus Emre Divanı)

Divan-ı Hikmet'ten

HİKMETLER-I

Ol Kadirim kudret bilen nazar kıldı
Hurrem bolup yir astığa kirdim mına
Garip benden bu dünyada güzer kıldı
Mahrem bolup yir astığa kirdim mına

Zâkir bolup şâkir bolup Haknı taptım
Şeydâ bolup rûsvâ bolup candın öttim
Andın sonra vahdet meydın katre tattım
Hemden bolup yir astığa kirdim mına

Altmış üçke yetti yaşım bir künce yok
Vâ dirîga Haknı tapmay könlüm sıkık
Yir üstide sultan men dip boldım uluğ
Pür-gam bolup yir astığa kirdim mına

Başım tofrak cismim tofrak özüm tofrak
Köydim yandım bolalmadım hargiz apak
Hak vaslıga yeter men dip ruhum müştak
Zemzem bolup yir astığa kirdim mına

Ahmet Yesevi
Divan-ı Hikmet
haz.: Kemal Eraslan

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

andın: Ondan.

astığa: Altına.

bende: Köle,kul.

bol-(mak): Olmak.

dip: Deyip.

diriga: Yazık.

güzer kıl-: Gelip geçmek.

Haknı: Hakk'ı.

hemden: Dost.

hurrem: Sevinçli.

könlüm sıkık: Kalbim kırık.

künce: Günce.

mey: Şarap, içki.

mına: İşte.

nazar kıl-: Bakmak.

öttim: Geçtim.

pür: Çok.

rûsva : Rezil.

şakir: Şükreden.

şeyda: Deli, mecnun.

tap-: Bulmak.

tofrak: Toprak.

uluğ: Ulu.

vâ: Vah.

yir: Yer.

zakir: Zikreden.

• Metin Soruları

1. Aşağıdaki hikmette kafiyeleleri bulunuz.

*Tevbe küğân âşıklağâ nuru irür
Tüni küñü sâyim bolsa köngli yarar
Kaçan ölü gûrge kirşe gûri kingür
Uğân izim râhim rahman rahmeti bar*

*Tövbe kılan 'âşıklara nuru erer,
Gece gündüz oruçlu olsa, gönlü parlar.
Öldüğünde kabre girse kabri genişler,
Kadir Rabb'im, rahim, rahman, rahmeti var.*

2. Şiirde kullanılan edebî sanatları aşağıdaki tabloya yazınız.

Edebî Sanat	Geçtiği yer

3. Ahmet Yesevi'nin şiirlerinin içeriklerinden yola çıkarak şiirlerine neden hikmet adını verdiğini belirleyiniz.

4. Ahmet Yesevi'nin her dördlüğün sonunda "yer altına girdim işte" demesinin sebebi ne olabilir? Açıklayınız.

5. Ahmet Yesevi'nin hikmetleri yazış amacı nedir? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

Koşuk

*Kızıl sarıg arkaşıp
Yıpgin yaşıll yüzkeşip
Bir bir kerü yörkeşip
Yalnguk anı tanglaşur*

*Kızıl ve sarı çiçekler) ardı ardına yerden bitiyor
Mor ile yeşil yüz yüze geliyor
Ve birbirlerine sarılıyorlar
İnsan (bu renk cümbüşünü görünce) şaşırıyor.*

Divan-ı Hikmet'ten

*Tevbe kılıp hakka yangan âşıklarga
Uçmağ içre tört arığda şerbeti var
Tevbe kılmağ hak yanmağın ğafillerga
Tar lahitte katığ azâb hasreti bar*

*Tövbe kılıp Hakk'a dönen âşıklara,
Cennet içinde dört pınarda şerbeti var.
Tevbe kılıp Hakk'a dönmeyen gafillere,
Dar lahitte katı hasreti var.*

İlahi

*Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni*

1. Yukarıda verilen şiir örneklerinden yola çıkarak Divan-ı Hikmet'i biçim (yapı) bakımından ve işledikleri konu bakımından karşılaştırarak değerlendiriniz.

2. "Şiir, çevrilmemesi gereken tek şeydir. Çevirmen işini ne kadar iyi yaparsa yapsın gene de şiiri yazmış olan kişinin yakaladığı duyguyu, çevirdiği şiire tam olarak veremez. Araya kendi duygularını da ister istemez karıştırır. Yarım yamalak duygu yakalamak yerine, çeviri şiir okumamak en iyisidir." eleştirisini değerlendiriniz.

EDATLAR (İLGEÇLER)

Tek başlarına anlamları olmayan, cümle içinde diğer kelime ve kelime gruplarıyla birleşerek değişik anlam ilgileri kuran sözcüklere edat (ilgeç) denir. Her sözcük ortaya çıktığında bir anlamı karşılar, bu bir eylem (gezmek, uyumak, bakmak ...), kavram (aşk, akıl, nefret, intikam...) ya da varlık (kuş, çiçek, gökyüzü, bulut...) adı olabilir. Edatlar ise bunlardan hiçbirini karşılamaz, bu yüzden tek başlarına anlamları yoktur; anlam kazanabilmek için (ki bu anlam da çoğu zaman pek belirgin değildir.) başka sözcüklere ihtiyaç duyarlar

Uyarı: Edatlar, kendinden önceki kelime ve kelime gruplarıyla birleşerek edat öbekleri oluşturur. Bu edat öbekleri cümlede sıfat ya da zarf görevinde kullanılır. Şimdi aşağıda verilen örneklerde edatların kurduğu kelime gruplarını ve hangi görevde kullanıldığını bulalım.

Hava yağmurlu olduğu için dışarı çıkamadık. (neden-sonuç ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı)

Karanfillerle taç ördüm kendime. (araç ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı)

Cennet gibi güzel bir koyda demir attık. (benzerlik ilgisi)

Edat öbeği (niteleme sıfatı)

Avuç içi kadar küçük bir yerde oturuyorlar. (benzerlik ilgisi)

Edat öbeği (Niteleme sıfatı)

Uyarı: Sıfat, zarf, edat, bağlaç ve ünlemler isim çekim eki almadan kullanılan sözcüklerdir. Bu sözcükler isim çekim eki aldıklarında özelliklerini yitirerek isimleşir. Bu ekleri yalnız isimler ve onların yerine görev yapan zamirlerin aldığını unutmamalıyız.

Onun kadar akıllı birini görmedim.

Edat görevinde

Bu kadarını ben de beklemiyordum.

İsim görevinde

Ah, bu şarkıların gözü kör olsun!

Ünlem görevinde

Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste.

İsim görevinde

Bugün ya da yarın bize haber verecek.

Zarf görevinde

Bugünlerin yarını da var.

İsim görevlerinde

Edatların bulundukları cümlelere hangi anlam özelliği kazandırdığını anlamak için özellikle çok kullanılan edatların incelenmesi gerekir. Türkçemizdeki edatlar şunlardır: ile, gibi, göre, kadar, dair, değin, dek, denli, için, üzere, beri, diye, değil, mi, sanki, sadece, ...e karşı,...e karşın, ...e doğru, ...e rağmen, ...den dolayı, ...den ötürü,...den başka, ...den önce, ...den sonra... Edatlar eklendiği kelimeye zaman, karşılaştırma, benzetme, amaç, durum, soru, birliktelik... gibi anlamlar yükler. Edatların cümleye hangi anlam özelliğini kazandırdığını anlamak için özellikle yukarıda verilen çok kullanılan edatları incelememiz gerekir.

Gibi : Kullanıldığı cümleye “benzetme, karşılaştırma, zaman, olasılık” gibi anlamlar katar.

Senin gibi başarılı değilim. (karşılaştırma)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Islık çalar gibi sesler çıkarıyorlar. (benzerlik ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Bilgi insana, kemikteki ilik gibidir. (benzerlik ilgisi)

Edat öbeği (yüklem görevinde)

Seninle saat üç gibi buluşalım. (zaman ilgisi)

Edat öbeği (zaman zarfı görevinde)

Uyarı: “-ce, -imsi, -cesine, -cileyin” ekleri “gibi” edatı yerine kullanılabilir.

Çocukça davranıyorsun. (çocuk gibi)

Kumaşın kadifemsi bir yüzeyi var. (kadife gibi)

Haberi uçarcasına karargâha yetiştirdi. (uçar gibi)

İçin : Bu edat, kullanıldığı cümleye amaç, sebep-sonuç, özgüleme vb. anlamlar katar.

Türk dilini öğreniniz çünkü onlar için uzun sürecek egemenlik vardır. (hakkında anlamında)

Edat öbeği (Durum zarfı görevinde)

Dad işpehsalar için bu kitabı yazdım. (özgülük anlamı)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Onu ikna etmek için epey uğraştık. (amaç-sonuç ilişkisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Sizi kırdığım için çok özür dilerim. (neden-sonuç ilişkisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

İle : Kullanıldığı cümleye “birliktelik, araç vb.” anlamlar katar.

Bilgi ile hareket et; yüzün güler. (birliktelik anlamı)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Akıldır; kişi onun ile yücelir. (birliktelik anlamı)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Ankara’dan uçakla dönmeyi düşünüyorum. (araç ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Uyarı: İle edatı bağlaç göreviyle de kullanılabilir. Bu durumda “ve” bağlacının yerini tutar. Bir cümlede “ile”nin yerine “ve” getirilebiliyorsa “ile”nin türü bağlaç, getirilemiyorsa edattır.

Bu konuda seninle farklı düşünüyoruz.

(“İle” yerine “ve” getirilemez. “İle” edattır.)

Mehmet Akif Ersoy ile Tevfik Fikret bazı şiirlerinde halkın yaşayışına yer vermişlerdir.

(“İle” yerine “ve” getirilebilir. “İle” bağlaçtır.)

Göre : Bu edat yönelme hâl ekleri ile kullanılır (-e göre, -a göre) ve cümleye “görecelik, karşılaştırma vb.” anlamlar katar.

Bu sınav diğerine göre daha kolaydı. (karşılaştırma anlamı)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Bana göre küresel ısınmaya karşı bir an önce harekete geçilmeli. (görecelik anlamı)

Edat öbeği (Durum zarfı görevinde)

Kadar : Bu edat kullanıldığı cümleye “karşılaştırma, ölçü, nitelik, benzerlik vb.” anlamlar katar.
Cennet kadar güzel olan bu vatani sevelim, koruyalım, yüceltelim. (benzerlik ilgisi)

Edat öbeği (sıfat görevinde)

Avuç içi kadar mutluluk yeter bana. (ölçü, miktar ilgisi)

Edat öbeği (sıfat görevinde)

Üzere : Bu sözcük edat olarak kullanıldığında sonuç gösterir ve çoğu kez “için” anlamı taşır. Koşul da bildirir.

İşe gitmek üzere sabahleyin erkenden yola çıktı. (amaç ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Ödülünü vermek üzere Müdür Bey’i davet ediyorum. (amaç ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Bu eşyaları ihtiyacı olan ailelere vermek üzere topluyoruz. (koşul ilgisi)

Edat öbeği (durum zarfı görevinde)

Ancak, yalnız, sadece, tek, bir edatları: Bu edatlar birbiri yerine kullanıldıklarında edat olarak görev yaparlar; “fakat, ama, lakin” anlamlarında kullanıldıklarında bağlaçtır.

Bu konuda yalnız sana güveniyorum. (Sadece, tek, bir anlamında olduğu için edattır.)

Edat

Sizinle gelirim yalnız fazla kalamam. (Ama, fakat, lakin anlamında olduğu için bağlaçtır.)

Bağlaç

Bu arabadan dünyada sadece elli adet üretilmiş. (Yalnız anlamında olduğu için edattır.)

Edat

Karşı : Kadar edatı yönelme hâl ekleri ile birleşerek (-e karşı, -a karşı) bir edat öbeği oluşturur ve cümleye “karşılık, zaman vb.” anlamlar katar.

Sabaha karşı korkunç bir gök gürültüsü ile uyandım. (zaman ilgisi)

Edat öbeği (Zaman zarfı görevinde)

Güçlü bir rakibe karşı mücadele edeceğiz. (karşılık ilgisi)

Edat öbeği (Durum zarfı görevinde)

Uyarı: “Yalnız, ancak, karşı, kadar” sözcükleri edat dışında başka görevlerde de kullanılabilir. Bu sözcüklerin hangi türde kullanıldığını anlamak için cümleye kazandırdıkları anlama bakmak gerekir.

Bu bölgede yalnız hayvancılık yapılabilir.

(sadece anlamında kullanıldığı için edat görevinde)

Yıllardan beri yalnız yaşıyor.

(Durum bildirdiği için durum zarfı görevinde)

Yalnız insanlar daha mutsuz olurlar.

(Nitelik bildiriyor, sıfat görevinde)

Gelsin, yalnız kardeşini getirmesin.

(Ama, fakat anlamında kullanıldığı için bağlaç görevinde)

Bana karşı her zaman dürüst oldun.

Edat öbeği (Durum zarfı görevinde)

Güneş karşı kıyılarda yavaş yavaş yükseliyor.

(İşaret sıfatı görevinde)

Yolun karşısında sıra sıra dizilmiş sokak satıcıları vardı.

(Tamlama öbeği kurmuş, isim görevinde)

Değil : Kendinden önceki sözcük ya da söz öbekleriyle birleşerek olumsuzluk anlamı katar ve çoğu zaman yüklem görevinde kullanılır.

Böyle davranmak pek akıllıca değil.

(Edat öbeği, yüklem görevinde)

Bu tırmanışı gerçekleştirmek sanıldığı kadar zor değil.

(Edat öbeği, yüklem görevinde)

“mı, mi, mu, mü” : Bu edat kullanıldığı cümleye “soru, pekiştirme vb.” anlamları katar. Soru edatı kendinden önceki sözcük ya da söz öbeklerinden her zaman ayrı yazılır çünkü bu edat bir ek değil, bir sözcük türüdür. Bu edata eklenen ekler ise bitişik yazılır.

Ne zaman yurda döneceğini biliyor musunuz?

(Edat öbeği, yüklem görevinde)

Sipariş verdiğimiz eşyalar teslim edildi mi?

(Edat öbeği, yüklem görevinde)

Geniş mi geniş bir salona aldılar misafirleri.

(Sıfat grubunda pekiştirme anlamı katmış.)

Uyarı: Bunlardan başka yönelme, ayrılma hâl ekleriyle birleşerek öbek oluşturan edatlar da vardır.

Akşamdan beri ondan gelecek iyi bir haberi bekliyoruz.

(Edat öbeği, zaman zarfı görevinde)

Senden başka güvenebileceğim bir adam yok.

(Edat öbeği, durum zarfı görevinde)

Akşama doğru aniden bastıran yağmur trafiği felç etti.

(Edat öbeği, zaman zarfı görevinde)

Sabaha dek süren tartışmalar sonunda tasarı Meclis’ten geçti.

(Edat öbeği, sıfat grubu içinde yer almış.)

Bundan ötürü kimseyi suçlayamazsın.

(Edat öbeği, durum zarfı görevinde)

1. Uygulama

“ile” edatını aşağıdaki parantez içinde verilen anlamlara gelecek şekilde kullanınız.

.....(birliktelik)

.....(nasıllık-durum)

.....(neden)

2. Uygulama

Aşağıdaki edatları kullanarak cümle oluşturunuz. Oluşturduğunuz cümlede edatın kurduğu anlam ilişkisini tespit ediniz.

Edat	Kurduğum Cümle	Anlam İlişkisi
kadar		
üzere		
gibi		
dolayı		
-den beri		
sonra		
-e doğru		
için		

3. Uygulama

Aşağıdaki metinde edatları bularak bu edatların cümlede kurdukları anlam ilgisini belirleyiniz.

KARGALAR

Hani bu sene kargalara savaş ilan edilmişti? Ya bu tepemizde sürü sürü uçuşan kara kuşlar ne? Her sabah gözlerimi, semalardan gelen paslı sesler gıcirtısıyla açıyorum. Sanki binlerce çelik makas, semaların lacivert rengini doğramak için sürekli açılıp kapanarak havada cehennemi andıran bir gürültü ile şakırdıyor. Bahar geleli, kargalar sonsuz bir neşe içinde! Sanki insan silahına karşı yeni galibiyetlerini kutluyorlar. Vapura gitmek için geçtiğim tarlaya konan kargalar, şimdi gelip geçenden zerre kadar korkmuyor. Aksine, bu tank gibi madenî bir zırhla her tarafı kaplı kuşların yuvarlak kanlı gözü ve çelikten gagası, garip bir tehditle insana doğru çevriliyor! Öyle ya! Galip mağluba başka türlü mü bakacaktı?

Ahmet Haşim
Bize Göre

7. METİN: Halk Edebiyatı (İlahi)

Metne Hazırlık

1. Yunus Emre ve Karacaoğlan'daki aşk teması arasındaki fark nedir? Açıklayınız.
2. İlahi türü ile ilgili bilgileri aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Nazım Birimi	
Ölçüsü	
Konu	

İLAHİ

Aşkın aldı benden beni
Bana seni gerek seni
Ben yanarım dün ü günü
Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim
Ne yokluğa yerinirim
Aşkın ile avunurum
Bana seni gerek seni

Aşkın âşıklar oldurur
Aşk denizine daldırır
Tecelli ile doldurur
Bana seni gerek seni

Aşkın şarabından içem
Mecnun olup dağa düşem
Sensin dünü gün endişem
Bana seni gerek seni

Sufilere sohbet gerek
Ahilere ahret gerek
Mecnunlara Leyla gerek
Bana seni gerek seni

Eğer beni öldüreler
Külüm göğe savuralar
Toprağım anda çağıra
Bana seni gerek seni

Cennet cennet dedikleri
Birkaç köşkle birkaç huri
İsteyene ver sen anı
Bana seni gerek seni

Yunus'dürür benim adım
Gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksudum
Bana seni gerek seni

Yunus Emre
Divan
haz.: Burhan Toprak

• Bilinmeyen Kelimeler

ahi: Cömert.

cihan: Evren.

maksud: Gaye, amaç, erek.

od: Ateş.

sûfi: Mutasavvıf, tasavvufla ilgilenen kişi.

tecelli: Belirme, görünme, ortaya çıkma.

• Metin Soruları

1. Şiirin ilk dördlüğündeki ahenk unsurlarını tespit ediniz.

Ölçü	
Kafiye	
Kafiye Şeması	
Nakarat	

2. Şiirde samimi bir anlatım oluşmasına etki eden etmenler nelerdir? Açıklayınız.

Tasavvuf, nefsi kötü istek ve duygulardan arındırarak Allah’a yaklaşma, kudret ve sıfatları ile Allah’ı tanıma ve sevmeye dayalı bir dini öğretilerdir. Tasavvufta dünyaya önem vermeme, başkalarını kendine tercih etme, azla yetinme, ibadette samimi ve coşkulu olmak esastır. Tasavvuf felsefesine göre kainat “Vahdet-i Vücut” kuramıyla açıklanabilir. Bütün varlıklar onun bir yansımasıdır. Esas varlık Allah’tır. Diğer bütün varlıklar gölge gibi geçicidir. İnsan nefsiyle mücadele ettikçe olgunlaşır ve günahlardan uzak kaldıkça kalbi Allah’ın isimlerini yansıtan bir aynaya dönüşür. Buna Allah’ta fena olma “fenafillah” makamı denilmektedir. Fenafillah makamına erdiren en kısa yol ise aşktır. Bu nedenle Yunus eserlerinde aşkı esas almıştır. Yunus Emre bu şiirinde Allah aşkıyla kendinden geçtiğini, kendini bu yola adadığını söylemiştir. Şairimiz ruh hâlini anlatarak tüm insanlara aşkın nasıl olması gerektiğini anlatmıştır. Sade bir Türkçe kullanmış, hece ölçüsüyle ve yarım kafiyeyle şiir yazmıştır.

3. Şiirdeki tasavvuf unsurlarını yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak tespit ediniz.

4. İslami gelenekle yazılan bu şiirdeki İslamiyet’e ait kavramlar nelerdir? Açıklayınız.

5. Şiirin dördlüklerinden hareketle şiirin temasını bulunuz.

Eleştirel Okuma

1. Okuduğunuz ilahide Yunus Emre’yi en iyi ifade eden dize hangisidir? Neden?

2. Yunus Emre’ nin şiirleri,sözleri, ilahileri halk tarafından ezberlenmiş, okunmuştur. Yunus Emre'nin bu kadar kabul görmesini ve halka mal olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

8. METİN: Halk Edebiyatı (Nefes)

Metne Hazırlık

Hacı Bektaş Veli'nin aşağıdaki resimde böyle tasvir edilmesini tasavvuf düşüncesinden yola çıkarak yorumlayınız.

NEFES

Beglerimiz elvan gülün üstine
Ağlar gelür şahum Abdal Musa'ya
Urum abdalları postun egnine
Bağlar gelür şahum Abdal Musa'ya

Urum abdalları gelür dost deyü
Eğnimüzde aba hırka post deyü
Hastaları gelür derman isteyü
Sağlar gelür şahum Abdal Musa'ya

Hind'den bezirgânlar gelür yayınur
Pişer lokmaları açlar doyunur
Âşıkları gelir bunda soyunur
Erler gelür şahum Abdal Musa'ya

Meydanında dara durmuş gerçekler
Çalınur koç kurbanlara bıçaklar
Döğilür kudüm açılır sancaklar
Tuglar gelür şahum Abdal Musa'ya

Benüm bir isteğüm vardır Kerim'den
Münkir bilmez evliyânun halinden
Kaygusuz'am ayrı düştüm pîrîmden
Ağlar gelir şahım Abdal Musa'ya

Kaygusuz Abdal
Kaygusuz Abdal /Bütün Yönleriyle
haz.: İ. Zeki Eyüpoğlu

Hacı Bektaş Veli'nin temsili resmi.

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

elvan: Renkler, muhtelif görünüşler.

şah: Alevilik, Bektaşilikte pir.

abdal: Gezgin derviş.

post: Tarikatlarda şeyhlik makamı.

bezirgan: Tüccar.

dara durmak: Saygıyla huzurda durmak.

kudüm: Mehter takımlarında ve tekkelerde kullanılmış olan, metal kâseli, küçük iki davuldan oluşmuş usul vurma aracı.

tug: Padişahların ve vezirlerin başlarına taktıkları başlıkların ön tarafında bulunan tüy veya püskül biçimindeki süs.

urum: Rum.

eğni: Üst baş, giyecek.

pir: Bir tarikat veya sanatın kurucusu.

• Metin Soruları

1. Abdal Musa olarak anılan kişi kimdir, özellikleri nelerdir? Kaygusuz Abdal neden bu kişiyi övmektedir?
2. "Duygu ve düşünceleri zarafet ölçüleri içinde söylemek nefesin en belirgin özelliğidir." Bu bilgiye göre zarafetle söylenen bölümleri tespit ediniz.
3. Şiirde tasvir edilen tekke nasıl bir yerdir, kimler buraya gelmektedir?
4. Bu şiiri şairimize yazdıran duygu nedir? Açıklayınız.
5. Bu şiiri aşağıdaki ahenk unsurlarına göre değerlendiriniz. Bu unsurların ahenge katkısını açıklayınız.

Ölçü	
Kafiye-Redif	
Edebî Sanatlar	
Nazım Birimi	
Uyak Şeması	

Eleştirel Okuma

1. İlahi türü ile okuduğunuz nefesi, kullanılan dil bakımından karşılaştırınız.
2. Hastaların pirden derman istemelerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. "Alaiye (Alanya) beyinin oğlu Gaybi, avlanırken attığı okla bir geyiği koltuğundan vurur. Yaralı geyik kaçır, Gaybi arkasından kovalar. Geyik Abdal Musa'nın tekkesine girer, arkasından Gaybi de girer, dervişlerden geyiği sorar. Dervişler geyiği görmediklerini söylerler. Tekkenin şeyhi Abdal Musa gelir koltuğunun altından kanlı oku çıkararak Gaybi'ye verir. Gaybi okunu tanır ve Abdal Musa'ya bağlanır. Alanya beyi oğlunu tekkeden kurtarmak ister ama Gaybi, Musa'dan ayrılmaz. Bütün dünya saltanatını bırakıp derviş olur." Kaygusuz Abdal'ın elindeki dünyevi imkânları bırakarak bir tekkeye derviş olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

9. METİN: Halk Edebiyatı (Mani - Türkü)

Metne Hazırlık

1. Bildiğiniz bir maniye arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. En sevdiğiniz türkü hangisidir?

MANİ ÖRNEKLERİ

Düz Mani

Kuş kafese girmiyor
Buna aklım ermiyor
Hiç boşuna ah çekme
Annem beni vermiyor

Bayburt'a giden yollar
Uzadıkça uzarlar,
Geçme bizim kapıdan
Eller bana kızarlar.

Kesik (cinaslı) Mani

Dağ bana
Bahçe sana bağ bana
Değme zincir kâr etmez
Zülfin teli bağ bana

Karaca

Aldım aşkın tüfeğin
Vurdum bir kaç karaca
Dünyada bir yâr sevdim
Kaşı gözü karaca

Yedekli (Artık) Mani

Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim çağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi

Ne viran çeşme imiş
Su içecek taşı yok
Yıkıldı viran gönlüm
Yapacak ustası yok
Şu vefasız dünyanın
Ucu var ortası yok

TÜRKÜ

Zeynep bu güzellik var mı soyunda?
Elvan elvan güller kokar koynunda,
Ramazan ayında bayram gününde.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Söğüdün yaprağı narindir narin,
İçerim yanıyor, dışarım serin,
Zeynep'i ettiler bu hafta gelin.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Zeynep'e yaptırdım altından tarak,
Tara da zülfünü omzuna bırak.
Görüşmek isterim, yollarım ırak.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Zeynep'in alı var, alı neylesin?
Al yanak üstüne şalı neylesin?
Bu âşıklık varken malı neylesin?

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Zile'nin yolları dardır geçilmez,
Soğuktur suları bir tas içilmez.
Anadan geçilir, yârdan geçilmez.

Zeynebim Zeynebim anlı Zeynebim,
Üç köyün içinde şanlı Zeynebim.

Anonim

Deyiş Manileri

Ağa

Adilem sen naçarsın
İnci mercan saçarsın
Dünya deniz olanda
Gönlüm nere kaçarsın

Adile

Ağam derim naçarım
İnci mercan saçarım
Dünya deniz olunca
Ben kuş olup uçarım

Anonim

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

elvan: Türlü türlü renklerde olan.

nâçar: Çaresiz, bîçare.

viran: Yıkık, harap.

• Metin Soruları

- Okuduğunuz manilerin ahenk unsurlarını (ölçü, durak, kafiye, redif, ses ve söyleyiş) tespit ediniz.
- Okuduğunuz manilerde asıl duygu ve düşünce hangi dizelerde ifade edilmiştir? Bu bölümlerin dışında kalan dizelerin işlevi nedir? Açıklayınız.
- Okuduğunuz manilerin temasını tespit ediniz.

Mani Türü	1. Mani	2. Mani
Düz Mani		
Kesikli Mani		
Yedekli Mani		
Deyiş Manileri		

- Manilerde gerçek anlamı dışında kullanılan sözcük ya da söz öbeklerini bulunuz.
- Yukarıda verilen türküdeki ahengi sağlayan unsurları belirleyiniz.
- Manilerin kafiye düzeni genellikle (aaxa) şeklindedir. Manilerde asıl söylenmek istenen üçüncü ve dördüncü mısralarda söylenir. Bu bilgilere göre aşağıda verilen manileri tamamlayınız.

<i>Ayva külde pişer mi? Gül yanaktan düşer mi?</i>	<i>Şu dağlar garip dağlar İçinde garip ağlar</i>
--	--

Eleştirel Okuma

- Yukarıdaki türküde nakarat bölümünü bulunuz. Nakarat bölümünün şiirin anlamına katkısını değerlendiriniz.
- Türkülerin genellikle bestelenip söylenmesi, türkülerin hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır?

10. METİN: Halk Edebiyatı (Koşma)

Metne Hazırlık

1. İslamiyet'ten önce Türklerdeki ozan, baksı, kam ile günümüz âşıkları arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.
2. Koşmalar genellikle hangi konularda söylenir? Açıklayınız.

ELA GÖZLÜM BEN BU İLDEN GİDERSEM

Ela gözlüm ben bu ilden gidersem;
Zülfü perişanım kal melil melil.
Kerem et aklından çıkarma beni;
Ağla gözyaşın sil melil melil

Yeğîn ey sevdiğim, sen seni düzelt;
Karayı bağla da beyazı çöz, at.
Doldur ver badeyi, bir daha uzat;
Ayrılık şerbetini ver melil melil.

Elvan çiçeklerden sokma başına,
Kudret kalemimi çekme kaşına,
Beni unutursan doyma yaşına,
Gez benim aşkımla yâr melil melil.

Karac'oğlan der ki ölüp ölünce,
Ben de güzel sevdim kendi halımca,
Varıp gurbet ile vasıl olunca,
Dostlardan haberim al melil melil.

Karacaoğlan
haz.: Saim Sakaoglu

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

- bade:** İçecek.
elvan: Türlü renklerde olan.
kerem etmek: Bağışta, iyilikte bulunmak.
melil: Üzgün.
yeğîn: Zorlu, şiddetli.
zülûf: Şakaklardan sarkan saç teli.

• Metin Soruları

1. Koşmanın aşağıda verilen özelliklerini belirleyerek tabloya yazınız.

Ölçü	
Kafiye-Redif	
Edebî Sanatlar	
Nazım Birimi	
Uyak Şeması	
Tema	

2. Koşmada kullanılan deyimleri tespit ediniz.

3. Karacaoğlan'ın aşkı karşılıklı bir aşk mıdır? Şiirden hareketle değerlendiriniz.

4. Şiirdeki üslubu değerlendiriniz.

5. Okuduğunuz şiirde "melil melil" ikilemesinin şiirin anlamına nasıl bir katkısı olmuştur. Değerlendiriniz.

Güzelleme: Aşk, sevgi, doğa, insan ve hayvan güzelliklerini anlatan lirik koşmalardır.

Koçaklama: Yiğitlik, kahramanlık, savaş gibi konuları işleyen koşmalardır.

Taşlama: Bir kişiyi veya toplumu eleştiren koşmalardır.

Ağıt: Bir kişinin ölümü üzerine duyulan üzüntüyü anlatmak amacıyla söylenen koşmalardır.

6. Yukarıda koşma türleri verilmiştir. Okuduğunuz şiir hangi koşma türüne girmektedir? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

İslamiyet öncesi koşuklar ile okuduğunuz koşmayı konu ve biçim bakımından karşılaştırınız. Benzerliklerini ve farklılıklarını aşağıya yazınız.

Benzerlikleri	Farklılıkları

2. Okuduğunuz koşmanın dil ve anlatım özelliklerini belirleyiniz. Buradan hareketle koşmanın ait olduğu gelenekle ilişkisi hakkında çıkarımlarda bulununuz.

3. Karacaoğlan'ın "Zeyneb'im, Yol Ver Dağlar Yol Ver, Turnam, Seher Yıldızı, Nazlı Yardan Bana Bir Haber Geldi, Kömür Gözlüm" gibi yüzlerce şiiri bestelenip türkü olarak söylenmiştir. Karacaoğlan'ın şiirlerinin bestelenip türkü yapılması şiirlerinin hangi özelliğinden kaynaklanmaktadır? Açıklayınız.

BAĞLAÇLAR

Eş görevli ya da birbiriyle ilgili sözcükleri, söz öbeklerini, özellikle cümleleri bağlamaya yarayan, bunlar arasında anlam (bağdaşıklık) ve yapı (dil bilgisi, bağlaşıklık) bakımından ilgi kuran sözcüklere bağlaç denir.

Uyarı: Bağlaçlar eş görevli ya da birbiriyle ilgili sözcükleri, söz öbeklerini birbirine bağladığında bağlama grubu oluşturur. Bu bağlama grupları cümlede özne, yüklem ve tümleç olarak görev yapar.

Örnek: Halide Edip ile Yakup Kadri Karaosmanoğlu, çok okunan yazarlarımızdandır.
Bağlama grubu (Özne görevinde)

Sait Faik, kuşları ve balıkları anlatır çoğu öyküsünde.
Bağlama grubu (belirtili nesne)

Uyarı: Bağlaçların cümleden çıkarılması, çoğunlukla cümlelerin anlamında bir daralmaya ya da bozulmaya sebep olmaz. (Edatların cümleden çıkarılması hâlinde, anlamın bozulduğunu unutmayınız.)

Aşağıda çok kullanılan bağlaçlar verilmiştir.

Ve : Bu bağlaç eş görevli sözcükleri ve cümleleri birbirine bağlar.

Örnek: Matematik ve Türkçe derslerinde daha başarılıyım.
Bağlama grubu (dolaylı tümleç görevinde)

Sabah erkenden uyandık ve yola çıktık. (Cümleleri birbirine bağlamıştır.)
1.cümle 2.cümle

Amerika ve Kuzey Kore gerilimi tırmandırıyor.
Bağlama grubu (özne görevinde)

İle : Çoğu zaman “ve” bağlacıyla eş görevli kullanılır. Ancak bu bağlaç cümleleri bağlama göreviyle kullanılmaz.

İle sözcükler arasında anlam ilgisi kurduğunda edat olur. Bu durumda “ile” yerine “ve” getirilemez.

Örnek: Leyla ile Mecnun hikâyesini okudun mu?
Bağlama grubu (belirtili nesne görevinde)

Dünya ile Güneş arasındaki mesafe oldukça fazladır.
Bağlama grubu, sıfat grubunun içinde (özne görevinde)

Kardeşimle pek anlaşamayız.
Edat grubu (durum zarfı görevinde)

De : Eklendiği sözcüğü, önceden geçen ya da geçmiş gibi düşünülen görevdeş bir sözcüğe bağlar; eşitlik, gibilik, katılma anlamları katar. Bu bağlaç “dahi, bile” bağlaçlarıyla görevde özdeştir. Bu bağlaç bulunduğu cümleye göre değerlendirilir ve çok farklı anlamlar kazandırır. Bu anlamların başlıcaları şunlardır:

Uyarı: De bağlacı bulunma hâl ekiyle karıştırılmamalıdır. Bağlaç olan de/da her zaman ayrı yazılır; ünsüz benzeşmesine uymaz, ta/te şekilleri yoktur.

Örnek: Üçü de yaralanmış. (birliktelik anlamı)
Önce kendin yap da sonra bizden iste. (azarlama anlamı)
Adam olacaksın da ben göreceğim. (küçümseme anlamı)
Gitmem de gitmem. (direnme, inat anlamı)
Buraya gelmiş de bize uğramamış. (sitem anlamı)
Kazansam da kazanmasam da önemli değil. (umursamama anlamı)
Sen üniversiteyi kazan da ben masraflara katlanırım. (istek anlamı)
Size de bir kahve yapayım. (başkalarına yaptığı gibi)
O filmi ben de izledim. (eşitlik)

Ki : Bu bağlaç genellikle cümleleri birbirine bağlar. “Ki” bağlacından sonra gelen cümle önceki cümlenin açıklayıcısı olur. “Ki” bağlacı işaret sıfatı olan ki ekiyle karıştırılmamalıdır. Bu bağlaç her zaman ayrı yazılır çünkü bağlaçlar ek değildir, bir sözcük türüdür.

Örnek: Duydum ki unutmuşsun gözlerimin rengini. (sitem anlamı)
Canı sıkılmış ki bizimle gelmedi. (neden sonuç)
Atatürk der ki: “Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir.” (açıklama)
Acaba beni affeder mi ki... (kuşku)
Dışarı çıksam mı ki... (kararsızlık)

Karşıtlık Anlamı Kazandıran Bağlaçlar: “Ama, fakat, lakin, ancak, oysa, yalnız, halbuki, ne var ki, hiç değilse, bununla birlikte, şu var ki...” gibi bağlaçlardır.

Örnek: Onunla konuştuk fakat onu ikna edemedik.
Sizinle ancak hafta sonu görüşebilir.
O gün karanlıkta yürüdüm ama çok korktum.
Kafa orman gibi lakin, o büyük hep budandır.

Nedensellik Anlamı Kazandıran Bağlaçlar: “Çünkü, zira, madem, mademki, değil mi ki...” gibi bağlaçlardır.

Örnek: Bu soruyu çözemedim çünkü bu konuyu bilmiyorum.
Bu yıl buğdaylar bol başak verdi zira yağmurlar çok yağdı.
Mademki buraya geldiniz, bir kahvemizi için.

Koşul Anlamı Kazandıran Bağlaçlar: “Şayet, eğer, ise” gibi bağlaçlardır.

Örnek: Eğer haber verseydik o da bize katılırdı.
Şayet fikrinizi değiştirirseniz bize haber verin.
Eğer uykun var ise yan odada uyuyabilirsin.

Olasılık Anlamı Kazandıranlar: “Yoksa, anlaşılan, meğer” gibi bağlaçlardır.

Örnek: Anlaşılan bu filmin sonu kötü bitecek.
Gün ne güzel doğmuş, meğer açık denizde.
Yoksa onlarla gitmek istemiyor musun?

Özet Anlamı Kazandıranlar: “O hâlde, öyleyse, kısaca, sözün kısası, demek ki, örneğin...” gibi bağlaçlardır.

Örnek: O hâlde sanatçının görevi toplumu aydınlatmak, ona kılavuzluk etmektir.
Öyleyse bu bahsi burada kapatalım.
Kısaca orada kalmak istemiyorum.

Pekiştirme Anlamı Kazandıranlar: “Hem, hem de, üstelik, hatta, nitekim...” gibi bağlaçlardır.

Örnek: *Bu elbisenin fiyatı çok uygun hem sana da çok yakıştı.
Ürünler çok kaliteli üstelik fiyatları da çok uygun.*

Denkleştirme Anlamı Kazandıran Bağlaçlar: “Veya, veyahut, ya da” gibi bağlaçlardır. Kavramlar arasında denklik ilişkisi kurar.

Örnek: *Kendine ödev olarak bir roman ya da öykü seç.
Müzik veya resim dersini seçebilirsin.*

Karşılaştırma Anlamı Kazandıran Bağlaçlar: “Ne.....ne, ya.....ya, hem.....hem, gerek.....gerek, ister.....ister” gibi bağlaçlardır. Bunlar değişik anlam ilgileri kurar ve değişik öğeleri bağlar.

Örnek: *Gerek baba gerek ana tarafından bir mülke varis olamadım.
Hem gider hem ağlar....
Ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin.
Hem suçlu hem de güçlüsün.
Ne bir not ne de bir iz bırakmış geride.*

ÜNLEMLER

Çoşku, acıma, öfke, sitem gibi coşkunun duyguları anlatmak amacıyla kullanılan sözcüklerdir. Ünlem işareti (!) ünlemden hemen sonra kullanılabileceği gibi cümlemin sonunda da kullanılabilir. Aşağıda altı çizili verilen ünlemleri inceleyiniz.

Örnek: *Ah, bu şarkıların gözü kör olsun!
Yazık, henüz çok gençti!
Vah vah! Çok hastaymış.
Tüh, yine işe geç kaldım!
A! Bu kadar da fazla artık.
Yuh, bu kadar da atılmaz ki!..
Oh be, biraz olsun rahatladım!
Ey Türk Gençliği!
Hey! Ne duruyorsun be at kendini denize!*

1. Uygulama

Uygulama: Aşağıdaki metinde bağlaç, edat ve ünlemleri bulunuz.

BURSA'NIN GERİ ALINMASI

Bahriye Zabitlerimiz,
Gözlerimizden ırak olduğunuz bugünlerde zannetmeyiniz ki kalplerimizden de ıraksınız... Düşman devletleri, irili ufaklı ne kadar harp gemimiz varsa bizden aldığı vakit zannetmeyin ki sizi vasıtasız bıraktı, çaresiz bıraktı. Hâlbuki çare sizin kararınızda, sizin kalbinizdeydi...
Ey Türk Askeri!
Dostun ve düşmanın kim seni cenk yerinde gördü de sana hayran olmadı, sana gönül vermedi... Gönülüm istiyor fakat dilim yetmiyor. Ey Türk askeri yüreğim sevginle dolu.

H. Suphi Tanrıöver

11. METİN: Divan Edebiyatı (Gazel)

Metne Hazırlık

Divan edebiyatı nazım şekillerinden gazelin özelliklerini aşağıdaki tabloya işleyiniz.

Nazım Birimi	
Ölçü	
Kafiye Şeması	
Konu	

GAZEL-1

Süzme çeşmin, gelmesün müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-i sîneme, peykân peykân üstüne

Rîze-i elmâs eker, her açtığı zahme o şûh
Lütfü vâd olsun, eder ihsân ihsân üstüne

Dilde gâm var şimdilik, lütfeyle, gelme ey sürûr
Olamaz bir hânede mihmân mihmân üstüne

Yârdan mehcûr iken düştük diyâr-ı gurbete
Dehr, gösterdi yine, hicrân hicrân üstüne

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e, bühtân bühtân üstüne

Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilâtün/ Fâilün

Rasih
Nedim Divanı
haz.: Muhsin Macit

GAZEL-2

Hattum hisâbın bil didün gavgâlara saldun beni
Zülfüm hayâlin kıl didün sevdâlara saldun beni

Geh âb-veş giryân idüp geh bâd-veş püyân idüp
Mecnûn-ı ser-gerdân idüp sahrâlara saldun beni

Vaslum dilersin çün didün lutf idüben olsun didün
Yarın didün bir gün didün ferdâlara saldun beni

Yûsuf gibi ' izzetde sen Ya' kûb-veş mihnetde ben
Dil sâkin-i Beytü'l-hazen tenhâlara saldun beni

Bâkî-sıfat virdün elem itdün gözüm yaşını yem
Kıldun garîk-i bahr-i gam deryâlara saldun beni

Mefûlû/Fâ îâtü/Mefâîlû/ Fâilün

Bâki Divanı
haz.: Sabahattin Küçük

• Bilinmeyen Kelimeler

âbveş: Su gibi.

bâdveş: Rüzgâr gibi.

bühtan: Kuru iftira.

çeşm: Göz.

dehr: Felek.

dil: Gönül.

ferdâ: Yarın.

gam: Keder, üzüntü.

garîk-i bahr-ı gam: Gam denizinde boğulmak.

geh: Bazen.

gıryan: Gözyaşı döken.

hat: Yüz hatları.

hicran: Ayrılıktan gelen acı, sızı, keder.

hisab: Hesap.

ihsan: İyilik, lütuf, bağışlamak.

mechur: Ayrılmış, ayrı düşmüş.

mihman: Konuk, misafir.

mihnet: Zahmet, eziyet.

müjgân: Kırpık.

peykân: Okun ucu.

pûyân: Koşan.

rize-i elmas: Elmas tozu.

sahra: Çöl.

sâkin-i beytü'l- hazen: Hüzünler evinin sakini.

ser-gerdân: Başı dönmüş.

sürur: Mutluluk, sevinç, neşe.

vasl: Âşığın sevdiğine kavuşması.

Ya'kûbveş : Yakup gibi.

zahm-ı sine: Yaralı sine, bağır.

zülûf: Şakaklardan sarkan saç lülesi.

• Metin Soruları

1. Aşağıdaki tabloya beyitlerde anlatılmak istenenleri işleyiniz.

Beyitler	Gazel-1	Gazel-2
1. Beyit		
2. Beyit		
3. Beyit		
4. Beyit		
5. Beyit		

2. Okuduğunuz gazellerin aşağıdaki yapı özelliklerini bulunuz.

Nazım Birimi	
Matla Beyti	
Makta Beyti	
Mahlas Beyti	

3. Beyitlerin yerini değiştirdiğimizde gazellerin anlamında bir değişme meydana geliyor mu? Açıklayınız.

4. Gazellere hâkim olan duygu nedir? Açıklayınız.

Divan edebiyatında mazmun, kelime anlamı olarak “anlam, kavram” demektir. Edebiyatta, bazı düşüncelerin ifadesinde kullanılan klişeleşmiş söz ve anlatımlara denir. Çoğu divan şiirine Fars edebiyatından girmiştir. Arap edebiyatının da mazmunları sıkça kullanılır. Buna göre belli kelimelerin kullanılması bazı düşünceleri hatırlatır. Mesela sevgilinin ağzı için, “âb-ı hayât, gül, gonca, şarâp ve la’l” mazmunları kullanılır. Okuyucu ağzın bunlardan hangisiyle karşılandığını beyitte geçen diğer sözcüklerden anlar.. Yani “la’l veya gonca” denildiği zaman artık “ağz”ı da ayrıca söylemeye gerek kalmamıştır.

5. Yukarıdaki bilgilerden hareketle incelediğiniz gazelerde kullanılan mazmunları bulunuz. Bu mazmunların şiirde nasıl kullanıldığını belirleyiniz.

6. Okuduğunuz gazelde “teşbih, mübalağa, telmih, tevriye ” sanatlarının kullanıldığını yerleri tespit ediniz. Bu edebî sanatların nasıl yapıldığını belirleyiniz.

7. Okuduğunuz gazellerin en güzel beyti sizce hangisidir?

Eleştirel Okuma

Attila İlhan, "Hangi Edebiyat" isimli eserinde şöyle demektedir: “Râsih'in ünlü gazeli, Türk şiirinin geleneksel ahengini en tumturaklı şekliyle hissettiren görkemli gazellerindendir; ilk defa 1943'te mi, 44'te mi ne, okuyup çarpılmıştım, yarabbi ne yaman bir sest i o.” dedikten sonra gazelin beş beytini de eserine alır ve “Yattığın yer nur olsun Râsih efendi!” diyerek sözlerini tamamlar.

1. Attila İlhan'ın okuduğunuz şiirle ilgili eleştirisine katılıyor musunuz? Açıklayınız.

2. Okuduğunuz gazellerdeki divan edebiyatı özellikleri nelerdir? Açıklayınız.

3. Okuduğunuz gazelleri daha önce okuduğunuz halk edebiyatı şiirleriyle dil ve üslup açısından karşılaştırınız. Benzerliklerini ve farklılıklarını aşağıdaki tabloya yazınız.

Benzerlikleri	Farklılıkları

12. METİN: Divan Edebiyatı (KASİDE)

Metne Hazırlık

1. Hz. Muhammet'in (S.A.V.) edebiyatımızda konu olarak önemli bir yer teşkil etmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.
2. Sizden bir kaside yazmanız istenseydi kim hakkında bir kaside yazardınız?

SU KASİDESİ

1. Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlara su
Kim bu denli dutuşan odlara kılmaz çare su
2. Âb-gündür günbed-i devvâr rengi bilmezem
Ya muhîl olmuş gözümde günbed-i devvâre su
3. Zevk-i tığından aceb yok olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ilen bırakır rahneler dîvâre su
4. Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânun sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yara su
5. Suya versin bağban gülzarı zahmet çekmesin
Bir gül açılmaz yüzün tek verse bin gülzâre su
6. Ohşadabilmez gubârını muharrir hattına
Hâme tek bakmaktan inse gözlerine kara su
7. Ârızun yâdıyla nem-nâk olsa müjgânun nola
Zayi olmaz gül temennâsıyla virmek hâra su
8. Gam günü itme dil-i bîmârdan tîgun dirîğ
Hayrdur virmek karanu gicede bîmâra su
9. İste peykânın gönül hecrinde şevkum sâkin it
Susuzam bir kez bu sahrâda menüm-çün ara su
10. Men lebün müştâkıyam zühhâd kevser tâlibi
Nitekim meste mey içmek hoş gelür hûş-yâra su
11. Ravza-i kûyuna her dem durmayup eyler güzâr
Âşık olmuş galibâ ol serv-i hoş-reftâra su
12. Su yolın ol kûydan toprağ olup dutsam gerek
Çün rakîbümdür dahî ol kûya koyman vara su
13. Dest-bûsı ârzûsıyla ger ölsem dostlar
Kûze eylen toprağum sunun anunla yâra su
14. Serv serkeşlûk kılur kumrî niyâzından meğer
Dâmenin duta ayağına düşe yalvara su
15. İçmek ister bûlbûlün kanın meger bir reng ile
Gül budağının mîzâcına gire kurtara su
16. Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i âleme
İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'a su
17. Seyyid-i nev'i beşer deryâ-yı durr-i istifâ
Kim sepeptir mu'cizâtı âteş-i eşrâra su
18. Kılmak için taze gülzâr-ı nübüvvet revnakın
Mu'cizinden eylemiş izhar seng-i hâra su
19. Mu'ciz-i bir bahr-i bî-pâyan imiş âlemde kim
Yetmiş andan bin bin âteşhâne-i küffâra su
20. Hayret ilen barmağın dişler kim itse istimâ
Barmağından virdüğün şiddet günü Ensâr'a su
21. Dostı ger zehr-i mâr içse olur âb-ı hayât
Hasmı su içse döner elbette zehr-i mâra su
22. Eylemiş her katreden min bahr-ı rahmet mevc-hîz
El sunup urgaç vuzû için gül-i ruhsâra su
23. Hâk-i pâyine yetem dir ömrlerdür muttasıl
Başını daşdan daşa urup gezer âvâre su
24. Zerre zerre hâk-i dergâhına ister sala nûr
Dönmez ol dergâhdan ger olsa pâre pâre su
25. Zikr-i na'tün virdini dermân bilür ehl-i hatâ
Eyle kim def-i humâr için içer mey-hâra su
26. Yâ Habîballah yâ Hayre'l beşer müştakunam
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hemvâra su
27. Sensen ol bahr-ı kerâmet kim şeb-i Mi'râc'da
Şebnem-i feyzün yetürmüş sâbit ü seyyâra su
28. Çeşme-i hurşîdden her dem zülâl-i feyz iner
Hâcet olsa merkadün tecdîd iden mimâra su
29. Bîm-i dûzah nâr-ı gam salmış dîl-i sûzânıma
Var ümidim ebr-i ihsanın sepe ol nâre su
30. Yümn-i na'tından güher olmuş Fuzûlî sözleri
Ebr-i nîsandan dönen tek lû'lü-i şehvâre su
31. Hâb-ı gafletten olan bîdâr olanda rûz-i haşr
Eşk-ı hasretten dökende dîde-i bîdâre su
32. Umduğum oldur ki rûz-i haşr mahrûm olmayam
Çeşm-i vaslın vere men teşne-i dîdâre su

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

Fuzûlî-Hayatı-Eserleri
haz.: Haluk İpekten

• Bilinmeyen Sözcükler

âb-ı hayat: Ölümsüzlük suyu.
âb-gûn: Su rengi, mavi.
ârızun yâdıyla: Yanağını hatırladıkça.
âteş-hâne-i küffâr: Mecusilerin tapınağı.
âteş-i eşrâr: Kötülerin ateşi.
bağ-bân: Bahçıvan.
bahr-ı rahmet: Rahmet denizi.
bahr-ı keramet: Keramet denizi.
bidâr: Uyanık.
bîm: Korku, tehlike.
bin bin: Binlerce.
bî-payan: Sonsuz, uçsuz bucaksız.
çâk çâk: Parça parça kılıç şakırtısı.
çeşme-i vasl: Kavuşma pınarı.
çeşme-i hurşîd: Güneş çeşmesi.
dâmen: Etek.
def-i humar: Baş ağrısını gidermek.
denlü: Kadar.
dest bûsı arzusu: Elini öpme arzusu.
devvâr: Devreden, dönen.
dîde-i bîdâr: Uyanmış göz, uyanık göz.
dil-i bîmâr: Hasta gönül.
dil-i mecruh: Yaralı gönül.
dil-i sûzân: Yanmış gönül.
dîvâr: Duvar.
dûzah: Cehennem.
dürr: İnci.
ebr-i ihsan: İhsan bulutu.
ebr-i nisan: Nisan bulutu.
eşk: Gözyaşı.
eşk-i hasret: Hasret gözyaşı.
gubârî: Toz gibi çok ince bir yazı türü.
güher: İnci, mücevher.
gûlzar: Gül bahçesi.
gûl-zâr-ı nübüvvet: Peygamberliğin gül bahçesi.
günbed-i devvâr rengi: Gökyüzünün rengi.
hâb-ı gaflet: Gaflet uykusu.
habîba'llâh: Allah'ın sevgilisi.
hak-ı pâyin: Ayağının toprağı.
hâme: Kalem.
hâr: Diken, gül dikeni.
hat: Yazı, çizgi, yanaktaki ince tüyler.
hayre'l beşer: İnsanların en hayırlısı.
istîfa': Seçkin.

izhâr: Gösterme, meydana çıkarma.
ihtiyat: Tedbirli olma.
iktidâ kılmak: Uymak, tâbi olmak.
katre: Damla.
kevser: Cennet ırmaklarının kaynağı.
kumrî: Kumru.
kûze eylemek: Testi yapmak.
leb: Dudak.
leb teşneler: Susamışlar.
lû'lü-i Şah-vâr: Şahlara yakışır iri, kıymetli inci.
merkadûn tecdîd iden mi'mar: Kabrini onaran mimar.
min: Bin.
mizac: Bir şeyle karşılaştırılan şey, huy.
muharrîr: Yazar (Beyitteki anlamı: Hattat).
mu'cizat: Mucizeler.
müjgân: Kirpik.
mürûr ilen: Zamanla.
müştak: Çok istekli, özleyen.
nâr-ı gam: Gam ateşi.
nemnâk olmak: Islanmak.
niyaz: Yalvarıp yakarma, dua.
od: Ateş.
peykan: Temren, okun ucundaki sivri çelik parça.
rahne: Yarık, oyuk.
ravza-i kûyun: Mahallenin bahçesi.
reng: Renk, hile.
revnâk: Güzellik, parlaklık.
rûz-ı haşr: Mahşer günü.
seng-i hâra: Çok sert taş, mermer.
serkeşlik: Dik başlılık, asilik.
seyyid-i nev'-i beşer: İnsan cinsinin efendisi.
şeb-i Mirâc: Mirac gecesi.
şebnem-i feyz: Feyzinin çiyleri.
tarîk-i Ahmet-i Muhtâr: Hz. Muhammed'in yolu.
teg: Gibi, tek.
teşne-i dîdâr: Güzel bir yüz görmeye susamış olan.
tiynet-i pâk: Temiz yaratılış.
vehm: Kuruntu, yersiz korku.
yümn-i na't: Na'tın uğuru, bereketi.
zehr-i mâr: Yılan zehri.
zevk-i tîg: Kılıcın zevki.
zûlal-i feyz: Saf, tatlı, güzel su.

• Metin Soruları

1. Okuduğunuz kasidenin bölümlerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Nesib	
Teşbib	
Girizgâh	
Methiye	
Fahriye	
Dua	

İmge, yazarın kelimelere yüklediği özel anlamdır. İmge sanatçının çeşitli duyularıyla algıladığı durumun öznel yorumudur.

*“Yeşil pencereden bir gül at bana,
Işıklarla dolsun kalbimin içi.
Geldim işte mevsim gibi kapma
Gözlerimde bulut, saçlarımda çiğ”*

Ahmet Muhip Dranas

Dizelerinde gözlerde bulut, saçlarda çiğle sevgilinin kapısına bir mevsim gibi gelme imgedir.

2. Bu şiirde kullanılan mazmunlara ve imgelere ikişer örnek bularak bunların şiire katkısını açıklayınız.

3. Fuzûlî'nin “Su Kasidesi” söyleyiş güzelliği ve sanat gücü açısından divan edebiyatının seçkin eserleri arasındadır. Her beyitte en az iki söz sanatına yer verilmiştir. Daha önce öğrendiğimiz söz sanatlarından teşbih, teşhis, mecaz-ı mürsel, istiare, kinaye, tenasüp, telmih, tecahül-i arif, tevriye, tariz sanatlarına birer örnek bulup defterinize yazınız.

4. Şiirde su kelimesinin tekrarı ve kasidenin isminin “su” olmasının şiirin ahengine ve içeriğine katkıları nelerdir? Açıklayınız.

5. Gazellerde olduğu gibi kasidelerde de en güzel beyit seçilir ve “beyt’ül kasid” adı verilir. Sizce Su Kasidesi’nde beyt’ül kasid hangi beyit olabilir, neden ?

Konu Bakımından Kasideler: Allah'ın birliğini anlatan kasidelere tevhit, Allah'a yalvarıp yakarmak için yazılanlara münacat, Hz. Peygamber veya dört halifeyi övmek için yazılanlara naat, devlet büyüklerini övmek için yazılanlara methiye, ölen bir kişinin ardından duyulan üzüntüyü dile getirmek için yazılanlara mersiye, padişahların tahta çıkışları sebebiyle yazılanlara cülusiye, bir kişiyi eleştirmek için yazılanlara hicviye, bayramda sunulan kasidelere iydiyye adı verilir.

6. Su Kasidesinin işlediği konuya göre kaside türü nedir? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. Okuduğunuz kasidede öne çıkan değer nedir? Bu değerle ilgili ne tür edebi eserler verilmiştir. Açıklayınız.

2. Edebiyatımızda Leyla ile Mecnun konulu birçok mesnevi yazılmıştır. Bunlar içinde en bilineni Fuzulî'nin yazdığı "Leyla ile Mecnun" mesnevisidir. Fuzulî'nin eserini diğer eserlerden değerli kılan unsurlar neler olabilir? Değerlendiriniz.

13. METİN: Divan Edebiyatı (Şarkı)

Metne Hazırlık

Yukarıdaki resimler Osmanlı İmparatorluğunun hangi dönemini yansıtmaktadır? Bu dönem hakkında neler bilmektesiniz? Anlatınız.

ŞARKI

Yine bezm-i çemene lâle fûrûzan geldi
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi
Bülbül âşüftelenip bezme gazel-hân geldi
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Çıkıp ikbâl ile gülzâra şehensâh-ı cihan
İltifâtıyla eder gülleri şad u handân
Lâlezâra gelir elbet yine sultân-ı zaman
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

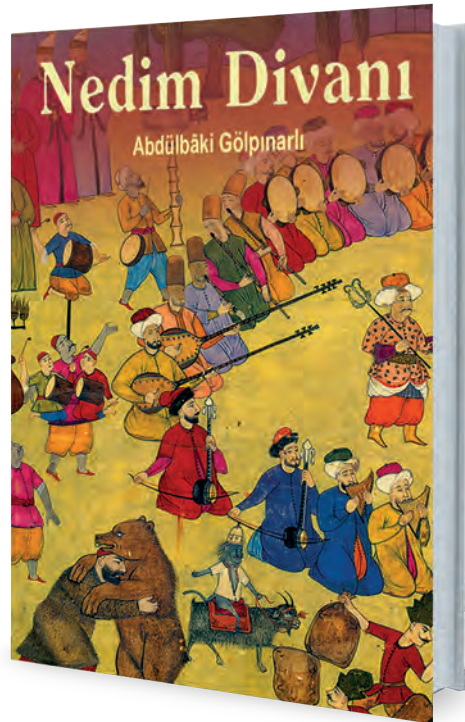
Seyr olup raksı yine dilber-i mümtâzların
Yine eflâke çıkar nâleleri sâzların
Câna ateş bırakır şûlesi âvâzların
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Ney ü santûr u rubâb ü def ü tanbur ile çeng
Nağme-i bülbül ü kumrîye olup hem-âheng
Pür eder âlemi şevk u tarab u rengâ-reng
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Can fezâ turre-i hûban gibi zûlf-i sümbül
Dil-güşâ nazm-ı Nedîmâ gibi ruhsâre- i gül
Dün gülistanda işittim ki der idi bülbül
Müjdeler gülşene kim vakt-i çirâğan geldi

Fâ'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fa'lün

Nedim
Hayatı, Eserleri, Sanatı
haz.: Muhsin Macit

• Bilinmeyen Kelimeler

âlezâr: Lale bahçesi.

âvâz: Sadâ, yüksek ses.

bezm: Sohbet meclisi, muhabbet yeri.

bezm-i çemen: Çimen meclisi.

can feza: Cana can katan.

çeng: Bir saz çeşidi.

dil-güşâ: Gönül açmak.

dilber-i mümtaz: Seçkin güzeller.

eflâk: Yıldızlar, yıldızlar.

füruzan: Parlak, parlayan.

gazelhân: Gazel okuyan.

gülistan: Gül bahçesi, güllük.

gölşen: Gül bahçesi, güllük.

nağme-i bülbül: Bülbül sesi, nağmesi.

nâle: İnilti, figan.

ney-ü santur: Ney ve kanuna benzeyen saz.

pür: Çok, fazla, çok fazla.

rubâb ü def ü tanbur: Saz, def ve tanbur.

ruhsâre-i gül: Gülün yüzü.

şad u handan: Mutlu, gülen, gülücü.

şehenşâh-ı cihan: Cihan padişahı.

şevk u tarab: Neşe ve şenlik.

şûle: Alev, ateşin alevi.

turre-i hûban: Güzellerin perçemi, saçı.

vakt-i Çırağan: Çırağan'ı gezme, orada eğlenme vakti.

• Metin Soruları

1. Okuduğunuz şarkının yapı özelliklerini aşağıdaki maddelere göre değerlendiriniz.

a. Şiirlerin birim değerini ve sayısını yazınız.

b. Birimlerde anlatılanları ve şiirin temasını yazınız.

c. Okuduğunuz şarkının kafiyesini, kafiye örgüsünü ve varsa rediflerini bulup aşağıdaki tabloya yazınız.

Kafiye	Kafiye Örgüsü	Redif

2. Şiirde “Müjdeler gülşene kim vakt-i Çirâğan geldi” dizesinin tekrar edilmesinin nedeni ne olabilir?

3. Şiirde kullanılan “teşbih, istiare ve kinaye” sanatlarına birer örnek veriniz.

4. Şiirde kullanılan imgeleri bulunuz. Bu imgelerin şiire katkısı hakkında çıkarımlarda bulununuz.

5. İncelediğiniz şiirde divan şiirine ait hangi özellikler görülmektedir?

6. Şarkıyı bir çiçekle ifade etmek isteseniz hangi çiçeği seçerdiniz? Neden?

Eleştirel Okuma

1. Şarkı türü hangi halk edebiyatı nazım şekline etkilenerek oluşturulmuş olabilir? Tartışınız.

2. Nedim'in bir şarkısında “Gülelim, oynayalım, kâm alalım dünyadan” dizesiyle ifade ettiği hayat felsefesini okuduğunuz şiiri de düşünerek değerlendiriniz. Bu düşünceye katılıyor musunuz? Anlatınız.

Yazma

Sevgili öğrenciler, bu bölümde mani ve koşma yazma çalışması yapınız. Koşma ve maninin daha önce öğrendiğiniz özelliklerini aşağıdaki kutulara yazınız.

Mani	Koşma

Mani ve koşmayı yazarken tür özelliklerine dikkat ediniz. Dersimizde okumak üzere dört mani türünden birini yazabileceğiniz gibi koşma nazım şekillerinden de güzelleme, koçaklama, ağıt, taşlama türlerinden birini seçerek yazabilirsiniz. Yazacağınız manilerde ve koşmalarda dersimizde öğrendiğimiz söz sanatlarından en az bir tanesini de kullanınız.

Sözlü İletişim

Sevgili öğrenciler, ünitenin başında sözlü iletişim çalışması planlanmıştı. Oluşturduğunuz birinci grup manileri okuyacak. İkinci grup halk şiiri şiir dinletisi, üçüncü grup ise divan edebiyatı nazım biçimlerinden şiir dinletisi sunacak.

Manileri Okuyacak Grup: Aile büyüklerinden, akrabalarından ya da tanıdıklarından derledikleri manileri okuyacak.

Halk Şiiri Okuyacak Grup: Âşık tarzı halk edebiyatında koşma, semai, varsağı, destan, mani, türkü, ilahi, nefes örneklerinden hazırladıkları şiir dinletisini sunacak.

Divan Şiiri Okuyacak Grup: Divan edebiyatında gazel, kaside, şarkı, rubai, terakib-i bent, mesnevi örneklerinden hazırladıkları şiir dinletisini sunacak.

Halk ve divan şiiri okuyacak öğrenciler okuyacağı şairin rolüne bürünerek onun hayatı ve okuyacağı şiirin özelliği hakkında kısa bilgi vererek şiirleri okumalıdır.

KİTAP OKUMA VE DEĞERLENDİRME

Sevgili öğrenciler,

Her dönem dersimiz dahilinde en az bir kitap okunacaktır. Bu dönem bir şiir antolojisi (seçki) kitabı okuyacaksınız. Kitabın belirlenen sürede okunması önemlidir. Okuduğunuz eser sınıf ortamında değerlendirilecektir. Ayrıca içinde bulunduğunuz dönemin sınavlarında soru olarak karşınıza gelecektir. Tavsiye edilen şiir antolojileri aşağıda sunulmuştur. Bu antolojilerden birini öğretmeninizle belirleyip okuyabilirsiniz.

Kitabı okuduktan sonra kitap değerlendirme formunu doldurmayı unutmayınız.

Okuyabileceğiniz Kitaplar

1. Memleket Şiirleri Antolojisi
2. Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi
3. Kahramanlık Şiirleri Antolojisi
4. Osmanlı Şiir Antolojisi
5. Dünya Şiir Antolojisi
6. Türk Edebiyatında Anne Şiirleri
7. Türk Halk Edebiyatı Antolojisi
8. 20. Yüzyıl Türk Şiir Antolojisi
9. Kronolojik Divan Şiir Antolojisi
10. Memleket Şiirleri Antolojisi
11. Atatürk Şiirleri Antolojisi
12. Aşk ve Sevda Şiirleri
13. Gül Şiirleri
14. Ses Mimarlarımızdan
15. Türk Şiiri Antolojisi

KİTAP OKUMA DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı Soyadı :

Sınıfı-Numarası :

KİTAP İLE İLGİLİ BİLGİLER	
Kitabın Adı	
Yazarı	
Türü - Sayfa Sayısı	
Okumaya Başladığım Tarih	
Okumayı Bitirdiğim Tarih	
Yayınevi, Basım Yılı ve Yeri	

KİTAP İLE İLGİLİ DUYGULAR - DÜŞÜNCELER	
Antoloji Konusu (anne şiirleri, kahramanlık şiirleri, Çağdaş Türk Şiiri vb.)	
Antolojideki en beğendiğiniz şiir veya şiirler (yazar-eser) (En sevdiğiniz şiiri sınıf ortamında okuyunuz.)	
Antolojide en beğendiğiniz dörtlük- mısra veya bent	
Okuduğunuz kitabın size kattıkları ve kitaptan aldığınız notlar	
Diğer	

OKUMA METİNLERİ

Mani Örnekleri

Gökgüvercin olayım
Gergefine konayım
Avcı çıkıp vurursa
Dizlerinde öleyim

Yatma yeşil çimene
Uyur uyanamazsın
Verme beni ellere
Görür dayanamazsın

Ağaçlar kalem olsa,
Yapraklar kâğıt olsa,
Yazılmaz Senin sevgin,
Deniz mürekkep olsa...

A benim bahtı yarım,
Gönlünde tahtı yarım,
Yüzünde göz izi var,
Sana kim baktı yarım.

Adım yalnızlık
Soyadım ayrılık
Şu dünyada tek dostum
Dert denilen yaratık

Kahveyi kavururlar
Külünü savururlar
Bizim köyün âdeti
Sevmenden ayırırlar

A benim biriciğim
Yanıyor yüreciğim
Eğer sana varmazsam
Vallahi öleceğim

Ağaçlar yaprak açtı,
Sincaplar ağaca kaçtı,
Sevdiğim seni görünce,
Gönlümde neşe taşı.

Türkü Örnekleri

Yemen Türküsü

Havada bulut yok bu ne dumandır
Mahlede ölüm yok bu ne figandır
Şu Yemen elleri ne yamandır

Ah o yemendir gülü çimendir
Giden gelmiyor acep nedendir

Burası Huş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

Kışlanın önünde redif sesi var
Bakın çantasında acep nesi var
Bir çift kundurayla bir de fesi var

Ah o yemendir gülü çimendir
Giden gelmiyor acep nedendir

Burası Huş'tur yolu yokuştur
Giden gelmiyor acep ne iştir

Anonim

Semai Örnekleri

Elif

İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi bağrıma batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak
Elif'in elinde bardak
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye

Karac'oğlan eğmelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklenmiş düğmelerin
Çözer Elif Elif diye

Karacaoğlan

Koşma Örneği

Ala Gözlerini Sevdığım Dilber

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Sana bir tenhada sözüm var benim
Kumaş yüküm dost köyüne çekildi
Bir zülfü siyaha nazım var benim

Ak ellere al kınalar yakınır
Ala göze siyah sürme çekinir
Dostu olan dost yoluna bakınır
Dosta giden yolda izim var benim

Yiğit olan gizli sırrı bildirmez
Güzel olan gül benzini soldurmaz
Her olur olmaza meyil aldırılmaz
Bir şahan avlar da bazım var benim

Karac'oglan derki konanlar göçmez
Bu ayrılık bizlen arasın açmaz
Bir kötü gönlüm var güzelden geçmez
Ne güzele doymaz gözüm var benim

Karacaoğlan

Nefes örneği

Kul Olayım Kalem Tutan Eline

Kul olayım kalem tutan eline
Kâtip ahvalimi şâh'a böyle yaz
Şekerler ezeğim şirin diline
Kâtip ahvalimi şaha böyle yaz

Allahı seversen kâtip böyle yaz
Dün ü gün ol şaha eylerim niyaz
Umarım yıkılır şu kanlı Sivas
Kâtip ahvalimi şaha böyle yaz

Sivas illerinde sazım çalınır
Çamlı beller bölük bölük bölünür
Ben dosttan ayrıldım bağrım delinir
Kâtip ahvalimi şaha böyle yaz

Münafıkın her dediği oluyor
Gül benzimiz sararuban soluyor
Gidi Mervan şâd oluban gülüyor
Kâtip ahvalimi şaha böyle yaz

Pir Sultan Abdal' im ey Hızır Paşa
Gör ki neler gelir sağ olan başa
Hasret koydu bizi kavim kardaşa
Kâtip ahvalimi şaha böyle yaz

Pir Sultan Abdal

İlahi Örneği

Taşkın Yine Deli Gönül

Taşkın yine deli gönül
Sular gibi çağlar mısın
Aktın yine kanlı yaşım
Yollarımı bağlar mısın

Ben toprak oldum yolunda
Sen aşırı gözetirsin
Şu karşıma göğüs geren
Taş bağırır dağlar mısın

...
Harami gibi yoluma
Aykırı inen karlı dağ
Ben yârimden ayrı düştüm
Sen yolunu bağlar mısın

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın

Esridi Yunus'un canı
Yoldayım illerim kanı
Yunus düşte gördü seni
Sayru musun sağlar mısın

Yunus Emre

Şathiye Örneği

Yücelerden yüce gördüm
Erbabsın sen koca Tanrı
Âlem okur kelâm ile
Sen okursun hece Tanrı
Âsî kullar yaratmışsın
Varsın şöyle dursun deyü
Anları koymuş orada
Sen çıkmışsın uca Tanrı
Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyü
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geç a Tanrı
Kaygusuz Abdal yaradan
Gel içegör şu cür'adan
Kaldır perdeyi aradan
Gezelim bilece Tanrı

Kaygusuz Abdal

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki şiiri belirtilen özelliklere göre inceleyiniz.

Yağmur yağıp saçıldı
Türlü çeçek suculdu
Yinçü kapı açıldı
Çından yıpar yugruşur

Günümüz Türkçesiyle:

Yağmur yağdı ve suları her tarafa saçıldı
Türlü türlü çiçekler açtı
Sanki bir inci muhafazası açıldı
Sandal ve misk kokuları birbirine karıştı

Şiirin türünü belirleyiniz.

Şiirin kafiyesini ve kafiye düzenini tespit ediniz.

2. Aşağıdaki şiiri yapı bakımında inceleyiniz.

İlahi

Ben yürürem yana yana ışk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divane gel gör beni ışk n'eyledi

Geh eserem yeller gibi geh tozarım yollar gibi
Geh akaram seller gibi gel gör beni aşk n'eyledi

Yunus Emre

(ışk: aşk)

Nazım Birimi	
Nazım Türü	
Kafiyesi	
Kafiye Şeması	
Redif	
Tema	

3. Aşağıdaki boşlukları doğru şekilde doldurunuz.

.....Türkçenin ilk sözlüğü, dil bilgisi kitabıdır.

.....Türk edebiyatında yazılmış ilk mesnevidir.

.....tasavvufi bir eser olup Ahmet Yesevi tarafından yazılmıştır.

..... alegorik bir eserdir, dört sembolik kahramanın karşılıklı konuşmalarından oluşur.

Geçiş dönemi eserlerilehçesiyle yazılmıştır.

İslami Dönem'in ilk dil ve edebiyat ürünleri Türkçeyle yazılmıştır.

4. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

Hoca Ahmet Yesevi’nin yazdığı şiirlere "hikmet" adı verilmiştir.	
İslâmî Dönem'in ilk eseri Kutadgu Bilig’dir.	
Divan-ı Hikmet, dinî-tasavvufi halk şiirinin başlangıcı sayılır.	
Divanu Lügatî’t-Türk’ün sonunda dönemin Türk coğrafyasını gösteren bir harita vardır.	
Atabetü'l Hakayık siyasetname özelliği gösterir.	

- I. İslam hukukudur. Bunun temeli İslam'a ve hadislere dayanır.
II. Kuran ayetlerinin yorumlanmasıdır.
III. Hz. Muhammed’in (SAV) sözleri ve bu sözlerin toplanma ve değerlendirme işidir.
IV. Tanrı’nın niteliğini ve evrenin oluşunu inceleyen bir din felsefesidir. Bu felsefe sistemine “vah-detivücut” yani tek varlık adı verilir.

5. Yukarıda verilenlerden hangisi aşağıdaki kavramların biriyle ilişkilendirilemez?

- A) Kelam
B) Tefsir
C) Tasavvuf
D) Fıkıh
E) Hadis

6. Aşağıdakilerden hangisi maninin özelliklerinden değildir?

- A) Genellikle yedili hece ölçüsüyle söylenirler.
B) Nazım birimi beyittir.
C) (aaxa) şeklinde bir kafiye örgüsüne sahiptir.
D) Düz, cinaslı ve yedekli gibi çeşitleri vardır.
E) Hemen her konuda söylenirler.

7. Aşağıdakilerden hangisi anonim halk şiirindeki ninninin özelliklerinden değildir?

- A) Söyleyeni belli değildir.
B) Çocukları uyutmak veya sakinleştirmek için söylenirler.
C) Bütün örnekleri mensurdur.
D) Dörtlük olanları çoğunlukla mani nazım şeklindedir.
E) Ezgiyle söylenirler.

8. Eski Türklerde cenaze merasimlerinin genel adı olan ve ağıtların yoğun olarak kullanıldığı törenlere ne ad verilir?

- A) Sığır
B) Şölen
C) Seylan
D) Yuğ
E) Maslahat

9. *Açsam rüzgâra yelkenimi
Dolaşsam ben de deniz deniz
Ve bir sabah vakti, kimsesiz
Bir limanda bulsam kendimi*

Bu parçada aşağıda verilen sözcük türlerinden hangisi yoktur?

- A) Bağlaç
- B) Tamlama grubu
- C) Sıfat grubu
- D) Dönüşlülük zamiri
- E) Edat

10. **Aşağıdakilerin hangisinde âşık tarzı Türk halk edebiyatı nazım şekilleri bir arada verilmiştir?**

- A) Semai, ilahi, nutuk, koşma
- B) Mani, ninni, nefes, varsağı
- C) Koşma, destan, varsağı, semai
- D) Destan, varsağı, şathiye, semai
- E) Türkü, destan, koşma, deme

11. **Aşağıda verilen nazım şekillerinden hangisinin nazım birimi diğerlerinden farklıdır?**

- A) Gazel
- B) Kaside
- C) Kıt'a
- D) Murabba
- E) Mesnevi

12. **Aşağıdaki eserlerden hangisi farklı bir döneme aittir?**

- A) Mecalisü'n Nefais
- B) Atabet'ül Hakayık
- C) Kutadgu Bilig
- D) Divanu Lügati't-Türk
- E) Divan-ı Hikmet

13. **Aşağıdakilerden hangisi kasidenin bölümlerinden biri değildir?**

- A) Tegazzül
- B) Mersiye
- C) Dua
- D) Fahriye
- E) Nesib

14. *Dadaloğlu yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice Koçyiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir*

Yukarıda verilen şiirin nazım türü nedir?

- A) Güzelleme
- B) Koçaklama
- C) Taşlama
- D) Ağıt
- E) Mersiye

15. Gazel ve koşmanın karşılaştırılması ile ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır? (1993-ÖYS)

- A) Gazel, divan edebiyatına; koşma, halk edebiyatına özgü nazım biçimidir.
- B) Gazelde nazım birimi beyit, koşmada dörütlüktür.
- C) Gazel, aruzun istenilen her kalıbıyla yazıldığı hâlde, koşma, genellikle hece ölçüsünün 11’li kalıbıyla yazılır.
- D) Gazel 10-20 beyitten, koşma 7-121 dörütlükten oluşur.
- E) Gazellerin konusu sevgilinin güzelliğı, aşk ve şarap; koşmaların ise genellikle aşk, sevgi ve doğa güzellikleridir.

16. Aşağıdaki beyitlerin hangisi bir kasidenin matla (ilk) beytidir? (1994-ÖYS)

- A) Bahar erdi yine düştü letafet gülsitân özre
Yine oldu zemînin lütfü galip âsmân özre
- B) Gül devri ayş eyyamdır zevk u sefa hen-gâmdır
Âşıkların bayramıdır bu mevsim-i ferhunde dem
- C) Cefâ taşın ne gam atsa Hayalî sana alçaklar
Belagat meyvesin hâsıl eden nahl-i hünersin sen
- D) Bu devr içinde benim padişah-ı mülk-i sunan
Bana sunuldu kaside bana verildi gazel
- E) Arızın yâdıyle nemnâk olsa müjgânım n’ola
Zayi olmaz gül temennâsıyla vermek hâre su

17. *Kalbim yine üzgün seni andım da derinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!
Üzgün ve kırılmış gibi en ince yerinden,
Geçtim yine dün eski hazan bahçelerinden!*

Bu dizeler biçim ve içerik özelliklerine göre aşağıdaki nazım biçimlerinin hangisinden alınmış olabilir?

- A) Şarkı
- B) Kaside
- C) Terkib-i Bent
- D) Kıta
- E) Rubai

18. (I) Son zamanlarda sık sık duyduğumuz isimlerden biridir Molla Kasım. (II) Daha ziyade ortalığın toz dumana döndüğü zamanlarda onu sahnede görürüz. (III) Her kafadan bir ses çıktığı zamanlarda ya-hut gidişata gizem vermek gerektiğı durumlarda ortaya çıkar. (IV) Onun çalışma alanı oldukça geniştir. (V) Her konuyu bildiğini, her işten anladığını yine kendisi söyler.

Yukarıda numaralanmış cümlelerin hangisinde “bağlaç” vardır?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

19. “-ce” eki “-e göre, gibi, kadar” edatlarının anlamını karşılayacak şekilde kullanılabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükteki “-ce” bir edatın yerini tutmamıştır?

- A) Bize her zaman dostça davranmıştır.
- B) Bunca sıkıntıya niçin katlandım sanıyorsun?
- C) Yıllar sonra sınıfça bir karar almayı başarabildik.
- D) Gönlümce bir işe girmeyi öyle çok istiyorum ki!
- E) Karşındaki memura insanca hareket etmelisin.

20. Aşağıdaki şiir türlerinin özelliklerini ilgili kutucuklara yazınız.

TÜRKÜ

Nazım Birimi:

Teması:

Edebî Gelenek:

ŞARKI

Nazım Birimi:

Teması:

Edebî Gelenek:

NEFES

Nazım Birimi:

Teması:

Edebî Gelenek:

KASİDE

Nazım Birimi:

Teması:

Edebî Gelenek:

SEMAİ

Nazım Birimi:

Teması:

Edebî Gelenek:

3. ÜNİTE

DESTAN - EFSANE

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Bu ünite de destan ve efsane türünün gelişimi incelenecektir. Destan ve efsane kavramları arasındaki farklara değinilecektir. Destanın doğuş ve oluşum aşamaları ifade edilerek içinden çıktıkları toplumla olan münasebeti ifade edilecektir. Destanın millî kimlikle olan ilgisine değinilecektir. Aşağıdaki İslamiyet öncesi ve sonrası Türk destanlarına değinilecektir.

İslâmiyet'ten Önceki Türk Destanları:

1. Yaratılış Destanı

2. Saka Destanları:

- a. Alp Er Tunga Destanı (MÖ 7. yy.)
- b. Şu Destanı (MÖ 4. yy.)

3. Hun-Oğuz Destanları

- a. Oğuz Kağan Destanı (MÖ 4. yy.)
- b. Attila Destanı

4. Göktürk Destanları

- a. Bozkurt Destanı (MÖ 2. yy.)
- b. Ergenekon Destanı (7-8. yy.)

5. Siyenpi Destanları

6. Uygur Destanları

- a. Türeyiş Destanı (8-9. yy.)
- b. Mani Dininin Kabulü Destanı
- c. Göç Destanı (8-9. yy.)

İslâmiyet'ten Sonraki Türk Destanları:

1. Kazak - Kırgız: Manas Destanı

2. Türk - Moğol: Cengiz Han Destanı

3. Tatar - Kırım Timur ve Edige Destanları

4. Karahanlı Dönemi: Saltuk Buğra Han Destanı

5. Selçuklu - Beylikler ve Osmanlı Dönemleri

- a. Seyid Battal Gazi Destanı
- b. Danişmend Gazi Destanı
- c. Köroğlu Destanı

Sözlü edebiyat ürünü olan efsanelerin halk kültüründeki yeri ve önemine değinilecektir. Halk hikâyelerinin oluşumu ve efsaneden farkları gösterilecektir.

Dünya edebiyatından, İslamiyet öncesi Türk destanlarından, İslamiyet sonrası Türk destanlarından doğal bir destan; çağdaş Türk edebiyatından yapay bir destan metni işlenecektir.

Halk edebiyatından efsane türünün özellikleri örnek metin üzerinde incelenecektir.

Yazma

Halk edebiyatı derleme yöntemleri kullanılarak yakın çevrelerinizdeki olaylar, tabiat olayları ve inanışlarla ilgili yaşayan bir efsane derleme çalışması yapılacaktır. Derlenen efsaneler sınıfta değerlendirilecektir.

Ön Hazırlık

DESTAN

Destan, milletlerin geçmişinde başlarından geçen önemli olaylar ve bu olaylarla ilgili kahramanların gerçek veya hayali hayatları etrafında oluşmuş uzun, didaktik, manzum hikâyelerdir. Destanlar yazının olmadığı, sözlü edebiyat döneminde ortaya çıkmıştır. Bütün dünya edebiyatlarının başlangıç eserleri destanlardır. Efsaneler milletlerin hayatında büyük yankılar uyandırmış bir kahramanın veya tarihî olayın millet zihninde ortak sembol ve ifadelerle zenginleştirilmiş uzun manzum hikâyeleridir. Batı Edebiyatında “epope” denilen bu eserler halk edebiyatı geleneği içinde “**destan**” adı ile anılmaktadır.

Doğal destanların oluşma safhaları şu şekilde gerçekleşir: Bütün toplumu derinden etkileyen, doğal afet, savaş, toplumca sevilen bir kişinin ölümü gibi olaylar halk tarafından yıllarca ortak hafızada tutulur. Ozanlar ve şamanlar tarafından olay hakkında destanın çekirdeğini oluşturan manzum parçalar üretilir. Bundan sonraki devre gelişme devresidir. Artık çekirdekteki olay yan olaylarla geliştirilir, başka şahısların özellikleri, zaferleri ana kahramana eklenerek destan bir hayli uzatılır. Son safhada ise şair veya aydın biri tarafından destan tespit edilip yazıya geçirilir.

Destanlar mitolojik unsurlardan beslenmiştir. Milletlerin birçok mitolojik kahramanı gerçekte onların ataları, toplum tarafından sevilen ve efsaneleştirilen yöneticileri ve komutanlarıdır. Bunlar ve yaşadıklarıyla ilgili olaylar ya da anlatılar ilerleyen zamanla birtakım değişimler geçirmiştir. Çağlar boyu onlar etrafında oluşturulan eklemeler ve yeni rivayetler bu kişilikleri, “insan” ve “kahraman” olma aşamasından daha yükseklerle yüceltip efsanevi kişilikler olarak mitoloji dünyasına götürmüştür.

Destanlar milletlerin yaratılışını, gelişimini, hayatta kalma mücadelelerini anlatır. Her milletin millî kimlik ve nitelikleri, ortak dünya görüşü, hatıra ve beklentileri yanında kusurları ve yanlışları da destanlarına yansır. Dünyaya hâkim olma tutkusunu, kuvvet, binicilik ve savaşçılık yanında verdiği sözde durma, acizlere, mağluplara hoşgörü ile yaklaşma ve yardımcı olma Türk destanlarında dile getirilen ortak değer ve kabullerdir.

DESTAN TÜRLERİ

Destanlar “doğal destanlar” ve “yapma (yapay) destanlar” olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Doğal (sözlü) Destanlar: Toplumun ortak malı olan ve birtakım olaylar sonucu kendiliğinden oluşan destanlardır. Doğal destanların söyleyeni belli değildir. Bu destanlar yazının henüz bulunmadığı ve yaygınlaşmadığı bir kültürde doğup kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarıldıktan sonra yazıya geçirilmiştir.

Dünya Edebiyatındaki Doğal Destanlar

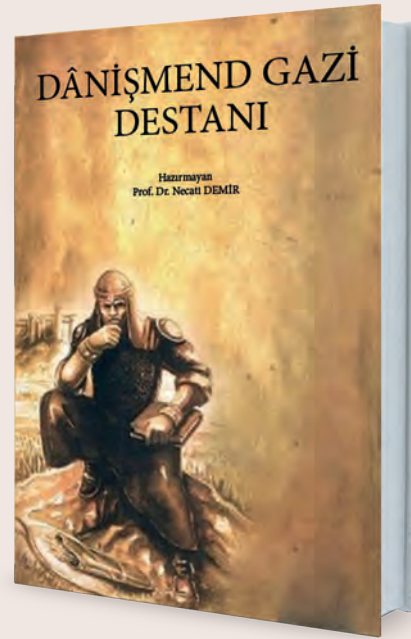
Yunan Edebiyatı: İlyada ve Odyssea (Homeros), Yunanlıların Troya savaşına gidiş ve savaştan dönüşlerini anlatır.

İran Edebiyatı: Şehname (Firdevsi), İran-Turan mücadelelerini, İran’ın ulusal kahramanı Rüstem’in yiğitliklerini ve Büyük İskender’in İran’ı işgalini anlatır.

Fin Edebiyatı: Kalevala doğaya karşı savaşan Finlilerin erdemlerini, bilgeliklerini anlatır.

Hint Edebiyatı: Mahabharata, Krişna ve Arcuna’nın kahramanlıklarını; Ramayana, Ayadhyia prensi Rama’nın yaşamını anlatır.

Alman Edebiyatı: Nibelungen, 5. yüzyılın ilk yarısındaki Hun-Germen savaşlarını anlatır.

İngiliz Edebiyatı: Beowulf, Yiğit Beowulf ve arkadaşlarının bir canavarla mücadelesini anlatır.

Rus Edebiyatı: İgor, 12. yüzyılda Kıpçak Türkleriyle Rusların yaptıkları savaşları anlatır.

İspanyol Edebiyatı: La Cid, İspanyolların ulusal kahramanı Rodrigo'nun 11. yüzyılda Araplarla mücadelesini anlatır.

Fransız Edebiyatı: Chansen de Röland, Charlemagne döneminde Müslümanlarla yapılan savaşları anlatır.

b. Yapma (Edebî) Destanlar: Bir şairin toplumu etkileyen herhangi bir olayı doğal destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır. Bu destanlar belirli bir yazar tarafından eski örneklerle uygun olarak ve okunmak üzere kaleme alınmış destanlardır.

- **Batı Edebiyatı**

Latin Edebiyatı: Aeneis (Vergilius)

İngiliz Edebiyatı: Kaybolmuş Cennet (J. Milton)

İtalyan Edebiyatı: Kurtarılmış Kudüs (T. Tasso), İlahi Komedi (Dante), Çılgın Orlando (Ariosto)

- **Türk Edebiyatı**

Kuvay-ı Milliye Destanı (Nazım Hikmet)

Üç Şehitler Destanı-Çakırın Destanı- 19 Mayıs Destanı (Fazıl Hüsnü Dağlarca)

Çanakkale Şehitlerine (Mehmet Akif Ersoy)

Türk Destanları

İslâmiyet'ten Önceki Türk Destanları

1. Yaratılış Destanı

2. Saka Destanları:

a. Alp Er Tunga Destanı (MÖ 7. yy.)

b. Şu Destanı (MÖ 4. yy.)

3. Hun-Oğuz Destanları

a. Oğuz Kağan Destanı (MÖ 4. yy.)

b. Attila Destanı

4. Göktürk Destanları

a. Bozkurt Destanı (MÖ 2. yy.)

b. Ergenekon Destanı (7-8. yy.)

5. Siyenpi Destanları

6. Uygur Destanları

a. Türeyiş Destanı (8-9. yy.)

b. Mani Dininin Kabulü Destanı

c. Göç Destanı (8-9. yy.)

İslâmiyet'ten Sonraki Türk Destanları

1. Kazak - Kırgız: Manas Destanı

2. Türk - Moğol: Cengiz Han Destanı

3. Tatar - Kırım Timur ve Edige Destanları

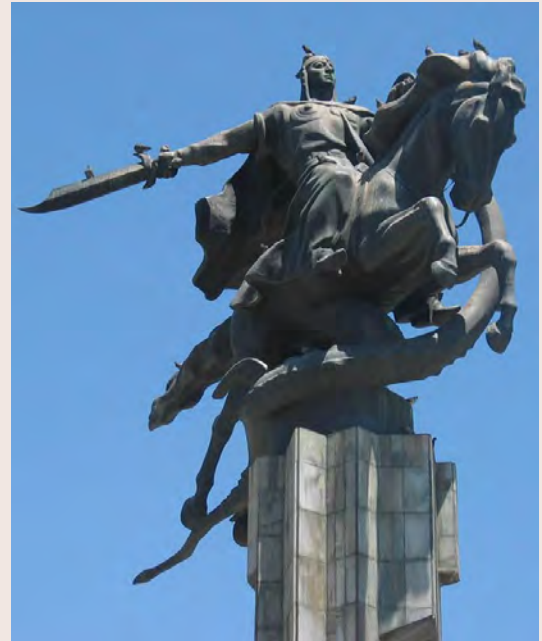
4. Karahanlı Dönemi: Saltuk Buğra Han Destanı

5. Selçuklu - Beylikler ve Osmanlı Dönemleri

a. Seyid Battal Gazi Destanı

b. Danişmend Gazi Destanı

c. Köroğlu Destanı

*İslamiyet sonrası Türk destanlarından
"Manas Destanı" Anıtı, Bişkek*

EFSANE

Sözlü edebiyat geleneğinin bir türü olan efsane gerçek veya hayali şahıs, olay, yer hakkında gerçek olduğuna inanılarak anlatılan hikâye demektir. Efsaneler dilden dile anlatılmalı, çok eski anlatılar olup ortak (anonim) halk edebiyatı ürünleridir. Efsanelerin konuları bir kişiye, bir olaya veya bir yere dayandırılır. Efsanelerde anlatılanların, bir ölçüde de olsa, inandırıcılık özelliği vardır. Efsaneler genel olarak bir veya birkaç motif içeren kısa bir anlatım türüdür.

Efsanelerde tabiatüstü aşkın güç veya güçlerin ortaya çıktığı gizli ve esrarengiz bir âlem vardır. Bu âlemin sırlarına hiçbir zaman tam olarak erişilemez. Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve inanç unsuru mutlaka bulunur. Efsaneyle, halkın hayal gücüyle yarattığı “ideal insan tipi” nesilden nesle anlatılır.

Efsane ile masallar arasında benzerlikler vardır. İki türde de olağanüstü olaylar işlenir. Yalnız efsane daha inandırıcıdır. Efsanelerde önceleri doğaüstü olayları açıklama amacı vardır. Sonraları ise ideal insan tipini betimlemesi söz konusudur. Masallarda eğitcilik amacı vardı. ders vermek esastır, herhangi bir doğa olayını yorumlamak gibi bir amaç güdülmez. Efsaneleri toplumların inançları, düşünce yapıları, yaşadıkları çevre, hayat şartları ortaya çıkarır. Masallarda ise bu ölçüde bir yerellik yoktur. Masallar evrensel mesajlar içerir. Masallar çoğunlukla mutlu sonla biterken, efsaneler ise genellikle kötü bir sonla biter. Masallarda kullanılan kalıplaşmış ifadeler (tekerlemeler vs.) efsanelerde kullanılmaz.

Efsanelerde kahramanlar olağanüstü güçlere sahip olmalarına karşın tanrı veya yarı tanrı değildir. Efsaneler bu özellikleriyle kahramanları genellikle tanrı ve yarı tanrı olan mitlerden ayırırlar. Efsaneler kendi başına bağımsız bir tür olmakla birlikte pek çok diğer sözlü edebiyat türü gibi bazen mitler, epik destanlar başta olmak üzere diğer anlatıların içinde de yer alabilirler.

Efsanelerle halk hikâyelerinin büyük bir benzerliği yoktur. Yalnız, zamanla bazı halk hikâyeleri efsaneyeleşmiştir. İçindeki manzum kısımlar unutulmuş sadece olay mensur şekilde anlatılır hâle gelir.

Destanlar millî bir vasıf taşıırken efsaneler millî nitelik taşımaz. Yani aynı destana başka bir toplumda rastlanmaz ancak aynı efsaneye başka toplumda rastlanabilir. Destanlar efsaneye göre daha uzun bir oluşum süreci geçirirler. Destanlarda genelde epik yani kahramanlık unsurları ağır basarken efsanelerde durum böyle değildir. Destanlar yaşanmış tarihî olaylarla sıkı sıkıya bağlıdır. Efsaneler genel anlamda tarihle ilişki içinde değildir. Efsaneler genellikle o yöreye veya o bölgeye aitken destanlar milletin geneline hitap eder. Her iki yazı türünde de öyküleyici anlatım kullanılır. Her iki yazı türü de belli bir plan dahilinde oluşmuştur.

Günümüzde efsaneler şiir, müzik, resim, heykel, bale, opera, sinema, tiyatro gibi çağdaş sanatlar için zengin bir kaynak oluşturur. Efsaneler, toplumların hayatlarında insanları iyiye güzele yönlendiren, zaman zaman kıssadan hisse çıkarmak yoluyla halka yararlı mesajlar veren, geleneksel değerleri koruyan yapıcı, yönlendirici işlevleri olması nedeniyle önemli bir türdür.

Sentor/Yunan mitolojisi

Beyreke efsanesi tiyatro oyunundan bir sahne

Truva Atının Şehre Alınışı, Domenico Tiepolo Giovanni, yağlıboya tablo, (XVIII. yüzyıl).

1. METİN: Dünya Edebiyatından Destan

Metne Hazırlık

1. Kahramanlık hikâyelerinin abartılı olmasının nedeni sizce nedir? Açıklayınız.
2. Avrupa Hun İmparatoru Attila hakkında neler biliyorsunuz? Paylaşınız.
3. Cafer bin Muhammed'in *"İntikam alıp da sonunda pişman olmaktansa, affedip de pişman olmak daha iyidir."* sözüne katılıyor musunuz?

NİBELUNGLAR

Nibelungen destanı, Almanların en önemli destanlarından. Bu destan, Nibelung'lar Ülkesi (Nibelungenland) diye anılan ülkenin yöneticilerinin başından geçen olayları, Attila ile olan mücadelelerini anlatır. Destanın kişileri aşağıdaki gibidir:

Kriemhild: Üç Burgund Hanı kardeşin tek kız kardeşleri; önce Siegfried'in, sonra Etzel/Attila'nın eşi.

Siegfried: Hollanda beyi, Kriemhild' in ilk eşi.

Etzel/Attila: Destanda çok dürüst, iyi yürekli, mert bir Han olarak tanıtılıyor.

Gunther: Üç Burgund Hanı kardeşten yaşça en büyük ve en çok sözü geçer olanı.

Hagen: Burgund'ların en önde gelen Bey'lerinden; Siegfried'i öldüren kişi.

Dietrich: Ortaçağ Almanlarının Bern dediği kentlerden Verona'yı başkent edinmiş Han; ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış, Attila'nın sarayına sığınmıştır ve onun bağımlısıdır.

Hildebrand: Dietrich 'in yaşlanmış eğitmeni; Wolfhart'ın dayısı. Kriemhild' in sırf Hagen'a kını uğruna yol açtığı olaylar sonucunda, yeğeni de aralarında olmak üzere, binlerce insanın ölmesinden dolayı duyduğu hınçla destanın en sonunda Kriemhild'i öldürür.

Iring: Attila'nın askeri. Burgund Bey'leriyle teke tek dövüşür, Hagen tarafından öldürülür.

Nibelunglar Anıtı

KRIEMHILD

Anlatır durur bize, eski zaman destanları
Çok mucize becermiş
nice şanlı, korkusuz yiğidi;

Mutluluklar, şölenler, gözyaşları, ağıtlar
gözü pek savaşçıların çarpışmaları
Bu türden nice işi dinleyeceksiniz şimdi.

Burgund'lar yurdunda soylu bir hanım kız büyüdü
Öylesine güzeldi ki
daha güzeli yoktu hiçbir ülkede.
Kriemhild'di adı; güzel bir kadın oldu

Uğruna çok yiğitler çatışıp can verdi,
bedenleri çürüdü.

Saraydaki görkemi, Han'ların yüce erk'ini
Hem kendilerinin hem de Atlı Bey'lerinin
büyük saygınlığını,
Ömürleri boyunca mutluluk içinde
keyfini sürdükleri şan ve gücü
Tam anlatamaz hiç kimse.

Etzel/Attila heykeli

Böylesine görkemli yaşantıdayken
bir düş gördü Kriemhild:
Bir şahin besliyordu; güçlü, güzel bir şahin;
Derken iki kartal pençe atıp öldürdüler şahini,
onun gözü önünde oldu bu iş.
Daha büyük yaş çekemezdi içine bu dünyada.

Anlattı düşünüy, anası Ute'ye.
İyi yürekli kızına ancak
şöyle bir yorumlama yapabildi Hatun:
"Gördüğün şahin, soylu bir er'dir;
Tanrı esirgesin, yoksa tez zamanda
işini bitirecekler onun."

"Neden bana bir erkekten söz edersin,
pek sevgili anacığım?
Ben yaşamım boyunca
sevdalanmayacağım hiçbir yiğide.
Güzel kalacağım ölesiye dek,
Hiçbir yiğidin sevgisi uğruna
düşkünleme gelmeyecek başıma."

Yanıtladı anası:

"Bu kadar kesin konuşma, olmaz diye.
Eğer dünyada gönül ferahlığı tadacaksan
Buna ancak er kişi sevdasıyla erişilir.
Tanrı sana lâıyk bir Atlı Bey nasip ederse
yine de güzel bir kadın olursun."

"Bırakalım bu lâfı, Hanım Anam, ne olur!
Başına gelince gördü nice kadın:
Çoğu kez sevgi, sonunda, acı ile ödül bulur;
Ben her ikisinden kaçsam gerek,
o zaman zarar gelmez bana."
Kriemhild kararlıydı
sevdayı aklından bile geçirmemeye.
Bu konuşmadan sonra nice hoş günler yaşadı,
Sevebileceği bir er çıkmadı karşısına.
Ama günü geldi eş oldu yiğit bir savaşçı Bey'e,
şanlı şerefli düğünle.

Anasına anlatıp yorumlattığı düştteki
şahinin ta kendisiydi bu Bey.
Sonradan, onu öldürdüler diye
Nasıl da korkunç bir öç aldı
en yakın hısımlarından!
Er'inin tek canına karşılık
canından oldu nice ananın oğlu.

SİEGFRIED

O dem, Alçak Ülke'de (Hollanda)
şanı her yere yaygın, malı bol bir hisarda
Ren ırmağı boyundaki Santen'da
yetişmekteydi varsıl bir Han'ın oğlu;
Siegmund'du babasının adı,
Anasınıninki de Sieglind.

Derim size,
yakışıklı olduğunca
nasiptiydi yiğitlikten de
Her çeşit ayıplı işten geri dururdu özenle.
Çok geçmeden bu gözü pek adamın namı yürüdü,
erk edildi;
Sonradan şu dünyada
daha ne büyük şana kavuştuysa,
hey gidi!

Pek yerindeydi Siegfried'e Tez Kılıçlı denmesi;
Nice Han'ın yurdunda
gücünden ateş almış yüreğini
sınavdan geçirdi kendisi.
Bedenindeki kuvvet
onu nice ülkeye
götürdü, geri getirdi;
Sonunda Burgund yurdunda
o da nasıl tez kılıçlı yiğitlerle karşılaştıydı,
hey gidi!

Siegfried, bir şölende Kriemhild'i görür ve ona âşık olur. Onun gönlüne girmeyi başarır. Dillere destan bir düğün yaparlar. Siegfried Saksonlarla savaşır büyük başarılar kazanır. Halkın saygısını kazanır. Burgund beyleri arasında en önde görülür. Bir gün eşi Kriemhild, kendi yengesini herkesin önünde yapılan bir ağız dalaşında küçük düşürür. Ağabeyi Hagen bu durumu hazmedemez. Kendi eşinin öcünü almak ve Siegfried'in Burgund Hanlarına üstünlüğüne son vermek isteyen Hagen, Gunther Han ile bir olur, Siegfried'in ölümüyle bitecek bir tuzak hazırlar. Hagen, Siegfried'i bir av şöleninde kaynaktan su içmekteyken arkasından mızraklayarak öldürür.

Onun öldüğünü görünce Bey'ler,
Yatırdılar bedenini altın kızılı bir kalkana,
Danıştılar kendi aralarında
Bu işi Hagen'ın yaptığını nasıl gizleriz diye.

İçlerinden birçoğu şu aklı verdi:
"Bir felâkete uğradık diyelim,
Herkes saklı tutacak gerçeği,
bir ağızdan diyecek ki
Siegfried ormanda avlanırken tek başına
Onu soymak için öldürdü
dağa çıkmış eşkiya."

Konuştı kalles Hagen: "Ben götürürüm onu kente,
Vız gelir bana Kriemhild" in gerçeği öğrenmesi.
O da çok ağlatmış idi benim Hatun 'umu,
Hiç umurumda değil, şimdi onun gözyaşı dökmesi."

Kriemhild eşinin kardeşleri tarafından öldürülmesini hazmedemez, bu acıya dayanamaz. Burgund bölgesini terk eder. Yüreği intikam ateşiyle doludur. Attila(Etzel Han) ile tanışır. Attila'nın eşi yeni ölmüştür. Attila, eşininin acısını Kriemhild ile sarar. Evlenirler ve bir çocukları olur ama kardeşlerinin yaptığını unutamaz bir türlü.

Kriemhild başardı onun yerini doldurmayı.
Hep eli açıklık gösterdi,
Heves etti çektiği bunca acıdan sonra
bir dem de mutluluk duymaya,
Etzel Han'ın Bey'leri çok saygı gösterdiler ona,
Pek bağlandılar Hatun'a
ardından gelen günlerde.

Etzel Han'ın egemenliğine
o kadar geniş yerlerde
boyun eğilmişti ki,
Onun sarayında her zaman görülebilirdi
Nam salmış Atlı Bey'lerin en iyileri
İsa dininden olsun, kâfirlerden olsun;
şimdi düğüne çağrılıp geldi bu yiğitler.

Hiç görülmüş değildi daha önce;
daha sonra da görülmedi
İsa dininden olanlarla kâfirlerin
Yanyana yaşam sürdürdüğü;
Başardı Etzel Han bunu gerçekleştirmeyi,
herkese karşı çok açtı eli.

Kriemhild'in içi intikam ateşiyle doludur. Aradan yıllar geçmiştir ama bu ateş daha da alevlenmiştir. Özellikle Hagen'i öldürmek ister. Onları Attila'nın sarayına davet ettirip bir entrika ile öldürtmek ister. Böylece intikamını alacaktır. Attila'nın bundan haberi yoktur. Attila'dan kardeşlerini sarayına davet etmesini ister. Attila kabul eder, hemen ulaklarını Burdun Beylerine yollar.

Ulaklar daveti bildirdikten sonra:
Siz gidin konaklama yerlerinize.
Danışayım eşim dostuma,
Ülkenize gelecek miyim, bunu yedi gün içinde
bildireyim size."

Baş başa konuştu Gunther'le, şöyle dedi:
"Kendi kuyunu kazıyorsun;
Pek iyi biliyorsun bizim ona ettiklerimizi;
Bu nedenle onun öç tasarımı
esirgemeliyiz kendimizi.
Ben öldürdüm onun er'ini kendi elimle;
Nasıl kalkışabiliriz, atlara binip
Hun eline gitmeye?"

Yanıtladı onu soylu Han: "Öfkesi geçmiş, belli;
Sevgiyle öptü bizi, barıştı bizlerle,
Bağısladı ülkeden ayrılışı öncesinde
biz ne yapmış etmiş idiysek.
Yalnız sana karşı Hagen, hıncı hiç yok olmadı."

Yoğun tartışmalardan sonra kardeşlerinin onları barışmak için çağırdığını düşünerek yola çıkarlar ama bir sürü silahlı adamı yanlarına alırlar. Hun ülkesinde konaklayacakları misafirhaneye getirilirler. Kriemhild onlara tuzak kurmuştur. Irang denen Hun askeri Hagen'in yanına gelip senin bahadırlığını çok methettiler çık karşıma, der. Hagen ilk başta karşılık vermek istemese de savaşılmaya mecbur kalır ve Irang'ı öldürür. Bunu duyan ünlü komutan Dietrich ve askerleri misafirhaneyi kuşatır. Teslim olmalarını ister. Teslim olur gibi yapıp Attila'nın yanına gelirler, o sıra Hagen Attila'nın küçük oğlunu bir kılıç darbesiyle öldürür. Çok şiddetli çatışmalar olur, bir sürü bahadır ölür ve sonunda Dietrich Hagen ve Gunther'i esir alır ve Kriemhild'e getirir.

Sevinç içinde kalıp Etzel Hakan'ın eşi, Dietrich Han'a minnetle çok çok teşekkür etti, Dedi, "Sonsuza kadar Tanrı kutsasın seni! Çektiklerimden sonra pek büyük bir teselli sağlamış oldun bana. Çalışacağım bunun ödülünü vermeye tenimde can durdukça."

Konuştı Dietrich Han da, Hatun'a şöyle dedi: "Kıyma bunun canına, çok soylu Hakan eşi! Olasıdır ki sana bu Bey hizmetler eder, vaktiyle yaptığının karşılığını öder. Eli kolu bağlanmış geldi diye önüne ona kötülük etme."

Hatun buyurdu, Hagen zindana konsun diye; Yatacak idi orda, karanlığın içinde onu kimse görmeden, eli kolu bağlanmış; O sırada bağırdı Gunther Han da yerinden: "Verona'nın yiğidi hani, nerede kaldı? Büyük kötülük gördüm, onun ettiklerinden."

Dietrich esir aldığı Hagen ve Gunther'e onlara zarar verilmeyeceği konusunda söz verir ama Kriemhild farklı düşünmektedir. Kriemhild, Hagen'den eşinden aldıkları hazinayı ve eşinin kılıcını ister. Hagen bu sorusuna gülerek cevap verir. Kriemhild Dietrich'e verdiği sözü tutmaz, zindana gelip ağabeylerini öldürür.

Kından çekti kılıcı;
Hagen sımsıkı bağlı
savunmadan âcizdi.

Karar verdi Kriemhild, onu candan etmeye;
Kılıcı kollarıyla yukarıya kaldırıp
öyle bir indirdi ki,
kopardı kellesini.
Etzel de gördü bunu, gamla doldu yüreği.

"Eyvahlar olsun," dedi,
"yiğit bahadırların en ilerde gideni
Bir kadının eliyle candan olmuş, yatıyor;
Savaşta kalkan elde çarpışıp duranların
en iyisiydi Hagen,
Her ne kadar yaman bir düşmanım idiyse de
üzüldüm öldüğüne."

Hildebrand yeğenini ve birçok arkadaşını bu çarpışmalarda yitirmişti. Bir intikam için bu kadar yiğidin ölmesini bir türlü kabul edemez.

Hildebrand, Kriemhild'i "Yaramayacak sana Bu becerdiğin" dedi,
"Gerçi kastetmiş idi benim dahi canıma,
Yine de alacağım, bu yiğidin öcünü."

Kriemhild" in üstüne bir gazapla saldırdı,
Kocaman kılıcını yukarıya kaldırdı,
Hatun bunu görünce avaz avaz bağırdı;
Ama o feryatları hiç işe yaramadı.

Uzanmış yatıyordu o yerde, o zamanda
ölüme yazgılılar;
Parça parça hâldeydi Kriemhild" in bedeni.
Hakan ile yanında Veronalı Dietrich Han
başladı ağlamaya;
Etiler feryat figan
hepsi canından olan
hısımlar, dostlar için.

Yiğit savaşçıların en önde gidenleri
yaşamıyordu artık;
Koyu yastaydı şimdi, ülkenin bütün halkı.
Felâketle bitmişti Etzel Han'ın şenliği
üç beş günde, çok çabuk;
Zaten hep hüzne döner insanlarda mutluluk.

Bildiğim yok ne oldu orda daha sonradan,
sadece söylediler, haberim oldu şundan:
İsa dininden olsun, çoktanrııcılardan olsun
Atlı Bey'ler, Hanım'lar, ağlamış bir arada,
Yas tutmuşlar can veren hısımlar, dostlar için.
Bu büyük felâketin öyküsü üzerine

anlatımım bu kadar;
Diyeceklerim bitti, orda canını veren
yiğitler konusunda,
Anlatacak değilim, Hun'ların da
bu işlerden sonraki
yazgısında olanı.

Öykü burada biter;
Nibelung yiğitleri işte böyle öldüler.

Prof. Dr. Bilge Umar
Nibelung'lar Destanı

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

erk: Bir işi yapabilme gücü, kudret, iktidar.

hısım: Evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler.

hisar: Bir şehrin veya önemli bir yerin korunması için taştan yapılmış, yüksek duvarlı ve kuleli, çevresinde hendekler bulunan küçük kale.

kafir: Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse.

ulak: Haberci.

• Metin Soruları

1. Metindeki olayı özetleyiniz.
2. Nibelungen destanında yüceltilen ve yerilen duygu nedir? Açıklayınız.
3. Nibelungen destanının temasını bulunuz.
4. Destandaki örtük iletileri bularak aşağıya yazınız.

5. Metne hâkim olan anlatım türünü belirleyiniz.
6. Metindeki mübalağalı anlatımları tespit ediniz.
7. *Hildebrand, Kriemhild'e :*
"Yaramayacak sana
Bu becerdiğin" dedi,
"Gerçi kastetmiş idi benim dahi canıma,
Yine de alacağım, bu yiğidin öcünü."
Hildebrand, eşinin intikamını alan Kriemhild'i neden öldürmüştür? Açıklayınız.
8. Destandaki edebî motifleri bulunuz.

Eleştirel Okuma

1. Metinde geçen "Zaten hep hüzne döner insanlarda mutluluk" sözünü doğru buluyor musunuz? Açıklayınız.
2. Atilla Han büyük bir devlet adamı olmasına rağmen destanda hep arka planda. Atilla'nın kurgusal olarak pasif tutulmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Kız kardeşlerinin kocasını erk için öldürmelerine rağmen destanın genelinde Hagen ve Gunter'in yiğitliklerinin övülmesini nasıl değerlendiriyorsunuz? Türk destanları ve kültürü ile karşılaştırınız.
4. "İntikam" duygusunun olumsuz yansımalarını çevrenizde hiç gördünüz mü? Anlatınız.

2. METİN: Halk Edebiyatından Efsane (Şahmeran)

Metne Hazırlık

- Yaşadığınız bölgede coğrafi yerler veya insanlarla ilgili efsaneler var mıdır? Anlatınız.
- Aşağıdaki ifadelerin karşısını doğru şekilde doldurunuz.

Devlet kuşu uğur, bereket sayılır. Hakkında yazılmış türküler bulunur.	
Manas destanında geçer. Yunan mitolojisindeki kanatlı at Pegasus'a benzer.	
Dede Korkut Hikâyelerinde geçen iri cüsseli, tek gözlü efsanevi yaratıktır.	

ŞAHMERAN VE LOKMAN HEKİM EFSANESİ

Vaktiyle binlerce yılının yaşadığı bir mağaraya yanlışlıkla giren bir adam, yılanlar tarafından yakalanıp padişahları Şahmeran'a götürülür. Adam Şahmeran'a kendisini öldürmemesi için yalvarır. Şahmeran adama canını bağışlayacağını ancak kendisini buradan çıkaramayacağını söyler. Şahmeran, yerini bilen birini serbest bırakarak kendi hayatını tehlikeye atmak istememektedir. Şahmeran adama çok iyi davranır. Adamın bir dediği iki edilmeden bütün ihtiyaçları karşılanır. Adam günlerinin büyük bölümünü Şahmeran'la sohbet ederek geçirir.

Ne kadar rahat da olsa gerçek dünyadan uzak bir mağarada süren bu hayattan sıkılan adam bir gün yeryüzüne dönmek için Şahmeran'dan izin ister. Şahmeran adama ona güvendiğini ifade ederek yerini kimseye söylememesini tembih eder. Ancak kendisini gördüğü için vücudunun pul pul olacağını bu yüzden vücudunu kimseye göstermemesi gerektiğini de söyler. Yeryüzünde normal hayatına dönen adam, Şahmeran'ı gördüğünü hiç kimseye söylemez.

Bu arada padişahın kızı hasta olmuş, tedavisi için bütün ülke seferber edilmiştir. Kızın iyileşmesini en çok isteyenlerden biri de vezirdir. Gerçek amacı kızla evlenip oğlu olmayan padişahın yerine ülke yönetimini ele geçirmek olan vezir, bütün büyücüleri toplayarak bu hastalığa çare bulmalarını ister. Büyücülerden birisi Şahmeran'ın bulunup öldürülmesi ve vücudundan alınacak bazı parçaların kaynatılıp içirilmesi durumunda kızın iyi olacağını söyler. Şahmeran'ı bulabilmek için de vücudu pullu kişilerin aranması gerektiğini ekler.

Vezir ülkedeki herkesi zorunlu olarak hamama götürüp soydurarak Şahmeran'ı gören kişiyi bulur. Adama baskı kurar, adam yerini söylemez. Adamın ailesini esir alır. Adam Şahmeran'ı kendisinin öldüreceğini vaat ederek mağaraya gider. Şahmeran'a bütün gerçekleri anlattıktan sonra ne yapması gerektiğini sorar. Şahmeran: "Ölümümün senin elinden olacağını zaten biliyordum" diyerek kendisini öldürmesini ancak bunun gizli tutulmasını ister. Çünkü öldüğü duyulursa dünyadaki bütün yılanlar insanlardan öç almaya kalkacaklardır.

"Şahmeran", Fikret Otyam, Tuval Üzerine Yağlıboya, 1984.

Daha sonra “Kuyruğumun suyunu kaynat ve vezire içir ki kısa zamanda ölsün. Gövdemin suyunu kaynat ve kıza içir ki iyileşsin. Kafamın suyunu kaynat ve iç ki Lokman Hekim olasın” diye ekler. Adam biraz da buruk bir şekilde bunları dinler. Şahmeran yılanlara adamın misafiri olarak gideceğini çok uzun yıllar dönmeyeceğini kendisini merak etmemelerini söyler ve birlikte yeryüzüne çıkarlar.

Adam Şahmeran’ı öldürüp dediklerini yapar. Vezir ölür. Kız iyileşir ve kendisi de Lokman Hekim olur.

Refiye Şenesen
Lokman Hekim ve Adana Efsaneleri

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

Lokman Hekim : Kur’an’da ve halk efsanelerinde bahsi geçen, hikmet sahibi olduğuna inanılan kişi.

seferber: Savaşa hazırlanmış veya girmiş (askerî birlik).

şahmeran: Başlı insan, gövdesi yılan biçiminde olduğuna inanılan efsanevi yaratık.

• Metin Soruları

1. Şahmeran ve Lokman Hekim adlı efsanede verilmek istenen mesaj nedir? Açıklayınız.
2. Metindeki olağanüstülükleri ve mitolojik öğeleri tespit ediniz.
3. Şahmeran adlı hikâyede hangi anlatım biçimi ön plandadır? Açıklayınız.
4. Efsanedeki kahramanla Şahmeran arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
5. Metinde olay örgüsünde eksik kalan noktalar nelerdir? Açıklayınız.
6. Metinden yola çıkarak efsane türünün özelliklerini açıklayınız.

Yılan uğur, saadet, sağlık, bereketin yanı sıra, kötülüğün, ıstırapın etkeni, hilekârlığın aracı olarak da görülür. Kuyruğunu ağızına almış haliyle oluşturduğu daire ve helezonik hareketiyle hayat ve hareket sembolüdür. Birbirini yutmaya çalışan iki yılan figürü ticaretin sembolüdür. Yunan mitolojisinde hekimlik tanrısı olan Asklepios, tapınağında hastaları barındırır ve iyileştirmiştir. Antik çağ Yunanistan’ında esrarlı güçleri temsil eden tıp tanrısı olan Asklepios’un asasındaki yılan sağlığın, gençliğin sembolü sayılmış ve bu anlamlarından dolayı günümüzde sağlık kurumların simgesi olarak varlığını sürdürmektedir. Asya Türklerinde, birbirine sarılmış çifte yılan, saadetin sembolüdür.

7. Bu bilgilerden hareketle okuduğunuz efsanede yılan motifi nasıl kullanılmıştır? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. Siz Şahmeran’ın yerinde olsaydınız nasıl bir tepki verirdiniz? Anlatınız.
2. Şahmeran ve kahramanı kurtaracak daha akılcı bir çözüm bulunabilir miydi? Tartışınız.
3. Daha önce okuduğumuz Nibelungen destanı ile bu efsane arasındaki farkları aşağıya yazınız.

3. METİN: İslamiyet Öncesi Türk Destanları (Altay yaratılış Destanı)

Metne Hazırlık

1. Yunan mitolojisi hakkında neler bilmektesiniz? Anlatınız.
2. Yunan mitolojisindeki Pegasus, Türk mitolojisindeki Tulpar'a; Cyclos ise Tepegöz'e benzer. Mitolojik öğelerin sizce birbirine benzemesinin temel nedeni nedir? Tartışınız.

ALTAY YARATILIŞ DESTANI

Dünya bir deniz idi, ne gök vardı, ne bir yer,
Uçsuz bucaksız, sonsuz sular içindeydi her yer!
Tanrı Ülgen uçuyordu, yoktu bir yer konacak,
Uçuyordu, arıyordu, katı bir yer, bir bucak
Kutsal bir ilham ile, nasılsa gönlü doldu,
Kayıptan gelen bu ün, ona bir çare buldu.
Göklerden gelen bir ses, Ülgen'e buyruk verdi:
— Tut önündeki şeyi hemen yakala! dedi.
Ülgen bu emre uydu, uzattı ellerini,
İçinden tekrarladi, semanın sözlerini.

Denizden çıkan bir taş, fırladı çıktı yüze,
Hemence taşı tuttu, bindi taşın üstüne!
Artık Ülgen memnundu, rahatı bulmuş idi,
Üzerinde duracak bir yeri olmuş idi.
Göklerin emri ile, bulunca Ülgen durak,
Artık vakit gelmişti, gökleri yaşatacak!
Ülgen hep düşünmüştü, ta göklere bakarak:
— Bir dünya istiyorum, bir soyla yaratayım!
Bu dünya nasıl olsun, ne boyla yaratayım!
Ülgen hep düşünmüştü, ta göklere bakarak:
— Bunun çaresi nedir, ne yolla yaratayım!
Bir Ak-Ana var idi, yaşardı su içinde,
Ülgen'e şöyle dedi, göründü su yüzünde:
— Yaratmak istiyorsan, sen de bir şeyler Ülgen,
Yaratıcı olarak, şu kutsal sözü öğren!
De ki hep, "Yaptım oldu! Başka bir şey söyleme!
Hele yaratır iken, "Yaptım olmadı! Deme!"
Ak-Ana bunu dedi, sonra kayboluverdi,
Denize dalıp gitti, bilinmez oluverdi.
Ülgen'in kulağından bu buyruk hiç çıkmadı,
İnsana bu öğüdü iletmekten bıkmadı:
— Dinleyin ey insanlar! Var'ı yok demeyiniz!
Varlığı yok deyip de yok olup gitmeyiniz!

Ülgen yere bakarak: - Yaratılsın Gök! Demiş.
Bu buyruk üzerine, üstünü Gök bezemiş!
Tanrı Ülgen durmamış, ayrıca vermiş salık,
Bu dünyanın yanına, yaratılmış üç balık.
Bu büyük balıkların, üstüne dünya konmuş,
Balıklar çok büyümüş, dünyaya destek olmuş.
Dünyanın yanlarına iki de balık konmuş,
Dünya gezer olmamış, bir yerde kalıp donmuş.
Bir başka balık ise, yere gerilmiş imiş,
Kapkaranlık kuzeye, başı çevrilmiş imiş,
Oradaki balığın başı tam kuzeydeymiş,
Tufan hemen başlamış, yönü az değişseymiş.
Onun başı her zaman tam yönde durmalıymış,
Bu yön hiç değişmeden, kuzeyde olmalıymış,
Onun başı az düşse, tufanlar başlar imiş,
Tufanda taşan sular, dünyayı kaplar imiş,
Başı zincirler ile bu yüzden bağlanmıştı,
Başın oynamaması, bu yolla sağlanmıştı,
Zincirler bağlanmışmış, ortadaki direğe,
Balık n'olur, ne olmaz, kımıldamasın diye!

Tanrı balık işini, verdi
Mandı-Şire'ye Mandı-Şire düzeltti, başı dönse ne-
reye,
Günlerden bir gün yine yer suya gömülmüştü,
Çünkü balığın başı aşağıya düşmüştü,
Dünya yaratılınca, Tanrı rahatı seçti,
Oturmak için yine, Altın-Dağ'ına geçti.
Çok büyük bir dağ idi, Altın-Dağ dedikleri,
Ayla Güneşe değer, gökteydi delikleri.
Bulunurdu Altın-Dağ, gökle yer arasında,
Ülgen de otururdu, bu dağın ta başında!
Dağın etekleriyse, dünyaya değmez idi,
Bir adam boyu kadar durur da düşmez idi,

Dünya yaratılışı altı günde olmuştu.
Yedinci günde ise, Bay-Ülgen uyumuştı,
Bir gün yattıktan sonra, Bay-Ülgen kalktı yine,
Etrafına bakındı, neler yarattım diye,
Bizimkinden başkaydı, kendine eş dünyası,
Onun değildi yalnız, Ay ile Güneş dünyası,
Dokuz ayrı dünya da fazla yaratılmıştı,
Birer cehennem ile bir de yer katılmıştı.
Dünyaların büyüğü, Han-Kurbustan-Tengere,
Bu dünyalar içinde, yok o dünyadan üze!
Ülgen bu dünyasına, verdi yardımcı bir Han,
Bu Han'ın adı idi, Mangızın-Matmas-Burkan,
Tanrılar barınağı, Han-Kurbustan-Tengere,
Cehennemi yaparken Tanrı hiç boş durmamış,
Matman-Kara adıyla, bir de mühür atamış,
Doksan dokuz dünyanın ortancalar ortası,
Adı Ezre-Kurbustan, Tengere, Gök dünyası.
Bu dünya müdürünün kendisi de idi
Han, Belgein-Keratlu, Tüün-Musıkay Burkan,
Kurulduğu yer ise, Altın-Şarka adlı yer,
Cehennemine herkes Tüpken-Kara-Tamu der.
Biri bu cehennemi idare eder baştan,
Bu da kutsal ruhlardan, bir Matman-Karakçı Han
Dünyamıza gelince, dünyalar düzeninde,
En küçük olanıdır, insan yaşar içinde, insanın
Dünya'sına derler Kara-Tengere,
İdare eder onu, kutsal büyük May-Tere.
Dünya cehennemine, toptan Kara-Taş derler,
Kerey-Han adlı biri, onu idare eder.
Sanma ki bizim dünya, dünyalar içre tektir,

Otuz üç katlı gökle, dünya çok çok yüksektir.
Yine günlerden bir gün, Tanrı Ülgen denize,
Bakarak duruyordu, şaşırtıcı birden bire,
Bir toprak parçacığı, sularda yürüyordu,
Toprağın üzerinde, bir de kil duruyordu.
Toprak üstündeki şey, dedi, nedir acaba,
İnsanoğlu bu olsun, insana olsun baba,
Görünmeye başladı, insan gibi bir şekil,
Birden insan olmuştu, toprak üstündeki kil.

İnsanda toplanmıştı, her çeşitten yeterlik,
Bu ilk insanın ise, adı olmuştu Erlik.
İnsan yaratan Tanrı, ortarlardan kayboldu,
Erlik de yola çıktı, arayıp onu buldu.
Tanrı'nın gönlü temiz, yücelerden yüceydi,
-Bir küçük kardeşim ol! diye Erlik'e dedi.
Erlik Tanrı Ülgen'in kardeşi olmuş idi,
Fakat nedense kalbi, hırs ile dolmuş idi.
Erlik yaratılınca, gezip, tozup, eğlendi,
Aradan günler geçti, birden durup söylendi:
— Ben niçin olmayayım, Tanrı'dan daha yüksek,
Tanrı neden dolayı, göklerde olsun bir tek!
Ben niçin olmayayım, hem kuvvetli hem yüce,
Bu bir kabahat midir, ben doğduysam yenice?
Daha ileri gidip gözleri hırsla doldu,
Tanrı'yı kıskanarak ezeli düşman oldu.
Güçlü Tanrı'ya baktı, kutsal gücü kıskandı,
Söylenmeğe başladı, kendi nefesine kandı:
— Ah! Keşke ben de böyle insan yaratabilsem!
— Tanrı baktı ki Erlik pek bir işe yaramaz,
Erlik'in varlığıyla bu dünyada yaşanmaz,
Yarattı Mandı-Şire, adlı bir kahramanı,
Dedi Erlik yerine korusun bu insanı.
Mandı-Şire'den başka, kemikleri kamıştan,
Yedi kişi yarattı etleri de topraktan,
Nefesiyle üfledi, tuttu kulaklarına,
Yedi insanın hemen, can geldi ruhlarına
Tuttu burunlarına bir dahacık üfledi,
Akıl verdi insana, ruha akıl ekledi.
Kutsal er Mandı-Şire, insanı koruyacak,
Onu yaşatacaktı, düşmanları kovarak.
Ama İnsanoğluna biri lazımdı ancak,
Onun idaresini, bir düzene koyacak,
Bunun için de Tanrı, May-Tere'ye verdi can,
Dedi İnsanoğlu'nun başına oluver Han!

Bahaeddin Ögel
Türk Mitolojisi I

Metni Anlama ve Çözümlleme

• Bilinmeyen Kelimeler

Ak-Ana: Deniz Tanrıçası.

Altın-Dağ: Kutsal, yüksek dağ.

Bay-Ülgen: Yaratıcı, Tanrı.

Erlik: Şeytan.

Han-Kurbustan-Tengere: En büyük dünya.

Kara-Tengere: İnsanların yaşadığı dünya.

salık: Olmuş veya olacak bir olay, bir olgu ile ilgili verilen .

- **Metin Soruları**

1. Destandaki ahengi sağlayan unsurları tespit ediniz. Bu öğelerin destana katkısını söyleyiniz.
2. Destandaki olayları özetleyerek aşağıya yazınız.

3. Metindeki konu nedir? Açıklayınız.
4. Dstandaki mitolojik unsurları tespit ediniz.
5. Erlik'in Ülgen'i kıskanmasının temelinde yatan duygu nedir? Açıklayınız.
6. May-Tere'nin yaratılmasındaki temel ihtiyaç nedir? Açıklayınız.
7. Ülgen neden insan yaratmayı seçmiştir? Açıklayınız.
8. Ülgen'in insanları korumak için birini görevlendirmek istemesinin nedeni nedir?
9. Metinde tasvir edilen Bay-Ülgen'e ait özellikler nelerdir? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

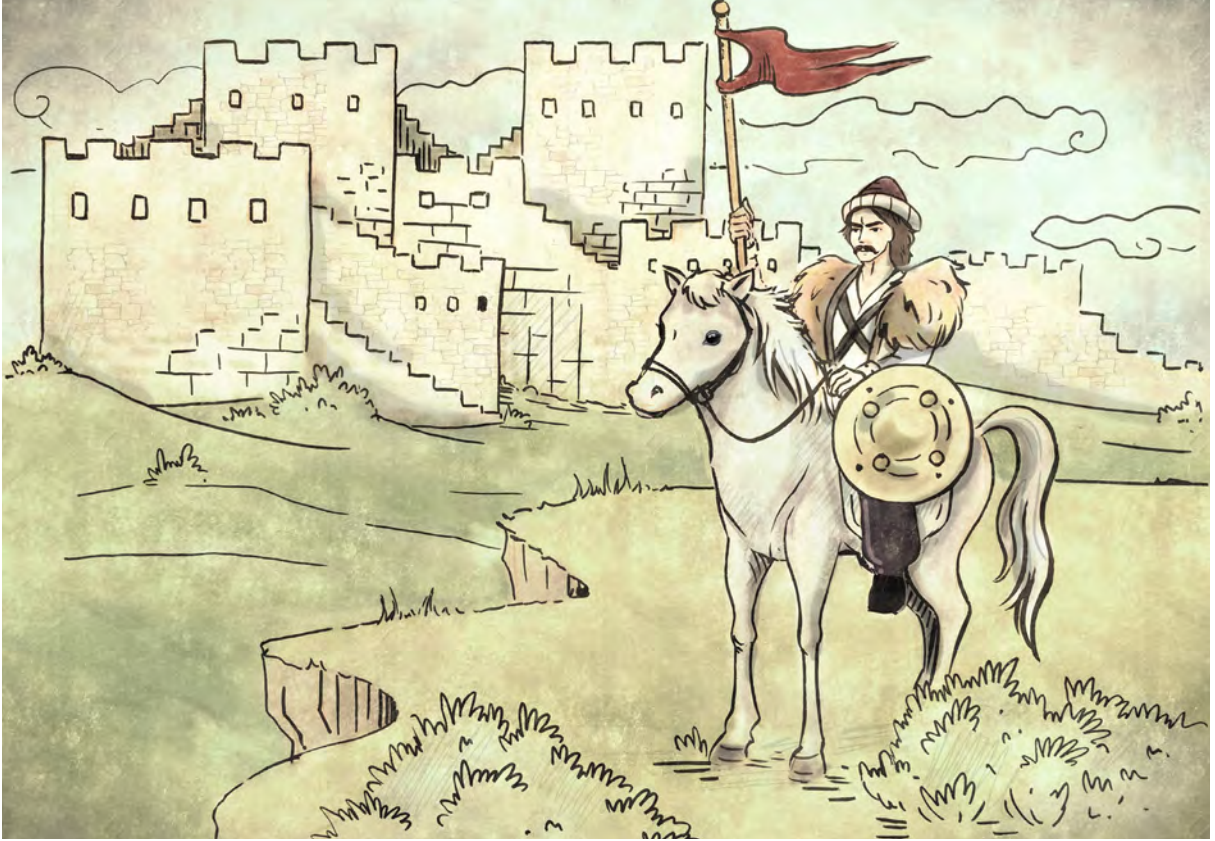
1. “Altay Yaratılış Destanı” adlı metindeki anlatım tutumunu (öğretici, betimleyici, mizahi, eleştirel vb.) değerlendiriniz.
2. Destandaki yaratılış tezini diğer yaratılış tez ve düşünceleri ile karşılaştırarak değerlendiriniz.
3. Yaratılış destanı ve diğer birçok destanın manzum olarak yazılmasının nedeni nedir? Tartışınız.

4. METİN: İslami Dönem Türk Destanları (Battalname)

Metne Hazırlık

1. Bedir Savaşı ile ilgili neler bilmektesiniz? Anlatınız.
2. Türk sinemasında canlandırılan Seyyid Battal Gazi karakteri hakkında neler bilmektesiniz? Anlatınız.

BATTALNAME

“Yenik düşman askerleri Kayserin yanına vardılar ve ona oğlunun Müslüman olduğunu naklettiler. Kayser tacını yere vurdu, feryat ve figan eyledi. Yedi gün tahta oturmadı. Hiç kimsenin yüzünü görmedi. Lokma dahi yemedi. Beyler, vezirler toplanıp Kayser’in huzuruna geldiler: “Şahımız! Ağlama ile iş bitmez, buna yürek gerek, asker toplayalım, varıp Muhammedîleri kılıçtan geçirelim ”dediler.

Kayseri tahtına getirdiler. Tahtına geçip oturdu. Ahmer adlı gayet gürbüz bir pehlivan vardı, onu getirip yanına yüz bin er verdiler. Kayser, kendi boynundan yardım haçını çıkarıp ona verdi. Diğer yandan Kayser, büyük oğlu Şemun ve onun küçüğü Şemmas’ın emrine elli bin asker verdi. Ayrıca İlgun oğlu Mihran, Feridun ve Büyük Sercayıl adlı vezirleri de askerle beraber gönderdi. Bunlar büyük vezirlerdi. Sürdüler, geldiler ve Ahmer’le buluştular, birlikte yürüdüler. Diğer taraftan haber Emir Ömer’e yetişti. Asker geldiğini bildirdiler. Buyurdu, bazıları şehre, bazıları da dağlara gittiler. Mansur oğlu Yahya adında Müslüman askerlerin bir casusu vardı, gelip Emir Ömer’e Kayserin oğlu Şemun, Şemmas ve Ahmer’in iki yüz bin kişiyle filan yere geldiklerini haber verdi. Malatya serverleri bu haberi işitip “Gazaya hazır olun!” diyerek tellâl çıkardılar ve üç bin piyade toplandı. On iki bin gazi, şehir önüne geldiler. Çadırlar kurdular. Yıldız nehri denilen yere vardılar. Cafer atına bindi, ileri gitti ve bir tepeye çıktı. Aşağı baktı ve büyük bir

asker topluluğu gördü. Atın başını çekti, durdu, düşündü ve: “Ey Allah’ım! Bütün zorluklar senin için kolaydır. Ne olaydı da bu lâinleri bu zayıf kuluna lutf edip bana boyun eğdiriverseydin.” dedi. Bu düşüncedekeyken Cûde, dört oğluyla çıkıp geldi: “Ya Cafer! Bu seferki düşman askeri öncekilere benzemez. Bu onun yanında deryadır. Silahlı ve hazır geldim.” dedi.

“Kâfir askerinin gözcüleri göründü!” diye haber ettiler, iki yüz bin asker dalgalandı. Atları birbirine dokundu. Cafer: “Yârenler! Bir an ferahlayın, görün ben neylerim, dedi. Atından inip atının kolanını çekti. Hamle etmek istedi. Tam bu sırada lalası Tevabil geldi: “Ciğer köşem! Biraz bekle, işte asker geldi, meşveret edelim” dedi. Bunun arkasından Emir Ömer, on iki bin kişiyle çıkıp geldi. Cafer’i düşman askeri üzerine gitmekten alıkoymdu. “Vakit dardır, yerleşecek bir yer bulalım” dedi. Cafer’i döndürdüler. Müşavere ettiler. Abdülvahap: “Gelin şu dağ kenarına çepeçevre hendek kazalım, bir iki yerden kapı bırakalım, sonra çıkalım, savaşalım.” dedi. Bu fikri uygun buldular ve öyle yaptılar. Kayserin oğlu Şemun bir mektup yazdı ve Bülkas adlı bir pehlivanın yanına kırk kişi katıp Emir Ömer’e gönderdi. Emir Ömer ve kalan beyler otururlarken elçinin geldiğini haber verdiler. İçeri aldılar. Bülkas mektubu sundu. Mektupta deniliyordu ki: “Rum Kayserinin oğluyum. Hüseyin Gazi’nin oğlunu tutunuz ve bana veriniz. Ayrıca “Muhammed’i gördüm” diyen o koca ihtiyarı da istiyorum. Yedi yıllık haraçla birlikte halifeniz boğazına kefen dolayıp gelsin ve Kayserin karşısında diz çöksün. Bu teklifime karşı gelerseniz Kâbe kapısına kadar her şeyi yakıp yıkarım...” Bu haberi Cafer işitti, yerinden kalktı. Bülkas’ın burnunu ve iki kulağını kesti ve: “Var Şemun’a de ki: Bütün Rum ülkesini Müslümanlığa döndüreceğim, bütün kiliseleri yıkıp yerine mescitler yapacağım. Rum Kayserini boğazından asıp İstanbul’u harap edeceğim...”

Bülkas döndü ve Şemun’a bu haberi verdi. Şemun’un kan tepesine sıçradı. O gece gözüne uyku girmedi. Sabah olunca emir verdi. Davullar vuruldu, kâfir askeri at bindiler, saf oldular, savaş için gömgök demire büründüler. Diğer taraftan müminler de at bindiler, hendekten dışarı çıktılar. On iki bin kişi saf tuttular.

Önce Cûde Gazi meydana girdi ve er diledi. Bir kâfir karşı geldi. Cûde onu tepeledi. Birbiri ardınca yirmi kâfir yok etti. Müminler şad oldular. Şemun çok sinirlendi. İlyas oğlu Sünbat adındaki pehlivan Cûde’nin karşısına dikildi. Bir hayli cenk oldu. Bir ara Sünbat’ın kılıcı Cûde’nin kalkanından kurtuldu ve atının başına dokundu. At yıkıldı. Hemen at yetiştirdiler. Cûde’nin oğlu Süleyman hamle kıldı ve atasını kurtardı. Sünbat’ı ağır yaraladı, meydandan çekilmeye mecbur etti. Müslümanlar şad oldular.

Öğle oldu, namaz kıldılar.

Bu kez Feridun Acemî adlı biri meydana girdi. Süleyman’a gürzüyle saldırdı. Kalkan,Süleyman’ın elinde parçalandı ve atından yere düştü. Süleyman’ın kardeşleri Evhad ve Musa hamle kıldılar, Süleyman’ı kurtardılar. Sait oğlu Ali hamle kıldı; Feridun, Ali’ye kılıçla vurdu. Ali kılıcıyla savdı. Kılıcını kırdı. Lâin geçmek istediğinde Ali öyle bir vurdu ki iki parça oldu. Müslümanlar “Aferin!” dediler. Daha sonra yedi kâfir tepelendi. Kâfirler tarafından figan koptu.

Bu kez Ahmer meydana girdi. Ali’ye bir gürz vurdu ve kalkanını iki parça etti. Ali, atıyla birlikte yere yıkıldı. Abdüsselâm atını meydana sürdü. Ahmer’e birkaç oyun yaptı, Ahmer kızdı, bir gürz vurdu. Abdüsselâm’ın kalkanı dağıldı. Süngüyle vurunca atından yere yıkıldı. Adamları bağıştılar, Abdüsselâm’ı alıp meydandan dışarı çıkarttılar. Ahmer o gün meydana tuttu ve kırk Müslüman yığdı mağlup etti. Kimini öldürdü, kimini de yaraladı. Yine meydana er diledi. Kimse giremedi. Ahmer bu defa Müslüman askerleri üzerine saldırdı ve bir hayli kişiyi yaraladı. Sonra dönüp meydana geldi. Kâfirler şad oldular.

Şemun, Ahmer’in bu başarısı karşısında onu ödüllendirdi. Ona kaftan giydirdi. Döndüler, çadırlarına geldiler, içki meclisine oturdular. Ahmer, Şemun’a: “Yarın o Cafer’i ve Muhammed’i gördüm” diyen ihtiyarın ellerini bağlayıp sultanımın huzuruna getireceğim, dedi. Kayser ona dua kıldı.

Diğer taraftan müminler çok üzöldüler. Abdest alıp akşam namazını kıldılar. Sabaha kadar tevhitler, tekbirler getirdiler. Sabah olunca kâfir askerleri savaş yerine akın akın geldiler. Alay alay durup saflar bağladılar. Müminler de hendekten dışarı çıktılar ve saflar bağladılar. Abdülvahap meydana girdi ve: “Muhammed Aleyhisselâm’ı gördüm ve önünde çok gazalar eyledim. Kim ölümü istiyorsa meydana gelsin.” dedi.

Ahmer, bu serzenişi duydu ve meydana girdi. Süngüsüyle hamle kıldı. Abdülvahap bu hamleyi

savuşturdu. Abdülvahap hamle kıldı. Ahmer, bir gürz darbesiyle Abdülvahab'ın kalkanını dağıttı ve gürz göğsüne isabet etti. Ağzından burnundan kan boşandı ve atından yere yığıldı. Bu defa Emir Ömer atını meydana sürdü ve Ahmer'in önünü kesti. Ahmer, emir giysileriyle bu zatı görünce seslendi: "Kimsin?" Emir Ömer: "Müminlerin serveriyim." dedi. "Tamam, ben de seni ister dururdum." dedi. Cenge tutuş-tular. Bunlar cenkтейken Abdüsselâm Cafer'in yanına geldi ve: "Ey uğursuz! Senin yüzünden bu kadar mümin yok oldu... Sen ata bindiğin vakit ne uğursuz saatmiş. Neredeyse Ahmer, Emir Ömer'i öldürecek... Âlemi harap ettin, durmuş bekliyorsun..." diye kötü sözler söyledi. Cafer sabretti, hiç tınlamadı.

Ahmer, Emir Ömer'in süngüsünü ve gürzünü savdı. Sıra Ahmer'e geldi, bir gürz darbesiyle Emir Ömer'in kalkanını iki parçaya böldü. Gürz atın başına dokundu ve at yıkıldı. Cafer'in artık sabrı kalmadı. Bulunduğu yerden yıldırım gibi bir nara attı ki duyanlar yer gök birbirine değdi sandılar.

Müslümanlardan ve kâfirlerden ne kadar insan varsa sersemlediler. Ahmer, kendini toparladı. Karşıdan kendine doğru heybetli bir kişinin geldiğini gördü. Bu kişinin bindiği atın ayakları yere değmiyormuş gibiydi. Yaklaşınca yüzünden örtüsünü kaldırdı. Ahmer, baktı ki bir oğlandır, kızdı ve: "Hey!... Başka adam yok mudur ki seni gönderdiler?" dedi. Cafer: "Gençliğime bakma, Kuşade'yi, Mihriyayıl'i ve Şameseb'i tepeleyen benim." dedi. Elindeki süngüyle hamle kıldı. Ahmer: "Ben de seni karşımda görmek istiyordum." dedi ve hamle kıldı. Cafer, kamçıyla çarptı ve Ahmer'in süngüsü parça parça oldu.

Ahmer, gürzüyle saldırdı. Cafer, Ahmer'in gürzüne karşı sırtını tuttu. Hakk Teâlâ sakladı ve bir kılına zarar gelmedi. Müminlerin tekbir sedaları yedinci kat göğe erişti. Abdülvahap bağırıp "Aleyke ay-nullahey pehlivan-zâde" dedi. Tevabil de "Barekallah ciğer köşem, seni Allah kötü gözden, kötü dilden saklasın. Allah'ım başına devlet külahı olsun, onun başına kasteden başlar kurusun, kötülük eden diller çürüsün." dedi. Diğer yandan Şemun ve Şemmas onu görüp hayrette kaldılar ve: "Hay Allah! Bu kimdir ki Ahmer gibi pehlivanın gürzüne sırtını tuttu." dediler. Bunlara korku düştü, nefes alamaz oldular. Cafer, kükredi ve Ahmer'e: "Hazır ol! Kendi bağının korusu tatlı mı, ekşi mi sana göstereceğim." dedi. Yetiştı ve bir darbe vurdu, Ahmer'in kalkanı parça parça oldu. Gürz başına dokundu ve yere yıkıldı. Ağzından ve burnundan kan boşaldı. Müslümanların sedası göklere çıktı. Cafer Gazi, atını durdurdu. Kâfirler başka bir at yetiştirdiler. Ahmer, ata bindi. Kendini toparladı ve Cafer'in üzerine yürüdü. Cafer'in yiğitliğine hayran oldu. Cafer'e: "Ya Cafer! Gece oldu, hele var, bu gece dinlen, ben de boş bulundum, yarın yine buluşuruz." dedi. Cafer: "Hoş ola!" dedi. İkisi de döndüler. Müminler Cafer'i coşku ile karşıladılar. Sevinçle getirdiler. Bütün müminler Cafer'e aferin dediler. Kâfir askerleri de çok üzgün bir vaziyette döndüler.

Şemun ve Şemmas Ahmer'e: "Ya Ahmer! Sen çok uğraştın. Yoksa o nerede sen nerede!" dediler.

Ahmer: "Ben, ömrümde bunun gibi yiğit görmedim." dedi.

Bu taraftan, müminler, abdest alıp akşam namazını kıldılar. Cafer imamlik etti. İbadetten sonra yediler, içtiler. Sonra Cafer, kendi çadırına geldi. Rum kıyafetine büründü atına bindi, kâfir askerlerine doğru yürüdü. Giderken lalası Tevabil'e uğradı. Tevabil: "Ya Cafer! Nereye gidiyorsun?" dedi. Cafer: "Himmetin benimle birlikte olsun, Rum askerlerine gidiyorum." dedi. Tevabil: "Gitme, yakalanırsın." dedi. Cafer: "Allah deyip gidiyorum, alnıma ne yazılmışsa görmeliyim, dedi. Yürüdü. Atını bir yerde gizledi. Şemmas'ın çadırına vardı. Ahmer, bir kızıl altından yapılmış kürsüde oturmuş, Cafer'in erliğinden bahsetmekteydi. Ahmer, orada bulunan beyler ve maliklere: "Ömrümde bunun gibi yiğit görmedim. Güzel yüzlü ve iyi huylu bir yiğit..." dedi. Daima içki içip, Cafer'i hatırlayıp konuşur ve başını salladı. Cafer, biraz durdu, gezindi. Daha sonra Ahmer kalktı, gitti. Cafer onu takip etti. Ahmer, askerden uzaklaştı, gitti. Birkaç adamı da yanındaydı. Onlara da izin verdi, dönüp gittiler.

Cafer, "Bir görelim Ahmer nereye gider" dedi. Ardınca bir iki dere tepe aştı. Bir sahraya çıkıp geldiler. Ahmer sahranın ortasındaki bir bahçenin kapısına geldi. Atından aşağı indi, içeri girdi. Atını koyuverdi. Kapıyı kapattı. "Ola ki Muhammedîlerden biri gelir" dedi, gitti. Ardından Cafer de girdi. Baktı, bağın içinde merdiven dikilmiş bir köşk. Ahmer'in bağın içinde yürüdüğünü ve adam aradığını gördü. Ahmer, "Sakin, Muhammedîlerden biri gizlenmiş olmaya" dedi. Yukarı çıktı. Baktı, bir taht bağlanmış, tahtın üstünde ayın on dördüne benzer güzel bir kız oturuyor. Meclis kurulmuş, yiyecekler hazır, altın gümüş şamdanlar yanıyor. Ahmer de geldi, kız karşıladı. Kolunu boynuna sardı, alıp tahta geçirdi ve sordu: "Niçin geciktin?" dedi. Ahmer: "Şemmas'ın yanındaydım." dedi.

Kız, işaret etti, bir sıcak kuzu büryânı getirdiler. Bir iki lokma yediler. Ahmer kadehi aldı eline: "Bu şarabı beni meydanda zor durumda bırakanın aşkına içiyorum." dedi. Kız: "Seni kim zor durumda bırak-

tı?” dedi. Ahmer, Cafer’in erliğini ve güzelliğini anlatmaya başladı. Bu sözleri saklandığı yerden işiten Cafer: “Acaba bu yiğit Müslüman olmaz mı? diye düşündü. Ahmer, her kadeh kaldırıpta Cafer’in ismini tekrarlayıp “O yiğidin aşkına içiyorum.” diyordu. Cafer, hemen paldır küldür merdivenden aşağı indi ve: “Sihhat olsun.” dedi.

Ahmer’in içine korku düştü. “Kimsin?” dedi. Cafer: “Şu kadehleri kimin aşkına içtin beyim? Seninle savaştık. Ben seni düşman sanıyordum, hâlbuki sen bana dost imişsin. Benim aşkıma kadeh kaldırıyorsun, gel şimdi iman et, Müslüman ol ve bana arkadaş, kardeş ol. Canını cehennem ateşinden kurtar.” dedi.

Ahmer: “Hey! Sen burada ne yapıyorsun?” dedi. Cafer: “Beni nerede anarlarsa ben orada hâzır olurum.” dedi. Ahmer: “Hele hoş geldin, şimdi seninle güreş tutalım; eğer sen beni yenersen ben Müslüman olayım, eğer ben seni yersen sen benim dinime gir.” dedi. Cafer: “Hoş söz.” dedi. Bunun üzerine Ahmer aşağı inip bir güzel tuman giydi ve durdu. Cafer’e: “Pehlivan sen benim kuşağımı tut, ben de senin kuşağını tutayım.” dedi. Bu söze razı oldular. Ahmer üç defa zorladı, Cafer’i yenemedi, kızdı. Cafer’e bir yumruk vurmak istedi, ancak Cafer öyle bir nara attı ki Ahmer’in ve kızın akılları kaçtı. Cafer, Ahmer’i yavaşça yere indirdi. Şahin gibi göğsüne çıktı. Hançeri boğazına dayadı. Ahmer gözünü açınca Cafer’i üzerinde gördü.

Cafer: “Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun?” dedi.

Ahmer: “Er olan sözünden dönmez.” dedi. Cafer, Ahmer’in göğsünden kalktı. Ahmer doğruldu ve yüzünü yere koyup: “Ne yapayım ki Müslüman olayım?” dedi. Cafer, Kelime-i Şahadet’ i okuttu. Ahmer iman etti, Müslüman oldu. Kız dahi birlikte Müslüman oldu. Ahmer, kıza: “Çabuk bir kadeh doldur.” dedi ve Cafer’e sundu. Cafer: “Bizim dinimizde şarap içmezler, haramdır.” dedi. Kız bu sözü işitti, içki edevatını topladı. Taze pişmiş kuzuyu ortaya getirdi. Yediler, şeker şerbetini içtiler.

Ahmer: “Ya Cafer! Sana bir lakap koymak istiyorum, bende hatıran kalmasın.” dedi. Cafer: “İyi olur.” dedi.

Ahmer: “Senin adın Battal olsun.” dedi. Battal: “Ben de sana bir ad koyayım.” dedi. Ahmer: “İyi olur.” dedi. Cafer: “Senin adın, Ahmet Turan olsun.” dedi. Mutlu ve şen oturdular. Battal Gazi çok şükretti. Ahmet Turan: “Ya pehlivan! Kalk şimdi yerine git. Ben de askerime varayım. Yarın bu meydana gel. Ben de geleyim. Birbirimizle cenk edelim. Beni meydana yere yık, ben de çaresiz kalayım. Bütün askerler bu durumu görsünler. Sonra da kâfir askerine karşı neler yapacağımı gör, dedi. Battal: “İyi olur.” dedi ve ikisi de askerlerinin yanına vardılar.

Sabah oldu. Her iki asker grubu karşılıklı saf bağladılar. Seyyid Battal büyük bir cesaretle meydana atını sürdü. Çağırdı: “Ahmer nerede? Gelsin!” dedi. Ahmer de Battal’ı gördü ve meydana atını sürdü, ancak Ahmer geceki gibi değildi, sözünden dönmüştü. Battal: “Ya Ahmer! Ahdinden sapmışsın!” dedi. Ahmer: “Gece söylediklerim ciddi değildi, sarhoştum.” dedi. Elindeki süngüyle saldırdı. Seyyid Battal onun süngüsünü kamçısıyla karşıladı, süngü parça parça oldu. O anda Ahmer Battal’ın önünden kaçmak isterken Battal öyle bir ayak darbesi vurdu ki iki ayağı üzengilerden çıkıp tepesinin üzerine yedi adım öteye yıkıldı. İslâm askerinden bir ses yükseldi ve hepsi aferin kıldılar. Seyyid Battal tıpkı şahin gibi sıçradı, Ahmer’in göğsüne çıktı, hançerini boğazına dayadı: “Ya Ahmer! Sözünde duruyor musun, yoksa ölür müsün?” dedi. Ahmer aman diledi. Seyyid Battal ayağa kalktı. Ahmer de doğruldu ve başını Battal’ın ayağına dayadı. Yüzünü kâfir askerinden yana döndürdü. Yüksek sesle ve samimiyetle dedi ki “Eşhedü Enlailahe illallah ve Eşhedü Enne Muhammeden Abdühü ve Resûlüh” diyerek kelime-i şahadet getirdi.

Sonra Battal’a dönüp: “Ya pehlivan! Sen biraz dinlen, gör ki bu asilere neler yaparım.” dedi ve atını ileri sürdü. Nara attı ve: “Ey kâfirler! Sizden ve sizin dininizden soğudum. Muhammed’in dinine girdim ve canımı cehennem ateşinden kurtardım. Şimdiye kadar Ahmer’dim, bundan sonra Ahmet Turan oldum.” dedi. Şemun bu sözleri duyunca feryat etti ve Cafer, Ahmer’i sihirledi. Çabuk bir çare bulun!” dedi. Adı Şehlas olan bir vezir vardı. Şemun onu Ahmer’e gönderdi. Şemun: “Hey sana ne oldu? Seni sihirlediler. Beri gel de seni vaftiz edeyim.” dedi. Ahmet (kalkarak): “Gel sen de Müslüman ol, yoksa başını keserim.” dedi. Vezir kızdı. Ahmet ileri yürüdü. Şehlas’ı atından yere indirdi. Başını kesti ve kâfirlere doğru fırlattı. Şemun feryat etti. Kâfir askerlerin benizlerinde kan kalmadı. Mızran adlı bir kâfir vardı, meydana girerek: “Ya Ahmer! Sana ne oldu? Atanın, dedenin dinini terk edip ne yapmak niyetindesin?” dedi. Ahmet onu da İslâm dinine davet etti. Çok lakırdı söyledi. Kabul etmeyince, Ahmet bir kılıç darbesiyle Mızran’ın başını uçurdu. Birbiri ardınca kırk kâfiri öldürdü. Artık kimse meydana giremedi ve

Ahmet öne çıkıp Battal'ın önünde baş eğerek: "Ey pehlivan! Dilerim ki bu askerlere saldırayım." dedi.

Battal müsaade etti ve Ahmet atından inerek atının kolanını sıktı. Sonra kalabalık asker topluluğuna hücum etti. Onun arkasından Seyyid Battal Gazi de hamle etti. Battal Gazi'yi Cûde ve dört oğlu takip etti. Emir Ömer üç bin er ile hamle yaptı. Diğer dostları da cenge girdi. Bir gün ve bir gece boyunca şiddetli cenk oldu. Müslümanlar zor durumda kalınca Battal yüzünü göğe döndürerek:

"Ey Allah'ım! Bu cenge ben sebep oldum, beni mahcup etme!" dedi. Hemen o anda şiddetli bir rüzgâr çıktı. Toprak savruldu ve kâfir askerlerinin göz çukurları toprak ile dolarak gözleri kör oldu. Battal atını sürüp safları yararak bayrağın yanına geldi. Bayraktarı iki parça etti ve bayrağı indirdi. Kâfir askerleri korkup kaçmaya başladılar. Müslümanlar yakaladıklarını öldürdüler. Üç gün kovdular, kırdılar, sonra geldiler. Hazine ve bayrak darmadağın edildi. Battal, gazileri bir yere toplayıp Şemmas'ın çadırını Ahmet'e verdi. Yetmiş bin kâfir kılıçtan geçirildi. Yedi bin de esir alındı. Esir alınanların tümü Müslüman oldular. Seyyid Battal tümüne atlar ve giysiler bağışladı. Yeni Müslümanları Kayser'in oğlu Rabi'nin üzerine gönderdi. Ondan sonra pencik çıkardı. Geri kalanı gazilere dağıtarak kendisine bir tane bile kabul etmedi. Sonra dönüp Malatya'ya geldiler. Fetihnâme yazıp o pencik malı ile birlikte halifeye gönderdi. Ne zaman ki Cûde, Halife Hazretlerine geldi, mektubu o zaman okudular. Seyyid Battal'ın bu fethine mutlu olup sevindiler ve bu haberi Şam vilayetine bildirdiler. Yedi günden sonra halife emretti ve Cûde'ye kaftanla pahalı elbiseler verdiler.

Battal ve diğer beylere de iyi birer kaftan verildi.

Cûde Malatya'ya gelip Seyyit Battal ve Emir Ömer'in yanına vardı. Diğer beyler de hediyelerini ilettiler. Halife hepsine gönül alıcı davranışlarda bulundu. Bütün beylerin hatırları hoş oldu. Yemek, içmek ve eğlenmekle günlerini geçirdiler. Böylece bu hikâyede burada bitti."

Seyyit Battal Gazi
haz.: Mustafa Özçelik

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

aleyke aynullah: Uğurun açık olsun anlamında kullanılan bir söz.

aman: Bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz.

barekallah: Allah mübarek etsin, hayırlı ve bereketli olsun anlamında bir söz.

ceng: Cenk, kahramanca mücadele, çarpışma, savaş.

fetihnâme: Bir yerin alındığını müjdelemek için hükümdarların yabancı devlet adamları, şehzadeler, valiler vb.ne yazdıkları resmî mektup.

figan: Bağırarak ağlama, inleme.

kaftan: Padişahların gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılmış giysi, hilat.

kayser: Roma ve Bizans imparatorlarına verilen san.

kolan: At, eşek vb. hayvanların semerini veya eyerini bağlamak için göğsünden aşırılarak sıkılan yassı kemer.

lâin: Lanetlenmiş.

lala: Çocuğun bakım, eğitim ve öğretimiyle görevli kimse.

meşveret: Bir konu hakkında birinin düşüncesini sorma, danışma.

pencik: Asker yetiştirilmek üzere, savaş tutsaklarından beşte bir oranında ayrılan acemioğlan adaylarına verilen ad.

server: Baş, başkan, reis, ulu.

şad: Sevimli, neşeli.

tellâl: Herhangi bir şeyi, olayı veya bir şeyin satılacağını halka duyurmak için çarşıda, pazarda yüksek sesle bağırarak kimse, çağırmaç.

tuman: Don, şalvar.

5. METİN: 1923-1980 Dönemi Yapma Destan

Metne Hazırlık

1. Gaziantep, Kahramanmaraş bölgesinde neden Ökkeş ismi yaygındır? Anlatınız.
2. Sütçü İmam hakkında neler bilmektesiniz? Anlatınız.

MARAŞ' IN VE ÖKKEŞ'İN DESTANINDAN

Bir Komogenim ben, dik başlı ve mağrur
Bin kez başkaldırdım Doğu Roma'ya
Sonra Türkmen oldum
Afşar boyundan
Moğol önünden kaçtım
Kaçtım Maraş'a düştüm

*"Yüzüğüm mühür benim
Çektiğim kahr benim
Eoğlunun yüzünden
Yediğim zehir benim."*

Maraşlı Ökkeş'in destanını bir ben söylerim
Adamın su gibi akanıdır Maraşlı
Biberde, çeltikte, pamukta elleri

Sim işler, oyma yapar, edik diler gibidir
Sinsin oynar, halay çeker, diz kırar gibidir.

Kuşanıp ava giderken
Bataktan alırken turacı
Giyinip çarşıya varırken
Kara şalvar ak işlik
Gözleri ışığı ve geceyi paylaştıır
Kaşları onuru ve sevdayı
Adamın su gibi akanıdır Maraşlı.

31 EKİM 1919

Uyuyan çocuklar uyandı
Uyandı Ahır Dağları içindeki su uyandı
Fransız uyandı, Ermeni uyandı
Çakmakçı Said uyandı Uyandı

Dövdüler hükümet önünde nöbetçiyi
Kara suratlarının ortasında
Ak dişleriyle

Cezayirli askerler
Ve üçer beşer Fransız erleri
Cakayla sokaklarda gezdiler
Çarşıda Yağ küleklerine
Pekmez küleklerine
Alışkanlıkla
Kapak ve çember yapmaya koyuldular
Göksunlu, Elbistanlı külekçiler
Oysa, bir teki bile satılmadı
Yün heybeler ve beyaz çuvallar dokundu
-alışkanlıkla
Oysa
Bir teki bile satılmadı
Maraş sabırlı ve sessiz bekledi
Uzunoluk Caddesi'nde gün akşama döndü
İndirdi çarşılar kepenklerini
Şen ezgiler, mutlu kahkahalarla
Açılan Ermeni evlerine karşı
Bir top kara kumaş oldu
Dürüldü kendi üstüne
Türk mahalleleri

Kara yaz içinde dönüyordu işinden
Nasıroğlu Mehmed
Şeyhadil'de Ermeniler çevirdi
Suçu yokken vurup öldürdüler
Kana, çamura bulandı
Elindekiler
Maraş ilk şehidini verdi.
Uzunoluk Hamamı'ndan çıkan kadınlar
Al yanaklarını peçelerine saklamıştılar
Ürkek, hızlı adımlarla geçerken meydanı
Korktuklarına uğradılar
Ansızın bir gâvur sürüsü
-Burası Fransız kenti
Açın, açmalısınız yüzlerinizi
Diyerek
Peçelerine el attı
Tepindi çığlıklar, kahkahalarla

Küfretti.
"Doğru yoluna git!" dedi Maraşlı
"Doğru yoluna git, yoksa..." dedi
Çakmakçı Said
El attılar silahlarına
Akşam iki yaralı çıkardı dereden
İngiliz devriyeleri
Biri Çakmakçı Said
Sütçü İmam ufacık dükkânında
Duydu kadınların haykırışını
Said'in vurulduğunu gördü
Yumuşak adamdır
Sütçü İmam karıncaya basmaz düşünde
Ama koymaz hayın düşman
Sataşır bacısına, kardaşını vurur

Gün şimdi öfkenin günüdür
Karadağ tabancasının günüdür
Kapar silahını Maraş şahanı
Said'i vurana boşaltır
Bu halk şahanını ele mi verir
Konuk alır bağ evleri
Konuk alır yüce dağlar
Cancık Mağarası, Bertiz Yaylası
Çeteler, savaşılar
Kış, boran olsun isterse
Yüreğin yangını elverir
Hey Tanrım, der
Sütçü İmam
Göster Kurtuluş'u, canımı al
Kaçar, kovalanır, yine kaçar
Çok iş görür Karadağ tabancası
Yaşar Kurtuluş'u
Ölümü Cumhuriyetin duyurulduğu gündür.

Sütçü İmam

12 ŞUBAT 1920

Maraş'ın Kurtuluş günü
Nasıl iltir
Kurtuluş Savaşımız
Nasıl örnektir ezilen uluslara
Maraş ilk destandır
Kurtuluş Savaşı'nda
ilk gazidir.
Onunçün bizim ilk yazdığımız destan
Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı'dır
Maraş kurtuldu
Duruldu Ökkeş'in kabaran yüreği
Açlığını, yorgunluğunu duydu
Soğuğu, uykusuzluğu duydu
Bir gün bir gece uyudu
Sonra kalktı davul zurna
Halaya durdu.
Köye döndüğünde Ökkeş
Söz sözü açtığında
Anlattı yaşadıklarını
Ve ekledi:
-Asıl sonrasını dinleyin kardaşlar
Kapılacak nemler vardır
işler vardır bellenecek
Bir kez yenilmeyle gider mi düşman
Döner gelir, yine gelir, yıllar sonra gelir
Dostluk suları yürütülür aramızdan
Kıya görmüslere yardım
Yıkılan yerleri onarma
Ve bütün benzerleri gibi dünyada
Dost elini uzatınca
Başını alırlar.
Vermedi elini Maraşlı
Eksik olsun dedi senin dostluğun
İkinci geldiğinde
Al yardımını başına çal.
Durun burasında kardaşlar
Kapılacak nemler vardır
Yollar vardır bellenecek
Maraşlı, elini vermemesiyle
Silahını bırakmadı
Yetiştirdi komşuların yardımına
Antep, Huruniye(Haruniye), Osmaniye, Adana
Savaşa yeter demedi.
"Ya İstiklâl, ya ölüm!"
Bütündedir gerçek kurtuluş çünkü
Ancak kurtulduğunda bütün vatan
Biraktık silahımızı."

Gülten AKIN
Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı

• Bilinmeyen Kelimeler

edik: Köylü çizmesi, patik, çocuk ayakkabısı.

insin: Geceleyin, ateş çevresinde, genç erkeklerin davul, zurna eşliğinde oynadıkları bir oyun.

işlik: Gömlek.

Karadağ tabancası: Özel yapım bir tabanca.

kıya: Adam öldürme suçu, cinayet.

Komogen: Komagene krallığından olan kişi.

külek: Bal, yağ, yoğurt vb. şeyler koymaya yarar tahta kova.

şahan: Şahin.

turaç: Sülüngillerden, uzunluğu 34 santimetre olan, soyu azalmış bir kuş türü.

• Metin Soruları

1. Şiirde ahengi sağlayan unsurlar nelerdir? Aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

2. "Adamın su gibi akanıdır Maraşlı" mısrası ile anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

3. İşgalden halk nasıl etkilenmiştir? Açıklayınız.

4. Şiire göre Sütçü İmam nasıl birisidir? Neden direniş göstermiştir?

5. Şiirin destan olarak adlandırılmasının nedeni nedir? Açıklayınız.

6. Şiirde "Ya İstiklâl, ya ölüm" sözünün gerçekleşmesi neye bağlanmıştır? Açıklayınız.

7. Şiirdeki ana düşünceyi bulunuz.

Gülten Akın, 1933'te Yozgat'ta doğdu. 1955'te Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi. Avukatlık ve öğretmenlik yaptı. Başlarda şiirlerinin konusu doğa, aşk, ayrılık, özlem iken, daha sonraları ise toplumsal sorunlar ağır bastı. 1980 öncesinde halkın yaşadıkları, onun da hayatına ve şiirine yansdı. Daha sonraki şiirlerinde toplumsal sorunlara yöneldi. Şiirlerinde büyük ölçüde folklor öğelerinden yararlandı. Şiir üzerine yazılarını bir araya getiren "Şiiri Düzde Kuşatmak" (1983) kitabında, halk kaynağına inme isteğini, "Halkta var olan öz ve biçimi diyalektik olarak yükseltmek, şiiri yükseltirken halkın yaşamının ve yaşam biçimlerinin yükselmesine yardımcı olmak" sözleriyle açıklar.

8. Gülten Akın şiirlerinde folklor (halk bilimi, yaşayışı, edebiyatı) öğelerinden yararlanmıştır. Okuduğunuz bu şiirdeki folklorik öğeleri tespit ediniz.

Eleştirel Okuma

1. Yapma destanla doğal destan arasındaki farklar nelerdir? Açıklayınız.

2. Sütçü İmam gibi Kurtuluş Savaşı mücadelesiyle bütünleşen diğer kahramanlar kimlerdir? Açıklayınız.

3. Şiirde anlatılan olayların gerçeklikle olan ilgisini değerlendiriniz.

4. "Şiirde dil ustalıkla işlenmiş, yöresel yaşam olduğu gibi yansıtılmıştır. Ancak Mehmet Akif'in Çanakkale Şehitlerine adlı destanındaki mücadeleyi körükleyen manevi duyguyu şiirinde yansıtmamıştır." Gülten Akın'ın Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı şiiriyle ilgili yapılan bu eleştiriyi değerlendiriniz.

Bu yazı etkinliğinizde çevrenizdeki varlıklar, mekânlar, tarihî olaylar, tabiat olayları ve inanışlarla ilgili efsaneleri sözlü kültür kaynaklarından derleyip yazıya geçireceksiniz ve bu derlemelerinizi sınıfta okuyacaksınız.

Derleme yaparken aşağıdaki bilgilerden yararlanabilirsiniz.

Halk edebiyatı ile ilgili araştırma ve çalışmalarda, araştıracının araştırma yapacağı bireyin, grubun, ya da topluluğun yaşadığı yere giderek yaptığı çalışmaya “**alan araştırması**” denir. Alan araştırmasının farklı yöntemleri vardır. Efsane derlemek için alan araştırma yöntemlerinden görüşme (mülakat) yöntemi kullanabilirsiniz. Mülakat yönteminde aşağıdaki ilkelere dikkat ederek derlemenizi yapabilirsiniz.

- Görüşme yapılan kaynak kişinin yaşı, öğrenim durumu, memleketi, mesleği, verdiği bilgileri nasıl ve kimden öğrendiği, görüşme tarihi, yeri ve görüşmeyi yapan kişi mutlaka kaydedilmelidir.
- Derleme yapılan yerde mümkünse uzunca bir süre kalınmalı, kısa ve resmi görüşmelerden kaçınılmalıdır. Kaynak kişilerin iş durumları düşünülmeli; tarla, bahçe veya devlet memuriyeti gibi günlük işlerinden ve mesaiden alıkonularak görüşme yapılmamalıdır.
- Aynı konuda bir kişiyle görüşmekle yetinilmemeli, kaynak kişi sayısı mümkün olduğu kadar artırılmalıdır.
- Görüşme sırasında alınan cevaplar ya doğrudan yazılarak veya teyp, telefon, ses kayıt cihazlarıyla kayda alınarak sonra yazıya geçirilmelidir. Cihaz kullanmadan önce kaynak kişiden izin alınmalı, cihazın kaynak kişide yaratacağı çekingenlik giderilmelidir. Kaynak kişinin bilgisine müracaat edilen bir konumda olduğu hiçbir zaman unutulmamalı ve kendisine gereken saygı gösterilmelidir.
- Aşağıda örnek bir derleme çizelgesi verilmiştir. Derlemenizi yazarken bu çizelgeyi kullanabilirsiniz. Bu bilgiler ışığında derleyeceğiniz efsaneyi sınıfta okuyunuz.

EFSANE DERLEME

Efsanenin adı :
Derleme tarihi :
Kaynak kişi veya kişiler :
Derleme yöntemi :

Derlenen Metin

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

Taş kesilme motifi, Türk efsaneleri arasında son derece yaygın bir motiftir. Bu motifi taşıyan bir efsane şöyledir: “Erzurum’un, Karayazı İlçesinin Kızmusu adlı köyünde vaktiyle bir adam yaşamış. Bu adam veliymiş fakat kızı kendisinin sözünü dinlemezmiş. Aynı köyden Musa adında bir genç varmış. Musa bu kızı seviyormuş. Kızla gizli gizli buluşurlarmış. Gençler bir gün aralarında anlaşır ve kaçarlar. Kızın babası kaçtıklarını anlayınca peşlerinden gitmemiş. Köylüler gelip, “Müsaade et, biz gidelim Musa’yı öldürüp kızını getirelim demişler. Kızın babası müsaade etmemiş. “Siz gelin oturun onlar kaçamaz” demiş.

Sabah olunca köylüler, köyün dışında iki kişi görürler, yanlarına yaklaşıncı delikanlıyla kızı tartışmış olarak görmüşler. O günden sonra bu köyün adı “Kız- Musa ” olarak kalmış. Hâlâ köyün girişinde bu tartışmış iki insan şeklini görmek mümkündür.”

1. Bu efsaneyle verilmek istenen düşünce nedir?

.....

2. Aşağıdakilerden hangisi anlatmaya bağlı edebî metinlerden değildir?

A) Masal

B) Destan

C) Hikâye

D) Mesel

E) Orta oyunu

Kalevala

Nibelungen

İlyada

Şehname

Gılgamış

3. Yukarıda verilen destan adlarını aşağıda boş bırakılan yerlere doğru bir şekilde yazınız.

..... Germen-Hun ilişkilerini konu edinen bir destandır.

..... Homeros tarafından yazıya geçirilmiş bir destandır.

..... Sümerlere ait olan bu destan, tarihte bilinen ilk destandır.

..... Fin halkının mücadelelerini anlatan bir destandır.

..... Fars kültürüne ait olan bu destanda ünlü Türk Hükümdarı Alp Er Tunga’dan bahsedilir.

4. Aşağıdaki şıklardan hangisi yanlıştır?

A) Efsaneler bir olayı konu alabilirler.

B) Efsaneler bir kişiyi konu alabilirler.

C) Efsaneler bir yeri konu alabilirler.

D) Efsaneler tamamen gerçeği yansıtır.

E) Efsanelerde mitolojik unsurlar olabilir

5. Aşağıdaki boşlukları doğru bir şekilde doldurunuz.

....., anlatıcılar ve dinleyiciler tarafından çoğunlukla gerçek olarak kabul edildiği hâlde, , başından beri hayal ürünü olduğu kabul edilir. Yine bu nedenle..... olaylar, hep hayali bir yerde ve belirsiz bir zamanda geçer, çoğunlukla da olağanüstü kişiler üzerine kurulur.

Efsane veolaylar gerçek olarak kabul edilir. aynı gelenekleri ve görenekleri paylaşan toplulukların ürünü olmakla beraber, uluslararası ortak bir kültürün, değişik uluslardaki varyantları olarak görülebilir; oysa çoğunlukla ulusaldır.

Halk hikâyesi ile masal arasındaki temel fark.....

6. Aşağıdakilerden hangisi Türk destanlarının özelliklerinden biri değildir?

- A) Kahramanları seçkin kişilerdir.
- B) Türk edebiyatının ilk örnek metinleridir.
- C) Halkı derinden etkileyen olayları konu edinir.
- D) Millî değil, evrensel özellikler ağır basmaktadır.
- E) Olaylarda ve kişilerde olağanüstü nitelikler vardır.

- I. Hayali öğelerden bütünüyle uzaktır.
- II. Edebiyatımızın ve kültürümüzün ilk kaynaklarıdır.
- III. Ulusal dilde ve ulusal nazım ölçüsüyle söylenmiştir.
- IV. Milleti etkileyen sosyal olaylar anlatılır.
- V. Olayların ne zaman ve nerede geçtiği tam olarak bilinmektedir.

7. Yukarıdaki numaralanmış cümlelerden hangilerinde destanla ilgili bir bilgi yanlış vardır?

- A) I ve V
- B) IV ve V
- C) II ve V
- D) III ve IV
- E) II ve IV

8. Aşağıda verilen cümlelerin karşısına doğru ise "D" yanlış ise "Y" yazınız

İslami Dönem'in ilk Türk Destanı Battalname' dir.	
Battalname sadece manzum olarak yazılmıştır.	
Alper Tunga' dan bahseden İran destanı Ramayana' dır.	
Mehmet Akif'in Çanakkale Savaşları için kaleme aldığı Çanakkale Şehitlerine ait şiir, yapma bir destandır.	
Destanlar bir milletin millî kimliği ile alakalıdır.	

9. Aşağıdaki tabloya Türk destanlarını doğru şekilde yazınız.

İslamiyet' ten Önceki Türk Destanları	
Saka Destanları	
Hun - Oğuz Destanları	
Göktürk Destanları	
Uygur Destanları	
İslamiyet Etkisindeki Türk Destanları	
Karahanlı Dönemi	
Kazak-Kırgız	
Türk-Moğol	
Tatar-Kırım	

4. ÜNİTE

DİLEKÇE - TUTANAK

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Bu ünite de dilekçe ve tutanağın ne olduğı ve nasıl yazıldığı farklı konular üzerine yazılmış dilekçe ve tutanak örnekleri gösterilecektir.

Farklı konular üzerine yazılmış dilekçe ve tutanaklarındaki unsurlar değeriendirilecektir. Dilekçe ve tutanaktaki dil unsurları inceleneyecektir. Aşağıda sıralanmış olan tutanak ve dilekçe örnekleri üzerinden tür çalışması yapılacaktır.

- İstek dilekçesi
- Şikâyet dilekçesi
- Olay tutanağı
- Toplantı tutanağı

Yazma

Herhangi bir konuda aşağıdaki ilkeler çerçevesinde dilekçe ve tutanak yazılacaktır. Bu yazılar dilekçe ve tutanak yazma ilkelerine göre değeriendirilecektir.

Dilekçe

- Amaç ve muhatabı belirleme
- İçeriğı belirleme
- Hitap ifadesini yazma
- Kendini takdim etme
- Sorun ve talebi belirtme
- Saygı ifadesi kullanma
- Ekleri belirtme (varsa)
- Adı-soyad, tarih, imza, iletişim bilgilerini belirtme
- Biçim, dil, yazım ve noktalama açısından kontrol etme

Tutanak

- Tutanak türünü belirleme
- Tutanak başlığını yazma
- Olayı /toplantıyı belirtme
- Yer, tarih, saat belirtme
- Kararları yazma (toplantı tutanağında)
- Kişileri ve unvanları yazma
- İmzaları atma
- Biçim, dil, yazım ve noktalama açısından kontrol etme

Ön Hazırlık

DİLEKÇE

Bir dileği bildirmek için resmî makamlara sunulan, imzalı ve adresli yazıya denir. Anayasa'mıza göre her bir vatandaş dilekçe ve bilgi edinme hakkına sahiptir. Yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir. Dilekçeler kurumlar tarafından incelenir ve en geç otuz ile altmış gün içinde sonuçlandırılır. Belli bir konuyu ihtiva etmeyen, imzasız ve adresi olmayan dilekçeler işleme konulmaz.

Dilekçelerde aşağıdaki hususlara dikkat edilir:

Kağıt ve Yazı Aracı: Dilekçe çizgisiz beyaz kâğıda yazılmalıdır. Bilgisayar, daktilo veya kalemle yazılabilir. Dilekçe elle yazılacaksa dolma kalem veya tükenmez kalem kullanılır.

Başlık: Sorun hangi kurumu ilgilendiriyorsa ona hitap edilerek başlanmalıdır. Başlığa konu olan kurumun adı büyük harflerle yazılır.

Dil – Üslup: Ciddi, resmî, saygılı bir dil ve üslup kullanılmalıdır. Sorun, durum ya da dilek kısa ve açık olarak ifade edilmelidir. Yazım ve noktalama kurallarına dikkat edilmelidir.

Saygı İbares: Dilekçe, bilgilendirilmesi amaçlanmışsa "...durumu bilgilerinize arz ederim.", üst makamın bir sorunu çözmesi, bir işlemi başlatması isteniyorsa "Gereğini saygılarımla arz ederim." veya "Gereğini arz ederim."; yapılacak bir işlem için izin isteniyorsa "İzninizi saygılarımla arz ederim." gibi saygı ifadeleriyle son bulmalıdır.

Adres: Dilekçe sahibi, adını-soyadını ve açık adresini dilekçede belirtmelidir.

İmza: Dilekçede imza genellikle ismin üstüne atılır ve sadece bir kişinin imzası bulunur. Ortak bir konuda birden fazla kişi aynı dilekte bulunacaksa dileklerini ayrı ayrı dilekçelerle belirtmeleri gerekir.

Ekler: Dilekçeye eklenecek ek belgeler yazının sonunda "Ekler" başlığı altında maddeler hâlinde sıralanır.

TUTANAK

Belgelenmesi gereken bir durumu tespit edenler tarafından hazırlanıp imzalanan belgeye tutanak veya zabıt denir. Tutanaklar, yalın ve açık bir üslupla, kişisel görüş ve yorumlara yer verilmeden aynen yazılır. Tutanaklar aksi sabit oluncaya kadar hukuken geçerli belgelerdir. Bilgisayar ve daktiloda yazılabileceği gibi, okunaklı olmak şartıyla el yazısı ile de yazılabilir. Tutanak elle yazılacaksa dolma kalem veya tükenmez kalem kullanılır.

Tutanaklar düzgün, kısa, anlaşılabilir ifade ile yazılmalıdır. Tutanak kâğıdın sadece bir yüzüne yazılır. Eğer tutanak birden fazla sayfaya yazılacak ise sayfanın üst kısmında tutanağın kaçınıcı sayfası olduğu yazı ile belirtilir ve her sayfanın altı mutlaka imzalanır.

Tutanak üzerinde silinti, kazıntı ve ilave yapılmaz. Eğer yanlış kelime yazılmışsa, üstü tek çizgi hâlinde çizilir ve çizilen kelimedenden hemen sonra parantez açılarak kaç kelime çizildiği yazılır ve son olarak da tutanağı düzenleyen kişilerce üstü paraflanır.

Tutanakların başlık ve sonuç bölümünde tutanak oldukları belirtilmelidir. Tutanakta tarih ve gerekirse saat bilgisine yer verilmelidir. Tutanakta olaya şahit olanlar veya toplantı başkanlarının adı, soyadı ve imzası yer almalıdır. Tutanakta kronolojik sıraya göre anlatım yapılmalıdır.

Olay ve duruma göre isimlendirilen (toplantı tutanağı, kaza tespit tutanağı, buluntu eşya tutanağı vb.) çeşitli tutanak türleri vardır.

1. METİN: Dilekçe (İstek Dilekçesi)

Metne Hazırlık

1. Resmi kurumlardan daha önce bir talebiniz oldu mu? Talebinizi nasıl ilettiniz? Anlatınız.
2. Arzuhâlcı deyince ne anlıyorsunuz? Tartışınız.

27 Mayıs 2016

**HİKMET KİLER FEN LİSESİ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİTLİS**

Okulunuz 10/C sınıfı 265 numaralı öğrencisi Eren KAYA'nın velisiyim. Tayinimin Ankara iline çıkması nedeniyle velisi bulduğum öğrencinin naklinin Ankara Pursaklar Fen Lisesine yapılmasını istiyorum.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Murat KAYA

Bahçelievler 7. Cadde No:48/14
Çankaya / Ankara

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Dilekçede anlatım nasıl bir sıra izlemiştir? Dil hangi işleviyle kullanılmıştır?
2. Dilekçeler istek, izin, şikâyet, bilgi amaçlı yazılabilir. Yukarıdaki dilekçe hangi amaçla yazılmıştır?
3. Dilekçede olması gereken ana unsurlar bakımından bu metni değerlendiriniz.

Eleştirel Okuma

1. Dilekçelerin yazılı olarak alınmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
2. Günümüzde dilekçelerin veya taleplerin farklı şekillerde alınma yöntemleri var mıdır? Açıklayınız.

2. METİN: Dilekçe (Şikâyet Dilekçesi)

Metne Hazırlık

1. İnternette hiç alışveriş yaptınız mı? Nelere dikkat ettiniz? Açıklayınız.
2. Şikâyetin amacı ne olmalıdır? Tartışınız.
3. Tüketici olarak haklarınız nelerdir? Tüketicinin Korunması Kanunu hakkında neler bilmektesiniz?

28 Haziran 2016

TÜKETİCİ HAKEM HEYETİ BAŞKANLIĞINA ANKARA

25/06/2016 tarihinde ekteki faturada bilgileri sunulan firmadan aldığım saç kurutma makinesi evde yaptığım kontrollerde çalışmamıştır. Firmadan yasal süre içinde cayma hakkımı kullanmak istememe rağmen firma isteğimi reddetmiştir. Kanuni sorumluluğunu yerine getirmeyen firmaya yasal işlem yapılmasını, ayıplı malın firmaya iadesini ve bedelinin tarafıma ödenmesini istiyorum.

Gereğini arz ederim.

Yunus ONATÇA

Gazi Mah. Emniyetçiler Sok. Çiçek Apt. No: 5/3
Yenimahalle / Ankara

Ek: Fatura

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Dilekçeyi dil ve anlatım bakımından değerlendiriniz.
2. Dilekçenin yazım amacı nedir?
3. Metinde örtük bir ifade olan “ayıplı mal” kavramı ne anlama gelmekteydi? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. İncelediğiniz dilekçede konu ve istek, kısa ve özlü bir şekilde anlatılabilmiş midir? Dilekçelerde konu ve isteğin kısa ve özlü anlatılması niçin önemlidir? Düşüncelerinizi açıklayınız.
2. İnsanların yasal sorumlulukları ve sınırlılıklarını bilmeleri onlara ne tür kolaylıklar sağlar? Tartışınız.

3. METİN: Tutanak (Olay Tutanağı)

Metne Hazırlık

1. Daha önce tutanağa geçirilen bir olayla karşı karşıya kaldınız mı? Anlatınız.
2. Hukuki açıdan bir olay, durum ve fiilin belge veya kanıt sayılabilmesi için sizce hangi şartları taşıması gerekir? Tartışınız.

OLAY TUTANAĞI

15/03/2016 Pazar günü saat 09.45'te görevli olduğumuz YGS oturumunda 130542 nolu salon, 3. sırada oturmakta olan 12452565451 T.C. kimlik numaralı Mehmet KAYMAZ adlı öğrencinin beyan ettiği kimlik belgesi ile cevap kâğıdındaki fotoğrafın benzemediği tespit edilmiştir. Sınav salonuna çağrılan emniyet görevlileri şahsı sınav salonundan dışarı çıkarmış ve şahıs hakkında adli işlem başlatmışlardır.

Bu tutanak tarafımızdan hazırlanıp imzalanmıştır. 15/03/2016 saat 10.00

İmza	İmza	İmza	İmza
Salon Başkanı	Gözetmen	Polis Memuru	Bina Sınav Sorumlusu

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Tutanakta olayın ve zamanın ayrıntılı bir şekilde yazılmasının nedeni nedir? Açıklayınız.
2. Tutanağın birden fazla kişi tarafından imzalanmasının nedeni nedir?
3. Metindeki olay açık bir şekilde ifade edilmiş midir?

Olay tutanakları, olayın ne olduğu, nerede, ne zaman ve nasıl cereyan ettiği, olaya kimlerin ne şekilde karıştığı varsa tanıkların ifadeleriyle birlikte yazılır ve ilgililerce imzalanır.

4. Yukarıdaki olay tutanağımız bu bilgilere uygun olarak hazırlanmış mıdır?

Eleştirel Okuma

1. Yukarıdaki tutanakta dilin hangi işlevi ön plana çıkmaktadır?
2. Bir metnin altını imzalamak ne anlama gelmektedir? Açıklayınız.

4. METİN: Tutanak (Toplantı Tutanağı)

Metne Hazırlık

1. Daha önce okulunuzdaki kurul ve komisyonlarda görev aldınız mı? Anlatınız.
2. Yapılan tüm görüşmelerin katipler tarafından kayıt altına alındığı, işleyişi görüşme ve karar verme üzerine olan kamu kurumu hangisidir?

ONUR GENEL KURULU TOPLANTI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi : 09.10.2015
Toplantı Saati : 15.45
Toplantı Yeri : Öğretmenler Odası
Toplantı No : 01
Karar no : 01

GÜNDEM

1. Açılış ve yoklama
2. Onur kurulu seçimi
3. Öğrenciye yakışmayan davranışların tespit edilmesi ve olumsuz davranışların önlenmesi
4. Öğrenci sorumlulukları
5. Kapanış

Yapılan Görüşmeler ve Alınan Kararlar

1. Açılış ve yoklama: Onur genel kurulu, Tekin KOCAMAN başkanlığında 09/10/2015 tarihinde saat 15.45'te öğretmenler odasında toplandı. Yapılan yoklamada tüm kurul üyelerinin hazır olduğu tespit edildi. Kurul yazmanlığına Gülcan KARAKUŞ ve Yılmaz GÜLER seçildi.

2. Onur kurulu seçimi: Onur kurulu başkanı Tekin KOCAMAN, onur genel kurulunun, onur kurulunun yapmış olduğu çalışmaları değerlendiren bir üst kurul olduğunu ifade etti. Onur genel kurulunun onur kurulunu seçtiğini söyledi, ardından sınıf düzeyinde gönüllü olan öğrencilerden onur kurulu seçimi yapıldı.

Yapılan seçimlerde; onur kurulu ikinci başkanlığına 12. Sınıflardan Gülcan KARAKUŞ seçildi. Onur kurulunun diğer üyeliklerine 9. sınıfları temsilen Utku BAYINDIRLI, 10. sınıfları temsilen Asiye GEYLANİ, 11. sınıfları temsilen Recep ÇALIMLI seçilmiştir.

3. Öğrencilere yakışmayan davranışların tespit edilmesi ve olumsuz davranışların önlenmesi: Onur kurulu başkanı Tekin KOCAMAN, okulumuzda genel olarak sizlerin gördüğü olumsuz davranışlar nelerdir, diye sordu. Recep ÇALIMLI ve Yılmaz GÜLER derslerden izinsiz çıkılması, etütlerde gürültü olmasının önemli bir sorun olduğunu söyledi. Gülcan KARAKUŞ bazı öğrencilerin kıyafet uygulamasına uymadığını ifade etti. Yapılan görüşmelerde ortak sorun olarak görülen etütlerde gürültü yapılması, derslerden izinsiz dışarı çıkılması ve kıyafet uygulaması ile ilgili okul idaresine bilgi verilmesine karar verildi.

4. Öğrenci Sorumlulukları: Onur kurulu başkanı Tekin KOCAMAN öğrenciliğin de bir meslek olduğunu, eskiden öğrenci kelimesi yerine talebe yani talep eden kelimesinin kullanıldığını, öğrencinin bilgiyi, ilmi talep etmesi gerektiğini ifade etti. Gülcan KARAKUŞ öğrenciler hem okulda hem de pansiyonda düzenli bir yaşam için sorumluluklarını yerine getirmelidir, dedi. Asiye GEYLANİ öğrencilerin derslere hazırlıklı gelmeleri, derslere katılımlarının onların en büyük sorumluluğu olduğunu ifade etti. Utku BAYINDIRLI sorumluluk formu hazırlanıp sınıflara asılmasını teklif etti. Yılmaz GÜLER yazılı olarak hazırlanan sorumluluk listesinin öğrencilerin dikkatini çekeceğini söyledi.

Yapılan görüşmelerde öğrenci sorumluluk formu oluşturularak okul idaresinin izni dahilinde formun sınıflara asılmasına karar verildi.

5. Kapanış: Tekin KOCAMAN kurul üyelerine eklemek istedikleri bir husus olup olmadığını sordu. Kurul üyeleri teşekkür etti. Kurul başkanı başarılı ve sorunsuz bir dönem geçirilmesi dilekleriyle toplantıyı sona erdirdi.

İmza	İmza	İmza	İmza
Tekin KOCAMAN Onur Kurulu Başkanı	Gülcan KARAKUŞ Başkan Üye (Yazman)	Yılmaz GÜLER Üye (Yazman)	Recep ÇALIMLI Üye
İmza	İmza	İmza	İmza
Ali KAYA Üye	Orhan ÇELİKER Üye	Utku BAYINDIRLI Üye	Asiye GEYLANİ Üye

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

Yazman, özel veya kamu kuruluşlarında haberleşmeyi sağlayan veya toplantılarda yazma işlerini yapan kişidir.

1. Toplantı tutanaklarında iki yazmanın seçilmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.
2. Toplantının ayrıntılı bir biçimde yazılmasının nedeni nedir? Açıklayınız.

Toplantı tutanağı, başka bir zamanda tekrar yararlanılabilmesi ya da toplantı sonuçlarının daha geniş bir çevreye duyurulabilmesi amacı ile tutulur. Bir toplantı tutanağı hazırlanırken; önce toplantının hangi tarihte, nerede, hangi gündem maddeleri ile başlayacağı belirtilir.

3. Gündem maddelerinin önceden oluşturulmasının toplantıya ne tür bir katkısı olabilir?

Eleştirel Okuma

1. Toplantılarda karar nasıl alınmalıdır? Tartışınız.
2. Toplantıda bir başkan olmasının toplantıya katkıları nelerdir? Açıklayınız.
3. Tutanakla dilekçe arasındaki farklar nelerdir? Açıklayınız.

Dilekçe

Sevgili öğrenciler, daha önce dilekçe örnekleri ile dilekçenin nasıl yazıldığını görmüştünüz. Şimdi aşağıdaki adımları izleyerek veya aşağıdaki dilekçe formatını kullanarak bir istek veya şikâyet dilekçesi yazınız. Dilekçeniz dilekçe yazma kurallarına göre değerlendirilecektir.

- Amacı ve muhatabı belirleme
- İçeriği belirleme
- Hitap ifadesini yazma
- Kendini takdim etme
- Sorun ve talebi belirtme
- Saygı ifadesi kullanma
- Ekleri belirtme (varsa)
- Adı-soyad, tarih, imza, iletişim bilgilerini belirtme
- Biçim, dil, yazım ve noktalama açısından kontrol etme

		Tarih
..... (Başlık)		
.....		
..... (Dilekçenin yazılış amacı)		
..... (Saygı ibaresi)		
		İmza
		Adı Soyadı
Adres:		
Ekler: (varsa)		

Tutanak

Sevgili öğrenciler, tutanak hakkındaki daha önce verilen genel bilgileri ve aşağıdaki aşamaları dikkate alarak defterinize veya boş bir kâğıda olay veya toplantı tutanağı yazınız. Yazdığınız tutanak, tutanak yazma kurallarına göre değerlendirilecektir.

Tutanağınızı yazarken aşağıdaki adımları takip edebilirsiniz.

- Tutanak türünü (olay tutanağı, toplantı tutanağı) belirleyiniz.
- Tutanak başlığını yazınız.
- Olayı /toplantıyı belirtme
- Yer, tarih, saat belirtme
- Kararları yazma (toplantı tutanağında)
- Kişileri ve unvanları yazma, imzaları atma
- Biçim, dil, yazım ve noktalama açısından kontrol etme

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Dilekçelerin yazımında göz önünde bulundurulması gereken kurallarla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A) Çizgisiz, beyaz dosya kâğıdına daktiloyle veya dolmakalemle, okunaklı el yazısıyla yazılmalıdır.
- B) Dilekçelerde ciddi, ağırbaşlı bir dil kullanılır.
- C) Dilekçeler mutlaka kısa olmalıdır.
- D) Konunun özeti başlığın altına yazılır.
- E) Dilekçe bitiminde sağ alt köşeye ad ve soyad yazılmalı, imzalanmalıdır.

2. Aşağıda verilen cümlelerdeki boşlukları doğru bir şekilde doldurunuz.

- Dilekçelerde ad soyad köşeye yazılır.
Tutanak en az kişi tarafından imzalanmalıdır.
Dilekçelerde dil, işlevinde kullanılır.
Olay tutanakları tarafından hazırlanır.

3. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

Dilekçelerde dil, alıcıyı harekete geçirme işleviyle kullanılır.	
Dilekçeler alt makamdan üst makama yazılmışsa “rica ederim” ifadesiyle biter.	
Tutanakların resmi bir hüviyeti vardır.	
Tutanaklar tek bir formatı olmayan, farklı türleri olan yazılardır.	
Dilekçe ve tutanak yazarken kurşun kalem veya kırmızı kalem kullanılmaz.	
Kurum ve işletmelerin kongre, seminer ve yönetim kurulu toplantılarında tutanak tutulmaz.	
Tutanakların başlık ve sonuç bölümünde tutanak oldukları belirtilmez.	

4. Aşağıdaki dilekçede yanlış olan kısımları tespit ediniz.

DİLEKÇE	
Karayolları genel müdürlüğüne	
12/10/2016 tarihinde İstanbul-Bolu otoyolunda ücreti önceden ödememe rağmen plakama ceza kesildiği tarafıma bildirildi. Cezanın iptalini talep ediyorum.	
Gereğini rica ederim. 15/10/2016	
Mustafa ŞEKER	Adres: Yıldırım Mahallesi Mahmut Yesari Sokak No.: 455/89 Bahçelievler/İstanbul

5. ÜNİTE

ROMAN

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Bu ünite roman türünün tarihî gelişimi ile birlikte Türk edebiyatında roman türünün Tanzimat, Servetifünun ve Millî Edebiyat Dönemlerindeki gelişimi işlenecektir. Bu dönemlere ait örnek metinler üzerinden roman türünün edebiyatımızdaki gelişimi değerlendirilecektir.

19. yy. dünya edebiyatından roman ile Türk edebiyatından türün karakteristik özelliklerini yansıtan metinler üzerinde inceleme yapılacaktır. Metinlerde romantizm ve realizmin akımlarının yansımaları incelenecektir.

Dil bilgisi bölümünde cümlenin ögeleri, metinlerden yola çıkarak işlenecektir. Cümlenin ögelerinin cümlede kullanım yerinin metnin anlatımına katkısı üzerinde durulacaktır. Kelime gruplarının cümle ögelerinin oluşmasında ve belirlenmesindeki işlevine değinilecektir.

Aşağıdaki ögeler, metinler üzerinde incelenecektir.

- Özne
- Yüklem
- Nesne
- Zarf tümleci
- Dolaylı tümleş

Yazma

Bu bölümde roman sonu değiştirme ve ruh çözümlemesi etkinliği yapılacaktır. Önceden okunan bir romanın sonu değiştirilerek yazılacaktır. Ayrıca bir romandan seçilen bir karakterle ilgili ruh çözümlemesi yapılacaktır. Yazılan metinler değerlendirilecektir.

Sözlü İletişim

Bu bölümde, öğretmen tarafından okunacak metinler üzerinden etkili dinleme etkinlikleri yapılacaktır.

Etkili dinleme metinlerinin önceden hazırlanması gerekmektedir.

Ön Hazırlık

ROMAN

Dünya Edebiyatında Roman

Roman Avrupa'da sözlü edebiyattaki destan türünün geçirdiği evrimleşmenin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Romanın ortaya çıkmasına söylenceler, destanlar, kahramanlık öyküleri ve masallar kaynaklık etmiştir.

Bugünkü romanı hatırlatan ilk eser 16. yüzyılda Rönesans'tan sonra Giovanni Boccaccio (Covani Bukaço) tarafından yazılmış olan Dekameron'dur (Dekameron). Miguel de Cervantes'in (Migel de Sörvantes) Don Kişot'u 16. yüzyılın sonlarına doğru yazılmıştır ve eser roman türünün ilk başarılı örneği kabul edilir. 17. yüzyılda İngiltere'de Daniel Defoe (Danyel Döfo) "Robenson Cruze (Robinson Kruzo)"yu, Jonathan Swift (Canıtın Svift) "Guliver'in Gezileri" bu türün ilk örneklerindendir.

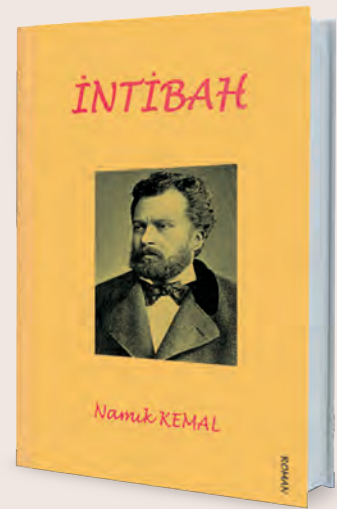
Bu türün yetkin örnekleri ise 19. yüzyılda verilmeye başlanmıştır. Roman bir tür olarak karakteristik özelliklerini romantizm ve realizm akımları sayesinde 19. yüzyılda kazanmıştır. Stendhal (Stendal), Balzac (Balzak), Flaubert (Flober), Turgenyev (Törjenyev), Dostoyevski, Tolstoy, Zola, Henry James (Henri Ceyms), Proust (Prust) yüzyılın önemli romancıları olarak öne çıkmıştır.

20. yüzyıldaki sosyal ve teknolojik gelişmeler romana da yansımıştır. Bu dönemin önemli romancıları arasında Amerikan edebiyatından John Steinbeck (Con Ştaynbek), Ernest Hemingway (Ernist Hemingvey); Alman edebiyatından Thomas Mann (Tomas Man), Erich Maria Remarque (Erik Maria Rimark); Fransız edebiyatından Andre Maurois (Andre Mora), Jean Paul Sartre (Jon Pol Satr), Albert Camus (Albirt Kamu) sayılabilir.

Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatında Roman

Destanlar, mesneviler ve halk hikâyeleri edebiyatımızda roman türünün oluşumuna zemin hazırlamıştır. Edebiyatımızda roman türüne ait ilk örnekler 1860'tan sonra ortaya çıkmıştır. Fransız romanından çevrilen romanları kısa bir süre sonra yerli romanlar izlemiştir. Edebiyatımızdaki ilk çeviri roman Tercüme-i Telemak'tır. Bu eseri Yusuf Kamil Paşa Fransızcadan çevirmiştir. İlk yerli roman örnekleri 1870'ten sonra ortaya çıkmıştır. Ahlâki bir anlayışla yazılan ve romantizm akımının etkisinde kalan bu eserler dil, anlatım ve teknik bakımından yetersizdir.

Şemsettin Sami'nin Taaşuk-ı Talat ve Fitnat eseri ilk yerli romanımız sayılır. Bu dönemin diğer bir önemli yazarı Ahmet Mithat Efendi'dir. Ahmet Mithat Efendi roman, hikâye ve tiyatro türlerinde iki yüze yakın eser vermiştir. Bu eserlerinde halka bir şeyler öğretmek ve okumayı sevdirmek amacını gütmüştür. İntibah, Namık Kemal'in Batılı anlamda yazdığı ilk eser olarak karşımıza çıkar. Asıl adı Son Pişmanlık olan bu eser 1874'te yazılmış, 1876'da İntibah yahut Sergüzeşt-i Ali Bey adı altında yayımlanmıştır. Namık Kemal'in 1880'de yazdığı Cezmi, ilk tarihî roman özelliğini taşır. Recaizade Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası adlı romanı (1898) dönemin önemli romanlarından. Nabizade Nazım köy hayatını, köy insanını konu edinen gerçekçi bir roman örneği olan Karabibik'i yazmıştır. Bu dönemin en dikkate değer eseri Sami Paşazade Sezai'nin Sergüzeşt adlı romanıdır. Realist anlayışla yazılan eser, üslup ve teknik bakımından mükemmele yakındır.

Servetifünun Dönemi'nde Roman

Bu dönemde hikâye ve romanda teknik yönden gelişmeler gözlenir. Kısa hikâye, bu dönemde edebiyatımıza girmiştir. Hikâye ve romanların sanat değeri artmıştır. Romanlar teknik ve yapı bakımından olgunluğa erişmiştir.

Olayların örgüsü, işlenişi ve konuşmalar başarılı bir biçimde verilir. Eserde yazar kişiliğini gizler. Psikolojik romanın ilk örneği bu devrede görülür. Kişilerin ruh durumları anlatılır ve çözümlenir; sosyal hayat tasvir edilir. Gerçek hayat sahnelerine yer verilir. Hayatta görülen ve görülmesi mümkün olan olay ve kişiler anlatılır.

Tip yaratmada, tasvir ve portrelerde başarı sağlanır. Edebî akımlara göre romanlar yazılmaya başlanır. Romanda romantizmin etkisi belirgin biçimdedir, bu etki zamanla yerini realizme bırakmıştır. Romanda realizme geçiş, gözlemi getirir, hayali ikinci sıraya iter. Yazarlar realizmin ve natüralizmin etkisinde kalmışlardır.

Roman, toplum yaşantısını dile getirilir. Konularını İstanbul'daki seçkinler tabakasından -özellikle- Batılı çevrelerden alırlar. Bu nedenle "salon edebiyatı" oluşturdukları öne sürülür. Hayal kırıklığı, üzüntü ve başarısız aşklar, hikâye ve romana giren belirgin temalardır. Batı'ya ayak uydurma yolundaki çabalar romana konu olur. Sanatçının yol gösterici olduğuna inanan romancılar, Batılılaşma sürecinde kendilerine göre uygun buldukları örnekleri romana sokarlar. Romanda sosyal davalara yer verildiğine-dönemin şartlarından dolayı- pek rastlanmaz.

Süslü ve sanatlı anlatım tutkusunu ileri ölçüdedir. Estetik uğruna Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar, hikâye ve romanda geniş ölçüde vardır. Üslup anlayışı ve arayışı, Türkçenin kimi zaman anlaşıl-maz hâle gelmesine sebep olur. Fransız dilinin etkisiyle Türkçenin söz dizimi genişlik kazanır. Cümlelerin öğeleri yer değiştirir; bazen cümleler yarıda bırakılır, eksilteli cümlelere yer verilir. Cümleler isteğe bağlı olarak kısa tutulur veya uzatılır.

Dönemin önemli romancıları Halit Ziya Uşaklıgil, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit Yalçın, Ahmed Hikmet Müftüoğlu, Safvet Nezih ve Ali İhsan Tokgöz'dür.

Millî Edebiyat Dönemi'nde Roman

1911 ile 1923 yılları arasında etkili olan Millî Edebiyat Dönemi aynı zamanda Türk toplumunun en çalkantılı yıllarına denk gelir. Bu dönem büyük toprak kayıplarının, savaşların ve işgallerin yaşandığı bir dönemdir. Romancı yaşadığı toplumun aynasıdır, görüşüyle yola çıkan Millî Edebiyat romancıları, bu dönemde yaşanan büyük savaşları ve kurtuluş mücadelesini tüm gerçekliğiyle anlatmışlardır. Romanlarda en belirgin konuların başında Millî Mücadele gelir. Birçoğu bu mücadeleye katılmış olan sanatçılar, yaptıkları gözlemleri başarıyla romanlarına aktarmışlardır. Bu durum, Servetifünun Edebiyatı'nın bireysel roman anlayışının konu ve tema olarak tam zıddıdır. Romanda İstanbul dışına çıkılıp Anadolu işlenmiş ve bu dönemde yaşananlar realist bir bakış açısıyla anlatılmıştır.

Millî Edebiyat romancısı kendini, dönemini yansıtmakla görevlendirmiştir. Sanatçılar bu dönemde yaşanan siyasi mücadeleyi ve halkın kurtuluş mücadelesini anlatmışlardır. Bu dönem romanlarında konuşma dili yazı diline aktarılmış, Arapça ve Farsça sözcüklerden mümkün olduğu kadar uzak durulmuştur. Bu dönem romanları tema bakımından Servetifünun romanlarından oldukça farklıdır. Millî Edebiyat romanlarında bireysel temalardan daha çok "Türkçülük, Millî Mücadele, yanlış Batılılaşma, çağdaşlaşma, yoksulluk, cehalet, gerilik" gibi temalar öne çıkar.

"Yeni Lisan" makalesiyle başlayan bu dönemde diğer edebî ürünlerde olduğu gibi romanda da sade bir dil kullanılmıştır.

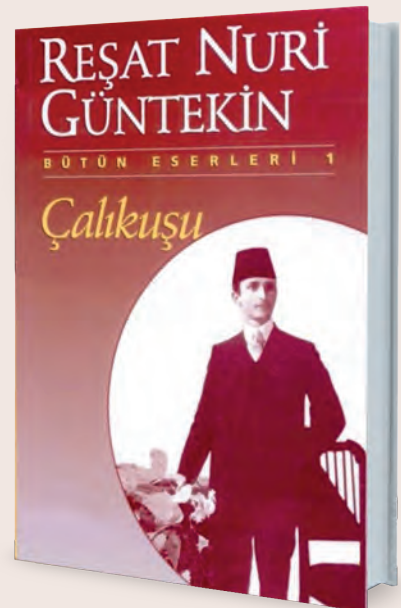
Millî Edebiyat Dönemi'nde Halide Edip kişiliği, kültürü, Mustafa Kemal'e yakınlığı, kadın kahramanları, Doğu-Batı kültürleri karşısında takınacağımız tavrı araştırmasıyla dikkati çeker.

Yakup Kadri, Tanzimat'tan itibaren Türk toplumunun geçirdiği değişimleri, bunların getirdiği sosyal konuları, aydın-halk ilişkilerini işler.

Reşat Nuri Güntekin Anadolu'yu, yerli hayatımızı romana geniş çapta sokması, tasvir ve tahlilciliği, özellikle kendisine büyük bir ün kazandıran Çalığıuşu'nda çizdiği öğretmen tipi, ayrıca batıl inançlar, din ve Batılılaşma üzerine geliştirdiği görüşleri ile öne çıkmıştır.

Refik Halit Karay gözlem yeteneği, sade ve akıcı üslubu, betimlemedeki ustalığı, mizahi görüş yeteneğiyle tanınır.

Aka Gündüz, teknik bakımdan ustalığa ulaşamamış olsa da milliyetçi, realist kimi zaman da natüralist tavrı ile bu dönem edebiyatının önemli temsilcileri arasında yer alır.

1. METİN: Dünya Edebiyatından Roman

Metne Hazırlık

1. “Önemli olan tek bir an vardır, o da şimdi’dir. En önemli an şu andır çünkü bir tek ona sözümüz geçer. İnsana en gerekli olan kişi şu an yanında olan kişidir. Çünkü hiç kimse günün birinde bir başkasına işinin düşüp düşmeyeceğini bilemez. Ve de insan için en önemli uğraşı o an yanında olan kişiye iyilik yapmaktır. Zira bu, insanın yeryüzüne gönderiliş gayesidir!” Tolstoy’un bu sözlerini değerlendiriniz.

2. İlk roman örnekleri dünya edebiyatında 16. yüzyılda ortaya çıkmışken Türk edebiyatında ilk roman örneklerinin 19. yüzyılda ortaya çıkmasının nedenleri nelerdir? Açıklayınız.

DİRİLİŞ

Katyuşa küçük yaşta ailesini kaybetmiş, iki yaşlı kadının evinde hizmetçi olarak yaşamını sürdüren, genç ve güzel bir kızdır. Dimitri Nehludov ise erken yaşta babasını kaybetmiş, yirmili yaşlarında ve Rus ordusunda görevli bir subaydır.

Nehludov, Katyuşa’nın yanında kaldığı kadınların yeğeni-
dir ve birkaç günlük tatil için halalarının yanına gelir. Katyuşa
için zor günler Nehludov’un eve gelişiyle başlar. Katyuşa gü-
zelliğiyle genç adamın ilgisini çekmiştir. Genç kız bu duruma
karşı çıkmaya çalışsa da duygularına hakim olamaz ve Nehlu-
dov’la gönül ilişkisi kurarlar. Evin hanımlarının bundan haberi
olur. Katyuşa’ya karşı davranışları ve tavırları değişir ve bir
süre sonra da evden kovarlar. Çiftlik evinden ayrılmak zorunda
kalan Katyuşa, çocuğuyla köyde bir tanıdığının evine sığınır,
aileye daha fazla yük olmamak için evden ve köyden ayrılır.
Şehre gitmeye karar veren Katyuşa çocuğunu kimsesiz çocuk-
lar yurduna yerleştirir.

Katyuşa zor ve acımasız hayat koşulları ile mücadele eder.
Hastanede çalışırken hırsızlıkla suçlanır. Katyuşa’ya en çok bir-
kaç ay ceza verileceği düşünülürken mahkemede yapılan ha-
talar nedeniyle Katyuşa’ya çok ağır bir ceza verilmesi karara
bağlanır. Katyuşa Sibirya’da dört yıl kürek cezasına mahkum edilir.

(...)

Katyuşa’nın Hapse Atılışı

(...)

Katyuşa, hücrelerine akşamüstü saat altıda vardığında, yürümeye alışık olmadığından, yol onu yor-
muş, ayakları kabarmıştı. Ağır hüküm onu yıkmış, acı verecek derecede karnı acıkmıştı. Oturum ara-
sında askerler ekmekle haşlanmış yumurta yerlerken canı çekmişti ama onurundan isteyememişti. Bir
müddet sonra açlığı geçtiyse de şimdi bir bitkinlik hissediyordu. Ağır kararı önce yanlış duyduğunu san-
dı. Ağır hapis cezasıyla Sibirya’ya gideceğine inanamıyordu. Ancak cezayı olağan bulan hakimlerin yü-
zünü görünce cezaya karşı çıktı. Bütün mahkemeye bağırarak suçlu olmadığını söyledi. Hiçbir şeyin de-
ğişmeyeceğini görünce umutsuzlukla ağlamaya başladı. Kendisini şaşırtan bu zalim kararı kabullenmesi
gerektiğini anlamıştı. Onu en çok şaşırtan da ona haklıymış gibi bakmalarına rağmen, genç hakimlerin
cezayı onaylamalarıydı. Bu kimseler oturum arasında ona sevgiyle bakmışlardı. Savcı da onlar gibiydi.
Buna rağmen, kendisi ağır hapis cezasıyla Sibirya’ya sürgüne mahkum edilmişti. Üstelik suçlamalar da
yeterli değildi. Kararı duyunca ağlamıştı.

Katyuşa’nın Yargılanma Sahnesi

Boçkova ile Kartinkin de odaya girdiklerinde bu durumda buldukları Katyuşa'yı azarlamış, mahkum muamelesi yapmışlardı.

— “Ne kazandın şimdi? Kendini temize mi çıkardın? Layığın buydu işte. Sibirya’da bu isyankar havan kalmayacak şüphesiz!”

Katyuşa, ellerini elbisesinin kollarına sokmuş, başı eğik, pis döşemeye bakıyordu. Sadece: “Ben seninle uğraştım mı? Uğraşmadım. Beni rahat bırak!” dedi. “ Ben seninle uğraştım mı?”

Bu soruyu birkaç kez sorduktan sonra sustu. Boçkova ile Kartinkin götürüldü. Rahatladı. Bir hizmetli ona üç ruble getirip verdi.

— “Maslova sensin değil mi? Al, bir hanım bunu sana gönderdi.”

— “Bir hanım mı? Hangi hanım?”

— “Sen al şunu da sus! Bir de seninle mi uğraşacağız?”

Parayı Kitayeva göndermişti. Mahkemeden ayrılırken mübaşire Katyuşa Maslova’ya bir miktar para gönderip göndermeyeceğini sormuştu. Mübaşir olumlu cevap verince Kitayeva üç düğmeli süet eldivenlerini tumbul ellerinden çıkarmış, ipek eteğinin arka farbelası arasından çıkardığı güzel bir para kesesinin içinden borç senetlerinden kesilmiş bir sürü faiz kuponu arasından 2,5 rubleyi alıp üzerine elli kopek ekleyerek mübaşire vermişti. Mübaşir de bu parayı hizmetliye teslim etmişti Kitayeva’nın önünde. Kitayeva ona , parayı yanlış kişiye vermemesini belirtmişti. Hademe de bu güvensizliğe sinirlendiği için Katyuşa’ya sert davranmıştı. Katyuşa paranın geldiğine sevindi.

Daha beklemesi gerekti; çünkü kendisini götürmesi için emir vermiş olan katip, avukatlardan biriyle sansür hakkında konuşmaya dalmış, mahkumları unutmuştu. Nihayet saat beşte gitmesine karar verildi. Katyuşa yanındaki iki nezaretçiyle kapıdan çıktı. Mahkeme binasından çıkmadan kendilerine ikişer ruble verdi, kendisi için iki çörek almalarını istedi. Çavuş gülerek parayı aldı.

— “Alayım bari!” dedi.

Hakikaten çörekleri getirdi. Bir de dürüstlük göstererek paranın üzerini verdi.. Katyuşa dayanmak zorundaydı. Hapishane kapısında trenden inmiş olan yüz kadar tutuklu içeri alınıyordu. Bunlar; kimi sakallı, kimi tıraşlı, yaşlı, genç, yabancı, Rus; kiminin de bacaklarında zincirler bulunan mahkumlardı. Hapishane girişini toz ve gürültünün yanında ekşi bir ter kokusu kaplamıştı. Katyuşa yanlarından geçerken hepsi baktılar dönüp ona. Bazısı da orasına burasına dokundu. Birisi : “Saygılar küçük hanım!” dedi. Bıyıklarından başka yüzü ve ensesi iyi tıraş edilmiş birisi de ayağını zincirden kurtardıktan sonra Katyuşa’ya doğru fırlayıp ona sarıldı.

— “Vay, beni tanımadın mı, dostunu? Bak hele, rol yapma!”

Adam dişleri görünecek biçimde ağzını açmış bağıırıyordu. Katyuşa adamı itekledi. Adamın hala gözleri parlıyordu.

Müdür yardımcısı oraya yetişerek: “Seni serseri seni, ne karıştırıyorsun orada sen?”

Mahkum büzülerek yerine gitti. Müdür yardımcısı Katyuşa’ya: “Siz burada ne arıyorsunuz?” diye sordu. Katyuşa ona mahkemeden döndüğünü söyleyemeyecek kadar yorgundu. Konuşacak durumda değildi. Askerlerden biri öne çıkıp şapkasına dokunarak: “Mahkemeden döndü, efendim.” Dedi.

— “Öyleyse başgardiyana teslim edin. Böyle şeyler istemiyorum burada!”

— “Emredersiniz efendim!”

Müdür yardımcısı: “Sokolov, bu kadını içeri al!” diye bağırdı. Başgardiyana Katyuşa’yı sert bir şekilde omzundan iterek arkasından gelmesini işaret etti. Orada üstü aranıp yasak bir şey olup olmadığına bakıldı. Sabahleyin alındığı hücreye kondu.

Katyuşa Maslova’nın koğuşu dört buçuk metre eni, altı buçuk metre boyu olan uzun bir odaydı. İki penceresi bulunuyordu ve odanın içinde çinileri dökülmüş büyük bir soba vardı. Odanın çoğu yeri yataklarla kaplanmıştı. Tahtaları çatlamış ve kırılmış yataklardı bunlar. Kapının karşısında artık rengi kararmış bir kutsal resim duruyordu. Resmin önündeki mum iki yapma çiçekle süslüydü. Kapının solundaki döşemede pis bir leğen duruyordu. Akşam teftişi bitince, kadınlar geceyi geçirmeleri için koğuşa kapatılmışlardı.

Koğuştaki on beş kadından ikisi çocuktü. Hava iyice kararmamıştı. Kadınların sadece ikisi yatmıştı. Bunlardan biri hırsızlıktan mahkum veremli bir kadın, diğeri ise pasaportu olmadığı için mahkum olmuş ve zamanının çoğunu yatakta geçiren aptal birisiydi. Veremli kadın sadece yatağına uzanmıştı. Gözleri

açıktı, uyumuyordu. Mantosunu katlayıp başının altına koymuştu. Öksürmemek için gıcığını tutmaya çalışıyordu.

Sırtlarında kalın gömlekten başka bir şey bulunmuyordu çoğu kadının. Bunların bazıları pencereden avluda bulunan mahkumlara bakıyordu. Üç mahkum kadın da oturmuş dikiş dikiyorlardı. Bunlardan bir tanesi sabahleyin Katyuşa'yı uğurlayan iri yarı yaşlı kadındı. Sert görünüşlü, güçlü kuvvetli, uzun boylu bu kadın, Korableva idi. Şakakları ağarmış, çatık kaşlı bu kadının yanağında üstü tüylü bir ben vardı. Sibirya'ya sürülmesinin nedeni, kızına tecavüz eden kocasını öldürmesiydi. Mahkum kadınlarla içki ticareti yapmanın yolunu bulmuştu. Onların lideri gibiydi. Korableva'nın yanındaki bir kadın da oturmuş kalın keten bir torba dikiyordu. Bir demiryolu bekçisinin karısı olan kadın gelen bir treni bayrakla karşılamadığı için üç ay ceza yemişti. Kara gözlü, basık burunlu, kısa boylu bir kadındı bu. Bir parça geveze olmakla beraber iyi biriydi.

Dikiş diken üçüncü kadın arkadaşlarının Fenička da dediği Fedosya'ydı. Çocuk gözlü, beyaz, pembe yanaklı çok güzel bir kadındı. Uzun sarı saçlarını örmüş, başına dolamıştı. Bunu düğünden hemen sonra yapmıştı. On altı yaşında istemeyerek evlendirilmişti. Kefaletle serbest bırakıldığı sekiz ay içinde kocasıyla barışmış, onu sevmişti bile. Mahkemeye çıktığında karı-koca birbirini seven çiftler, kocası, kayın-pederi ve onu çok seven kayınvalidesi onu serbest bıraktırmak için çok uğraştılar; ama genç kadın gene de Sibirya'ya sürgüne mahkum edildi. Güler yüzlü, neşeli, tatlı Fedosya'nın yatağı Katyuşa'nın yanındaki yataktı. Katyuşa'dan çok hoşlandığından ona göz kulak olurdu.

İki kadın da tahta yatakların üzerinde hiçbir şey yapmadan duruyorlardı. Biri solgun, zayıf yüzlü, gençliğinde çok güzel olduğu anlaşılan kırk yaşlarında bir kadındı. Beyaz, zayıf göğsüne bebeğini almıştı. Kura erinin, kanuna aykırı olarak, haksız yere köylerinden alındığı sırada suç işlemişti. Genç kadın erin teyzesiydi. Atın yularını tutarak halkın, polisi durdurarak delikanlının kurtulmasını sağlamak istemişti. İş yapmadan oturan kadınlardan ötekisi ise beyaz saçlı, sırtı bükülmüş iyi kalpli bir ihtiyardı. Sobanın arkasında oturuyordu. Önünde dört yaşlarında ileri geri koşturan bir çocuk yakalanmak ister gibi onunla oynuyordu. Kısa saçları ve sırtında yalnız gömlek olan çocuk yaşlı kadının yanından geçerken "İşte beni yakalayamadın gene!" diye bağıyordu. Bu yaşlı kadın ve erkekler bölümünde mahkum olan oğlu kundakçılıktan tutukluydular. Kadın kendi mahkumiyetine aldırılmıyordu ama oğlununkine çok üzülüyordu. Hele kimsesiz kalan yaşlı kocasının çamaşırlarını kimin yıkayacağını düşündükçe üzüntüsü iyice artıyordu. Bu yedi kadın dışında pencerenin parmaklıklarına tutunmuş, avludan geçen kadınlara bağırp işaretler yapan dört kadın daha vardı. Katyuşa'nın hapis haneye dönerken rastladığı kadınlardı bunlar. Bu kadınlardan biri kızıl saçlı, ensesi çillerle dolu, solgun sarı yüzlü, iri yarı şişman bir kadındı. Aşağıdaki kadınlara kısık bir sesle müstehcen bir şaka yaptı. Kahkahalar attı. Hırsızlıktan mahkum bir kadındı bu. Onun yanındaki kadın, on yaşındaki bir çocuk cüssesinde, ufak tefek, esmer, ince belli, çok kısa bacaklı, gözleri birbirinden uzak, kalın dudaklarının uzun dişlerini dışarıda bıraktığı, beceriksiz görünüşlü biriydi. Avluda olup bitenlere dikkatle bakıyor, olup bitenlere kahkahalarla gülmekten nöbet geçiriyordu. Bu kadın da hırsızlık ve kundakçılık suçundan hüküm giymişti. Süse ve şatafata meraklı olduğundan diğer kadınlar ona "süslü" lakabını takmışlardı. Onun arkasında pis, kurşuni rengi gömlekli, zayıf, düşkün görünen hamile bir kadın vardı. Hırsıza yataklık ettiğinden hüküm giymişti. Aşağıda olup bitenleri, sessiz bir şekilde gülümseyerek zevkle izliyordu. Bir de onların yanında kısa boylu, tıknaz, köylü bir kadın vardı. Parlak gözlü, sevimli yüzlü bir kadındı bu. İhtiyar kadınla oynayan dört yaşındaki oğlanla yedi yaşında bir kızı vardı. Bırakacak kimsesi olmadığı için çocukları da onunla birlikte hapse girmişlerdi. Pencereden biraz beride çorap örüyordu. Öteki mahkumların sözlerini dinliyordu ama kafasını sallayıp durmasından, kaşlarını çatarak gözlerini kapamasından pek beğenmediği belliydi. Yedi yaşındaki dağınık saçlı, kısa gömlekli kızı, mavi gözlerini pencereden aşağı dikmiş, kızıl saçlı kadının eteğinden tutmuştu. Kadın, erkek mahkumların müstehcen şakalarını dikkatle dinleyip yavaş sesle tekrar ederek adeta ezberliyormuş gibi yapıyordu. Bir "diyakoz"un kızı olan on ikinci mahkum olup bitenle hiç ilgilenmiyordu. Çok uzun boylu, gösterişli bir kadın olan bu mahkum, bebeğini kuyuya atarak boğmaktan hüküm giymişti. Sırtında pis bir gömlekle yalın ayak dolaşırken kalın, örgüsü çözülmüş sarı saçları dağınık bir şekilde sarkıyordu. Kimseyle ilgilenmeksizin duvardan duvara hızla dönerek bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

Kilit tıkırtısından sonra kapı açılıp Katyuşa Maslova içeri girince herkes dönüp ona baktı. Diyakozun kızı dahi aşağı yukarı dolaşmasını durdurup bir an kaşlarını kaldırdı ve hiç konuşmadan Katyuşa'ya baktı.

Korableva, dikmekle uğraştığı kahverengi torbasına iğneyi batırıp bırakarak erkek sesini andıran kalın ve kısık sesiyle: “Döndün ha?” “Beraat ettirdiler herhalde, değil mi?” diye sordu. (...) Katyuşa: “Dört yıl verdiler” dedi. Yanaklarından yaşlar süzülüyordu.

...

Geçmişte yaptığı hatalardan büyük pişmanlık duyan Nehludov vicdan azabı çekmektedir. Katyuşa’nın kurtulması için elinden geleni yapmaya kararlıdır. Tanıdığı tüm soylu kişilere başvurur ve mahkemenin tekrar görülmesi için uğraşır. Fakat tüm çabaları sonuçsuz kalmaktadır. Nehludov uzun uğraşlar sonucunda hapishanede Katyuşa ile görüşmek için izin alır. Fakat görüşme beklediği gibi geçmez, Katyuşa oldukça mesafeli davranır. Nehludov, Katyuşa’nın suçsuzluğunu ispat etmek ve savunmasını yapmak istemektedir. Sonunda ikna etmeyi başarır. Bundan sonra sık sık Katyuşa’yı ziyaret etmeye başlar. Bu ziyaretleri dolayısıyla, çok zor ve kötü koşullardaki insanları görür, fikirleri değişmeye ve bu insanlara da yardım etmeye başlar. Bu arada ceza hukuku sistemindeki çarpıklıkları da görür.

Nehludov’un çabalarından bir sonuç çıkmayınca Katyuşa cezasını çekmek üzere Sibirya’ya götürülür. Nehludov, Katyuşa’ya destek olmak ve bu zorlu yolculukta yalnız bırakmamak için yolculuğa katılır. Sibirya’da mahkemenin tekrar görülmesi için valiye başvurur. Tekrar görülen mahkemede Katyuşa’nın suçsuz olduğu kabul edilir ve daha uygun bir yerde sadece sürgün cezası çekmesine karar verilir. Nehludov, Katyuşa’ya bir iş bulur ve evlenmek istediğini söyler. Fakat Katyuşa, Nehludov’a daha fazla zorluk çıkarmamak ve üzmemek için, cezası sırasında tanıştığı bir mahkûmla evlenir. Nehludov için artık yapacak bir şey kalmamıştır. Bütün bu yaşananlar onu farklı bir insan haline getirir ve hayatı boyunca doğru yolda mücadele etmeye karar verir.

Lev Nikolayevich Tolstoy

Lev Nikolayevich Tolstoy
Diriliş
çev.: Tuba Şahin

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

hademe: Odacı, hizmetli.

kopek: Rublenin yüzde biri değerinde Rus para birimi.

mübaşir: Mahkemede duruşmaya girecekleri ve tanıkları çağıran görevli.

müstehcen: Açık saçık, yakışsız.

nezaret: Bakma, gözetme, gözetim.

ruble: Rusya Federasyonu’nda kullanılan para birimi.

sansür: Her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin hükûmetçe önceden denetlenmesi işi.

• Metin Soruları

1. Okuduğunuz metnin olay örgüsünü aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

2. Katyuşa neden kürek cezasına mahkum edilmiştir?
3. Katyuşa'nın koğuşundaki kadın mahkumların suçlarının ne olduğunu söyleyiniz.
4. Nehlyudov'un Katyuşa'yı kurtarmak için uğraşmasının nedeni nedir?
5. Metinde geçen karakterleri belirgin özellikleriyle yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Romandan hareketle Rus halkının sosyal yaşamıyla ilgili neler öğreniyoruz?
7. Metindeki kişiler, olayların geçtiği zaman ve mekânlar arasındaki ilişki sizde gerçeklik duygusu uyandırıyor mu? Neden?

...

Hakikaten sigarayı ve çörekleri getirdi. Bir de dürüstlük göstererek paranın üzerini verdi. Hapishaneye kadarki yolda sigara içmesine izin verilmiyordu. Katyuşa dayanmak zorundaydı. Hapishane kapısında trenden inmiş olan yüz kadar tutuklu içeri alınıyordu. Bunlar; kimi sakallı, kimi tıraşlı, yaşlı, genç, yabancı, Rus; kiminin de bacaklarında zincirler bulunan mahkumlardı. Hapishane girişini toz ve gürültünün yanında ekşi bir ter kokusu kaplamıştı. Katyuşa yanlarından geçerken hepsi baktılar dönüp ona.

...

8. Yukarıda, okuduğunuz romandan alınmış bir bölüm bulunmaktadır. Bu metinde hangi bakış açısının kullanıldığını nedeniyle belirleyiniz.

9. Metnin temasını söyleyiniz.

Eleştirel Okuma

Tolstoy, Marksizm'den etkilenerek oluşturduğu mülkiyet konusundaki radikal fikirleri nedeniyle bütün servetini köylülere dağıttı, her hâliyle köylüler gibi yaşamaya başladı. Hayatı boyunca yaşamın nasıl bir şey olduğunu anlamaya çalıştı. Kendi ülkesinin toplumsal siyasal çalkantılarını, halkının yaradılışını, yaşayışını büyük bir ustalıkla yansıtmıştır. Gerçekçi edebiyatın en büyük temsilcilerinden olduğu kadar, bir filozof ve bir eğitimci olarak da ün kazanmıştı. Bir süre sonra orduya girdi; Kafkasya'ya gitti. Kafkas halkının yoksulluk dolu yaşayışlarını ele aldığı izlenimlerle ilk gerçekçi hikâyelerini yazdı. Savaştan nefret etti. Sonra askerlikten ayrılıp Petersburg'a gitti. Yine de içinde, aradığını bulamayan bir ruh çalkalanıyordu. Batı Avrupa ülkelerinde uzun bir gezintiye çıktı. Yolda öldü.

1. Yukarıda verilen bilgilerden yola çıkarak Tolstoy'un yaşantısının olayların akışına ve metnin iletilisine etkisini değerlendiriniz.

2. Yazarın realist çizgileri keskinleştirdiği bölümleri metinde tespit ediniz.

Eserini yazarken de mahkemeleri gezer, hukuk sisteminin işleyişi hakkında araştırmalar yapar, hapishaneleri dolaşır, tutuklularla konuşur Tolstoy. Tolstoy'un bu tavrı, ayrıntılara çok önem vermiştir yazdıklarındaki realist çizgileri daha da keskinleştirmek adına yaptıklarını gözler önüne serer.

3. Tolstoy, zamanındaki adalet sistemini ve hukuk anlayışını eserine taşımıştır. Yukarıdaki metinden yola çıkarak o dönemdeki adalet anlayışını değerlendiriniz.

2. METİN: Tanzimat Dönemi'nde Roman (Sergüzeşt)

Metne Hazırlık

1. Başınızdaki geçen önemli bir olayı, macerayı (sergüzeşt) anlatınız.
2. Kölelikle ve esaretle ilgili düşüncelerinizi anlatınız.

SERGÜZEŞT

Dilber Kafkasya'dan alınıp getirilmiş ve İstanbul'da esir olarak satılmış dokuz yaşında bir kızdır. Eski Harput Mal Müdürlüğü'nden azledilmiş Mustafa Efendi adında birine kırk liraya satılır. Taş yürekli bir kadın olan evin hanımı ile Arap cariye Terafet, kızı çok hırpalılar ve kıza gücünün üstünde iş yaptırırlar. Dilber bir gün bu evdeki hayata dayanamayıp kaçarsa da yine eski sahiplerine teslim edilir.

Mustafa Efendi, Erzurum vilayetine bağlı bir ilçe kaymakamlığına atanır. Borçlarını ödemek için Dilber'i bir esirciye satar. Esirci Dilber'i kendi evine götürür.

Dilber bir süre sonra Asaf Paşa'nın konağına satılır ve burada rahat bir yaşam sürmeye başlar. Burada kendisine Fransızca da öğretilir. Asaf Paşa'nın Avrupa'da resim öğrenimi görmüş Celal Bey adlı bir oğlu vardır. Celal iyi kalpli, neşeli bir insandır. Dilber'in farklı kılıklarda resmini yapmaktadır.

İlk zamanlarda Dilber'i hiç umursamayan delikanlı bir gün onun dilenci kılığındaki bir resmini yaparken Dilber'in olağanüstü güzelliğini fark eder. Dilber de gizliden Celal'i sevmektedir. Mehtaplı bir gecede Celal, Dilber'e onu sevdiğini söyler. Bu sırada aralarındaki sevgi Celal'in annesi Zehra Hanım tarafından anlaşılır. Zehra Hanım oğlu için daha eğitilmiş, varlıklı bir aileden evlilik düşünmektedir. Oğlunun bir halayıkla gönül ilişkisinin olmasını kaldıramaz ve Dilber'i gizlice esirciye satarak konaktan uzaklaştırır.

...

O gece Zehra Hanım, bir köşesine çekildiği odasında ruhi üzüntü ve bedeni ıstırap içinde birisini bekliyor. Hala niçin gelmediğini sabırsızlıkla sordukça:

— “O taraflarda yangın varmış; belki kendilerine yakınsa” ümitsiz cevabını alıyordu.

Kendisini en müşkül konumda bularak bir iki saat içinde, en büyük bir problemin halline mecburiyeti teslimle oğlunun gençlik temayülleri ve hayalleri içinde kaybetmeye çalıştığı geleceğin ve annesine söz verilen ikbalini mi, yahut bu mutluluk ve ikbale engel olmak isteyen bir esir parçasına mı mahvetmek kararında? Bir süre düşündükten sonra sonunda batının verdiği bir sevda gösterisi ve asalet, hırs ve

emelin doğurduğu bir zenginlik ve gelecek belası, Mısır aileleri arasında da var olan kötü bahtlı bir aşılama ile Dilber'in evden çıkarılmasına karar verildiği sırada, oda kapısından şişmanca olan bedenine oranla yine büyük olan karnın gizleyerek ayaklarına kadar uzun, dikişli bir hırka giymiş, nispetsiz bir şekilde geniş yanaklarının üstünde Tatarlar'dan olduğunu gösterir küçük, çekik gözlerinde mümkün olduğu kadar bir tatlılık, yalvarır, riyakar bir gülümseme ile çekilen kalın dudakları, birtakım seyrek dişler göstererek dualar, alkışlarla içeri bir kadın giriyordu.

Zehra Hanım uzandığı kanepeden eline başına koyarak güçlü bir azmi gösteren çatılmış kaşlarıyla açıklayacağı kesin kararın dehşetinden, sonbahar rüzgarına rastlamış gül yaprakları gibi dudakları titriyordu. Bir köşede siyah tülle örtülen lamba, odayı karanlık gösterecek şekilde zayıf bir ışık veriyordu. O sırada şiddetini artırarak uzaktan uzağa pencerelerden yansıyan yangın alevleri odanın karanlık safhası içinde şeklinin tasvir ettiği Zehra Hanım, bir Roma İmparatoriçesi'ne benziyordu. Yangının ışıklarının yankısı başındaki süsü olan sarı saçlarında, uçuk renginde koyu mavi gözlerinde, o güzel dudaklarında dalgalanması ile müthiş bir güzellik ortaya çıkmıştı. Bu kadın içeri girer girmez, kendisini ağırlığı altında ezmek isteyen ruhani ıstırabının baskısından kurtulup çıkan ve uzaktan uzağa işitilen gök gürlemesine benzer bir sesle:

— “Bu getirdiğin Dilber evimin namusunu, oğlumun geleceğini mahvediyor. Onu yarın getirdiğin yere bırak.” Dedi.

Bu kadın kendisine özel bir şefkat ayrıcalığı veren böyle bir emrin yerine getirilmesini, menfaat ve övülme sermayesi bildiği için kahkahalarla:

— “A kadını! Sıkıdığın şeye bak! Yarın hem sizi kurtarırım, hem ona uygun bir yer bulurum” cevabını verdi.

Zehra Hanım:

— “Yarın çok erken, anladın mı? Tembihinden sonra;

— “Beni yalnız bırak” dedi.

Kadın kapıdan çıkıp da yalnız başına kalınca ayağa kalktı. Pencere yanına doğru gidip biraz düşündü. Gelip tekrar kanepenin üzerine düştüğü zaman anlaşılmasız gizli bir his dürtüsü ile gözleri, şebnemler içinde kalmış menekşeleri andırıyordu.

O gece Dilber'le beraber bir odada yatan Çaresaz, sürekli Kafkasya'dan, kölelikten ağlaya ağlaya bahsediyordu. Bütün insanlık hüviyetini heyecana getiren keder, sesine şiddetli bir etki, diline garip bir anlatma gücü vermişti ki, Dilber kölelik yoldaşının bu anlaşılmasız halinden üzüntü duyarak:

— Niçin ağlıyorsun? Diye sordukça:

— Hiiç! Ağlamak köleliğin en büyük hakkıdır. Biz o hürriyete sahibiz, diyordu.

Garip şey! Acaba bu bî-çâre Çaresaz'ın kalbini kim kırmıştı ki Dilber soyunup da yatağına girdiği halde yine sürekli mendille gözlerini silerek ağlamasına devam ediyordu. Dilber yatağından kalkarak:

— Çaresaz! Yalnız dökülen gözyaşları acıdır. Sen hiçbir derdini benden gizlemezken bu ıstırabının nedenini niçin benden saklıyorsun? Memleketinde geçen bir şey mi hatırına geldi? Yoksa çocukken validenin kucağında ağladığını mı hatırladı? ... sen kalbini bana açmazsan burada haline hanımlar mı acıyacak, beyler mi ağlayacak?

— Oh! Yok yok! Onların nazarında ağlayan bir esir mutlak dayağa, tekdire müstahaktır. İnsanın ıstırasında, hastalığına inanmayıp da yatağından kaldırarak hasta hasta hizmet ettirenlerde kalp mi olur? Merhamet mi bulunur?... senin gönlün pek yumuşaktır. Bana acırsın bilirim... bir şey yok, şimdi susar, yatağıma girerim. Sen rahatına bak, bir şey yok.

İkisi de yataklarına girdiler. Daha büsbütün sabah olmamıştı ki odaya bir kadın girerek Dilber'i yatağından kaldırdı. Dilber:

— Ne istiyorsunuz? Diye sorduğu zaman,

— Kalk, bohçanı topla. Yaşmağını yap. Senin bu evde kısmetin bu kadarmış... cevabını verdi.

Dilber perişan saçlarıyla yatağın ayak ucunda durup bir sevgi sabahı gibi yeni uyanan gözlerini elleriyle ovuşturarak büyük bir hayretle:

— Ne söylüyor bu?... Anlayamıyorum! Diyordu. Zira bu genç zihin, iki gün evvelki bir saadet gününü böyle bir matem gününün takip edeceğini düşünemedi. Bu kadın, bir mahkumu öldüreceği yere davet eden bir gardiyan gibi kızın baş ucunda her türlü hislerden uzak duruyor ve sürekli:

— Çabuk ol! Sabah olmadan bu evden çıkacağız, efendilerin emri böyle, sözünü tekrar ediyordu.

Dilber, odasındaki çekmecesinden yaşmağını , feracesini çıkarıp da aynanın karşısında ağzından aldığı iğnelerle saçlarını kaldırdığı zaman, bu kadın yerinden kımıldamayarak duruyor ; odanın köşesindeki Çaresaz ise artık sesi işitilecek surette ağlıyordu.

Dilber'in gözlerinde üzüntü gözyaşlarından eser görünmüyordu. Yalnız renginin, yaptığı yaşmaktan farkı kalmamıştı. Feracesini giyerek ilerleyince, Çaresaz arkasından yetişerek bir müddet birbirlerinin yüzüne baktıktan sonra kucaklaştılar.

Dilber'in çehresindeki soğukluk, arkadaşının dudaklarına hafif bir titreme vermişti. Dilber önde bu kadın arkada olarak bahçeye indiklerinde :

— Hani bohçan kızım? Diye sorduğu zaman, o vakte kadar hiçbir şey söylemeyen Dilber:

— İstemem! Dedi. Kabul etmediği halde bohça kendisine kalır ümidiyle tekrar odaya çıkarak bohçayı koltuğuna alıp döndüğünde, Çaresaz ağlamaktan sözlerini tamamlayamaz ve anlatamaz bir halde parmağından bir yüzük çıkararak:

— Al bunu benim tarafımdan ona ver, diye yalvarırken, Dilber (...) hiçbir şey hissetmeyerek zihni düşünmek, ciğerleri teneffüs etmek kuvvetini kaybettiği cihetle insana korku verecek kadar uçuk olan rengiyle bahçenin bir tarafına konmuş bir “Venüs” heykeline benziyordu.

Kadın döndüğünde Dilber'i bıraktığı yerde bularak ikisi birden yürümeye başladılar. Biraz uzaklaşınca, iki tarafı büyük ağaçlarla çevrili olan bir yolun sonunda sabahın hafif sisleri arasından görünen bu köşke, bu sevgi evine, Dilber son bir özlemle bakıyordu.

Senelerce oturduğu ve özellikle birkaç aydan beri kendisine mutluluk veren duyguların, düşülen yeri olan bu ev, ağaçların arasında, sisli bir gökyüzünün altında , derin bir sessizliğin içinde yalnız başına duruyordu.

Dilber orada bir köşeye, bir taşın üzerinde oturup da ebedi olarak veda ettiği bu eve, bu aşk mabedine saatlerce bakarak birdenbire hücum eden duyguları şiddet, ayrılığın darbesi ve özellikle aşılana ayaklar altına alınan şerefi ve sevgisiyle oracıkta mahvolmak istiyordu. Yanındaki kadın bu duraklamaya engel olduğu zaman hiss olunur bir can alıcı ıstırap ile bahçenin kapısından dışarı çıktılar.

Orada, tarlalarda çalışmak için pek erken uyanan işçi, tek tük işçilerin başına gidiyor, bir çobanın çayirlara doğru götürdüğü, köyün koyunları meliyordu. Köyün minaresinde bir müezzin Mısır'a, Ceza-yir'e, Tunus'a mahsus olan Arap ezgisi üzere ezan okuyor ve sedası ülkesiz bir taş sütuna benzeyen minareden, laciverdi bir aleme doğru yükselerek, sabahın sükunet ve şeffaflığı içinde semanın kubbesine aks ederek tekrar yere döküldüğü sırada, uzaktan, iki gün önce Celal Bey'in gösterdiği yalnız mezar görünüyordu. Bulundukları yolu biraz daha izleyip de seherin gayet uçuk renkli ışığı etrafındaki parmaklıklardan geçerek, üzerine aks ettirdiği kabrin yanına gelince; o dakikaya kadar fekalade durgun görünen Dilber, o muhabbet perisi, okşamaya layık olan ellerini, o anda en kayıtsız bir hakimî saatlerce düşündürecek kadar derin bir hüznün kazanan çehresine kapayarak mezarın ayak ucuna düştü. O gönül çeken endamı toprağın üzerine kapandığı zaman beş yaşındaki çocuklara özgü bir şiddetle hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu. Ne derecede ümitsizlik, ne derelerde kalp kırılması, ağlamasının sesinden uzakta işe giden bir aile bile yolun üzerinde durmuştu. Yanındaki vahşiye de telaş ederek uzaktan ameleye:

— “Oğlum, biraz su bul” diyordu.

...

Celal her şeyi öğrenir ancak Dilber'i bulamaz. Sonra da Dilber'e olan sevdasından hastalanarak yatağa düşer. Dilber ise Mısır'a götürülmüş ve Mısırlı zengin bir tüccara satılmıştır. Dilber yeni efendisine odalık olmayı reddettiği için efendisi onu karanlık bir odaya kapatır.

Bu evdeki harem ağası Cevher, Dilber'i çok sever. Onu kaçırıp İstanbul'a kaçırmak için evin pençeresine geceleyin bir merdiven dayar ve Dilber'i aşağıya indirir. Ancak kendisi inerken merdiven kırılır ve Cevher düşerek orada can verir. Ölürken Dilber'e vapur biletinin cebinde olduğunu söyler. Sokağa çıkmak için üzerinde örtüsü bulunmayan ve o güne kadar tek başına hiçbir yere gitmeye alışık olmayan Dilber, İstanbul'a kadar kaçamayacağını anlayınca ya da yakalanıp tekrar o işkenceli çekilmez hayata döneceğini düşünerek kendisini Nil Nehri'ne bırakır.

Samipaşazade Sezai
Sergüzeşt

• Bilinmeyen Kelimeler

azletmek: Bir kişiyi görevinden almak, uzaklaştırmak.

biçare: Çaresiz.

cihet: Yön, yan, taraf.

endam: Boy pos.

ferace: Kadınların sokakta giydikleri, manto-ya benzer, arkası bol, yakasız üst giysisi.

fevkalade: Olağanüstü, beklenmedik.

Harput: Elazığ'ın ilçesi.

ıstırap: Acı, üzüntü, sıkıntı, keder.

ikbal: Gelecek, baht açıklığı.

merhamet: Acıma.

müstahak: Hak etmiş, hak kazanmış, layık.

riyakar: Gösteriş yapan, ikiyüzlü.

safha: Aşama, kademe.

sergüzeşt: Baştan geçenler, macera.

şebnem: Çiy tanesi.

tekdir: Azarlama, paylama.

temayül: Eğilim, meyletme.

yaşmak: Kadınların ferace ile birlikte kullandıkları, gözleri açıkta bırakan, ince yüz örtüsü.

• Metin Soruları

1. Çaresaz'ı ağlatan nedenler nelerdir? Açıklayınız.
2. Çaresaz "Ağlamak esirliğin en büyük hakkıdır. Biz o hürriyete sahibiz." sözüyle ne anlatmak istemektedir? Açıklayınız.
3. Dilber sabahın erken saatlerinde nasıl bir olayla karşılaşır? Buna tepkisi ne olmuştur?
4. Metnin olay örgüsünü belirleyiniz, olaylar nerede ve hangi dönemde geçmektedir?
5. Celal Bey, Dilber, Zehra Hanım ve Asaf Paşa'nın kişisel özelliklerini aşağıdaki tabloya yazınız.

Kişiler	Kişisel Özellikleri
Celal Bey	
Dilber	
Zehra Hanım	
Asaf Paşa	

6. Eserde verilmek istenen temel ileti nedir? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. Celal Bey'in annesinin, oğlu için yaptıkları sizce doğru mudur? Günümüzde Zehra Hanım gibi annelere rastlamak mümkün müdür?
2. Diriliş romanındaki Katyuşa ve Sergüzeşt 'teki Dilber'i göz önünde bulundurarak kadının sosyal hayattaki yerini tartışınız.

3. METİN: Servetifünun Dönemi Roman (Mai ve Siyah)

Metne Hazırlık

Yürü hür maviliğin bittiği son hadde kadar
İnsan alemde hayal ettiği müddetçe yaşar

Yahya Kemal Beyatlı

1. Mavi ve siyah renkler hangi duygu ve düşünceleri ifade eder? Açıklayınız.
2. “Bugün ister istemez Avrupalılaşıyoruz. Giydiğimiz pantolon nasıl ki Avrupa’dan gelmişse -eğer edebiyatımıza bir örnek gelecekte- mutlaka o pantolonun geldiği yerden gelecektir.” H. Cahit Yalçın’ın bu sözünden hareketle, o dönemde edebiyatımızda ne gibi değişiklikler olmuştur? Açıklayınız.

MAİ VE SİYAH

Ahmet Cemil, babasının ölümünden sonra, binbir güçlükle okulu bitirir ve kız kardeşini ve annesine bakmak için çalışmak zorunda kalır. Bunun için elinden fazla bir şey de gelmemektedir. Çünkü yabancı dil bilmekten başka bildiği bir şey yoktur. Ona kalsa, bütün çalışmalarını şiir üzerinde toplamayı; edebiyatımıza bir başka yön vermeyi ister. Ancak hayat mücadelesi onu çok genç yaşta karşılar.

Ali Şekip, Hüseyin Nazmi gibi arkadaşlarıyla başlıca tartışma konusu budur zaten. Raci gibi kendisini kıskanan, arkasından dedikodular yaratan birine rağmen şiirde bir şeyler yapacağına inanır. Ahmet Cemil, Hüseyin Nazmi’nin kız kardeşi Lamia’yı sever. Tek kaygısı onunla evlenmek, ona layık bir yuva kurabilmektir.

Okulu bitirdikten sonra, zavallı genç çok sıkıntılı günler geçirir. Evlerine gittiği öğrencilerin şımarıklıklarına katlanmak zorunda kalır. Ekmeğini kazanmak için başka çaresi de yoktur. Pek dayanamaz hale gelince, bu sefer kitapçılara polis romanları tercüme etmeye kalkar. O çağlarda pek sayılı olan bu kitapçılar da onun derisini yüzerler. Geceler boyu göz nuru dökerek yaptığı anlamsız tercümelere hiç denecek kadar az para verirler.

Ahmet Cemil, günün birinde “Mirat-ı Şuun” adlı gazetede çalışmaya başlar. Hayatı az çok düzene girer. Hatta gazete sahibinin oğlu Vehbi Efendi, Ahmet Cemil’in kız kardeşi İkbâl’le evlenir. Evlenenler daha önce birbirlerini tanımadıkları için bağdaşamazlar. Vehbi Efendi çok kaba, durmadan içen, küstah bir kimsedir. Bir gece Vehbi, İkbâl’i öyle hırpalar, durumunu düşünmeden öyle bir tekme atar ki zavallı

kadın çocuğunu düşürür. Kız kardeşini ölümden kurtarmak gerekmektedir. Hiçbir önlem zavallı İkbâl'i ölümün pençesinden kurtaramaz.

Hüseyin Nazmi, uzakça bir görevle dış işlerine tayin edilmiştir. Ahmet Cemil, bir gün onu ziyarete gider. Bir aya kadar memleketten ayrılacak olan Hüseyin Nazmi, sevineceğini sanarak Ahmet Cemil'e başka bir haber daha verir. Lamia'yı evlendiriyorlardır. O zaman Ahmet Cemil Lamia'ya ait tek tük hatıra kırıntılarını bir daha yaşar. Bunlar, Lamia'nın çocukluğu ile ilgilidir. Zihninde, kızı, ailesinin ısrarıyla evlenmeyi kabul etmiştir diye tasarlar. Bir an sevgisini itiraf etmeyi düşünür. Ama yoksulluğu, işsizliği aklına gelince bir yuva kuramayacağını kabullenir.

Önce kardeşi, sonra Lamia... Geriye ne kalmıştır? Genç adam, bütün ömrünü koyduğu şiirlerini bir an bile duraklamadan ocağa atıp yakar.

Odasına büsbütün yalnız kalmak, yalnızlığından emin olmak için kapısını sürmeledikten sonra bütün duygularını bilen şeylere; arkadaş resimlerine, kitaplara, duvarlarda kendisini görmekten haz alarak mütebessim bakıyor gibi duran mektepte yapılmış levhalara baktı; "bu gün sizin tesliyenizin kollarına başka bir ıstırapla geliyorum, bana her vakitten ziyade gülünüz." Demek isteyen, merhamet arayan şaşırılmış gözlerle baktı. Bu odacık, bu mini mini köşecik, onun, yalnız onun idi. Burada ne utanılacak yabancılar, ne sıkılacak arkadaşlar vardı; burada yalnız kendisinin hayalinden başka bir şey yoktu. Bu duvarlar, şu minderle yatak; bütün bu ufak tefek, senelerden beri onun kalbiyle çarpmış, onun hayatının nefesiyle nefes almış, onun varlığıyla mayalanmış idi. Burada kendisini olduğu gibi gösterebilir; burada hiç utanmayarak, kendini tutmaya lüzum görmeyerek kalbinin olanca yaralarını şu sessiz fakat şefkatli mahrem dostlarının önlerine serebilirdi. Evet, burada dünden beri bastıra bastıra kendisini hasta eden ıstırap feryadını salıvermek mümkün idi ve salıverdi.

Bu evvela boğuk, kısık bir inilti gibi başladı. Yataklığının sütununu tuttu; başını, ateşler içinde yanan başını, bu soğuk demire dayadı, gözlerini kapadı.

Şimdi bütün matemler hep birden uyanmış idi. Bunlar birbirine karışıyor; babasını, İkbâl'i, Lamia'yı zihninin içinde bir şimşek tekerrürüyle birbirini takip eden levhalar gibi bir silsile şeklinde görüyordu.

Babasının vefatından sonra geçen beş senelik -ancak beş senelik- zaman içinde hayatın ne zalim sillelerine uğramış idi. Daha hayatın henüz mukaddimesinde iken bundan sonra kırılmış emellerle, sönmüş hülyalarla, unutulmaz matemlerle istikbalin önüne çıkacak, "İşte ben seni bu omuzları çöktüren yüklerle yaşayacağım." Diyecekti. Ah! Bundan sonra yaşayacağı seneler... kim bilir! Yirmi sene belki kırk sene... artık kuvveti kalmamıştı. O nasipsiz, ümitsiz senelerin o kuru geçişi içinde kırık bir hayatı sürüklemek onun için ne büyük bir işkence idi.

"Nasıl yaşayacağım?" diyordu. O zaman yine babasının, İkbâl'in, Lamia'nın çehreleri birer birer, bazen bir üzgün mana ile yavaş yavaş; bazen ondan kaçmak isteyerek uçup silinerek zihninin içinden geçiyordu.

Şimdi ağlıyordu; sakın ve aheste yaşlarla güçsüzlüğün ve ümitsizliğin bezginliği ile akan sıcak ve iri damlalarla ağlıyordu. Niçin bu kadar hülya esiri olmuş idi. Biraz hayatın parasal yönünü düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir şiir bulutuna sarınarak uçmak için çalışmamış olsaydı bu gün bu kadar mağlup olmayacaktı.

En küçük sebepleri en büyük hülyalara kafi saymış, kendisine sahte hayatlar üzerine kurulmuş bir hayat vücuda getirmiş idi. İşte şimdi hakikatin insafsız rüzgarları üzerinden geçtikçe o hülyaları hep birer birer düşürmüş, onu şuracıkta en küçük bir yaşamak arzusundan tam bir mahrumiyet içinde bırakmış idi.

O zaman eserini düşündü. Ah bu eseri! Fakat şimdi ona ne lüzum var? O artık ölmüş bir çocuğun boş ve soğuk gömleğinden başka bir şey miydi?

Yazıhanesine gitti, o defteri, -bir vakitler eline aldıkça göğsünü gurur ile şişiren o defteri- bu gün bir ölü yadigarı gibi soğuk bir hisle aldı., aramaksızın hemen bir yerinden açarak baktı. Okumadı, okumak için heves duymadı. Şimdi ondan bir soğukluk sızarak vücudunu üşütüyordu.

Ah bu eser! Bir vakitler bunun için neler kurmuş, ondan neler beklemişti. Şimdi o kadar çocuk olduğundan utanıyordu. Bu, kendisine ne kazandırabilirdi?

Fakat şimdi mademki Lamia elinden kaçıyor, mademki onu artık kendisine bırakmıyor ve bütün o

aşk rüyası bir yalandan başka bir şey değilmiş... o halde buna ne lüzum var. Bu eserden nefret ediyor, kırık hayatının öcünü ondan almak istiyordu. Kapadı. Şimdi bu küçük defteri avucunun içinde zararlı böcek gibi sıkıyordu. Onu da öldürmek, ötekiler gibi bunu da varlık alanından kaldırmak istiyordu. Kemiklerini kırarak biri birine geçirmek istediği bir düşman eli gibi bu defteri sıkıyor, sıktıkça garip bir lezzet alıyordu.

Birden aklına bir şey geldi. Sobasına koştu. Soba, kıştan beri içine yırtılarak atılan küçük kağıtlarla dolmuştu. Bir kibrit çakarak onları tutuşturdu. Tümüyle yanması için bekledi. O zaman iki eliyle defteri ortasından ayırdı. Önce bir yaprak kopardı, bunu soktu. Kağıt bir süre kızgın küllerin üzerinde tereddüt ediyor gibi durdu, sonra yer yer sarardı. Birdenbire duyulmuş bir acı ile kıvrandı. Daha sonra o sarı kıvrıntılardan bir ateş dalgası geçti. Ahmet Cemil, acı bir gülüşle bakıyordu. Kağıtlar böyle yaprak yaprak birbirini izlediler. Nihayet son yaprağı attı. Bu son yaprağın üzerinden de alevden bir rüzgar esti. Bir an içinde kıpkırmızı oldu. Daha sonra parça parça, dilim dilim yarılarak söndü.

****Tüm bu olaylardan sonra Ahmet Cemil, bütün umutlarını, hülyalarını geride bırakarak annesiyle birlikte İstanbul'u terk ederler.****

Bir saat sonra Sarayburnu'nu dolaşan Fransız vapuru Hüseyin Nazmî'yi sinesi ümitle dolu, bir emel cihanına doğru götürürken Kızkulesi açıklarında bir yavaş meyil ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Lloyd'in Süveyş hattına işleyen ağır gemilerinden biri Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar ile son yeis türbesine sürüklüyordu. Evvela, hareket esnasında, o koşuşturma içinde hiçbir şey hissetmedi. Validesiyle Seher'i aşağıda kendilerine tahsis olunan yere yerleştirdikten sonra yukarı çıktı.

Sandallar, merdivenlerden telaş ile çıkıp inen halk, çözölen halatlar, koşuşan gemiciler, ara sıra iri sesiyle bu gürültünün içinde herkesi sükuta davet ediyor gibi hiddetle bağırarak düdüğü; daha sonra etrafında limanın izdihamı, İstanbul'la Galata arasında sıkışan bu deniz parçasını bir mahşer haline getiren bütün o hareket bir müddet beynini, gözlerini işgal etti; fakat vapur bu izdihamı yavaş yavaş, güya şu hayattan özlemle ayrılarak uzak bıraktıkça dakikalar geçerek Ahmet Cemil'in nazarında bütün hayatının yegane duygu kabı bu şehri, ufkun lacivert zeminine resmedilmiş bir levha şeklinde bırakmaya başlayınca kalbinde birden, elim bir ıftırah hissi duydu. Bir his ki, hemen o anda bütün azmini sarstı. Tekrar geri dönmek, kim bilir hayatının belki sonuna kadar ayrılmak üzere olduğu bu yere tekrar ayaklarını basmak için şiddetli bir arzu uyandırdı.

Uzaklaştıkça karşısında Cihangir tepesinden denize doğru inen bayır, küçük, renkli taş parçalarından üzerine bir levha işlenmiş uzun, yüksek bir duvar şeklinde yükseliyor; öteden parça parça saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtı ile Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış meraklı bir baş gibi, yangın kulesi iri gözleriyle bakıyor, öte tarafta İstanbul tepelerinin üzerinde camilerin birer gümüş miğfer ile örtülü büyük başları yükseliyor, minarelerin semalara yükselmek isteyen birer beyaz fiskiye şeklinde uzanan ince boyları yer yer akşamın esmer havası içinde güya titriyor; beride güneşin son ışıkları ile tutuşmuş camları ile kırmızılıklara boyanan İhsaniye, Üsküdar, daha yüksekte yeşil tepelerin üzerine eteklerini sererek Marmara'ya bakan Çamlıca, biraz daha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize salıvermek istiyormuş zannedilen Fener, Moda; nihayet vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren - yerlerinden oynuyorlarmış, bazen birbirine sokularak, bazen birbirinden kaçışarak dalgaların içinde yüzüyorlarmış vehmini veren- Adalar...şimdi vapur biraz daha serbest ilerliyor, artık bu manzaralar evvelkinden çabuk uzaklaşıyor, ufkun sislerine boğuluyordu.

Orada, kalbinde derin bir yeis ile kendisinden kaçıyor zannedilen bu levhaya gözlerini dikerek bakıyordu. Sabit, ısrarlı bir veda ile gözlerini o levhadan ayırmıyordu. Vapur uzaklaşıyordu. Nihayet o levha, üzerine bir tül geçirilmiş gibi donuk kaldı, daha sonra büsbütün bulandı; o vakit üzerine güneşin bir donuk rengi dökülmüş bulutlardan başka bir şey görmedi.

O vakit vapurun kenarına, tahta kanepenin üzerine oturdu, dirseğini dayadı, başını avucunun içine koydu, akşamın serin bir rüzgarı ile saçları uçuşarak gözlerinin önünde hazırlanan geceye bakmaya başladı.

Bu siyah bir geceydi. Öyle bir gece ki gökler bütün kandillerini söndürerek denizlere, o bilinmezlikler dünyasının gözyaşlarını dökmek için hazırlamış gibiydi. Yalnız direklerle bacanın, bir serseri şeklinde yürüyen gölgelerine karanlıklar içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri, bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu bu siyahlıklar...

Ahmet Cemil ise şu saçlarının arasından üşüterek geçen rüzgârın kanatlarını çırpa çırpa bu siyahlıkları semalardan denizlere döktüğünü hissediyor, görüyor onların feşfeşeli düşünüşünü işitiyordu. Kendi kendisine içinden, hep şahsi üslubunun deyimlerini tekrar ederek:

“Sanki bir siyah inci yağmuru!...” diyordu.

Birden bu siyah gecenin karşısında aklına başka bir gecenin hatırası geldi. Ta hülya hayatının başlangıcında ümitlerinin pırıl pırıl olduğu zamanlarında; Tepebaşı bahçesinde, Haliç’e bakarak seyrettiği mai gece ile o elmas yağmurunu hatırladı.

Gözlerinin önünde o mai bu siyah gece karşılaştı:

Mai ve siyah ...

Ahh! Bi çare hırpalanmış , ezilmiş hayat! Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu zavallı mutsuz ömür... Bir elmas yağmuru altında gelişerek şimdi bir siyah elmas yağmuru altında gömülen o emel çiçekleri...

İşte, işte görüyor ; gözlerinin önünde yağan bu siyahlıklar denize döküldükçe bir sarhoşluk ezgisiyle boğulan bu karanlıklar, iste bunlar o hulya hayatının üzerine çekilen bir yas kefeni değil miydi?

O vakit denize baktı: siyah bir deniz ... Karanlığın içinde , geminin kenarında esmer bir köpük ile kaynaşarak kaçan o siyahlıkları görüyor, altında korkutucu, dehşet verici, yok olmak vehmini saçan siyahlıktan başka bir şey görmüyordu.

Ah bu denizin karanlıklarında saklanan gerçekler , asıl gerçek... Bir karar hamlesi, yalnız küçük bir hareket, oraya gidebilirdi oraya gitmek, bu siyahlığın içine bir daha çıkılamaz, dönülemez derinliklere gitmek...

Dalgalar uzun, kalın bir siyah yılan gibi kıvrıla kıvrıla, yuvarlana yuvarlana açılıyor; belirsiz bir lisan ile karanlıkların sonsuz uzaklıklarına doğru serilerek onu da davet ediyordu.

Bunların siyah kucağına atılmak yarın doğacak olan o güneşin hayatın sefaletleri ile alay eden ziyasından kaçmak, bu siyahlıklar içinde sonsuz bir yoklukla mesut ve müsterih yuvarlanıp gitmek...

Birden bire silkindi. Taa yanı başında bir ses:

— Cemil , niçin karanlıkta yalnız oturuyorsun? Diyordu.

O vakit titreyerek ayağa kalktı. “Geliyorum anne!” dedi. Ve hayatta bir ümidi kalmamış bu çocuk, yavaş yavaş bu siyah geceden, şu kendisini çekip almak isteyen yokluktan ayrılarak, varlığını daha kuvvetle çeken bu sese uyarak annesini takip etti.

Halit Ziya Uşaklıgil
Mai ve Siyah

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

elim: Acı, acıklı.

feşfeşe: Uykudan uyandırma.

hulya: Kuruntu, tatlı düşün, hayal.

iftirak: Ayrılık.

izdiham: Aşırı kalabalık, yığılma.

kafi: Yeterli, yetecek ölçüde olan.

mahrem: Başkalarına söylenmeyen, gizli.

mahrumiyet: Yoksunluk.

mai: Mavi.

mukaddime: Giriş, önsöz, başlangıç.

müsterih: Kaygısız, içi rahat.

mütebessim: Gülümseyen, güleç.

müthiş: Dehşetli, korkuya düşüren, şiddetli.

sema: Gökyüzü, gök.

sille: Elin iç yüzüyle vurulan tokat.

silsile: Dizi, sıra, zincir.

sine: Göğüs, gönül, yürek.

tekerrür: Tekrar eden.

vehim: Kuruntu.

yegane: Tek, biricik.

ziya: Işık.

• Metin Soruları

1. Metnin olay örgüsünü oluşturan olayları belirleyiniz.
2. Ahmet Cemil'in ruh hâline etki eden olaylar nelerdir?
3. Ahmet Cemil eserini niçin yakmıştır?
4. Ahmet Cemil İstanbul'u neden ve kimle terk etmektedir?
5. Eserde hâkim olan bakış açısını eserden örnekler vererek açıklayınız.
6. Metnin ana düşüncesi nedir? Metinde işlenen konu bireysel midir yoksa toplumsal bir konu mudur? Açıklayınız.

"Mai ve siyah ...

Ahh! Bi çare hırpalanmış, ezilmiş hayat! Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu zavallı mutsuz ömür .. Bir elmas yağmuru altında gelişerek şimdi bir siyah elmas yağmuru altında gömülen o emel çiçekleri...

İşte, işte görüyor ; gözlerinin önünde yağan bu siyahlıklar denize döküldükçe bir sarhoşluk ezgisiyle boğulan bu karanlıklar, iste bunlar o hulya hayatının üzerine çekilen bir yas kefeni değil miydi?"

7. Yukarıda verildiği gibi yazarın metinde kullandığı iç diyalogun metne nasıl bir katkısı olmuştur? Açıklayınız.

Sultan II. Abdülhamit devrinin edebî oluşumlarından biri olan Servetifünun dönemi, pek çok özelliği ile Türk edebiyatında adından sıklıkla söz ettirmiştir. Sanatın ön planda tutulduğu bu devrin bazı şair ve yazarları, artan siyasi baskılar yüzünden memleket idaresinden şikayet etmişlerdir. Bunun sonucunda yaşamak için yeni bir ortam, uzak ülke hayaline kapılmışlardır. Önce Yeni Zelanda daha sonra da Manisa'nın Sarıçam ilçesi, bu hayalin mekânı olarak düşünülmüştür. Sanatçılar, her iki yer ile ilgili planlamalar yapmışlar ve tasarlanan yeni yaşamın pek çok özelliğini edebî eserlerle ortaya koymuşlardır. Edebî eserlere etki etmiş olan bu tasarımlarda yaşanacak yerin coğrafi özelliklerinden meskenlere; uğraşı alanlarından edebî anlayışlara kadar pek çok şeyi bulmak mümkündür.

8. Servetifünun anlayışıyla yazılan okuduğunuz metindeki uzaklaşma duygusu nasıl anlatılmıştır? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

Realizm: Gerçekler anlatılırken kişilerin psikolojileri, onların kişiliklerini etkileyen çevrelerinin tanıtımı, içinde bulundukları ortam ayrıntılarıyla verilir. Onun için de betimleme, realist yazarlarda en önemli anlatım biçimi olarak dikkat çeker. Realist yazarların okuyucuyu eğitme gibi bir amaçları yoktur; onlar gözlem, araştırma ve belgelere dayanarak, yaşananı nesnel bir şekilde aktarmayı amaçlarlar. Realist romanlarda bazen kahramanlar romantik özellikler gösterebilir.

1. Bu açıklamaya göre metindeki realist ve romantik unsurları bulunuz.
2. Ahmet Cemil, hayallerine niçin ulaşamamaktadır? Bunun sonucunda İstanbul'u terk etmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Servetifünun romanı ile Tanzimat romanını karşılaştırınız. Bulduğunuz sonuçları aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. METİN: Millî Edebiyat Dönemi'nde Roman (Ateşten Gömlek)

Metne Hazırlık

Aşağıdaki metni, metnin heyecanını yansıtacak şekilde okuyunuz.

“.....Müslümanlar, Türkler! Müslüman ve Türk dünyası en siyah bir matemle dalgalanıyor. Bu günkü heyecan emin olunuz ki Müslüman alemini bir dalga gibi sarsıyor... Biliniz ki küçük görünen Türkiye ve Türkler Müslüman dünyasının başıdır, kalbidir. Türklere indirilmek istenen darbe bütün Müslüman dünyasının kafasını koparmak içindir. Emin olunuz ki Harbi Umumide bir çok Müslüman düşmanlarımızla beraber kan döktük. Galiçya'da, Çanakkale'de, Irak'ta makam-ı hilafete karşı harb ederken onlar adalet için, beşeriyet için harp ettiler, öldüler. Emin olunuz, aldandılar...

Böyle muazzam bir günü Osmanlı tarihi, Osmanlı toprağında bir defa daha idrak edemeyecektir. Bugün size haber verdiğim milletlerin hak günü uzak değildir. O gün gelirse içimizden bugün burada bulunanlardan bazıları bu dava yolunda ölmüş olursa, onun mezarı üstüne istiklal bayrağınızla geliniz ve o günü müjdeleyin. Şimdi yemin ediniz ve benimle tekrar ediniz:

Milletlerin ilahi hakkı ilan olunacağı güne kadar kalbimizde heyecanımız kalacak, eksilmeyecektir. Yedi yüz senenin en asil ve büyük mirası olan vakarımızı, adalet ve terbiyemizi unutmayacağız. Yemin ediniz!

Yedi yüz senenin tarihini ağlayan minareler altında yemin ediniz: Bayrağımıza, ecdadımızın namusuna hıyanet etmeyeceğiz.”

İlk başlarda Amerikan mandasını savunan Halide Edip Adıvar, Millî Mücadele'nin başlaması ile bu hareketin yılmaz savunucularından biri olmuştur. Sultan Ahmet mitingleri ile halkı Millî Mücadele lehine örgütlemiştir. İngilizlerin yakalama kararı üzerine Anadolu'ya geçmiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan onbaşı rütbesi ile gazi unvanı almıştır.

Halide Edip Adıvar

ATEŞTEN GÖMLEK

Dışişleri bakanlığı memurlarından Peyami, zengin bir ailenin oğludur. Peyami'nin yakını Cemal, Birinci Dünya Savaşı'na katılmış, savaşta yaralanmış bir subaydır. Cemal, Peyami'yi Binbaşı İhsan ile tanıştırır. Peyami, Cemal ve İhsan sık sık buluşarak memleketin içinde bulunduğu durumu tartışırlar.

Cemal'in kız kardeşi Ayşe, İzmir'de oturmaktadır. 15 Mayıs 1919'da İzmir işgal edilir. İşgalciler, Ayşe'nin eşi Mukbil Bey ve oğlunu öldürür. Ayşe'yi de kolundan yaralarlar. İzmir'de kalmayan Ayşe İstanbul'a gelir. İstanbul'da sıkıntılı günler yaşamaktadır. Peyami, Cemal, İhsan ve Ayşe Sultanahmet Mitingi'ne katılırlar.

...

Herkes seslerin geldiği yere doğru dalgalandı, döndü. İki beyaz minarenin ortasını, mavi havadan bir dekor ayırıyor, önünde yüz yıllık iki çınarın arasında siyah bayraklar altında siyah ve küçük bir kürsü var. Bütün bu sesler onun çevresinden geliyor. Havadaki genç seslerle beraber yerdeki dedeler topluluğun derin ve büyük uğultusu geliyordu. Kürsünün önüne doğru bakan sakat erler bir hilal gibi çevrilmişler, bu topraklar üstünde ne zaman yas, ne zaman bayram olsa onun mihrabında bu topraklar için parçalanmış vücutların toplanmasının en doğal bir şey olduğunu bütün İstanbul'la beraber onlar da

anlamışlardı.

Kendim daha bunun manasını anlayamıyordum. Bu ortak bir sevgilinin cenaze töreni mi? Yoksa sürekli kalacak ve kanlı bir düğünün ilanı mıydı? Bilmiyorum yüz bin insan mucize gibi vücutlarından, vücutlarının bin bir alakasından çözülmüş, bir oluvermişlerdi. Kalabalığın içinde harp borusu çalınca iplerini kırıp koşan asil savaş atları gibi ihtilal havasını koklayan bir iki Fransız, siyah millet bayrağının altına, dün karşı karşıya dövüştükleri sakat Türk erinin arasına koşmuşlardı.

Ne kürsünün üstündekileri seçebiliyor, ne de söylediklerini duyuyorduk. Bazen bir kadının tiz sesi sahrayı yırtıyor, bazen bir erkeğin kelimeleri dağılıyor. Yalnız Mehmet Emin Bey'in beyaz başını millî bir aziz gibi, bir evliya gibi seçtim. Askerlere doğru eğilmişti. Alil askerlerin topun karşısında sükunla duran geniş, alil göğüsleri sarsılıyor, başları eğilmiş yüksek sesle ağlıyorlardı.

Ayşe'nin de Cemal ile yanımda yüksek sesle ağladığını duydum ve döndüm. Yüzü bir azap maske-sine benziyor, koyu yeşil gözlerinden yaşlar damla damla başlayarak ince billur bir gözyaşı sicimi uzun, siyah kirpiklerinin uçlarından yanaklarına akıyordu.

Ah, beyaz ve güzel memleketim! Bu meydanda bir çok imparator ve imparatoriçeler, en gürültülü alaylar, yarışlar, geçit törenleri yaptılar. Fakat bu beyaz meydanı bütün bir milletin gözyaşıyla hiçbir parlak alay, hiçbir Bizans ve Osmanlı görkemi kutlamadı. Yeni Türkiye'yi doğuran gizli ve tanrısal ruh, bu töreni millete öğretti. Yoksa İzmir'in zümrüt yamaçları, altın meyveleri, bal akan bağları üzerinden geçen kan ve acı kasırgası burada mı tekerrür ediyor?

Bir aralık kürsünün kenarında denizin dibinden gelir gibi sesler hasıl oldu; havada öyle derin bir sükun vardı ki bu gulguleyi canımız kulaklarımıza toplanmış gibi dinledik ve ak gökte bir vızıltı duyduk. Minarelerin üstünde iki siyah tayyare dolaşıyordu. Fakat halkın duyduğu şey ölümden kuvvetliydi. Kimse ne başını kaldırdı ne de alakadar oldu.

Cemal:

— Ah, dedi, keşke bombaları atsalar ve bu günü, bu kelimesiz ahdimizi kanımızla mühürlesek.

Ayşe'nin yaşları arasından gözlerinde şimşekler çıktı. Belki elli bin siyah çarşafının gözlerinde aynı şimşekler çakıyordu. Oradan ne kuvvetli, ne teselli bulmuş bir millet gibi dağıldık.

Parka giden geniş caddeden o heybetli insan akıntısı ile biz de akarken Meserret Kiraathanesi'nde tanıdığım genç, toparlak yüzlü üç yüzbaşı, Hayri, Salim ve Ahmet bize katıldılar. Hepsinin yüzleri ahalinin yüzündeki parıltı ile aydınlanmıştı. Açık bir ümit ve güven hasıl olması için sebep yoktu; fakat bütün millet mazlum milletlerin tacıyla taçlandırılmış ve bunun için her insanı kendine manen yardımcı hisseden manevi bir teselli duymuşlardı. "Milletler dostumuz; hükümetler düşmanımız" olmuştu.

Üç zabıt, Ayşe'nin elini öptüler. Onun hayatındaki faciayı mutlak duymuşlardı. O da minarelerdeki siyah bayrakların uyandırdığı saygı ve heyecanı uyandırıyor. Milletın başına gelen kanlı alçalmanın, acı matemın canlı ve somut sembolü bu sakat Ayşe oluvermişti. Hep beraber yürüyerek köprüyü geçtik. Kudretli ve silahlanmış Beyoğlu'nun "Türkler geliyor!" diye geçirdiği paniğin tepkisiyle o gün sokakları tahliye etmişlerdi. Kendi memleketimizde imişiz hülyasını bir an için rüya gibi hissederek Şişli'ye geldik.

...

İstanbul, İngilizler tarafından işgal edilir. Üç arkadaş ve Ayşe, Kuvay-i Milliye'ye katılmak ve Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek için Anadolu'ya geçerler. Ayşe de hemşire olarak İhsan'ın birliğinde savaşa katılır. Peyami ile İhsan, içten içe Ayşe'yi sevmeye başlarlar. Yakınları Yunanlılar tarafından öldürülen köylü kızı Kezban da karşılıksız bir aşkla İhsan'ı sever ve gönüllü olarak İhsan'ın birliğine katılmak ister.

...

Yanında giden adam bir nevi kuru hıçkırıkla cevap veriyor:

— Bizim kaptan vuruldu.

İhsan'ın kalbinin, kininden hemen pişman olduğunu, belki de Ayşe'nin yüzünde bir hüznle koş-turan felaketi kışkandığını hissediyorum ve hepimiz sürekli uçarak gidiyoruz. Nihayet onu, tozlu yol üstünde bir ağacın altında uzanmış bulduk. Çenesinin, yanaklarının çukuruyla hala genç yüzü gülümsüyor, kalbini delen bir kurşunla yatıyor. Hepimiz ona koşuyoruz. En evvel Ayşe yetişiyor, bir çocuk gibi onu kaldırıyor.

— Rıfkı Bey, Rıfkı Bey!

Göğsünü çözüyor. Allah'ım, o manzarayı hiç unutmayacağım! Ceketinin altında gömlek yok, ucu

yırtık bir yün kuşak, pantolonunu tutuyor. Beyaz, ince vücudu, solundaki ölüm yarasıyla nasıl garip görünüyor.

Ona söğüt dallarından bir sedye yaptık. Onu Ayşe ile beraber büyük bir dikkatle söğüt dallarının üstüne yatırdık, yanında hepimiz ağlayarak yürüyoruz.

Bütün gece terasta yatan ölünün etrafında Ayşe dolaştı. Artık kuvvetimiz o sırada yardım almadan uzun süre kalmazdı. İhsan, Ayşe ile beni hemen götürmeye karar verdi. Ayşe asi ve kararlıydı. Ahmet Rıfki'yi gömmeden gitmeyeceğini söyledi. İhsan, Ahmet Rıfki'nin adamları ve kendi iki süvarisiyle bir baskın ihtimaline karşı sabaha kadar nöbet bekledi. Sabahleyin köyün imamıyla küçük bir topluluk onu mezarlığa götürürken Ayşe, söğütlerin altında bir çocuk gibi hıçkırıyordu. Bu ıssız Anadolu mezarlıklarında ne kadar sevgili bıraktık geçtik.

Mezarlıktan döndüğümüz zaman hareket hazırlığı yaptık. Hastalar doktora bırakılıyor, fazla araba ile arkamızdan hemen nakilleri için emir veriliyordu.

Ayşe, gözleri ağlamaktan kırmızı ve şiş olarak köyden hareket etti. Bütün köyde bir telaş ve korku vardı. Ayşe'nin boynuna kadınlar tek tek sarıldılar ve ağladılar. Ayşe'ye bir yaylı bulmuş, içini hazırlamıştık. Nihayet vedalar bitti. Söğütleri bıraktık. Tozlu ve uzun yolda epeyce ilerledik. İhsan da ben de Ayşe'nin kederi dağılmayan yüzüyle ilgiliydik; ikide bir de ikimiz de geliyor, üzüntü içinde, başı önünde giden kapanık gözlü yüze endişeyle bakıyorduk. İhsan, Ayşe'nin yüzünden başka her şeyi hatta zavallı genç ölüyü, hatta ihtilalin çok kapalı ve karışık tehlikesini unutmuş gibiydi. Bilmiyorum ne kadar gittik. Arkadan ince bir kadın sesi haykırdı.

Döndük, yalın ayak genç bir köylü kız, ağlayarak, ellerini sallayarak bize doğru koşuyordu. Ben hemen anladım; fakat İhsan ancak çocuk yanımıza geldiği zaman, hatta kendi atının başını yakaladığı zaman anladı.

— Babamı gavurlar öldürdüler, anam yok, dedem yok, beni nerelere bırakıyorsunuz?

Diyor ve sürekli ağlıyordu. İhsan biraz incelikle fakat çok canı sıkılmış bir davranışla Kezban'ı geri çevirmek için iknaya çalışıyordu. İlk defa o gün Ayşe bizi gördü ve ilgili gözlerle bu sahneyi izledi. Kezban ikna olmuyordu:

— Gitmiycam, gitmiycam! Tüfek atamam mı? Yaban şehrinden garılar gelir de ben gelip bir iş tutamam mı? Diyordu.

Hakikat, yeşil gözleri öyle genç bir istekle tutuşuyordu ki, bu küçük yaratığın herhangi bir ihtilalci gibi dövüşebileceğine inanmıştım. İhsan, onu sonra gelip alacaklarını, şimdi dönmesini önerdikçe o koşuyor ve haykırıyordu:

— Aman anam içim yanıyor, ben galaman, ben galaman!

Ayşe bu genç üzüntüden etkilenmiş miydi? Bilmiyorum. Arabadan atladı geldi, başını okşamak, yatıştırmak istedi. Kezban'ın gözlerindeki ateş bütün bütün tutuştu; onu, nefret ve şiddetle itti. Şimdi, Ayşe arabadan inince yere atlayan İhsan'ın kolunu yakalamış, gözleri gözlerinde yalvarıyordu:

— Beni de al, sen nereye varırsan ben de varırım. Her işini idem, guzum guzum ben şu şehir garısı gibi hastaya da baharım, diye başlayan uzun konuşmasında İhsan'ın eğilmeyen soğuk inadıyla birdenbire üzgün, tozlara çömeldi. Başı ellerinde sarsıla sarsıla ağlıyordu. Herkes garip bir sarsıntı ile zavallı çocuğa bakıyor ve ne diyeceğini bilmiyordu. Gençlerden biri:

— Beraber alsak olmaz mı efendim, diyecek oldu. O zaman İhsan en ağır en kaba sesiyle birdenbire emreden, hükmeden bir reis, bir erkek oldu:

— Bana akıl öğretmeyiniz, bu çocuğu bu halde nereye götürürsünüz? Sen de Kezban, kalk bakayım, haydi kalk bakayım, haydi kalk; şimdi yürü geri dön, ben yapacağımı bilirim!

Kezban, İhsan'ın sesiyle kalktı, yaşlı gözleriyle ona, sinmiş bir çocuk gibi baktı. Önce bir şey söylemek istiyordu; sonra karşısında hala sert ve emredici duran erkek bakışları altında eridi. Sesi ve kalbi kırılmış; fakat hala ağlayarak döndü ve köyün yolunu tuttu.

İhsan:

— Herkes hayvana, diye emir verdikten sonra elini uzattı, Ayşe'yi arabaya bindirdi. Arabanın basamağının başında bir an durduklarını, birbirlerinin gözlerine baktıklarını zannediyorum. Kezban'ın yaşları bana da çok dokunmuştu; tozlu yolda yalnız bırakılmış, kalbi kırılmış dönen çocuğun ümitsizliği bana da sirayet etmişti.

Ayşe'nin biraz acı tahayyül ettiği sesiyle:

— İhsan Bey, bu zavallı çocuğu niçin almadınız? Dediğini duyudum.

— Bu kadar genç bir çocuğu nasıl bizim kuvvetlerin arasına alırım. Ötede beride savaşan kadınlar var ama hiçbiri bu kadar genç değil. Siz isteseydiniz onu Eskişehir'e götürebilirdiniz.

— Fakat Kezban beni istemiyordu ki.

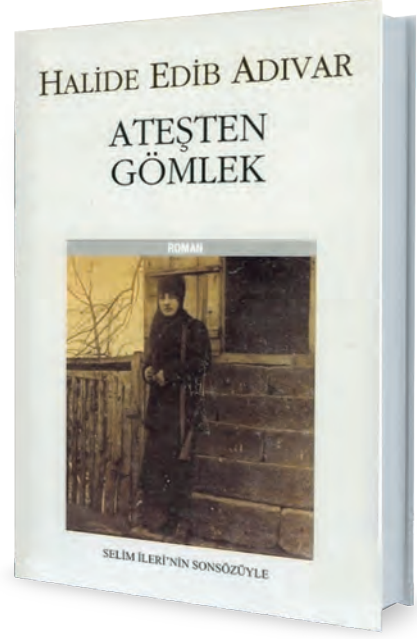
— İnsana istediğini verdiklerini nerede gördünüz?

Bu bir his düellosu mu? Yoksa iki kalbin çekişmesi mi? Yeşil gözlü kadınların, İzmir'in kızı da olsalar, hemşire de olsalar, yine zehirli hançerle dolu, yine insanın yüreğinde daima ateş yakan alev gibi kızıl dudakları, kalbi ısırın fil dişi gibi dişleri oluyor. Ayşe'nin kızıl dudakları o gün zalim bir hatla açıldı, beyaz dişleri merhametsiz ve hissiz acı bir istihza ile İhsan'a güldü.

Geyve'de Ayşe ile İhsan'ın evine misafir olduk. Burası iki odalı bir köy eviydi. İhsan, kendi odasını derhal boşaltmış Ayşe'ye ayırtmış kendisi de benimle karşısındaki odaya çekilmişti. Ayşe odasında temizlenir ve üzerini değiştirken İhsan'la karşıdaki odada konuşuyorduk.

...

Ayşe, İhsan ve Cemal Kurtuluş Savaşı'nda şehit düşerler. Peyami ağır yaralı olarak hastaneye kaldırılır. Hastanede anılarını yazar. Beynindeki kurşun çıkarılırken ölür. Doktorlar, Peyami'nin yazdığı anıların, beynindeki kurşunun etkisiyle girdiği bir bunalım sonucunda yazılmış olduğunu ileri sürer. Çünkü ordu kayıtlarında Ayşe ile İhsan'ın adlarına rastlanılmamıştır.

Halide Edip Adıvar
Ateşten Gömlek

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

alil: Hasta, hastalıklı, sakat.

azap: Büyük sıkıntı, eziyet.

aziz: Ermiş, eren.

ihtilal: Kargaşalık, düzensizlik, karışıklık.

ikna: Bir konuda birinin inanmasını sağlama, inandırma, kandırma.

istihza: Alay etme.

sahra: Alan, meydan.

sükûn: Huzur, rahat, durgunluk, dinginlik.

tahayyül: Hayal etmek.

tekerrür: Tekrarlanma.

• Metin Soruları

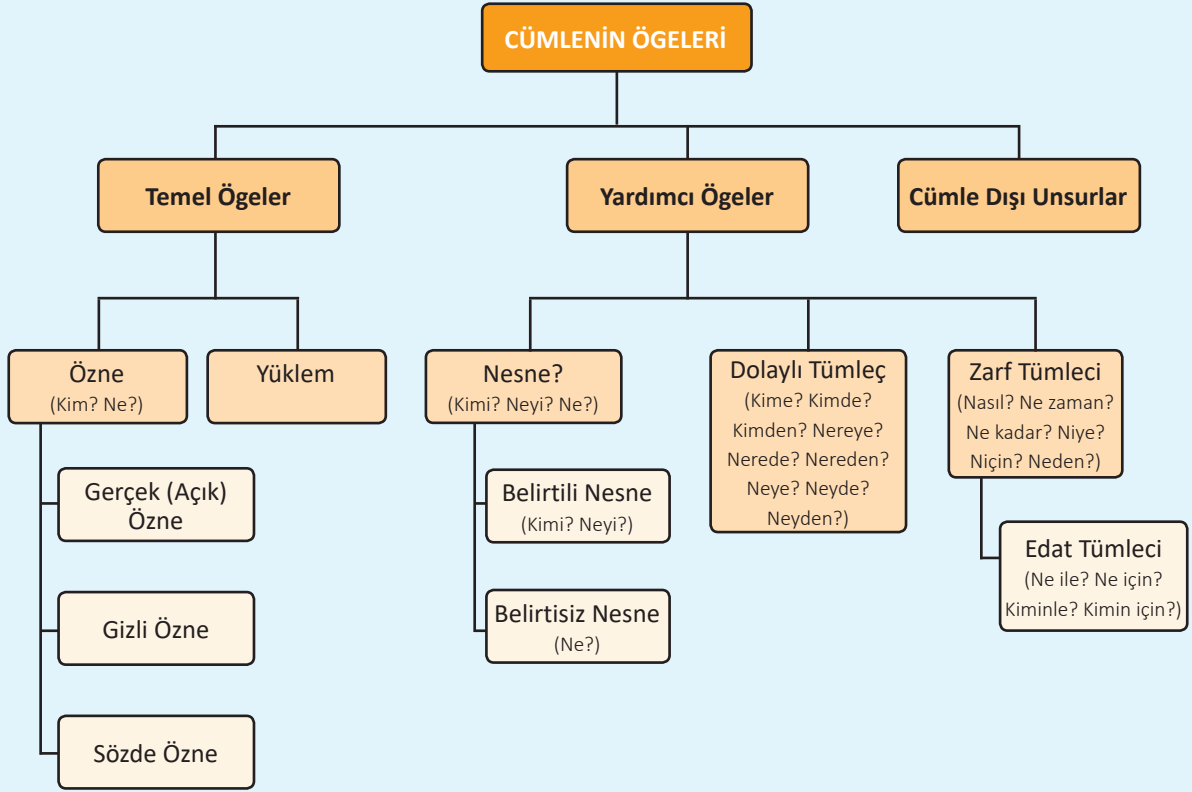
1. Miting alanındaki Türk bayraklarının siyah renkli olmasının nedeni nedir?
2. Yalınayak, ağlayarak koşan köylü kızı kimdir ve niçin koşmaktadır?
3. Metinden edindiğiniz bilgilere göre savaş ne gibi kötü sonuçlar ortaya çıkarmaktadır?
4. "Bu ıssız Anadolu mezarlıklarında ne kadar sevgili bırakıp geçtik." sözüyle anlatılmak istenen nedir?
5. Metinde geçen "Bu, ortak bir sevgilin cenaze töreni mi?" cümlesiyle yazar kimi ve hangi endişeyi dile getirmektedir?

6. Kahramanlardaki ortak özellikler nelerdir? Açıklayınız.
7. Metnin olay akışını yönlendiren temel çatışma ve ona bağlı diğer çatışmalar nelerdir?
8. Metindeki anlatım tekniklerini tespit ediniz.

Eleştirel Okuma

1. Edebiyatımızın Tanzimat, Servetifünun, Millî Edebiyat gibi edebî dönemlere ayrılmasında ne gibi ölçütler etkili olmaktadır?
2. Eserdeki romantizm izlerini tespit ediniz.
3. Millî Edebiyat bölümünde daha sade bir dil kullanılmasını ve dilde sadeleşmeye gidilmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dil Bilgisi

CÜMLENİN ÖGELERİ

Cümle; bir düşüncüyü, bir dileği, bir haberi ya da duyguyu tam olarak anlatan, bir veya birden çok sözcükten oluşmuş anlatım birimidir. Cümle içindeki sözcüklerin tek başlarına ya da diğer sözcüklerle grup oluşturarak yaptıkları göreve de öge denir. Cümlelerin oluşumu için çekimli bir fiil ya da ek fiille çekimlenmiş isim soylu bir sözcük gerekir. Bu iki unsurdan birinin özelliklerine sahip bir sözcük, bir cümleyi oluşturmak için yeterlidir. Cümlelerin ögelerini bulurken dikkat etmemiz gereken husus kelime gruplarının tespitidir. Aşağıdaki uyarı ve örneği inceleyiniz.

Uyarı: Cümlelerin ögeleri kelime grupları olabilir. Bazen bir cümlelerin hepsi yüklem olabilirken bazen özne ve yüklemden oluşabilir. Cümle ögelerine ayrılırken kelime grupları parçalanmaz. Bu kelime grupları sıfat tamlaması, isim tamlaması, birleşik filler ve kalıplaşmış ifadelerden oluşabilir.

“Ayşe’nin de Cemal ile yanımda yüksek sesle ağladığını (sıfat tamlaması, nesne görevinde) duydum ve döndüm. Yüzü bir azap maskesine (sıfat tamlaması, dolaylı tümleş görevinde) benziyor, koyu yeşil gözlerinden yaşlar damla damla başlayarak ince billur bir gözyaşı sicimi uzun, siyah kirpiklerinin uçlarından yanaklarına akıyordu.

Ah, beyaz ve güzel memleketim! (sıfat tamlaması, yüklem görevinde) Bu meydanda birçok imparator ve imparatoriçeler, en gürültülü alaylar, yarışlar, geçit törenleri yaptılar. Fakat bu beyaz meydanı bütün bir milletin gözyaşıyla hiçbir parlak alay, hiçbir Bizans ve Osmanlı görkemi kutlamadı. Yeni Türkiye’yi doğuran gizli ve tanrısal ruh (sıfat tamlaması-özne görevinde), bu töreni millete öğretti. Yoksa İzmir’in zümrüt yamaçları, altın meyveleri, bal akan bağları üzerinden geçen kan ve acı kasırgası burada mı tekerrür ediyor? (birleşik fiil- yüklem görevinde)

Bir aralık kürsünün kenarında denizin dibinden gelir gibi sesler hasıl oldu (birleşik fiil-yüklem görevinde); havada öyle derin bir sükûn vardı ki bu gulguleyi canımız kulaklarımıza toplanmış gibi dinledik ve ak gökte bir vızıltı duyduk. Minarelerin üstünde (isim tamlaması-dolaylı tümleş görevinde) iki siyah tayyare dolaşıyordu. Fakat halkın duyduğu şey ölümden kuvvetliydi. Kimse ne başını kaldırdı ne de aladar oldu.”

Örneklerde gördüğünüz gibi kelime grupları cümle içinde bölünmeden, aldığı eke ve işlevine göre cümlelerin ögesi olmaktadır. Sizler de cümleyi öğelerine ayırırken bu hususları göz önünde bulundurunuz.

Cümlelerin öğeleri cümlede kullanıldığı yere göre anlama katkıda bulunur. Türkçede normal bir cümle dizilimi şu şekildedir: Özne-nesne-tümleş-yüklem

Yazarlar ve şairler kelimelerle oynayarak cümlelerde farklı anlamlar ve yapılar oluştururlar. Vurgulanmak istenen öge yükleme yaklaştırılır.

“Alil askerlerin topun karşısında sükunla duran geniş, alil göğüsleri sarsılıyor, başları eğilmiş yüksek sesle ağlıyorlardı.”

Cümlede, ağlıyorlardı yüklem olarak kullanılmış, bu ağlamanın şiddeti vurgulanmak istendiği için yükleme yanaştırılmıştır. “yüksek sesle” kelime grubunu yazar başka yerde de kullanabilirdi ama anlamda istediğini yakalayamayabilirdi.

Diğer bir önemli öge yüklem yeridir. Yüklem genellikle sonda bulunur. Ama yazar ve şairler bazen anlamı farklılaştırmak, zorlamak için yüklem yerini değiştirebilirler. Devrik cümlelerle farklı anlamlar yakalarlar. Aşağıdaki şiirde yüklem yerini değiştirilerek çeşitli anlamlar oluşturulmuştur. Aşağıdaki altı çizili yüklemeleri inceleyiniz.

Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden,
Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak,
Ve bir zaman bakacaksın semaya ağlayarak...
Sular sarardı... Yüzün perde perde solmakta,
Kızıl havaları seyret ki akşam olmakta...
Eğilmiş arza, kanar, muttasıl kanar güller;
Durur alev gibi dallarda kanlı bülbüller,
Sular mı yandı? Neden tunca benziyor mermer
Ahmet Haşim

Yine atasözlerimizde bu durumu görmekteyiz. Aşağıdaki altı çizili yüklemeleri inceleyiniz.

Gülme komşuna, gelir başına.
Sakla samanı, gelir zamanı.
Besle kargayı, oysun gözünü.

İşi yapan özne, işten etkilenen nesne, işin yapılma zamanı (zarf tümleci), işin yapıldığı yer(dolaylı tümleş) yazarın yüklemek isteği anlama göre cümlede yer değiştirebilir. Metinleri incelerken öğelerin kullanım yerlerinin anlama katkısını tespit ediniz.

Cümlelerin ögeleri, temel ögeler, yardımcı ögeler ve cümle dışı unsurlar olmak üzere üç temel grupta incelenir:

a. Temel Ögeler

Bir düşünceyi, bir dilek ya da duyguyu söz veya yazı ile anlatabilmek için en az iki öge gereklidir. Bunlar yüklem ve öznedir. Bunlara cümlelerin temel ögeleri denir.

a.1. Yüklem

Cümlede yargıyı üzerinde taşıyan öge yüklemidir. Kılış, oluş ve durum yüklem tarafından karşılanır. Yüklem, cümlelerin ana ögesidir. Diğer ögeler, yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlamak üzere cümlede yer alır. Yüklem, ekle veya eksiz olarak yargı yüklenmiş bir fiil veya isimdir. Yüklem olmadan cümle de oluşmaz.

NOT: Yüklemi bulmak için herhangi bir soru yoktur. Fiiller ya da isim soylu sözcükler çekimlenerek bu görevi üstlenir. Yüklem bir sözcükten oluşabileceği gibi sözcük grubundan da oluşabilir.

Örnek

Herkes hayvana, diye emir verdikten sonra elini uzattı, Ayşe'yi arabaya bindirdi. (Birden fazla olabilir.)

Kalbi kırılmış dönen çocuğun ümitsizliği bana da sirayet etmişti. (Kelime grubu olabilir.)

Bitti nihayet vedalar. (Hep sonda bulunmayabilir.)

Fakat halkın duyduğu şey ölümden kuvvetliydi. (İsim kökenli olabilir.)

a.2. Özne

Yüklemin bildirdiği iş, oluş ya da durumu yapan veya cümledeki olayı karşılayan ögeye özne denir. Özne, cümlelerin temel ögesidir; ancak her cümlede bulunmak zorunda değildir. Özne, fiil cümlelerinde işi yapandır. İsim cümlelerinde bir eylem bulunmadığı için özne, yüklemin bildirdiği durumda olandır. Özne, yükleme sorulan “kim, ne?” soruları ile bulunur. Ancak özellikle “ne” sorusu, nesneyi bulmak için de sorulduğundan, özne sorusunu yükleme “yapan kim, olan ne?” biçimlerinde sormamız daha doğru olur.

Örnek

Katyuşa güzelliğiyle genç adamın ilgisini çekmiştir. (Özne tek bir kelimeden oluşabilir.)

Şehre gitmeye karar veren Katyuşa çocuğunu kimsesiz çocuklar yurduna yerleştirir. (Özne kelime grubundan oluşabilir.)

Ertesi gün Nehrudov evden ayrılır. (Özne özel bir isimdir.)

Bir hizmetli ona üç ruble getirip verdi. (Sıfat tamlaması özne görevindedir.)

Gizli Özne: Cümlede bir sözcük olarak bulunmayan, yüklemin çekiminden anlaşılan öznelere gizli özne denir.

Örnek

Ne kürsünün üstündekileri seçebiliyor, ne de söylediklerini duyuyorduk. (biz)

Askerlere doğru eğilmişti. (o)

b. Yardımcı Ögeler

Cümlelerin yardımcı ögeleri nesne, dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı), zarf tümlecidir (zarf tamlayıcısı).

b.1. Nesne

Nesne, cümlede öznenin yaptığı işten etkilenen ögedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli olan fiil cümlelerinde vardır ve yükleme sorulan “ne, neyi, kimi?” sorularıyla bulunur.

Nesneyi belirtili nesne ve belirtisiz nesne olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür:

b.1.a. Belirtili Nesne:

Yükleme sorulan “neyi, kimi?” sorularına cevap veren sözcük ya da sözcük gruplarıdır. Belirtili nesne durumundaki sözcük ya da sözcükler yükleme belirtme hâl ekiyle (-i) bağlanır. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili örnekleri inceleyiniz.

Örnek

Bu maçı mutlaka izlemeliyim. (Neyi izlemeliyim?) (Nesne bir sıfat tamlamasıdır.)

cümlesinde “neyi” sorusuna cevap veren “bu maçı” sözü belirtili nesne olarak kullanılmıştır.

Hakikaten sigarayı ve çörekleri getirdi. (Nesneler bağlaç ile bağlanabilir.)

Katyuşa adamı itekledi. (Nesne tek kelime olabilir.)

Bu arada ceza hukuku sistemindeki çarpıklıkları da görür. (Nesne bir kelime grubu olabilir.)

Dilber de gizliden Celal'i sevmektedir. Mehtaplı bir gecede Celal, Dilber'e onu sevdiğini söyler.

b.1.b. Belirtisiz Nesne

“-i” belirtme hâl ekini almayan ve özneyi bulduktan sonra yükleme sorulan “ne?” sorusuna cevap veren sözcükler, belirtisiz nesne olur.

Örnek

Adam bir çuval taşıyordu? (Ne taşıyordu?) (Kelime grubu belirtisiz nesne olmuştur.)

cümlesinde yükleme sorulan “ne” sorusuna “bir çuval” cevabını alıyoruz. Bu sözcük yalın olarak kullanıldığından yani belirtme hâli eki almadığından belirtisiz nesnedir.

NOT: Cümlelerin öğeleri bulunurken özne ve nesneyi karıştırmamak için önce yüklemi, sonra özneyi, daha sonra da nesneyi bulmalıyız.

b.2. Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıcısı)

Cümlede yaklaşma, bulunma, uzaklaşma bildiren, yüklemi yer anlamıyla tamamlayan ögedir. Yer tamlayıcısı “-e, -de, -den” ekleriyle oluşan sözcük veya sözcük gruplarıdır. Dolaylı tümleç, yükleme sorulan “kime, kimde, kimden; nereye, nerede, nereden; neye, neyde, neyden?” gibi sorularla bulunur.

Örnek

Oğlunun bir halayıkla gönül ilişkisinin olmasını kaldıramaz ve Dilber’i gizlice esirciye satarak konaktan uzaklaştırır. (Ayrılma bildiren kelime dolaylı tümleç görevindedir.)

İkisi de yataklarına girdiler. (Yönelme bildiren kelime dolaylı tümleç görevindedir.)

Çaresiz ağlamaktan sözlerini tamamlayamaz ve anlatamaz bir hâlde parmağından bir yüzük çıkararak: (Ayrılma bildiren kelime dolaylı tümleç görevindedir.)

Ancak kendisi inerken merdiven kırılır ve Cevher düşerek orada can verir. (Yer bildiren kelime dolaylı tümleç görevindedir.)

Bihter’in nefti çarşafını giyer ve Behlül’ün yanına gider. (Kelime grubu dolaylı tümleç olmuştur.)

Bütün bu sesler onun çevresinden geliyor. (Kelime grubu dolaylı tümleç olmuştur.)

NOT: İsmi “-e, -de, -den” hâl eklerini alan her sözcük cümlede dolaylı tümleç görevinde bulunmaz. Bu ekleri alan sözcükler, cümlede zaman veya durum bildirirse, zarf tümlecisi olur.

b.3. Zarf Tümlecisi (Zarf Tamlayıcısı)

Yön, zaman, tarz, sebep, miktar, vasıta ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan ve yükleme sorulan “ne zaman, nasıl, niçin, niye, neden, ne kadar, ne şekilde?” gibi sorulara cevap veren söz ya da söz öbekleri cümlede zarf tümlecisi (zarf tamlayıcısı) olarak kullanılır.

Örnek

Üç arkadaş ve Ayşe, Kuvay-i Milliye’ye katılmak ve Kurtuluş Savaşı’nı desteklemek için Anadolu’ya geçerler. (Kelime grubu zarf tümlecisi görevindedir.)

Peyami ile İhsan, içten içe Ayşe’yi sevmeye başlarlar. (Durum bildiren kelime zarf tümlecisi görevindedir.)

Onu Ayşe ile beraber, büyük bir dikkatle söğüt dallarının üstüne yatırdık. (Kelime grubu tümleç olmuştur.)

Başı ellerinde sarsıla sarsıla ağlıyordu. (Kelime grubu zarf tümlecisi olmuştur.)

Kezban’ın gözlerindeki ateş bütün bütün tutuştu; onu, nefret ve şiddetle itti. (Kelime grubu zarf tümlecisi.)

NOT: “Aşağı, yukarı, içeri, dışarı, ileri, geri vb.” sözcükler, yalın hâlde kullanıldığında zarf tümlecisidir. Ancak bu sözcükler isimlere eklenen hâl eklerini aldıklarında zarf tümlecisi olmaz, cümlelerin farklı bir ögesi olur.

c. Cümle Dışı Unsurlar

Cümlelerin kuruluşuna katılmayan, yani öge olmayan ve dolaylı olarak cümlelerin anlamına yardımcı olan unsurlardır.

“Bağlaçlar, ünlemler, ünlem grupları, hitaplar, ara sözler” cümle kuruluşunun dışında kalan unsurlardır.

Örnek: *Lâkin vatandan ayrılışın ıstırabı zor. (bağlaç)*

Ulu mabet, seni ancak bu sabah -karanlıktan aydınlığa çıktığım gün- anlıyorum.

hitap

bağlaç

ara söz

Sevgili öğrenciler, bu bölümde iki etkinlik yapılacaktır.

1. Etkinlik

Okuduğunuz bir romanın sonucunu değiştireceksiniz. Sonuca etki eden olayları da değiştirebilirsiniz. Kendi kurmacanıza göre romanın sonunu tekrar kurgulayınız. Aşağıda verilen örneği inceleyebilirsiniz.

“Kasabadaki Anayurt Oteli’nin katibi Zebercet, kişilik bunalımı içinde ve yalnızlık çekmektedir. Otele gelip bir gece kalan esrarengiz kadın tekdüze geçen hayatını değiştirir. Bu düşün peşinde bütün yaşamı, bastırıldığı duyguları ve sorunları ortaya çıkar. Kendi odasından, gizemli kadının bıraktığı odaya taşınır. Geceleri, içinde o kadının da olduğu düşler kurmaya başlar. Sonra giderek otele gelen müşterileri kabul etmemeye başlar ve en sonunda oteli dışarıya kapatır. Otel kapanınca ortalıkçı kadın köyüne dönmek ister. Bir gün, Zebercet aşevinde bir hayli içtikten sonra, aşevinden çıkan bir adamı takip ederek horoz döğüşlerine gider. Burada tanıdığı Ekrem isimli genci sinemaya götürür. Aklından onu otele “atmak” geçse de, onunla vedalaşır ve otele gelir. O gece, ortalıkçı kadınla beraber olduktan sonra onu boğarak öldürür. Daha sonraki günlerde kasabada amaçsızca dolaşır. Bu arada kasaba adliyesinde izleyici olarak katıldığı bir duruşmada karısını öldüren sanığın yerine kendini koyarak bir iç hesaplaşma yaşar. Sanığın duruşması 28 Kasım gününe ertelenir. Adliyeden çıkan Zebercet, Ulu Park’ta bir ihtiyarla sohbet eder. Daha sonra yabancılaşmasına, yalnızlığına, cinayet işlemesine rağmen hala özgür olmasına dayanamaz, kendini kadının kaldığı odanın tavanına asar.”

Yusuf Atılgan-Anayurt Oteli

Romanın son bölümü şu şekilde değiştirilebilir: Zebercet adliyelerde izlediği duruşmalarda hangi delillerin kullanıldığını, tahkikatın nasıl yapıldığını öğrenir. Tanıdığı cinayet polisiyle konuşur. Ondan bilgiler alır. Otele döner. Oteldeki bütün delilleri ortadan kaldırır. Çok iyi bir plan yapar. Kadının ailesine haber verir, işe neden gelmediğini sorar. Kadının cesedini ormanda ıssız bir alana götürüp gömer. Soruşturmaya gelen polisler kadının son gün işten eve gitmek için çıktığını Mehmet adında biri ile gönül ilişkisi yaşadığını, İstanbul’a gitmeyi planladığını söylediğini anlatır. Zebercet çok iyi rol yapmaktadır. Polis yaptığı tüm tahkikata rağmen kadından bir iz bulamaz. Yıllar geçmiştir. Olay unutulmuş dosya askıya alınmıştır. Zebercet’in iç dünyası karanlıktır. Yaptığından büyük pişmanlık duyar. Bu pişmanlık artık dayanılamayacak hale gelmiştir. Savcılığa gidip teslim olur. Ömür boyu hapse mahkum olur. Beş sene sonra af çıkar. Hapishaneden salıverilir ama içindeki pişmanlık nedeniyle otelin önünde intihar ederek içindeki çığlığı susturur.

2. Etkinlik

Romandan seçtiğiniz bir karakterle ilgili ruh çözümlemesi yapınız. Ruh çözümlemesi yaparken iç konuşmalar, anlatımlar ve roman karakterinin davranışları sizler için ölçüt olacaktır. Kahramanın bilinçaltındaki duyguları, düşüncelerini metindeki ifadelerden yola çıkarak tespit edebilirsiniz.

ETKİLİ DİNLEME

Bir dinleme etkinliği yapınız. Dinleme etkinliğinde aşağıdaki aşamaları göz önünde bulundurunuz.

- Dinleme amacını belirleyiniz.
- Amacınıza uygun dinleme tekniğini (not alarak, empati kurarak, seçici dinleme, eleştirel dinleme vb.) tespit ediniz.
- Dinlediğiniz konuşmaların ana düşüncesini tespit ediniz.
- Dinlediğiniz konuşmalardaki açık ve örtük iletileri tespit ediniz.
- Dinlediklerinizi ön bilgilerinizle karşılaştırınız.
- Dinlediğiniz konuşmanın tutarlılığını sorgulayınız.
- Konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgulayınız.

1. Etkinlik

Öğretmen, öğrencilere bir haber metni okur. Metin iki defa okunabilir. Öğrenciler metni dinler, gerekli görürse not alır. Metin bittikten sonra öğretmen metnin ayrıntıları ile ilgili sorular sorar.

2. Etkinlik

Öğretmen, öğrencilere; alışveriş, gezi vb. bir metin okuyacağını ardından kendilerine bu metinle ilgili detaylı sorular soracağını söyler. Daha sonra metni okur. Metinle ilgili sözlü ya da yazılı olarak cevaplanacak sorular sorar.

3. Etkinlik

Öğretmen seçtiği taraflı bir metin veya konuşmayı okur veya bilişim araçlarını kullanarak sınıfa dinletir. Öğrencilerden metni çok dikkatli dinlemelerini, öğrencilerin itiraz ettikleri noktaları söz hakkı isteyip ifade etmeleri ve itirazlarını bir kâğıda yazmalarını ister.

4. Etkinlik

Öğretmen, www.eba.gov.tr adresinden Cumhuriyet Dönemi yazarlarından biriyle ilgili bir video seçer. Öğrencilere izletip sorular sorar.

5. Etkinlik

Öğretmen, öğrencilere bir türkü dinletir. Sonra öğrencilerin türküyü yazmalarını ister.

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

5. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

Sergüzeşt romanı edebiyatımızda romantizmden realizme geçişin ilk örneği kabul edilir.	
Edebiyatımızda Batı tekniğine uygun ilk romanlar Servetifünun döneminde verilmeye başlanmıştır.	
Tanzimat Dönemi romanları teknik bakımdan kusurludur.	
Millî Edebiyat Dönemi romanlarında mekân İstanbul’dan çok Anadolu’dur.	
Dünya edebiyatında Cervantes’in yazdığı Don Kişot, modern romanın ilk örneği sayılır.	
Edebiyatımızda roman ve hikâyenin yerini tutan ve divan edebiyatı nazım şekli olan tür mesnevilerdir.	
Servetifünun romanında sembolizm ve parnasizm akımları etkilidir.	

2. Aşağıdaki cümlede boş bırakılan yerlere uygun kelimeleri yazınız.

Tanzimat birinci dönem romancıları, eserlerini yazarken ve akımlarından etkilenmişlerdir.

Servetifünun Dönemi’nde Batı tekniğine uygun olarak yazılan ilk romanı yazmıştır.

Millî Edebiyat Dönemi romanlarında bir dil kullanılır.

Edebiyatımızda yazılan ilk edebî roman , ilk tarihî roman , ilk psikolojik roman ve ilk realist roman’dır.

Millî edebiyat akımı Ömer Seyfettin’in Selanik’te çıkardığı dergisinde yayımlanan adlı makale ile başlamıştır.

Servetifünun romanında bir dil kullanılmıştır.

3. Aşağıdakilerden hangisi Tanzimat romanının özelliklerinden biri değildir?

- A) Yazarlar, eserlere kişiliklerini yansıtmışlardır.
- B) Olayların akışında rastlantılara sıkça yer verilmiştir.
- C) İşlenen konular gerçeklere uygundur.
- D) Genellikle romanlar, masallar gibi biter.
- E) Romanlarının kurgusu ve tekniği güçlüdür.

4. I. Batılı aile ile Türk ailesinin karşılaştırılması
II. Kadına saygı, kadının örtünmesi, iffeti, namusu
III. Erkek kadın giyimi, görgü kuralları
IV. Anadolu’nun Millî mücadele yılları
V. Avrupa’da iş eğlence hayatı ve yaşayışı

Yukarıdakilerden hangisi Ahmet Mithat’ın romanlarında işlediği konulardan bir değildir?

- A) I.
- B) II.
- C) III.
- D) IV.
- E) V.

5. I. Devlet memurluğu ve öğretmenlik yapmıştır.
II. Modern Türk romanının kurucusu sayılır.
III. Romanlarında İstanbul'un aydın kesimini anlatmıştır.

Yukarıda özellikleri verilen sanatçı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ahmet Mithat
B) Mehmet Rauf
C) Halit Ziya
D) Namık Kemal
E) Ahmet Rasim

6. Aşağıdaki yazarlardan hangisi Millî Edebiyat Dönemi yazarlarımızdan biri değildir?

- A) Reşat Nuri Güntekin
B) Yakup Kadri Karaosmanoğlu
C) Refik Halit Karay
D) Tevfik Fikret
E) Halide Edip Adivar

7. Aşağıdakilerden hangisinde verilen eser, karşısındaki yazara ait değildir?

- A) Sodom ve Gomore – Yakup Kadri Karaosmanoğlu
B) Ateşten Gömlek – Halide Edip Adivar
C) İstanbul'un İçyüzü – Refik Halit Karay
D) Yeşil Gece – Ömer Seyfettin
E) Dudaktan Kalbe – Reşat Nuri Güntekin

8. Ahmet Celal, yedek subay olarak katıldığı Birinci Dünya Savaşı'nda bir kolunu kaybeder. İngilizler, İstanbul'u işgal edince emir eri Mehmet Ali'nin Porsuk çayı kıyısındaki köyüne gidip yerleşir. Köylü, Ahmet Celal'e bir düşman gözüyle bakmaktadır. Birinci İnönü Savaşı'nın kazanılması köylüler için hiçbir şey ifade etmemektedir. Ahmet Celal, köylülerin bu bilinçsizliği karşısında kendini sorgular ve yıllarca ilgisiz bırakılan bu köylüleri suçlamaktan, eleştirmekten vazgeçer; çünkü anlamıştır ki asıl suçlu köylüler değil onunla ilgilenmeyen Türk aydınıdır.

Aşağıdakilerden hangisinde bu paragrafta bahsedilen roman ve bu romanın yazarı bir arada verilmiştir?

- A) Türk'ün Ateşle İmtihani – Halide Edip Adivar
B) Çalıkuşu – Reşat Nuri Güntekin
C) Dokuzuncu Hariciye Koğuşu – Peyami Safa
D) Memleket Hikâyeleri – Refik Halit Karay
E) Yaban – Yakup Kadri Karaosmanoğlu

9. Serveti-i Fünûn romanı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Batılı roman tekniğine uygun ilk eserler verilmiştir.
B) Söyleyişe önem verilmiş, sanatlı sözlerle örülmüş geniş tasvirler yapılmıştır.
C) Arapça ve Farsça tamlamalardan oluşan ağır bir dil kullanılmıştır.
D) Fransız romantizminin etkisiyle gerçeklikten uzak karakterler yaratılmıştır.
E) İstanbul ve çevresinde yaşanan olaylar konu edilmiştir.

10. Romanın başkışisi olan Jean Valjean fakir bir insandır. Ailesini doyurmak için ekmek çalar ve kürek cezası alır. Uzun süren cezasından sonra, yaşamını idame ettirebilmek için Güney Fransa'ya gider; ancak kürek mahkûmu olduğu için hiç kimse onu işe almaz. Sonunda kasabanın piskoposu onu yanına alır. Fakat Jean Valjean onu da aldatır ve onun eşyalarını çalar. Buna rağmen piskopos Jean Valjean'ı affeder. Bunun üzerine Jean Valjean iyi bir insan olur. Bu roman romantizmin en temel eserlerindendir.

Bu parçada tanıtılan eser aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sefiller B) Goriot Baba C) Faust
D) Suç ve Ceza E) Vadideki Zambak

11. I. Ben kendimi denemeci ve yenilikçi sayarım.
II. Fakir Baykurt bu konuya farklı bir açıdan bakar.
III. Sıradan bir insan bir sanatçının yazdığı gibi yazamaz.
IV. Bu romanı bitireceğime söz vermiştim kendime.
V. Okul kitaplarına yazılacaklar ince elenip sık dokunmalı.

Yukarıdaki numaralanmış dizelerin hangi ikisinde zarf tümleci vardır?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) III ve V E) IV ve V

12. Aşağıdakilerden hangisinde özne, isim tamlamasından oluşmuştur?

- A) Heyecan uyandırmayı amaçlayan yazar, romanın polisiye havasını da hiç mi hiç ihmal etmez.
B) Ağalardan alacağını köylüye dağıtmayı düşleyen bir ikinci İnce Memet değil mi Derviş Bey?
C) Reşat Nuri'nin romanları, yirminci yüzyılın değişen toplumsal koşullarının ortaya çıkardığı yeni insanı getirmiştir.
D) Eski zamanlarda, her anlatıda yalnız kişiler değil olaylar da abartılarak yansıtılırdı.
E) Başkaldırının sembolü olan Köroğlu hikâyesidir, ezilenin ezene duyurduğu en güçlü ses.

13. (I) Yazın sonuna doğru tatile çıktım. (II) İki ay boyunca sahilleri gece gündüz arşınladım. (III) Zaman çok çabuk geçiyordu. (IV) Geriye bir tek tatlı hatıralar kalmıştı. (V) Denizin serinletici havası, kumsalın sarılığı, tatilcilerin keyf muhabbetleri...

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde öğelerin dizilişi “zarf tümleci, nesne, zarf tümleci ve yüklem” biçimindedir?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

14. (I) Gözümün önünde olsaydı kazayı önlerdim. (II) Ona sahip çıkar zarar görmesini engellerdim. (III) Kendimi böyle avutuyorum işte. (IV) Bahçden içeri girdi, gülen gözleri gözüme değdi. (V) O minicik ellerini yıkıyor ve koşarak içeri geliyor şimdi.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerin hangisinde nesne, sıfat tamlaması durumundadır?

- A) I ve III B) I ve V C) II ve IV
D) II ve III E) IV ve V

6. ÜNİTE

TİYATRO

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Türk tiyatrosunun tarihî gelişimi içinde geleneksel Türk tiyatrosu türleri, modern tiyatromuzdan Tanzimat ve Millî Edebiyat Dönemi tiyatro metinleri ile tiyatro türünün tarihî gelişimi değerlendirilecektir.

Geleneksel Türk tiyatrosunun modern tiyatroya katkılarına değinilecektir. Metinler üzerinde türün tarihî gelişimi izlenecektir.

Dil bilgisi başlığında cümle türleri, metinlerden yola çıkılarak işlenecek; anlamına, yüklemine türüne, öğelerin dizilişine ve yapısına göre cümle türleri örneklerle gösterilecektir.

Yazma

Orta oyunun bölümleri verilerek (tipleri belirleme, mukaddime bölümü, muhavere bölümü, fasıl bölümü, bitiş bölümü) öğrencilerden bir orta oyunu yazmaları istenecektir.

Sözlü İletişim

Orta oyunu sınıf ortamında sergilenecektir.

Yazdığınız orta oyununu sergilerken sahneyi ikiye bölünüz. Bir tarafı yeni dünya, bir tarafı dükkân olarak belirleyiniz. Oyunda kullanılacak aksesuarlar için sahnede bir sandık bulundurunuz.

Oyunu sergilemeden önce hazırlıklarınızı tamamlayınız.

Kitap Okuma ve Değerlendirme: Bu bölümde öğretmeninizle belirlediğiniz Cumhuriyet Dönemi Türk tiyatrosundan okuyacağınız bir eser sınıfta değerlendirilecektir.

Ön Hazırlık

GELENEKSEL TÜRK TİYATROSU

Geleneksel Türk tiyatrosu, kökeni eski inanç ve geleneklere dayanan modern tiyatronun dışında kalan göstermelik türlere verilen addır. Bu başlık altında *Karagöz*, *orta oyunu*, *kukla*, *meddah* ve *köy seyirlik oyunu* gibi gösteri türleri yer alır. Bu göstermelik türler klasik tiyatrodan çok farklıdır. Şarkı, dans ve söz oyunlarına dayanan geleneksel tiyatro yazılı bir metne dayanmaz. Geleneksel tiyatrodaki güldürü ögesi ön plandadır. Bunun yanında ders verici ve eğitici özelliği de vardır. Genellikle sahnemiz tiyatrolardır. Bunlardan seyirlik köy oyunlarının kökeni tarih öncesi bolluk törenlerine ve ilkel inançlara kadar uzanır. Karagöz ve orta oyunu birbirine benzemekle birlikte sahneleniş tekniği bakımından birbirinden ayrılır. Meddah tek kişilik bir tiyatro örneğidir. Kukla geleneği ise çok eskiye dayanan bir türdür. Yüzyıllarca Türk halkının temaşa ihtiyacını gideren bu türler, bugün etkisini yitirse de modern tiyatromuza kaynaklık etmeye devam etmektedir.

1. Karagöz Oyunu

Deriden yapılmış kahramanların renkli figürlerinin, ardından aydınlatılmış bir perdeye yansıtılması esasına dayanan halk tiyatrosuna "gölge oyunu" adı verilir. Karagöz oyunu hayali, hayalbaz veya Karagözcü denilen bir kişi tarafından oynatılan bir gölge oyunudur. Karagözcü kuklaları hareket ettirirken aynı zamanda kahramanların konuşmalarını da seslendirir. Yanında şarkı söyleyen ve def çalan yardımcıları bulunur. Karagöz'de sahne yerine ardından aydınlatılmış bir beyaz perde bulunur. Oyunun kahramanlarını deriden kesilmiş çeşitli insan, hayvan ve eşya figürleri oluşturur.

Karagöz oyunu

Oyunda asıl kahramanlar Karagöz ve Hacivat'tır. Bunların dışında Osmanlı İmparatorluğu içinde yer alan her kesimden insan (Arnavut, Laz, Rum vb.) bulunur. Karagöz dışa dönük, içi dışı bir olduğundan başka gözükmeyen, yoksul bir halk tipidir. Halkın sağduyusunu ve törelerini yansıtır. Hacivat'ı dolandırmak gibi küçük kusurları hoş görülür çünkü o, ortağı tarafından daha büyük ölçüde dolandırıldığının farkındadır. Dürüst ve açık sözlüdür. Sürekli geçim derdinde olan Karagöz, ekmek parası için sevmediği ve beceremediği işleri yapmak zorunda kalır. Cesur ve gözü pektir. Dilencilik yapmaz, emeği karşılığı para kazanmak ister. Parası olduğunda gönlü yüce ve eli açıktır. Çabuk kanan çocuksu bir iyimserliği vardır. Hacivat gölge oyununda Karagöz tipinden sonra ikinci en önemli tiptir. Hacivat yarı aydın, Osmanlıca konuşmaya özenen, saman altından su yürüten, kurnaz, çıkarını düşünen bir Osmanlı tipidir. Herkesin huyuna suyuna giderek işini yürüten, içten pazarlıklı, ölçülü, her kalıba girebilen, çıkarı için olan biteni görmezlikten gelebilen bir tiptir. Biraz "mürekkep yaladığı" için yarım yamalak da olsa biraz şundan biraz bundan haberi olan bir yarı aydın tipidir. Görgü kurallarına uyar ama samimi değildir.

Karagöz oyunu dört bölümden oluşur:

Giriş (Mukaddime): Hacivat müzik eşliğinde bir semai okuyarak perdeye girer; "Of, hay Hak" diyerek perde gazelinesi söyler, dua ederek Karagöz'ü çağırır. Karagöz, Hacivat'ın çıkardığı gürültüye kızar, perdeye gelir, kavgaya ederler.

Muhavere (Karşılıklı Konuşma): Asıl oyundan bağımsız bir bölümdür. Hacivat ile Karagöz arasında geçen bir konuşmadır. Hacivat'ın "Vay Karagöz'üm, benim iki gözüm merhaba." sözü ile başlayıp parçanın sonuna kadar devam eden kısımdır.

Fasıl (Oyun): Asıl oyunun yer aldığı bu bölümde konuya uygun olarak çeşitli tipler perdeye gelir. Bunlar kendi ağız özellikleriyle taklitler yaparak konuşur. Olaylar bir yerde düğümlenir kabadayı vb. bir tipin perdeye gelmesiyle düğüm çözülür.

Bitiş: Karagöz ile Hacivat'ın aralarındaki konuşma kavgaya son bulur. Hacivat: "Yıktın perdeyi eyledin virân. Varayım sahibine haber vereyim hemân." diyerek perdeyi terk eder. Karagöz de "Her ne kadar sürçülisan ettikse affola." diyerek oyunu bitirir.

2. Orta Oyunu

Orta oyunuyla ilgili ilk bilgilere XIX. yüzyılın ikinci yarısında rastlamaktayız. Dört bir tarafı seyircilerle çevrili olan bir alanda oynandığı için bu adı aldığı varsayılan orta oyunu, genelde herhangi bir metne bağlı olmadan, tamamen oyuncuların yetenekleri çerçevesinde şekillenen bir oyundur. Türk seyircisi, henüz modern tiyatro ile karşılaşmadığı bir sırada, seyirlik ihtiyacını orta oyunu ve Karagöz gibi geleneksel tiyatrolarımız ile gidermekteydi.

Orta oyunu dört bir yanı seyircilerle dolu bir meydanın ortasında, belli bir konu çerçevesinde, herhangi bir yazılı metne bağlı kalmadan, canlı oyuncular tarafından doğaçlama olarak oynanan geleneksel seyirlik bir oyundur. Bir olay etrafında oluşturulan bu oyunun oynanmasında birden çok oyuncu rol alır. Orta oyunu müzik, dans, şarkı, taklit ve konuşmalardan oluşan bir bütündür. Orta oyununun oynandığı yer ve oyun oynanırken kullanılan birimler farklı adlarla anılırlar. Bunlar Orta Oyunu Meydanı, Sandık Odası, Kapı, Dükkân, Meydan, yeni dünya, Mevki, Kafes, Tattaklık'tır.

Orta oyunu için Karagöz ve Hacivat'ın perdeden ortaya inmiş hali denir. Bu oyunların iki başkışısı Kavuklu ile Pişekâr tıpkı Karagöz ve Hacivat'ın özelliklerini gösterir. Pişekâr, Karagöz oyunundaki Hacivat'a; Kavuklu ise Karagöz'e benzer. Kavuklu, oyunun asıl

Orta Oyunu (Ressam Muazzez Bey, Tuval Üzerine Yağlı Boya, İstanbul Sanat Müzesi)

komiğidir. Dobra ve patavatsızdır. Yalan beyanla işi olmaz. Gördüğü her şeyi ağzına geldiği gibi söyler. Kaba biri olduğundan diğer oyuncu tipleri ile tartışıp kavgaya edebilir. Pişekâr herkesin huyuna göre konuşmasını, yüze gülmesini bilen, içten pazarlıklı, ara bulucu, usulünce kavgaları yatıştıran, dargınları buluşturan, ölçülü, ağırbaşlı, her kalıba girebilen, işine gelince dilini tutmasını bilen, esnek bir kişiliğe sahip biridir. Oyunda gülmece; söz oyunlarına, hazırcevaplılığa, yanlış anlayışa dayanan konuşmalara ve oyunun öbür tiplerinin ağız taklitlerine dayanır. Belli tipler, belli giysiler giyerler. Karagöz oyununda olduğu gibi Osmanlı coğrafyasının her köşesinden oyuncu tipleri oyuna dahil olabilir. Dekor olarak bir paravan (yeni dünya) bir de alçak bir paravan ya da bir hasır iskemle (dükkân) vardır.

Orta Oyununun Bölümleri:

Mukaddime (Giriş): Zurnacı, Pişekâr havası çalar. Pişekâr çıkar ve izleyiciyi selâmladıktan sonra zurnacıyla konuşur. Bu konuşmada, oynanacak oyunun adı bildirilir. Daha sonra zurnacı Kavuklu havasını çalar. Kavuklu ile Kavuklu arkası oyun alanına girer. Kavuklu ile Kavuklu arkası arasında kısa bir konuşma geçer. Sonra bu kişiler birden Pişekâr'ı görüp korkarlar ve korkudan birbirlerinin üstüne düşerler. Bazı oyunlarda zenne takımı ve Çelebi'nin daha önce çıkıp Pişekâr'la konuştukları bir sahne de vardır.

Muhavere (Söyleşme): Bu bölüm Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirleriyle tanıdık çıktıkları tanışma konuşmasıyla başlar. Kavuklu ile Pişekâr'ın birbirinin sözlerini ters anlamaları bir gülmece oluşturur ki buna arzbar denir. Arzbar'dan sonra tekerleme başlar. Tekerlemelerde Kavuklu, başından geçen olağan dışı bir olayı Pişekâr'a anlatır. Pişekâr da bunu gerçekmiş gibi dinler, sonunda bunun düş olduğu anlaşılır.

Fasıl (Oyun): Oyunun asıl bölümü, belli bir olayın canlandırıldığı fasıl bölümüdür. Orta oyununun fasılları genellikle iki paralel olay dizisinde gelişir. Dükkân dekorunda gelişen olaylarda genellikle Kavuklu bir iş arar. Pişekâr'ın ona iş bulmasıyla olaylar gelişir. Dükkâna gelip giden çeşitli müşterilerle ilgili oyunlar da vardır. İkinci olaylar dizisi yeni dünya denilen ev dekorunda geçer. Zenne takımının, Pişekâr aracılığıyla ev araması ve bir eve yerleşmesi biçiminde olaylar gelişir.

Bitiş: Oyunun son bölümüdür. Pişekâr, Kavuklu ile son bir konuşma yapar. Aynen Karagöz oyunundaki gibi "Sürçülisan ettikse affola" der, sonraki oyunun nerede ve ne zaman olduğunu bildirerek oyunu bitirir.

3. Kukla

Kukla hareketli yerleri ipliklerle sanatçının parmaklarına bağlanarak veya eldiven gibi bir kesit kullanılarak bir perdenin üzerinden oynatılan, bez, karton vb. hafif nesnelerden yapılmış insan ve hayvan figürlerine verilen addır. Anadolu'da yaşayan korçak, kudurcuk, kaburcuk, koğurcak gibi isimlerle yaşayan kukla seyirlik oyunların en eskilerindendir. Konusunu günlük yaşamdan ve edebî hikâyelerden alan kukla bir hareket ve hacim oyunudur. 14. yy'dan bu yana oynatıldığı bilinmektedir. Türk kuklasında kişilerin özellikleri, Karagöz ve orta oyunundaki gibi kesin çizgilerle belirtilmemiştir. Kuklada iki tane başkahraman bulunmaktadır. Bunlar İbiş ve İhtiyardır. İbiş kurnaz ve hazırcevaptır. Kaba bir dil kullanır. Biçimsiz bir şapkası vardır püskülü sağa sola sallanır. İhtiyarın uşağıdır, efendisine bağlıdır. İhtiyar ise varlıklı bir kişidir.

Kukla oyunları konularını Karagöz ve orta oyunu oyunlarından ya da halk hikâyeleri ve efsanelerden almaktadır. Ülkemizde ipli kukla, el kuklası, araba kuklası, iskemle kuklası gibi türlerle bilinen kukla sanatı 19. yy sonlarında önemini kaybetmeye başlamıştır. Cumhuriyet döneminde sınırlı sayıda sanatçı yaşatmaya çalışmıştır. Günümüzde çok sayıda kukla sanatçısı yeni oyunlarla daha çok çocuk tiyatrosu tarzında bu sanatı sürdürmeye çalışmaktadır.

"Leyla ile Mecnun" kukla oyunu

4. Meddah

Methodici (öväücü) taklitler yapıp hoş öyküler anlatarak halkı eğlendiren sanatçıya meddah denir. Türk halk zekâsının ve halkın, olayları karikatürize etme gücünün büyük sanatlarından biri olan meddahlık yüzyıllar boyu yaşamış, Türk halkı arasında çok ilgi görmüştür. Meddahlık için tek adamlık tiyatro diyebiliriz. Meddah tiyatroun bütün kişilerini varlığında birleştiren bir aktördür. Yüksekçe bir yerde oturarak bir öyküyü başından sonuna kadar canlandırdığı kişileri ağız özelliklerine göre konuşturarak anlatır. Perdesi, sahnesi, elbiseleri, dekoru, kişileri bulunmayan bu tiyatroun her şeyi meddah denilen o tek adamın zekâsına, bilgisine, söz söylemedeki başarısına bağlıdır. Meddahların çoğu, klasikleşmiş beyitlerle öykülerine başlarlar.

Meddah kişilerin ağız özelliklerini taklit ettiğı gibi hayvanların, doğanın ve cansız nesnelerin seslerini de taklit eder. Meddahın iki aracı vardır: Biri boynuna doladığı mendili, öteki de elinde tuttuğı sopasıdır. Mendille çeşitli başlıklar yapar, terini siler. Sopyı da oyunu başlatmak, seyirciyi suskunluğa çağırarak, kapıyı vurmak için ya da saz, süpürge, tüfek, at yerine kullanır.

Meddah hikâyeleri genellikle dini konular, efsaneler, destanlar ve halk hikâyelerinden oluşturmaktadır.

Meddah bir anlatı türü olmasından dolayı Karagöz ve orta oyunundan ayrılır. Ancak anlatı bölümlerinin aralarındaki söyleşmeli, taklitli, kişileştirmeli bölümler nedeniyle dramatik türden sayılır. Meddah yöntemleri bakımından Karagöz ve orta oyununa çok yakın olmakla beraber, güldürüyü ve beraberinde daha çok ders vermeyi amaçlayan seyirlik bir türdür.

18. yüzyıldan bir meddah minyatürü

5. Köy Seyirlik Oyunları

Köy seyirlik oyunu

Köy seyirlik oyunları düğünlerde, bayramlarda ya da yılın belirli günlerinde köylülerimizin, genellikle “oyun yapma”, “oyun çıkarma” adı altında bereket, bolluk, sağlık ve yeni yılı karşılamak amacıyla

oynadığı törensel içerikli oyunlardır.

Köy seyirlik oyunlarının kaynakları, tarih öncesi devirlere ait ayinlere ve yaşama süreci içindeki günlük hayat sahnelerine dayanır. Çeşitli inanış ve mitlerin kaynaklık ettiği bu oyunlar, eski Anadolu uygarlıklarının, Anadolu toprakları üzerinde yaşayan halkımızın Orta Asya'dan getirdiği kültürel öğeler ve İslamiyet'i kabulünden sonraki İslami öğelerle birleşen bir kültürel sentezin izlerini taşır.

Köy tiyatrosu özel bir sahneye ve kostümlere sahip değildir. Bu tiyatronun oyuncu ve seyirci kadrosu köyün içinde birlikte bulunmakta, makyaj, kostüm ve oyunun kurgusu doğaçlama olarak oyun çıkarılırken gerçekleşmektedir. Bu nedenle ait olduğu toplumun geleneksel beğeni ve zevkinin yanı sıra güldürü anlayışını ve toplumsal öz eleştirisini, kısaca yaşam biçimini yansıtmaktadır.

Ülkemizde genel olarak toprağa bağlı yaşayan yerleşimlerde seyirlik oyunların yaşatıldığını görmekteyiz. Bu oyunlar genellikle yılın veya mevsimin değişimine bağlı olarak oynanan oyunlardır. Bunlardan bazıları; *Köse Oyunu*, *Arap Oyunu*, *Kız Kaçırma*, *Koç Katımı*, *Saya Gezme* oyunlarıdır.

MODERN TÜRK TİYATROSU

1. Tanzimat Tiyatrosu

Tanzimat Osmanlı toplumunda büyük değişikliklerin olduğu, Osmanlı aydınının yüzünü tamamen Batı'ya döndürdüğü bir dönemdir. Fransız İhtilali ile başlayan hürriyet, adalet, eşitlik düşünceleri Osmanlı toplumunu da etkilemiş, her alanda yeni gelişmeler olmuştur. Tiyatroda da bu dönemde ciddi gelişmeler olmuştur. Geleneksel Türk tiyatrosu yerini yavaş yavaş Batılı anlamdaki modern tiyatroya bırakmıştır.

Çağdaş Türk tiyatrosunun ilk ürünleri konu bakımından Tanzimat'ın prensiplerine uygunluk göstermiştir. Tanzimat tiyatrosu genellikle fert, aile ve toplum hayatını düzeltmeyi amaçlamıştır. Tanzimat tiyatro yazarları kahramanlık duygularını vatan ve millet sevgisini geliştirip idealist bir sanat anlayışı benimsemişlerdir. Tanzimat döneminde, oyun yazma tekniği pek bilinmediği için, şairler ve yazarlar ne kadar önemli olurlarsa olsunlar, Avrupa tiyatrosunu, özellikle İngiliz, Alman, Fransız tiyatro yazarlarını örnek alarak yazmışlardır. Çeviri ve adapte çalışmaları bu dönemde yaygınlık kazanmıştır. Eserlerde yoğun biçimde Moliere (Molyer), Corneille (Kornelli), Goldoni (Goldoni), Shakespeare (Şekspir) etkisi görülmüştür. Bu dönemde oyunlar genellikle komedi, trajedi, dram ve melodram niteliği taşımıştır. Komedilerde klasisizm akımının, dramlarda ise romantizm akımının etkileri görülmüştür. Namık Kemal'in yapıtlarında Victor Hugo (Viktor Hügo) ve Schiller (Şiller) büyük rol oynamıştır. Komedi türünde Moliere, en çok örnek alınan kişidir.

Batılı anlamda, ilk Türk oyunu İbrahim Şinasi'nin yazdığı ve 1859'da oynanan "Şair Evlenmesi" dir. Yanlış geleneklerin eleştirildiği bu eserde geleneksel tiyatrodan özellikler bulunmaktadır. Şinasi'den sonra Namık Kemal, tiyatrodan eğlence ile toplumsal yararı birleştirir. Vatan yahut Silistre (1873), Celâlettin Harzemşah (1881) oyunlarında tarihsel konuları; Gülnihal (1875), Zavallı Çocuk (1873) ve Akif Bey (1874) adlı oyunlarında ise toplumsal konuları işler.

Ahmet Vefik Paşa, tercüme ve adaptasyon tarzında eserler vermiştir. Moliere'den çevirdiği ve Zor Nikâh, Zoraki Tabip adını verdiği Türkçeye adapte edilmiş eserleriyle büyük başarı sağlamıştır. Ali Bey, Kokana Yatıyor, Misafir-i İstiskal gibi birer perdelik komedileri yanında Moliere'den adapte ettiği Ayyar Hamza ile tiyatromuza katkıda bulunmuştur.

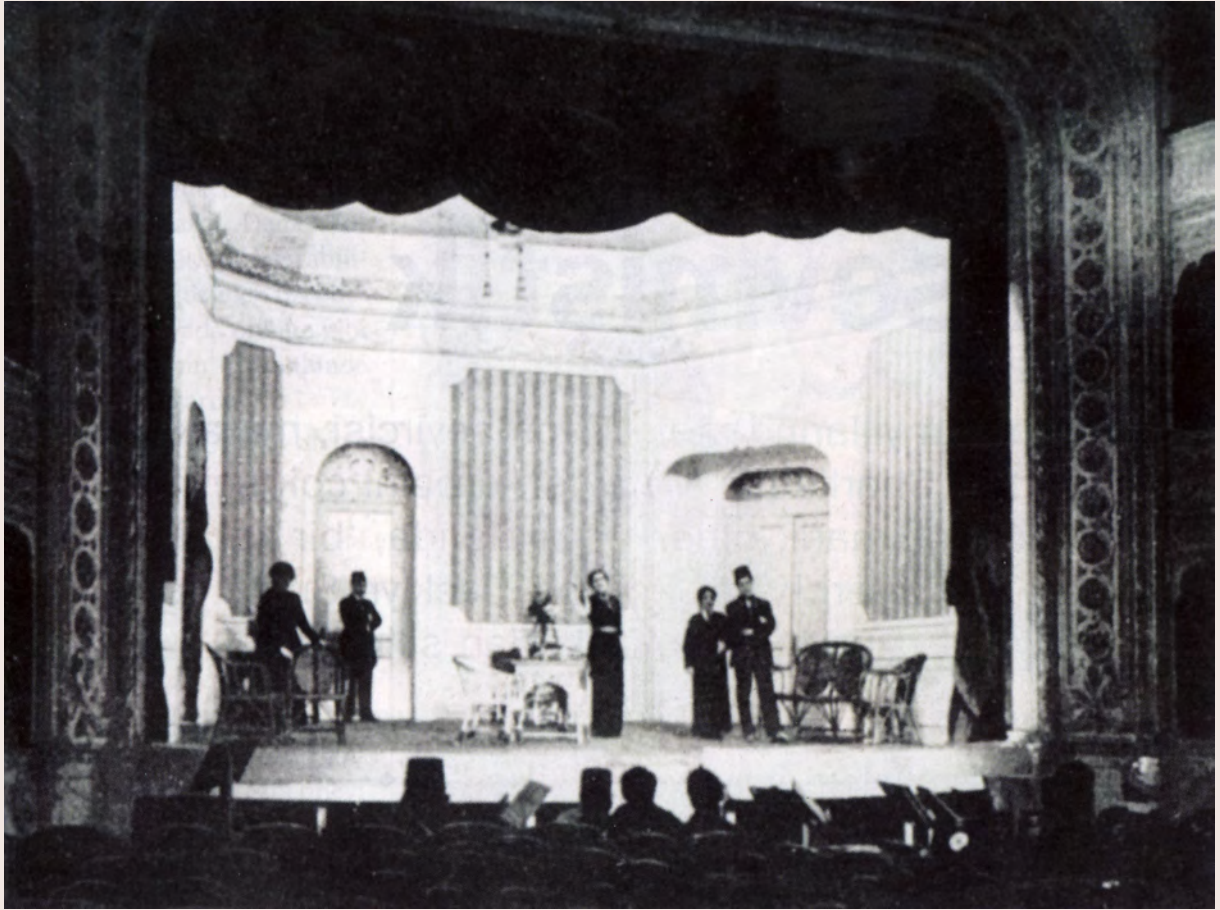
1870'ten sonraki piyes yazarlarından biri de Recaizade Mahmut Ekrem'dir. Recaizade Mahmut Ekrem'in "Atala ve Amerika Vahşileri ve Çok Bilen Çok Yanılır" komedisi Batılı anlamda tiyatronun bütün özelliklerini taşır.

Abdülhak Hamit Tarhan, dönemin diğer önemli tiyatro yazarıdır. Tiyatro türünde yirmi bir eseri vardır. Bunların bir bölümü mensur, bir bölümü de manzum-mensur karışıktır. Şiir şeklindeki manzum

tiyatrolarının bazılarını aruz, bazılarını hece ölçüsüyle yazmıştır. Tiyatro eserlerini sahnelemek için değil, okunmak için yazmıştır; bu nedenle bu eserleri sahne tekniğine ve diline uygun değildir. Tiyatro eserlerinde romantizm akımının etkisi görülür. Tiyatrolarının tümü dramdır. Shakespeare ve Victor Hugo'dan etkilenmiştir. Sardanapal, Eşber, Nesteren, Liberte, Mecara-yı Aşk, Sabr u Sebat, İçli Kız, Duhter-i Hindu bunlardan bazılarıdır.

2. Millî Edebiyat Dönemi'nde Tiyatro

Tanzimat'la birlikte başlayan modern Türk tiyatrosu Millî Edebiyat Dönemi'nde gelişimini devam ettirmiştir. Özellikle de Yeni Lisan hareketiyle konuşma diline yakın bir edebî dil oluşturan sanatçılar, tiyatro üzerine birçok çalışma yapmıştır. Bu dönemde tiyatro hayatını ciddi bir şekilde organize etmek üzere özel tiyatroların yanında resmî tiyatrolar da kurulmuştur. Bu kurumlar arasında en önemlisi ise şüphesiz günümüzde ismi "İstanbul Şehir Tiyatroları" olarak geçen "Darülbedayi-i Osmanî"dir. Modern bir tiyatronun tüm imkânlarına sahip olan bu kurum aynı zamanda ülkemizdeki ilk şehir tiyatrosudur. Darülbedayi-i Osmanî, sadece bir tiyatro değil aynı zamanda bir güzel sanatlar okulu olmuştur. Burada aktörlüğü meslek edinecek sanatçılar yetiştirilmiştir.

"Çürük Temel", Darülbedayi-i Osmanî'de sahnelenen ilk oyundur.

Bu dönem tiyatroları, teknik olarak mükemmelliğe ulaşmasa da bu eserlerin edebiyatımıza getirdiği en büyük yenilik, o döneme kadar tiyatrodaki ulaşılamayan tabii ve sade dildir. Bu tabii ve sade dille birçok tiyatro eseri yazılmış ve sahnelenmiştir. Bu dönemde tiyatro yazarları arasında en önemli iki yazar, İbnürrefik Ahmet Nuri ve Musahipzade Celal'dir. Bu iki oyun yazarıyla birlikte dönemin roman ve öykü yazarlarından Aka Gündüz, Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Halide Edip, Yakup Kadri, Mithat Cemal; şairlerinden Halit Fahri, Yusuf Ziya, Faruk Nafiz gibi isimler sahnelenen oyunlar yazmışlardır.

1. METİN: Geleneksel Türk Tiyatrosu (Karagöz)

Metne Hazırlık

1. Hoş sohbet insanların özellikleri nelerdir? Açıklayınız.
2. Bir oyunun bir metne bağlı kalınarak oynanması mı yoksa doğaçlama oynanması mı zordur? Düşüncelerinizi belirtiniz.

KARAGÖZ'ÜN AĞALIĞI

(Öyle mi derler?)

KİŞİLER (TASVİRLER): Karagöz, Hacivat, Acem, Tiryaki, Rum, Yahudi, Ermeni, Çengi, Tuzsuz Deli Bekir, Laz Hayrettin, Muhacir Hüsmen Ağa, Zenne

HACİVAT — (Şarkı söyleyerek perdeye gelir.)

Makamı: Segâh

Gördün de beni bendettin,

Ne suçum görüp aman terk ettin,

Ağyar ile ülfet ettin,

Ne suçum görüp aman terk ettin!

(Perde gazelini ve duayı okuduktan sonra.)

Ooof, hay Hak!

Diyelim bu gece de Mevla'm işimizi rast getire.

Yar bana bir eğlence medet!

Kande varsa âşık-ı biçare cananın arar,

Dert ile bimar olan elbette dermanın arar.

Aman bana bir eğlence yar hey!

KARAGÖZ — (Hacivat gazele devam ederken sallana sallana perdenin ortasına gelir, birdenbire Hacivat’a sarılır.) Hah! Yakaladım kerata...

HACİVAT — Aman birader. Ne yapıyorsun?

KARAGÖZ — Ne yapacağım, seni pataklıyorum köftehor!

HACİVAT — Aman birader enfiye kutumu kırdın.

KARAGÖZ — Dikkat et nasırıma bastın! (Kavga ederlerken birdenbire Karagöz sırtüstü düşer, Hacivat üstüne çıkıp iki üç tekme attıktan sonra kaçır.)

KARAGÖZ — (Arka üstü vaziyette) Of, aman... Aman da aman, hâlim yaman. Kerata, evirdi çevirdi, sonunda iki de tekme attı, defoldu gitti. Ay aman! Ay, ay, ay, ay!..(Yavaş yavaş kalkar.)

HACİVAT — (Perdeye gelerek) Vay Karagöz’üm maşallah!

KARAGÖZ — Selvinin tepesine bin de kuş avla (Tokat atar, Hacivat gider.)

HACİVAT — (Tekrar gelir.) Aman Karagöz’üm. Böyle bilâsüal ve cevap, bendenizi darbe sebep?

KARAGÖZ — Gelirken yarı yolda devrildi bir araba sepet. (Tokat atar, Hacivat gider.)

HACİVAT — (Tekrar gelir.) Karagöz’üm artık çok oluyorsun. Beni tokatlamaya hakkın yok.

KARAGÖZ — Öyleyse al şu silleyi de burnuna sok. (Tokat atar, Hacivat gider.)

HACİVAT — (Tekrar gelir.) Yazık yazık Karagöz’üm! Sabahleyin evden çıktım, çarşıdan geçerken bir serpuş aldım. Hem yeni serpuşumu göstermek hem de biraz yorgunluk almak için Karagöz’üme uğrayayım demiştim.

KARAGÖZ — Ne yapayım. Ne olacak?

HACİVAT — Canım efendim serpuş almıştım.

KARAGÖZ — Sarhoş oldunsa bana ne?

HACİVAT — Canım sarhoş değil, serpuş, serpuş...

KARAGÖZ — İyi yahu ondan da bana ne?

HACİVAT — Ayol öyle mi derler?

KARAGÖZ — Ya nasıl derler?...

HACİVAT — “Güle güle giy, başında paralansın!” derler.

KARAGÖZ — Peki!.. Güle güle giy, başında paralansın!

HACİVAT — Dönüşte odun deposunun önünden geçiyordum. Bari birkaç çeki de odun alayım, dedim. Aldım, eve gönderdim.

KARAGÖZ — Güle güle, başında paralansın!

HACİVAT — Ayol sus! Bu serpuş değil, değil, odun aldım odun...

KARAGÖZ — İyi ya, güle güle başında paralansın.

HACİVAT — Canım efendim öyle denmez!

KARAGÖZ — Ya ne denir?

HACİVAT — “Güle güle yak, otur da külüne bak!” denir.

KARAGÖZ — Haa, peki!.. Güle güle yak, otur da külüne bak!

HACİVAT — Derken efendim, geçen günkü yağmur, malûm ya, evin kiremitleri filân kırılmış, bütün yağmur evin içine akmış; bari bir iki dülger çağırayım da hem kiremitleri, hem de yıkık bazı yerlerini yaptırayım, dedim; evi bir güzelce tamir ettirdim.

KARAGÖZ — Güle güle yak. Otur da külüne bak!

HACİVAT — Aman ne yaptın birader?

KARAGÖZ — Güle güle yak. Otur da külüne bak.

HACİVAT — Canım efendim öyle denmez!

KARAGÖZ — Ya ne denir?

HACİVAT — “Oh oh! Maşallah pek memnun oldum, güle güle oturunuz, içinden hiç eksik olmayınız.” denir.

KARAGÖZ — Oh oh! Maşallah pek memnun oldum. Güle güle oturunuz, içinden hiç eksik olmayınız.

HACİVAT — Eksik olma Karagöz’üm! Derken efendim, evimin tamir edildiğini gören alacaklılardan

biri, Hacivat zenginleşmiş, ev yaptırıyor, gidip alacağımı isteyeyim diye para almaya geldi. Benim param tükendiğinden alacaklı ile boğaz boğaza kavga ettik. İkimizi mahkemeye götürdüler, bedel muhakeme ikimizi de hapse attılar.

KARAGÖZ — Oh oh! Maşallah, pek memnun oldum. Güle güle oturunuz, içinden hiç eksik olmayınız.

HACİVAT — Ayol öyle denmez!

KARAGÖZ — Ya ne denir, ne bileyim ben köftehor!

HACİVAT — “İnşallah efendim, yakında biri sebep olur da çıkarır. Siz merak etmeyin, ötekini de çıkarırlar!” denir.

KARAGÖZ — İnşallah efendim, yakında biri sebep olur da çıkarır. Siz merak etmeyin ötekini de çıkarırlar!

HACİVAT — Aferin Karagöz’üm. Sonra efendim, iyice uğraştıktan sonra bizi hapisten çıkardılar. Ben o sevinçle koşa koşa eve geliyordum. Fırında ekmek çıkarılıyormuş, acele ile fırının kenarından koşarken küreğin sapı bir gözüme dokunup çıkarmaz mı?

KARAGÖZ — İnşallah efendim, yakında biri sebep olur da ötekini de çıkarır. Siz merak etmeyin!

HACİVAT — Canım öyle denmez!..

KARAGÖZ Ya ne denir?

KARAGÖZ — “İnşallah şifa bulursunuz, yakında hiç görmemişe dönersiniz!” denir.

KARAGÖZ — İnşallah şifa bulursunuz, yakında hiç görmemişe dönersiniz! (Tokat atar,Hacivat gider.) Kerata kapımın önünde yaptığı gürültü patırtı ile etrafı rahatsız ettiği yetişmemiş gibi, boş laflarla beni yormağa kalkıyor. Sen gidersin de beni Lofça çivisiyle mıhlamadılar ya! Ben de çekilir giderim ıyd-gâhe, dolâbe, dilber seyrine, bakalım âyine-i devrân ne sûret gösterir!

haz.: Ünver Oral

Karagöz Oyunları

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

ağyar: Başkaları, yabancılar.

aşık-ı biçare: Çaresiz aşık.

âyine-i devrân: Zaman aynası.

bendetmek: Bağlamak.

bilasüal: Sualsiz.

bimar: Hasta.

çeki: Odun, kireç vb. ağır ve kaba şeyleri tartmakta kullanılan, ağırlık ölçü birimi.

ıydgâh: Bayram yeri.

köftehor: Sevgiyle karışık bir azarlama sözü.

medet: İmdat.

segâh: Klasik Türk müziğinde si perdesi ve bu perdedeki makam.

serpuş: Başa giyilen külah, takke.

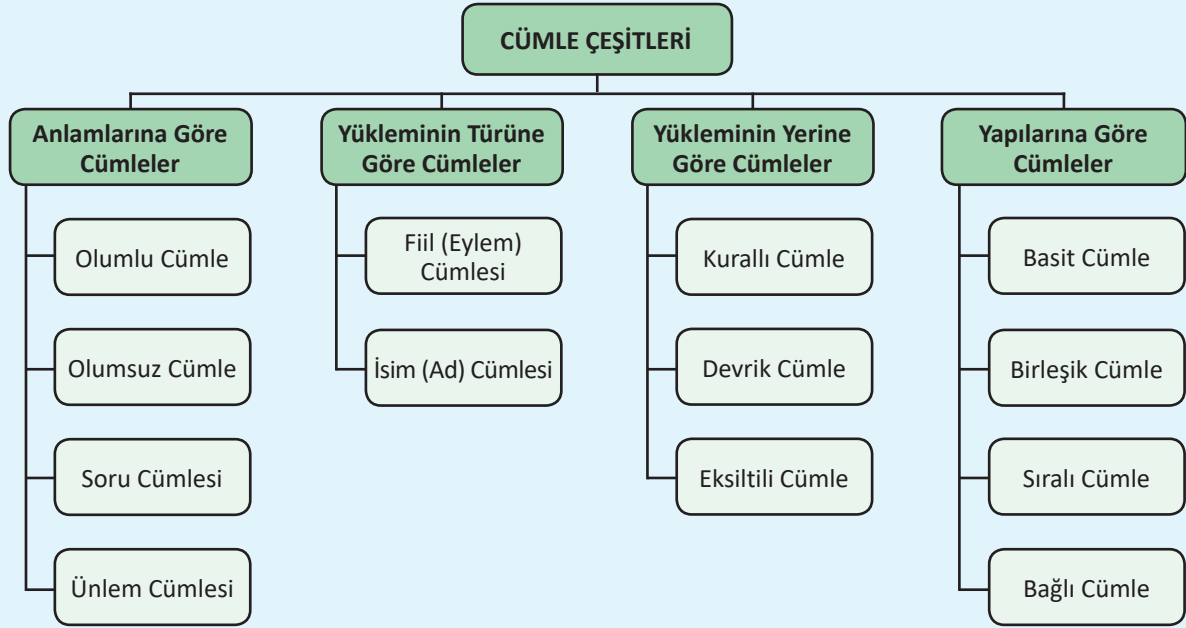
ülfet: Tanışma, görüşme.

• Metin Soruları

1. Metinde geçen güldürü öğelerini bulunuz.
2. Metinden hareketle Hacivat ve Karagöz’ün kişilik özelliklerini belirleyiniz.
3. Karagöz oyunundaki tiplerden hangisini kendinize yakın buldunuz? Neden?
4. Okuduğunuz metnin temel çatışmasını bulunuz.
5. Okuduğunuz metnin temasını bulunuz.
6. Metnin dil anlatım özelliklerini belirleyiniz.
7. Karagöz oyunu hakkında edindiğiniz bilgilerden hareketle yukarıdaki metin Karagöz oyununun hangi bölümünden alınmıştır? Açıklayınız.

1. “Karagöz hiç okumamış ama zeki bir halk adamıdır.” yargısını okuduğunuz metinden hareketle gösteriniz.

2. Karagöz oyunlarındaki güldürü öğeleriyle günümüz komedi türlerindeki güldürü öğeleri arasındaki farklar nelerdir? Açıklayınız.

ANLAMINA GÖRE CÜMLELER

Cümleler değişik duygu, düşünce ve haberi aktarmak amacıyla oluşturulan anlamlı yapılardır. Bu yapılar anlamına göre dört grupta incelenir.

1. Olumlu Cümle: Yüklem bildirdiği eylemin yapıldığını, olduğunu ya da olacağını bildiren cümlelerdir.

Örnek: Hem yeni serpuşumu göstermek hem de biraz yorgunluk almak için Karagöz'üme uğrayayım demiştim.

İnşallah şifa bulursunuz, yakında hiç görmemişe dönersiniz!

2. Olumsuz Cümle: Yüklem bildirdiği iş, oluş, hareketin yapılmadığını, olmadığını bildiren cümlelerdir. Cümleler “ma-me, -sız, siz, -suz, -süz” ekleriyle, “yok, değil” sözcükleriyle ve “ne...ne” bağlacıyla olumsuz yapılır.

Örnek: Canım sarhoş değil.

İçinden hiç eksik olmayınız.

Bazı cümleler “ma-me, -sız, siz, -suz, -süz, yok, değil” gibi olumsuzluk unsurlarını aldıkları hâlde anlamca olumlu olabilir. Bu tür cümlelere yapıca olumsuz anlamca olumlu cümle denir.

Bazı cümleler de ne...ne bağlacı ve “mı, mi” soru edatı olarak şekilce olumlu anlamca olumsuz olabilir.

3. Soru Cümlesi: Bir duyguyu, bir düşüncüyü soru yoluyla anlatan cümlelerdir.

Örnek: Ne yapayım? Ne olacak?

4. Ünlem Cümlesi: İçinde ünlem ya da ünlem değeri taşıyan sözcükler bulunan cümlelere ünlem cümlesi denir.

Örnek: Oh oh, Maşallah!

2. METİN: Geleneksel Türk Tiyatrosu (Orta Oyunu)

Metne Hazırlık

1. Tiyatro deyince aklınıza hangi kavramlar gelmektedir? Açıklayınız.
2. Geleneksel Türk tiyatrosuna hakim olan duygu hangisidir? Açıklayınız.

ORTA OYUNU

ÇEŞME

Kişiler:

Pişekâr (Küçük İsmail Efendi)

Kavuklu (Kel Ali Efendi)

Cüce

I. Zenne (Kavuklu'nun karısı)

II. Zenne (Pişekâr'ın kızı)

Tiryaki

Ermeni (Varbet) Sarhoş

I. Çelebi

II. Çelebi

“Kavuklu ile Pişekar” oyunundan bir sahne

(Zurna, Pişekâr havası çalarken Pişekâr gelir ve meydana bir defa dolaştıktan sonra iki eliyle temenna ederek)

Pişekâr — Bu akşam, taklidini aldığım “Gülme Komşuna” namındaki oyunu temsil edeceğiz (der ve bir kenara çekilir.).

Arzbar

(Zurna, Kavuklu havası çalmaya başlar. Kavuklu, arkasında Cüce ile gelir ve bir defa meydana dolaşır.)

Kavuklu — (Cüce'ye) Kapıyı kilitledin mi? Anahtarı aldın mı?

Cüce — Kapıyı kilitledim ama anahtarı üstünde bıraktım.

Kavuklu — Anahtar kapı üstünde bırakılır mı?

Cüce — Geçen akşam hırsız, komşuya girerken kapıda zahmet çekmiş, kırmış. Kolaylık olsun diye ben de anahtarı üstünde bıraktım.

Kavuklu — Hay Allah müstahakını versin! Anahtar hırsız girmesin diyyedir, hırsıza kolaylık vermek için değil.

Pişekâr — (Arkalarından) Hay gidi abdallar hay! Anahtarlarını kaybetmişler, kilitli kalmışlar.

Kavuklu — (Ses gelen tarafa dönerek) Senin çenen ama açık kalmış... Siz çilingir misiniz?

Pişekâr — Hayır, efendim; bendeniz bu mahallenin muhtarıyım. Bir müşkülünüz mü var?

Kavuklu — Bizim yok ama burada bir düşkün var.

Pişekâr — Ne düşkünü?

Kavuklu — Senin gibi bir tımarhane düşkünü.

Pişekâr — Efendim, “Bir müşkülünüz mü var?” dedim, yani bir işiniz mi var?

Kavuklu — Evet, bir dişimiz var, iki babamız. Sen bizi hindi çobanı mı zannettin?

Pişekâr — Hayır, hindi çobanı mindi çobanı değil, ben sizi hiçbir şeye benzetemedim.

Kavuklu — Efendim, sayenizde biz de adamız.

Pişekâr — Bir adam kendine iftira etmez. Yalan söylüyorsun. (Güler.)

Kavuklu — Sana adam olduğumuzu nasıl ispat edelim? İşte senin gibi başımız, elimiz, ayağımız var.

Pişekâr — Dünyada her şey olağandır. Siz de neden adam olamayacaksınız?

Kavuklu — Yediği naneye bak!

Pişekâr — Efendim, maksat latife, size takılmak.

Kavuklu — Bize takılırsan Yenikapı İstasyonu'nda ayazı çekersin. Bizi şimendifer lokomotifini mi zannettin yahu?

Pişekâr — Hayır efendim, “Şeker yapalım.” dedim.

Kavuklu — İyi ama sen bunak, ben avanak, kıvamını kaçırsın. Ne şekeri yapıyorsun, canım? Sen ayaküstü şekerleme yapıyorsun galiba ki böyle sözler söylüyorsun.

Pişekâr — Canım efendim, siz kimsiniz? Kimin nesisiniz? Nereden geliyorsunuz, nereye gidiyorsunuz? Ananız, babanız var mı?

Kavuklu — Müsaade et, mahalleden kayıtları getireyim bari.

Pişekâr — Ne kayıtları getireceksin?

Kavuklu — Ne bileyim. Silsilemi soruyorsun.

Pişekâr — Adını öğrenmek istiyorum. Adın ne?

Kavuklu — Ali.

Pişekâr — Nasıl Ali?

Kavuklu — Sade Ali.

Pişekâr — Maşallah, Sade Ali Efendi.

Kavuklu — Pederi tanır mısın?

Pişekâr — Hayır.

Kavuklu — Peynirli pide... Ulan, biz börek sülalesinden miyiz? Niçin bana “Sade Ali Efendi” diyorsun?

Pişekâr — Şimdi söylemediniz mi?

Kavuklu — Evet ama “sade”nin lüzumu yok, yalnız Ali Efendi.

Pişekâr — Maşallah Yalnız Ali Efendi.

Kavuklu — Canım, “yalnız”ı malnızı yok, bayağı Ali Efendi.

Pişekâr — Bu sefer “maşallah” demeyeceğim, Bayağı Ali Efendi.

Kavuklu — Artık tepem atıyor. Ulan, benim nerem bayağı? İsmim Ali, vesselam!

Pişekâr — Vay! Ali Vesselam Efendi.

Kavuklu — Haydi defol oradan! Benimle eğleniyor musun?

Pişekâr — Yok, Ali Efendi, ben seni tanıdım, yalnız, bir parça üzeyim diye yaptım. Nasılsın bakayım, ne âlemdesin

Kavuklu — Ben seni tanıyamadım ki.

Pişekâr — “Tanımadım.” ne demek? Beni tanıyacaksın a canım.

Kavuklu — Tanımadım.

Pişekâr — Tanıyacaksın ulan!

Kavuklu — Tanımadım ulan!

Pişekâr — Hele bir dikkatli bak. Bana “insan sarrafı, lakırdı kavafı, meydan bülbülü Küçük İsmail Efendi” derler.

Kavuklu — Ah, İsmail Efendi, ben de seni arıyordum. Şimdi derdimi anlatırım yalnız bu çocuğa biraz harçlık ver de gitsin.

Pişekâr — (Cüce'ye) Al oğlum, şu yirmi beş kuruşu.

Kavuklu — (Cüce'ye) Gel bana bakayım. Ver o yirmi beşliği. (Alır.)

Pişekâr — Sen de mi para veriyorsun?

Kavuklu — Ne olur ne olmaz, üstünde para bulunsun. (Cüce'ye) Haydi bakalım, doğruca eve git şimdi. (Cüce gider.)

Pişekâr — E bakalım, ne âlemdesin Aliciğim?

Kavuklu — Sorma, İsmail Efendi. Pederin vefatından sonra bütün bütün sefil kaldım. Hangi işi tuttumsa muvaffak olamadım. Nihayet, Etyemez'de, deniz kıyısında bir kahve tuttum, işlek yer olmadığı için pek kazanç olmuyorsa da civar komşuların yardımıyla geçiniyorum.

Pişekâr — O da iyi.

Kavuklu — Bir gün kahvenin yanındaki konağın sahibi bey beni çağırttı: Oğlum, bizim kerime bu perşembe gelin oluyor. Damadın evi Macuncu'da. Mürüvvetimi göstermek için gelin alayını Beyazıt'tan, Edirnekapısı'ndan dolaştırmak suretiyle göndereceğim. Sen işgüzar bir adam olduğun için, bu alayı idare edeceksin. Ben de seni iyice memnun edeceğim, dedi.

Pişekâr — Ah, ne âlâ iş!

Kavuklu — Perşembe geldi; sabahleyin kapının önüne elli tane araba dayandı, beş altı tane de binek beygiri. Düğün sahibi, benim için, “Bir kazaya maruz kalmasın.” diye bir beygir intihap etmiş ki görme. Gayet güler yüzlü. Gülmekten dişleri meydanda bir hayvan. Hem de gayet düşünceli bir hayvan. Gözlerini kapamış, tefekküre dalmış sanırsınız. On altı sopa vurdum ancak o zaman kuyruğunu bir defa salladı.

Pişekâr — Aman birader, o tarif ettiğin senin, gayet ihtiyar bir beygir olacak.

Kavuklu — “ihtiyar” da söz mü? Bir patlıcana dört değnek sok, işte bizim beygir. Kolumdan tutup beni bindirdiler. Her ne kadar “Deh, mehl!” dedikse de beygir öyle yürüyecek gibi gözükmüyordu.

Bereket versin, gelin arabacısı usta bir adammış; hemen bir kumanda etti: “Dayana dayana beygiri tramvay yoluna bastırın.” dedi. Güç hâl ile dediğini yaptılar. Arabacı da oku getirdi, beygirin kuyruğuna dayadı.

Pişekâr — Aman birader, kazalı iş o.

Kavuklu — Kazalı ama, bir kere söz verdik.

Pişekâr — E sonra?

Kavuklu — Arabacı o acar beygirine kamçıyı vurdu mu, bizimki şöyle bir ilerler gibi oldu. Ama inatçı mı inatçı, ön ayaklarını diredi, dayandı kaldı. İhtiyar, mihtiyar, hayvanın bu hâline şaşakaldım. Arabacı biraz daha zorlayınca hayvanın ayakları tramvay yolunda olduğu için, kızak kayar gibi ilerlemeye başladı. Nihayet, hayvan da alıştı, yürüdü. Arkamda, alayın azametini sorma. O elli araba, iki tarafın arabacıları, davetliler, kendi kendini davet edenlerle beraber lebaleb dolu idi. Beyazıt’tan, Fatih’ten, Edirnekapısı dışına çıktık.

Pişekâr — Orada bakla tarlaları filan vardır.

Kavuklu — Evet. Yol uzak, hava da sıcak olduğu için, geline bir parça nefes aldirmek maksadıyla Bayrampaşa’da durduk, arabanın kale tarafına olan kapısını açtık; biz de mahalle delikanlılarıyla atlardan inerek birer kahve içtikten sonra tekrar yola koyulduk. Tam Topkapı’ya geldiğimiz sıralarda idi, gelin arabasından, yenge hanım başını çıkarıp: “Ali Efendi! Ali Efendi!... Ben sıcaktan uyumuş kalmışım. Şimdi gözümü açtım, ne göreyim, gelin yanımda yok. Acaba Bayrampaşa’da mı kaldı, düştü mü, ne oldu, bilmiyorum?” demesin mi!

Pişekâr — Eyvah, Aliciğim! Ne yaptın?

Kavuklu — Ne yapayım. Pek fena bir vaziyet. Arabayı boş göndersem güvey evinden gelin soracaklar; kızın evine gitsem, babası benim yakama yapışacak. Bir lahza düşündüm, derhal vaziyeti kavradım. Misafir arabalarını yavaş yavaş yürümelerini tembih ederek düğün evine doğru yolladım; gelin arabalarını geri çevirttim, aynı yoldan, ters geri, aramaya başladım.

Pişekâr — Aman Yarabbi!.. E sonra?

Kavuklu — Bayrampaşa’ya gelince yüreğim ferahladı.

Pişekâr — Gelini mi gördün?

Kavuklu — Kâfir gelin, gelincik! Bakla tarlasına girmiş, safasına bakmıyor mu! hâl ise! Bu tarafa gelmekten, beni aramaktan maksadın ne?

Kavuklu — Ah, İsmailciğim, anlatayım. Pek acınacak bir hâldeyim. Konu komşunun delaleti ile evlendim. “Evlendim.” ne demek, başımı belaya soktum.

Pişekâr — Hayrola! Ne gibi?

Kavuklu — Ne gibi olacak İsmailciğim. Aldığım kadın yüzüne bakılacak kadar güzel; güzel ama, huyu da o nispette çirkin. Tembel, o kadar tembel ki tarif edemem. Akşamları, yemek diye ekseriya bir-birimizi yeriz; çamaşır ne yıkar, ne yıkatır. Bir şey lazım oldu mu, kirli sepetine müracaat eder, en beyazı hangisi ise onu alır giyeriz.

Pişekâr — Canım, böyle münasebetsizlik olmaz. Hem sen çok mübalâğa ediyorsun.

Kavuklu — Eğer mübalağa ediyorsam senin hayrını görmeyeyim.

Pişekâr — İnandım, yemin etme.

Kavuklu — İşte onun şerrinden evi terk edip kaçtım. Şimdi senden bir ev istiyorum. Eğer nadim olup gelirse barışacağım, gelmezse bırakacağım.

Pişekâr — Vah, Aliciğim, vah! Sen hiç merak etme, ben sana istediğinden âlâ bir ev bulurum. Bak, elimin altında bir konak yavrusu var.

Kavuklu — Yeni mi doğdu? Tüylerini sen mi yaladın?

Pişekâr — Canım, öylesi değil. Ufacık bir ev. Gel seni götürüyüm. Lakin biraz uzakça.

Kavuklu — Öyleyse arabaya binelim.

Pişekâr — *(Bir arabacıyı çağırır gibi yaparak)*
Arabacı! Arabacı! Bizi Şehzadebaşı'na kaç götüürsün? *(Sesini değiştirerek)* On beş kuruşa.
(Tabii sesiyle) On kuruşa idare etmez mi?

Kavuklu — *(Bu esnada Pişekâr'a hayretle bakmaktadır.)*
Çıldırın mı yahu? Kiminle konuşuyorsun?

Pişekâr — Görmüyor musun arabacıyı?

Kavuklu — Alimallah seni bağlar, tımarhaneye yollarım. Araba nerede?

Pişekâr — Önünde duruyor. Çok söyleme; bak, ben biniyorum. *(Arabaya biner gibi yapar, Kavuklu da onu taklit eder.)* Şöyle geç bakayım.

Kavuklu — Bunun önü, arkası nerede?

Pişekâr — Ömründe araba görmemiş gibi yapıyorsun. *(Pastav'ı Kavuklu'nun kafasına vurarak "Deh! Deh!" diye arabayı sürer ve meydanı bir iki defa devreder.)* Eh! Geldik.

Kavuklu — Ne insafsız arabacı bu. Durmadan hayvanı kamçıladi, sanki bana vuruyormuş gibi de acısı yüreğime çöktü.

Pişekâr — E azizim, işte eve geldik. *(Pastavla yenedünyanın kenarına vurarak)* Kapıyı da açtı haydi gir bakalım.

Kavuklu — Bunun neresine gireyim? Bu, sansar kapanı gibi bir şey.

Pişekâr — Canım, merdivenden bir çık. Pat... pat... pat...

Kavuklu — *(Aynı hareketi tekrar ile, yenedünyadaki iskemleye çıkar.)* Oh! Hakikat hâl, güzel bir evmiş. Ne manzara, ne manzara! *(İner.)* Bunun ayılığı kaç?

Pişekâr — Senin için on lira ama bir seneliği peşin.

Kavuklu — Hay hay! Al. *(Eliyle para verir gibi yaparak)* Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on.

Pişekâr — Hani para?

Kavuklu — Hani ev?

Pişekâr — İşte ev.

Kavuklu — Böyle evin parası da benim verdiğim gibi olur.

Pişekâr — Haydi, sen şimdilik otur, sonra uzlaşırız.

Kavuklu — Eksik olma birader.

Pişekâr — Hayırlı olsun. *(Gider.)*
(Zurna çalarken I. Zenne gelir, meydanı bir defa dolaşır.)

I. Zenne — Evvel benim nazlı yârim. Severim kimseler bilmez. Bir aşkadır düştü göynüm, yarımarım kimseler bilmez.

Pişekâr — *(Karşılayarak)* Maşallah, hanım kızım! Böyle takmış takıştırmış, yapmış yakıştırmış, nereden gelip nereye gidiyorsun?

I. Zenne — Ah, İsmail Efendi pederim! Başıma gelenleri sormayınız.

Pişekâr — Hayrola, evladım! Bir hâl mi oldu?

I. Zenne — *(Utanarak)* Ah! Neler, neler... Ne hâller oldu? Nasıl söyleyeyim, utanıyorum.

Pişekâr — Teehhül filan mı ettin?

I. Zenne — Derdimi bildir, İsmail Efendiciğim. Pederim ısrar ile, hiç tanımadığım bir adamla beni evlendirdi. Koltuk merasiminde yanıma, kocam olacak, kaba saba bir herifin geldiğini görünce ne kadar talihsiz olduğumu anladım. Fakat pederimin hatırını kırmamak için her şeye katlanmaya karar verdim. Evlendiğimiz daha ikinci günü küfeyle eve geldi. Konu komşuya rezil olduk.

Pişekâr — Vah, yavrum, vah! Seni yakmışlar.

I. Zenne — Ah! Sorma, İsmail Efendi. Her şeyine katlandığım hâlde, en nihayet ne yapsa beğenirsiniz! Evi bırakıp kaçtı.

Pişekâr — Vah, yavrucuğum, vah!

I. Zenne — Bu taraflara geldiğini duydum. Kadınlık hissini yenerek onu aramaya çıktım. Ne kadar olsa ilk göz ağrısı.

Pişekâr — Kimmiş o? Ben tanır mıyım acaba?

I. Zenne — Elbette tanırırsınız. "Kel Ali" diyorlar.

Pişekâr — Bildim, bildim. Yalnız, onun bu hâllerini bilmiyordum. Kendisi de ailesinden şikâyet ederek geldi, burada ev tuttu.

I. Zenne — O kör olası her şeyi yapar eder, sonra da zeytinyağı gibi suyun üstüne çıkar.
Pişekâr — Kızım, ne de olsa, mademki senin erkeğin, hazır gelmişken sizleri barıştırayım. Hem ben, onu fena huylarına tövbe ettiririm.
I. Zenne — Siz bilirsiniz.
Pişekâr — *(Kavuklu'yu çağırır.)* Ali Efendi! Ali Efendi! Bak, senin ailen geldi. Senden birçok şikâyet ediyor. Zavallı kadıncağıza yapmadığını bırakmamışsın.
Kavuklu — Haşa, İsmail Efendi. Emin ol, kabahat yalnız bende değil. Ben bir daha fena bir şey yapmamaya söz veriyorum. Gel bizi barıştır.
Pişekâr — Gel! *(Kavuklu ile I. Zenne'yi el ele verir, her ikisi de kedi miyavlaması gibi ağlamaya başlarlar.)* Haydi bakalım, artık evinize gidiniz.
(I. Zenne ile Kavuklu, yenedünyaya girer, Pişekâr gider.)
(Zurna ile II. Zenne gelir.)
...

Nurettin Albayrak
Açıklamalı Halk Edebiyatı
Terimleri Sözlüğü

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

delalet: Kılavuzluk, aracılık.

kavaf: Ucuz, özenmeden ve bayağı cins ayakkabı, kemer, cüzdan yapan veya satan esnaf.

lahza: Zamanın bölünemeyecek kadar kısa bir parçası, an.

lebaleb: Ağzına değin dolmuş.

mürüvvet: Bir ailede çocukların doğumu, sünneti, evliliği, iyi bir göreve geçmeleri vb. olaylardan duyulan mutluluk, sevinç.

müstahak: Hak etmiş, hak kazanmış, layık.

müşkül: Güç, zor, çetin.

nadim: Pişman.

pastav: Orta oyununda Pişekâr'ın elinde bulunduğ, çeşitli yerlerde kullandığı ve "şak şak" diye ses veren tahtadan maşa.

silsile: Bilinen en eski atalardan yaşayan torunlara kadar aile sırası.

teehhül: Evlenme.

temenna: Öne doğru eğildikten sonra doğrulurken eli başa götürerek verilen selam.

• Metin Soruları

1. Yukarıdaki metinde diyalogları yönlendiren kişi kimdir? Açıklayınız.
2. Okuduğunuz oyunun kişileri kimlerdir? Bu kişilerin özelliklerini bulunuz.
3. Okuduğunuz metinden güldürü öğelerini tespit ediniz.
4. Orta oyununun bölümlerini metinden bulup içeriklerinin ne olduğunu belirleyiniz.
5. Metindeki örtük iletileri bulunuz.

Eleştirel Okuma

Orta Oyununda Dekor: Orta oyununun oynandığı alanın uzunluğu 30 arşın, genişliği ise 20 arşındır. Alanda girişin sol tarafına gelecek kısımda çalgıcılar, dükkân dekoru olarak bir kafes, ev dekoru için dükkan dekorundan hafif büyükçe başka bir kafesle ve oyuncuların kostümlerini koydukları ve adına pusat veya pusat odası denilen kısım bulunur. Bu kısım çoğu kez bir perdeyle kapatılır. Dekorlar reel olarak düşünüldüğü vakit gerçekte pek ilgisi olmamakla birlikte, seyircinin hayal dünyasında canlandırma aracı olarak fonksiyonlarını yürütürler. Modern tiyatrodan da, artık orta oyununda olduğu gibi, ayrıntılı dekordan mümkün olduğu kadar kaçıldığı görülmektedir.

1. Orta oyununda ayrıntılı sahne ve dekor kullanılmamasının oyuna ve oyunculara ne tür faydaları olmuştur? Açıklayınız.

2. Karagöz oyunu ve orta oyunundan hangisi günümüz tiyatrosuna daha yakındır? Neden?
3. Karagöz oyunundaki tiplerle orta oyunundaki tipleri karşılaştırınız.
4. Orta oyununda kadınların rollerinin kadın kılığına girmiş erkekler (zenne) tarafından canlandırılmasını değerlendiriniz.

Dil Bilgisi

YÜKLEMİNİN TÜRÜNE GÖRE CÜMLELER

Yüklem çekimli bir fiilden, ek-fiil almış isim ya da isim soylu bir sözcükten oluşur.

1. Fiil (Eylem) Cümlesi: Yüklemi, çekimli fiil olan ve iş, oluş ya da hareket bildiren cümlelerdir. Bu tür cümlelerde fiil; zaman, istek, şart, emir, gereklilik gibi anlamlar da taşıyabilir. Aşağıdaki altı çizili kelimeler yüklemidir.

Örnek: *Evlendiğimiz daha ikinci günü küfeyle eve geldi.
Bu taraflara geldiğini duydum.*

2. Ad (İsim Cümlesi): Yüklemi ad ya da ad soylu olan cümlelerdir. Bu cümlelerde isim, sıfat, zamir... gibi sözcükler ek fiil olarak yüklem olur. Aşağıdaki altı çizili kelimeler yüklemidir.

Örnek: *Bizim yok ama burada bir düşkün var.
Efendim, sayenizde biz de adamız.*

Uygulama

Aşağıdaki metindeki cümleleri anlamına ve yüklemnin türüne göre değerlendiriniz.

Hokkabazlık, kökeni çok eskilere dayanan bir seyirlik oyundur. Hokkabaz ve yamağı arasındaki uzun güldürücü söz oyunları ile bir çeşit orta oyunu gibi sunulur. Yamak; hokkabazdan korkan, oyunun hilesini çözmeye çalışan kişi olarak seyirciyi güldürmek amaçlı hareket eden kişidir. Hokkabazın elinde “şakşak” bulunmaktadır. Hokka ustasına pehlivan da denildiği bilinmektedir. Hokka oyununda üç kap ve üç küçük yuvarlak kullanılır. Altı boş gösterilen hokkanın içinden topun çıkması ya da içine top konulduğu sanılan hokkaların açılınca boş gösterilmesidir. Bu oyun hokkaların top sayısını arttırarak, boylarını büyüterek ya da başka nesneler ile uzatılıp geliştirilebilir.

Cümle	Anlamına Göre	Yüklemnin Türüne Göre

3. METİN: Geleneksel Türk Tiyatrosu (Meddah)

Metne Hazırlık

1. Günümüzde tek kişiyle sergilenen oyunlar var mıdır? Bu oyunların özelliklerini belirtiniz.
2. Tek kişiyle oynanan oyunların başarılı olma ihtimali var mıdır? Tartışınız.

MUTLULUĞUN SIRRI

(Meddah sahnenin ortasına gelir, bastonunu üç defa yere vurur.)

— Huzuru hazirun, cemiyeti irfan! Lâindir, münafıktır, dinsizdir şeytan. Şeytanın lâinliğine, dinsizliğine, kâfirliğine; Rahmanın birliğine eyvallah.

Sevgili dostlar, mutluluk nedir sizce? Mutlu olmak nasıl olur?

Efendim, benim çok param var, ben çok mutluyum. Ben mutluluğu paramla satın alırım. Çok güzel bir arabam var, ben çok mutluyum. Hiç mutlu değilim karnım aç, param yok...Bunlarla zaman zaman karşılaşırız değil mi? Hayatımızda muhakkak bu gibi durumlarla karşı karşıya kalmışızdır.

İşte delikanlının biri de bunu merak ederek mutluluğun sırrını aramaya karar vermiş. Mutluluk nedir diye her önüne gelene sormuş, soruşturmuş. Yıllarca mutluluğun sırrını aramış. Nasıl mutlu olunur, mutluluk nedir diye.

Bir gün bir kasabaya düşmüş yolu. Namaz vakti geldiği için camiye gitmiş, güzelce abdest almış, namazını kılmış. Bakmışlar bu yabancı, bunu misafir edelim demiş kasabalılar. İmam efendi sormuş:

— Hayırdır delikanlı ne işle meşgulsün, nerden gelip ne-reye gidiyorsun, diye?

— Valla efendim ben mutluluğu arıyorum, demiş

— Ne! Neyi arıyon? demiş.

Delikanlı ciddiyetle:

— Mutluluğun sırrını arıyorum.

İmam gülerek:

— Allah layığını versin, mutluluğun sırrı bulunur mu yav?

O sıra köylülerden hal ehli bir zat demiş ki:

— Delikanlı! Bu bizim köyün sınırını geçtikten sonra önüne bir dağ gelir, o dağ aş, tepenin ardında çok güzel bir dergâh var, oradaki dervişler mutluluğun sırrını bilir, git onlara sor, der.

Delikanlı sevinçle yemeği yarım bırakıp yola koyulmuş. Tepeyi aşınca güzel bir dergâh görmüş. Bir sürü insan bu dergâha girip çıkıyormuş. Dergâha gelir ve bir pirle görüşmek istediğini söyler. Beklemesini isterler. Bir hafta boyunca yer, içer, sıranın kendisine gelmesini bekler. Nihayet sıra kendisine gelir, dervişan huzuruna girer. Piri fani bir zat oturmuştur köşede. Kendi halinde:

— Buyur evladım, der.

— Efendim ben mutluluğun sırrını arıyorum, sizin tarif edebileceğinizi söylediler. O yüzden buraya geldim.

— Him, demek ki... Kolay der, kolay.

Pir, gencin ellerine iki yemek kaşığı verir, üzerine iki damla zeytinyağı damlatır. Kalk der, dergâhı gez, ders odalarını, kütüphaneyi her yeri gez ama dikkat et o iki damla yağ dökülmesin Dökülmeden gelirsene mutluluğun sırrını söylerim, der. Delikanlı dışarı çıkar, bir taraftan etrafı izler, bir taraftan yağ dökmemeye çalışır. Akşama kadar ancak bitirir. Üstadın yanına gelir. Yağ dökülmemiştir.

Meddah

- Her yeri gezdin mi, diye sorar?
- Gezdim efendim, der.
- Kütüphanedeki birbirinden eşsiz parşömenleri, kitapları gördün mü onların hepsi nadidedir.

Başka eşi yoktur, hepsi tek nüshadır.

- Pek göremedim efendim.
- Peki, bahçedeki gülleri, çiçekleri inceleyebildin mi?
- Fark edemedim efendim.
- Peki harita odasında dünya haritası üzerinde işaretlediğimiz yerleri görebildin mi?
- Eee, bakamadım efendim.
- Talebelerin ders yaptığı mahfilleri görebildin mi?
- Onları da göremedim efendim.
- İyi de delikanlı niye göremedin bu kadar güzel şeyleri?
- Efendim vermiş olduğunuz kaşıktaki yağı dökmek için sürekli kaşığa bakıyordum o yüzden.
- Peki, bırak kaşığı tekrar git gez bakalım, der.

Delikanlı üstadın tarif ettiği yerleri gezer, o güzellikleri görür büyük mutluluk duyar. Tebessüm eder, bu yerler çok hoşuna gitmiştir. Kütüphanedeki mükemmel eserleri, gül bahçesinin güzelliği onu mest eder. Tekkenin muhteşem yapısı karşısında hayretler içinde kalır. Akşama doğru tekrar üstadın yanına gelir.

- Gezdin mi, der?
- Evet, efendim gezdim, der.
- Gördün mü?
- Gördüm, efendim.
- Peki, ne anladın, mutluluğun sırrını öğrenebildin mi?
- Hayır, anlayamadım, der.
- Üstat tebessüm eder.

— Evlat, der! Mutluluk elindeki kaşıktaki bulunan iki damla yağı yere dökmekten etrafının güzelliklerini fark edebilmektir. O yağ senin imanındır eğer yere dökersen onu kaybedersin. Etrafındaki güzelliklerin tamamı geçici dünya hayatıdır. Onlara aldanır dalarsan yağ dökersin. Yağı dökmekten onların güzelliklerini fark edersen mutluluğun sırrına vakıf olursun. İşte mutluluğun sırrı yağ dökmekten dünyada yaşayabilmektir.

(Meddah bastonu üç defa yere vurur.)

Gözlerimizi kapatıp bu teşbihle yağ dököp dökmeye başladığımızı kontrol edelim. Cenabıhak bize bahsettiği nimetlerden ona layık bir şekilde istifade ederek ona şükredenlerden eylesin inşallah. Tekrar görüşünceye kadar sağlıklıca kalın efendim.

Yusuf Duru
Bin Akçeye Bir Söz

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

cemiyeti irfan: Anlama düzeyi yüksek kişiler.

dergâh: Dervişlerin toplandıkları ve ayin yaptıkları yer, yapı.

derviş: Bir tarikata girmiş, onun yasa ve törelerine bağlı kimse, alperen.

huzuru hazırın: Huzurda bulunanlar.

lain: Lanetlenmiş.

mahfil: Toplantı yeri.

münafık: Dinî kurallara inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen.

parşömen: Yazı yazmak, resim yapmak için özel olarak hazırlanan deri, tirşe.

piri fani: Pek yaşlı.

rahman: Herkese merhamet eden.

teşbih: Benzetme.

• Metin Soruları

1. İmam mutluluğun sırrını arayan delikanlıya neden şaşırmaktadır?
2. Delikanlı, pirifâninin dediğini yaparken neden çevresindekileri fark edememiştir? Açıklayınız.
3. Metnin teması ve ana düşüncesini bulunuz. Metinden çıkan ana düşünceye katılıp katılmadığınızı belirtiniz.
4. Metindeki konuşma ve taklit öğeleri anlatıma nasıl katkıda bulunmuştur? Açıklayınız.
5. Okuduğunuz metinde meddah bastonunu hangi işlevle kullanmaktadır? Açıklayınız
6. Bu metinden yola çıkarak meddah olmanın özelliklerini yazınız.

Eleştirel Okuma

1. Sizce mutluluk nedir? Mutluluk aramayla bulunacak bir şey midir? Tartışınız.
2. Meddahın diğer geleneksel Türk tiyatrosu türleriyle benzer ve farklı yönlerini belirleyiniz.
3. Devrik cümleler kullanmak metne anlam bakımından ne tür katkılar sağlayabilir? Metinden yola çıkarak değerlendiriniz.

Dil Bilgisi

YÜKLEMİNİN YERİNE GÖRE CÜMLELER

1. **Düz (Kurallı) Cümle:** Yüklemi sonda bulunan cümlelere düz cümle denir. Aşağıdaki altı çizili örnekleri inceleyiniz.

Örnek: Yıllarca mutluluğun sırrını aramış.
Mutluluğun sırrını arıyorum.

2. **Devrik (Kuralsız) Cümle:** Yüklemi sonda bulunmayan cümlelere devrik (kuralsız) cümle denir. Aşağıdaki altı çizili verilen örnekleri inceleyiniz.

Örnek: Bir gün bir kasabaya düşmüş yolu.
Piri fani bir zat oturmuştur köşede.

3. **Eksilteli Cümle (Kesik Cümle):** Yüklem bulunmadığı cümlelere eksilteli cümle denir.

Örnek: Him, demek ki... Yarın, belki bir gün...

4. METİN: Tanzimat Dönemi Tiyatro (Şair Evlenmesi)

Metne Hazırlık

1. “Sanat, sırrını bilenler için bir tutam otun altında saklıdır. Bu sırrı bilmeyenler onu, bir dağın altında sanırlar.” (Arap Atasözü) sözünü açıklayınız.
2. Siz bir sanatçı olsaydınız günümüzdeki hangi toplumsal sorunları eserlerinizde dile getirirdiniz? Anlatınız.

ŞAİR EVLENMESİ

(Müştak Bey, alafranga davranışları ve kıyafetleri nedeniyle mahallelinin ilgisini çeken, şair ruhlu bir gençtir. Evlenmek istediği Kumru Hanım’ı istemesi için Zîbâ Dudu’yu aracı yapar.)

İkinci Sahne

MÜŞTAK BEY, ZÎBÂ DUDU

ZÎBÂ DUDU — Müjde evladım müjde!.. Gelin Hanım geliyor; yoldadır.

MÜŞTAK BEY — Ah valideciğim, sen olmasan ya ben hasretime kavuşur muydum? Bunun için sana ne iyilik edeceğimi bilemiyorum.

ZÎBÂ DUDU — Ay oğul, böyle hayırlı işlerde bulunmadıktan sonra yalancı dünyada niye duruyorum?.. Hele bu mürüvvetini de gördüm ya... Bundan sonra yaşamak neme lazım? İstemem fakat gözüm kapanmadan bir de evlatlarını ak sakallı göreydim.

MÜŞTAK BEY — Artık beni muradıma erdirdin ya... Yaşa ömrün oldukça... (Neşatından sıçrayarak oynamaya başlar.)

ZÎBÂ DUDU — A kuzum, biraz ağırbaşlı olsana... Artık başından nikâh geçti. Azıcık utan utan!..

MÜŞTAK BEY — Vayy; adam evlenirken utanmalı mıdır ya? Benim bildiğim bunun aksinedir. Her ne ise sen haydi var, hanımı dışarıda bekleyedur; ben burada kendi kendime utanmayı meşk edeyim.

Üçüncü Sahne

MÜŞTAK BEY — (kendi kendine) Şimdi benim kumrucuğum kafese girecek haa? Ah bir kere kanadının altına girebilseydim. Fakat insan kısmının yediği bir yem vardır ya, adına para derler. Eğer ondan isteyecek olursa mesela! Ey, n’olmuş, elimden geleni esirgemem. Ya verebileceğim şey çok mu? Topu bir teselli, bir de yüz görümlüğü... Nasıl etmeli? Adam sen de... O da kolay: Şöyle birkaç beyit veri veririm vesselam...

Şarkı

Bir kumrusun sen, Cân ü gönülden

Tab’a muvafık Ben oldum âşık;

Yapsam yuvanı, Yapsam yuvanı,

Sinemde, layık! Sinemde, layık!

...

Evlenme heyecanı içindeki Müştak Bey, Kumru Hanım yerine onun ablası Sakine Hanım’la nikâhlandığını düğünden sonra gelini görünce anlar.

Dördüncü Sahne

HABBE KADIN - MÜŞTAK BEY - ZÎBÂ DUDU - SAKİNE HANIM

ZÎBÂ DUDU — Evladım, gelin hanımı getirdik. Gel koltuğuna gir de köşeye oturt.

MÜŞTAK BEY — (Neşatından türlü türlü tuhafıklar eder, Sakine Hanım’ı Habbe Kadın koltuklamış olduğu hâlde karşılar.) Vaayy!

ZÎBÂ DUDU — (Habbe Kadın’a) A dostlar, damat bey gelin hanımı görür görmez sevincinden ba--

yıldı...

MÜŞTAK BEY — Hayır, sevincimden bayılmıyorum; kederimden yüreğime iniyor.

HABBE KADIN — (*Zîbâ Dudu'ya*) Aa! Zavallı gelin hanımı bir titreme aldı. Ah, amanın al basmasın.

(*Sakine Hanımı sandalyeye oturtur.*)

MÜŞTAK BEY — Nedir bu?

ZÎBÂ DUDU — İşte, ömrün oldukça sana can yoldaşı olacak sevgili ayâlin Sakine Hanım.

MÜŞTAK BEY — O bana can yoldaşı olacağına, canım çıksa daha canıma minnettir.

ZÎBÂ DUDU — (*Habbe Kadın'a*) Aa, damat bey sayıklamaya başladı. Galiba safasından aklını şaşır-mış.

HABBE KADIN — (*Zîbâ Dudu'ya*) Bîçare, hasretine kavuştuğu için sevinç delisi oldu.

MÜŞTAK BEY — (*Hüzün ile*) Ah... Ah... Ah!

ZÎBÂ DUDU — Ağlama beyim; sen ağlayacağına düşmanların ağlasın.

MÜŞTAK BEY — Ah, düşmanlarım bu hâlimi bilseler, nasıl gülerler.

ZÎBÂ DUDU — Haydi kuzum, gelin hanımın duvağını aç da biraz gönlün açılsın.

MÜŞTAK BEY — Neye lazım. Yüzünü göreyim de bir kat daha yüreğim mi kalksın?

ZÎBÂ DUDU — Aç evladım, aç!.. Sevgilin olduğuna şüphen kalmasın.

(*Habbe Kadın ile birlikte Sakine Hanım'ın duvağını Müştak Bey'e açtırmak için cebr eder.*)

MÜŞTAK BEY — İstemem. (*Elini çekerken Sakine Hanım'ın duvağıyla birlikte iğreti saç kazara eline ilişir, kalır. Sakine Hanım'ın yüzü ve ak saçları açılır.*) Bu ne?

ZÎBÂ DUDU — Vaayy... Zavallı kızcağımızın sırma gibi nazik saçlarını yolup çıkardı!..

MÜŞTAK BEY — Ey vakıa ak saçları beyaz sırma gibi; baksana nasıl parıl parıl parlıyor!

ZÎBÂ DUDU — Ay o lakırdı ona değil, yenge kadınla banadır. Ben sana harf atmayı öğretirim.

(*Habbe Kadın'a*) Haydi yenge kadın, o gelin hanımı çabuk dışarı çıkar da nikâhını kıyan imam efendi çağırt. Yanımızdaki kahvededir. Orada bulunan mahalleliyi de alsın gelsin, şuna meram anlatsınlar

Altıncı Sahne

MÜŞTAK BEY - ZÎBÂ DUDU - HABBE KADIN - EBULLÂKLÂKATÜ'LENFİ - BATAK ESE - MAHALLELİ

EBULLÂKLÂKA — (*Başında bir dildade ile tebdil-i kıyafet ve lisaniyle "ayın"ları çatlatarak ve "kaf"-ları patlatarak gelir.*) Sanki bir telaş ile beni böyle uykudan kaldırıp getirtmenin ne manası var? Orta oyununa çıkar gibi bakın şu kıyafetime!.. Ayıp.. Gürültünüz ne oluyor?

ZÎBÂ DUDU — (*Entarisinin ön eteğiyle başını örtmüş olduğu hâlde, Ebullâklâka'nın elini öper.*)

Amanın efendim, güvey olacak şu herif isteye dileye aldığı şu hanımı, şimdi istemiyor.

Bütün saçını başını yoldu. O şöyle dursun, yenge kadınla bana bir söylemediği edepsizlik kalmadı. Size nakletmeye utanıyorum.

EBULLÂKLÂKA — (*Müştak Bey'e*) Vay, vaay!

MÜŞTAK BEY — Efendim, kerem ediniz. Bendeniz de bildiğim kadar hakikati size anlatayım.

EBULLÂKLÂKA — Sen sus sefih! Kadın ninen gibi bîçare hatun yalan mı söyleyecek?

ZÎBÂ DUDU — Efendim, bu kızı mutlaka almalıdır.

EBULLÂKLÂKA — Almalı ya; almazsa ırzına leke sürmüş demek olur. (*Mahalleliye*) Öyle değil mi komşular?

MAHALLELİ — Hay haay!

MÜŞTAK BEY — Alamam efendim. Bunda bir yanlışlık var; zira bana nikâh ettikleri kız bu değildir, bunun küçüğüdür. Ben onu isterim.

EBULLÂKLÂKA — Hayır, sana nikâh ettiğim büyük kızdır.

MÜŞTAK BEY — Değildir.

EBULLÂKLÂKA — Vay! Sen beni de yalancı çıkarıyorsun haa!.. Bu ne yüzüzlüktür!..

BATAK ESE — Efendi; biliyo musunuz ki ben bunun daha bilmem nelerini bilürün... Durun size de-yivereyin: Ben bekçi olduğumdan için geceleri mahallede dolanırken buna çat pat sokak ortasında irast geliyorum. Bir kere kendiceğine nereden geliyosun diye soracak oldum, bana ne garşuluk verse eyü; tara-tordan (*tiyatro*) geliyon, demesün mü? Bu beni masharalığa alma değül de ne demektir? Bakın şu ahmağa!

MÜŞTAK BEY — Vay ferasetli adam vay!

BATAK ESE — Feres atlı adam sensin. Bana kotu laf söyleyip durma. Şimdi sana fan fin demeyü gösteririn!

EBULLÂKLÂKA — Bu herif hem edepsiz, hem deli.

BATAK ESE — Benim aklıma kalırsa hem hapishaneye koymalı hem tımarhaneye.

EBULLÂKLÂKA — Bana danışırsanız, her şeyden evvel, edepsiz ilâmını alalım da bir daha mahal--
lede oturtmayalım. Artık onu istemeyiz.

MAHALLELİ — İstemeyüz!

Yedinci Sahne

**MÜŞTAK BEY - ZİBÂ DUDU - HABBE KADIN - EBULLÂKLÂKA - BATAK ESE - ATAK KÖSE -
MAHALLELİ - HİKMET EFENDİ**

ATAK KÖSE — *(Arkasında küfe, bir elinde kürek, bir elinde süpürge ile)* İstemeyüz!

HİKMET EFENDİ — *(Dahi Atak Köse'nin arkasından yetişerek)* Neyi istemiyorsunuz?

ATAK KÖSE — Ben ne bileyün? Mahalleli istemeyüz diyor, ben de öyle diyorun. Elbette adamların böyle demelerinde hakkı var.

HİKMET EFENDİ — Ey; mahallelinin neden hakkı var?

ATAK KÖSE — Hakkı olduğunu pek yavuz bilürün ama bak doğrusu neden hakkı olduğunu bil--
men...

HİKMET EFENDİ — Öyle ise bilmediğin şeye niye karışyorsun?

ATAK KÖSE — Vay... Niye karışmam? Ben de bu mahallenin kalbur üstüne gelenlerinden değül müyüm?

HİKMET EFENDİ — Sen kim oluyorsun?

ATAK KÖSE — Daha hâlâ sen benim kim olduğumu bilmeyo musun?

HİKMET EFENDİ — Hayır.

ATAK KÖSE — Öyleyse sen de bilmediğini ne deyi soruyorsun? Hay cahil hay! Şimdi durup da sana anlatacak mıyım ki ben deheey öteki mahallede kiracıyın ve bu mahallede süprüntücü başıyın deyi...

HİKMET EFENDİ — Hay şaşkın hay!

ATAK KÖSE — Senin de aklın olaydı, benim gibi şaşkın olurdun. Maslahatta ne varmış? Hadi ora--
dan, süpürüver bakayım...

EBULLÂKLÂKA — *(Müştak Bey'i göstererek)* Vay; sen şunun gibi bir kabahatliye sahabet ediyor--
sun haa? Rıza-yı kabahat ayn-ı kabahattir. Sen de onun gibi cezaya müstahaksın.

HİKMET EFENDİ — Efendim, ben kendi kabahatimi anladım ama onun kabahati n'oluyor. Onu an--
layamadım.

EBULLÂKLÂKA — Daha ne olsun, kendisine nikâh ettiğim kızı istemiyor da onun küçüğünü istiyor.
Bu ne demektir?

HİKMET EFENDİ — Efendim gazaplanmayınız; *(gizlice bir para kesesi göstererek)* küçük kızı senden isteriz.

BATAK ESE — Efendi, nedir o? Rüşvet mi alıyorsunuz?

EBULLÂKLÂKA — *(Batak Ese'ye)* Ben öyle şey mi kabul ederim? *(Hikmet Efendi'ye gizlice)* Yan ce--
bime ko. *(Hikmet Efendi keseyi gizlice imamın yan cebine koyar.)*

ATAK KÖSE — Gizlice "Yan cebime ko." mu diyorsunuz?

EBULLÂKLÂKA — Hayır. Yan canibimde durma, git diyorum. Tâ ki benden şüphe etmeyesiniz.

BATAK ESE — Galiba parayı almışa benziyorsunuz?

EBULLÂKLÂKA — Hâşâ, sümme hâşâ! Eğer ben paraya elimi sürdümse ellerim kırılınsın.

HİKMET EFENDİ — Aman efendim; hakikat her ne ise layıkıyla meydana çıkarın da ona göre şanı--
nıza düşeni işleyin.

EBULLÂKLÂKA — Böyle kibarane yoluyla meramınızı ifade buyuruşunuzdan, gönlümdeki hiddet
gitti de yerine merhamet geldi, *(mahalleliye)* yahu mahalleli; ben bu işte bir başka türlü hakkaniyet
görmeye başladım. Zira sonradan hatırıma bir şey geldi...

MAHALLELİ — Nedir o?

EBULLÂKLÂKA — Kanî nikâhını kıydığım hanım “büyük kızdır” diye deminden ikrar etmişim ya?..

MAHALLELİ — Öyle ya...

EBULLÂKLÂKA — Fakat büyük kız demekten muradım, yaşta büyük değildir; boyda büyük mana-sınadır. Zira büyük kız kırk yaşını geçmiş olduğu hâlde damat beyin dengi olamaz. İşte benim bildiğim bu kadardır. Her bir zamanda ve her bir mekânda böyle doğrucasına şehadet ederim.

BATAK ESE — Siz buncaleyin dil ile ikrar ettikten kelli biz de kabl (*kalb*) ile tasdik ederiz.

MAHALLELİ — Hay haay!

EBULLÂKLÂKA — (*Habbe Kadına*) Yenge Kadın; boyda büyük, yani yaşta küçük olan asıl gelin hanımı var getir. Kendi elimle damat beye teslim edeyim. Bir daha yanlışlık olmasın.

(*Hikmet Efendi’ye*) Daha başka yanlış olmuş şeyler varsa söyleyin, onları dahi hasbîce düzelteyim; zira bu makule hayırlı hizmette bulunmayı kendime büyük iftihar bilirim.

BATAK ESE — (*Müştak Bey’e*) Begefendi, deminden size dediğim ilaflan hepiciği şaga içündü. Sizi gasavetiniz (*kasvetli olduğunuz*) vakfında güldürüp eğlendirmek isteyodum.

ATAK KÖSE — (*Hikmet Efendi’ye*) Efendim, tövbe olsun bir daha mahallenin süprüntüsünden başka bir işine karışsam adam değilin...

İbrahim Şinasi
Şair Evlenmesi

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Sözcükler

ferasetli: Anlayışlı.

güvey: Damat.

istihare: Girişilecek bir işin hayırlı olup olmadığını rüyadan anlamak için abdest alıp dua okuyarak uyuma.

kalburüstü: Seçkin, önde gelen.

• Metin Soruları

1. Metnin olay örgüsünü bulunuz.
2. Metnin kahramanlarını bulunuz. Metindeki kahramanlar hangi özelliklere sahiptir? Kahramanların özellikleriyle adları arasında bir ilişki var mıdır?
3. Metnin güldürü öğelerini bulunuz.
4. Yukarıdaki metinde hangi toplumsal sorun üzerinde durulmuştur?
5. Metnin iletisini bulunuz. Metnin iletisi dönemin gerçekliğiyle uyuşmakta mıdır?
6. Ünlü tiyatrocumuz Muhsin Ertuğrul bir söyleşide “Şinasi’nin düşüncesi, orta oyunu düzenine çağdaş kişileri getirmek, orta oyunu kalıplarını günün ortamına uygulamaktı.” der. Bu bilgiden hareketle metindeki orta oyunu unsurlarını tespit ediniz.

Eleştirel Okuma

1. Yukarıdaki metin Karagöz metniyle hangi yönlerden benzetilmektedir?
2. Tanzimat Dönemi’ni göz önünde bulundurarak Şinasi’nin neden toplumsal bir sorunu eserinde ele aldığını tartışınız.
3. Yukarıdaki metinde ele alınan sosyal problem günümüzde de devam etmekte midir?

YAPILARINA GÖRE CÜMLELER

Cümleler yargı bildirir. Kimi cümlelerde bir yargı, kimi cümlelerde ise birden çok yargı vardır. Cümleler yapılarına göre basit, birleşik, sıralı ve bağlı olmak üzere dörde ayrılır. Cümle yapısını anlamak için “temel cümle” ve “yan cümle” kavramlarını bilmek gerekmektedir.

Temel Cümle: Birleşik cümlelerde asıl yargıyı bildiren, yardımcı yargıları sonuca bağlayan cümledir. Daha öz bir ifadeyle temel cümle yüklemidir.

Yan Cümle: Tam bir yargı bildirmeyen, fiilimsilerle ya da çekimli bir fiille kurulan, temel cümlelerin ögesi olarak görev yapan söz ya da söz öbeklerine yan cümle denir. Yan cümle temel cümledeki yargıyı güçlendiren, açıklayan, bütünleyen ve türlü yollarla temel cümleye bağlanan cümledir.

Örnek: *Ava giden avlanır. (Ava gitmek bir yan cümledir ama cümlede asıl yargı anlamaktır.)*

Irmağa giden yol, kasabadan kurtulunca, göz alabildiğine uzanan sayısız şeftali bahçeleri arasından geçerdi. (Altı çizili ve koyu yazılan yargılar yan cümledir. Asıl yargı geç- tir.)

1. Basit Cümle (Tek Yüklemlilik Cümle)

Tek yargı bildiren cümlelere basit cümle denir. Basit cümleler tek yargı bildirdiğinden tek yüklem-den oluşur. Bu yüklem, çekimli bir fiil ya da ek fiil almış isim soylu bir sözcük veya söz grubu olabilir. Basit cümlelerde, yüklem dışında, sözcük olarak fiilimsi (eylemsi) yer almaz. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerde bir yargı vardır.

Örnek: *Âşıklar dalgın olur.*

Galiba Kumrucuğumu getiriyorlar.

2. Birleşik Cümle

Tek bir yüklemi ve bu yükleme bağlı en az bir yan cümlecisi bulunan cümlelere birleşik cümle denir. Cümlelerin temel yargısı dışında bir veya birkaç yargısı bulunur. Bazen fiilimsi, alıntı cümle, “ki” bağlacı ve şart eki bu yargıyı oluşturabilir.

Örnek: *Eee, gülü seven dikenine katlanır. (fiilimsi ile)*

Niye olduğunu bilmeden tam yine koşmaya başlayacaktım ki, yıkık sur kapısını gördüm yanımda. (bağlaç olan ki ile)

Artık “Ev alma komşu al.” atasözünün hükmünün kalmadığına inanıyorum. (alıntı cümle ile)

Yedi mahalle bir araya toplanıp da kırk gün kırk gece anlatsak bu dert yine bitmez... (şart eki ile)

3. Sıralı Cümle

Basit ya da birleşik yapıli birden fazla cümlelerin birbirine virgül (,) veya noktalı virgülle (;) bağlanması sonucu oluşturulan cümlelere sıralı cümle denir. Sıralı cümlelerin en az iki yüklemi vardır.

Örnek: *Allah’tan bugün nikâhımız kıyıldı, az kalsın telâştan nikâhsız güveyi girecektim.*

4. Bağlı Cümle

Aralarında anlam ilgisi bulunan basit veya birleşik cümlelerin bağlaçlarla birbirine bağlanmasıyla oluşan cümlelere bağlı cümle denir. Bağlı cümlelerin birden çok yüklemi vardır.

Örnek: *Aman efendim, ben kendi suçumu anladım ama onun suçu n’oluyor anlayamadım?*

1. Uygulama

Aşağıdaki metinde cümleleri yapısına göre değerlendiriniz.

Sabah erkenden kalkmış, hazırlığı yapmıştım. Zorla bir yere gitmek istemiyordum. Ama mecburen gidecektim. Acımı yüreğime gömüp düştüm yollara. Alaca karalığın ufka çaldığı anlarda geride karanlık bir gölge bırakarak ayrıldım baba ocağından.

5. METİN: Millî Edebiyat Dönemi Tiyatro (Köprülüler)

Metne Hazırlık

1. Osmanlının son döneminde otaya çıkan düşünce akımları nelerdir? Millî Edebiyatın oluşmasına katkı sağlayan düşünceler nelerdir?
2. Bir komutan olsanız, savaşta esir aldığınız askerlere nasıl davranırdınız? Anlatınız.

KÖPRÜLÜLER

(Olay, XVII. yüzyılın ikinci yarısında geçer. Deli İbrahim'den sonra Osmanlı tahtına oturan IV. Mehmet (Avcı Sultan Mehmet) henüz on dört yaşındadır. Boynueğri Mehmet Paşa sadrazamdır (başbakan). Yurt içten ve dıştan sarsıntılar geçirmektedir. Avcı Mehmet'in annesi Turhan Sultan, Köprülü Mehmet Paşa'yı Sadrazamlığa getirmek ister. Yedikule'den Sarayburnu'na kadar İstanbul surlarını badana ettirmekten başka hiç bir işe yaramayan Sadrazam Boynu eğri Mehmet Paşa, Ana Sultan'ın yakınları arasında bulunan casusları aracılığıyla bunu öğrenmiş, boynunu vurdurmak için Köprülü Mehmet Paşa'yı aratmaktadır. Köprülü Mehmet Paşa kılık değiştirmiş ve Bayezit semtinde bir evde saklanmıştı. Bu sırada saray mimarı Kasım Ağa, o çağın ünlü kişilerinin yazdığı bir dilekçeyi Padişah'a iletir. Dilekçede İmparatorluğun içine düştüğü kötü durum anlatılmakta ve Köprülü Mehmet Paşa Sadrazamlığa getirilmezse bu durumun daha da kötüleşeceği bildirilmektedir. Avcı Sultan Mehmet, gerçekleri bu dilekçeden öğrenir ve Köprülü Mehmet Paşa'yı Sadrazamlığa getirir. Köprülü Mehmet Paşa, sadrazamlığı kabul etmek için dört koşul ileri sürerek Padişah'ın mührünü alır.

İkinci perde, Köprülü Mehmet Paşa'nın ölümünden on yıl sonra, Venedik kıyılarında küçük bir adaya açılır. Köprülü Mehmet Paşa'dan sonra oğlu Köprülü Fazıl Ahmet Paşa Sadrazam olmuştur. İkinci perde Kandiye'nin kuşatılması sırasında geçmektedir. Bir manastırın önünde Venedikli papazlarla şövalyeler Fransız şövalyeleriyle konuşmaktadırlar. Bir Fransız şövalyesi, Yeniçeri Mehmet adında bir Türk tutsağı getirmiştir. Yeniçeri Mehmet, Venediklilerin Limni adasına saldırıları sırasında tutulmuştur. Suçu,

ada yerlilerinden Mari adında bir Hristiyan kıızıyla evlenmiş olmasıdır. Bu Hristiyan kıızı da suçlu sayılmaktadır çünkü savaş sırasında Müslüman kocasını kendi dindaşlarına karşı silahla savunmuştur. Elleri ve ayakları zincirle bağlı olan Yeniçeri Mehmet, çevresindeki şövalyelere kafa tutar.

YENİÇERİ MEHMET — Bir Türk'ün bir parça tarih bilmesi, başka bir lisana aşına olması sizleri hayret içinde bıraktı. Siz Türkleri ne sanıyorsunuz? İçinizde memleketimizi görenler de vardır. Bizans İmparatorluğu'nun para kuvvetiyle vücuda getirdiği Ayasofya'dan daha yüksek, daha muhteşem olarak Türk mimarlarının inşa ettikleri camilerin etrafı ilim ve fen medreseleriyle çevrilmiştir. İşte şu karşınızda duran Hafız Bayramoğlu Mehmet de o medreselerden feyiz almış bir yeniçeridir. Siz Türkleri ne sanıyorsunuz? Fetihlerimize bakın, bunların hepsi bir ilim ve irfan eseridir.

FRANSIZ ŞÖVALYESİ MONTİYE — Tebdili kıyafet etmiş bir Türk generali gibi cesurane söz söylüyor.

MEHMET — Cesaretle yaratıldık. Bir Türk neferi en büyük kumandanı gibi düşünür, onun gibi söz söyler. Türkler için bu noktada kumandanla neferin farkı yoktur. (*Zincirlerini şakırdatarak*) İşte ben, vurduğunuz zincirleri küçümseyerek karşınızda duruyorum.

MONTİYE — (*Hiddetle*) Cüret istemez. Göstereceğin şiddete göre cezan çoğalır.

MEHMET — (*Alayla*) Siz harp esirlerini suçlular gibi mi cezalandırırsınız?

PAPAZ MARKAM — Senden intikam alacağız.

MEHMET — Bir milletin intikamı bir neferden alınmaz. Kandiye burçlarında Türk ordusu var... Ora-ya gidiniz.

RAHİP PALLADA — Bu kadını alınız. Bu suçlunun ıslahına çalışınız.

RAHİBELER (*Gelirler.*)

MARKAM — Gel, içeri gideceğiz.

MARİ — İçerde ne yapacağım?

PALLADA — Suçunu affettirmek için saçların kesilecek, dünyayı terk edenlerden olacaksın.

MARİ — (*Mehmet'in yanına sokularak*) Hayır... Hayır... Nikâhlı bir kadın manastıra kapatılamaz.

PALLADA — (*Şiddetle üstüne yürüyerek*) Sen Hristiyan değil Köprülü Fazıl Ahmet Paşa misin?

MARİ — Hristiyanım, hem de pek dindar bir Hristiyanım. Fakat sizin teklifinizi reddediyorum çünkü eşim vardır.

PALLADA — O nikâh feshedildi.

MEHMET — Nikâh iman gibidir. Ne cebirle yapılır ne de cebirle bozular.

PALLADA — Alın şu sefil kadını, söyletmeyin...

MARİ — (*Haykırarak*) Ben kimsenin dinine, imanına tecavüz edilmeyen Türk memleketinde doğdum, büyüdüm. O memlekette bir Hristiyanı camiye kapayıp eza etmezler. Siz beni, üzerinde iman ettiğim haç bulunan manastıra ne hakla hapsedeceksiniz?

PALLADA — Götürün, saçlarını kesin, kendini düzeltinceye kadar karanlıkta bırakın.

MEHMET — (*Hiddet ve gazapla haykırarak Mari'nin önüne geçer.*) Çekilin... Beni parça parça et-medikçe onun bir kılına dokunamazsınız.

ŞÖVALYELER (*Meçlerini çekip hücum hazırlanırlar.*)

MEHMET — Ey şövalyeler, ey Venedik asilzadeleri! Siz Türk'ü böyle zincire vurduktan sonra mı kahramanlık gösterirsiniz? Sizin memleketinizde âdet bu mudur? Açın zincirlerimi, her birinizle ayrı ayrı vuruşmazsam namerdim.

PALLADA — Seni mahvederiz. (*Üzerine yürür.*)

MARKAM — Seni burada öldürürüz.

MEHMET — Çekilin riyakârlar, Cenabıhakk'ın emirlerini zalim hükümdarların emellerine göre yorumlayarak insanlığı vahşet ve sefaletle sürükleyen guruh!.. Ah riyakârlar, ayaklarınızı krallara öptürmekle gurur ve taassubunuzu teskin eder, sonra da o zalimleri eğlendirmek için insan kanından selsebiller

yapar, gözyaşlarından şerbetler sunarsınız. Dünyaya ektiğiniz kin ve nifakla hırsınızı teskin edersiniz .

PALLADA — Sus... Barbar, vahşi...

MEHMET — Biz Türkler barbar, vahşi değiliz. Vahşi, barbar sizsiniz. Biz sizin memleketlerinize adaletle girdik. Siz ordularınızla girdiğiniz yerlerde namınıza izafe edilen hastalıklar bıraktınız, İspanya'da alevlenen bilimleri, vahşilerin bile nefret ettiği engizisyonlarınızla söndürmeye çalıştınız.

MARKAM — *(Haykırarak)* Ne duruyorsunuz? İkisini de ateşe atmalı.

MEHMET — Nemrut'un ateşini Hazreti İbrahim'e gül bahçesi eden Allah, sizin yaktığınız ateşi de bize selamet nuru eder. *(Deniz kenarında ateş yakmaya başlarlarken manastırın kampanası şiddetle çalınır.)*

ŞÖVALYE DÖ SEN REMİ *(Telaşla gider.)*

PALLADA, MARKAM, ŞÖVALYELER, RAHİPLER, RAHİBELER — *(Şaşırırlar, hep bir ağızdan)* Ne var? Ne oluyor? *(Uzaktan gürültüler)*

BİR KORSAN — *(Koşarak gelir.)* Adanın etrafını Türk gemileri kuşattı, hücum ediyorlar...

HEP BİR AĞIZDAN — Eyvah, eyvah mahvolduk.

SEN REMİ — *(Koşarak gelir.)* Ah, ah, aziz kardeşler! Her şey bitti, her şey mahvoldu...

MARKAM — Eyvah, duracak vakit yok...

PALLADA — Manastıra ilticadan başka çare yok. Türkler mabetlere taarruz etmezler.

MARKAM — *(Esirleri göstererek)* Bunları öldürelim de intikam alalım, öyle gidelim.

PALLADA — Hayır, hayır, olmaz. Türkleri büsbütün aleyhimize teşvik ederiz.

HEP BİRDEN *(Manastıra girer, kapanırlar. Uzaktan bağırımlar devam eder.)*

YENİÇERİLER *(Kayaların arkasından ellerinde palalar, en önde Türk bayrağıyla Allah Allah diye koşarak gelirler.)*

MEHMET — Yarabbi... Yarabbi! *(Diye secdeye kapanır.)*

MARİ *(Diz çöküp dua eder.)*

(Perde iner.)

KÖPRÜLÜ FAZIL AHMET PAŞA — Ne zaman esir düştün?

YENİÇERİ MEHMET — Bir gece ansızın Limni Adası'na Malta korsanları hücum etmişti. Bir müfrezeyle karşı çıktık. Lakin bir düşman pususuna uğradık. Arkadaşlarımdan hepsi şehit düştü. Ben yaralandım. Korsanlar bastırdılar. O esnada eşimin sesini işittim. Eline geçirdiği bir tüfikle korsanlara ateş ediyor, beni arıyordu.

FAZIL AHMET PAŞA — Aferin cesur kadın... Sizi niçin Zanta Adası'na götürdüler?

MEHMET — Bizi Roma'ya göndereceklerdi. Fakat Türk donanmasından korktukları için Zanta'ya çıkardılar.

FAZIL AHMET PAŞA — *(Hiddetle)* Bu ne bitmez taassup... Nerelisin oğlum?

MEHMET — İstanbulluyum efendim.

FAZIL AHMET PAŞA — Kimin oğlusun?

MEHMET — Kandiye'de Kale Muhafızı Hafız Bayram Ağa'nın oğluyum.

BAYRAM AĞA — *(Dehşetle haykırır.)* Mehmet... Evladım... Mehmet...

MEHMET *(Şaşırır.)*

BAYRAM — Gel yavrum... Yirmi beş seneden beri hasret olduğun baban benim. Gel yavrum, gel... *(Kollarını açar.)*

MEHMET — *(Haykırarak)* Babacığım... *(Koşar, sarılır.)*

BAYRAM — Yarabbi... Cömertliğinin ve iyiliğinin sınırı yoktur. *(Tekrar öper, kucaklar, hıçkırır hıçkırır ağlar.)*

HEPSİ — *(Üzüntüyle izlerler.)*

BAYRAM — Gel Mari, kızım, sen de gel.

MARİ *(Koşar, elini öper.)*

BAYRAM — *(Mari'nin alnından öper.)* Cenabıhakk'a hamdolsun, bundan böyle bir oğlum bir de kızım var diyebileceğim. *(Paşaya hitaben)* Paşa Hazretleri af buyurun, huzurunuzda üzüntümü zapt edemedim.

FAZIL AHMET PAŞA — Üzülmemek mümkün mü?

KAPLAN MUSTAFA PAŞA — Yirmi beş sene hasret kolay mı?

DIŞARDAN — *(Allah Allah sesleri iştilir.)*

FAZIL AHMET PAŞA — *(Tahir'e)* Git, anla...

TOPÇU TAHİR AĞA — *(Çıkar, biraz sonra gelerek)* Paşa Hazretleri, düşman Kandiye Kalesi'nin bütün burçlarına teslim bayrağı çekmiş... Resmî teslimi ifa için General Morozini yüce huzurunuzda geliyor.

FAZIL AHMET PAŞA VE KAPLAN

(Bir ağızdan) Bu Rabb'imizin faziletidir.

FAZIL AHMET PAŞA — *(Tahir'e)* Kalenin muhafız neferlerini al, General Morozini'nin geleceği yola diz, saygıyla selamla. *(Bayram'a)* Fırka kumandanlarına, bölük başlara emrimi tebliğ et, Kandiye Hisarlarına Türk bayrağı çeksinler. Müfreze tertip olunsun. Şehirde asayiş sağlansın. Ahalinin hukuku muhafaza edilsin. Çarşı pazarları açılsın. Teslim olan Venedik askerleri Kandiye Kalesi'nin sahil tarafındaki Ermiros kapısından çıkarılsın, gemilere bindirilsin. Teslim olan Venedik askerine kimse hakaret etmesin. Emrimin dışında bir harekete cüret eden olursa idam ederim.

TAHİR AĞA — *(Gelir, eğilerek)* Paşa hazretleri, General Morozini geliyor...

(Bir Venedik neferi elinde kıymetli kumaştan bir yastık üzerinde Kandiye Kalesi'nin kocaman anahtarı, diğer bir neferin elinde kıymetli kumaştan bir yastık üzerinde dört Venedik kılıcı, üçüncü bir Venedik neferinin elinde de kıymetli kumaştan bir yastık üzerinde sarılmış Venedik bayrakları; arkada Morozini-kılıcsız, elinde barış anlaşması, arkasında çeşitli rütbede kılıcsız üç zabıt, başları açık şapkaları ellerinde, anahtarı, kılıçları, bayrakları taşıyan neferler sırayla bunları Fazıl Paşa'nın önüne bırakırlar. General ile yanındakiler şapkalarıyla tam bir saygıyla eğilerek paşaları selamlarlar.)

FAZIL AHMET PAŞA — Hoşgeldiniz general, sizi görmeyi arzu ederdim.

GENERAL MOROZİNİ *(Ümitsizce eğilerek tekrar selamlar.)*

FAZIL AHMET PAŞA — *(Tahir'e)* Generalin kılıcını veriniz.

TAHİR *(Koşar, kılıcı alır, generale verir.)*

MOROZİNİ — *(Hayretle kılıcı alır, tekrar selamlar.)* Teşekkür ederim Paşa Hazretleri, huzurunuzda gelinceye kadar arasından geçtiğim Türk ordusu büyüklüğünüzü bana duyurdu.

FAZIL AHMET PAŞA — Biz Türkler yüreklilikle nitelendirildiğimiz için yiğit insanlara hürmet ederiz.

MOROZİNİ — Paşa Hazretleri teşekkür ederim. Bir mağlup esire hakarete bedel lütfediyorsunuz.

FAZIL AHMET PAŞA — Mağluplara hakaret zalimlere yakışır. Biz Türkler askerliği yüceltiriz. Onun için o sıfatla gördüğümüz insanlara hürmetimiz tabiidir.

MOROZİNİ *(Maiyetiyle birlikte eğilerek selamlar.)*

FAZIL AHMET PAŞA — *(Bayram'a)* Barış anlaşmasını oku.

BAYRAM — *(Okuyarak)* Venedik hükümeti Kandiye'yi silahlar ve savaş gereçleriyle kayıtsız şartsız Türkiye'ye terk eder. Ancak Türkiye hükümeti Suda, Stronigo, Krapya Limanlarına Venedik ticaret gemilerinin girmesine müsaade eder. Türkiye hükümeti Cezire'de ikamet edecek Venedik tebaasının hukukunu muhafaza eder. Venedik hükümeti Akdeniz'de bulunan Cezayir'de meydana gelecek her türlü taarruzdan sorumlu olacaktır. Venedik hükümeti Akdeniz'de seyrüsefer eden bütün Türk ticaret gemilerinin uğrayacakları taarruzdan çıkacak zarar ve ziyana kefil olacaktır. Akdeniz'de Türk bayrağını taşıyan bir kayık kaybolda Venedik hükümeti ortaya çıkan zararı karşılayacaktır. Türkiye hükümeti Bosna

hududunda bulunan Venedik arazisindeki Venedik Kalelerinden yalnız Behke Kalesi'ni Venedikliye terk edecek. Türkiye hükümeti, İstanbul'da Galata'da Venedik hükümeti elçisine bir ikametgâh gösterecektir. Venedik hükümeti her sene kıymetli hediyelerle padişah katına elçiler gönderecek.

FAZIL AHMET PAŞA — İmzalayınız general.

MOROZİNİ — (Üzüntüyle yazıyı okur, neferin elindeki yazı takımından bir tüy kalem alıp imza eder.) Venedik hükümeti namına aşağıdaki şartlara uygun olarak imza eylerim.

FAZIL AHMET PAŞA — (Bayram'a hitaben, anahtarı getiren neferi göstererek) Bu neferin şapkasını altınla doldur.

BAYRAM (Ufak kapıdan gider, elinde bir torba altınla gelir, neferin şapkasına boşaltır.)

FAZIL AHMET PAŞA — (**MOROZİNİ**'ye hitaben) Harbin geleceği Cenabıhakk'ın mukadderatı eze-liyesidir. Üzülmeyiniz. Sizi Venedik'e ulaştırarak gemiler emrinize amadedir. Biraz istirahat buyurunuz.

GENERAL MOROZİNİ, MAİYETİNDEKİ ZÂBİTAN, NEFERLER (Paşayı selamlayıp arka arka dizilip gi-derler.)

PAŞALAR (Bir iki adım ilerler, uğurlarlar.)

FAZIL AHMET PAŞA — (Kandiye Kalesi'nin anahtarı elinde sahnenin önüne gelir.) Yarabbi... Yarab-bi... Büyüksün. Dört yüz yetmiş bin şehidin kanıyla yoğrulan bu topraklara düşman ayak basmasın. (Perde iner.)

Musahipzade Celâl
Bütün Oyunları

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Sözcükler

amade: Hazır.

cebir: Zor, zorlayış.

eza: Üzme, sıkıntı verme, üzü.

fazilet: Erdem.

güruh: Değersiz, aşağı görülen, küçümsenen topluluk, derinti, sürü.

iltica: Sığınma.

izafe: Bir şeye veya bir kimseye bağlama, mal etme, yakıştırma.

kampana: Çan.

mabet: Tapınak.

meç: Süngü gibi yalnız batırılarak yaralamaya yarayan, kısa, düz ve ensiz kılıç.

mukadderatı ezeliye: İlahi yazgı.

müfreze: Türlü askerî görev ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan grup.

nefer: Er, kişi.

nifak: Geçimsizlik, anlaşmazlık, ara bozuculuk.

selsebil: Cennet'te bir çeşme veya ırmak.

taassup: Bağnazlık.

teskin: Acı, öfke, heyecan vb. duyguları yatıştırma, dindirmeye çalışma.

• Metin Soruları

1. Metindeki kişilerin olay örgüsündeki işlevini belirtiniz.
2. Pallada, Mehmet'e neden "barbar, vahşi" diyor? Bu ithamlara Mehmet ne cevap veriyor?
3. Pallada, Markam, şövalyeler, rahipler, rahibeler Türk gemilerinin adayı kuşattıklarını duyunca niçin korkuyorlar? Olaylar bekledikleri gibi mi geliyor?

4. Adaya gelen Türk askerleri içinde Mehmet'in babasının olmasına nasıl bir tepki verdiniz?
5. Metnin temasını bulunuz. Temanın dönemin gerçekliğiyle olan ilişkisini belirleyiniz.

Musahipzade Celal oyunlarında seyircide merak ve heyecan uyandırmak için daha çok milliyetçilik ve vatanperverlik duygularını harekete geçirme yoluna başvurmuştur. Tarihî oyunlarında da dramlarında da Türkçülük konusuna değinmekte, hatta bu konuda kendi söylemek istediği bazı şeyleri kahramanlarına söyletmektedir.

7. Bu bilgiler ışığında vatanperverlik duygularının olduğu kısımları ve kahramanlara söylediği kendi düşüncelerini tespit ediniz.

Eleştirel Okuma

1. Okuduğunuz metnin tutarlılığını sorgulayınız.
2. Musahipzade Celal'in böyle bir eser kaleme almasının nedenlerini Millî Edebiyat Dönemi'nin içinde bulunduğu siyasi ortamı düşünerek tartışınız.
3. "Yazarın eserleri edebî değerinden ziyade rolü canlandıran oyuncunun kişisel yorumuna açık olması nedeniyle bir dönemde aranan, izlenen, istenen ürünleri olduysa da zamanla çağdaş tiyatro beğenisinin gerilerinde kaldı." Musahipzade Celal'in eserlerine yapılan bu eleştiriye metinden yola çıkarak değerlendiriniz.

Yazma

Kısa Oyun

Bu etkinlikte doğaçlama oynanacak olan orta oyunu için hazırlık yapınız. Aşağıdaki aşamaları takip ederek orta oyunu yazınız.

1. **Tipleri Belirleme:** Kavuklu ve Pişekâr'dan sonra diğer tipler tespit edilir. Oyununuz için Karadenizli, Rum, zenne, bekçi, cüce, külhanbeyi (kabadayı) vb. karakterler seçebilirsiniz.
2. **Mukaddime Bölümü:** Pişekâr'ın söyleyecekleri tespit edilir. Pişekâr çıkar ve izleyiciyi selamladıktan sonra zurnacıyla konuşur. Bu konuşmada oynanacak oyunun adını bildirir.
3. **Muhavere Bölümü:** Kavuklu ile Pişekâr tanışma konuşması başlatırlar. Bu konuşmada tanidik çıkarlar. İkili arasında birbirinin sözlerini ters anlamaları bir komedi oluşturur buna arzbar denir. Arzbar sonrasında tekerleme söylenmeye başlar. Bu tekerlemede Kavuklu olağanüstü bir olayı kendisi yaşamış gibi anlatır. Pişekâr düş olmasına rağmen bunu gerçek algılar, sonunda düş olduğu anlaşılır.
4. **Fasıl Bölümü:** Olayın canlandırıldığı asıl bölümdür. Dükkân dekorunda gelişen olaylarda genellikle kavuklu iş ararken Pişekâr da ona yardımcı olmasıyla bilinir. Yeni dünya dekorunda ise Pişekâr, zenne takımına ev arar ve onları bir eve yerleştirir. Olaylar bu şekilde sürüp gider.
5. **Bitiş Bölümü:** Oyunun sonudur. Pişekâr seyircilerden özür dileyerek bir sonraki oyunun adını ve yerini söyledikten sonra oyunu kapatır.

Sözlü İletişim

Hazırlığınızı yaptığınız orta oyununu sahneleyiniz.

Öğrencilerin hazırlayacakları orta oyununda sahne ikiye bölünerek bir tarafı **yeni dünya** bir tarafı **dükkân** olarak belirlenir. Oyunda kullanılacak aksesuarlar için sahnede bir sandık bulundurulur. Pişekâr'ın elinde bir şakşak olur. Oyunda dekor olmaz, oyuncular dekora ait unsurlar varmış gibi davranır.

KİTAP OKUMA VE DEĞERLENDİRME

Sevgili öğrenciler,

Öğretmeninizle birlikte belirlediğiniz Cumhuriyet Dönemi Türk tiyatrosundan bir eseri okuyacaksınız. Okuyacağınız eser sınıfta değerlendirilecektir. Aşağıda bu döneme ait bazı yazar ve eserler verilmiştir. Bu eserlerden birini seçebilirsiniz. Okuduğunuz eserle ilgili kitap okuma formunu doldurmayı unutmayınız.

Kitabı okuduktan sonra kitap değerlendirme formunu doldurmayı unutmayınız.

Haldun Taner	Keşanlı Ali Destanı, Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım, Fazilet Eczanesi
Turan Oflazoğlu	IV. Murat, Genç Osman, Kösem Sultan, Sokrates Savunuyor
Recep Bilginer	Yunus Emre, Parkta Bir Sonbahar Günüydü, Mevlana, Ben Kimim
Refik Erduran	Cengiz Han'ın Bisikleti, Karayar Köprüsü.
Turgut Özakman	Ben Mimar Sinan, Ah Şu Gençler
Orhan Asena	Tohum ve Toprak, Hürrem Sultan, Fadik Kız, Atçalı Kel Mehmet, Karacaoğlan
Cahit Atay	Pusuda, Pervaneler, Godot'u Beklemezken, Amele Hıdır
Cevat Fehmi Başkut	Büyük Şehir, Küçük Şehir, Harput'ta Bir Amerikalı
Güngör Dilmen	Midas'ın Kulakları, Midas'ın Altınları, Midas'ın Kördüğümü, Canlı Maymun Lokantası, Deli Dumrul, Hasan Sabbah, Akad'ın Yayı, Devlet ve İnsan, Troya İçinde Vurdular Beni
Muhsin Ertuğrul	Yasin Efendi, Renkli Fener, İnsan ve Tiyatro Üzerine Gördüklerim, Benden Sonra Tufan Olmasın
Vedat Nedim Tör	İşsizler, Değişen Adam, Sanatkâr Aşkı, Siyah- Beyaz
Necip Fazıl Kısakürek	Tohum, Bir Adam Yaratmak, Künye, Para, Namı Diğer Parmaksız Salih, Reis Bey, Abdülhamit Han

KİTAP OKUMA VE DEĞERLENDİRME FORMU

Öğrencinin Adı Soyadı :

Sınıfı - Numarası :

KİTAP İLE İLGİLİ BİLGİLER	
Kitabın Adı	
Kitabın Yazarı	
Kitabın Türü - Sayfa Sayısı	
Okumaya Başladığım Tarih	
Okumayı Bitirdiğim Tarih	
Yayınevi, Basım Yılı ve Yeri	
Perde Sayısı	

KİTAP İLE İLGİLİ DUYGULAR - DÜŞÜNCELER	
Olayın Konusu	
Olayın Özeti	
Kişiler ve Özellikleri	
Zaman	
Mekân	
Dil ve Üslup	
Eserle İlgili Kişisel Düşünceleriniz	

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

6. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1- Aşağıdaki cümleleri tabloda verilen özelliklere göre değerlendiriniz.

Cümle	Anlamına Göre	Yüklem Türüne Göre	Yüklem Yerine Göre	Yapısına Göre
Siz, Türkleri ne sanıyorsunuz?				
Bir Türk neferi en büyük kumandanı gibi düşünür, onun gibi söz söyler.				
Fakat Türk donanmasından korktukları için Zanta'ya çıkardılar.				
Kandiye'de Kale Muhafızı Hafız Bayram Ağa'nın oğluyum.				
Ne cebirle yapılır ne de cebirle bozulur.				

2. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

• Kavuklu, Karagöz oyununda bir tiptir.	
• Geleneksel Türk tiyatrosunda usta-çırak ilişkisinin önemli bir yeri vardır.	
• Karagöz oyununda Karagöz ile Hacivat'ın karşılıklı konuştuğu bölüme fasıl denir.	
• Orta oyunundaki tipler her oyunda değişir.	
• Meddah birden fazla kişiyle oynanan seyirlik bir türdür.	
• Kukla, modern çağda ortaya çıkmış bir tiyatro türüdür.	

3. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere uygun ifadeleri yazınız.

- Karagöz oyununun diğer adıdur.
- Karagöz oyununun oynatıcısına adı verilir.
- Geleneksel Türk tiyatrosunda güldürü öğeleri , ,dir.
- Karagöz oyunundaki Hacivat, orta oyunundaki ile benzerlik gösterir.
- Köy seyirlik oyunlarının kökeni ve dayanır.

4. Aşağıdakilerden hangisi Karagöz oyununun bölümlerinden biri değildir?

- A) Muhavere B) Göstermelik C) Mukaddime
D) Fasıl E) Bitiş

5. Aşağıdakilerden hangisi geleneksel Türk tiyatrosuna ait türlerden değildir?

- A) Dram B) Karagöz C) Meddah
D) Orta oyunu E) Köy seyirlik oyunları

6. Bu oyun, genellikle kahvehane, köy meydanı gibi halkın topluca bulunduğu yerlerde oynanır. Her kesimden insan bu oyunun seyircileridir. Olayları temsil eden kişi, seyircilerin rahatça görebileceği yüksek bir yere oturur. Eline aldığı bir mendil ve sopa ile oyunu canlandırmaya başlar. Bu basit malzemelerden değişik tipteki kişilerin kıyafetini göstermek, ağzını kapatarak seslerini taklit etmek, oyunu başlatmak ve değişik sesler çıkarmak için yararlanılır.

Yukarıdaki parçada tanıtılan halk tiyatrosu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Orta oyunu C) Komedi B) Karagöz
D) Köy seyirlik oyunu E) Meddah

7. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapı bakımından farklıdır?

A) “Denemeler”, daha çok eğitim ve felsefe konularına değinen ve Orta Çağ dogmatizmini yıkan bir aydınlanma kitabıdır.

B) Hümanist kültürün en önemli kaynaklarından biri olan bu yapıt, yazılmasının üzerinden 430 yıl geçmesine rağmen aydınların başucu kitabı olmayı sürdürmüştür.

C) Sokrates’ten sonra insan üzerine eğilen en önemli düşünür kabul edilen Montaigne, bu kitabıyla Avrupa insanına özgür düşünmesini öğretmişti.

D) 1603’te ilk kez İngilizce’ye tercüme edilen eser Türkçe’ye de ilk kez 1940’lı yıllarda Sabahattin EYÜBOĞLU tarafından kazandırılmıştı.

E) 1950’li ve 1960’lı yıllarda aynı yayınevi eserin muhtelif yeni baskılarını yaptı.

8. (I) Sensizlik bir ölümdür bana. (II) Yüreğimdeki bu yangın seni de yakar. (III) Özlemini büyüttüm yüreğimde. (IV) Sana açılan bu kollarımı geri çevirme. (V) Derdimi söylemedim kimseye.

Yukarıdaki parçadaki numaralanmış cümlelerden hangileri öğelerinin dizilişi bakımından aynıdır?

- A) I ve II B) I ve V C) II ve III
D) II ve IV E) III ve V

9. (I) Halk tuluat tiyatrosu olarak da bilinen orta oyunu doğaçlamaya dayalı bir oyundur. (II) Ustdan çırağa intikal ederek gelen konular tekrarlanır. (III) Bir gölge oyunu olan Karagöz’ün canlandırılması olarak kabul edilmiştir. (IV) Toplumun ve çevresinin sorunlarını yansıtan oyun, eleştiriden komediye yönelir. (V) Orta oyununun kişilerinden Kavuklu, Karagöz oyunundaki Hacivat’tır.

Yukarıdaki cümlelerin hangisinde orta oyunu ile ilgili bir bilgi yanlış vardır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

10. Aşağıdaki tiplerden hangisi Karagöz oyununda yer alan tiplerden değildir?

- A) Hacivat B) Zenne C) Beberuhi
D) Meddah E) Çelebi

11. I. Trajedi
II. Meddah
III. Gölge oyunu
IV. Komedi
V. Orta oyunu

Yukarıdakilerden hangileri geleneksel Türk tiyatrosu türlerinden değildir?

- A) I. ve II. B) II. ve IV. C) II. ve I
D) III. ve V. E) IV. ve V.

12. Orta oyununda aşağıdaki konuşmaları kimlerin yaptığını cümle başındaki boşluklara yazınız.

.....	— Demek o da senin gibi inkısar hayale uğramış desene.
.....	— Evet öyle olmuş, ama benim gibi değil. O evvela etli hisar hıyara uğramış, orada bir iş görememiş, oradan da buraya gelmiş.
.....	— Anlayamadım. O etli hisar hıyar dediğin oralarda bir memleket mi oluyor?
.....	— Bilmem sen söyledin ya?
.....	— Hay Allah iyiliğini versin. Ben o adamın yanlış düşündüğünü ve aradığını bulamamış demek istedim.

.....	— Hoş geldin sefa geldin ne istiyorsun onu söyle?
.....	— Ne sorarsın susak kafalı bilmeyer misin, tam gümüş para ile yedi mecîd borcun vardı ya.
.....	— Onun üstünden bir çok gün geçmiş. Unuttum gitti.
.....	— Ne söylersin be şom ağızlı borcunu vermîyecek misin inkarımı geliyorsun ya. Her sene bunu yapeysin bana.
.....	— Oğlum geçmişe mazi, pişmişe kuzu derler. Hadi patırdı çıkarma da işine git. Nene lazım.
.....	— Sen kahveleri içerken iyidi de şimdilik inkârdan mı geliyorsun ya maskara?
.....	— Canım, geçende fırtına çıkmadı mıydı?
.....	— Evet, ben korkudan evin bodrumuna kaçtım.
.....	— Bir de baktım, göklerdeyim.
.....	— Deme!..
.....	— Nasıl deme!.. Tir tir titriyordum.
.....	— Sakın sıtma olmasın?

7. ÜNİTE

ANI

KENYA

31 Aralık 1992 Perşembe / Nairobi /

Seyschell (Seyşel)

Karadut kompostasıyla başlayan bir
"kontinental" kahvaltısıyla güne başladım.
Her zamanki "rutin" beydirici bürokrasi. Ama
daha iyisi henüz keşfedilmedi. Freshopları tefti-
se çıktık. Aşlunda bu mağazalar bir ülkenin kim-
liğini anlamada ilginç bir mihenk taşı, utitrini
Kenya'nın "utitrinde" neler var acaba?

Klasik elektronik haydutluğun her yerde-
ki cepitleri yanında o güzelim ahşap heykeller,
yarı değerli taşlardan küre aksesuarları bir yi-
ğin var. Fakat Kenya'da bir şey alna-
ya kalkınca ilginç bir durum var, adamlarda
hemen bir telaş başlıyor. Pasaport numaraları,
imzalar, bir kopya birbirisini kovalıyor. Ağ-
gelmışlığın bir göstergesi de bürokrasinin ay-
gınlığı. Bir gün Paris'te başına geleni his unuttu-

munjari
Ameri
paras
yutk
ayo

Afrika
risinde bir dev doğu-
yarım. Ve çocukluğumun, edebiyat-
lar zihnime hücum ediyor. "Klomanjaro"
Karlari" Ernest Hemingway (Ernest Hemingway).
Bu yaman yazam edebiyat adamının eserinin
filmi birden gözlerimin önünde oynamaya baş-
lıyor. Aşa Gardner (Aşa Gardner), bir yama-
nın küpüleyici afeti. Herhalde her küçük sinema
meraklısı gibi bir iki gün ben de bu bayana eşik
almışumdur. Safari merakı bu seçkin Batılıla-

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Anı türünün özellikle Cumhuriyet sonrası gelişimine dikkat çekilerek örnek metinler üzerinden tür özellikleri gösterilecektir.

Türk kültüründe Tanzimat'tan sonra görülmeye başlayan anının tarihî gelişimine dikkat çekilir. Göktürk Kitabelerinden, Bâburname'den Seyahatname'ye ve Tanzimat'a kadar gelişiminden bahsedilir. Tanzimat Dönemi'nden Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan eserler hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Dil bilgisi bölümünde aşağıdaki anlamsal anlatım bozuklukları öğrencilere kavratılacaktır.

- Gereksiz sözcük kullanılması
- Anlamca çelişen sözcüklerin kullanılması
- Sözcüğün yanlış anlamda kullanılması
- Sözcüğün yanlış yerde kullanılması
- Deyim ve atasözlerinin yanlış kullanılması
- Anlam belirsizliği
- Mantık ve sıralama yanlışlığı

Örnekler üzerinden anlamsal anlatım bozuklukları işlenecektir.

Yazma

Anı türünün özellikleri dikkate alınarak bir anı yazılacaktır.

Anı yazarken duyguların, gözlemlerin ve izlenimlerin de paylaşılması gerekmektedir. Anıda kip ve zaman kullanımındaki tutarlılığa özen gösterilir.

Anı yazarken aşağıdaki aşamalara dikkat edilir.

- Geçmişe ait bir anı seçilir.
- Anı seçtikten sonra o ana ait gözlem, izlenim ve duygular hatırlanır.
- Anı giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayrılır.
- İçten ve doğru bir anlatım yapılır.
- Yazılanlar dil bilgisi ve anlatım bakımından kontrol edilir.

Öğrencilerin yazdığı anı metinleri değerlendirilir.

Ön Hazırlık

ANI

Bir edebî tür olarak anı, toplumca tanınmış ve alanlarında isimleri duyulmuş kişilerin geçmişte yaşadıkları ya da şahit oldukları olayları, durumları anlattıkları yazı türüdür. Anılar yaşanabilecek olanı değil, yaşanmış olanı anlatan yazı türleri olduğundan gerçeğe dayalıdır. Bu yönüyle anılar yaşandığı dönemin ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve tarihî yapısını yansıtan birer belge niteliği taşır.

Anı, insanın tanınma, unutulmaya karşı bir önlem alma, unutamadığı anıları paylaşarak yaşatma, ardında iz bırakma, ders alma-verme vb. gereksinimlerinden doğmuştur. İnsanın yaşadıklarını hatırlama özelliği ile hatırladıklarını çocuklarına, yakınlarına, çevresindekilere aktarma ihtiyacının birleşmesi sonucu ortaya çıkan anının geçmişi ilk çağlara dayanmaktadır.

BATI EDEBİYATINDA ANI

Yazılı anlamda bilinen ilk anı örneği, milattan önce dördüncü yüzyılda Yunan tarihçi Ksenophon'un (Ksenöpon) yazdığı "Anabasis" adlı eserdir. XVII. yüzyılda Antoine Hamilton'un (Anton Hemilton) "Gramont Kontu'nun Anıları", Daniel Defoe'nun (Denyl Döfo) "Bir Atlının Anıları" adlı eserleri roman biçiminde yazılmış ilk anı örnekleridir.

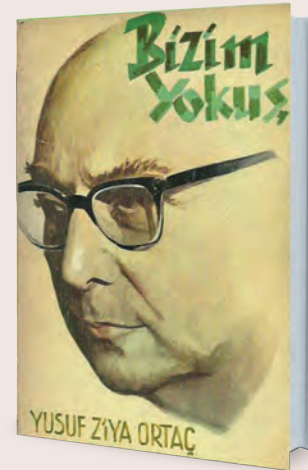
J. J. Rousseau'nun (Russo) "İtiraflar", Andre Gide'in (Andre Cid) "Jurnaller" anı türünde yazılmış önemli eserlerdir. Victor Hugo'nun (Viktor Hügo) "Gördüklerim", Alman şair Goethe'nin (Göte) "Şiir ve Gerçek", Stendhal'ın (Stendal) "Bencillik Anıları", Verlaine'nin (Verlin) "İtiraf- lar", Rus yazar Tolstoy'un "İtirafımlarım" adlı eserleri bu türde yazılmış önemli eserlerdir.

TÜRK EDEBİYATINDA ANI

Türk edebiyatının yazılı ilk eserleri olan Orhun Yazıtları, birer söylev olmakla birlikte anı özelliklerini de taşımaktadır. XV. yüzyılda Babür Şah'ın yazdığı Babürname edebiyatta bu türün ilk örneği olarak kabul edilmektedir. XVII. yüzyılda Ebul Gazi Bahadır Han'ın yazdığı "Şecere-i Türk" yer yer anı özelliği taşıyan bir tarih kitabıdır. Yine aynı yüzyılda yaşamış Katip Çelebi'nin eserlerinde de anılara yer verildiği görülmektedir. Bunların dışında divan edebiyatında yazılan tezkire, gazavatname, vakayiname, menakıpname, sefaretname, seyahatname gibi türlerde anlatılan olaylar, tanınmış kişilerin hayatından örnekler de yer yer anı özelliği göstermektedir.

Tanzimatla birlikte gelişen bu tür II. Meşrutiyet sonrası edebiyatımızda tam olarak yerini bulmuştur. Ziya Paşa'nın "Defter-i Amal", Mualim Naci'nin "Ömer'in Çocukluğu", Halit Ziya Uşaklıgil'in "Saray ve Ötesi" ile "Kırk Yıl", Halide Edip Adıvar'ın "Mor Salkımlı Ev" ile "Türkün Ateşle İmtihani", Yusuf Ziya Ortaç'ın "Portreler" ve "Bizim Yokuş", Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Zoraki Diplomat" ve "Politikada 45 Yıl", Falih Rıfkı Atay'ın "Çankaya" adlı eserleri edebiyatımızda bu türün tanınmış ilk ve önemli örneklerindendir.

ANİ TÜRLERİ

Türk edebiyatında anı türünde yazılmış eserler genel olarak siyasi ve edebî olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Siyasi ve edebî anıları da kendi içinde geleneksel, sosyal, eğitim, hukuk, sanat, tiyatro vb. anılar olarak gruplandırmak mümkündür. Anılar "kişiye" ya da "olaya-döneme" dönük olmaları bakımından iki grupta toplanır.

a) Anı Portre (Kişi Merkezli)

Bir yazarın tek bir kişiyle ilgili anılarını yazdığı anı türüdür. Bu anı türünde yazar, kişinin çeşitli yönlerini ele alarak portresini çizer. Onu, ruhsal ve fiziksel açıdan anılar yoluyla tanıtır. Bu tür anılara biyografik eserlerde de yer verilir.

Örnekler

- Yusuf Ziya Ortaç, "Portreler"
- Halit Fahri Ozansoy, "Edebiyatçılar Geçiyor"
- Yahya Kemal Beyatlı, "Siyasî ve Edebî Portreler"

b) Düz Anı (Olay Merkezli)

Yazarın bizzat yaşadığı ya da tanık olduğu olayları veya dönemleri anlattığı anılardır. Bu tür anılara otobiyografik eserlerde sıkça yer verilir.

Örnekler

- Muallim Naci, "Ömer'in Çocukluğu"
- Ahmet İhsan Tokgöz, "Matbuat Hatıralarım"
- Yakup Kadri, "Zoraki Diplomat"

İçeriklerine Göre Anılar

İçeriklerine göre sınıflandırma yapmak zor olmakla birlikte anıları; siyasi, tarihî ve toplumsal tarafı ağır basan anılar ile kültür, sanat, edebiyat ve bireysel tarafı ağır basan anılar olarak ikiye ayırabiliriz.

a) Siyasi, Tarihî ve Toplumsal Tarafı Ağır Basan Anılar

Cumhuriyet döneminde yazılıp yayımlanan toplumsal nitelikli anıların ana konularından biri, Kurtuluş Savaşı'dır. Osmanlı İmparatorluğunun yıkılıp dağılması üzerine söz konusu olan Millî Mücadele, haklı olarak bugünleri yaşamış pek çok komutan, devlet adamı ve yazarın hatıralarına girmiştir.

Örnekler

- Mustafa Kemal, "Nutuk"
- Kazım Karabekir, "İstiklâl Harbimiz"
- Rauf Orbay, "Cehennem Değirmeni"
- Çerkez Ethem, "Çerkez Ethem'in Hatıraları"

b) Kültür, Sanat, Edebiyat ve Bireysel Tarafı Ağır Basan Anılar: Cumhuriyet dönemi anı türünün en zengin alanlarından ikincisi, özellikle şair ve yazarların kaleme aldıkları kültür, sanat ve edebiyat sahasındaki olay, gelişme, kişi ve eserlere dair gözlem, intiba ve kanaatleri içeren anılardır.

Örnekler

- Aziz Nesin, "Bir Sürgünün Anıları"
- Keçecizâde "İzzet Molla, Mihnethaşan"
- Muallim Naci, "Medrese Hatıraları", "Ömer'in Çocukluğu"
- Ali Ekrem Bolayır, "Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları"
- Hüseyin Cahit Yalçın, "Edebî Hatıralar"
- Baki Süha Ediboğlu, "Bizim Kuşak ve Ötekiler"
- Beşir Ayvazoğlu, "Defterimde Kırk Suret"
- Celal Esat Arseven, "Sanat ve Siyaset Hatıralarım"
- Gülriz Sururi, "Kıldan İnce Kılıçtan Keskince"

1. METİN: Cumhuriyet Dönemi Anı

Metne Hazırlık

1. Okulunuzda bir edebiyat şöleni düzenlense hangi şair ve yazarları davet etmek istersiniz? Davet ettiğiniz yazar ve şairlere hangi soruları yöneltmek, onlarla hangi konularda sohbet etmek istersiniz?
2. Aydın olmak için tahsilli olmak yeterli midir? Aydın olma bilinci ve aydın sorumluluğu ifadelerinden ne anlıyorsunuz?
3. Köy enstitüleri hakkında neler bilmektesiniz? Bunları arkadaşlarınızla paylaşınız.

Aileler çocuklarını Hasanoğlan'a getiriyor

KONUKLARIMIZ

Gün geçmezdi ki Enstitü'de konuk olmasın. Yerli, yabancı pek çok önemli kişiler Hasanoğlan'ı görmeye gelirlerdi. Kimisi sabah gelir, akşam dönerdi. Kimisi gece yatıya kalırdı. On-on iki yataklı büyük bir konukevimiz vardı. Odaların bazıları ikişer kişilik, bazıları birer kişilik. Ankara'dan gelen öğretmenlerimizin de bazıları akşamdan gelip gece burada yatarlardı. Odalar, yataklar basit fakat temizdi. Biraz hoşgörüsü olan herkesi memnun edebilecek durumdaydı.

Hasan Ali Yücel, Köy Enstitüsü'ndeki öğrencilerle

Sık sık gelen konuklarımızdan birisi Bakan Hasan Ali Yücel'di. Zati o, kendisinin konuk yerine konulmasını istemezdi. "Ankara'da işim olmasa her gün buradayım" derdi.

Bir gün akşam yemeğinden sonra öğrenci lokalinde -öğretmenler için de ayrıca lokal vardı- kitap okuyordum. Rastlantı işte, fazla kalabalık değildi. Baktım yanı başıma elleri arkasında birisi dikildi. Elbisesine göz attım, bizimkilerden değildi. Kalın İskoç tipi bir kumaş. Başımı kaldırdım ki Hasan Ali Yücel. Bana gülümsüyordu. Ayağa fırladım.

"Otur delikanlı, otur" dedi. "Bana bir kahve söyle hadi."

Sandalyeyi çekip oturdu.

“Ne okuyorsun bakalım?”

Kitabı gösterdim. Başında kendi önsözü bulunan beyaz kapaklı klasiklerden birisiydi.

Bir şeyler söyledim. Memnun oldu. Kahveyi ısmarladım. Yalnızdı. Biraz sonra gören arkadaşlar toplandılar. Geniş bir halka olduk. Hem kahvesini içti hem konuştu. İşlerinin çokluğundan söz etti.

“Sıkıldım” dedi. “Bir hava alayım diye geldim. Buraya geldikçe dinçleşiyorum ben. Güç kazanıyorum.”

Bir zaman konuştu. Arkadaşların sorularını yanıtladı. Babacan bir hali vardı. Bazen ciddileşiyor, da-valara, sorunlara değiniyordu. Hasanoğlu’na gönderecek hoca bulamadığından söz etti. Aydınlarımızın bencilliğini, rahatlarına düşkünlüğünü tiksindir gibi yüzünü buruşturarak anlattı.

“Çocuklar” dedi. “Yeni bir tip aydına gerek var bu memlekette. Çok şey öğrenmek yetmiyor. Bu öğrendiklerini bir görüş, bir inanış haline getirememiş aydınlardan yarar yok. Ülkü eksikliği var bizim okumuşlarda..”

Sözü getirdi bize bağladı. Ülkücü olmamızı, memleketin her köşesine koşa koşa gitmeye hazır bulunmamızı, görevlerimize dört elle sarılmamızı istedi.

Okul yöneticileri gelmişlerdi. Onlarla birlikte kalktılar. Biz de dağıldık.

Bir gün de Batı edebiyatı öğretmenimiz Sabahattin Eyuboğlu, Ankara’daki şairleri, yazarları toplayıp getirmişti. Cahit Sıtkı, Melih Cevdet, Cahit Külebi, Necati Cumalı, Yaşar Kemal, (o zaman henüz bir ünü yoktu kendisini yeni tanıyorduk) Mehmed Kemal, şimdi anımsayamadığım daha başkaları. (O gün Orhan Veli yoktu. Sonradan birkaç kez getirdik.)

Açıkturum benzeri bir edebiyat gecesi yapıldı. Cahit Sıtkı’dan başlayarak şairler şiirlerini okudular. Edebiyat konuları üstünde tartıştılar. En ateşlileri Yaşar Kemal’di. Bir aralık, “Bu okunanların hiçbirisi şiir değil. Şiir halktan söz etmeli. Halkın çilesini, sancısını taşımalı” gibilerinden bir çıkış yaptı. Öbürleri cevap verdiler. Yaşar Kemal, susuculardan değildi. Daha sert konuştu. Bir gözü sakat, üstü başı iyi olmayan, gösterişsiz, şivesi de biraz bozuk bir gençti. Onun için ciddiye alınmıyor gibiydi. Ünlü şairlerin karşısında böyle dik çıkışlar yapması hoşla gitmemişti. Ama toplantıyı yöneten Sabahattin Eyuboğlu nedense sabırla ona da söz veriyordu. Yaşar da coştukça coşuyor, sesini gittikçe yükseltiyordu. Bir aralık Güney Anadolu’dan derlediğini söylediği halk şiirleri okudu. Ben o zaman, “herhalde kendisi de bir halk şairi” diye düşünmüştüm. Ezbere okuyordu. Kendi şiirleriymiş gibi benimsiyordu.

Toplantı geç zamana değin sürdü. Cahit Sıtkı, Melih Cevdet, Külebi, Cumalı, sevdiğimiz, beğendiğimiz şairlerdi. Hele beni o yıl bir edebiyat hevesi sarmıştı ki gece gündüz şiir düşünürdüm. Durmadan şiir okurdum. Bazen dilime bir çift dize takılırdı, günlerce mırıldanır dururdum. Bu sevdiğim şiirlerin yaratıcılarını aramızda görmek, seslerini duymak beni heyecanlandırmıştı. Sonradan bazılarıyla dostluk kuracak, ahbablık edecektim.

O gün bize de şiir okuttular. Başaran, Darıcı, derken benden de istediler, ilk şiirimi okurken şaşırı-verdim. Aman bir bozuldum bir utandım. Kıpırmızı kesildim. Cahit Külebi, “Yok zararı Talip, bende de olur böyle. İnsan unutulabilir. Hiç belli etmeden geçivereceksin” dedi. Durumumu düzeltmeye çalıştı. Sonra açıldım, başka bir şiir okudum. O zaman alkışladılar.

Cahit Sıtkı, ufak tefek yapısı, biraz sıkılgan haliyle, kafamızdaki Cahit Sıtkı’ya benzemiyordu. “Otuz Beş Yaş” o günlerde yarışma kazanmıştı. O şiiri okumasını istedik. Okudu, ama geçirir gibi çabuk çabuk okudu. “Şu iş bitse de yerime bir otursam, herkesin bakışından kurtulsam” der gibiydi.

Cahit Külebi serbestti. “Sivas Yollarında”yı okudu. Başka şiirler de okudu.

Melih Cevdet, “Ben güzel günlerin şairiyim. Saadetten alıyorum ilhamımı” diye başladı. “Yalan” şiirini sözcüklerin üstüne basa basa okudu.

Şairler o gece okulda yattılar. Ertesi gün Enstitü’nün üstü çadır beziyle örtülü kamyonuna doluşup Ankara’ya döndüler. Çok sevmişlerdi Hasanoğlu’nu. “Gene geleceğiz, siz de buyurun görüşelim” diyorlardı.

Gittiler. Ama biz günlerce onlardan söz ettik. Kimisini çok beğenmiştik. Kimisinin ünü gözümüzde biraz silinir gibi olmuştu. Ben sonradan Necati Cumalı’yla, Cahit Külebi’yle sık sık buluştum. Cahit Külebi, konservatuvarda öğretmendi. Orada dersimiz olduğu günler ne eder eder bulurdum. Şiirden, edebiyattan uzun uzun konuşurduk.

Sabahattin Ali’yi de orada tanıdım. Öykülerini daha önce okumuştum. Çok hoşuma gidiyordu. Her biri ayrı vuruyordu beni. Diyebilirim ki ilk hayran olduğum yazar o olmuştu. Bir köpek hikâyesi vardı, oradaki çoban günlerce gözümün önünden gitmedi. Tren yolculuğunda, kırlarda gördüğüm çobanlar bana hemen Sabahattin Ali’nin çobanını anımsatırdı, gözümünden yaş gelirdi. Öylesine içten kavramıştı beni.

Kendisini konservatuvarda görünce, odasına girip tanıştım. Hiç unutmam, ilk seferinde iyi karşılamak istemedi. Hatta kendisiyle konuşmamın kötü olabileceğini söyledi. “Biliyorum, göze aldım” dedim. Polisçe takip edildiğini, çok rahatsız durumda olduğunu anlattı. Üstelik bunları bağıra bağıra söylüyordu. Odası ikinci katta yüznumaraların karşısındaydı. Bir masa iki sandalye bulunan küçük, basit bir odaydı. Masanın üstünde yerli yabancı kitaplar yığılıydı.

Ertesi hafta aynı saatte gene gittim. Daha serbest konuştu. Memleketin bozuk düzen işlerinden, halkın mutsuzluğundan, sanatın görevinden söz etti. Daha ertesi hafta Brezilya’daki kahve yolsuzluğunu anlattı. “Çıkarıcıların elinde dünya insanlara zehir olmuş. İşler iyi düzenlense herkesin karnı doyar, herkes mutlu olabilir” diyordu.

Her hafta cumartesi günleri konser saatlerinden önce yarım saat, bir saat konuşurduk. Bazen dışarda da rastlardım. Çoğu kez tiyatro kolunun şefi Karl Ebert’le birlikte olurdu. Onunla iyi ahbaptılar. Aralarında Almanca konuşurlardı. Dışarda nedense tanışlık vermezdi.

Bir gün, -herhalde öğretmenimiz Mahir Canova aracılığı ile- Hasanoğlu’na çağırdık. Geldi. Gene Karl Ebert’le birliktiler. Tartışmalı, sorulu, yanıtı bir toplantı yaptık. Sanat hakkında konuştu. Çok eskiden yazdığı şiirlerinden okudu. ‘Ses’ adlı öyküsünde geçen ‘Ayın şavkı vurmuş sazım üstüne / Söz söyleyen yoktur sözüm üstüne / Gel ey hilal kaşım dizim üstüne/ Ay bir yandan sen bir yandan sar beni’ şiirini istedik. Güldü, onu da okudu.

Orta kısım öğrencilerinin kendi aralarında hazırladıkları kısa bir oyun göstermeleri üzerine Karl Ebert, Almanca olarak halk tiyatrosuna, ortaoyunlarına değinen bir konuşma yaptı. Sabahattin Ali Türkçeye çevirdi. Şimdi pek anımsamıyorum ama ünlü rejisör herhalde önemli şeyler söylemişti.

Konuklarımız deyince 17 Nisanları düşünmemek olmaz. O gün köylüsü kentlisi Hasanoğlu’na dolarıydı. Davullu zurnalı, oyunlu konuşmalı, yemekli eğlenceli tam bir bayram günü yaşanırdı. Devlet büyükleri, milletvekilleri, yazarlar, düşünürler hep Hasanoğlu’na gelirlerdi. Ankara’dan özel trenler çıkarılırdı. Ertesi gün bakardık, gazeteler Hasanoğlu’ndan haberler yazarlardı, resimler yayımlarlardı. Uyandırılacak Türk köylüsünün müjdesini verirlerdi. “Bir gün gelecek, 17 Nisan köylü bayramı olacak” derlerdi.

Onlar da bizim gibi yanılmışlardı. “Köylünün uyandırılması” sözü, işi yolunda çevrelerin uykusunu kaçırmıştı. 17 Nisan’ı değil ulusça kutlamak, öyle yıllar oldu ki, evlerimize kapanıp kendi kendimize anmak zorunda kaldık. Ortamı böylesine değiştirmişlerdi. Hala da düzelmiş değil.

Talip Apaydın
Köy Enstitüsü Yılları

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

değin: Dek, kadar.

rejisör: Yönetmen.

şavk: Işık.

tanışlık: Tanış olma durumu.

ülkü: Amaç edinilen, ulaşılmak istenen şey, ideal.

yüznumara: Tuvalet.

• Metin Soruları

1. Okuduğunuz metindeki anılar nerede ve hangi dönemde yaşanmıştır?
2. Metinde sözü edilen konuklar kimlerdir? Bu konukların enstitüye gelme amaçları nedir?
3. Yazarın, enstitüye gelen şair ve yazarlarla ilgili gözlemleri ve izlenimleri nedir? Özellikle etkilediği, hayranlık duyduğu bir yazar var mıdır?
4. Enstitüye sık sık gelen kimdir? Bu kişinin enstitüyle nasıl bir bağlantısı vardır?
5. Yazar, köy enstitülerinin amacını hangi sözle anlatmıştır? Bu söz hangi çevreleri rahatsız etmiştir? Onların neden uykularını kaçırmıştır?
6. Metnin ana düşüncesi nedir? Ana düşüncüyü ve onu destekleyen yardımcı düşünceleri bulunuz.

Sık sık gelen konuklarımızdan birisi Bakan Hasan Ali Yücel'di. Zati o, kendisinin konuk yerine konulmasını istemezdi. "Ankara'da işim olmasa her gün buradayım" derdi.

Bir gün akşam yemeğinden sonra öğrenci lokalinde -öğretmenler için de ayrıca lokal vardı- kitap okuyordum. Rastlantı işte, fazla kalabalık değildi. Baktım yanı başıma elleri arkasında birisi dikildi. Elbisesine göz attım, bizimkilerden değildi. Kalın İskoç tipi bir kumaş. Başımı kaldırdım ki Hasan Ali Yücel. Bana gülümsüyordu. Ayağa fırladım.

"Otur delikanlı, otur" dedi. "Bana bir kahve söyle hadi."

Sandalyeyi çekip oturdu.

"Ne okuyorsun bakalım?"

Kitabı gösterdim. Başında kendi önsözü bulunan beyaz kapaklı klasiklerden birisiydi.

Bir şeyler söyledim. Memnun oldu. Kahveyi ısmarladım. Yalnızdı. Biraz sonra gören arkadaşlar toplandılar. Geniş bir halka olduk. Hem kahvesini içti hem konuştu. İşlerinin çokluğundan söz etti.

7. Yukarıdaki parçada fiiller, hangi kip ve zamanla çekimlenmiştir? Farklı kiplerin kullanılmasının nedeni ne olabilir?

8. Yazar anısını anlatırken hangi anlatım tekniklerine başvurmuştur? Metin üzerinde örneklerle gösteriniz.

Eleştirel Okuma

1. Metinde yakınılan aydın tipinin özellikleri ve ihtiyaç duyulan aydın tipi özellikleri arasındaki fark nedir? Siz bu görüşe katılıyor musunuz?

2. "Konuklarımız" adlı anı metni hangi tür anılardandır? Bu tür anıların özellikleri nedir? Aşağıya yazarak açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. "Anılarda olayın geçtiği yer ve zaman ayrıntılı olarak anlatıldığından zaman zarfları ve yer belirten sözcükler sıkça kullanılır. Anılarda anlaşılması güç cümlelere yer verilmez; anılar açık, yalın, duru bir üslupla anlatılır." Bu bilgilere göre okuduğunuz metni değerlendiriniz.

4. Yaşar Kemal'in "Bu okunanların hiçbirisi şiir değil. Şiir halktan söz etmeli. Halkın çilesini, sancısını taşımalı" çıkışına katılıyor musunuz? Tartışınız.

"Talip Apaydın, köy edebiyatı akımının temsilcileri arasında yer aldı. İlk romanı Sarı Traktör ile tarımda makineleşme konusuna bir umut olarak yaklaştı. Yarbükü'nde ise köylüler arasında toprak ve su paylaşımı ile ilgili çekişmelerin olduğu zorlu yaşam koşullarını anlattı. Öykü ve romanlarında doğa betimlemeleri ve insan ilişkilerini tüm doğallığı ile yansıttı. Anı, oyun, çocuk edebiyatı türlerinde de eserler verdi. Eserlerinde Yaşar Kemâl, Kemâl Tahir ve Orhan Kemâl'in etkisi görülür."

5. Bu bilgilerden yola çıkarak yazarın köy edebiyatı akımının temsilcilerinden biri olması ve eserlerinde özellikle Yaşar Kemal, Kemal Tahir ve Orhan Kemal gibi toplumcu gerçekçi yazarların etkisinin görülmesini değerlendiriniz.

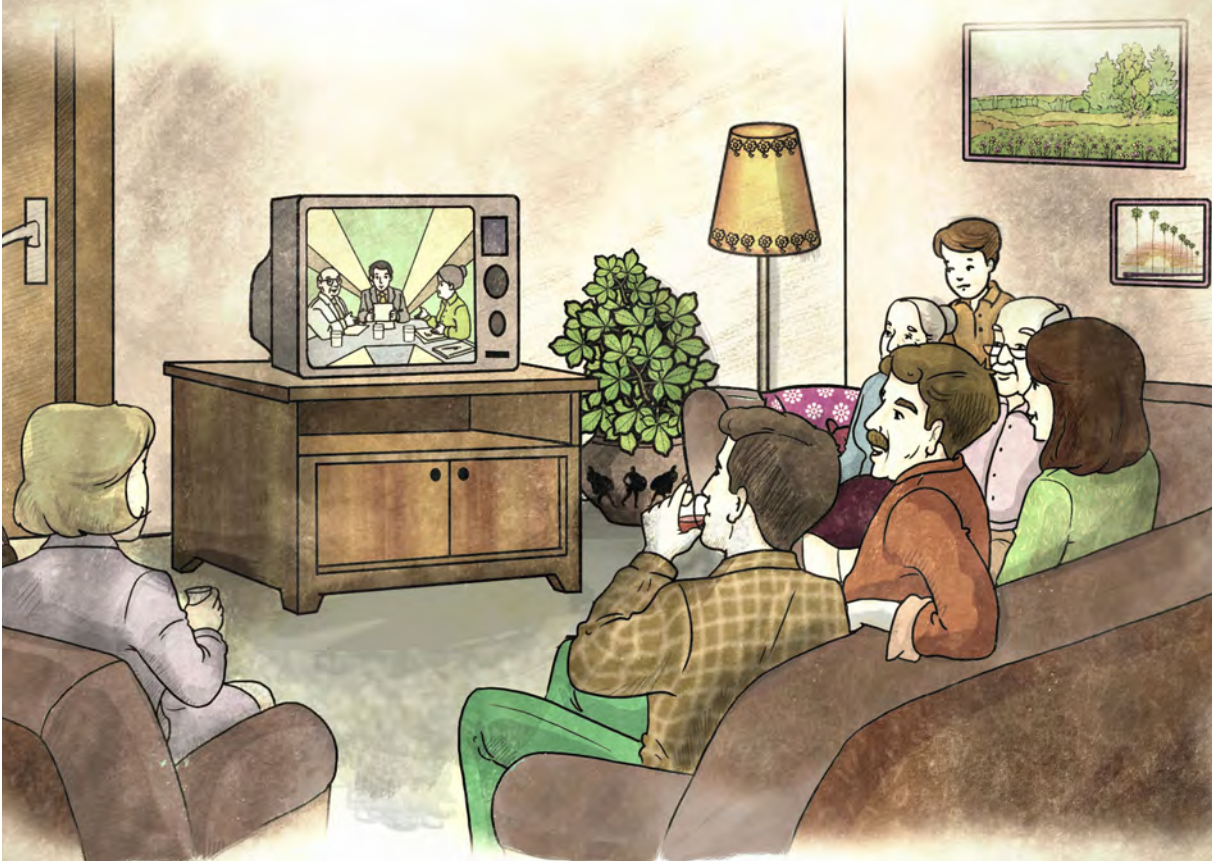

2. METİN: Cumhuriyet Dönemi'nde Anı

Metne Hazırlık

1. Televizyon, İnternet ve cep telefonlarının hayatımızda olmadığını farz edelim. Bu iletişim araçlarını kullanmadan günlerimizi nasıl renklendirirdik? Bu konuda düşüncelerinizi anlatınız.

2. Teknolojik gelişmelerin insan ilişkilerine etkisi olumlu mu olumsuz mu olmuştur? Bu konuda tartışınız.

TELEVİZYON GECELERİ

O büyük bir olağanüstülüktü bizim için ve epey lükstü. Anteni, ekranı, yayınları çok şaşırtıcıydı. Önceleri haftada iki gün belirli saatlerde yayın vardı. Sonra sonra haftanın her gününe yayıldı ve nihayet kesintisiz yayına geçildi, hem de renkli olarak. Arkasından diğer TRT kanalları.

İlk günler müthiş bir heyecanla seyredilen bir şeydi televizyon ve televizyonu olanlar evlerine kapanıyordu. Ama ne kapanış, bütün bir mahallenin kadını, kızı ve çocuğunun sökün edip “Hayırlı uğurlu olsun! Güle güle kullanın!” dilekleriyle birlikte bahçelere, pencerelere üşüştüğü gecelerdi bunlar. Elbette ki, yaz günleri... Kış günleri içerilere doluşurdu insancıklar. Çaylar ikram edilirdi gelenlere ve yemişler yenirdi. Uzak Yolu, Kaçak, Görevimiz Tehlike, Bonanza, Küçük Ev, Vadideki Hayat, Bizimkiler (Akıllı Bıdık-Ayı Yogi gibi kahramanları olan şu çizgi film) ve filmler merakla seyredilirdi. Hele Kaçak ve Uzak Yolu ile Görevimiz Tehlike... Daha sonra Komiser Kolombo, Zengin ve Yoksul, Kaygısızlar, Tatlı Cadı gibi diziler de aynı heyecanla seyredildi. Volkanlı Mr. Spak ve Kaptan Kirk’le uzayın derinliklerinde değişik masal kahramanlarıyla tanıştılar Saylonlulara bir türlü ısınamadılar. Kaçaktaki Doktor’a çok acıdılar ve bu acıyı daha sonra Sue Ellen için çektiler. Hatta o kadar ki; doğacak kız çocuklarına bu ismi vermeyi düşünecek kadar kendilerini kaybettiler.

Hava durumunu önceleri Türkiye haritası üzerinde bulut, yağmur ve kar işaretlerini tebeşirle çizen bir spikerden seyredenler daha sonra Ali Esin'i buldular karşılarında.

İlk örovizyon yarışmasında Ali Rıza Binboğa, Cici Kızlar, İskender Doğan, Atilla Atasoy, Yeşim, Yeliz gibi isimlerle tanıştı ve Semiha Yankı'nın "Seninle Bir Dakika"sını dillerine doladılar. Yarışmadan sonra herkesin üzerine bir sükût külü dökülmüştü. Semiha Yankı ve "Seninle Bir Dakika" hiçbir başarı kazanamamıştı.

Hiç kimse bu evlere doluşmaların, daha doğru bir ifadeyle televizyon seyretmeye gitmelerin komşuluk ilişkilerinin bitmesinden önce, tıpkı kuruyacak bir pınarın son defa çağlaması ve bol bol su vermesi gibi son misafirlikler olduğunu anlamadı ve komşuluklara bir felâket çöktü.

Erkekler hafta sonları lig maçlarını, Balkan Güreş Şampiyonasını, Olimpiyatlar ve Dünya Kupası maçlarını seyrediyordu. Yayın kesilince Necefli Maşrapa'ya bakıp bakıp biran evvel bağlantının kurulmasını istiyorlardı.

Televizyon reklamları radyodakilerden daha ilgiyle seyredildi her zaman.

Gülünüz Güldürünüz, Kaynanalar, Biz Bize gibi programlarla bu biten misafirliklere veda etti insanlar gülererek. Artık eskisi gibi yaz günleri bütün bir sokağın erkeği kadını bir araya toplanamaz oldu. Toplansa bile mahallede olup bitenden ziyade televizyonda seyrettikleri şeyleri konuşmaya başladılar. Kendi dertleri, meseleleri yerine başkalarının dert ve meselelerini konuşmaya başladılar. "Televizyonunuzu kapatmayı unutmayınız!" yazısı çıkana kadar televizyon seyrediliyordu.

Misafirliklere ne oldu?

Önceleri evlerini komşularına sık sık açanlar daha sonra gelenlere ilgisiz davranmaya hatta sıkıldıklarını belli etmeye başladılar Evlerin çatılarında antenler çoğaldı. İsmail Cem İpekçi döneminde Sefiller, Karamazov Kardeşler, Uğultulu Tepeler gibi şaheserler yanında Kuyu, Yılanların Öcü, Metin Erksan'ın Sevmek Zamanı gibi Türk filmleri de yayınlanmaya başlandı, insanlar sabahları kalkıp Muhammed Ali Clay'in Liston'u, Foreman'ı yendiği boks müsabakalarını Muhammed Ali'ye dualar ederek seyrettiler. O'nun kolu havaya kalktıkça mutlu oldular... Kandil geceleri camilere gitmek yerine televizyonda naklen verilen mevlidleri dinlediler.

Aşk-ı Memnû ile ilk önemli dizisini gerçekleştiren TRT'de Bir Adam Yaratmak, IV. Murad, Alçaktan Uçan Güvercin, Kartallar Yüksek Uçar, Mardin Münih Hattı gibi bizimkilerin yapımlarını daha bir merakla seyrettiler. Bu arada 6 Milyon Dolarlık Adam, Çarlı'nın Melekleri, Mc. Millan ve Karısı, Dallas, Şahin Tepesi, Filamingo Yolu gibi diziler girmişti hayatımıza. Herkes Ceyar'dan ve Falkonetti'den şiddetle nefret ediyordu. Sementa'yı Pasaklı Sally'yi ise seviyordu. İnsanlar evlerine kapanmış durmaksızın televizyon seyrediyordu.

Artık kimse televizyon seyretmeye bile olsa komşularına gitmiyordu.

Nusret Özcan
Sokak Sesleri

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

felaket: Büyük zarar, üzüntü ve sıkıntılara yol açan olay veya durum, yıkım, bela

sökün etmek: Birdenbire görünüp arkası kesilmeden gelmek.

ziyade: Çok, daha çok, daha fazla.

• Metin Soruları

1. Yukarıdaki metinde anlatılan anı hangi döneme ait olabilir? Bunu nereden anlıyorsunuz?
2. Yazar, bu anısıyla hangi konuya dikkat çekmek istemiştir? Açıklayınız.
3. Televizyon yayınlarının gelişmesi ve televizyonun her evde görülmesi birdenbire mi gerçekleşmiştir?
4. Metne göre televizyon yayınlarının artmasıyla birlikte ne tür programlar daha çok yayınlanmaktadır?
5. Metinde yazarın daha merakla seyredildiğini belirttiği ve 'bizimkilerin yapımı' diye söz ettiği diziler hangileridir? Bu eserlerin isimlerini ve yazarlarını daha önce duydunuz mu?

6. Televizyonun evlere girmesiyle birlikte insanların günlük hayatında, konuşmalarında ve komşuluk ilişkilerinde nasıl bir değişim olmuştur?

7. Yazıdan çıkardığınız yardımcı düşünceleri ve ana düşünceyi bulunuz. Yardımcı düşüncelerin ana düşünceye etkisi nedir? Belirtiniz.

"Anılarda bilgi aktaran bölümlerde açıklama, olay anlatan bölümlerde öyküleme, çevreyi anlattığı bölümlerde betimleme, karşılıklı konuşmalara yer verilen bölümlerde söyleşmeye dayalı anlatım, geçmişle günümüz arasındaki fark vb. bölümlerde karşılaştırma, anlatılanlarla ilgili bilgi verilirken sayısal örneklerden yararlanma ya da örnekleme gibi düşünceyi geliştirme yolları da kullanılabilir."

8. Okuduğunuz metinde hangi anlatım yöntemleri kullanılmıştır?

Eleştirel Okuma

1. Yukarıdaki anı ile ilk okuduğunuz anıyı karşılaştırdığınızda ele aldıkları konu, dil ve anlatım özellikleri bakımından ne gibi farklılıklar görüyorsunuz? Sizce hangisi daha nesneldir? Niçin?

2. Okuduğunuz anılarda yazarın kişisel görüşlerine yer verilmiş midir? Bu yaklaşım sizce doğru mudur? Değerlendiriniz.

"Yazarlar anılarını anlatırken kendileriyle ilgili gerçekleri örtmeye önem verirler ama başkalarıyla ilgili gerçekleri kolayca açığa vururlar. Bunun için anılara başkalarının kusurlarını, küçüklüklerini, pata-vatsızlıklarını ve haksızlıklarını anlatan kitap gözüyle bakılsa yeridir." Salah Bırsel

3. Bu düşünceye katılıyor musunuz? Salah Bırsel bu sözü söylerken anıların hangi özelliğine dikkat çekmek istemiştir?

Dil Bilgisi

ANLATIM BOZUKLUKLARI

ANLAMA DAYALI ANLATIM BOZUKLUKLARI

Gereksiz Sözcük Kullanımı

Gereksiz sözcük kullanımı duruluk ilkesine aykırı olduğundan anlatım bozukluğuna yol açar. Bir olay, bir duygu, bir düşünce gerektiği kadar sözcük kullanılarak anlatılmalı, yani cümlede gereksiz sözcüklere yer verilmemelidir. Bir sözcük cümleden çıkarıldığında cümlenin anlamında bir daralma, bir değişim olmuyorsa o sözcük gereksiz kullanılmış demektir. Aşağıdaki altı çizili sözcükler gereksizdir.

- *Her insanda merhamet ve acıma duygusu olmalıdır.*
- *Çimlere ayak basmayınız.*
- *Seninle ilk tanıştığım günü unutamıyorum.*
- *Çocuk annesinin kulağına alçak sesle bir şeyler fısıldadı.*
- *Arkadaşım ile uzun süre karşılıklı tartıştık.*
- *Genç kız kendini intihar etti.*

Anlamca Çelişen Sözlerin Bir Arada Kullanılması

Anlamca birbiri ile uyuşmayan sözcüklerin bir arada kullanılması, cümlede çelişkili ifadenin doğmasına neden olur. Aşağıdaki altı çizili sözcükler birbiriyle çelişmektedir.

- *Aşağı yukarı tam beş yıldır görüşemiyoruz.*
- *Kesinlikle yarın gelebilirler.*
- *Eminim bu saatlerde eve gelmiş olmalı.*
- *Bazen ben de genellikle sinirlenirim.*
- *Kısmen de olsa kendimi ona karşı tamamen sorumlu hissediyorum.*
- *Kuşkusuz bu saatte İstanbul'a varmış olmalı.*

Sözcüğün Yanlış Anlamda Kullanımı

Sözcüklerin cümlede yanlış anlamda kullanılmalarının en önemli sebebi sözcüklerin anlamlarını doğru bilmemektir. Bu tür anlatım bozuklukları, yakın anlamlı sözcüklerin birbiriyle karıştırılmasından, sözcüklere yanlış anlamlar yüklenmesinden kaynaklanır. Aşağıdaki altı sicili kelimeler yanlış anlamda kullanılmıştır.

- Çiftçiler, sebze ücretlerinin düşük olmasından yakınıyor. (**fiyatları**)
- Evler birbirine yaklaşık olarak yapılmıştı. (yakın)
- Onların azımsadığı genç edebiyatçılar çok başarılı oldu. (**küçümsediği**)
- Onun bizden özgü kimsesi yok. (özge)
- Ormanda yetişen bir çam fidanını salonunuzdaki saksıya ekemezsiniz. (**dikemezsiniz**)
- Bazı ülkelerde cinsiyetler arasında ayrıcılık yapılıyor. (**ayırım**)

Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılması

Bazen sözcük doğrudur ancak cümlede bulunduğu yer doğru değildir. Bu durum cümlelerin anlamını bozar.

- Biraz çıkıp dolaşacağım. (**Çıkıp biraz**)
- Yeni eve girdim ki sen aradın. (**Eve yeni girdim...**)
- İzinsiz binaya girmeyiniz. (**Binaya izinsiz...**)
- Bu çocuk seneye yüksek inşaat mühendisi olacak. (**...inşaat yüksek mühendisi...**)
- Bu yemek fazla dışarıda kaldığı için bozulmuş. (**...dışarıda fazla....**)

Deyim ve Atasözlerinin Yanlış Kullanılması

Kalıplaşmış olan atasözü ve deyimlerde yer alan kelimelerin yerine eş anlamlılarının ya da başka sözcüklerin kullanılması, deyimlerin cümledeki anlamına uygun olarak kullanılmaması anlatım bozukluğuna yol açar. Altı çizili kelimeler yanlış anlamda kullanılmıştır.

- Müşteri, mağazanın vitrinine şöyle bir göz süzdü ve sonra içeri girdi. (**göz attı**)
- Ben utanılacak bir şey yapmadım, başım açık, alnım dik. (**alnım açık başım dik**)
- Her konuda bilginlik taslamasına alıştık. (**bilgiçlik taslamak**)
- Denizde boğulacak diye korkudan ödüm çatladı. (**ödü patlamak**)
- Canı burnunda, doğurdu doğuracak. (**karnı burnunda**)

Anlam Belirsizliği

Bazı cümlelerde noktalama işaretlerinin kullanılmaması ya da ikinci ve üçüncü kişi zamirlerinin kullanılmaması cümlede anlam belirsizliğine yol açar. Aşağıdaki altı çizili kelimelerde anlam belirsizliği vardır.

- O sinemaya bizimle gelmeyecek. (**virgül eksikliği**)
- Genç adamın arkasından koşuyordu. (**virgül eksikliği**)
- Geldiğini duymamışız. (**zamir eksikliği - "sen" mi "o" mu?**)
- Nereye gittiğini bilmiyordum. (**zamir eksikliği - "sen" mi "o" mu?**)

Mantık ve Sıralama Yanlışlığı

Cümlelerin düşünce, mantık ve bilgi bakımından doğruluğu tutarsızlıklardan, düşünce eksikliklerinden ve bilgi yanlışlıklarından arındırılmasıyla mümkündür.

- Bebek emekleyemiyor hatta yürüyemiyor bile.
- Yolun karşısına geçerken düşerek kaydı.
- Bu yazıyı değil okumak, anlamak bile imkânsız.
- Hastalık ölüme, hatta kısmi felce neden olabilir.

Anılardan yapılan aşağıdaki alıntılarda gözlem, izlenim ve duygu ifadelerini inceleyiniz.

Küçük parsellere ayrılmış Gediz Ovası'nda, bağ evleri yaz aylarında ısıt ısıldı. Bağımsız Hasırcı Tımarı'nda, Nif Çayı dolanarak akmaktadır etrafımızda. Dağın eteğine biriktirilen çöp yığını tutuştu önce, bitki örtüsü yavaştan alevler arasında, yangın varrr!.. Derken yüksek duvarlarla çevrili cezaevinden ova-yı gözleyen ışık düştü. Giderek kuvvetli ışık bize doğru geldi, geldi. Sonra uzaklara kaydı, gitti.

Yukarıdaki metinde yazar **gözlemlerini** anlatmaktadır.

“Behçet Hoca'nın evine gittik. Burası tam anlamıyla bir 'öğretmen' eviydi, bir 'cumhuriyet' öğretmeninin evi. ... Behçet Bey kapıyı sessizce açar, evin içinde hep saygı uyandırıcı sessizlikler vardır.”

“O yaz Kula'ya gittiğimizde ağabeyim bir arkadaş edinmişti. Terbiyeli, nazik, liseli bir gençti.”

İki ayrı anıdan alınan yukarıdaki bölümde altı çizili cümlelerde yazar, **izlenimlerini** anlatmaktadır.

“Sanırım 1961/1962 yılıydı. Okuma salonunda karma bir resim sergisi açılmıştı. Bir resmin başında yarım saat kaldığım olurdu. Resimlere bakmaktan, onların altını görmekten inanılmaz haz alırdım. Yine resimlerden birinin üzerinde kaybolmuşken Müdüre Hanım yanıma gelerek “...Ressamlar tablolarından üçünü Kitapsaray'a armağan edecekler, bu üç tabloyu senin seçmeni istiyorum.” dedi. Muazzaz Toygan bana ciddi bir sorumluluk yüklemişti. Korktum, şaşırdım, hoşuma gitti. Ama en çok gurur duydum.”

Yukarıdaki paragrafta yazar altı çizili ifadelerde **duygularına** yer vermiştir.

Okuduğunuz anılarda ve yukarıdaki alıntılarda **zaman kiplerine** dikkat ediniz. Genel olarak geniş zamanın hikâyesiyle çekimlenmiş olmasına rağmen bazı cümlelerde rivayet, görülen geçmiş, şimdiki zaman veya geniş zaman kipleri de bulunmaktadır. Bu durum eylemin zamanı, sürekliliği veya geçiciliği, o anın ya da konuşmanın olduğu gibi aktarılması gibi çeşitli nedenlere bağlı olduğundan bir tutarsızlık değildir.

Örnek: Müdüre Hanım yanıma gelerek “...Ressamlar tablolarından üçünü Kitapsaray'a armağan edecekler, bu üç tabloyu senin seçmeni istiyorum.” dedi.

Müdüre Hanım bu sözü söylediğinde tabloların armağan edilmesi henüz gerçekleşmemiştir. Bu nedenle (armağan edecekler) gelecek zaman eki kullanılmıştır.

Müdüre Hanım konuştuğu andaki isteğini dile getirdiği için (senin seçmeni istiyorum) şimdiki zaman eki kullanılmıştır.

Yazar geçmişte tanık olduğu bu konuşmayı aktardığı için (dedi) görülen geçmiş zaman ekini kullanmıştır.

Bir resmin başında yarım saat kaldığım olurdu. Resimlere bakmaktan, onların altını görmekten inanılmaz haz alırdım.

Geçmişte sürekli gerçekleşen bir iş, oluş ya da durum daha sonra anlatılırken (olurdu, haz alırdım) geniş zamanın hikâyesi kullanılmıştır.

Sevgili öğrenciler, Anı hakkında öğrendiklerinizden, okuduğunuz anı örneklerinden ve yukarıda verilen bilgilerden yararlanarak unutamadığınız bir anınızı defterinize veya bir kağıda yazınız.

Anı yazarken şu noktalara dikkat ediniz.

- Anınızı seçtikten sonra o ana ait gözlem, izlenim ve duygularınızı hatırlayınız.
- Anınızı giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayırınız.
- İçtenlikten ve doğruluktan ayrılmayınız.
- Kip eklerinin tutarlılığına dikkat ediniz.
- Yazılanları dil bilgisi ve anlatım bakımından kontrol ediniz.

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

7. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. I. Yedi yaşımda bile yaktım. Arabaya binmekten, evden uzaklaşıp değişik yerler görmekten inanılmaz ölçüde hoşnut olurdum. Bir gün motora bindirdi babam beni, eski model bir motora. Yine uzaklaştık evden, değişik değişik yerler gezdik. Ama bir yer vardı, bir köprü, bir tren köprüsü. Bu köprünün altından geçerken sınıksız sarıldım babama, bu anı hiç unutmuyacağım dedim içimden, öyle de oldu, ne zaman bir köprünün altından geçsem bu anı hatırlarım.

II. Bu sabah gözlerimi ağırlar içinde açtım. Sokak lambaları sönmemişti daha, kalın bir sis vardı çevrede ve benim gözlerim kızarıp şişmişti. İki kaşımın arasında çıkan sivilce büyümüş, çıban gibi olmuş bir gecede.

Yukarıda verilen iki metnin karşılaştırılmasıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) I. metinde geçmiş yaşam, II. metinde ise içinde yaşanılan zaman anlatılmaktadır.
- B) Her iki metinde de geçmiş zaman kipi kullanılmıştır.
- C) II. metinde, I. metne göre, ayrıntılara daha fazla yer verilmiştir.
- D) I. metin kurguya, II. metin gerçeğe dayalıdır.
- E) Her iki metin de birinci tekil kişi ağzından anlatılmıştır.

2. Hayatımın on dördüncü kışına yeni giriyordum. Askeri rüştiyenin en tembel öğrencisiydim. Yalnız matematiğe doğuştan bir yatkınlığım, şiir ve edebiyata da tutkulu bir isteğim vardı. Matematikle ilgili dersler tembelliğime engel değildi. Çünkü problemleri yorulmadan çözüyor, teoremleri yorulmadan ispat edebiliyordum. Şiir, edebiyata dair kitaplardan büyük zevk aldığım için bunları okumaktan hiç bıkmaz, usanmazdım.

Yukarıdaki metnin türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Biyografi
- B) Deneme
- C) Anı
- D) Roman
- E) Günlük

3. Aşağıdaki eser - yazar eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- A) Zeytinadağı- Falih Rıfkı Atay
- B) Suyu Arayan Adam – Behçet Necatigil
- C) Kırk Yıl – Halit Ziya Uşaklıgil
- D) Portreler – Yusuf Ziya Ortaç
- E) Boğaziçi Yalıları – Abdülhak Şinasi Hisar

4. Aşağıdakilerden hangisi anıların özelliklerinden değildir?

- A) Geçmiş zaman tamamen verilmez, seçilir.
- B) Tarih ve edebiyat için belge niteliği taşır.
- C) Gerçek yaşam konu edinir.
- D) İnanırdıcı olmak zorunda değildir.
- E) Gözlem ve izlenimlere yer verilir.

5. Aşağıdakilerden hangisi anı yazma amaçlarından biri olamaz?

- A) Mevki sahibi olmak.
- B) Unutulmaya karşı önlem almak.
- C) Yaşadığı tecrübelerden başkalarının faydalanmasını istemek.
- D) Yok olup gitmesini göze alamadığı bir gerçeği kalıcı kılmak.
- E) Tarih ve toplumla hesaplaşmak.

6. (I) Edebiyatımızda anı türünün en eski örneği Babür Şahın yazdığı Babürname'dir. (II) Orhun Anıtları'ndan Bilge Kağan Anıtı da bir tür anıdır. (III) Yeni Türk edebiyatında ise Tanzimat'tan sonra gelişmiş bir türdür. (IV) Hatırat kelimesi bizde 19. yy'dan itibaren Şinasi'yle kullanılmaya başlanmıştır. (V) Anı alanında önemli yazarlarımızdan biri de Ahmet Rasim'dir.

Yukarıdaki paragrafta hangi kaç numaralı cümlede bir bilgi yanlışlığı vardır?

- A) I B) II C) III
D) IV E) V

7. *Ben çok küçükken, yani çocukların itfaiyeci ya da pilot olmak istedikleri dönemde, büyüyünce bir şey icat etmek, ya da bir şey keşfetmek isterdim. Bu nedenle de idealim, bir makine icat edebilmek için makine mühendisi ya da bir ilaç keşfedebilmek için biyolog falan olmaktı. Sanıyorum, bu isteğimin arka planında, insanlığa hizmet ederek tarihe geçmek arzusu vardı. Bunu, biraz bilinçlenince daha iyi anladım.*

Bu paragrafta kendinden söz eden kişi için aşağıdaki niteliklerden hangisi en uygundur?

- A) Düş kırıklığına uğrayan
B) Bilgi edinmekle övünen
C) Bilime önemli hizmetleri olan
D) Güçlü bir belleğe sahip olan
E) Mesleğinde ünlü biri olmayı düşleyen

8. *Bu türlerden biri yaşanırken, diğeri ise yaşandıktan sonra yazılır. Bunun için de yazarının olaylara bakış açısı şimdiki zamana, biraz da geleceğe dönüktür; yazarı ise gözlerini geçmişe çevirmiştir.*

Yukarıdaki parçada boş bırakılan yerlere sırasıyla aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) günlük – anı
B) roman – öykü
C) makale – fıkra
D) anı – tarih
E) günlük – deneme

9. **Aşağıdaki cümleleri anlatım bozuklukları bakımından inceleyiniz. Anlatım bozukluğunun neden kaynaklandığını açıklayınız.**

- Kaçaktaki Doktor'a çok acıdılar ve bu acıyı daha sonra Sue Ellen için çektiler.
- Hatta o kadar ki; doğacak kız çocuklarına bu ismi vermeyi düşünecek kadar kendilerini kaybettiler.
- Yerli, yabancı pek çok önemli kişiler Hasanoğlu'ı görmeye gelirlerdi.
- Cahit Sıtkı'dan başlayarak şairler şiirlerini okudular.
- Televizyon reklamları radyodakilerden daha ilgiyle seyredildi her zaman.
- Domates fidelerini bahçenin bir köşesine ekelim.
- Cebimde tam yüz lira var yok.
- Neşeli, sağlıklı, şen bir insandı.
- Geldiği gibi sessizce kapıdan çıkıp gitti.
- Şimdi yamuk oturup doğru konuşalım.

8. ÜNİTE

HABER

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Haber metinlerinin yapıları, haber metni oluşturulurken 5N1K ve ters piramit kurallarının nasıl kullanıldığı, haber metinlerinde görsel kullanımı, İnternet, gazete ve televizyon haberciliği arasındaki farklar üzerinde durulacaktır. Metinler üzerinde bu özellikler işlenir. Haberlerde görsel kullanımı hakkında bilgi verilecektir. Örnekler üzerinde inceleme yapılacaktır.

Dil bilgisi bölümünde aşağıdaki yapısal anlatım bozukluklarına değinilecektir:

- Öge eksikliği,
- Özne-yüklem uyumsuzluğu,
- Tamlama yanlışları,
- Yüklem-ek fiil eksikliği,
- Eklerle ilgili yanlışlar,
- Bağlaç yanlışları,
- Çatı uyumsuzluğuna bağlı anlatım bozuklukları örnekler üzerinden kavratılacaktır.

Yazma

5N1K ve ters piramit teknikleri kullanılarak haber metni yazma çalışması yapılacak ve yapılan çalışmalar değerlendirilecektir.

Sözlü İletişim

Bu bölümde öğrenciler bir televizyon haberi hazırlayıp sunacaklardır. Haber metnini yazıldıktan sonra, sunucu konuşması ve habere ait videolar birleştirilip sınıfta sunulacaktır.

Çalışma planlanırken aşağıdaki aşamalardan yararlanılabilir.

- Haber bülteni, program jeneriği (yazısı) ile başlar.
- Sunucu, programın açılış konuşmasını yaptıktan sonra genellikle haber özeti verilir.
- Sunucu haberin içeriğine göre coşkulu veya hüzünlü bir eda ile haberi sunabilir.
- Videolarınızda fon müziği, özel ses ve görüntü efektleri, görsel malzemeler kullanabilirsiniz. Görüntü, haberi tamamlayan en önemli unsurdur.
- Haberin son kelimesi son görüntü ile biter. Haber metninin uzun ve görüntünün az olduğu durumlarda, görüntünün birkaç kez döndürüldüğü ve arka planda da haber metninin okunduğu görülmektedir.

Etkinliğin detayları için sözlü iletişim bölümüne bakabilirsiniz. Sözlü iletişim bölümü öncesinde etkinliğinizi hazır bulundurunuz.

Ön Hazırlık

HABER

Çeşitli iletişim araçlarıyla sunulan haberler

Bir olay ya da olgu üzerine edinilen bilgiye **haber** denir. Bu bilginin gazete, dergi gibi yayın organlarıyla ya da radyo, televizyon gibi iletişim araçlarıyla topluma sunulmak üzere yazılı metin hâline getirilmesine de **haber yazısı** adı verilir.

Tarih boyunca insanlar iletişim ihtiyacını karşılamak için çeşitli yollar aramış bu amaçla kil tabletlere, ceylan derilerine ve kayalara yazılarını yazmışlardır. Matbaanın icadıyla yazın hayatında önemli değişiklikler olmuş zamanla gazetecilik ortaya çıkmıştır. Gazeteler iletişim araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde yegâne iletişim aracı olarak kullanılmıştır.

Kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte haber ve habere ulaşma yolları değişmiştir. Günümüzde insanlar gazete, TV ve İnternet ile iletişim ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Habere ulaşmanın çok kolay olduğu günümüzde habere hızlı ve güvenilir kaynaklardan ulaşabilmek daha da önemli hâle gelmiştir. Habere sahip olan birey ve toplumlar, yaşamın değişen ve gelişen koşullarını hızla yorumlayıp uyum sağlayabilmekte ve böylelikle siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda avantajlı konuma gelebilmektedir.

Haber, kaynağını yaşamdan alır ve özellikle çok hızlı değişimlerin olduğu günümüz dünyasında habersiz kalmak, adeta yaşamın dışında kalmak anlamına gelmektedir. Günümüzde sayıları her geçen gün artan yazılı, görsel ve işitsel yayın organları, topluma haber iletmekte ve insanları yaşananlardan haberdar etmektedir.

HABER-OLAY İLİŞKİSİ

Her olay ve olgu haber değeri taşımaz. Haberi verilecek olayda ya da olguda *ilgi çekicilik ve toplumun genelini ilgilendirme* nitelikleri aranır. Bu niteliklere sahip olay ve olgular haber değeri taşır. Haberciler bunu “*Köpeğin insanı ısırması haber değildir, insanın köpeği ısırması haberdur.*” sözünü basitçe ilkeleştirmişlerdir. Haberci yani muhabir, toplumun ilgisini çekecek bu olayları araştırıp haber hâline getiren kişidir. Bir muhabir için herhangi birinin yolda yürürken düşmesi haber değeri taşımazken bir ülkenin devlet başkanının düşmesi haber değeri taşır. Bunu belirleyen ölçüt, toplumun genelini ilgilendiriyor olmasıdır.

Haber değeri taşıyan bir olay örneği

HABER YAZISININ NİTELİKLERİ

Haber yazıları, ilgi çekici konularda toplumun merakını giderecek bilgi aktarımını belirli tekniklerle sağlamalıdır. Haber okuru, haber metninde merak ettiği sorulara yalın ve açık biçimde yanıtlar bulmak ister. Bu noktada haber yazısının olaya, zamana, mekâna, olayın oluş biçimine, olayın oluş nedenine ve olayı kimin ya da kimlerin gerçekleştirdiğine dair nesnel bilgiler içermesi gerekir.

HABERİ OLUŞTURAN UNSURLAR (5N-1K KURALI)

Haberin yazımı açısından günümüzde kullanılan en geçerli yöntem, 5N-1K kuralıdır. 5N-1K kuralı **KİM, NE, NEREDE, NE ZAMAN, NASIL, NEDEN (NİÇİN)** sorularına göre haberin oluşturulması anlamına gelir. Bu nedenle gazeteci haberini yazarken bu 6 sorunun cevabına haber metninde yer vermeye çalışmalıdır. En çok da “Kim?” ve “Ne?” soruları önemlidir. Okuyucular, “Kim ne yaptı?”, “Kimin başına ne geldi?” ve “Ne oldu?” sorularının cevabını haberde görmek istemektedir. Bu nedenle öncelikle bu iki soru cevaplandırılmalı, ilk paragraftan itibaren okuyucuların merak duygusu giderilmelidir. “Ne zaman?”, “Nerede?” ve “Nasıl?” soruları da okuyucular açısından önemlidir. Bu sorular da haber metninin devamında cevaplandırılmalı, muhabir haber yazımında öncelikle bu unsurlara yer vermelidir. Aksi hâlde okuyucu, haberi okumayı yarıda bırakmakta, habere olan ilgisini kaybetmektedir.

5N1K kuralı

5N-1K Örnek Haber 1

Yangın Nedeniyle Binada Mahsur Kaldı

Şişli’de, 7 katlı boş bir binanın en son katında henüz belirlenemeyen bir nedenle yangın çıktı. Hurda toplayan bir kişi 6. katta mahsur kalınca, itfaiye ekipleri tarafından merdiven yardımıyla kurtarıldı.

Yangın, saat 17.30 sıralarında Halaskargazi Caddesi 196 numaradaki binada meydana geldi. Bir süre önce boşaltıldığı öğrenilen binanın son katında henüz belirlenemeyen bir nedenle yangın çıktı. O sırada hurda topladığı iddia edilen bir kişi duman yüzünden binada mahsur kaldı. Bina-daki dumanı gören çevredeki vatandaşlar durumu itfaiye ekiplerine bildirdi. Olay yerine gelen itfaiye ekipleri bir yandan yangına müdahale ederken, bir yandan da merdiven yardımıyla 6. katta mahsur kalan kişiyi kurtardı. Hayati tehlikesi bulunmadığı belirtilen bu kişi Şişli Hamidiye Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi’ne kaldırıldı.

İtfaiye ekipleri yangını kısa süre içinde söndürürken, olayla ilgili soruşturma başlatıldı.

Basından, 02.06.2016

NE	: Yangında mahsur kalan bir kişinin kurtarılması
KİM	: Hurda topladığı iddia edilen bir kişi
NEREDE	: Halaskargazi Caddesi 196 numaradaki binanın 6. katında
NE ZAMAN	: Saat 17.30 sıralarında
NASIL	: İtfaiye ekiplerince merdiven yardımıyla
NEDEN	: Duman yüzünden binada mahsur kaldığı için

5N-1K Örnek Haber 1

Arızalı kamyonet kaynak yapılırken alev alev yandı

Başkentte mobilya yüklü bir kamyonet arızasından dolayı kaynak yapıldığı sırada alev alarak yandı.

Altındağ'daki Ulubey Mahallesi'nde bulunan Hüseyin Kılıçaslan'a ait mobilya yüklü kamyonet, kaynak yapıldığı sırada alev aldı. Kısa sürede büyüyen alevler tüm kamyoneti sardı. Yangını

gören çevredeki vatandaşlar, itfaiye ekiplerine haber verdi. Olay yerine gelen ekipler, anında müdahalede bulunarak yangını söndürdü. İtfaiye erleri, yangın dolayısıyla kopan elektrik tellerinden uzak durmaları konusunda vatandaşlara uyarılarda bulundu. Ekipler, yangının söndürülmesinin ardından bir süre daha soğutma çalışmalarına devam etti. Çevredeki vatandaşlar da yanan kamyoneti meraklı gözlerle izledi.

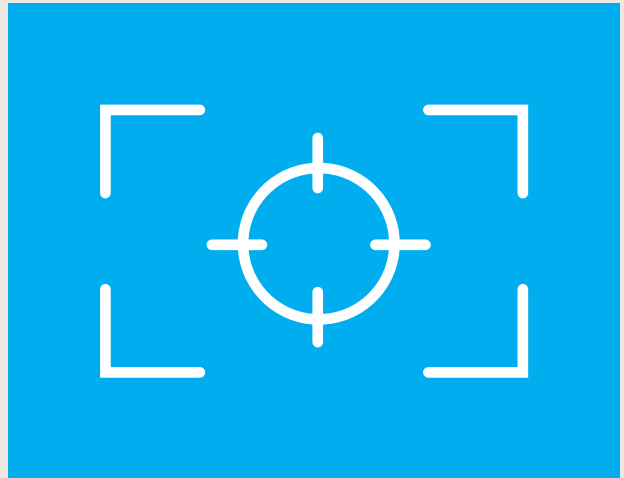
Basından, 30.05.2016

NE	: Mobilya yüklü kamyonetin yanması
KİM	: Hüseyin Kılıçaslan'a ait kamyonet
NEREDE	: Altındağ'daki Ulubey Mahallesi'nde
NE ZAMAN	: Kaynak yapıldığı sırada
NASIL	: Alev alarak
NEDEN	: Kamyonetin arızasından dolayı

HABERDE ODAK NOKTASININ BELİRLENMESİ

Habere kaynaklık eden olaylar, tıpkı yaşam gibi çok boyutlu değerlendirmeye açıktır. Muhabir ileteceği haberi hazırlarken hedef kitlenin ilgisini en çok çekecek noktaları ön plana çıkarır. Böylelikle haberin geniş kitlelere ulaşmasını, ilgi çekiciliğini ve okunurluğunu artırmayı hedefler. Haberlerin odak noktaları, hitap ettiği toplumun o dönemki duruşu ve bakış açısına göre farklılık gösterebilir. Örneğin dünyaca ünlü otomobil markasının bir ülkeye yatırım kararı alması ve devlet tarafından kendilerine tahsis edilen orman arazisi üzerine fabrika kuracak olması haberi çevre duyarlılığı gelişmiş ve bu konuda hassas olan bir topluma **"Ormanlarımız Katledilecek"** başlığı ile sunulabilecekken gelişmekte olan bir ülkede **"İşsizliği Bitirecek Dev Yatırım"** başlığıyla sunulabilir. Haberin devamındaki temel bilgiler (nerede, ne zaman, nasıl, niçin) nesnel ve sabit olmakla birlikte olayın ne olduğu ve kimleri etkileyeceği, muhabirin belirlediği odak noktasına göre değişkenlik gösterebilir.

Haber metinlerinde bilgi verildikten sonra haber yazarının veya haber şirketinin yorumlarına göre haber şekillenir. Bu sebeple gazetelerin, televizyon kanallarının haberlere bakış açıları farklı olabilir.

Örnek Haber

Türkiye ekonomisi ilk çeyrekte yüzde 4,8 büyüdü

Türkiye, bu yılın ilk çeyreğindeki yüzde 4,8'lik büyüme oranıyla, Avrupa ekonomileri arasında ilk sıraya yerleşti

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Avrupa İstatistik Ofisinden (Eurostat) derlediği verilere göre, Türkiye ekonomisi, yılın ilk çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine kıyasla yüzde 4,8 ile beklentilerin üzerinde büyüme kaydetti. Aynı dönemde, 28 üyeli Avrupa Birliği (AB) ve 19 üyeli Avro Bölgesinde ortalama büyüme sırasıyla yüzde 1,8 ve yüzde 1,7 düzeyinde gerçekleşti.

Böylece Türk ekonomisi, küresel büyüme ve ticarete ilişkin tedirginliklerin sürdüğü son dönemde büyümesini sürdürerek, tüm Avrupa ülkelerini geride bıraktı. Bu sonuçla Türk ekonomisi, ilk çeyrekte AB ülkeleri arasında henüz sonuçları açıklanmayan Malta dışındaki 27 ülkenin tamamından da daha iyi bir büyüme performansı sergilemiş oldu. Türkiye, kendisinden sonra en hızlı büyüyen İsveç ve Romanya'ya da 0,6 puanlık fark attı. Yılın ilk çeyreğinde İsveç ve Romanya, yüzde 4,2 ile Avrupa'nın en iyi büyüme performansını sergileyen ülkeler olarak kayıtlara geçti.

Söz konusu ülkeleri yüzde 3,7 ile Slovakya, yüzde 3,4 ile İspanya ve yüzde 3 ile de Çek Cumhuriyeti takip etti.

Avrupa'nın en büyük ekonomisi olan Almanya, bu yılın ilk çeyreğinde yüzde 1,6 büyürken, GSYH artışı İngiltere'de yüzde 2, Fransa'da yüzde 1,4 düzeyinde gerçekleşti. Bu dönemde Yunanistan ise yüzde 1,4 daralarak Avrupa'nın tek küçülen ekonomisi oldu.

Basından, 10/06/2016

Suriyeliler ve asgari ücret büyümeyi tetikledi

Türkiye ekonomisi güvenlik endişeleri, jeopolitik riskler ve küresel dalgalanmaların devam etmesine karşın sayıları üç milyon civarına yaklaşan Suriyeliler ve başta asgari ücret artışı olmak üzere seçim vaatlerinin tetiklediği özel tüketimle 2016'nın ilk çeyreğinde tamamen iç tüketim kaynaklı yüzde 4.8 büyüdü.

Hükümet yetkilileri artan jeopolitik gerginliklere, dış ticaretteki sorunlara karşın yatırımları destekleyecek gerekli düzenlemelerle yüzde 4.5 olan OVP hedefine doğru ilerlendiğini belirtiyor. Ekonomistler ise büyümenin yavaşlayarak devamını öngörürken, yılsonu büyüme beklentilerinin yukarı revizyonlarla yüzde 4 civarında dengelenmesi bekleniyor. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre gayri safi yurtiçi hasıladan (GSYH) 2016 yılının ilk çeyreğinde bir önceki yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla gerçekleşen yüzde 4.8'lik artış, yüzde 4.5 olan piyasa beklentilerinin de üzerinde gerçekleşti.

“TAMAMEN İÇ TALEPLE GELEN BÜYÜME”

Verinin ayrıntılarına bakıldığında iç talep ilk çeyrekte gerçekleşen yüzde 4.8 seviyesindeki büyümeyi yaklaşık 6 puan yukarı çekerken, net ihracat ise 1.5 puan aşağı çekti. Stok değişiminin katkısı ise 0.4 puan yukarı yönlü oldu. Oyak Yatırım Başekonomisti Mehmet Besimoğlu, “Tamamen iç taleple gerçekleşen bir büyüme, net dış talep ise büyümeyi aşağı çekiyor. İç talepte tetikleyen etkenler arasında artan Suriyeli nüfusunun ekonomiye genel etkisi ve hükümetin seçim öncesi vaatleri yer alıyor.

Özellikle kamu maaş artışları ve asgari ücrette yapılan yüzde 30 zam artan gelirlerin, harcamalara etkisinin iç tüketime yansıdığını gösteriyor” dedi ve ekledi: “Güvenlik endişelerinin ve Rusya'nın turizm sektörüne ve ihracata negatif etkileri yılın genelinde büyümenin ilk çeyrekte biraz daha yavaşlamasına neden olacak yine de beklentilerden iyi bir trend gösteren ilk çeyrek verileri ardından yılsonu beklentimizi yüzde 3'ten 3.5'e revize ediyoruz” dedi.

Basından, 10.06.2016

Ters Piramit Tekniği

Gazete okurlarının bir gün içerisinde gazete okumaya ayırdıkları srenin yaklaşık 15 ile 25 dakika arasında değiştiği hesaplanmaktadır. İnternet kullanıcılarının haber okumak için ayırdıkları süre ise daha azdır. Bu nedenle, eğer bir muhabirin iki otomobilin çarpışması haberini, ykleyici tarzda, otomobil sürücüsünün sabah evinden ayrılmasıyla başlattığı düşünülürse, hikâye uzar ve pek çok okuyucu gazete okumaya ayırdığı süre içerisinde kazanın sonunda belki de otomobil sürücüsünün ölmediğini öğrenemez. Bunun yerine böyle bir haber genellikle olayın sonucu ile başlar.

Haber yazma kuralları içinde en eskisi ve en çok kullanılanı ters piramittir. Tekniğin bu uzun ömrünün ardında sihirli bir formül yatar. Çünkü bu teknikte habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru sıralanması öngörülür. En can alıcı, en önemli bilgi en başta verilir ve ardından konunun ayrıntılarına değinilir. Söz konusu “nemlilik sıralaması” nedeniyle bu tekniğe, ters dönmüş bir piramit şeklini andırdığından “**ters piramit**” adı verilmiştir.

Ters piramit tekniği muhabirlerin Amerika Birleşik Devletleri’nde iç savaş döneminde; yani 1850’lerde, telgrafla haber geçmek için geliştirdikleri bir tekniktir. O yıllarda telgraf hatlarındaki kesilmeler ve sorunlar nedeniyle muhabirler haberin en önemli unsurları bağlantının yakalandığı ilk dakikalarda geçmek istemişler, ardından da bağlantı el verdiğince ayrıntılara değinmişlerdir. Daha sonra bu yöntem, bir haber yazma tekniği olarak özelliğini korumuş ve haber yazma teknikleri arasında en çok kullanılanı olarak giderek daha yaygın hâle gelmiştir.

Kaynağı ya da tarihi her ne şekilde olursa olsun, ters piramit tekniğinde asıl olan en yalın ve en basit şekilde haberin ne olduğu bilgisinin haberin girişinde verilmesidir. Böylece haberin girişi “gel beni oku” demek ve bir anlamda “haber reklamını” yapmaktır.

Ters piramit tekniğine göre okurun ilgisi de göz önünde bulundurularak, muhabir ya da editörün vereceği karar çerçevesinde habere ilişkin en önemli ve en can alıcı unsurlar en başta, haberin girişinde sunulur, ikinci, üçüncü ve daha sonraki derecedeki daha az önemli unsurlar ise birbirini izleyen bir önemlilik sırası içerisinde haber metni içinde yer alır. Böylece haberin zeti, haberin girişinde verilir ve daha sonra da ayrıntılara değinilir.

Okuyucu açısından değerlendirildiğinde en önemli bilgilerin en başta verilmesi, haberin tamamını okumaya gerek kalmadan ne olduğunun anlaşılması anlamında değer taşır. Giriş bölümünü okuyan okur, haberin devamını okuyup okumama kararını verebilir. Bilgileri en önemliden daha az önemliye doğru sıralamış olan muhabir, okuyucunun gerekli grdğu yerde haberdan ayrılmasına da olanak ta-nımış olur.

Bir başka açıdan ise bu durum, gazete sayfalarını hazırlayan editörlerin de işini kolaylaştırır. Çünkü sayfaya sığmayan uzun haberlerin kesilmesi gerektiğinde önemsiz ya da ayrıntı bilgilere yer verilen en alttaki paragrafları atarak ya da keserek haberi kısaltabilmek mümkündür. Bu da haber metinlerinin hızlı bir şekilde işlenebilmesi anlamına gelir.

Günümüzde yaklaşık olarak gazete haberlerinin % 80’inin, haber ajanslarından gelen haberlerin de neredeyse tamamının ters piramit tekniği ile yazıldığı söylenebilir. İnternette yayınlanan haberlerin büyük bölümü için de bu tekniğin kullanıldığı görülmektedir. Okumayı kolaylaştırıp tekrarı önleyen, merakı tatmin eden, sayfa düzenini, haberi kesme ve genişletmeyi kolaylaştıran ve haber yazımını hızlandıran ters piramit tekniği bütün haber türleri ve iletişim araçları için uygulama olanağına sahiptir.

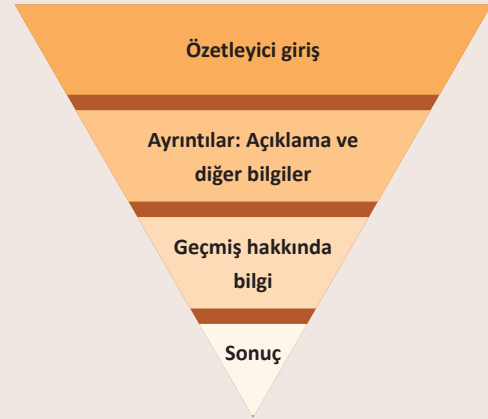

Ters piramit tekniğinde haberin bütün ağırlığı ya da haber değeri taşıyan en önemli bilgi; özet bir şekilde en başta, giriş bölümünde verilir. Bu nedenle ters piramit tekniği ile yazılmış haberlerin büyük çoğunluğunda özetleyici giriş tekniği kullanılır. Ardından da olayın ayrıntılarına değinilir. Konuyla ilgili yapılan açıklamalar, ileri sürülen deliller, ortaya çıkan durumlar, olayın geçmişine ilişkin bilgiler sıralanır. Bunlar da yine muhabirin karar vereceği önemlilik sıralaması içerisinde sunulur. Sonuçta ise bir haber sonlandırma ifadesi yer alır. Önemlilik sıralaması anlamında değerlendirildiğinde ters dönmüş bir piramidi andıran bu anatomi, yandaki şekilde görselleştirilmiştir.

Genel olarak ters piramit tekniği ile yazılmış haberler, iki ayrı bölümden oluşur.

1. Giriş paragrafı: Girişte olayın ne olduğu ve sonucu özet olarak verilir. Genellikle haber değeri açısından yapılacak önemlilik sırasına göre; “ne”, “nerede”, “ne zaman” ve “kim” sorularının yanıtları giriş bölümünde yer alır.

2. Haberin gövdesi: Ayrıntılara yer verilen gövde bölümünde ise genellikle olayın “neden” ve “nasıl” olduğu kronolojik bir sıra içerisinde açıklanır.

Örnek

Annenin Acı Kaderi	Üst başlık
Oğlunun öldüğü kavşakta 13 yıl sonra can verdi.	Başlık
Adana’da Nevin Keklik (54), 13 yıl önce oğlu Mehmet Ali’nin (18) trafik kazasında hayatını kaybettiği kavşakta bir motosikletin çarpması sonucu yaşamını yitirdi.	Giriş Nerede: Adana’da Kim: Nevin Keklik Nasıl: Motosikletin çarpması sonucu Ne: Yaşamını yitirdi
Kaza, önceki gece meydana geldi.	Gövde Ne zaman: Önceki gece
Şih Cemil Caddesi’ndeki kavşakta yolun karşısına geçmeye çalışan Keklik’e, Veysi Eğri’nin (17) kullandığı 01 SZ 836 plakalı motosiklet çarptı.	Nerede (ayrıntı)? Kim (diğer kişi)? Ne (ayrıntı)?
Motosiklet çarpmasının şiddetiyle 25 metre sürüklenip park hâlindeki bir otomobile çarparak durabildi.	Nasıl?
Kazada, Keklik ile motosiklet sürücüsü Veysi Eğri ağır yaralandı, motosiklette bulunan kimliği henüz belirlenemeyen bir kişi ise kaçtı. Kaza sonrası başını çarpıp ağır yaralanan ve ameliyata alınan Nevin Keklik, tüm müdahalelere rağmen kurtarılamadı.	Ne? Kazanın sonucu (ayrıntı)
Ehliyetsiz ve alkollü olduğu iddia edilen Eğri’nin de hayati tehlikesinin bulunduğu belirtildi.	Neden? Şüpheli durum (ayrıntı) Ne? Kazanın sonucu (ayrıntı)
(Basından, 7 Temmuz 2009)	

HABERDE GÖRSEL UNSURLARIN KULLANIMI

Haberi destekleyen nitelikteki fotoğraf, illüstrasyon, karikatür, tablo ya da grafik gibi görsel malzemeler, haberi tanımlayan ya da açıklayan görsel unsurlardır. Görsel unsurlarla birlikte karikatür ya da resimlemelerde bir yazıya gerek duyulmaz. Ancak “fotoğraf altı” yazılarda fotoğrafa ilişkin ya da haber konusuna ilişkin ifadeler bulunur. Sayfa tasarımının stiline göre kimi zaman fotoğraf altı yazılara başlık konulduğu da görülür. Fotoğraf altı yazılar genellikle haber metni yazı karakterinden farklı punto ve stilde yazılır.

Fotoğraftaki kişinin ifadesine bakarak “mutlu” ya da “üzüntülü” oldukları belirtiliyor ise bunun anlık bir yüz ifadesi olup olmadığının bilinmesi gerekir. Anlık olan fotoğrafı anlatan dilin de o ana ilişkin vurguları içermesi beklenir.

Fotoğrafta görülen kişilerin kimlikleri okur açısından bilgilendirici ve önemlidir. Fotoğraf altı yazısı, başlığa benzememeli ya da haberin özeti niteliği taşımamalıdır. Bu açıdan farklı mesajlar içermesi tercih edilir. Alıntı kullanılması, metnin uzun tutulmaması ve basmakalıp sözlerden kaçınılması diğer öneriler olarak sıralanabilir.

Fotoğraf altında kullanılacak metnin uzunluğu ya da sayfa tasarımcısının arzusu doğrultusunda kimi fotoğraf altı yazılara başlık kullanılır. Bu başlık genellikle fotoğraf altı yazısının ilk satırında yer alır. Sayfa tasarrufu açısından fotoğraf altı yazısının fotoğrafın altında yazı için ayrılan alanı tamamen doldurmasına dikkat edilir.

Portre fotoğraflara genellikle fotoğrafta görünen kişinin adı yazılırken, kimi zaman da kısa bir açıklama notu düşülür. Bir olaya ilişkin fotoğraflarda ise konuyla ilgili kısa bilgilere yer verilir. Bazı fotoğraf altı yazılar ve örnek görsel örnekleri aşağıda gösterilmiştir.

Yukarıda yazılan ilkelere göre aşağıdaki haber metinlerini değerlendiriniz.

Muson felaketi

96 kişi ÖLDÜ

Hindistan'da muson yağmurlarının tetiklediği sellerde 96 kişi öldü. 700 bin kişi evini terk etmek zorunda kaldı

Hindistan'ın kuzeydoğusunda görülen şiddetli yağışlar sele neden oldu, 700 bin kişi evlerini terk etmek zorunda kaldı. Assam eyaletinde şiddetli yağışların yol açtığı sel nedeniyle hayatını kaybedenlerin sayısı 96'ya yükseldi. Dokuz ayrı ekip, selden etkilenen bölgelerde 15 bin paket kuru gıda dağıttı.

Assam Eyalet Afet Yönetimi Kurumu tarafından yapılan açıklamada, bölgede 400 medikal kampın kurulduğu ve 700 bin kişinin de güvenli yerlere ve geçici yardım kamplarına sığındığı duyuruldu. Aşırı yağışlar vahşi yaşamı da etkiledi. Nesli tükenmekte olan tek boy-nuzlu gergedanlara da ev

sahipliği yapan Kaziranga Milli Parkı'nın neredeyse yüzde 80'i sular altında kaldı. 218 hayvan sel sularında telef oldu. Milli Park yetkililerinden Suvasiş Das, "Hayvanların daha yüksek yerlere kaçarken ya da sel sularında sürüklenirken, avcılar tarafından öldürülmemeleri için elimizden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyoruz. Ekiplerimiz çok sayıda domuz geyiğini ve gergedan sürüsünü kurtardı" dedi. Yetkililer, ülkede geçtiğimiz. Salı gününden itibaren etkili olmaya başlayan yağışlardan 3.8 milyon kişinin etkilendiğini açıkladı. Ülkenin kuzeyinde 2013'te etkili olan muson yağmurlarının yol açtığı sel ve toprak kaymasında en az bin kişi yaşamını yitirmişti.

DIŞ HABERLER

Basından, 11.06.2016

Bilgisayar ekranına 60 cm mesafeden bakın

GÖZ SAĞLIĞI İÇİN BUNLARA DİKKAT

GÜNEŞ GÖZLÜĞÜ KULLANIN: Güneş ışınları, cildimiz kadar gözlerimiz için de tehlike oluşturur. Gözlerinizi zararlı güneş ışınlarından korumak için seçeceğiniz güneş gözlüğü, son derece önemli. Sokak ve pazarlarda satılan güneş gözlükleri, göz sağlığınız için adeta birer tehdit unsurudur.

GÖZLERİNİZİ OVUSTURMAYIN: Göz bebeği üzerinde uygulanan kontrolsüz baskı, birçok sağlık sorununa sebep olabilir. Ayrıca etraftaki mikropların ellerde taşındığını düşünerek olursak, ellerimizi devamlı olarak gözlerimize götürmemiz, mikrobik durumların gelişmesine de sebep olabilir ki bu da önemsenmesi gereken bir tehliktir.

LENSLERİNİZİ TEMİZ TUTUN: Lens kullananların en çok dikkat etmesi gereken şey, lens temizliğidir. Lensler, doğru solüsyonla ve yöntemle temizlenmelidir. Lens, herkesin kullanımına uygun görünse de herkes için aynı derecede konforlu değildir. Lens taktığınızda kendinizi rahatsız hissederseniz, bunu gözlerinizden gelen bir mesaj olarak algılayın ve dikkate alın. Rutinde bir şikayetiniz yok ancak nadiren rahatsız oluyorsanız, lenslerinizi hemen çıkarın ve şikayetiniz tamamen geçene kadar tekrar takmayın.

Basından, 03.08.2016

Gazete, Televizyon ve İnternet Haberciliği

Her ne kadar “medya” şemsiyesi altında “kitleler ile iletişime olanak sağlayan araçlar” adıyla bir araya gelmiş olsa da, gazete, İnternet ve televizyonlar birçok açıdan birbirinden farklı niteliklere sahiptir. Öncelikle teknolojik olarak gazete baskı teknolojisinin ürünü iken, İnternet ve televizyon elektronik teknolojinin ürünleridir.

İnsanın duyu organları anlamında bakıldığında; gazete göze, İnternet ve televizyonda göze ve kulağa birlikte seslenir. Gazete içeriğine erişmek için her seferinde bir satıcı ya da dağıtıcıdan, genellikle belirli bir ücret karşılığında bunları temin etmek gereklidir. Oysa İnternet ve televizyon için bir kez cihaz parası ödemek yeterlidir.

Gazete ya da dergi içeriğini anlamak için okuma-yazma bilmek bir zorunluluktur. Oysa televizyon içeriğini anlamak için özel bir beceri ya da eğitime gerek yoktur. İnternet için temel bilgi iletişim teknolojilerini kullanma becerisine sahip olmak gerekir. Gazetenin hedef kitlesi gazeteyi satın alanlardır. TV ve İnternet’in hedef kitlesi daha geniştir. Televizyonu izleyenler tam olarak bilinmezken, İnternet sitelerini ziyaret edenler anlık olarak tespit edilebilir.

Gazete bir gün öncesinin haberlerini sunarken İnternet ve televizyon anlık haber sunar. Olayları sıcaklığına İnternet ve televizyondan izlemek mümkünken, gazetelerde çoğunlukla daha ayrıntılı içerik ve köşe yazıları bulunmaktadır. Meydana gelen bir olayı, yaşandığı anda ve yaşandığı yerden aktarılma özelliğine sahip televizyona karşın, gazetede aynı haber, farklı yorum ve fotoğraflarla okunabilir.

İnternet ve televizyon haberlerinin konuşma dilinde yazılmasının temel gerekçeleri vardır. Haber bültenlerindeki zaman baskısı nedeniyle kısa zamanda çok fazla bilgiyi izleyiciye aktarmak gerekmektedir. Konuşma diline oranla daha resmî olan yazı dilinde bunu başarmak kolay değildir. Benzer şekilde izleyicinin/dinleyicinin hemen karşındaymış gibi haberi anlatma üslubu, mesajın ilgi çekici olması, anlaşılması ve etki uyandırması açılarından önemlidir.

Gazetede, İnternet ve televizyona oranla zaman/yer baskısı daha az olduğu için daha resmî bir dil kullanılması söz konusudur. Yazı dili daha uzun anlatımlar ve ifadeler gerektirdiği için konuşma diliyle arasındaki en temel farklılığının bu olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca televizyon ve İnternet haberlerinde, haberin anlatılmış gibi izleyiciye/dinleyiciye aktarılması, gazetede kullanılan yazı dili ile mümkün olamamaktadır.

Sonuç olarak bütün bu sıralanan unsurlar, haber dilindeki farklılıkların da temelini oluşturur. Gerek iletişim aracının teknik ve yapısal özellikleri, gerekse habere konu olan olayın içeriğine göre haber sunumlarında söylem ve ifade biçimleri farklılık gösterir.

1. METİN: Güncel Gazete Haberleri

Metne Hazırlık

Memleket İsterim

Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun;
Kuşların çiçeklerin diyarı olsun.

Memleket isterim
Ne başta dert, ne gönülde hasret olsun;
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun.

Cahit Sıtkı Tarancı

Yukarıda verilen şiirdeki memleket kavramını değerlendiriniz. Siz nasıl bir memleket hayal ediyorsunuz? Anlatınız.

Akdeniz'de mülteci trajedisi

Uluslararası Göç Örgütü, 2016 yılının ilk yedi ayı içerisinde Akdeniz sularında 4 bin 27 göçmenin hayatını yitirdiğini duyurdu. Hayatını yitirenlerden dörtte üçü Avrupa'ya gitmeyi düşlerken Akdeniz'de boğuldu. Uluslararası Göç Örgütü Sözcüsü Joel Millman, 7 ayda hayatını kaybeden 4 bin 27 kişinin dörtte üçünün Avrupa'ya gitmek isterken Akdeniz'de boğulduğunu söyledi. Millman'ın verdiği bilgiye göre, geçen yılın aynı dönemine göre dünya üzerinde hayatını yitiren göçmenlerin oranı yüzde 35 arttı. İtalya ise son iki günde üç binden fazla göçmenin Akdeniz'de kurtarıldığını açıkladı. Sahil güvenlik birimi Marina Militare'nin yayımladığı görüntülerde, derme

çatma botlarla denizde ilerleyen göçmenler donanma gemisine çıkarılıyor. Avrupa Birliği ve Türkiye arasında imzalanan anlaşmadan

sonra, göç rotası değişti. Ege Denizi'nden yaşlı kıtaya ulaşamayan göçmenler, Kuzey Afrika üzerinden Akdeniz'i kullanmaya başladı.

Basından, 03.08.2016

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelime

mülteci: Sığınmacı

• Metin Soruları

1. Bu haber metnini 5N1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

NE	
KİM/KİMİ	
NEREDE	
NE ZAMAN	
NASIL	
NİÇİN	

2. Bu metindeki ters piramit ögelerini aşağıya yazınız.

Başlık	
Özetleyici Giriş	
Ayrıntılar	
Geçmiş Hakkında Bilgi	
Sonuç	

3. Haberdeki bilgi ve yorumları tespit ederek aşağıya yazınız.

4. Sığınmacıların göç yollarının değişmesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

5. Haberde kullanılan görsel, haberin içeriğiyle uyumlu mudur? Değerlendiriniz.

Eleştirel Okuma

1. Haber metninde verilen bilgilerin doğruluğu diğer kaynaklardaki bilgilerle uyuşmakta mıdır? Açıklayınız.

2. İnsanların vatanlarını terk ederek yeni bir hayata, umuda yelken açmalarını ve bu uğurda ölümü bile göze almalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

2. METİN: Güncel Gazete Haberleri

Metne Hazırlık

1. Bölgenizde ne tür tarihî ve coğrafi güzellikler vardır? Anlatınız.
2. Ülkemizin sahip olduğu tarihî ve coğrafi güzelliklerin ekonomimize katkısını değerlendiriniz.

Basından, 15.12.2016

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Bu metni 5N1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

NE	
KİM/KİMİ	
NEREDE	
NE ZAMAN	
NASIL	
NİÇİN	

2. Metinde Derinkuyu ile ilgili ne tür bilgiler verilmiştir? Açıklayınız.
3. Haberde kullanılan görseller metinle uyumlu mudur? Değerlendiriniz.

Eleştirel Okuma

1. Okuduğunuz haber metninin farklı hedef kitleler üzerindeki etkilerini değerlendiriniz.
2. Okuduğunuz haber metninde verilen bilgilerin güvenilirliğini değerlendiriniz.

3. METİN: Güncel Gazete Haberleri

Metne Hazırlık

1. TÜBİTAK hakkında neler bilmektesiniz? Açıklayınız.
2. Bilim adamı tabiri yerine bilim insanı ifadesi kullanılmasını nasıl karşılıyorsunuz? Tartışınız.

Basından, 03.08.2016

• Metin Soruları

1. “Yanlış Alarm Hayatı Felç Etti” haber metnini 5N1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

NE	
KİM/KİMİ	
NEREDE	
NE ZAMAN	
NASIL	
NİÇİN	

2. “Vergi affı KOBİ’lere can simidi olacak” haber metnindeki ters piramit öğelerini aşağıya yazınız.

Başlık	
Özetleyici Giriş	
Ayrıntılar	
Geçmiş Hakkında Bilgi	
Sonuç	

3. “Meksika’da Yanardağ Uyandı” haber metninde kullanılan görsel, metnin doğruluğuna katkı sağlıyor mu? Açıklayınız.

4. Okuduğunuz haber metnlerinin üslubunu değerlendiriniz.

Eleştirel Okuma

- Okuduğunuz haber metnindeki dille sanat metnindeki dili karşılaştırarak değerlendiriniz.
- “Yanlış Alarm Hayatı Felç Etti” haber metninde geçen olay ülkemizde olsaydı ne tür tepkiler verilirdi? Tartışınız.

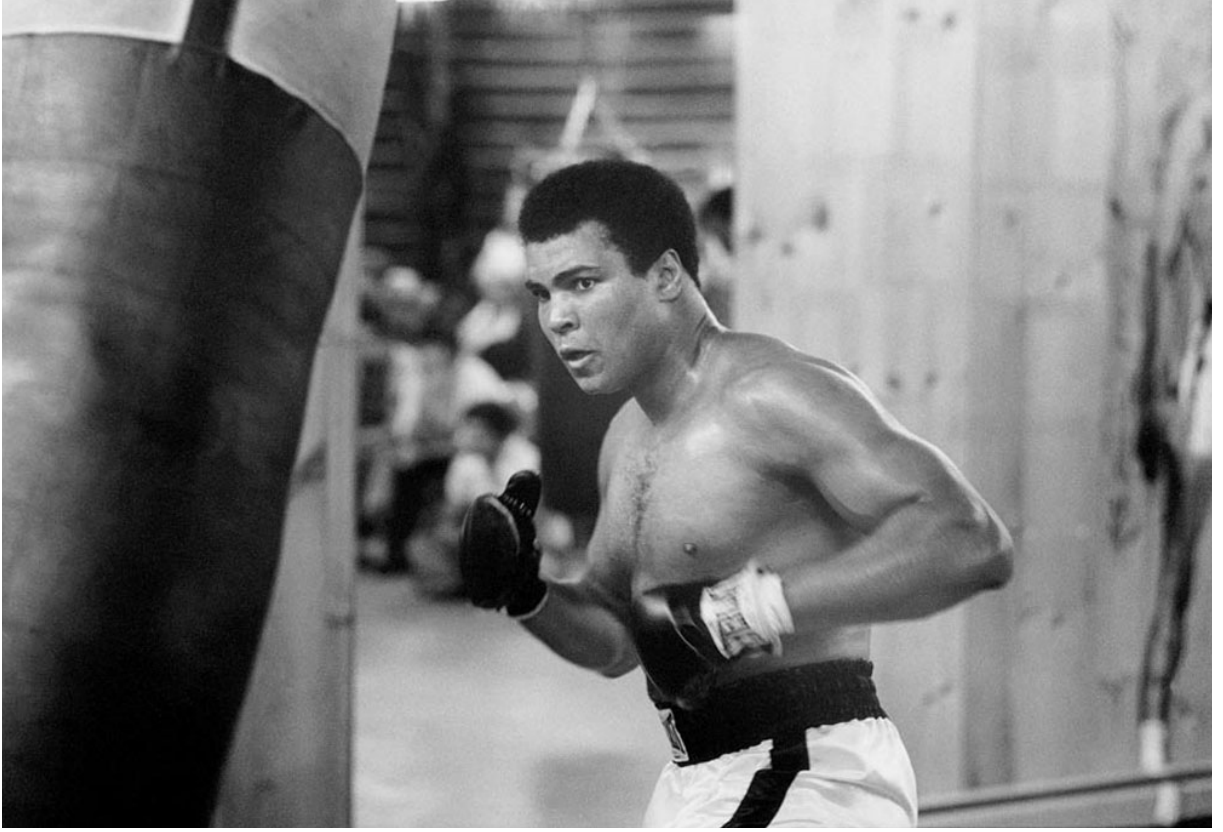
4. METİN: İnternet Haber Metni

Metne Hazırlık

1. “Kelebek gibi uçarım, arı gibi sokarım” sözüyle Muhammed Ali Clay ne anlatmak istemiştir?
2. Martin Luther King’in “İnsanlar genellikle birbirlerinden nefret ederler çünkü birbirlerinden korkarlar; birbirlerinden korkarlar çünkü birbirlerini tanımazlar; birbirlerini tanımazlar çünkü iletişim kurmazlar; iletişim kurmazlar çünkü sınıflara ayrılmışlardır.” sözünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.

Muhammed Ali Hayatını Kaybetti

Amerikalı efsanevi boksör, eski ağır sıklet dünya şampiyonu Muhammed Ali yaşamını yitirdi.

Uzun bir süredir Parkinson hastalığı ile mücadele eden Muhammed Ali solunum yetmezliği nedeniyle kaldırıldığı hastanede yaşamını yitirdi.

Dünya boks tarihinin gelmiş geçmiş en büyük ismi 74 yaşında hayatını kaybetti.

MUHAMMED ALİ KİMDİR?

Tüm zamanların en iyi boksörü olarak kabul edilen ABD’li boksör. Kariyeri boyunca yaptığı maçların yalnızca 5 tanesini kaybetmiştir.

Müslüman olmadan önceki ismi Cassius Marcellus Clay Jr. olan Muhammed Ali, 17 Ocak 1942’de Kentucky Louisville’de doğdu. Afro-Amerikan ve İrlanda kökenlidir. 12 yaşındayken boksla tanıştı ve kısa zaman içinde National AAU ve Altın Eldiven Şampiyonası’nda amatör kayıtlara girdi. Yine 1960’ta Roma’da ağır hafif sıklette altın madalyayı alarak profesyonel lige döndü. 18 yaşındayken katıldığı Roma Olimpiyatları’nda altın madalya aldıktan sonra ünü giderek artmaya başladı.

61 MAÇTA SADECE BEŞ KEZ YENİLDİ

Toplam 61 maça çıkan Ali 56 galibiyet kazandı. Kazandığı maçların 37'si nakavtla bitti. Spor hayatı boyunca sadece 5 kez yenildi.

1964 yılında 22 yaşındayken, S. Liston'u yenip Dünya Şampiyonu oldu. Bu zaferden sonra dinini değiştirdiğini ve İslam'a geçtiğini açıkladı. Muhammed Ali ismini aldı ve çok sevdiği boksa 1967'den 1970'e kadar ara vermek zorunda kaldı. "Vietnamlılara bana hiçbir kötülük yapmadılar ki onlarla savaşıyım." diyerek Vietnam savaşına gitmediği için 5 yıl hapis ve 10 bin dolar para cezasına çarptırıldı. Lisansı ve pasaportu elinden alınınca dava süresince maddi sıkıntılar yaşadı ve iflas ettiğini açıkladı. Ailesinin yardımı ve üniversitelerde para karşılığı yaptığı konuşmalarla geçimini sağladı. 1970'te temyiz davasını kazanıp tekrar boksa döndü. 1971'de Joe Frazier ile 'Asrın maçı'na çıktı ve profesyonel boks kariyerinde ilk defa kaybetti. Uzmanlar üç buçuk sene aradan sonra sadece 2 maç yapan Muhammed Ali'nin bu kadar zor bir maça hazır olmadığı görüşünde hemfikir. Fakat o en kısa zamanda tekrar şampiyon olmak istiyordu. Ardından çenesinin kırıldığı maçta Ken Norton'a sayı ile yenilince, kendi ve yakınları dışında birçok kişi kariyerinin bittiğini sandı. Fakat o azmedip art arda unvan için rakip olan boksörleri bir bir yendi. Ken Norton'ı yenip rövanş aldı.

Muhammed Ali & Frazier asrın boks maçı - GALERİ

İşte Muhammed Ali'nin unutulmaz 10 nakavtı İZLE

İnternet Haberleri, 04.06.2016

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

Afro-Amerikan: Kökeni Afrika'daki herhangi bir siyahî nüfusa dayanan Amerika Birleşik Devletleri vatandaşları ya da sakinleridir.

nakavt: Boks maçında yumruk etkisiyle yere düşen ve on saniye içinde kalkıp devam edemeyen oyuncunun yenilmesi durumu.

sıklet: Ağırılık, yük.

temyiz: Mahkemelerce verilen kararın kanun ve usul yönünden incelenmesini sağlayan yasal yol.

• Metin Soruları

1. Bu metni 5N1K kuralına göre aşağıdaki tabloda değerlendiriniz.

NE	
KİM/KİMİ	
NEREDE	
NE ZAMAN	
NASIL	
NİÇİN	

2. Metindeki ters piramit öğelerini aşağıya yazınız.

Başlık	
Özetleyici Giriş	
Ayrıntılar	
Geçmiş hakkında bilgi	
Sonuç	

3. Metnin bilgi ağırlıklı mı yoksa yorum ağırlıklı mı olduğunu tespit ediniz.

4. Metnin video gibi bir görselle desteklenmesinin metne katkısını açıklayınız.

5. Muhammed Ali'nin maddi sıkıntılar çekmesine sebep olan olaylar nelerdir? Açıklayınız.

6. Muhammed Ali'nin yeniden ringlere dönmesi, yenilmesi ve sonra tekrar birinci olması neye bağlıdır?

7. Metinde video gibi görsellerin kullanılmasının habere katkısı nedir?

Eleştirel Okuma

Nevzat Yalçıntaş, Muhammed Ali'yle Londra'da buluşma hikâyesini şöyle anlatır: *"İslam Ensitüsü'nden Ali'ye eşlik etmem istendi. Aradım otelin adresini verdi. Pazartesi sabah 10.00 gibi buluşalım dedi. Ben kendimi tarif edeyim sonra resepsiyonda buluşuruz dedim. Muhammed Ali ben de 'kendimi tanı-tayım' dedi. Yok dedim seni tanıyorum. Sözleştik gittim. Baktım resepsiyona ordalar. Kendisini derhal tanıdım. Yanında diğer boksörler de var, biri kardeşiydi. Beni görünce bana doğru yürüdü. Selam verdim. 'Aleyküm selam' yanıtını verdi. El sıkıştık ve birbirimize sarıldık. Sarıldık ama Ali beni bırakmıyor. Benden genç. Ben o sırada 31-32 yaşındayım o da 25 yaşlarında. Neyse birbirimizi bıraktık ama gözlerinden damla damla yaş akıyor. Dedim aziz kardeşim niye ağlıyorsun bir hata mı yaptım. 'Yok' dedi hiçbir hata yapmadın. Peki bu gözyaşları dedim. **"Bana bugüne kadar sarılan ilk beyaz sensin, dedi".***

1. Muhammed Ali'nin ilk kez böyle bir yaklaşım görmesinin nedeni nedir? İnsanların renkleri, dilleri, dinleri ve ırkları nedeniyle ayrımcılık görmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

2. İnternet haber metinlerini ve gazete haber metinlerini ulaşabileceği kitle-zamanlama-görsel-metin içeriği açısından karşılaştırınız.

3. İnternet haberlerini ve gazete haberlerini dil, içerik ve yöntem bakımından karşılaştırınız.

ANLATIM BOZUKLUKLARI

YAPI BAKIMINDAN BOZUKLUKLAR

Yapı bakımından bozuklukları tespit edebilmek için dil bilgisi kurallarının iyi bilinmesi gerekir. Dil bilgisi konularını ilgilendiren yapısal bozukluklar şunlardır:

1. Özne-Yüklem Uyuşmazlığı

Özne-yüklem uyumsuzluğu üç başlıkta incelenir.

a) Tekillik-Çoğulluk Bakımından

Özne ile yüklem arasında tekillik çoğulluk bakımından belli kurallar vardır. Bu kuralların dışına çıkıldığında özne-yüklem uyumsuzluğu meydana gelir. Bu başlıkla ilgili kurallar şunlardır:

- Özne tekilse yüklem de tekil olur.

Örnek: Çocuk, annesine doğru koşuyor. (doğru)

- Özne insan ise yüklem tekil veya çoğul olabilir.

Örnek: Yolcular, durakta otobüs bekliyor. (doğru)

Yolcular, durakta otobüs bekliyorlar. (doğru)

- Özne, insan dışında bir varlık ya da kavramsa, çoğul da olsa yüklem tekil olur.

Örnek: Yapraklar, birer birer sararıyor. (doğru)

Yapraklar, birer birer sararıyorlar. (yanlış)

Martılar, vapurun etrafında uçuşuyor. (doğru)

Martılar, vapurun etrafında uçuşuyorlar. (yanlış)

- Öznenin çoğul eki almadığı; ama anlamca çoğul olduğu cümlelerde, yüklem tekil olur.

Örnek: Herkes, salonda seni bekliyor. (doğru)

Herkes, salonda seni bekliyorlar. (yanlış)

b) Kişi Bakımından

Bir cümlede; öznenin, farklı kişilerden oluşmasına göre, yüklem hangi kişi ekini alması gerektiği belli kurallara bağlanmıştır. Bu kurallara uyulmadığında özne-yüklem uyumsuzluğu ortaya çıkar. Bu kuralları şöyle sıralayabiliriz:

- Öznenin içinde birinci kişi yanında (ben - biz), ikinci kişi (sen - siz) veya üçüncü kişi (o - onlar) varsa yüklem “birinci çoğul” a göre çekimlenir.

Örnek: Bu zor soruyu bir ben bir de yeni gelen öğrenci doğru cevapladı. (yanlış)

Bu zor soruyu bir ben bir de yeni gelen öğrenci doğru cevapladık. (doğru)

- Öznenin içinde ikinci kişinin yanında (sen - siz), üçüncü kişi (o - onlar) varsa yüklem “ikinci çoğul” a göre çekimlenir.

Örnek: Sen ve arkadaşların, yarınki toplantıya katılmasın. (yanlış)

Sen ve arkadaşların, yarınki toplantıya katılmayın. (doğru)

c) Olumluluk - Olumsuzluk Bakımından

Türkçede bazı özneler, mutlaka olumsuz yüklem almak durumundadır. Bu özneler; hiçbiri, hiç kimse, kimse gibi sözcüklerle oluşturulan öznelerdir. Bu öznelerin olumlu yüklem alması olanaksızdır.

Örnek: Sınıfta hiç kimse konuşuyordu. (yanlış)

Sınıfta herkes konuşuyor; bir türlü susmuyor. (yanlış)

Sınıfta herkes konuşuyor; hiç kimse bir türlü susmuyor. (doğru)

2. Özne Eksikliği

Sıralı ve bağlı cümlelerde birden fazla yüklem bulunur. Bu yüklemelerin, farklı öznelerle bağlanması gerekirken aynı özneye bağlanması, anlatım bozukluğuna neden olur. Aşağıdaki örneklerde özne eksikliğine bağlı anlatım bozukluğu vardır.

Örnek: Yarın suçluların ifadesi alınacak ve mahkemeye sevk edilecek. (suçlular)
Balıkçıların sesi, sert esen rüzgâra karışıyor, birbirlerini duyamıyorlardı. (balıkçılar)
Otobüsün lastiği patladığı için, yarım saat sonra hareket edecekmış. (otobüsle)

3. Nesne Eksikliği

Genellikle sıralı, bağlı ya da bileşik cümlelerde, nesne alması gereken yüklemelerin; nesne almamasından kaynaklanan anlatım bozukluğudur. Aşağıdaki örneklerde nesne eksikliğine bağlı anlatım bozukluğu vardır.

Örnek: Ona asla kızmıyor, çok seviyoruz. (onu)
Kardeşlerinden uzun süre ayrı kalmış, çok özlemişti. (kardeşlerini/onları)
Çocuk, okuduğu romandan çok etkilendiğini ve bir daha okuyacağını söyledi. (romanı/onu)

4. Tümleç Eksiklikleri

Genellikle sıralı, bağlı ya da bileşik cümlelerde, tümleç alması gereken yüklemelerin; tümleç almamasından kaynaklanan anlatım bozukluğudur. Aşağıdaki örneklerde tümleç eksikliğine bağlı anlatım bozukluğu vardır.

Örnek: Arkadaşının sıkıntı çektiğini biliyor, sezdirmeden yardım ediyor. (arkadaşına)
Güvenlik nedeniyle yarın akşama kadar bu sokağa giriş ve çıkışlar yasaklanmıştır. (sokaktan)
Kampanyamıza katkılarınızdan dolayı sizi kutluyor ve başarılar diliyorum. (size)

5. Yüklem, Ek eylem ve Eylemsi Eksikliği

Birden fazla yargının olduğu cümlelerde, aynı yükleme bağlanmaması gereken eylemlerin, yan cümleciklerin ve ek eylemin aynı yükleme bağlanmasından kaynaklanan anlatım bozukluklarıdır.

Örnek: Geçen yıl yüz bin ağaç (diktik), bu yıl da iki yüz bin ağaç dikmeyi düşünüyoruz.
Yarın sabah İstanbul'a geleceğini (söyledi), kendisini havaalanında karşılamamızı istedi.
Gazete okumayı çok (severdi), kitap okumayı hiç sevmezdi.

6. Tamlama Yanlışlıkları

Birden fazla tamlayanın aynı tamlanana bağlanması, olması gereken tamlayanın ya da tamlananın olmamasından kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Örnek: Ben daha çok, sanat (müziği) ve klasik müzik dinlemeyi severim.
Anne ve babalar çocuklarıyla sürekli ilgilenmeli, öğretmenlerine (çocuklarının) durumunu sormalıdır.

7. Ek Yanlışlıkları

Cümlede eklerin yanlış kullanılması ya da bir sözcüğe yanlış ekin getirilmesinden kaynaklanan anlatım bozukluğudur.

Örnek: Dün bu konuyla ilgili pek çok sorular (soru) çözdüm.
Bu akşamki (akşam) seyrettiğimiz filmi hiç beğenmedim.

8. Çatı Uyuşmazlığı

Bileşik cümlelerde temel cümlenin etken olup yan cümlenin etken olmamasından veya temel cümlenin edilgen olup yan cümlenin edilgen olmamasından kaynaklanan anlatım bozukluğudur. Örnekleri inceleyiniz.

Örnek: Öğle yemeği yedikten sonra toplantı için salona geçildi. (geçtik)
Derslerinize düzenli bir şekilde çalışılıp (çalışıp) istediğiniz üniversiteyi kazanabilirsiniz.
Bu iş bitirilince vakit kaybedilmeden hemen öteki işe başlamalısınız. (başlanmalı)

9. Bağlaç Yanlışları

Bazı bağlaçların birbirinin yerine kullanılması mümkün değildir. Yanlış ya da gereksiz bağlaç kullanımı anlatım bozukluğuna yol açar.

Örnek: Geçen ay merdivenden düşüp ayağını kırmış, üstelik üç hafta işe gidememiş. (bu yüzden) Buradaki her işi o yapıyor, ne yazık ki çok yoruluyor. (fakat, ama, ancak) Ben yarın dışarı çıkamam, ama evde yapılacak bir sürü işim var. (çünkü)

Uygulama

“Gelibolu Yarımadası Ziyaretçilere Tarihi Yeniden Yaşatıyor” başlıklı haber yazısından alınan aşağıdaki metindeki anlatım bozukluklarını bulunuz.

“.....Tarihin tanıklık eden savaş alanının bir başka uğrak noktası Hisarlık tepe ve yamacındaki kumsallar. Bu bölge İngilizlerin çıkarma yapmayı planladığı pek çok yerlerden biriydi. Plana göre tepenin alınmasıyla Morto koyuna hâkim en önemli nokta ele geçirmiş olacaktı. Planın gerçekleşmesi Seddülbahir’deki Türk savunmasını da arkadan vuracaktı. General Hamilton planlarında önemli bir yeri olan sahile ilk saldırı 5 Nisan 1915 de yaklaşık 750 kişilik Galli askerlerden oluşan tabur ile gerçekleşti. Onları karşılayan ise 80 kişilik bir takımdı ve coğrafi koşullar nedeniyle yardım alma olanakları da yoktu. İki ateş arasında kalan ve kendisinden on kat daha kalabalık bir düşmanla savaşan takım, düşmanlarına büyük kayıp verdirerek geri çekilmek zorunda kaldı. Bu çarpışmalardaki en büyük başarı Türk Denizcilik tarihinin önemli parçalarından biri olan Muavenet-i Milliye torpido gemisinin İngiliz zırhlısı Goliath’ı batırılması oldu.....”

Yazma

Haber Yazma

Bu etkinlikte gazete haber metni yazınız. Bu metin gerçek olabileceği gibi kurgusal bir metin de olabilir. Metni yazarken aşağıdaki adımları takip edebilirsiniz. Metninizi 5N1K ve Ters Piramit yöntemlerine uygun yazdıktan sonra metninizi görselle destekleyiniz. Örnek olarak daha önce kullanılan gazete haber metinlerine bakabilirsiniz. Yazacağınız haber metni bu ilkelere göre değerlendirilecektir.

1. Metninizi öncelikle 5n1k ilkelerine göre şekillendiriniz.

- Ne
- Kim/Kimi
- Nerede
- Ne Zaman
- Nasıl
- Niçin

2. Ters piramit tekniğini kullanınız.

- Üst başlık, başlık ve alt başlıkları belirleme
- Özetleyici giriş
- Ayrıntılar
- Olayın geçmişi
- Sonuç

3. Görsel kullanınız.

Bu etkinlikte bir televizyon haberi hazırlayınız. Haber metnini yazdıktan sonra sunucu konuşması ile habere ait videoları birleştirip sınıfta sununuz. Videonuzu hazırlarken aşağıdaki ilkelerden ve örnek haberden yararlanabilirsiniz.

- Haberinizi amacını belirleyiniz. Metnin sorumluluğunu hukuki ve ahlaki açıdan alınız.
- Taslak metniniz geliştirebilirsiniz.
- Metninizin içeriğini kontrol ediniz.
- Yazdığınız haber metnini arkadaşlarınızla paylaşarak onların eleştirilerini not alınız.
- Haber bülteni, program jeneriği (yazısı) ile başlar.
- Sunucu, programın açılış konuşmasını yaptıktan sonra genellikle haber özeti verilir.
- Sunucu haberin içeriğine göre coşkulu veya hüzünlü bir eda ile haberi sunabilir.
- Videolarınızda fon müziği, özel ses ve görüntü efektleri, görsel malzemeler kullanabilirsiniz. Görüntü, haberi tamamlayan en önemli unsurdur.
- Haberin son kelimesi son görüntü ile biter. Haber metninin uzun, görüntünün az olduğu durumlarda, görüntünün birkaç kez döndürüldüğü ve arka planda da haber metninin okunduğu görülmektedir.
- Haber sunumunuzun provasını yapınız.
- Boğumlama, vurgulama, tonlamaya dikkat ediniz.
- Haberinizi sunarken beden dilini etkili bir şekilde kullanınız.
- Süreyi verimli kullanınız.

Örnek Haber

Jenerik : Tanıtma yazısı, sesli olabilir.

Görüntü : Kamera sunucuda

Sunucu : Sevgili seyirciler ekranlarından iyi akşamlar, mutlu pazarlar, hoş geldiniz.

Tüm Türkiye bu başarıyı konuşuyor. Rusya 2018 Dünya futbol şampiyonasına katılan A Millîler finale çıkarak tarihî bir başarıya imza attılar. Kupa öncesi grup maçlarında zorlu rakiplerini bir bir eleyen A Millîler bizlere büyük bir mutluluk yaşattılar.

Görüntü : Görüntü verilip sunucu metni okumaya devam edebilir. A Millîler grup maçlarında ikinci olup şampiyonaya gitme hakkı kazandılar. Şampiyonada istatistiklere göre final şansı tanınmayan takımımız grup maçlarında Amerika-Kamerun ve Hollanda'yı, ardından Portekiz'i saf dışı bıraktılar. Çeyrek finalde İngiltere ile karşılaşan millîler çok zorlu bir maçın ardından penaltılarda İngiltere'yi eledi. Yarı finale yükselen millîlerimiz 30 Haziran günü saat 21.00'de Moskova Lujniki Stadyumu'nda Almanya ile karşı karşıya gelecek.

Görüntü : Video (Band) 1 /Süre: 1 '28"

Son Söz : Millîlerimize final maçında başarılar diliyoruz.

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

8. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERİNDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri doldurunuz.

5N 1K açılımını yazınız.

N.....
N.....
N.....
N.....
N.....
K.....

2. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

Haberler; günlük, kolay anlaşılır, ilginç ve önemli olmalıdır.	
Haber yazılarında açık, anlaşılır bir dil kullanılır.	
Haber yazıları bilgi vermek için yazılır.	
Haber yazılarında kapalı bir anlatım kullanılır.	
Haberde bilgiden çok yoruma önem verilir.	
Habere, en hızlı ulaşmak ve en hızlı yayınlamak adına doğruluk ilkesinden ödün verilebilir.	
Haber görselleri haber metnine uygun resim veya fotoğraftan oluşmalıdır.	

3. Aşağıdaki habercilik terimlerinin anlamını karışlarına yazınız.

Muhabir :
Ajans :
Köşe Yazısı :
Tekzip :
Sansasyonel :

4. Yalan, asılsız ya da palavra haberlere ne ad verilir?

- A) Asparagas haber
- B) Dedikodu haberi
- C) Maksudatlı haber
- D) Ambargolu haber
- E) Yüzeysel haber

5. Habere yönelik bilgilerin, hedef kitlenin ilgisine göre, en önemliden daha az önemliye doğru bir sıralamasının öngörüldüğü haber yazma tekniği aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Düz piramit tekniği
- B) Ters piramit tekniği
- C) Kare tekniği
- D) Çoklu yazım tekniği
- E) Konuşma dili tekniği

6. İnternet haberciliğinin geleneksel gazete haberciliğine göre en önemli üstünlüğü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Haberlerde fotoğraf kullanılması
- B) Haberlerde grafik ve tablolar kullanılması
- C) Haberlerde okur yansımalarının hemen alınması
- D) Haberlerin istenen uzunlukta yazılabilmesi
- E) Haberlerde başlık ve spot kullanılması

7. Aşağıdakilerden hangisi İnternet gazeteciliğinin ayrıcalıklı özelliklerinden biri değildir?

- A) Hangi sayfa, haber ve yazarın ne sayıda okunduğunun anında saptanması
- B) Haber ile fotoğrafı birlikte kullanabilmesi
- C) Dağıtım sorunu yaşanmaması
- D) Araştırmacılar için geniş bir kaynak bulma olanağı sunması
- E) Kâğıt, mürekkep, baskı maliyetlerinin olmaması

8. Aşağıdaki bilgilerden hangisi yanlıştır?

- A) Haberler sadece basılı olarak sunulur.
- B) Haber ilginç ve önemli olmalıdır.
- C) Hiçbir yayın organı habersiz düşünülemez.
- D) Haberin kaynağı yaşamdır.
- E) Haber toplayana ve yazana muhabir denir.

9. *Hiç kimse ile konuşmamış, ona sırt çevirmişti.*

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “Hiç kimse” yerine “herkes” sözcüğü getirilerek
- B) “Konuşmamış”tan sonra “herkes” sözcüğü getirilerek
- C) “Konuşmamış” yerine “muhatap olmamış” sözcüğü getirilerek
- D) “Ona” sözcüğü atılarak
- E) “Sırt çevirmişti” yerine “konuşmuyordu” sözcüğü getirilerek

10. *Sözünü ettiğiniz kişiyi ne tanırım ne de yerini bilirim.*

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakileri hangisinden kaynaklanmaktadır?

- A) Nesne eksikliğinden
- B) Gereksiz yere bağlaç kullanılmasından
- C) Yüklemin olumlu olmasından
- D) Tümleç eksikliğinden
- E) Tamlayan eksikliğinden

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir anlatım bozukluğu vardır?

- A) Köye yeni gelmişti; ama nedense hemen ayrıldı.
- B) Küçükleri sevmeli, onlara hoşgörüyü yaklaşımalısınız.
- C) Fakir insanlara daha çok yardım etmeliyiz.
- D) Sözünü sakınmadan söylüyordu.
- E) Köye doğru hızlı bir şekilde ilerledik.

12. Burada yaşayan insanların hepsi hâllerinden memnun ve hiçbiri, hayat koşullarından şikâyetçi değildi.

Bu cümledeki anlatım bozukluğu aşağıdakilerden hangisiyle giderilebilir?

- A) “yaşayan insanların” yerine “yaşayan insanlar” getirilerek
- B) “hayat” yerine “yaşam” getirilerek
- C) “hiçbiri” cümleden çıkarılarak
- D) “hâllerinden” yerine “yaşamlarından” getirilerek
- E) “memnun” sözcüğü “memnundu” yapılarak.

13. Aşağıdakilerden hangisi bir haber niteliği taşımaz?

- A) Pistten çıkan bir uçak
- B) Ölümlü, zincirleme trafik kazası
- C) Ülkedeki ekonomik kriz
- D) Böcek tarafından ısırılan bir çocuk
- E) Hiç uyumayan bir insan

14. Aşağıdaki cümlelerde hangi ögenin eksikliğinden kaynaklanan bir anlatım bozukluğu olduğunu altlarında yer alan noktalı alana yazınız.

Öğrencileri bir araya topladı ve konuştu.

.....

Ben elmayı kardeşimse vişneyi sever.

.....

Elindeki kağıda baktı ve dikkatlice inceledi.

.....

Adam memleketine ulaşır, görür.

.....

Polise gitmiş, yardım istemişti.

.....

Dedem bizi sever, hiç kızmazdı.

.....

9. ÜNİTE

REKLAM

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Reklam kavramı ve reklamın tarihî gelişimi ile birlikte reklam metinlerinin özellikleri ve reklamlarda kullanılan ikna yöntemleri üzerinde durulacaktır. Güncel gazete, radyo, TV, ilan, broşür örnekleri ile geçmiş dönem TV, radyo, gazete, broşür reklam örnekleri gösterilecektir. İncelenen reklam metinlerinde sözlü, yazılı ve görsel unsurların seçimi, bu unsurların birbiriyle uyumu değerlendirilecektir.

Yazma

Reklam türünün özelliklerine ve aşağıda verilen önergelere uyarak reklam metni yazma çalışması yapılacaktır.

- Reklamı yapılacak ürün, hizmeti belirleme
- Reklamın yapılacağı medya aracını belirleme
- Ürünün vurgulanacak özelliğini/özelliklerini belirleme (ürünün odak noktasını belirleme)
- Reklam sloganını belirleme: Slogan, ürünün öne çıkan, fark yaratan özelliğinin en kısa yoldan söylenmesidir.
- Reklam metninin yazımı
- Ses, müzik ve görselleri belirleme (reklamın akıcılığını ve etkisini artırmak için ses veya görsel kullanabilirsiniz).
- Metni değerlendirme

Sözlü İletişim

Sözlü İletişim: Bu bölümde bir ürünü, okulunuzu, üyesi olduğunuz kulübü, bir mesleği vb. tanıtan bir reklam videosu çekilip sınıfta sunacaksınız. Reklamla ilgili ön hazırlık çalışmaları bittikten sonra reklam videosunu sözlü aşağıdaki aşamalara dikkat ederek hazırlayınız.

- Reklamını çekeceğiniz ürün veya hizmetle ilgili gözlem, inceleme yapınız.
- Bu reklamdaki asıl amacınızı belirleyiniz.
- Bu konuda arkadaşlarınızın farklı bakış açılarından muhakkak yararlanınız.
- Reklam metnini planlayınız. Taslak çalışmasını hazırlayın. Kullanacağınız teknolojik araç ve yazılımları hazırlayınız.
- Hazırladığınız videoda boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ediniz. Konuşmaların anlaşılır olması önemli bir husustur. Konuşmalarda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.
- Yaptığınız videoyu birkaç defa izleyip değerlendiriniz. Ayrıca farklı kişilere de izletip eleştirilerini değerlendiriniz.
- Sınıf ortamında videonuzu sununuz.

REKLAM

İşletmeler, kâr amacı olmayan kuruluşlar, kamu kurumları veya bireyler tarafından kendi ürün ve hizmetleri, örgütleri veya fikirleri hakkında belli bir hedef pazarı ve kitleyi bilgilendirmek isterler. Bu kişileri ikna etmek amacıyla kitle iletişim araçlarında satın alınmış özel zamanlarda veya yerlerde ilan ve ikna edici mesajların yerleştirilmesine reklam denir. Başka bir ifadeyle reklam, “talep yaratma sanatı” olarak tanımlanır. Reklam, ele alınan mal ve hizmetleri hoşça giden taraflarıyla tanıtarak yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına yardım etmek olarak da ifade edilmektedir.

Günümüzde reklam ve pazarlama, kurumlar ve tüketiciler açısından vazgeçilmez bir olgu durumuna gelmiştir. Hızla değişen pazar koşulları, rekabetin günden güne artması sonucu benzer malları üreten firmaların başarısı reklam kullanmasına bağlıdır. İşletmeler açısından üretilen mal ve hizmetlerin tüketiciye duyurulması, tüketicinin ikna edilmesi, ürüne olan ihtiyacın ve talebin canlı tutulması açısından reklamın önemi büyüktür.

Tüketici gözüyle reklam, pazarda kendi ihtiyaçlarına cevap veren binlerce ürün arasından kendi yararına uygun olanı seçmesine yardımcı olan, ürünlerin ne şekilde kullanacağını tanımlayan iletişim ürünleridir.

Tarihî Gelişim

Reklamcılığın kökeni Eski Yunan ve Roma’ya dayanır. Eski Babil, Mısır, Roma ve Yunan uygarlıklarından zamanımıza kadar gelen tabletler reklamcılık konusunda bazı bilgiler vermektedir.

Yazılı reklamın başlangıcı tam olarak bilinmemekle birlikte İngiltere’de British Museum’de (Britiş Müzyum) bulunan ve MÖ 3000’li yıllarda yazıldığı kabul edilen bir çeşit yazının bir reklam olduğu düşünülmektedir.

Babilili, Mısırlı ve Eski Yunanlı tüccarlar satacakları malların reklamını yapmak için sokak tellallarını kullanmışlardır. Roma ve Yunan şehirlerinde, meydan ve köşe başlarında taşlar üzerine çizilen çeşitli malların, sirklerin ve gladyatör yarışmalarının ilanları bunlara örnek verilebilir.

Orta Çağ’da İngiltere’de satılacak malların reklamları için sokak tellalları kullanılmıştır. Daha sonraları, 15. asrın sonlarına doğru İngiltere’de “el ilanı” kullanılmış, bunlar matbaa olmadığı için el ile yazılmıştır. Sesli spotlarla başlayan reklamcılık, marka ve amblemlerin gelişmesiyle değişik medyalara yönelmiştir. Orta Çağ’da esnaf loncaları kalite kontrolü esasını ön plana alınca markalama önemli bir duruma gelmiştir. Bu sayede ürettiği mallara marka koyan esnaf, markalı bir ürünü markasız ürüne göre daha fazla satma şansına sahip olmuştur.

John Gutenberg’in (Con Gutenberg) matbaayı icat etmesi reklamcılıkta yepyeni bir süreç başlatmıştır. Bu sayede, el ilanları ile daha geniş halk kitlelerine hitap etme olanağı sağlanmıştır. Matbaanın icadından 30 yıl sonra İngiltere’de William Caxton (Vilyım Kekstın) adlı bir matbacı bastığı kitapları pazarlama sorunuyla karşılaşınca, bu kitapları tanıtan ilanlar basıp bunları ayın günlerinde kiliselerde dağıtır. Bu uygulama, reklamcılık tarihinin ilk basılı reklam örneği olarak kabul edilir. Gazete, dergi vb. kitle iletişim

John Gutenberg

araçlarının basım tekniklerinin gelişimi ile reklamın gelişimi aynı tarihsel süreç içinde olmuştur. Böylelikle mesajlar büyük kitlelere, daha büyük hızla yayılmaya başlamıştır.

Daha sonra 1612’de Paris’te, 1665’te Londra’da yayınlanmaya başlanan gazeteler aracılığıyla gazete reklamcılığı gelişmeye başlamıştır. Radyonun icadıyla radyo reklamları başlamış, bunu TV reklamları takip etmiştir.

Ülkemizde reklam ve reklamcılığın tarihine baktığımızda basın reklamlarının 19. yüzyılın ortalarında gündeme geldiğini görmekteyiz. 1961 yılında yürürlüğe giren Basın İlan Kurumu Kanunu ile reklamcılığın önündeki yasal engeller kaldırılmıştır. 1964 yılında özerk yapıya kavuşan TRT’nin radyo yayınına başlamasıyla radyo reklamcılığı gelişme göstermiştir. 1972 yılında TRT’nin reklam yayınına başlaması ile reklam yayıncılığı daha farklı bir boyut kazanmıştır.

Reklam Metinleri

Reklamların bel kemiğini oluşturan reklam metinleri olmadan ürünlerin tüketicilerin dikkatini çekmesi mümkün değildir. Reklam metinleri ne kadar etkili yazılırsa hedef kitleyi o kadar iyi etkiler, onların dikkatini çekerek reklama konu olan mal ve hizmeti anlatmakta başarılı olur.

Reklam mesajlarının yaratılmasında temel kaynak tüketicilerdir. Tüketicilerin mevcut ürünlerin üstün ve zayıf yanlarına ilişkin düşünceleri yaratıcı çalışma için çok önemli girdi oluşturur.

Nitelikli bir reklam metni üretmek için mal veya hizmetle ilgili bilinmesi gerekenler:

- Mal veya hizmetin sağlayacağı avantaj ya da dezavantajların neler olduğu,
- Reklama konu olan ürünü kullanan tüketicilerin özellikleri,
- Ürünün, üretim süreci, kalitesi, fiyatı,
- Temin edilmesi mümkün olan yerler,
- Ürünün rakipleri ile farkları gibi özelliklerin bilinmesi gerekir.

Başarılı reklam metinleri kolay anlaşılır, yalın kelimelerle kurulmuş, akıcı ve algılanması kolay metinlerdir. Oluşturulan metin, reklam ile oluşturulması hedeflenen davranışa uygun anahtar kelimeler içerirken, yaratıcı anlatım biçimleriyle mal veya hizmetlere dair bilgileri tüketicilere doğru olarak aktarabilir. Reklam kampanyalarında kullanılacak iletişim organı sayısı çeşitli olsa da bunların en etkilileri hâlâ televizyon, radyo ve İnternet’tir. Bütün bu iletişim organları için de farklı metinler istenir.

Reklam metinlerinin oluşturulmasındaki temel ilkeler:

- **Anlaşılabilirlik:** Okuyucu, metni anlamalıdır. Metin, yalın bir anlatıma sahip olmalıdır. Bu nedenle de uzun ve karmaşık cümleler ve çift anlamlı kelimeler kullanılmamalıdır.
- **Sözcük Seçimi:** Metinde kullanılacak sözcükler özenle seçilmelidir. Hedef kitlenin kullandığı sözcüklerin dışında sözcükler kullanılmamalıdır.
- **Cümle Yapısı:** Aktif cümleler kullanılmalıdır. Örneğin “%25 tasarruf edilir.” yerine “%25 tasarruf edersiniz.” denilebilir. Reklamın ilginç ve kışkırtıcı olabilmesi için pasif ögeler en aza indirilmelidir.
- **Özetleme:** Metin kısaldıkça, metnin etkisi artmaktadır. Fakat posta yoluyla gönderilen metinler ve basılı medyada kullanılan metinlerin uzun ve fazlasıyla bilgilendirici olması önemlidir.
- **Akıcılık:** Cümle ve paragraflar arasındaki geçişler akıcı olmalıdır. Metin ani değişimler içermeli ve kolay algılanabilmelidir.

Eski bir gazete reklamı örneği

- **Üslup:** Reklam yazarı canlı, kesin ifadeli ve kolay algılanabilen sözcükler seçmeli bunları okuyucunun hatırlayabileceği bir üslupta hazırlamalıdır. Gerçekçi metinler hayal gücünü sınırlar ve genellikle etkisiz donuk ifade sergiler.

- **Farklılık:** Reklam metinlerinde kalıplaşmış cümle yapıları kullanılır fakat reklam yazarı daha önce denenmemiş olan anlatım biçimlerini de kullanmak zorundadır.

İyi bir metin yazmak için sadece dile hakim olmak ya da iyi yazı yazmak yeterli bir nitelik değildir. Reklam metinleri reklamın bir bütün olarak algılanması doğrultusunda görsel ya da işitsel birçok öğeyi içerir. Ürün ve hizmete dair marka işaretlerini ve bunun yanında ürün görselinin oluşturulması için gereken teknik unsurların ve bu görsellerin konumlandırılması reklamın etkili olmasında önemlidir. Ayrıca reklamda ses ve müzik kullanımı da reklamın etkileyiciliği açısından büyük önem taşır.

Reklam Türleri

TV Reklamı

TV reklamcılığı diğer reklam araçlarına göre daha etkilidir. Televizyon reklamları aynı anda kitlelere ulaşmak için önemli bir iletişim aracıdır. Herkesin evinde televizyon olduğu düşünülürse, bilinçli ya da bilinçsiz izlenen reklamlar akılda kalıcılıkları ile diğer tanıtım türlerine göre fark yaratmaktadır. Televizyon reklamları, maliyet yönünden en pahalı reklam türüdür.

Gazete Reklamı

Gazete alma alışkanlığı İnternet'in hızla her alana girmesi ile azalsa da yine devam etmektedir. Yılların getirdiği bir alışkanlıkla her sabah insanlar kahvaltı yaparken, işlerine giderken gazete okumaya devam etmektedirler. Gazete sayfalarında yer alan reklamlar da kişilerin herhangi bir ürünü tanımasına ve merak etmesine neden olmaktadır. Renkli ve dikkat çekici tanıtımlar ürünlerin müşteriye farklı yollardan anlatılmasını sağlamaktadır.

İnternet Reklamı

Reklamcılık sektörünün en önemli ayaklarından biri olan İnternet hızla gelişip büyüyerek önemini ve yerini sağlamlaştırmaktadır. Firmalar, sosyal medya ve arama motorlarında reklam yaparak bilinen marka olmayı hedeflemektedir. Hem ekonomik hem de akılda kalıcı tanıtımlar yapmak bakımından faydası olan İnternet reklamcılığı günümüzde oldukça fazla kullanılan bir tanıtım türüdür.

İnternet reklamı örneği

Radio Reklamı

Televizyon ve İnternet reklam hizmetlerinin hayatımıza çok girmediği zamanlarda reklamlar radyo üzerinden yapılır, hedef kitleye direkt ulaşmayı sağlayan tanıtımlar ürünü kimi zaman eğlenceli kimi zaman öğretici bir şekilde tanıtırdı. Günümüzde de yolda, işte, evde, tatilde radyo dinleyenlerin olması nedeniyle radyo reklamları tercih edilen bir tanıtım şeklidir.

Dergi Reklamı

Dergi çeşitli sektörlerle ve alanlara hitap etmek üzere süreli yayımlanmakta ve haftalık veya aylık olarak hazırlanmaktadır. Genellikle siyasi, kültür sanat, edebiyat ve sektörel içerikli olarak piyasaya çıkarılmaktadır. Bu alanların ve sektörlerin hepsinde faaliyet gösteren firmalar, kendi alanlarına hitap eden dergiye reklam vermekte veya onlara sponsor olmaktadır. Dergi reklamları, alana yönelik reklamların en etkili olduğu medya iletişim türlerinden biridir.

Reklamlarda Kullanılan Bazı İkna Teknikleri

a) Duygulara Hitap Etmek: Tüketicide belirli bir duygusal tepki yaratmayı amaçlar. Bu duygu, mutluluk veya heyecan gibi olumlu bir duygu olabilir veya “yanlış” ürün kullanmaktan dolayı ortaya çıkan olumsuz duygular kullanılabilir. Reklamın senaryosuna ve amacına göre, her tür duygusal tepki amaçlanabilir. Belirli bir markanın yatağını tercih etmediğiniz için sırtınızın ağrıdığından bahseden bir reklam gibi.

b) İhtiyaç Algısı Oluşturma: Reklam; tüketicilerin beklentileriyle, özlemleriyle, başka ihtiyaçlarıyla, yaşam biçimlerini oluşturan unsurlarıyla ilişkilendirmeler yaparak, üretilmiş olan ürün ve hizmete ihtiyaç duyduklarını sezdirmekte veya bilinçli olarak ihtiyaç hissetmelerini sağlamaktadır. Bu tür reklamlarda kanıtlar, istatistikler gibi ürünün etkisini net bir şekilde ortaya koyan öğeler kullanılır.

c) Güvenilir Bir Kaynak veya Ünlü Bir Kişiyle Hitap Etmek: Bu reklamlar firmanın güvenilir, dürüst ve itibarlı olduğu yönünde tüketicileri ikna etmeye çalışır. Bu reklamlarda ünlü kişilerin veya belirli bir alanda otorite olarak görülen kişilerin kullanımı söz konusudur. Bir sporcunun, bir spor ürününü tanıtmaması; bir dernek veya vakıf yetkilisinin, ürün veya vakfın hizmet alanıyla eşleşen bir ürünün reklamında oynaması gibi.

ç) Topluluk Psikolojisi: Reklamda bir şeyi herkes yaptığı için veya bir ürünü herkes kullandığı için tüketicinin o ürünü kullanması gerektiği ifade edilir. Tüketiciler topluluğa uymak için ürünü satın alır. Tüketicide “Herkes kullanıyorsa demek ki bu iyi bir ürün.” algısı oluşur.

d) İdeal Değerler: Vatanseverlik, barış veya özgürlük gibi insanların önem verdiği veya idealize ettiği değerlerin reklamlarda kullanılmasıdır. Bu değerler, çok fazla kanıt veya mantıklı bilgi sunulmasa bile reklamın iddiasının kabul edilmesini sağlayabilir.

e) Mizah: Tüketicilere ürün hakkında bilgi vermekten çok, güldürü ve neşe unsurlarıyla ürünün daha kolay hatırlanmasını sağlayan ikna tekniğidir.

f) Bireysellik: Tüketicinin başkalarından farklı olma isteğine hitap eder. Ürünü kullananların havalı, ve tarz sahibi olduğu algısı verilir. Tüketici tarz sahibi olmak için ürünü satın alır. Bu teknik, topluluk psikolojisi tekniğinin tam tersidir.

g) Fazla veya Belirsiz Konuşmak: Reklamda ürünü tarif etmek için çok sayıda çağrışıma sahip olan veya kesinlik belirtmeyen ifadeler kullanılabilir. “Bu diş macunu ağızdaki bakterilerle savaşıyor.” denmesi gibi. “Macun, bakterilerle savaşıyor.” ifadesi iyi bir şey olarak algılanır. Bu ikna tekniğinde akıldan çok duygulara ve duyulara hitap eden ifadeler kullanılır. Yiyecekler için “taze, tatlı, sulu” gibi ifadelerin kullanılmasını buna örnek gösterebiliriz.

h) Olumlu Çağrışım Oluşturma: Bir kurum, kişi ya da ürün hakkında olumlu bir imaj oluşturulur. Hedef, kurumsal kimliğin zihinlere yerleşmesini sağlamaktır. Burada ünlü kişilerin veya belirli bir alanda otorite olarak görülen kişilerin kullanımı söz konusudur.

ı) Sınırlı Seçeneklerden Birine Zorlama: İhtiyaç duyulan ürün zorunluluk olarak gösterilir ve bunlardan biri seçilmek zorunda bırakılır. “Dişlerinizi muhakkak fırçalamalısınız. Satılan ürünlerden birini seçmelisiniz.” gibi ifadeler kullanılır.

i) Gerçeğin Bir Kısımını Örtme: Ürünle ilgili bilgiler eksik veya örtük bir şekilde verilir. Örneğin ürünün fiyatı 100 TL’dir. Ürün 99,99 lira denilerek ürünün daha ucuz olduğu imajı verilir.

j) Kampanya: Tüketicie ilave bir teklif sunulur. “Dürüm alana ayran bedava” kampanyaları bu gruptandır.

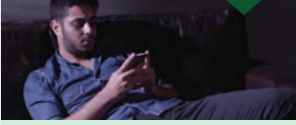

1. METİN: Broşür ve Güncel Gazete Reklamı

Metne Hazırlık

1. Gazetelerde genellikle ne tür reklamlar verilmektedir?
2. Broşürün sözlük anlamı kitapçık demektir. Reklam terimi, bilgilendirme amacı taşıyan, renkli olarak hazırlanan tanıtım kitapçığıdır. Bir, iki, üç sayfa ya da akordeon kıvrımlı olabilir.

BROŞÜR

	BAĞIMLILIKIN ZARARLARI NELERDİR?	KENDİMİ NASIL KORURUM?	
 tbm.org.tr fb /tbmeslay YESİLAY	Teknoloji bağımlılığı giderek yalnızlaşır. Teknolojinin insana faydaları sayısızdır. Ancak kontrolsüzce ve sınırsız kullanılması özellikle çocuk ve gençlerde düşünce süreçlerinde bozulma, sosyal gelişimde gerilik, öz güven düşüklüğü, yüksek sosyal kaygı düzeyi ve saldırganlık eğilimi gibi zararları görülmüştür. Araştırmalar internette fazla zaman geçiren ve bilgisayar oyunlarına bağımlı olan çocuk ve gençlerin giderek yalnızlaştığını, yüz yüze ilişki kurmakta zorlandıklarını, zihinsel fonksiyonlarında bozulma yaşadıklarını ve hiperaktifite bozukluğu kriterlerini taşıdıklarını gösteriyor.	Spor yapmak bedeni ve zihni rahatlatır. KULLANIM YERİNİ VE ZAMANINI DEĞİŞTİR Teknolojinin kullanıldığı mekânların değişimi ve zamanı tam zıt saatlere kaydırılması bağımlılığa karşı ilk adım olabilir. DIŞ DÜRDURUCULARI KULLAN Yeni oluşturulan zaman düzeninde de bağımlılık oluşmasının engellenmesi için kullanımı hemen ardından zorunlu bir iş/faaliyet planlanabilir. Örneğin her defasında 20 sayfa kitap okumak gibi. HATIRLATICI KARTLAR HAZIRLA Bağımlı kullanımı kaybettiklerini veya bağımlı kullanımı olmasa kazanılabilecekleri anlatan hatırlatıcı kartlar faydalı olabilir. BAĞIMLI OLAN CİHAZI AİLECE KULLAN Birden fazla olan cihazları azaltıp tek bir cihazı ailecek paylaşarak kullanmak çözümü yardımcı olacaktır. SPOR YAP Düzenli spor bağımlılığın tedavisi sürecini kolaylaştırır. YARDIM İSTE Bağımlı sorununu saklamayıp yardım istemesi hem desteğin devamlılığı hem de tedavi sürecini devam ettirebilme adına önemlidir.	TEKNOLOJİYE BAĞIMLI YAŞAMA! LİSE

BAĞIMLILIK NEDİR?	NASIL BAĞIMLI OLUNUR?	BAĞIMLILAR NELER YAŞAR?	
Unutma! Düzenli spor yapmak, müzik aleti çalmak bağımlılıklardan uzak tutar. Mustafa Ceceli Bağımlılık kişinin kullandığı bir nesne veya yaptığı bir eylem üzerinde kontrolünü kaybetmesidir. Kişinin iradesi dışında sürdürdüğü bu kullanımı veya davranış, zorunlu iş ve ilişkileri dışında bütün vaktini ve enerjisini tüketir. BAĞIMLILIKIN BELİRTİLERİ • Kullanılan madde miktarını veya davranışa harcanan zamanı arttırmak, • Kullanım/davranış sıklığı azaldığında veya kesildiğinde huzursuzluk, uykusuzluk, öfke gibi yoksunluk belirtilerini göstermek, • Sebep olduğu sorunlara rağmen bunu sürdürmek, • Zamanının çoğunu filan ya da zihnen madde veya davranış ile geçirmek ve bunun kişinin sorumluluklarını önüne geçmesidir.	İnsan bağımlılık noktasına bir anda gelmez, adım adım ilerler. İlk Adım (Deneyisel Kullanım): Kişinin bir site, oyun veya uygulamayı denemek için kullanmasıdır. Kullanımın tekrar belirli adımlara geçiş gösterir. İkinci Adım (Sosyal Kullanım): Kişi belli bir oyun, site veya uygulamayı kullanan bir arkadaş grubuna dahil olmak ve grupta kalmak için bu mecrayı düzenli olarak kullanır. Sosyal kullanım genellikle bağımlılığa başlatır veya sürdürür sebeptir. Üçüncü Adım (Amaca Dönük Kullanım): Zevik almak veya problemlerden kaçmak amacıyla kullanılır. Yeterli sosyal çevreden yoksun kişiler boş zamanlarında can sıkıntısından kaçmak veya problemlerini unutmak amacıyla genellikle teknoloji kullanımı tercih eder. Böylelikle gerçek dünyadan sıyrılır, herhangi bir probleminin olmadığı yeni bir dünyada var olur. Dördüncü Adım (Bağımlı Kullanım): Bu aşamada kullanım sosyal çevreden veya başka problemlerden kaynaklanmaz. Kullanımın kendisi bir sorun haline gelmiştir. Kişinin artık teknolojiyi kullanmak için herhangi bir sebebe ihtiyacı yoktur.	Aşırı teknoloji kullanımı dil becerilerinde gerilemeye sebep olur. Burcu Çetinkaya Dikkat! Bağımlılıktan korunmak için bilgisayar başında geçirdiğin zamanı azalt, yeni sosyal beceriler edin. - Kısa temel ihtiyaçlarını bile ihmal ederek bütün vaktini teknolojik araç başında geçirir. - Kontrol çabaları başarısız olur. Bağımlı kendisini kontrol etmek istediğinde, kullanımı azaltmada başarısız olur. - Kontrol kaçır. Bağımlı söz konusu teknolojik ünitele planladığından daha çok vakit harcar. Bu yüzden işlerinde ve ilişkilerinde sorunlar yaşar. - Çok vakit harcar. Teknolojik araç kullanmak hayatın merkezinde yer alır. Teknolojiyi kullanmaktan alıkoymayan her şeyden vazgeçilebilir. - Beden zarar görür. Uzun süre hareketsiz şekilde teknoloji kullanması bağılı olarak risket ve kas sisteminde hasarlar oluşur. Aşırı teknoloji kullanımı görme problemlerine, yara ve zihinsel gelişim risklerine, dil becerilerinde gerilemeye ve bazı bireylerde epilepsi nöbetlerinin ortaya çıkmasına sebep olabilir. - Yarınlar ümitsiz. Bağımlı başlangıç olduğu araç ile ne kadar zaman geçirdiği konusunda çevresine yolun söyler. Bu yarınlar bağımlılığında kaygı ve başka sıkıntılara neden olur. - Çatışma yaşanır. Teknoloji bağımlısı olan kişinin yakınları bağımlıya yardım etmek istediklerinde çatışmalar yaşanır. Bağımlı hiçbir yardım ve desteği kabul etmez.	

GAZETE REKLAMI

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Bu reklamlarda verilmek istenen mesaj nedir? Açıklayınız.
2. Bu reklamlarda kullanılan görselin verilmek istenen mesaja katkısını değerlendiriniz.
3. Bu reklamlarda kullanılan ikna yöntemlerini tespit ediniz.
4. Bu reklam metinlerinin farklı hedef kitleler üzerindeki etkisini değerlendiriniz.
5. Bu reklamlarda verilmek istenen duygu reklam metninde tam olarak yansıtılmış mıdır? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. Günümüzde teknoloji bağımlılığının ulaştığı noktayı nasıl değerlendiriyorsunuz?
2. Ticari olmayan kurumların reklam yapmalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. METİN: Güncel TV - Radyo Reklamı

Metne Hazırlık

1. “Düşenin elinden tut ki sen de düştüğün zaman tutacak bir el bulasın.” Ali Fuat Başgil’in bu sözünü değerlendiriniz.
2. Kızılay hakkında neler bilmektesiniz? Paylaşınız.

TV REKLAMI

Duygusal bir fon müziği girer. (Karanlık bir yolda kış kıyafetiyle bir bayan yürür, bayan aldırışsızdır, yürüdüğü karanlık yolda sağ tarafında spot yanar, sağ tarafında yazlık kıyafetlerle bir Suriyeli baba kucağında çocuğuyla görünür. Kadın yine aldırışsızdır. Adam ümitle bakmaktadır. Kadın geçince ümitsizce dizleri üzerine çöker.)

(Kadın yürümeye devam eder. Sağında solunda Suriyeli mülteciler belirir. Onlara hiç aldırış etmez. Ekranda görünmeyen bir ses konuşmaya başlar.)

— Siz bu zorlu kış şartlarında Suriyelileri görmezden geldikçe (O sırada yıkılmış bir binanın yanında bir teneke etrafında ısınmaya çalışan Suriyeliler görülür.) onlar belki de yaşamlarının sonuna geliyor. (Kadın geçtikten sonra insanlar hepsi yere düşer.)

(Kadının önüne birden çocuğu çıkar.)

— Anne (der)...

(Kadın dikkatlice çocuğuna bakar, ses tekrar ortaya çıkar.)

— Ya görmezden geldiğiniz kendi çocuğunuz olsaydı... (Dedikten sonra çocuk olduğu yere yığılır...)

— Suriyeliler yardımlarınızı bekliyor...

RADYO REKLAMI

(Fon müziği yıldırım sesi eşliğinde girer.)

Yakışıklı, karizmatik ve zeki.

O, Los Angeles sokaklarındaki adaletsizliklere son vermeye çalışan başarılı bir avukat.

Şimdi bir dava hayatını alt üst edecek. (Arkadan silah ve araba sesi gelir.)

Tehlike fark edemeyeceği kadar yakınında.

Polisiye romanların usta kalemi Michelle Connelly'in çok satan kitabından. (Fon sesi azalır.)

"Güneşin Karanlığında" 1 Nisan 'da sinemalarda.

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. TV reklamında bayanın yürüdüğü yol neden karanlık seçilmiştir, reklamın sonundaki açıklamalar neden beyaz renkle verilmiştir? Açıklayınız.
2. Reklamlarda verilmek istenen temel mesaj nedir? Aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

3. Reklamlarda hangi ikna yöntemleri kullanılmıştır? Açıklayınız.
4. Reklamlarda 3. kişi anlatımının reklama nasıl bir katkısı olmuştur? Açıklayınız.
5. Reklamlarda verilmek istenen duygu reklam metnine tam olarak yansıtılmış mıdır? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. TV reklamlarının diğer medya iletişim araçlarından daha etkili olmasının nedeni nedir?
2. "Reklam metnini gören kişinin empati kurabilmesini sağlamak etkili bir yöntemdir." Bu TV reklamındaki empati ögesini bulunuz.
3. Radyo reklamını, TV reklamı ile karşılaştırınız. Gördüğünüz farkları aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. METİN: Geçmiş Dönem Gazete, Dergi, Broşür, İlan Reklamları

Metne Hazırlık

1. Kısa bir dönem öncesine kadar popüler olan ve herkes tarafından kullanılan ürünler bugün eski değerini görememektedir. Bunun nedeni nedir? Açıklayınız.
2. Teknolojinin hızlı gelişmesinin insan yaşamına etkileri nelerdir?

GAZETE, İLAN, DERGİ VE BROŞÜR REKLAMLARI

OTOSAN sunuyor: **Türkiyede yapılan ilk spor otomobil**

Anadol STC-16

STC - 16, çiziminden başlayarak modeli ve kalıplarıyla Türkiyede planlanıp geliştirilmiş ilk Türk otomobildir. Dinamik çizimleri ve kudretli motoruyla STC-16, ülkemizde yaratılmış ilk spor otomobildir. Uçak tipi koltukları, hafif, duyarlı direksiyonu, kontrollü seyir ve kullanımıyla STC-16, otomotiv sanayimizde yeni bir aşamadır.

OTOSAN, STC-16'yı kıvançla sunuyor.

- 1.600 cc, yüksek sıkıştırma oranlı motor
- Yüksek oranlı dişli kutusu (close ratio gearbox)
- Standard ekonomisi dahil ek elemanlar:
- Emniyet kemeri
- Rallü tipi direksiyon simidi
- Motor devir saati
- Yağ basıncı göstergesi
- Ampemetre
- "Progressive" arka amortisör
- Lesteik tamponlar
- 57 x 13 geniş jant
- Radyal lastikler
- Geri vites lambası
- Yeterli kabinler
- "Roll-over Bar"
- Zeminli boydan boy kaplamalı

ANADOL STC-16
Atımlı ve çevik

Anadol STC-16, fiyatları:
Anadol STC-16, fiyatları:
71.128 TL

YÜKSEK KALİTE **EN HİVEN FİAT**

EN YÜKSEK KALİTEYİ, EN ENİVEN FİATLAR İLE BİRLEŞTİREN EMSÂLSİZ ORION RADYOLARI

Yalnız 20 veya 30 lira peşin ödeyerek fevkalâde bir ORION radyosu alabilirsiniz. Ufak bir masrafla siz de mükemmel bir radyo-yı sahip olmanın zevkine kavuşabilirsiniz!

ORION RADYOLARI

Yeni gelen bu lüks ORION modelinde göz lâmbası ve kısa dalgalarda 3 "genişletilmiş dalgâ sahâsı" mevcuttur.

ORION radyoları bilhassa ses berraklığı ve cazip görünüşü bakımından emsâlsizdir.

4 Lâmbalı 20 LİRA PEŞİN LİRA AYDA

5 Lâmbalı 30 LİRA PEŞİN LİRA AYDA

BURLA BİRADERLER..Ş.

• Metin Soruları

1. Reklamları aşağıdaki ilkelere göre değerlendiriniz.

Kullanılan Dil (sözcük seçimi, cümle yapısı, özetleme, akıcılık, sadelik)	
Kullanılan Görsel (metinle uyum, logo kullanımı, hafızada kalıcılık, uyum)	
Ürünü Benzersiz Kılan Unsurları Vurgulama	
Fiyat, Tanıtım veya Özel Teklifler İçerme	
Mesajı Kısa İfadelerle Verme	

2. Reklamlarda kullanılan ikna teknikleri nelerdir? Açıklayınız.

3. Reklamlar hangi amaçla hazırlanmıştır? Açıklayınız.

Eleştirel Okuma

1. “Geçmiş dönem afişlerinde baskı kalitesi ve tasarım yetersiz olduğundan etkileyicilik günümüz reklamlarına göre daha azdır.”

Yukarıda verilen eleştiriyi değerlendiriniz.

2. Reklam metinlerindeki dili karşılaştırarak değerlendiriniz.

3. Reklam metinlerindeki görsel kullanımını karşılaştırarak değerlendiriniz. Değerlendirmelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. METİN: Geçmiş Dönem TV ve Radyo Reklamları

Metne Hazırlık

1. Televizyon ilk yayına başladığı zamanlar niçin sadece belli sürelerde yayın yapılmıştır? Açıklayınız.
2. “TV kanalları, eğer izleyicilerin ömürleri yerine cüzdanlarından bir şeyler alıp götürseydi, her akşam dört saatini televizyona verecek adam pek az bulunurdu.” sözünü değerlendiriniz.

TV REKLAMI

(Fon müziği girer.)

- MKE çelik pilleri
- Uzun ömür, yüksek randıman, ekonomi!
- MKE çelik pilleri
- Telefonlar: Konya 15468, İstanbul 437133.

RADYO REKLAMI

(Çarşı gürültüsü vardır. Satıcıların sesleri gelir. Sonra biri sorar.)

- Efendim fiş aldınız mı?
- Eeee... Ama bunu söylemenize gerek yok ki!
- Ben yapınca alışverişi, zaten alıyorum satış fişi.

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Reklamlarda hangi ikna yöntemi kullanılmıştır?
2. Reklamın görselini günümüz reklam görselleriyle karşılaştırınız.
3. “Eski reklam filmleri şimdiki reklam filmlerine göre daha kısadır.” Bu açıklamaya göre eski TV reklamlarının kısa olmasına etki eden etmenler neler olabilir? Açıklayınız.

Metne Hazırlık

1. TEMA vakfı hakkında neler bilmektesiniz? Bunları sınıfta paylaşınız.
2. “Biz doğayı çocuklarımızdan miras aldık.” sözünü değerlendiriniz.

DOĞAYA BİR ARMAĞAN

Yılbaşı hediyeniz
TEMA Umud Ağacı olsun.

TEMA Umud Ağacı'nızı D&R, hepsiburada.com, MUDO ve NeziH mağazalarından temin edebilirsiniz.

Bilgi için: tema.org.tr - 0212 283 78 16 (165)

tema.org.tr | temavakfi

TEMA Vakfı Umud Ağacı, Endüstriyel Tasarımcılar Meslek Kuruluşu koordinasyonunda Esen Es tarafından tasarlanmıştır.

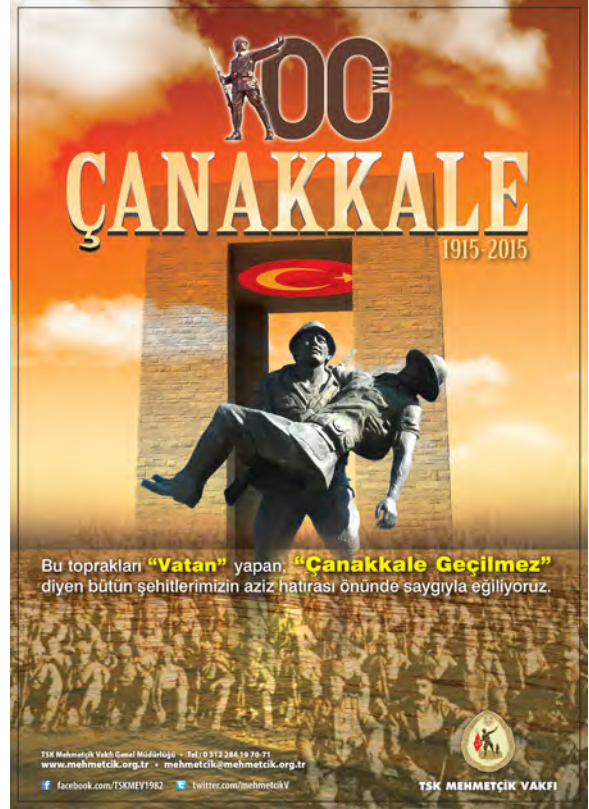
Çöpleri dökme biçimimiz uygarlık düzeyimizin göstergesidir

Sorumsuzca etrafı atılan çöplerle kirlenmiş, çirkin görünen,
kötü kokan, sağlığını tehdit eden bir çevrede yaşamayı
kendinize layık görüyor musunuz?

"Daha iyisine layıktım!"
diyorsanız, temiz ve modern bir Gazipaşa için
etele verme zamandır.

Gazipaşa Belediyesi

RADYO REKLAMI

UNICEF: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu adıyla kurulmuştur. Çocuk haklarının korunması adına tanıtım ve savunma çalışmaları yapmak, çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmak ve çocukların potansiyellerini eksiksiz biçimde gerçekleştirmek için fırsatlar yaratmak üzere görevlendirilmiştir.

- Bir ilk, İstanbul'da gerçekleşiyor.
- İstanbul, çocuklar için sanatla doluyor.
- Stars of İstanbul...
- İstanbul'un yıldızları UNICEF Türkiye, Türkiye'nin en büyük çok amaçlı açık hava sanat etkinliğini gerçekleştirmeye davet ediyor.
- Çocukların geleceği parlıyor.

UNICEF

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Reklamdaki görsel-mesaj uyumunu değerlendiriniz.
2. Reklamın amacı nedir? Açıklayınız.
3. Reklamda kullanılan ikna tekniklerini tespit ediniz.
4. Radyo reklamını vermek istediği mesaja uygun olarak sesli okuyunuz.

6. METİN: Güncel TV Reklamları

Metne Hazırlık

THY'nin "Hayal Edince" adlı reklamının videosunu getirerek sınıfta izleyiniz.

GÜNCEL TV REKLAMI

Türk Hava Yolları Hayal Edince

(Çocuklar gökyüzündeki uçakları izlemektedir. Arkadan duyguya göre fon müziği girer.)

- İstanbul'a mı gider sence?
- Başka nereye gidecek?
- Buraya gelecek hâli yoktu ya!
- Çok istesek gelir bence.

(Ardından bir havalanı sınırı çizerler, ışıklandırma yaparlar.)

- Aha geliyo!
- Valla mı?
- Çabuk çabuk tak hadi! (Yaptıkları havaalanının lambaları yanar.)
- Burdayız, burayaa!
- Gelmiyor...

(Uçaklar bir türlü gelmez, en sonunda bir sabah uçak ufukta gözükür.)

- Geliyor!..
- Geliyor!..

(Uçak 1ğdır havaalanına iner, çocuklar da oradadır. Kaptan pilot inince çocuklardan biri "Geldi!" diyerek diğerleriyle gülüşür.)

— Geldi.

(Üçüncü bir şahıs ağzından aşağıdaki ifadeler söylenir ve logo gösterilir.)

— Türkiye'de uçmadığımız tek bir yer kalsa, dünyada en çok noktaya uçmuşuz ne fark eder?

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Reklamda çocukların yöresel ağızlarıyla konuşturulmasının nedeni nedir?
2. Reklamdaki olay kurgusunun verilmek istenen mesaja katkısı nelerdir?
3. Reklamda hangi ikna yöntemleri kullanılmıştır?

Eleştirel Okuma

1. Reklamlarda küçük, sevimli çocukların oynatılmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Düşüncelerinizi aşağıya yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Bu etkinlikte bir reklam metni hazırlayınız. Metni hazırlarken aşağıdaki aşamaları dikkate alınız. Yaptığınız çalışma sınıfta değerlendirilecektir.

- Reklamı yapılacak ürün, hizmeti belirleme (reklamı yapılacak ürün veya hizmet)
- Reklamın yapılacağı medya aracını belirleme (radyo, TV, basılı ürün, gazete, dergi, basılı diğer ürünler)
- Ürünün vurgulanacak özelliğini/özelliklerini belirleme (ürünün odak noktasını belirleme)
- Reklam sloganını belirleme: Slogan ürünün öne çıkan, fark atan özelliğinin en kısa yoldan söylenmesidir.
- Reklam metninin yazımı
- Ses, müzik ve görselleri belirleme (Reklamın akıcılığını ve etkisini artırmak için ses veya görsel kullanabilirsiniz.)
- Metni değerlendirme

Örnek Metinler

Naneli Şeker

Oldukça gergin bir şirket toplantısı gerçekleşiyordu. Yönetim kurulu üyeleri birbirlerine bağırıp çağırırken, kâğıtlar havada uçuşuyordu. Yönetim kurulu başkanı atmosferden çok bunalmış saçını avuçlarının arasında sıkıyordu. Ceketinin cebinden naneli şeker çıkartıp, çiğnemeye başlar. Toplantı tüm şiddetiyle devam etmektedir. Adam bu yoğun gürültüden o kadar sıkılmıştır ki gözlerini kapar, derin bir of çekerek üfler. Bir anda etraf sessizleşir. Adam bir anda gelen sessizliğin şaşkınlığıyla gözlerini açar ve hayretler içinde kalır. Yönetim kurulu üyeleri buz tutmuş vaziyette kalmıştır. Adam cebindeki naneli şeker ambalajını yavaşça çıkarır ve bakar. Kamera ambalajdaki yazıya doğru yaklaşır.

— Serinletici etki... Kapalı alanlarda çiğnemeyiniz.

Beyazın Çok Daha Ötesi

Bu reklam bir arenada geçmektedir. Sahada kızgın bir boğa ve onun karşısında bir matador vardır. Matadorun elinde herhangi bir bez yoktur. Matador el hareketi ile boğayı kızdırmaya çalışmaktadır. Sonunda boğa iyice kızar ve matadora doğru koşmaya başlarken matador sırtından beyaz bir bez çıkartır ve iki eliyle boğaya doğru açar. Boğa bu kar beyazı beze bakamaz, gözleri kamaşır ve koşarken sendeleyip yere yıkılır. Bu sırada dış ses "X DETERJANININ GÜCÜ, GÖZ KAMAŞTIRAN BEYAZLIK" der.

Bu etkinliğinizde bir ürünü, okulunuzu, üyesi olduğunuz kulübü, bir mesleği vb. tanıtan bir reklam videosu çekip sınıfta sununuz. Hazırlayacağınız videoda aşağıdaki aşamaları takip edebilirsiniz:

- Reklamını çekeceğiniz ürün veya hizmetle ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yapınız.
- Bu reklamdaki asıl amacınızı belirleyiniz. Bu amacı nasıl etkili kılabileceğinizi düşününüz. Bu konuda arkadaşlarınızın farklı bakış açılarından muhakkak yararlanınız.
- Reklam metnini planlayınız. Taslak çalışmasını ve kullanacağınız teknolojik araç ve yazılımları hazırlayınız.
- Hazırladığınız videoda boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ediniz. Konuşmaların anlaşılır olması önemli bir husustur. Konuşmalarda önemli noktaları vurgulayıp konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanınız.
- Yaptığınız videoyu birkaç defa izleyip değerlendiriniz. Ayrıca farklı kişilere de izletip eleştirilerini değerlendiriniz.
- Sınıf ortamında videonuzu sununuz.

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

9. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

Dünyada ilk reklam örnekleri İngiltere’de yayınlanan el ilanlarıdır.	
Matbaa, reklamcılık sektörünün oluşmasına büyük bir katkı sunmuştur.	
Reklamcılığın psikoloji ile yakından bir ilişkisi vardır.	
Ekonomik faaliyetler içinde reklam önemli bir yere sahiptir.	
Reklam, işletmeler açısından zorunlu bir durum değildir. Reklam yapmayan işletmeler de hedeflerine kolaylıkla erişebilir.	
Reklamın temel amacı ürün veya hizmetle ilgili olarak tüketiciye bilgi vermek, tüketiciyi haberdar etmektir.	
Reklamın, kişilerin satın almalarını arttıran bir fonksiyonu yoktur.	
En çok izlenen reklam türü gazete reklamıdır.	
Reklamda doğru bilgi sunulması çok da önemli değildir.	
Reklamlardaki asıl amaç insan sağlığını koruyarak ürün satışı yapmaktır.	

2. Aşağıdakilerden hangisi reklamın işlevlerinden biri değildir?

- A) Bilgi verme işlevi
- B) Yarar sağlama işlevi
- C) Hatırlama işlevi
- D) İkna etme işlevi
- E) Tanıtma işlevi

3. Aşağıdakilerden hangisi nitelikli bir reklam metni üretmek için mal veya hizmetle ilgili bilinmesi gerekenlerden değildir?

- A) Mal veya hizmetin sağlayacağı avantaj ya da dezavantajların neler olduğu
- B) Reklama konu olan ürünü kullanan tüketicilerin özellikleri
- C) Ürünün üretim süreci, kalitesi, fiyatı
- D) Firmanın diğer ürünlerinin neler olduğu
- E) Ürünü rakiplerinden farklı kılan özelliklerinin bilinmesi

4. Aşağıdakilerden hangisi reklam metinlerinde olması gereken özelliklerden biri değildir?

- A) Özgünlük
- B) Akıcılık
- C) Sadelik
- D) Tutarlılık
- E) Kapalılık

5. Aşağıdakilerden hangisi reklam ikna metotlarından biri değildir?

- A) Ünlü kişileri kullanmak
- B) Özel hissettirmek
- C) Mizah unsuru kullanmak
- D) Sıradan göstermek
- E) İhtiyaç hissettirmek

6. Aşağıdaki boşlukları doğru şekilde doldurunuz.

- üretilen mal ve hizmetlerin tüketiciye tanıtılması ve duyurulmasıdır.
- Reklam bir karşılığında yapılır.
- Reklamın amacı, ürün hakkında vermektir.
- Reklamın en önemli amaçlarından biri işletmenin arttırmaktır.
- Bir örgütü veya onun mal ve hizmetlerini tüketici belleğinde sürekli canlı tutma reklamın işlevidir.
- Reklam bireylere yönelik olduğundan üyelerini etkilemesi kaçınılmazdır.
- tüketicilerin satın alma davranışını ve yaşam tarzlarını büyük ölçüde etkiler.
- Reklam giderleri maliyetleri artırır düşüncesi reklamla ilgili görüşlerdir.
- Reklam araçları yoluyla gerçekleştirilir.

7. Aşağıdaki reklam türlerinden hangisinin diğerlerine göre etkileyicilik oranı daha yüksektir?

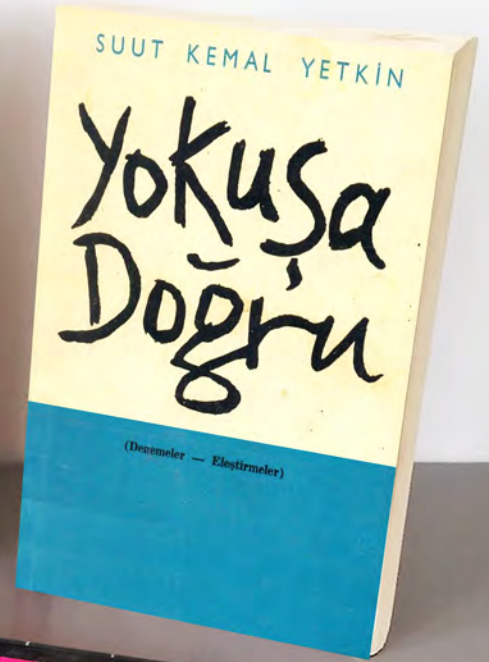
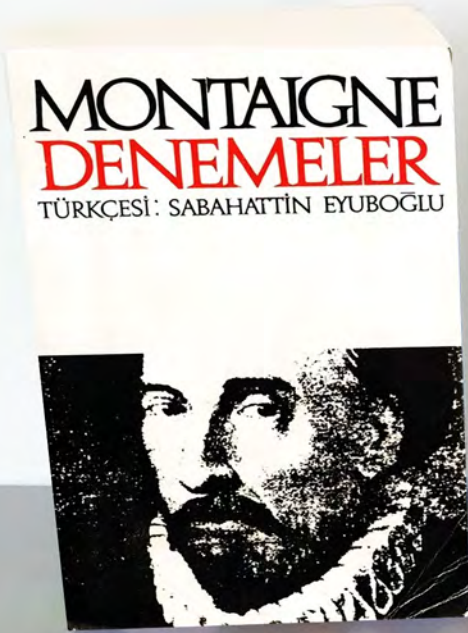
- A) TV reklamı
- B) Gazete reklamı
- C) Dergi reklamı
- D) Broşür
- E) İnternet reklamı

8. Aşağıdaki reklam türlerinin hangisinde izleyen veya dinleyen sayısı hemen tespit edilebilir?

- A) Radyo Reklamı
- B) Gazete Reklamı
- C) TV Reklamı
- D) İnternet Reklamı
- E) Dergi Reklamı

10. ÜNİTE

DENEME

Bu Ünite Neler Var?

Okuma

Deneme türünün ortaya çıkışı, tür olarak edebiyatımızda kullanılması ve türün özellikleri metinlerden hareketle gösterilecektir. Türün tarihî gelişimi değerlendirilecektir. Deneme türünde kullanılan anlatım şekilleri, yazarın tutumunun metnin iletisine etkisi incelenecektir.

- Cumhuriyet Dönemi iki deneme örneği,
- Batı edebiyatından bir deneme,
- 1923-1940 dönemi Türk edebiyatından bir deneme,
- 1940-1960 dönemi Türk edebiyatından bir deneme örneğiyle deneme türü ve özellikleri değerlendirilecektir.

Yazma

Deneme türünün yazım özellikleri verilecektir. Denemede kullanılan açıklayıcı ve tartışmacı anlatım şekilleri örneklerle gösterilecektir. Öğrencilerden herhangi bir durum, varlık veya kavramla ilgili düşüncelerini kişisel yorumlarıyla aşağıdaki aşamalara dikkat ederek deneme yazmaları istenecektir.

- **Hazırlık:** Metnin konusu, amacı, hedef kitlesi belirlenir. Konuyla ilgili bilgi toplanır.
 - **Planlama:** Metnin temel bölümleri ve bu bölümlerde değinilecek bilgi ve düşünceler sıralanır.
 - **Taslak metin oluşturma:** Plan doğrultusunda deneme metni yazılır. Metinde düşüncüyü geliştirme yolları kullanılır.
 - **Metni düzeltme ve geliştirme:** Metnin tutarlılığı değerlendirilir. Anlatım bozuklukları, yazım ve noktalama yanlışları düzeltilir. Yazılan metin paylaşılır.
- Öğrencilerin yazdığı eserler bu kapsamda değerlendirilir.

DENEME

Deneme; yazarın ispatsız, içtenlikle konuştuğu, herhangi bir bağlayıcı plana bağlı kalmadığı; insanı ve toplumu ilgilendiren her konuda yazabildiği bir türdür. Belirlenmiş bir tekniği olmayan anekdotlarla, örneklemelerle, ironi ve hicivle çekici hâle getirilmiş serbest bir yazıdır. Deneme bir konuyu tartışan, tanıtan, o konu hakkında belli bir bakış açısından insanları ikna etmeye çalışan kısa bir nesir türüdür.

Yazarın kendisiyle konuşur gibi bir anlatım üslubu içerisinde bulunduğu denemeler hayat, ölüm, sanat, felsefe, edebiyat, siyaset gibi insanı ilgilendiren her konuda yazılabilir.

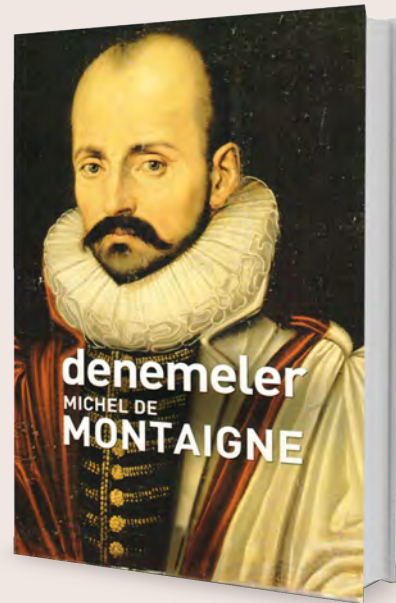
Denemeler, konuları ve yazılış amaçları dikkate alınarak şöyle gruplandırılabilir:

- a) Kişisel duyarlılık ve dikkatleri konu alan denemeler
- b) Öğretici ve eleştirel denemeler
- c) Sosyal ve felsefi konularda bireysel düşünceleri ifade eden denemeler

Yazar denemede kendi duygu ve düşüncelerini hayat tecrübesi ile birleştirerek okuyucuya sunar. Okuyucuyu ikna etmeye çalışmaz. Ama düşüncelerini kendi mantığıyla destekleyerek sağlamlaştırır. Genel olarak denemelerde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım tekniği kullanılır. Yazar denemede bazen bir kavramı açıklar, kavramla ilgili görüşleri sıralar ve o görüşleri değerlendirir. Bu görüşlerle ilgili diğer görüşleri tartışır, kendi düşüncesini ifade eder. Mesela *“Dost ve dostluk dediğimiz, çokluk ruhlarımızın beraber olmasını sağlayan bir rastlantı ya da zorunlulukla edindiğimiz ilintiler, yakınlıklardır. Benim anlattığım dostlukta ruhlar o kadar derinden uyuşmuş, karışmış, kaynaşmıştır ki onları birleştiren dikişi silip süpürmüş ve artık bulamaz olmuşlardır. Onu niçin sevdiğimi bana söyletmek isterlerse bunu ancak şöyle anlatabilirim sanıyorum: Çünkü o, o idi; ben de bendim. [Dostluk-Montaigne (Monteyn)]”* metninde yazar dostluk kavramını kendi düşünceleriyle genişleterek açıklamıştır.

Diğer bir örnekte Montaigne çocuklarla babaları arasındaki genel duygunun saygı olduğunu söyler ve bunu tartışır: *“Çocukların babalarına karşı duydukları, saygıdır daha çok. Duygu düşünce alışverişleriyle beslenen dostluk onlar arasında kurulamaz; dünyaları çok ayırdır çünkü, üstelik doğal ödevleri de örseler bu dostluk. Babalar bütün gizli düşüncelerini çocuklarına açamazlar, yakışsız bir sırdaşlık yaratmamak için; dostluğun baş görevlerinden biri olan uyarmalar, akıl vermeler de çocukların babalarına yapabilecekleri şeyler değildir. Babalarla çocuklar arasındaki doğal bağları hor gören filozoflar da çıkmıştır; Aristippos (Aristippos) bunlardan biridir. Kendisinden olan çocuklarını nasıl olup da sevmediği söylenince tükürmüş Aristippos ve demiş ki: Bu tükürük de benden çıktı; bitler, kurtlar da çıkıyor benden! (Babalar ve Oğullar-Montaigne)”* tartışmasına örnekler, alıntılar vererek düşüncesini güçlendirir. Düşüncelerinde mantıksal bütünlük bulunmasına dikkat eder. En sonunda ana düşünceye ulaşır.

Denemenin kökeni Batı edebiyatına dayanır. Tür olarak Es-sais (Denemeler) adlı eseri ile ilk kez Montaigne tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Deneme daha sonra İngiliz yazar Bacon (Bekin) ve onun ardından gelen bazı yazarlar tarafından yaygınlaştırılmıştır.

Türk Edebiyatında, deneme türünde ilk eserler Servetifünun Dönemi'nde verilmiştir. Edebiyatımızda asıl denemeye yaklaşan yazılar Ömer Seyfettin, Ahmet Rasim, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Yakup Kadri gibi yazarların kaleminden II. Meşrutiyet döneminde ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet döneminde daha da yaygınlaşan bu türde birçok yazar eser vermiştir. Özellikle 1940'lı yıllardan sonra Türk edebiyatında artık adı da “deneme” olan zengin bir deneme edebiyatı bulmak mümkündür. Yukarıdaki isimlerin yanı sıra bir çok yazarımız sanat, edebiyat, psikoloji, felsefe, din, hayat gibi konularda deneme örnekleri vermiştir.

İçerik Bakımından Denemeler

- **Konusunu Sanat ve Edebiyattan Alan Denemeler:** Bu tür denemelerde resim, müzik, dil, hikâye benzeri sanat ve edebiyat ürünleri, teknikleri, yazarları, akımları, kuramları üzerinde yazarın kişisel görüş ve düşüncelerini söz konusu ettiği denemelerdir.
- **Psikoloji-Felsefe Konulu Denemeler:** Bu alandaki denemeleri daha çok psikoloji, felsefe, sosyoloji gibi alanlarda kendini yetiştirmiş olan ve bir kısmı akademisyenlik de yapan yazarlar yazmıştır. Dolayısıyla bu özel alanların getirmiş olduğu felsefi, psikolojik ve sosyolojik birikimin ve bakış açısının şekillendirdiği bir içerik, bu denemelerde karşımıza çıkar.
- **Şehir Konulu Denemeler:** Şehri konu alan yazılar aslında bütün dünya edebiyatlarında çok yaygındır. Klasik Türk edebiyatında da şehrengizler, bu tarzdaki şehir yazılarının edebiyatımızdaki ilk örneklerinden sayılabilir.
- **Sosyal, Siyasi, Dinî Konulu Denemeler:** Bu gruba giren denemeler, kimi zaman gündelik, kimi zaman da evrensel siyasi, sosyal ve dinî konulu denemelerdir. Bu konuda yazan yazarların bazıları bizzat bahsi geçen konularda otorite sayılan veya mesleki bir donanımla bu alanda yazanlar olmakla birlikte, bazıları ise gazetecilik mesleğine mensup olup gündelik konular bağlamında bu içerikte denemeler yazmışlardır.
- **Karışık Konulu Denemeler:** Gündelik hayat, kadın konusu, günlük problemler, tarih, tabiat ve benzeri farklı konuların söz konusu edildiği denemeler bu başlık altında toplanabilir.

Edebiyatımızda bazı önemli deneme yazarları ve eserleri şunlardır:

Nurullah Ataç: Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Diyelim

Suut Kemal Yetkin: Düş'ün Payı, Yokuşa Doğru, Denemeler

Ahmet Haşim: Bize Göre, Gurebahane-i Laklakan

Refik Halit Karay: Bir Avuç Saçma, Bir İçim Su

Falih Rıfkı Atay: Eski Saat, Niçin Kurtulmamak, Çile

Ceyhun Atıf Kansu: Ya Bağımsızlık Ya Ölüm, Köy Öğretmenine Mektuplar

Küçük İskender: Şiirli Değnek

Cemil Meriç: Mağaradakiler, Bu Ülke

Özdemir Asaf: Yuvarlağın Köşeleri, Dün Yağmur Yağacak

Nurettin Topçu: Maarif Davamız, İsyan Ahlakı

Metne Hazırlık

1. İnternet, hayatımızda ne tür değişikliklere neden olmuştur? Bu değişikliklerin olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?
2. Sait Faik'in "*Yazmasaydım çıldıracaktım!*" sözüyle yazar ne anlatmak istemiştir?

KÂĞITSIZ YAZI

Kâğıtsız yazı olur mu?

Oluyor, oldu bile, çoktan girdi dünyamıza kağıtsız yazı, yerini açtı, genişletiyor. Yağma, talan peşinde bir istilâcı mı, kana susamış bir sömürgeci mi, yoksa yeni ve amansız bir emperyal düzenin akıllı silâhlarla donatılmış ordusu mu ekranın dibindeki dünyanın hakimi mi, bilemiyorum. Bildiğim, bir münafik olarak ona teslim olmakta gecikmediğim: Adıma kurulmuş bir sanal site, beşinci yılını dolduran bir tartışma grubu, indirilmesine izin verdiğim metinler, seyrek ya da sık katkıda bulunduğum ortamlar, herhangi bir arama motoruna künyem yüklendiği an beliren uçsuz bucaksız adres listeleri tutuk ve iş-tahsız davrandım desem kargalar güler.

Kim, hangi sesle gülerse gülsün, kağıtsız yazının ortamıyla aramda bir mesafe olduğu kesin. Bilgisayar edineli on beş yıl oldu; İnternete ara sıra başvuruyorum; yazışmaktan çok haberleşmek için kullanıyorum ekranı; kopuk, kesintili, kısacası oldukça düzensiz takiplerim oluyor, gelgelelim bütün bunlar için günde ortalama on dakikadan fazla zaman ayırmıyorum, bilgisayarımı taşınabilir olmasına karşın taşımıyorum, o nedenle de günler boyu ekran yüzü görmeden pek güzel yaşıyorum.

Daha önemlisi: İşlerimi bilgisayarda yapmıyorum. Yardımcım temize çekiyor hâlâ, yazdıklarımı. Artık yakınımda olmadığı için, bir süredir düzeltilerimi kendim yapıyorum, ama o işlemi bile çıkış alıp gerçekleştiriyorum. Kitaplarımın sayfa düzeni, içyapısı ve gerektirdikleri pek düzayak sayılmaz; özellikle ‘resimli kitaplar’ ımın sayfa üstünde çatısını oluşturmak için enikonu çaba harcarım, ne ki bütün bu ayrıntıları dolaylı yoldan çözerim hep, ekran önüne geçmeye heves duymam.

Her şey, öyleyse, şunu söylemek için: Kağıtsız yazı olmaz! Otuz sekiz yıldır yazıyor, otuz altı yıldır yayımlıyorum. Bu toplam süreyi kâğıt kalemle geçirdim, daktiloya da ısınamamıştım, bundan böyle de alışkanlığımı sürdürüleceğimden hiçbir şüphem yok. Kağıtsız yazı, öncelikle haz verici değildir. Yazmak, benim gözümde, hem gövdemin bütününü, hem de tenimi bağlayan bir fiil. Her şey temasla başlar içimde.

hızlanır, harlanır: Kâğıda, kaleme dokunmazsam haz güdüsü geri çekilir, söner. Kâğıt seçen biriyimdir; yılların içinde yalandan tanımaya çalıştım farklı türlerini, atölyelere ve fabrikaya gittim, kâğıt ürettirdim, seçkin ve pahalı örnekleri için hovardalık yaptığım oldu, her vakit ömrüm boyunca tüketemeyeceğim bir stoğun önümde arkamda beklemesine özen gösterdim, bu bana ölçülmesi güç bir güvence duygusu aşıladı. Dileyen bu eğilimi bir sapkı, anlamsız bir sapkınlık türü sayabilir, yoruma karışılmaz.

Kâğıdın bana sağladığı doyumun yanında bunun sözü mü olur?

Yazma aşamasında kalan bir ilişki değil, burada üzerinde durduğum. Yoksa, kime ne, nasıl neye yazıyor olmanızdan denilebilirdi pekâlâ. Gelgelelim, kâğıt tutkusu bu boyutlara eriştiğinde, yazılanın hangi koşullarda yayımlanacağı, dolayısıyla okunacağı da aynı estetik haz kaygısının pençesine düşer.

Yıllar, okur alışkanlıklarımı değiştirmede: Kendi kitaplarımın basılışında, her zaman dilediğim kâğıt türünün kullanılmasını şart koşabilecek lüksüm olmadı belki; gene de, oldukça sık, yayıncılarımı ikna etme çabası içine girdim, kimi yayınevleriyle çalışmayı yeğlememde malzemeye duydukları ilgi ve saygının payı büyüktü bundan önemlisi, kitap alıcısı kimliğinin bir parçası olarak kaldı kâğıt seçiciliği: Hâlâ, özgün baskıyı cep baskısına yeğlerim.

Kimileri, biçimsel tasaların içeriğe ağır basışının öyküsünü okuyabilirler bu bağlanışta; seçkinci, gösterişçi, hafifletici yaklaşım sayacakların da sayısı az olmayabilir. Açıkçası: Bu yaşımda, okuyarak ve yazarak geçirdiğim bir ömrün şu aşamasında, vız gelir tırıs gider.

Kâğıtsız yazı, geri dönüşsüz bir evrim halkası, bir uygarlığın geri dönüşsüz sonunun miladi takviminin başlangıcı büyük olasılıkla. Bir nesne olarak kitap, gelecekte kısıtlı bir yere sahip olacak besbelli; kim bilir, belki de ortadan kalkacak. Kâğıdın üretemeyeceği, kâğıda gereksinme duyulmayacak bir çağın kapısından içeri attığımız ilk adımlar ola ki bunlar.

Bu geçiş görmeden çekip gitmek istemezdim buradan.

Bu geçiş tamamlanmadan gideceğim için kendimi şanslı sayıyorum.

Enis BATUR
Pervasisiz Pertavsız

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

hovarda: Zevki için para harcamaktan kaçınmayan (kimse).

künye: Bir kimsenin adı, soyadı, ülkesi, doğumu, mesleği vb. bilgilerini gösteren kayıt.

münafık: Arabozan.

sapkı: Kural dışı davranış.

stok: Yığılım.

vız gelip tırıs gitmek: Önemsememek, aldırış etmemek.

yeğlemek: Bir şeyi öbürüne göre daha iyi, üstün veya önemli saymak, yeğ tutmak, tercih etmek.

• Metin Soruları

1. Yazarın İnternet'e ve bilgisayara bakış açısı nasıldır? Açıklayınız.

2. Eserlerini neden kâğıda yazma ihtiyacı duymaktadır? Açıklayınız.

3. Yazarın konuyla ilgili diğer düşünceleri önemsemediğini gösteren cümleleri yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

4. “Kâğıtsız yazı, geri dönüşsüz bir evrim halkası, bir uygarlığın geri dönüşsüz sonunun miladi takviminin başlangıcı büyük olasılıkla” sözünü açıklayınız.

5. Kağıtsız Yazı adlı metnin ana düşüncesini yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

6. Yazarın yıllar içinde değişmeyen anlayışı nelerdir? Açıklayınız.

7. *Bu geçişi görmeden çekip gitmek istemezdim buradan.*

Bu geçiş tamamlanmadan gideceğim için kendimi şanslı sayıyorum.

Bu cümlelerdeki “geçiş” kavramını hem görmek hem de görmemek istemesinin nedeni nedir? Açıklayınız.

5. Deneme türünün özelliklerinden yola çıkarak aşağıdaki yargıların metne göre doğruluğunu değerlendiriniz.

Yargı	Evet/Çünkü	Hayır/Çünkü
Konu bireysel dilin sağladığı rahatlıkla dile getirilmiştir.		
Terim ve felsefi kavramların kullanıldığı ciddi bir dil vardır.		
Yazar, okuru kâğıt kullanımı ile ilgili düşünmeye sevk etmektedir.		
Yazar düşüncelerini çeşitli örneklerle kanıtlamıştır.		
Yazarın içtenliği yazının gücünü artırmıştır.		

Eleştirel Okuma

1. Enis Batur, 1952 doğumlu bir kişidir. Yazarın İnternet ve teknolojiye bakış açısını çevrenizdeki 60 yaş ve üstü insanların bakış açılarıyla karşılaştırarak değerlendiriniz.

2. Yazarın İnternet ve teknolojiye bakış açısını ve günümüz gençlerinin bakış açısını karşılaştırınız.

3. Metinde yazarın soru-cevap tarzında bir anlatım kullanması metne ne tür katkılar sağlamıştır? Tartışınız.

2. METİN: Cumhuriyet Dönemi Deneme

Metne Hazırlık

1. Medeniyet sözcüğünden ne anlıyorsunuz? Açıklayınız.
2. Herkesin her konuda aynı düşünmemesini nasıl yorumluyorsunuz?

ZARAFET VE MEDENİYET

“Zürefanın düşkünü beyaz giyer kış günü” diye bir söz vardır. Olmayacak, yeri iyi ayarlanmamış hareketlerde bulunanlar için söyleniyor. Bu sözde geçen düşkünleşmiş, yoksulluğa düşmüş zarif kişi, kibarlar sınıfının bu üyesi acınacak durumdadır. Adamın hali vakti yerindeyken kışın giydiği bir koyu renk elbisesi, yazın giydiği bir beyaz elbisesi (yahut birçok elbiseleri) varmış anlaşılır.

Şimdi elinde bir bu beyaz elbisesi kalmış, mevsim kış da olsa mecburen onu giyiyor. Sözün başka türlü anlamak da mümkün; “düşkün” kelimesi yalnızca paraca yoksulluğu göstermeyebilir. Belki adamın düşkünlüğü zevk, anlayış yoksulu oluşundandır. O zaman diyeceğiz ki adam bol paralı olduğu için zürefa (zarifler) arasına katılmış ama kibarlar sınıfına olan mensubiyetini pek düşküncü yürütüyor, gösterişten yahut hamlıktan kış günü beyaz giyebiliyor. Ama sözün bu yorumu biraz zorlama. Yine de her iki yorum, bizi zenginlikle zarafetin bir arada bulunması sonucuna ulaştırıyor. Zenginler zarif, zarifler de zengin olursa sorun tümünden çözülecek besbelli?

Medeniyetin bir toplumda inceliği, zarafeti geliştirdiğinde şüphe yok. Bu incelik hem maddi çevreyi yani yapılan, kullanılan eşyayı, hem tavır ve hareketleri hem de düşünüş tarzını içine alıyor. Medeni insanlar ince oluyorlar doğrusu! Bütün bu incelik içinde bir lüzumsuzluk da gizli. Sözelimi oturdukları yerin rahat olduğu kadar, belki ondan daha çok güzel olmasına dikkat ediyorlar. Lüzumsuzluk rahatın keyfe, güzelin fanteziye dönüştüğü noktada ortaya çıkıyor. Üstelik neyin insan için yeterli rahatlıkta, neyin ne kadar güzel olduğunun tespiti ve kurallaştırılması mümkün değil. Medeni tavır ve hareketler gerçekten inceliklerle doludur. Medeni insanların yemek yiyeşleri, oturup kalkışları, konuşma adabı belirli kurallara uygun olarak sürüp gider. Bütün bu dışa vurmuş kurumsal tavırların dayandığı bir düşünüş tarzı da var elbet. Medeni insanın ince düşündüğünü kolaylıkla ileri sürebiliriz. Çünkü onun düşüncesi de kurumsallaşmıştır. Onun zarif düşüncesi, kurallara uygunlukla zarafetini kazanıyor.

Medeniyetin getirdiği inceliğin ve zarafetin bir bedeli olması gerekir diye düşünebiliriz. Medeniyet inceliği veriyor insana, karşılığında içtenliğini alıyor. Medeni insanların hayatlarının her yönünde yapma kurallara boyun eğmeleri, onları kendilerinin olmayan bir yaşayış içine hapsediyor. Bundan şikayetleri yok onların elbette. Çünkü artık yaptıkları ile düşündükleri arasında bir zıtlık duymayacak kadar medeni haline gelmişlerdir.

Tarih boyunca medeni olmakla ince ve zarif olmak arasında belirgin bağlantılar olduğu görülmüştür. Nerede bir medeniyet varsa orada bir saray hayatı, gittikçe aşağı tabakalara inen bir saray adabı vardır. Esasen medeni tavırların geliştirilebilmesi için insanların boş zamanları olması gerekir. Boş zamanı olan, çok çalışmak zorunda olmayan, refah düzeyi aylıklığa elverişli birtakım insanlar olmalı ki medeniyet olgunlaşabilsin. İnsanların yalnız zarif şeylerden hoşlanabilmeleri değil, onları görebilmeleri için bile boş zamana ihtiyaçları vardır. Hele iş, ince nesneler üretmeye gelince büsbütün karışıyor mesele.

İsmet Özel

Önce bu ince nesneleri isteyen insanlar olması, sonra bu ince şeyleri ortaya çıkarabilecek eğitimi görmüş insanların olması ve nihayet bu ince işle uğraşan insanların olması gerek. Medeni toplumun serveti (medeniyet her kesime şamil ise) insanların gıda, giyecek ve barınak ihtiyaçlarını asgarinin üstünde bir seviyede tatmin etmesi zorunludur. Yani medeniyet ve refah, tıpkı incelik gibi hep yan yana gidiyor. Ama ince ve müreffeh olmak o medeni dediğimiz toplumun yalnızca bir kesiminin özellikleriyse varın siz geri kalanların halini düşünün.

“Geri kalanlar” medeni toplumun “zarif” kesimine bu zarafetlerini devam ettirmeleri için gerekli imkanları sağlamaya matuf bir hayat biçimine mahkum edilmişlerdir. Zarifleri zarif kılmak için her şeylerini feda ettikleri yetmezmiş gibi kendileri de zariflerin bir kopyası olmaya özenirler ve zarafet özentisi, zariflikten çok daha şedit bir beladır.

İsmet Özel
Üç Bela

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

adap: Töre, yol, yordam.

aylaklık: İşsiz, boş gezen, avare.

fantezi: Sonsuz, sınırsız hayal.

hamlık: Kaba, toplum kurallarını bilmeyen, incelmemiş.

matuf: Bir yöne eğilmiş, yöneltilmiş.

mensubiyet: Bir yerle, bir kimse ile ilgili, ilişkili olma durumu, ilgililik.

müreffeh: Refah ve varlık içinde yaşayan, gönençli.

şamil: İçine alan, kaplayan, kapsayan.

şedit: Yeğîn, şiddetli.

zürefa: Kibarlar, nazikler.

• Metin Soruları

1. “Zürefanın düşkünü beyaz giyer kış günü” atasözünü yazarımız nasıl yorumluyor?
2. Yazar medeniyetle zarafet arasında nasıl bir ilişki kurmuştur? Açıklayınız.
3. Metne göre medeniyetin insanlara koyduğu kuralların insanlara etkileri nelerdir?
4. Yazara göre medeniyetin olgunlaşabilmesinin şartları nelerdir? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. “Zarifleri zarif kılmak için her şeylerini feda ettikleri yetmezmiş gibi kendileri de zariflerin bir kopyası olmaya özenirler ve zarafet özentisi, zariflikten çok daha şedit bir beladır.” ifadesini açıklayınız.
6. Metinde eleştirilen zarafet anlayışını açıklayınız.

7. Deneme türünün özelliklerinden yola çıkarak aşağıdaki yargıların metne göre doğruluğunu değerlendiriniz.

Yargı	Evet/Çünkü	Hayır/Çünkü
Didaktik özellikler göstermektedir. Okuyucuyu bilgilendirme amacı taşımaktadır.		
Yazar kendi yaşamında ya da çevresinde gözlemlediği olayları konu edinmiştir.		
Kanıtlama, yargıda bulunma, öğretici olma gibi tutumlardan uzak, gözleme ve özeleştiriyeye dayalı bir “ben” anlatımı hâkimdir.		
Ağır ve anlaşılması güç bir dil kullanmıştır.		
Metinde ağır basan anlatım tarzı açıklamadır.		

Eleştirel Okuma

1. İsmet Özel’in medeniyete bakış açısı “Batı medeniyeti insanı uzaklaştıran, bir grubun diğerini sömürmesine yol açan, sınıflaşmayı doğuran, maddenin hayatın her alanına hakim olmasına zemin oluşturan ve insanları hayvanlaştıran faktörlerin bir bütünüdür. Yani kısaca Batı medeniyeti, “Hırdavat Medeniyeti’dir.” (Zor Zamanda Konuşmak, s. 136)

Yazarın bu düşüncesinin yansımalarını okuduğunuz metinde tespit ediniz.

2. Modaya uymak için maddi imkânlarını zorlayan kişilerin durumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. METİN: Dünya Edebiyatından Deneme

Metne Hazırlık

1. Duygu, düşünce ve hayallerinizi yazma ihtiyacı duyar mısınız? Neden?
2. Nurullah Ataç'ın "Deneme 'ben'in ülkesidir." sözünü yorumlayınız.
3. Ölümsüz olmak ister miydiniz? Anlatınız.

ÖLÜM ÜSTÜNE

Mademki ölümün önüne geçilemez, ne zaman gelirse gelsin. Sokrates'e; "Otuz zalim seni ölüme mahkûm ettiler," denildiği zaman: "Tabiat da onları!" demiş. Bütün dertlerin bittiği yere gideceğiz diye dertlenmek ne budalalık! Nasıl doğuşumuz bizim için her şeyin doğuşu olduysa, ölümümüz de her şeyin ölümü olacaktır. Öyle ise, yüz sene daha yaşamayacağımız diye ağlamak, yüz sene evvel yaşamadığımıza ağlamak kadar deliliktir. Ölüm başka bir hayatın kaynağıdır. Bu hayata gelirken de ağladık, eziyet çektik, bu hayata da eski şeklimizden soyunarak girdik.

Başımıza bir defa gelen şey, büyük bir dert sayılmaz. Bir anda olup biten bir şey için bu kadar zaman korku çekmek akıl karı mıdır? Ölüm, uzun ömürle kısa ömür arasındaki farkı kaldırır, çünkü yaşamayanlar için zamanın uzunluğunu kısası yoktur. Aristo, Hypanis ırmağının suları üstünde bir tek gün yaşayan küçük hayvanlar bulunduğunu söyler. Bu hayvanlardan, sabahın saat sekizinde ölen genç, akşamın saat beşinde ölen ihtiyar sayılır. Bu kadarcık bir ömrün bahtlısını, bahtsızını hesaplamak hangimizi gülünç etmez? Ama ebediyetin yanında, dağların, şehirlerin, yıldızların, ağaçların, hatta bazı hayvanların ömrü yanında bizim hayatımızın uzunluğunu, kısası da o kadar gülünçtür.

Tabiat bunu böyle istiyor. Bize diyor ki: "Bu dünyaya nasıl geldiyse, öylece çıkıp gidin. Ölümünden hayata geçerken duymadığımız kaygıyı ve korkuyu, hayattan ölüme geçerken de duymayın. Ölümünüz varlık düzeninin, dünya hayatının, şartlarının biridir. (İnsanlar birbirini yaşatarak yaşarlar ve hayat meşalesini, koşucular gibi, birbirlerine devrederler – Lucretius).

Yaşadığınız her an, hayattan eksilmiş, harcanmış bir andır. Ömrünüzün her günlük işi, ölüm binasını kurmaktır. Hayatın içinde iken ölümün de içindesiniz, çünkü hayattan çıkınca ölümden de çıkmış oluyorsunuz. Yahut şöyle diyelim isterseniz; hayattan sonra ölümdesiniz, ama hayatta iken ölmektesiniz. Ölümün, ölmekte olana ettiği ise, ölmüş olana ettiğinden daha acı, daha derin, daha can yakıcıdır.

Hayattan edeceğiniz kârı ettiyseniz, doya doya yaşadığınız, güle güle gidin. "Niçin hayat sofrasından, karnı doymuş bir davetli gibi kalkıp gidemiyorsun? Niçin günlerine, yine sefalet içinde yaşanacak, yine boşuna geçip gidecek daha başka günler katmak istiyorsun? Lucretius."

Hayat kendiliğinden ne iyi ne fenadır, ona iyiliği ve fenalığı katan sizsiniz. Bir gün yaşadığınız her şeyi görmüş sayılırsınız. Bir gün bütün günlerin eşidir. Başka bir gündüz, başka bir gece yoktur. Atalarınızın gördüğü, torunlarınızın göreceği hep bu güneş, bu ay, bu yıldızlar, bu düzendir.

Montaigne
Denemeler

Metni Anlama ve Çözümleme

• Bilinmeyen Kelimeler

Ebediyet: Sonsuzluk.

• Metin Soruları

1. Sokrates'e; "Otuz zalimler seni ölüme mahkûm ettiler." denildiği zaman Sokrates'in cevabı ne olmuştur? Bu cevapla ne demek istemiştir?
2. Montaigne'in ölümle ilgili düşünceleri nelerdir? Bu düşüncelerine katılıyor musunuz? Neden?
3. "Hayatın içinde iken ölümün de içindesiniz." cümlesiyle yazar neyi anlatmak istemiş olabilir?
4. Yazarın başka düşünürlerden örnekler vermesinin nedeni nedir?
5. Metnin ana düşüncesi ve bu düşüncesini destekleyen yardımcı düşünceler nelerdir? Yazınız.

6. Okuduğunuz metinden hareketle deneme türünün özelliklerini aşağıya yazınız.

Eleştirel Okuma

Hümanizm, 14. yüzyılda İtalya'da doğan, insanı evrende tek ve en yüksek değer olarak gören, insanı geliştirme ve yüceltmeyi amaçlayan bir düşüncüdür. Montaigne hümanizmin önemli temsilcilerindendir. Hümanistlere göre sanatın ve edebiyatın asıl konusu insandır. İnsan, özünde mükemmel bir varlık olabilme potansiyelini taşır. Edebiyatın amacı insanı bu mükemmelliğe doğru götürmektir. İnsan sevgisinden yola çıkan hümanistler, içinde yaşadıkları çağa, topluma, yerel ve ulusal değerlere uzak kalmışlar; evrenselliği hedeflemişlerdir. Hümanist eserlerde antik Yunan ve Latin sanat/edebiyatından, düşünürlerinden örnekler görülür. Hümanist edebiyatın konusu ve temeli insandır. Hümanist yazarlar daha çok evrensel konuları işlemişlerdir.

1. Okuduğunuz metindeki hümanizm akımı öğelerini tespit ediniz.
2. Yukarıdaki metin sizi düşünmeye yöneltti mi? Hangi konuda nasıl düşünmeye yöneltti?
3. "Yaşadığınız her an, hayattan eksilmiş, harcanmış bir andır." Sözüne benzer bir söz de siz söyleyiniz.
4. Yazarın ölüm ile ilgili düşüncelerini siz kendi kültür ve geleneğiniz açısından karşılaştırınız. Benzer ve farklılıklar var mıdır? Açıklayınız.

4. METİN: 1923-1940 Dönemi Deneme

Metne Hazırlık

1. Bugünkü bilgi toplumuna hangi aşamalardan geçilerek gelinmiştir? İnsanlar geçmişten bugüne hangi alanlarda gelişme göstermiştir? Edebiyat ve diğer sanatlar aynı oranda gelişmiş midir? Bu konudaki düşüncelerinizi açıklayınız.

2. Şahabettin Süleyman, bir gün Ahmet Haşim'e:

— Üç günden beri zihnimde önemli bir fikir saklıyorum, dediğinde, Ahmet Haşim, onun fikir üretmedeki kısırlığını ima ederek şöyle demiş:

— Günahtır yahu, salıver gitsin şu fikri. Zavalılık günlerden beri tek başına kim bilir ne kadar sıkılmıştır?

BAŞ PARMAK

İnsanın en asil uzvu hangisidir, diye sorsalar, hepimizin vereceği cevap budur: Beyin! Hâlbuki, beyinden daha yüksek ve hatta insanı diğer yaratıklardan ayıran ve onu bütün hayvanlara nazaran üstün bir konuma çıkaran beyin değil, sadece elinin baş parmağı imiş. Baş parmağın diğer parmaklarla birleşip iş görebilecek bir durumda olmasıdır ki insana asırlar üzerinde üstünlük imkânı veriyor. Bunu söyleyen tabiat tarihidir.

Doğrusu birçok hayvanların parmakları yoktur, parmakları oluşmuş olanlarda ise baş parmak, insanda olduğu gibi elin diğer parmaklarıyla uyumadığından, faydalı bir iş görecektir.

İlk insan, zekâsıyla değil, sırf elinin biçimi sayesinde taştan bir balta imal etmeyi başarak ağaç dallarını kesmiş ve mağara dışında, güneş ve sema altında, ilk mimari eseri meydana getirebilmiştir. İnsan medeniyetine başlayan, çekici ve testereyi tutan ilk eldir. Dağda, çölde ve ormanda hayvan olarak kalan yaratıkların tamamı baş parmaklarını kullanamadıkları için şehirler kuramamış, evler inşa edememiş ve neticede bir medeniyet kurmayı başaramamıştır.

Baş parmak, insan medeniyetinin yarısını vücuda getirdikten sonradır ki beyin, kemik koruyucusunun içinde doğal uykusundan silkinerek konuşmaya başlamış ve belki insan işlerine müdahalesi, faydadan çok zarar vermiştir.

Akim baş parmağa nazaran esaret veya galibiyetine göre medeniyet ilerlemiş veya gerilemiştir. Bütün taş ve demir sanayii baş parmağın, felsefe ve edebiyat gibi faydasız hüneler de zekânın eseridir. Orta çağı akıl, bugünkü Amerika'yı ise baş parmak yapmıştır.

Bizde de baş parmağın akla ve ukalalığa galebe çalmasını temenni etmek hepimizin kutsal bir görevi olmalı.

Ahmet Haşim
Bize Göre

• Bilinmeyen Kelimeler

akim: Kısır, verimsiz.

galebe çalmak: Üstünlük sağlamak.

nazaran: Göre, oranla, kıyasla.

uzuv: Organ.

• Metin Soruları

1. Metnin ana düşüncesi nedir? Ana düşüncüyü ifade eden cümleyi söyleyiniz.
2. Yazar düşüncesini nasıl destekliyor? Açıklayınız.
3. Okuduğunuz metinde hangi anlatım türü ağırlıklı olarak kullanılmıştır?
4. Metindeki örtük iletileri aşağıya yazınız.

5. Yazarın kurduğu uzun cümlelerin anlatıma etkisi nasıldır? Açıklayınız.
6. Yazarın üslubunu deneme türünden yola çıkarak değerlendiriniz.

Eleştirel Okuma

1. Yazarın başparmakla ilgili düşüncelerine katılıyor musunuz? Tartışınız.
2. Aşağıda Ahmet Haşim'in Mukaddime adlı şiiri verilmiştir. Okuduğunuz deneme ve bu şiiri dil açısından karşılaştırarak değerlendiriniz.

Zannetme ki güldür, ne de lale,
Âteş doludur, tutma yanarsın,
Karşında şu gülgün piyâle...

İçmişti Fuzûlî bu alevden,
Düşmüştü bu iksîr ile Mecnûn
Şi'rin sana anlattığı hâle...

Yanmakta bu sâgardan içenler,
Doldurmuş onunçün şeb-i aşkı,
Baştan başa efgân ile nâle...

Âteş doludur, tutma yanarsın,
Karşında şu gülgün piyâle...

5. METİN: 1940-1960 Dönemi Deneme

Metne Hazırlık

1. "İyi bir kitap, gerçek bir hazinedir." (Bulwer Lytton) sözüne katılıyor musunuz? Kitapların hangi özellikleri onları hazine yapar?
2. İssiz bir adaya düşseniz yanınıza alacağınız üç şey ne olurdu? Neden?

CANIM KİTAP

"İssiz bir adada yapayalnız yaşamak zorunda kalsanız hangi romanları yanınıza alıp götürürsünüz?" sorusu, bir zamanlar Fransa'da, anketçilerin pek hoşlandığı bir konuydu. Bu romanlar, soruşturmacılara göre, ya Fransız, ya da dünya edebiyatından alınırdı. Sorularını edebiyatın başka türlerine genişletenler de vardı. Andre Gide'in böyle bir ankete verdiği cevap hatırlardadır. Yazar, bu cevabı, On Fransız Romanı başlığı altında Incidences adındaki kitabında, bazı yazılarıyla birlikte sonradan yayımlamıştır. Bugün bile, böyle bir sorunun çekiciliğini kaybetmiş olduğunu sanmıyorum. Böylece, hem kimi yazarların beğenileri belirmiş, hem de unutulmaya yüz tutmuş bazı sağlam eserler yeniden değerlendirilmiş oluyordu. Ama bu sorunun ortaya koyduğu asıl gerçek, edebiyatın insan hayatındaki vazgeçilmez varlığıdır. Bana öyle geliyor ki, ıssız bir adada yaşamak zorunda kalan bir insana, "Yanınıza neler alıp götürürsünüz?" deseler, o insan erkekse, başta tıraş makinesi olmak üzere gece giyeceklerini, kadınsa, dudak boyası ile tuvaletlerini almayı herhalde düşünmez. Yaşamak için gerekli bir-iki şeyden sonra, gerisini gene kitaplarla ayırırdı.

Nedir insanların kitaplara olan bu düşkünlüğü? Kitaplar, hele romanlar ve şiir kitapları, neden insanların hayatında bu kadar büyük bir yer alıyor? Bence, bunu cevaplandırmak için, "İnsan niçin okur?" sorusunu ilkin cevaplandırmak gerekir, insanlar toplu olarak yaşadıkları halde, gene de yaratıkların en yalnızdırlar. Dıştan birbirlerine yakındırlar, ama içten aralarında ne uzaklıklar vardır! Acısını duyuracak kimse bulamayınca, atının boynuna sarılarak içini boşaltan, Çehov'un arabacısını düşünüyorum. Okuması olsaydı, böyle yapayalnız kalır mıydı?

Dünyada hiçbir dost, insana kitaptan daha yakın değildir. Sıkıntımızı unutmak, donuk hayatımıza biraz renk katmak, biraz ışık vermek, daracık dünyamızda bulamadığımız şeyleri yaşamak için, tek çaremiz kitaplara sarılmaktır. Bırakınız ıssız bir adaya gitmeyi, herhangi bir yolculuğa çıkarken bile hangi okur yazar, yanına bir-iki roman, bir-iki şiir kitabı almayı düşünmez? Yolculukta, çoğu zaman olduğu gibi çevremize bakıp dalmaktan, yanımıza aldığımız kitapları okuyamayacağımızı bilsek bile, onları gene de el altında bulundurmak isteriz. Çünkü onların can yoldaşı olduğunu biliriz. Düşünüyorum da, şu dünyadan kitap yok olurse yaşamak ne kadar güçleşir, çekilmez bir ağırlık olurdu! Romancı veya şair için yazmak nasıl dayanılmaz bir ihtiyaçsa, okur için de yazılanları okumak, öyledir. En kötümser zamanlarımızda yardıma koşan onlardır. Ataç, ölüm yatağında, kendini görmeye gelen Sebahattin Teoman'a, "Hastalıkta ağrıları dindirici en iyi ilaç şiirmiştir. Boyuna şiir okuyorum." dememiş miydi?

Kitap, bizi avuttuğu gibi, yükseltir de. Kısa hayatında insanın edindiği deneyler ne kadar azdır. Oysa ki, şiirler ve romanlar, yaratıcılarının türlü iç deneyleriyle kaynaşırlar. Onlarla zenginleşir, onlarla eksikliklerimizi gideririz. Bir şeyler öğrenmek için roman ya da şiir okunduğunu sanmıyorum. Sanatçı bir şeyler öğretmek, bazı doğruları göstermek amacıyla yazmamıştır ki, okur da öğrenmek için okusun. Düşünce eseri ile sanat eserinin ayrıldığı nokta işte burada!

Kitapların eskilerini de yenilerini de severim, çünkü onlar yalnız düşüncelerimizi, duygularımızı etki-

lemekle kalmaz, duygularımızı da uyarırlar. Charles Baudelaire'in: "Çocuk tenleri gibi taze kokular vardır" dizesini anımsayınız! Gerçekten hiçbir koku, bu hayat başlangıcının kokusundan daha cana yakın değildir. Ama bunun ardından hangi koku gelir dersiniz, baskıdan yeni çıkmış kitapların kokusu derim. Bu koku hangi yazarın içine bir bahar havası gibi dolmamış, hangi okurun hayaline yeni ufuklar açmamıştı? Ama yalnız koku mu? Ya sayfaları açarken parmakların kâğıda dokunmaktan duyduğu o sabırsızlıkla karışık haz?

Sözün kısası kitabı her yönüyle severim. Anlatılana dalıp gitmekten, yapraklara dokunmaktan, taze mürekkebin kokusunu duymaktan, çevrilen yaprakların çıkardığı hışırtıdan hoşlanırım. Odamdan dışarıya çıktığım zamanlar, yanıma küçük boyda bir kitap almayı hiç unutmam. Ne olacağı bilinmez ki! Bakarsınız, kalabalık içinde insana ansızın yalnızlık çökebilir.

Ya bir soruşturmacı, bu alışkanlığımı öğrenir de, ıssız adaya götüreceğim on kitabı gelip benden sorarsa ne cevap veririm? On kitap! Bunları seçmek dile kolay. Geri kalanlar ne olacak? Doğrusu adaya madaya gitmek niyetinde değilim. Hem böyle bir soruşturmacı gelirse, şunu diyeceğim ona: "Ne diye bu on kitabı kendin seçip, o adaya gitmiyorsun?" Ben odacığımda yeni eski tüm kitaplarım arasında böyle daha iyiyim.

Suut Kemal Yetkin
Günlerin Götürdüğü

Metni Anlama ve Çözümleme

• Metin Soruları

1. Parçaya göre insan niçin kitap okur?
2. Yukarıdaki metne göre düşünce eseri ile sanat eserini ayıran nokta nedir?
3. Kitap okumak insana neler kazandırır? Açıklayınız.
4. Metne göre kitapların duyguları etkilemesi nasıl olmaktadır? Açıklayınız.
5. Deneme türünün anlatım özelliklerini metinde tespit ediniz.
6. Yazarın metindeki üslubu nasıldır? Örneklerle açıklayınız.

Deneme türünün mucidi Montaigne "*Herkes önüne bakar, ben içime bakarım, benim işim yalnız kendimdir. Hep kendimi gözden geçiririm, kendimi yoklarım, kendimi tadarım... Bir şey öğretmem, sadece anlatırım.*" diyerek deneme türünün "Ben" in ülkesi olduğunu söyler.

7. Yukarıdaki bilgiden hareketle metindeki "Ben" anlatımını örneklerle gösteriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Eleştirel Okuma

1. Yukarıdaki metinden yazarla ilgili hangi düşüncelere varabiliriz?
2. Okuduğunuz metni bir felsefe metninden ve bilimsel bir metinden ayıran farklar nelerdir?
3. Yazarın kitapla ilgili düşüncelerine katılıyor musunuz? Günümüzde kitaba yazarın verdiği değer veriliyor mu? Anlatınız.

Daha önce deneme türü hakkında bilgi edinmiştiniz ve örnek metinleri görmüştünüz. Bu etkinlikte deneme yazma çalışması yapınız. Yazacağınız deneme, açıklayıcı ve tartışmacı anlatım biçimlerinin kullanımı, herhangi bir durum, varlık veya kavramla ilgili düşünceleri kişisel yorumlama ve düşüncüyü geliştirebilme gibi ölçütlere göre değerlendirilecektir. Denemenizi yazarken aşağıdaki anlatım şekillerinden yararlanınız.

Açıklayıcı Anlatım

Her türlü konuya uygulanabilen bu anlatım biçiminde amaç bilgi vermek, herhangi bir düşüncüyü aydınlatmaktır. Bu bakımdan en çok kullanılan anlatım biçimidir. Açıklayıcı anlatım, üzerinde durulan konuyla ilgili 'Niçin?, Nedir?, Nasıl?' gibi soruların yanıtını vermeye yarar. Bu anlatım biçimiyle bir olay anlatılır, bir şeyin oluşu belirtilir, bir durum, davranış nedeniyle ortaya konur, kavramlar tanımlanır, varlıklar belirgin nitelikleriyle tanıtılır, düşünceler aydınlatılır.

Tartışmacı Anlatım

Bu anlatım biçimi, herhangi bir düşüncüyü savunmak, okuyucuyu ya da dinleyiciyi bu düşünceye inandırmak amacıyla kullanılır. Tartışmacı anlatım, açıklayıcı anlatımın biçim değiştirmiş şeklidir. Bu anlatım biçimini açıklamadan ayıran yön, okuyucunun ya da dinleyicinin yerleşmiş kanılarını, düşünce ve davranışlarını değiştirmeye yönelmesi, savunulan düşüncenin doğruluğunu kanıtlamaya çalışmasıdır.

Şimdi aşağıdaki adımları izleyerek bir deneme metni oluşturunuz.

1	Hazırlık Metnin konusunu, amacını, hedef kitlesini belirleyiniz. Yazacağınız konuyla ilgili bilgi toplayınız.
2	Planlama Metnin temel bölümlerini ve bu bölümlerde değinilecek bilgi ve düşünceleri sıralama
3	Taslak Metin Oluşturma Plan doğrultusunda metni yazma Düşüncüyü geliştirme yollarını kullanma
4	Metni Düzeltme ve Geliştirme Metin tutarlılığını değerlendirme Anlatım bozukluklarını düzeltme Yazım ve noktalama hatalarını düzeltme
5	Yazılan Metni Paylaşma

Bu Ünite de Neler Öğrendim?

10. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerin karşısına yargılar doğru ise “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

Deneme rahat okunan bir türdür.	
Denemede yazar düşüncelerini ispatlamak zorundadır.	
Deneme türü, öğretici metinler sınıfında değerlendirilir.	
Ahmet Haşim’in “Bize Göre” adlı eseri deneme türünde kaleme alınmıştır.	
Denemeler duygu ağırlıklı yazılardır. Yazar sıklıkla duygusallığa yer verir.	
Deneme yazarı konuyu kendi kendine tartışmış gibi ele alır.	
Denemeci, kendi doğrularının dışında doğrular olabileceğini kabul etmemelidir.	

2. Aşağıda boş bırakılan yerleri uygun biçimde doldurunuz.

Denemede dil işleviyle kullanılır.

Deneme yazılarında yazar okuyucuyla gibi davranır.

Fransız yazar’nin “Essais” isimli eseri ve İngiliz yazar’un “Essays” adlı eserleri deneme türünde yazılmış ilk eser olduğu kabul edilmektedir.

Denemede en çok kullanılan anlatım teknikleri ve dir.

3. Dünya edebiyatına deneme türünün ilk örneklerini kazandıran bu türün temsilcisi sayılan yazar aşağıdakilerden hangisidir? (1989/ÖSYS)

A) Boileau

B) La Fontaine

C) Montaigne

D) Voltaire

E) J. J. Rousseau

4. Türk edebiyatında bu türün örnekleri, Cumhuriyet’ten sonra vermeye başlanmıştır. Ahmet Haşim’in “Bize Göre” ve “Gurabahane-i Laklakan” adlı yapıtlarındaki kimi parçalar, edebiyatımızda bu türün ilk örnekleri sayılabilir. Türün en başarılı temsilcisi ise Nurullah Ataç olarak bilinir. Sabahattin Eyüboğlu, Suut Kemal Yetkin de bu türün ustaları arasında yer alır.

Bu parçada sözü edilen yazınsal tür aşağıdakilerden hangisidir? (1994/ÖSYS)

A) Öykü

B) Anı

C) Roman

D) Deneme

E) Gezi

5. Yazarın, özgürce seçtiği bir konuda iddia ve ispatlama kaygısı gütmekten düşüncelerini konuşma havası içerisinde “ben”li anlatımla oluşturduğu yazı türüne ne ad verilir? (1997/ÖSYS)

A) Deneme

B) Anı

C) Eleştiri

D) Röportaj

E) Makale

6. Aşağıdakilerden hangisi deneme türüne ait bir özellik değildir?

A) Denemenin belli bir konusu yoktur.

B) Denemede samimi bir dil kullanılır.

C) Denemede yazar kendine ait olan, gönlünde yaşattığı duygu ve düşüncelerini dile getirir.

D) Denemenin ilk örneklerini İngiliz yazar Bacon vermiştir.

E) Deneme rahat okunan bir düşünce yazısıdır.

7. Denemenin ortaya çıkışıyla ilgili aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) İlk deneme, Boccacio tarafından yazılmış ve bütün dünyaya yayılmıştır.
- B) 1580'de Les Essais adlı eseriyle Montaigne bu türün adını koymuştur.
- C) Bacon bu türü yaygınlaştırmıştır.
- D) Eski Yunan ve Latin'den beri benzeri yazılar yazılmıştır.
- E) XVIII. yüzyıla kadar manzum denemeler de yazılmıştır.

8. Aşağıdakilerden hangisi denemenin temel özelliklerinden biridir?

- A) Belli çerçevedeki konuları işlemesi
- B) Ele aldığı konuyu ispatlamaya çalışması
- C) İddiasız olması
- D) Belgelere dayanması
- E) Ele aldığı konuyu öyküleştirmesi

9. Deneme,..... göre daha ciddi,..... göre daha samimi bir metin türüdür.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdakilerin hangisinde verilenler sırasıyla getirilmelidir?

- A) sohbet - makaleye
- B) makaleye - fıkra
- C) eleştiriye - söyleşiye
- D) söyleşiye - günlüğe
- E) anıya - fıkra

10. Aşağıda verilen eserleri, yazarına göre doğru şekilde eşleştiriniz.

Bu Ülke - Bir İçim Su – Karalama Defteri – Yuvarlağın Köşeleri – Şiirli Değnek

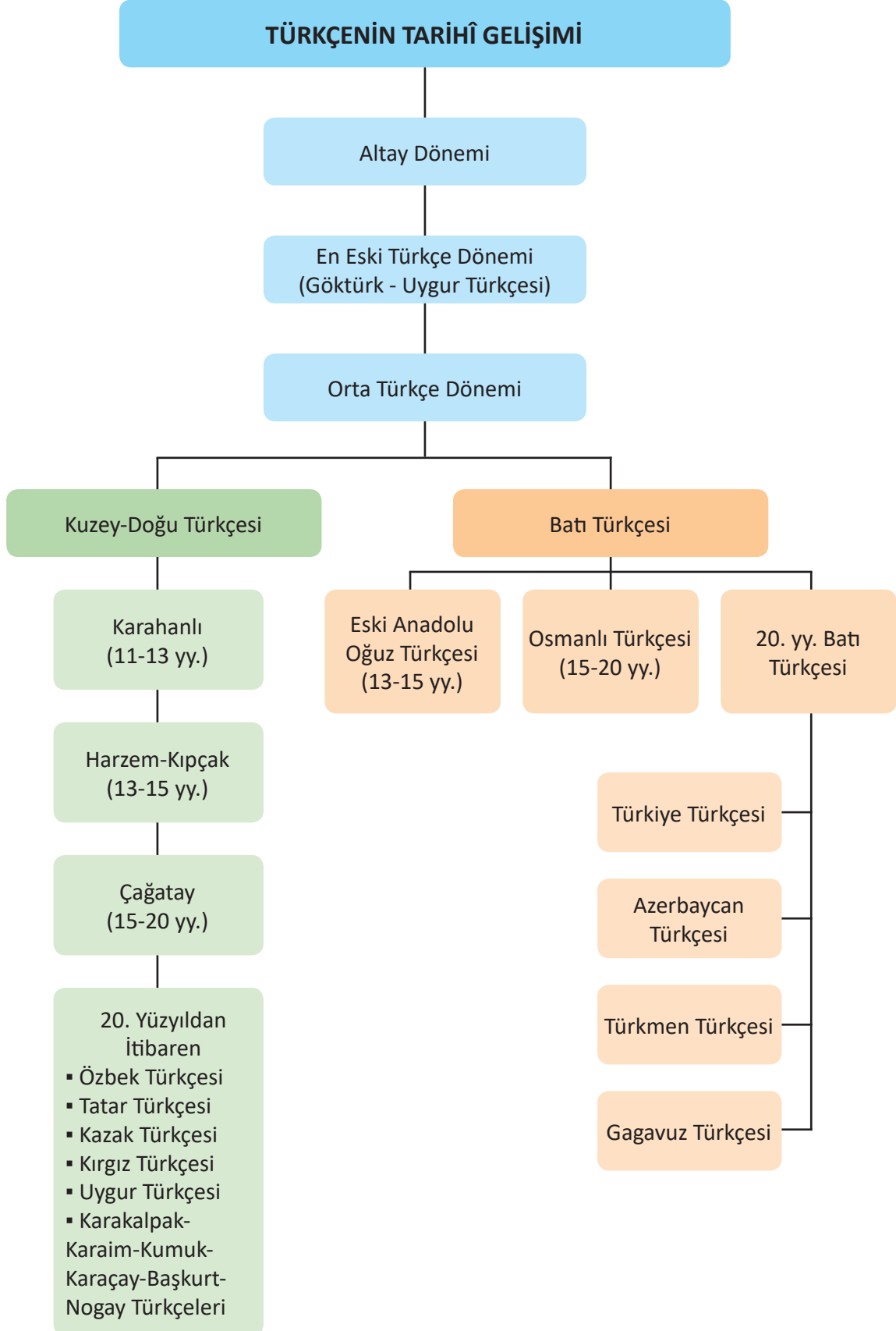
Nurullah Ataç	
Refik Halit Karay	
Cemil Meriç	
Özdemir Asaf	
Küçük İskender	

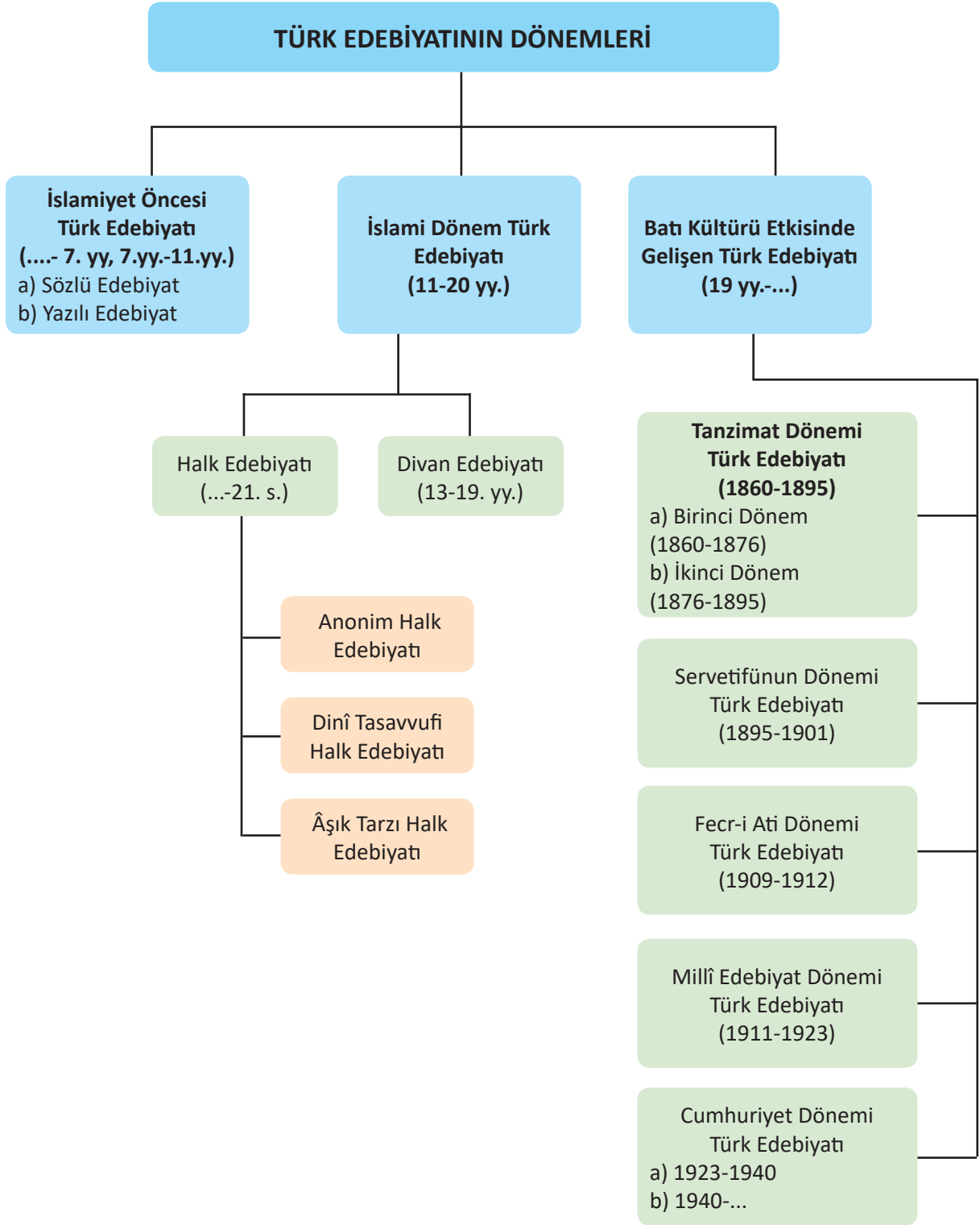
11. Belgeye bağlama zorunluluğu olmayan, öznel bir üslupla yazılan ve okuyucuyu düşünmeye, araştırmaya yönelten yazı türüdür. Bu türde konu sınırlaması yoktur. Yazar, zaman zaman kendisiyle konuşmuş gibi yazar. Bu nedenle de içten bir anlatımı vardır.

Yukarıda kısaca tanıtılan edebî tür aşağıdakilerden hangisidir?

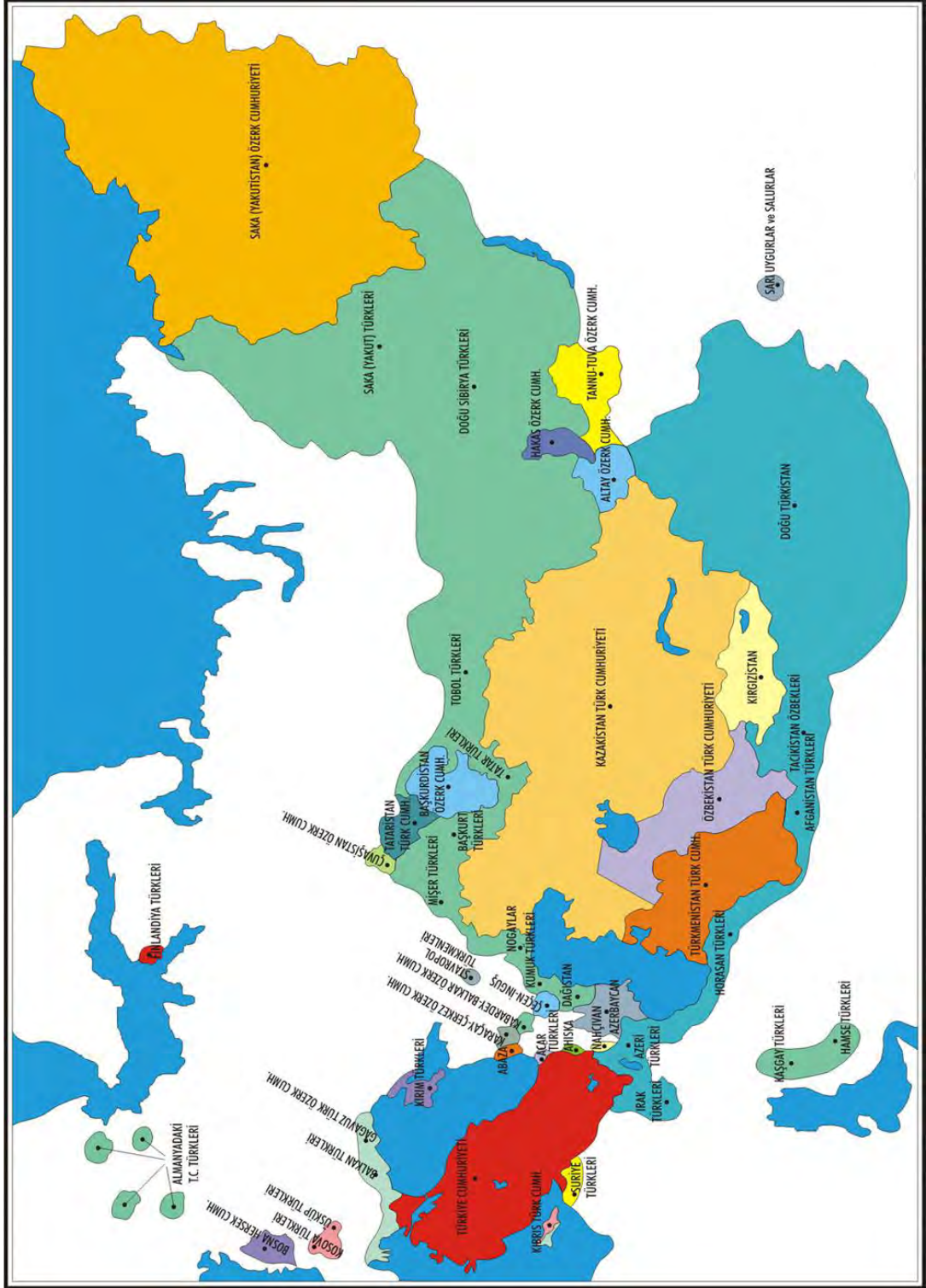
- A) Makale
- B) Fıkra
- C) Deneme
- D) Eleştiri
- E) Hatıra (Anı)

ŞEMALAR

TÜRKÇE HARİTASI

EKLER

1. EK: OKUMA (METNİ ANLAMA ve ÇÖZÜMLEME)

ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, okuma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyarak size en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını belirlerim.			
2.	Metnin tema ve konusunu belirlerim.			
3.	Metnin ana düşüncesini ve yardımcı düşüncelerini belirlerim.			
4.	Metindeki açık ve örtük iletileri belirlerim.			
5.	Metnin tür özelliklerini belirlerim.			
6.	Metin türlerinin ortaya çıkması ve çeşitlenmesinde etkili olan unsurları belirlerim.			
7.	Metnin türünün edebiyat tarihi içindeki gelişimini kavrarım.			
8.	Edebî türlerin Türk ve dünya edebiyatındaki önemli eserlerini tanırım.			
9.	Metindeki anlatım biçimlerinin işlevlerini belirlerim.			
10.	Metnin anlam özelliklerini etkileyen kültürel ve mitolojik unsurları belirlerim.			
11.	Metnin dil bilgisi özelliklerini belirlerim.			
12.	Metnin üslup özelliklerini belirlerim.			
13.	Şiirlerde ahengi sağlayan unsurları belirler ve bunların şiire katkısını değerlendiririm.			
14.	Şiirin nazım biçimini ve nazım türünü belirlerim.			
15.	Şiirin şekil özelliklerinin içerikle ilişkisini belirlerim.			
16.	Şiirdeki mazmun, imge ve edebî sanatların işlevlerini belirlerim.			
17.	Şiirde söyleyici ile hitap edilen kişi/varlık arasındaki ilişkiyi belirlerim.			
18.	Öyküleyici metinlerde olay örgüsünü belirlerim.			
19.	Öyküleyici metinlerde şahıs kadrosunun özelliklerini belirlerim.			
20.	Öyküleyici metinlerde zaman ve mekânın özelliklerini belirlerim.			
21.	Öyküleyici metinlerde çatışmaları belirlerim.			
22.	Öyküleyici metinlerde anlatıcı ve bakış açısının işlevlerini belirlerim.			
23.	Öyküleyici metinlerdeki anlatım teknikleri ve öğelerinin işlevlerini belirlerim.			

2. EK: OKUMA (ELEŞTİREL OKUMA) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, okuma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyarak size en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Metnin gelenek içindeki yerini değerlendiririm.			
2.	Edebiyat ve fikir akımları ile edebî toplulukların sanat anlayışlarının metne etkilerini değerlendiririm.			
3.	Metnin, yazıldığı dönemle ilişkisini ve sonraki dönemlere etkisini değerlendiririm.			
4.	Metnin kurmaca dünyası ile eserde anlatılan dönemin gerçekliği arasındaki ilişkiyi karşılaştırırım.			
5.	Metinle yazar/şair arasındaki ilişkiyi değerlendiririm.			
6.	Metinde yazarın anlatım tutumunu değerlendiririm.			
7.	Metnin tutarlılığını sorgularım.			
8.	Metni başka metinlerle karşılaştırırım.			
9.	Metinle ilgili eleştirileri değerlendiririm.			
10.	Metni kendi hayatım veya çevremdeki olay ve durumlarla karşılaştırırım.			
11.	Metindeki değerleri, içinde yaşadığım toplumun değerleriyle karşılaştırırım.			
12.	Öyküleyici metinlerde öne çıkan yapı unsurlarının kurgudaki işlevini değerlendiririm.			

3. EK: YAZMA ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, yazma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyarak size en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Yazacağım metnin konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlerim.			
2.	Yazımda kullanacağım olay, düşünce ve bilgileri belirlerim.			
3.	Yazma konumla ilgili araştırmalar yaparım.			
4.	Yazımın konusunu sınırlandırırım.			
5.	Yazımın ana düşüncesini belirlerim.			
6.	Yazımda kullanacağım yardımcı düşünceleri belirlerim.			
7.	Yazılarımda düşünceyi geliştirme yollarından yararlanırım.			
8.	Metin türlerinin özelliklerini dikkate alarak yazarım.			
9.	Yazacağım metni planlarım.			
10.	Yazma planından hareketle taslak metin oluştururum.			
11.	Duygu ve düşüncelerimi farklı cümle yapılarını kullanarak yazarım.			
12.	Duygu ve düşüncelerimi açık ve etkili biçimde ifade eden paragraflar yazarım.			
13.	Yazılarımla cümle ve paragraflar arasındaki ilişkileri dikkate alarak yazarım.			
14.	Metin türüne uygun anlatım tür ve tekniklerini kullanırım.			
15.	Yazılarımda farklı kaynaklardan etik kurallar çerçevesinde yararlanırım.			
16.	Taslak metni geliştiririm.			
17.	İyi bir anlatımda bulunması gereken özellikleri dikkate alarak yazarım.			
18.	Metni içerik açısından düzeltirim.			
19.	Metni biçim özellikleri açısından düzeltirim.			
20.	Yazdığım metni başkalarıyla paylaşıyorum.			
21.	Ürettiğim ve paylaştığım metinlerin sorumluluğunu üstlenirim.			

4. EK : SÖZLÜ İLETİŞİM (KONUŞMA) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, konuşma becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyarak size en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	İletişim sürecini oluşturan öğeleri ve iletişimde dilin işlevini belirlerim.			
2.	Konuşmanın konusunu, amacını, hedef kitlesini ve türünü belirlerim.			
3.	Konuyla ilgili gözlem, inceleme veya araştırma yaparım.			
4.	Konuşma metnini planlarım.			
5.	Konuşma planına uygun olarak konuşma kartları hazırlarım.			
6.	Konuşmada yararlanacağım görsel ve işitsel araçları hazırlarım.			
7.	Konuşmama uygun sunu hazırlarım.			
8.	Konuşma provası yaparım.			
9.	Boğumlama, vurgulama, tonlama ve duraklamaya dikkat ederek konuşurum.			
10.	Konuşurken gereksiz ses ve kelimeler kullanmaktan kaçınırım.			
11.	Konuşmamda beden dilini doğru ve etkili biçimde kullanırım.			
12.	Konuşmama etkili bir başlangıç yaparım.			
13.	Konuşmamın içeriğini zenginleştiririm.			
14.	Konuşmamda önemli noktaları vurgulayan ve konuşmayı takip etmeyi kolaylaştıran ifadeler kullanırım.			
15.	Konuşmamı etkili bir biçimde sonlandırırım.			
16.	Konuşmamda süreyi verimli kullanırım.			
17.	Konuşmamda teknolojik araçları etkili biçimde kullanırım.			

5. EK: SÖZLÜ İLETİŞİM (DİNLEME) ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Bu form, dinleme becerinizi değerlendirmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Formda verilen maddeleri okuyarak size en uygun dereceye (X) işareti koyunuz.

		EVET	KISMEN	HAYIR
1.	Dinleme amacımı belirlerim.			
2.	Amacıma uygun dinleme tekniklerini kullanırım.			
3.	Dinlediğim konuşmanın konusunu ve ana düşüncesini tespit ederim.			
4.	Dinlediğim konuşmada konu akışını takip ederim.			
5.	Dinlediklerimi özetlerim.			
6.	Dinlediğim konuşmadaki açık ve örtük iletileri belirlerim.			
7.	Dinlediklerimi ön bilgilerimle karşılaştırırım.			
8.	Dinlediğim konuşmanın tutarlılığını sorgularım.			
9.	Dinlediğim konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliğini sorgularım.			

EDEBİYAT TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

A

abdâl: Gezgin derviş.

açık oturum: Seçilmiş bir konuşmacı grubu tarafından güncel, siyasal, sosyal ve bilimsel konuların veya sorunların herkesin izleyebileceği bir biçimde açık olarak tartışıldığı toplantı, panel.

açıklık: Bir metinde belirtilmek istenen duygu ve düşüncelerin kolay, anlaşılır, herhangi bir ek yorum ve açıklamaya gerek kalmadan kavranabilir olması.

adaptasyon: Uyarlama. Farklı türde bir eserin (roman, öykü, anı gibi), sahne veya sinemaya uyarlanması ya da farklı türde bir eserden (roman, destan, öykü gibi) farklı bir edebî eser meydana getirilmesi.

adapte: Uyarlanmış. Herhangi bir dilde yazılmış bir eseri, başka bir dile yer ve kişi adlarını değiştirerek, olayları örf ve adet, duygu ve düşünüş bakımından aktarıldığı dili konuşanların hayatına uygulama yöntemli serbest çeviri tarzı. Türk edebiyatında daha çok tiyatro eserlerinde kullanılır.

ağız: Bir ülkede görülen değişik konuşma biçimlerini, söyleyiş türlerini ve ayrılıklarını yansıtan kullarımlardan her biri.

ahenk: Uyum.

alegori: Bir sanat eserindeki öğelerin gerçek hayattan bir şeyleri temsil etmesi durumu. Simge.

alegorik: Simgesel.

ana düşünce: Bir yazının ya da yapının oluşumuna yön veren, işlenip geliştirilen temel düşünce.

anı: Bir kimsenin görüp geçirdiği olayları, durumları ve yaşantıyı içeren yazı veya yazılar. Hatıra.

anlatıcı: Öyküleyici anlatımda öyküye konu olan olayı anlatan.

anonim: Yazanı, yapanı, söyleyeni bilinmeyen (eser).

antoloji: Seçki. Gerçek sanat eseri değerindeki örneklerin bir araya getirildiği derleme yapıtlar.

ara söz: Doğrudan doğruya konuşulan veya yazılan konuyu ilgilendirmeyen dolaylı söz, istitrat.

aruz: Hecelerin uzunluk ve kısalık, kapalılık veya açıklık değerlerine göre türlü ses kalıplarından oluşan divan edebiyatı nazım ölçüsü.

arzbar: Orta oyununda söyleşmenin ilk kesimi. Söyleşenlerin birbirleriyle tanış çıkarken, söyleşilerinin ters anlamlarını içeren geçiş.

asonans: Şiirde ünlülerin tekrar edilmesi ile oluşturulan ahenk.

âşık: Halk ozanı. Şiirlerini sazla çalıp söyleyen ozan.

atasözü: Uzun deneme ve gözlemlere dayanılarak söylenmiş ve halka mal olmuş, öğüt verici nitelikte söz, darbimesel.

B

bade: Üzüm şarabı. Tasavvuf edebiyatında aşk.

belagat: Konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiç bir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmacıktan uzak, düzgün anlatma sanatı.

bent: Tamamı aynı aruz kalıbıyla yazılan birden çok dizeli veya beyitli şiir bölüklerine verilen isim.

berceste: Sanat değeri yüksek olan dize. Öz, güzel, latif, ince anlamlı, kolayca hatırlanan, yapısı sağlam dize ya da beyit. Dize için daha çok mısra-ı berceste, beyit için de "beyt-i berceste" tanımlamaları kullanılır. Genel anlamda bir şiirdeki en güzel dize ya da beyit de denebilir.

Ç

çatışma: Olay dizisinin gelişmesinde basamakları ortaya çıkaran kişiler arasındaki iç ve dış çatışmalar.

D

destan: Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir.

deyiş: Halk şiiri, halk türküsü. Türk halk edebiyatında hece vezniyle söylenen şiirler. Söyleme biçimi, anlatım biçimi, üslup. Müzikte, semahla birlikte yalnızca bağlama eşliğinde ağır tempoda söylenen bir tür beste.

didaktik: Öğretici nitelikte olan.

döşeme: Halk edebiyatında ve türkülerden önce söylenen, bazen tekerleme biçiminde olan uyaklı giriş bölümü.

drama: Sahnede oynanmak için yazılan, olayları oluş hâlinde ve karşıt oluşların çatışmasıyla geliştirip gösteren yapıt.

dramatik: Sahne oyununa özgü olan.

E

efsane: Eski çağlardan beri söylenegelen olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence.

epope: Kahramanlık konusunu işleyen uzun şiirler.

F

fasıl: Tiyatroda, orta oyununa başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna; eski dilde Osmanlı ve Arap tiyatrosunda oyunun perde bölümü.

folklor: Bir halkın geçmişten bu yana oluşturduğu gelenekler, inançlar, töreler ve kültür.

G

gözlemci bakış açısı: Anlatıcının olay içinde yer alan şahıs kadrosunu oluşturan fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izlediği ve onlar hakkında bilgi verdiği anlatım tarzı. Olayın üçüncü şahsın ağzından anlatılması.

H

halk şiiri: Toplum arasından çıkan ve geleneksel yöntemlere ve ilkelere bağlı olarak halk ozanları tarafından yazılıp söylenen veya anonimleşmiş edebî tür.

hatırat: Anılar, andaç. Bir kimsenin kendi hayatını, yaşadığı devrede gördüğü veya duyduğu olayları anlattığı yazılardır.

hikmet: Dinî-ahlaki konuları işleyen, nasihat eden, atasözleri ve öğütlerle süslü nazıma denir.

hümanizm: İnsanı evrende tek ve en yüce değer sayan, bu nedenle insana ve insan onuruna saygıyı sağlamak için gerekli koşulları hazırlama amacı güden düşünüş.

İ

iç kafiye: Beyitlerin dize ortasındaki kelimeleri arasında kullanılan uyak, iç uyak.

iç konuşma: Roman, öykü gibi kurmaca bir anlatıda kişilerin içinden geçen şeylerin aktarımı.

iç ses: Kelimenin ön sesle son sesi arasında kalan ses veya sesler.

içerik: Bir yapıtın ya da sanatsal yaratının içerdiği duygular, düşünceler, imgeler kısacası biçim dışındaki tüm öğelerin toplamı.

içtenlik: Sözlü ya da yazılı anlatımda duygu ve düşünceleri içe doğduğu gibi doğal biçimde aktarma niteliği.

J

jenerik: Tanıtma yazısı.

K

kahraman: Olay anlatımına bağlı eserlerde olayların akışını en çok etkileyen ve göze çarpan kişiler.

kahraman bakış açısı: Anlatıcı, metindeki kahramanlarından biridir. Olayları kahraman kadar bilir. Olay, 1. Şahıs ağzından anlatılır.

klasisizm: Edebiyatta Antik Yunan ve Roma sanatını temel alan tarihselci yaklaşım ve estetik tutumdur. "1660 ekolü" olarak da bilinir. Yeniden doğuş diye adlandırılan Rönesans döneminde gelişmiştir.

komedi: Güldürü.

kurmaca: Roman ve hikâyelerde olay örgüsü, zaman, mekân ve şahıs kadrosu ekseninde verilen; olmadığı hâlde varmış gibi tasarlanmış, kurgulanmış sistem.

M

mahlas: Kimi ozan ve yazarların yapıtlarında kullandıkları değişik ad. İsim, takma ad.

manzum hikâye: Şiir şeklinde yazılan hikâyelere manzum hikâye denir. Manzum hikâyelerin öykülerden tek farkı şiir biçiminde yazılmış olmalarıdır. Bu tür hikâyelerde didaktik şiir özelliği görülür. Hikâyede bulunan bütün özellikler (olay, yer, zaman, kişiler) manzum hikâyede de bulunur.

mazmun: Belli bir kavramı anlatan, onu düşündürüp çağrıştıran kalıplaşmış söz.

melodram: İlkçağlarda özellikle de eski Yunan'da kimi bölümlerinde müzik çalınan, yer yer şarkılarla desteklenen ancak sözleri ezgili olmayan sahne yapıtı.

menkıbe: Din büyüklerinin, ermişlerin yaşamlarını, yaptıkları olağanüstü işleri dile getiren öyküler.

mesnevi: Her beyti ayrı uyaklı bir divan edebiyatı nazım biçimi.

mısra: Manzum yazıların her bir satırı, dize.

mimik: Düşünceleri, duyguları yüz ve gövde anlatımı ile verme sanatı.

mitoloji: Mitleri, doğuşlarını, anlamlarını yorumlayan, inceleyen bilim. Bir ulusa, bir dine, özellikle Yunan, Latin uygarlığına ait mitlerin, efsanelerin bütünü.

mitos: Tarih öncesi dönemleriyle ilgili Tanrı, tanrıça, yarı Tanrı ve kahramanların yaşamlarını, serüvenlerini anlatan, bir toplumun inançlarını, duygularını, eğilimlerini, dolaylı bir biçimde yansıtan efsane.

mizahi: İçinde gülmece bulunan, gülmece niteliği taşıyan yazı, karikatür vb.

monografi: Bilimsel alanlarda özel bir konu veya sorun üzerine yazılan inceleme.

monolog: Tiyatroda bir kişinin dinleyicilere anlattığı, genellikle güldüren olay.

muamma: Aşıklık geleneğinde manzum bilmece.

muhavere: İki kişi arasında karşılıklı olarak yapılan konuşma.

mukaddime: Başlangıç.

N

natüralizm: Doğalcılık; felsefe, sanat ve edebiyatta doğal dünyayı temel alan çeşitli akımlara verilen ortak ad. Bu akımların takipçilerine natüralist denir.

nazım birimi: Şiirde en küçük anlam bütünlüğünü sağlayan ve kendi içinde bağımsız dize topluluğu.

nazım türü: İçeriğine ve konusuna göre şiirin kendi içinde ayrılan ve adlandırılan her bir türü.

nazım: Hecelerin sayısı, vurgusu, uzunluk veya kısalığı gibi herhangi bir bakımdan ritim meydana getirecek şekilde, kelimeleri düzenli olarak dize, beyit ve koşuk şekillerinde dizme.

nesir: Genel olarak ölçü ve uyak gibi kayıtlara bağlı olmayan yazı, düzyazı.

O

olay örgüsü: Konuyu oluşturan olayların birbiriyle bağlantısına verilen ad.

olay öyküsü: “Klasik öykü” de denir. Yaşanmış ya da yaşanabilir olayları “serim, düğüm, çözüm” sırasına uygun olarak anlatan öykü türü.

P

portre: Bir kimsenin yağlı boya, sulu boya, karakalem vb. bir yolla yapılmış resmi. Bir kimsenin, bir şeyin sözlü veya yazılı tasviri.

R

realizm: Gerçekçilik, bir estetik ve edebî kavram olarak 19. yüzyıl ortalarında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Nasıl ki romantizm klasisme bir başkaldırı niteliğinde ise gerçekçilik yani **realizm**, hem klasisizme hem de romantizme bir başkaldırıdır.

romantizm: XVIII. yüzyıl sonunda başlayan, duygu, coşku ve sembole çokça yer veren sanat akımı.

S

sahne: Sinemada dekorun ve kamera açılarının değiştiği yerler. Aynı kişiler ve aynı dekor (mekân) içinde geçen, sürekli bir olayı gösteren bir ya da daha çok çekimden oluşan görüntüler dizisi.

saz şiiri: Halk edebiyatında genellikle saz eşliğinde söylenen şiir.

seçki: Edebiyat yapıtlarında seçilen parçaları içeren yapıt.

sefaretname: Osmanlı İmparatorluğu döneminde kimi elçilerin gittikleri yabancı ülkeleri tanıtmak amacıyla yazdıkları eser.

segâh : Klasik Türk müziğinde si perdesi ve bu perdedeki makam.

semai: Klasik Türk müziğinde iki basit usulden biri. Sekizer hece lsyle yazılmış halk şiiri türü.

senarist: Senaryo metnini yazan kişi.

senaryo: Tiyatro oyunu, piyes, film, dizi film vb. eserlerin sahnelerini ve akışını gösteren yazılı metin.

ř

şaman: şamanlıkta büyü yapan, gelecekte haber verdiğine, ruhlarla ilişki kurarak hastalıkları iyi-leştirdiğine inanılan kimse, kam.

T

tasavvuf: Tanrı'nın niteliğini ve evrenin oluşumunu "varlık birliği" anlayışıyla açıklayan dinî ve felsefi akım. Kur'an'da önerilen ve peygamberin hayatında uygulamaları görülen hayat tarzını yaşama gayreti, İslam gizemciliği.

taştir: Bir gazelde her beytin iki mısrasının arasına iki veya üç mısra ekleyerek manzume meydana getirmek. Divan edebiyatı nazım şeklidir.

tema: Bir ders programı, bir ğretim nitesi, bir eğitim etkinliği için temel olarak benimsenen ve yinelenen düşünce ya da konu. Bir konunun, bir düşünceyi belirtmek için işlenmesiyle ortaya çıkan düşünce.

tema: Metindeki temel duygu veya kavram. Temaları ifade eden kavramlar soyuttur.

tenkit: Eleştiri. Herhangi bir kişiyi, bir eseri, bir konuyu doğru ve yanlışlarını dile getirmek amacıyla yazılan metinler. Hedeflenen ögeyi doğru ve yanlış yönleriyle tanıtmayı amalayabileceği gibi, bu ögenin doğru tanıtılmasını sağlamayı ve bir değerlendirmeyi de hedef alabilir. Edebiyat sorunlarını ve yapıtlarını konu alan inceleme, yorum ya da değerlendirme olarak da tanımlanabilir.

tezkiire: Divan şairlerinin hayatlarını ve şiirlerini genellikle öznel bir bakış açısıyla değerlendiren eser.

tip: Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi.

trajedi: Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, facia, tragedya, ağlatı.

trajik: Çok acıklı, feci.



 birlik kuralı: Zaman birliği (oyundaki olayın yirmi dört saat içinde geçmesi), yer birliği (olayın aynı yerde geçmesi) ve konu birliğini (tek bir konunun işlenmesi ve olayın kişilere bağlı olması) esas alan klasik tiyatro anlayışdır.

Y

yenidünya: Orta oyununda ev dekoru olarak kullanılan kafes biçiminde paravan.

Z

zenne: Orta oyununda veya Karagöz'de kadın rolüne çıkan erkek oyuncu.

zihniyet: Anlayış. Bir toplumda ortak olan birtakım inançlar, yargılar ve temsiller bütünü.

KAYNAKÇA

- Adivar, Halide Edip, **Ateşten Gömlek**, 1. Baskı, Can Yayınları, İstanbul, 2007.
- Ahmet Haşim, **Bize Göre**, 1. Baskı, Alkım Yayınevi, haz. Mustafa Çiçekler, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2006.
- Ahmet Yesevi, **Divan-ı Hikmet**, 1. Baskı, haz.: Kemal Eraslan, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.
- Akın, Gülten, **Maraş'ın ve Ökkeş'in Destanı**, 1. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1972.
- Albayrak, Nurettin, **Açıklamalı Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü**, 2. Baskı, Kapı Yayınları, İstanbul, 2010.
- And, Metin, **Kavuklu Hamdi'den Üç Orta Oyunu**, 1. Baskı, Doğu Matbaacılık, Ankara, 1962.
- Batur, Enis, **Pervasız Pertavsız**, 1. Baskı, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2006
- Boratav, Pertev Naili, **Halk Hikâyeleri Ve Halk Hikâyeciliği**, 1. Baskı, Bilgesu Yayınları, Ankara, 2014.
- Çetişli, İsmail, **Metin Tahlillerine Giriş 2 Hikâye-Roman-Tiyatro**, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2010.
- Çobanoğlu, Özkul, **Halk Edebiyatına Giriş**, 1. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2012.
- Duru, Yusuf, **Bin Akçeye Bir Söz**, 1. Baskı, Gençokur Yayınevi, İstanbul, 2013.
- Edip Ahmet, Yüknê, **Atabetü'l Hakayık**, 2. Baskı, haz.: Reşid Rahmeti Arat, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2006.
- Ergin, Muharrem, **Dede Korkut Kitabı**, 1. Baskı, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1969.
- Eyüpoğlu, İ. Zeki, **Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal**, 1. Baskı, Özgür Yayınları, İstanbul, 1992.
- Geleneksel Türk Sanatında ve Edebiyatımızda Su**, 1. Baskı, Editör Nurettin Demir, SFN Yayıncılık, Ankara, 2013.
- İbrahim Şinasi, **Şair Evlenmesi**, 1. Baskı, haz.: Cevdet Kudret, Kapı Yayınları, İstanbul, 2015.
- Kaşgarlı Mahmut, **Divanu Lügati't-Türk**, 1. Baskı, haz.: Besim Atalay, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.
- Küçük, Sabahattin, **Baki Divanı**, 1. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- Macit, Muhsin, **Nedim Divanı**, 3. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı**, Ankara, 2015.
- Montaigne, **Denemeler**, 21. Baskı, Çeviren: Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011.
- Musahipzade Celâl, **Bütün Oyunları**, 1. Baskı, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1970.
- Oral, Ünver, **Karagöz Oyunları**, 1. Baskı, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2007
- Ögel, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi I**, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2005.
- Özçelik, Mustafa, **Seyyit Battal Gazi**, 1. Baskı, Sistem Ofset, Ankara, 2009
- Özdemir, Emin, **Yazınsal Türler**, 1. Baskı, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1983.
- Özel, İsmet, **Üç Mesele**, 18. Baskı, TİYO Yayınları, İstanbul, 2013.
- Sabah Gazetesi** (Bilgisayar Ekranına 60 cm Mesafeden Bakın), 3 Ağustos 2016.
- Sabah Gazetesi** (Derinkuyu İngiliz Basınında), 15 Aralık 2016.
- Sabah Gazetesi** (Muson Felaketi), 3 Ağustos 2016.
- Sabah Gazetesi** (Vergi Affı Kobilere Can Simidi Olacak), 3 Ağustos 2016.
- Sabah Gazetesi** (Yanlış Alarm Hayatı Felç Etti, Meksika 'da Yanardağ Uyandı), 3 Ağustos 2016.
- Sakaoğlu, Saim, **Halk Hikâyeleri**, 1. Baskı, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2011.
- Sakaoğlu, Saim, **Karacaoğlan**, 1. Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- Samipaşazade Sezai, **Küçük Şeyler**, 1. Baskı, haz.: Kemal Bek, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul, 2005
- Samipaşazade Sezai, **Sergüzeşt**, 1. Baskı, Bordo Siyah Yayınları, Ankara, 2014.
- Sevilen, Muhittin, **Karagöz**, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.
- Seyfettin, Ömer, **Bütün Hikâyeleri**, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.
- Şenesen, Okuşluk Refiye, **“Şahmeran, Lokman Hekim ve Adana Efsaneleri”, Efsaneden Tarihe Tarihten Bugüne Adana Köprü Başı**, 1. Baskı, haz.: Artun, E.- Koz, S., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, ss. 516-524 2000.
- Tekin, Talât, XI. Yüzyıl Türk Şiiri (Divanu Lügati't-Türk'teki Manzum Parçalar)**, 1. Baskı,, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Tolstoy, Lev Nikolayeviç, **Diriliş**, 2. Baskı, Çeviren: Tuba Şahin, Şule Yayınları, Ankara, 2006

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.

Umar, Bilge, **Nibelung'lar Destanı**, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.

Uşaklıgil, Halit Ziya, **Mai ve Siyah**, 1. Baskı, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1988.

Yazım Kılavuzu, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2012.

Yeni Şafak Gazetesi (Akdeniz'de Mülteci Trajedisi), 3 Ağustos 2016.

Yetkin, Suut Kemal, **Günlerin Götürdüğü**, 1. Baskı, Varlık Yayınları, İstanbul, 1965.

Yunus Emre, **Divan**, 3. Baskı, haz.: Burhan Toprak, Promat Basım Yayın, İstanbul, 2006.

Yunus Emre, **Risaletün Nushiyye**, 1. Baskı, haz.: Ziya Aşar, Sistem Ofset, Ankara, 2013.

Yusuf Has Hacıp, **Kutadgu Bilig**, 1. Baskı, haz.: Mustafa S. Kaçalın, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 2015.

İnternet Kaynakları

<http://kralspor.ensonhaber.com/muhammed-ali-hayatini-kaybetti-2016-06-04.html> (İndirilme tarihi: 10.07.2016)

<http://tdk.gov.tr>

<http://turkoloji.cu.edu.tr/CUKUROVA/makaleler/32.php> (İndirilme tarihi: 10.07.2016)

<http://www.haberler.com/yanginda-mahsur-kaldi-8494148-haber/> (İndirilme tarihi: 10.07.2016)

<http://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1251742-turkiye-ilk-ceyrek-te-yuzde-4-8-buyu-du> (İndirilme tarihi: 10.07.2016)

<http://www.sabah.com.tr/ankara-baskent/2016/05/30/arizali-kamyonet-kaynak-yapilirken-alev-a-lev-yandi> (İndirilme tarihi: 10.07.2016)

<http://www.sozcu.com.tr/2016/ekonomi/suriyeliler-ve-asgari-ucet-buyumeyi-tetikledi-1269974/> (İndirilme tarihi: 10.07.2016)

GÖRSEL KAYNAKÇA

Sayfa Nu.	Kaynak
13	https://narrativeinart.files.wordpress.com/2011/01/ptdc0002.jpg (İndirilme tarihi: 24.07.2016)
15	Bu kitap için yapılmıştır.
16	Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Mesnevî, 5. Baskı, Panama Yayıncılık, İstanbul, 2012.
17	http://www.beykoz.bel.tr/uploads/default/beykoz/310010ea18ca3e32bd98cfae5e9e375d_big_r.jpg (İndirilme tarihi: 22.07.2016)
18	(1. görsel) http://3.bp.blogspot.com/-qxhf6IS8Nn8/UdMkx_f7YjI/AAAAAAAAAEms/yW4cqYL2JVY/s1092/Samipasazade-Sezai.jpg (İndirilme tarihi: 24.07.2016)
18	(2. görsel) http://i.sabah.com.tr/sbh/2015/11/18/BiyografiDetay/1447856711832.jpg (İndirilme tarihi: 20.07.2016)
18	(3. görsel) http://www.gonenhaber.com/uploads/images/1499.jpg (İndirilme tarihi: 30.07.2016)
18	(4. görsel) http://img.eba.gov.tr/0d9/b80/f03/692/47b/f24/4e9/bc1/75f/37b/aec/95c/dba/89e/011/0d9b80f0369247bf244e9bc175f37baec95cdba89e011.jpeg?name=Yakup%20Kadri%20Karaosmano%C4%9Flu.jpeg (İndirilme tarihi: 20.07.2016)
18	(5. görsel) http://www.yedirenkdergi.com/wp-content/uploads/2014/10/Refik-Halid-Karay1.jpg
20	Bu kitap için yapılmıştır.
29	http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/55/05/731481/resimler/2015_10/08195248_yyyy.jpg (İndirilme tarihi: 01.08.2016)

33	http://www.egitimyurdu.net/wp-content/uploads/2016/06/kerem-ile-asli-1000x665.jpg (İndirilme tarihi: 10.07.2016)
38	Bu kitap için yapılmıştır.
43	Ömer Seyfettin, Forsa, 1. Baskı, Parıltı Yayıncılık, İstanbul, 2011.
55	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
57	Bu kitap için yapılmıştır.
58	http://gezenti.biz/wp-content/uploads/2014/06/tonyu31.jpg (İndirilme tarihi: 24.07.2016)
59	http://www.nedir.org/sozluk_resim/pics/6393/1319287012_d5305b8f31eea7f3e071d98537ee4e-da_975037141.jpg (İndirilme tarihi: 01.07.2016)
59	http://td.isb.firat.edu.tr/sites/td.isb.firat.edu.tr/files/D%C3%BCnya%20Haritas%C4%B1.jpg (İndirilme tarihi: 08.07.2016)
61	Bu kitap için yapılmıştır.
62	http://hocaahmedyesevi.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/26/14/973779/resimler/2012_11/k_27095330_hay.gif (İndirilme tarihi: 30.07.2016)
65	http://www.eslam.de/begriffe/n/images/nedim2.jpg (İndirilme tarihi: 24.07.2016)
75	https://onturk.files.wordpress.com/2011/04/kasgarlimahmut.jpg?w=529 (İndirilme tarihi: 15.07.2016)
78	http://medya.nigde.edu.tr/uniweb/media/portallar/turkdililolumbaskanligi/mansetler/228/zars2ft5.jpg (İndirilme tarihi: 15.07.2016)
87	http://www.konyakutuphanesi.gov.tr/Resim/139969,konya-fotograflari-21jpg.png?0 (İndirilme tarihi: 13.07.2016)
89	http://karacaahmet.org.tr/images/hcbv(1).jpg (İndirilme tarihi: 16.07.2016)
93	Bu kitap için yapılmıştır.
98	Bu kitap için yapılmıştır.
104	(1. görsel) http://www.arkofcrafts.com/media/catalog/product/cache/1/image/9df78eab33525d-08d6e5fb8d27136e95/i/m/img_8969_detay_1.jpg (İndirilme tarihi: 16.07.2016)
104	(2. görsel) https://cdn.line.do/uploads/536c8e2750c0b8c20401577a_1399625349319_2048.jpg (İndirilme tarihi: 16.07.2016)
104	(3. görsel) http://admin.gateofturkey.com/api/data/GetHeaderImage/1863/Minyat%C3%BCr4-M%-C3%BCzik%20e%C5%9Fli%C4%9Finde%20dans%20eden%20rakaseler.jpg (İndirilme tarihi: 16.07.2016)
104	(4. görsel) Gölpınarlı, Abdülbaki, Nedim Divanı, 1. Baskı, İnkılâp Kitapevi, İstanbul 2005.
117	http://image.cdn.iha.com.tr/Contents/store/img/882000/883323.jpg (İndirilme tarihi: 16.07.2016)
120	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
121	(2. görsel) http://www.devdiyatro.gov.tr/media/uploads/haberler/foto/651/142917326237617859-b.png (İndirilme tarihi: 16.07.2016)
121	(3. görsel) Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
121	(1. görsel) Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
122	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
123	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
127	http://www.fikretotyam.com/uploads/resimleri/1984.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
129	Bu kitap için yapılmıştır.
132	Bu kitap için yapılmıştır.
139	http://kahramanmaras.bel.tr/fs/dosyalar/resimler/kent-tanimim/dondurma-yeni/sutcu_imam.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
145	Bu kitap için yapılmıştır.

147	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
157	Bu kitap için yapılmıştır.
160	Güntekin, Reşat Nuri, Çalıkuşu, 27. Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2010.
164	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
166	Bu kitap için yapılmıştır.
170	Bu kitap için yapılmıştır.
175	http://www.xn--edebiyatgretmeni-twb.net/wp-content/uploads/2012/12/Halide-Edip-Ad%C4%B1var.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
178	Adivar, Halide Edip, Ateşten Gömlek, Can Yayınları, İstanbul, 2007.
189	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
191	(1. görsel) http://www.amasya.bel.tr/Files/karagoz-47.jpg
191	(3. görsel) http://w3.sdu.edu.tr/SDU_Files/Images/08(10).JPG (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
191	(3. görsel) http://www.1001sanat.com/isDosyalar/2015/12/24/_AgZwS-kapN.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
191	(4. görsel) http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Resim/125476,deve-oyunu.png?0 (İndirilme tarihi: 19.07.2016)
191	http://fevziozbey.k12.tr/FileUpload/op84521/YaziResim/381176.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
192	http://admin.gateofturkey.com/api/data/GetHeaderImage/1789/ortaoyunu-ressam%20muazzez%20in%20yagliboya%20resmi-istanbul%20sanat%20m%C3%BCzesi.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
193	http://www.tiyatronline.com/img/gallery/dUq-leyla-ile-mecnun-kukla-4.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
194	(1. görsel) http://www.yenitiyatrodergisi.com/wp-content/uploads/2015/04/tarama0001.jpg (İndirilme tarihi: 18.07.2016)
194	(2. görsel) http://otekiyuz.com/wp-content/uploads/2013/11/k%C3%B6y-seyirlik-oyunlar%C4%B1.jpg (İndirilme tarihi: 22.07.2016)
196	http://ajansuniversite.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/curuk_temel.jpg (İndirilme tarihi: 22.07.2016)
197	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
201	http://w3.sdu.edu.tr/SDU_Files/Images/08(10).JPG (İndirilme tarihi: 22.07.2016)
207	http://kecioren.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_04/14004733_dsc_0385.gif (İndirilme tarihi: 22.07.2016)
207	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
213	Şinasi, Şair Evlenmesi, 2. Baskı, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2014.
215	Bu kitap için yapılmıştır.
227	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
229	(1. görsel) Ksenophon, Anabasis Onbinlerin Dönüşü, 2. Baskı, çev.: Oğuz Yarlıbaş, Alfa Yayınları, İstanbul, 2015.
229	(2. görsel) Ortaç, Yusuf Ziya, Bizim Yokuş, Akbaba Yayınları, İstanbul, 1966.
230	Yalçın, Hüseyin Cahit, Edebiyat Anıları, 1. Baskı, haz.: Rauf Mutluay, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1975.
231	(1. görsel) http://i.hurimg.com/i/hurriyet/90/0x0/5652e4dc0f254463d8d9863b.jpg (İndirilme tarihi: 23.07.2016)
231	(2. görsel) http://portreler.fisek.org.tr/wp-content/uploads/2014/12/0215.png (İndirilme tarihi: 23.07.2016)
235	Bu kitap için yapılmıştır.
243	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.

245	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
246	Bu kitap için yapılmıştır.
258	http://1.bp.blogspot.com/-LOCQGPMWb40/Tak621BbsII/AAAAAAAAAZE/9dQpUxcVv0k/s1600/Muhammad+Ali+Punching+Bag.jpg (İndirilme tarihi: 23.07.2016)
269	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
272	http://www.eskireklamlar.com/wp-content/uploads/2012/10/hasan-ozlu-unlari.jpg (İndirilme tarihi: 23.07.2016)
273	http://www.turizmhaberleri.com/img/haber/manset/anadolujet_ile_antalyadan_5_yeni_direkt_ucus.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
275	http://www.yesilay.org.tr/documents/file/YABrosurler/TBM_lise_teknoloji_brosur-7e77ab8c-692d-4b99-b35c-130102fc7a35.pdf (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
276	http://libartmedya.com/wp-content/uploads/sgk_2-1024x682.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
278	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
279	(1. görsel) https://s-media-cache-ak0.pinimg.com/564x/9d/c8/c6/9dc8c674b128a000ba482cdc1c3d1789.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
279	(2. görsel) http://www.eskireklamlar.com/wp-content/uploads/2012/10/orion-radyolari-nostaljik-reklam.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
280	(3. görsel) http://4.bp.blogspot.com/-uOgyplZDgWM/U3Dfhz2S6oI/AAAAAAAAABeA/5qucfgNEbe4/s1600/cast.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
280	(1. görsel) http://www.turkishairlines.com/images/Image/tarihce/1960b.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
280	(2. görsel) http://arsiv.kizilay.org.tr/UserFiles/Image/afisler/scan111.jpg (İndirilme tarihi: 25.07.2016)
282	(1. görsel) https://www.youtube.com/watch?v=AE8sKp4Hu38
282	(2. görsel) Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
283	(1. görsel) http://www.gsb.gov.tr/public/Edit/files/Medya/Dosya/Afisler_ve_Brosurler/gh2015CLP_b.jpg (İndirilme tarihi: 12.07.2016)
283	(2. görsel) http://www.tema.org.tr/folders/14966/categorial1images/1523/UMUT-AGACI-MAIL-LING-3.jpg (İndirilme tarihi: 12.07.2016)
283	(3. görsel) http://istanbulmatbaa.info/wp-content/uploads/2016/05/brosur_baski_2.jpg (İndirilme tarihi: 12.07.2016)
284	(1. görsel) http://www.dijimecmua.com/dergiler/collection/s47/m/n11i0.jpg (İndirilme tarihi: 12.07.2016)
284	(2. görsel) http://www.mehmetcik.org.tr/content/docs/afis-mart-2015.pdf (İndirilme tarihi: 17.07.2016)
284	(3. görsel) Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
291	Bu kitap için çekilmiştir.
293	Montaigne, Michel de, Denemeler, 1. Baskı, Antik Kitap, İstanbul, 2015.
294	https://sbaedebiyat.files.wordpress.com/2010/03/gunlerin-getirdigi-nurullah-atac-1957-mb_311801_r1.jpg (İndirilme tarihi: 17.07.2016)
295	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
298	http://www.sosyalbilimler.org/wp-content/uploads/2015/11/maxresdefault.jpg (İndirilme tarihi: 17.07.2016)
301	https://chadstractsbeat.files.wordpress.com/2013/06/tunnel1.jpg (İndirilme tarihi: 17.07.2016)
303	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.
305	Shutterstock.com'dan telif hakkı ödenerek bu kitap için satın alınmıştır.